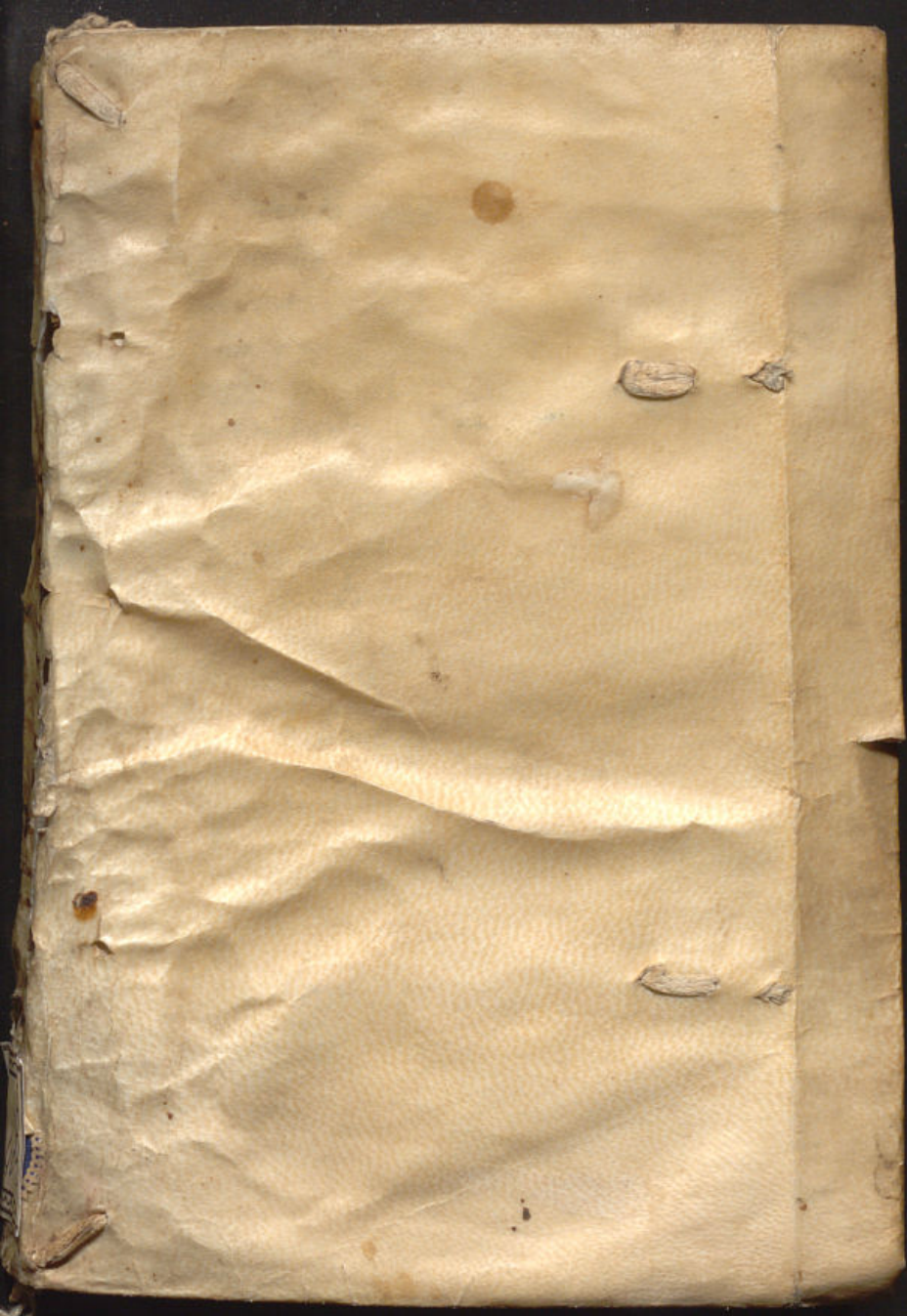

COIN
III
13

A
40-88

16.a.8

15.

de
m
his
tran
ne a

qu
m
re

+

Sileant, qui scripta tantum discurrunt
Et propter frigiditatem Stomachu' in eis
Contenta non digerant, salicet. in l. fi.
Ex cautione. col. fi. C. denon numerat. pecu
maminut sumu commendant. jass. in R. de
adhoc. n. 5.

nozz. glo. in l. p. C. de dignitat. lib. 12. ad hoc
quod nobilitas que per dignitatem evenit,
non extenditur ultra pronepotu, quod
arg. est ad hoc quod privilegia doctorum
concessa amplius usque ad pronepotu
descendantibus quos, comedores, appellamus
meminit L. L. quicumque in p. §. sed et eos.
ff. de inst. ad h. o.

not. quod derogatio generalis Statutorum no
habet statutum juramento confirmatum sed
requirit specialis derogatio glo. sing. inc.
cum no deat. de elec. l. mo. §. fi. ubi. posse

vel h^o doctor ferret

A

40

88

del collegio de la comp^{nia} de Sta de granada

PHILIPPVS BE

DECIVS IN TIT.

FF. DE

REGVLIS IVRIS.

R. 13224

Cum admodum ~~...~~ MI Cuchalon Hispani. Et cum recente & perutili Auctario, & Annotationibus analyticis ~~...~~ Censoris Iurisconsulti Parisiensis, ac in amplissimo Parisiorum Senatu Aduocati, Theoriae praxisq; Iuris consultissimi, in gratiam & utilitatem Iuris candidatorum, totiusq; Togati ordinis.

Loca etiam amplius mille, quae partim mutila ~~...~~ ingesta erant, hac postrema editione restituta sunt. Cum EN-DICE multo, quam antea, locupletiore.

Por Comission de los Señores inquisidores Corregidores de la General Inquisicion en Granada
12 de Julio. 1512.

Nihil addit^o & quatuor
gatonium an. 1501

Antonio de Quint

L V G D V N I,
Apud Antonium Vincentium, Fe Abro conforme

M. D. L V I I I. al purgatorio del año de
Cum privilegio Regis. 1592, en 1 de Noviembre
del mismo año.

M^o fernandevans

EXTRACT

du priuilege.

L est permis par maistre
~~Charles de Montaigne~~ ad-
 uocat en Parlement à Pa-
 ris, à Antoine Vincēt Li-
 braire demeurāt à Lyon,
 de faire derechef imprimer ce present
 Liure, avec certaines additions dudict
~~Charles de Montaigne~~. Et defenses à tous autres
 Libraires & Imprimeurs, de ne l'im-
 primer avec icelles additions, iusques à
 sept ans prochains, sur les peines con-
 tenues au Priuilege, octroyé de par le
 Roy audict maistre ~~Charles de Montaigne~~
 Pour ce Liure, & autres nommez
 en iceluy Priuilege. Donné à Fon-
 tainebleau, le xxij. Feburier,

M. D. XLVII.

INDEX COPIOSIS

SIMVS IN ENARRATIONES

D. PHILIPPI DECII IN TIT.

ff. de Regulis Iuris, omnia, quæ scitu digna sunt, complectens: cuius primus numerus paginam, mox sequens numerum marginalem denotat.

ABSENTIUS
 fa qualiter dignitatem cum administratione dicatur habere.
 pag. 21. nu. 8
 Absens condemnari non potest, & tamen absolui potest. 397.2
 Absolvere nequit, qui damnare non potuit. 180.1
 Absolvere quando possit, qui damnare nequiuit. 189.2. & 3
 Absolvere qui potest ex privilegio, non statim damnare poterit. 180.4
 Absolutione facta per dispensationem non debet iterum in quantum fieri. 229.6
 Absens ex iusta causa, latitare non dicitur. 222.2
 Absens quando consentire dicitur. 236.2
 Absenti reipublicæ causa datur restitutio, etiam aduersus fisco. 405.1
 Absolutus semel, non debet molestari. 402.5
 Acceptilatio simpliciter facta ad omnes stipulationes præcedentes est porrigenda. 308.3
 Accessorium sequitur naturam

sui principalis. 374.1. & 3
 Accessorium rescinditur rescisso principali. 374.2
 Accipere verbum, sine effectu intelligi potest. 221.4
 Accipere non dicitur, qui aliena autoritate quid fortit. 221.5
 Accipiat, verbum an sit directum, vel obliquum. 221.6
 Accusatio non potest replicari, absoluto semel accusato. 229
 Accusare potest homicidium etiam aliis inhabilis, statuto hoc permittente. 430.4
 Accusans homicidium an succumbat si probatur mādātū. 358.7
 Acquisitio facta per forensem initio nulla, non conualescit eo ciue facta. 157.1
 Acquiri quando possit alia sua acquisitione noua. 373
 Acta à partibus attendi debent in contractibus. 172.1
 Actio alia aliam non consumit. 401.1
 Actio vna electa quando tollatur alia. 402.2. 3. & 4
 Actio intetata perimitur per exceptionem, quæ opponitur. 99.4
 Actio certa ex pluribus, quæ competunt, est eligenda. 201.1
 2 4 Actio

EXTRAICT
du priuilege.

Est permis par maistre
~~Charles de Montaigne~~ ad-
uocat en Parlement à Pa-
ris, a Antoine Vincēt Li-
braire demeurāt à Lyon,
de faire derechef imprimer ce present
Liure, avec certaines additions dudict
~~de M. de Montaigne~~. Et defenses à tous autres
Libraires & Imprimeurs, de ne l'im-
primer avec icelles additions, iusques à
sept ans prochains, sur les peines con-
tenues au Priuilege, octroyé de par le
Roy audict maistre ~~Charles de Montaigne~~.
Pour ce Liure, & autres nommez
en iceluy Priuilege. Donné à Fon-
tainebleau, le xxij. Feburier,

M. D. XLVII.

INDEX COPIOSIS

SIMVS IN ENARRATIONES

D. PHILIPPI DECII IN TIT.

ff. de Regulis Iuris, omnia, quæ scitu digna sunt, complectens: cuius primus numerus paginam, mox sequens numerum marginalem denotat.

- A**B B A T I S-
 fa qualiter dignitatem cum administratione dicatur habere.
- pag. 21. nu. 8
- Absens condemnari non potest, & tamen absolui potest. 397.2
- Absolvere nequit, qui damnare non potuit. 180.1
- Absolvere quando possit, qui damnare nequit. 189.2. & 3
- Absolvere qui potest ex privilegio, non statim damnare poterit. 180.4
- Absolutione facta per dispensationem non debet iterum in quantum fieri. 229.6
- Absens ex iusta causa, latitare non dicitur. 222.2
- Absens quando consentire dicitur. 236.2
- Absenti reipublicæ causa datur restitutio, etiam aduersus fiscum. 405.1
- Absolutus semel, non debet molestari. 402.5
- Acceptilatio simpliciter facta ad omnes stipulationes præcedentes est porrigenda. 308.3
- Accessorium sequitur naturam sui principalis. 374.1. & 3
- Accessorium rescinditur rescisso principali. 374.2
- Accipere verbum, sine effectu intelligi potest. 221.4
- Accipere non dicitur, qui aliena autoritate quid fortis. 221.5
- Accipiat, verbum an sit directum, vel obliquum. 221.6
- Accusatio non potest replicari, absoluto semel accusato. 229
- Accusare potest homicidium etiam aliis inhabilis, statuto hoc permittente. 430.4
- Accusans homicidium an succumbat si probatur mandatum. 358.7
- Acquisitio facta per forensem initio nulla, non conualescit eo ciue facto. 157.1
- Acquiri quando possit aliquid sua acquisitione noua.
- Acta à partibus attendi debent in contractibus. 172.1
- Actio alia aliam non consumit. 401.1
- Actio vna electa quando tollatur alia. 402.2.3. & 4
- Actio intertata perimitur per exceptionem, quæ opponitur. 99.4
- Actio certa ex pluribus, quæ competunt, est eligenda. 201.1

I N D E X.

- Actio in rem vtilior est ea, quæ intentatur in personam. 147.2
- Actio furti ex assidua contretatione non dicitur crescere. 404.1
- Actio furti quando dicitur augeri. 404.2
- Actio vel mobilis vel immobilis dicitur, pro qualitate rei, quæ in ea deducitur. 106.2
- Actio non quaritur. domino ex serui maleficio. 216.1
- Actio non quaritur non consentienti. 216.2
- Actio de peculio non datur in patrem, si non sit factus locupletior. 231.1. & 4
- Actio & exceptio simul competunt, quâdo ad eundem finem tendunt. 420.2.3. & 4
- Actionem habere, an sit minus, quâ rem ipsam tenere. 107.4
- Actionem habere, sed elisam exceptione, perinde est, ac si nullam habeat. 98.1
- Actiones personales, & debitorum nomina, in bonis nostris computantur. 107.5
- Actiones pœnales quot modis extinguantur. 339.1
- Actor procuratorem reuocare non potest post litem contestatam, sicut nec reus. 191.1
- Actor & reus in medio causæ à pari procedunt. 398.5
- Actor non debet meliori gaudere conditione, quam reus. 192.3
- Actor variare nequit lite contestata. 302.2
- Actus à parte maiori factus, ad omnes est referendus. 348.1
- Actus perfectus nõ vitatur per id, à quo incipere non potuit. 298.2
- Actus si quid cum sit, requirit, idem cum dissoluitur necessario exigit. 178.5
- Actus à principio nullus potest ratificatione roborari. 160.13
- Actus est nullus, qui per legem alio favore, quam partis, est annullatus. 301
- Actus initio nullus non potest validari: validus autem qui potest annullari, poterit etiã confirmari. 158.9
- Actus se habens per modum actionis, fortior censetur eo qui per patientiam constat. 75.11
- Actus personæ illegitimæ invalidus, non sit validus ea effecta legitima. 157.5
- Actus repugnans non potest in esse produci. 381.3
- Actus nõ valens in maiori summa, in minori quandoque conservatur. 350.5
- Actus prior in ordine literæ quando præsumatur præcessisse. 363.8
- Actus non valens fieri purè, permittitur sub conditione. 277.5
- Actus, qui neque diem neque conditionem recipiant. 277.6
- Actus, dicitur generalis terminus, multa significans, 276.1
- Actus legitimi qui merito dicantur. 276.2
- Actus fieri potest sub conditione,

-tione, & qui purè.	276.3	Sarium conuincit.	249.3
Actum id præsumitur, quod ta-		Aduersus, aliquando pro con-	
citate subintelligitur.	173.5	tra accipitur.	322.2
Actum etiam esse dicitur, quod		Agere volens ad poenam debet	
ex rei qualitate colligitur.		prius pro sua parte implere.	
174.6		414.3	
Aedificare potest quis in suo li-		Agere alieno nomine, duobus	
berè, modò in alienum nil im-		modis intelligi potest.	395.1
mittat.	243.4	Agere ad alterius vilitatè po-	
Aedificare qui vetatur, reficere		test quis noie proprio.	395.2
domû non prohibetur.	242.1	Alienare prohibitus nõ potest	
Aedificare in suo, & alius tol-		alienanti consentire.	348.2. & 3
lere potest quis liberè.	226.1	Alienatio verè dicitur, vbi do-	
Aequitas modum interpretan-		minium transfertur.	394.2
di leges, & statuta, ac etiam pa-		Alienatio rei minoris inuvalida,	
cta præbet.	304.2	accedente etate cõfirmari po-	
Aequitas inter mercatores est		test.	159.11
attendenda.	304.3	Alienatio fieri etiam dicitur, si	
Aequitas rigori ferè in omni-		res in emphyteusim conceda-	
bis est præferenda.	305.4	tur.	354.2
Aequitas naturalis meritò at-		Alternatiua ad sui veritatè re-	
tenditur, vbi ius deficere inue-		quirit alterutram partem esse	
nitur.	305.8	veram.	335.1
Aequitatem rigori debere præ-		Amicus inimici mei, non statim	
ferri, qualiter intelligendum.		mibi est inimicus.	212.3. & 4
305.9.10.11		Amisio priuatio quedã est ha-	
Aequitate cessante retificatio		bitum præsupponens.	292.2
non facit mandatum valere.		Amittere non potest quis, quod	
242.18		suum non fuit.	291.1
Aequitas quandoq; à regulis iu-		Amitti improprie potest res,	
ris recedere suadet.	305.5	quæ propria non fuit.	291.5
Aequiuocum quando pro spe-		Animus hominis ex ipsius co-	
cie fit sumendum.	283.3	gnoscutur loquela.	173.4
Adire non prohibetur quando-		Appellatio non præsumitur de	
que, qui repudiavit.	307.1	serta in dubio.	423.2
Aditio sola non sufficit, vt hæ-		Appellatio admittenda videtur	
reditus dici possit.	244.3	in dubio.	422.3
Aduocatus patrociniû suscipe-		Arbitrium boni viri intelligi-	
re cogitur inuitus.	419.2	tur, si quid in dñi vel procura-	
Aduocatus iustam causam fo-		toris arbitriû cõferatur.	123.1
uens, cum malitia licitè aduer-		Arbitrium liberû differt ab ar-	
			a 5 bitr

I N D E X.

- bitrio simpliciter dicto. 123.2
 Arbitrium boni viri, quale de-
 beat intelligi. 123.3
 Argentarij officium publicam
 causam habet. 169.2
 Argumentum à maiori ad mi-
 nus valet, si utrobique sit ratio
 eadem. 122.8
 Argumentum à maiori ad mi-
 nus, non valet in mandatis.
 332.14
 Argumentum de toto ad partē
 non valet, quando lex differē-
 tiam facit inter totum & par-
 tem. 411.5
 Argumentum à maiori rati-
 onis, in materia correctoria
 non probat. 120.4
 Argumentum de toto ad par-
 tem, est in iure validum. 410.
 1.3. & 6
 Argumentum valet in tempore
 de toto ad partem. 410.2
 Argumentum à testamentis ad
 contractus, est nullum in du-
 bio. 98.7
 Argumentum de pacto ad statu-
 tum nullius est vigoris, si nega-
 tiuè formetur: si affirmatiuè,
 poterit valere. 152.5. & 10
 Argumentum à maiori, in sta-
 tutis locum habere potest.
 120.2
 Argumentum ab oppositis qua-
 re inualidum. 93.7
 Assessor, & qui pro officij ra-
 tione consulitur, de malo con-
 filio tenetur. 207.2
 Assessor se peritum asserens, de
 imperitia tenetur. 179.1
 Augmentum si non auget, nec
 minuit, quod oppo-
 sitorum eadem sit ratio. 93.6
Bannitum cum saluo con-
 ductu occidens excusatur.
 116.5
 Bannitum occidens quare pu-
 niri non debeat. 230.10
 Baronis homines non dicuntur
 regis homines. 212.2
 Bene facere alteri nemo com-
 pellitur. 218.7
 Beneficium principis latam re-
 cipit interpretationem. 34.58.
 Beneficium non confertur in
 inuitum. 421.1
 Beneficium conferri potest sub
 conditione, si vacat. 278.12
 Beneficium à principe conce-
 sum, latam admittit interpre-
 tationem. 255.5
 Beneficium prior impetrans,
 præfertur posteriori. 318.2
 Benignitas in subditorum cor-
 rectione attendenda. 228.2
 Bona dotalia non sunt in bonis
 mariti computanda. 383.2
 Bona fides possessoris non alte-
 ratur per simplicem denuntia-
 tionem. 65.10
 Bonæ fidei possessor quo ad fru-
 ctus penè est loco domini.
 404.1
 Bonæ fidei possessor est loco
 domini, si non apparet quis
 dominus sit. 404.2
 Bonorum possessio contra ta-
 bulas non datur in mulierum
 testamentis. 32.52.
 Breuitas in cunctis rebus com-
 mendabilis, veluti prolixitas
 odiosa. 5.3
 Cadau

- C**adauer ad furcas suspendere non licet. 339.2
 Canones si à legibus diuersum sentiūt, hoc ipsum exprimūt. 219.11.
 Capere pro se qui non valet, vt alij reddat accipere pōt. 220.1
 Capere quādo non dicatur, qui alij restituere tenetur. 221.2
 Capere verbum, cum effectu intelligi debet. 221.3
 Cauillatio quæ, veluti superuacua, à iure reprobetur. 248.1
 Cauillatio quandoque tolleri potest. 249.2
 Caupo & tabernarius hospites recipere coguntur inuiti. 249.5
 Causa confirmans, superueniēs actui inualido robur ministrat. 259.10
 Causa lucratiua, vel onerosa qualiter ab origine sit iudicāda. 172.8
 Causa non bene definitur per effectum. 423.3
 Causa finalis actus deficiens vitiat actum. 299.3
 Causa requirens etiam plenam causæ cognitionem, in spiritualibus delegari potest. 264.8
 Cautela abundans in testamentis non est nociua. 289.2
 Citatio partis necessaria est in cognitione causæ. 325.2
 Citatio requisita in aliquo actu, quando cōsideranda. 351.4
 Citari non debetis, quo etiam inuito, potest actus transigi. 149.2
 Clām fieri quando quid censendum sit. 268.1
 Claritas seu perspicuitas ipsam legem maxime decet. 5
 Clausula generalis subiecta, ad enumerata specialiter minime referri debet. 2.2
 Clausula generalis nonnunquā ad specialiter enumerata subiicitur, eadem omnia comprehendens. 2.1
 Clausula, sciens se non teneri, qualiter debeat intelligi. 274.5
 Clausula codicillaris præsumitur appositā de voluntate testatoris. 175.11
 Clausula, valeat eo modo quo potest, non intelligitur, nisi apponatur. 364.14
 Clerici statuti laicorum qualiter debeant vti. 412.4
 Coercitio modica quæ minoribus magistratibus competat. 261.3
 Cognitio causæ quando fieri possit absque citatione. 325.3
 Cognitionem plenam causæ quæ requirunt, delegari nequeunt. 264.6
 Commissum alicui simpliciter, secundum æquitatem regulari debet. 30
 Commodatum quo differat à precario. 136.28
 Commodatum, terminorum data parietate, non differt à deposito. 137.29
 Commodatum præsumitur fieri ad petitionem commodatarij. 137
 Commodatarius pro deterioratione rei non tenet, si ad vsum debet

I N D E X.

- debitum ea vtatur, 137.30
 Commodatarius minus iuris
 recipitur, quàm precario
 recipiens, & tamen plus obli-
 gatur. 129.12
 Comoda ferēs, incōmoda & o-
 nera sustinere debet. 91.1.& 2
 Commodatarius de culpa leuis-
 sima teneri solet. 127.6
 Cōpromissum in muliere fieri
 haud quaquam potest. 23.17
 Communitas quando ob ciuiū
 delicta teneatur. 216.2
 Commune quod est, meum ali-
 quo modo est. 94.4
 Concessio secunda feudi, non
 derogat priori. 318.3
 Concessio quæ sit alicui pro se
 & posteris, ad nomen familiae
 referenda est. 35.61
 Concorditer aduerbium, quid
 significet. 349.4
 Cōdemnatus ad restitutionem
 rei furtiuae, qua in dubio dica-
 tur teneri actione. 224.2
 Conditio de praesenti vel praer-
 terito, quibus casibus apponi
 nequeat. 278.13
 Conditio de praesenti vel praer-
 terito, non dicitur proprie cō-
 ditio. 278.14
 Cōditio expressa in vltimis vo-
 luntatibus quando transmissi-
 onem impediatur. 390.8
 Conditio an habeatur pro imple-
 ta ab eo, cuius interest, im-
 pedita. 352.5.& 7
 Conditio dispositioni apposita
 praesumitur in dubio, quando
 substantialia concernit. 104.8
 Conditio de praesenti aut de
 praeterito quando actum vi-
 tiet. 278.11
 Cōditio de dādo heredi imple-
 tur, si heredi heredis det. 387.1
 Conditio purificata retrorahi
 solet. 130.
 Conditio, si sine filiis decesserit,
 intelligitur etiam de filia-
 bus. 146
 Conditio quando pro impleta
 haberi debeat. 350.1
 Conditio, si meus erit, verificatur
 si meus pro parte sit. 96.7
 Conditio in vltimis voluntati-
 bus, & in contractibus quā pro
 impleta habeatur. 351.2.& 6
 Conditio verè impleri debet,
 si testator hoc voluit. 351.3
 Conditio executionem respec-
 tiens, non vitiat actum. 277.7
 Conditio tacita actum non vi-
 tiat. 277.8
 Cōditionis futurae spes quā po-
 tuus in contractu, quā in lega-
 to ad heredes transeat. 114.4
 Conditio in persona heredis
 implenda, in domino vel pa-
 tre non est verificanda. 114.5
 Conditio dandi heredi, non ha-
 bet verum in herede heredis.
 114.6
 Conductor & locator inuicem
 de dolo, lata & leui culpa te-
 nentur. 138.33
 Confessio debitoris quando di-
 citur certa de praesenti. 425.4
 Confessio per iracundiam fa-
 cta reuocari potest ex iusta
 causa. 214.5
 Confessio in quaestione nullis
 iudiciis illata, non validatur,
 superue

- Superuenientibus iudiciis. 157.4
 Confessio in fauorem confiten-
 tis debet interpretari. 362.3
 Coniunctorum nomine venit
 sexus uterque. 55.125
 Coniuncti pro cōiunctis defen-
 sionē suscipere possunt. 395.4
 Consensus matrimonium perfici-
 cit, non carnalis copula. 161.5
 Consensus omnium quādo ex-
 plihite requiratur. 349.2
 Consensus omniū in consuetu-
 dine nō est requirendus. 349.3
 Consensus in dissoluēdo requi-
 ritur, cuius & in contrahendo.
 177.1
 Consensus tunc nō praiudicat,
 si actus non valeat. 346.2
 Consensus si requiratur, error
 interuenire nō præsimitur.
 273.1
 Consiliū modō non fraudulen-
 tū, non ligat consulētē. 207.1
 Cōsiliū nō punitur nisi ad ma-
 lum tendere probetur. 211.12
 Consiliū præsare quando quis
 dicatur. 212.17
 Consilium præsare quādo te-
 neatur, & quando non. 208.4
 Consuetudo attenditur, si quod
 actū est nō intelligitur. 174.7
 Consuetudo qualibet, cuiuslibet
 consuetudinis regula esse
 debet. 174.10
 Cōsuetudo à pari procedit cum
 statuto. 20.5
 Consuetudo firmata bino aut
 tertio actu contrario non tol-
 litur. 396.1. & 2
 Consulēs non damnatur, si prin-
 cipalis absoluat. 211.13
 Consulēs nō tenetur, consilio
 in tempore reuocato. 211.14
 Consulens non punitur statuto
 pœnā faciēti imponēte. 211.15
 Consulens quandoque mitius
 punitur qualitate attenda fa-
 cientis. 211.16
 Consulens, in atrocioribus pari
 pœna punitur. 209.5
 Consulens quando pœna spe-
 ciali plectatur. 209.6
 Cōsulēs nō tenetur, si de inter-
 dicto vnde vi agatur. 209.7
 Consulēs indistincte punitur, si
 eius nomine deliquatur. 210.8
 Consulens alicui, præsimitur
 causa mouens principaliter,
 quare merito punitur. 210.9
 Cōsulēs tunc punitur, si ex cōsi-
 lio delictum sequatur. 210.10
 Consulens ex consilio non pu-
 nitur, nisi cōsiliū præscessisse
 delictum probetur. 211.11
 Consultor quādo cōsiliū semel
 datum mutare nequeat. 272.1
 Constituta legitime durant su-
 perueniente casu à quo initiū
 habere non potuerunt. 298.1
 Constitutum veram possessio-
 nem tradit, licet ficto modo
 queratur. 130.16
 Constitutum quando post mor-
 tem constituentis conferri pos-
 sit. 130.17
 Contestatio litis non reddit de-
 teriorem conditionem conte-
 stantis. 302.1
 Contractus liciti esse debent, &
 honesti. 391.1
 Contractus secundū quā cōsue-
 tudinē extendi possit. 176.14
 Contract

- Contractus secundum loci con-
 suetudinem attenditur, si con-
 trahentis modus ignoretur. 174.8
 Contractus ex intentione legem
 accipiunt. 380.6
 Contractu principali existente
 inutili, valet confessio conten-
 ta in illo. 374.4
 Contractus calore iracundiae ini-
 tus, quando effectum sortiri
 dicatur. 213.1
 Contractus quando gratia eius,
 qui rogauit, dicatur celebra-
 tus. 127.5
 Contractus etsi strictam reci-
 piunt interpretationem, non
 tamen perinde ac si materia
 foret odiosa. 49.110
 Contrahens conditionem seu
 qualitatem secum contrahen-
 tis nosse debet. 115.1
 Contrahere sponte non dicitur,
 qui ex quasi contractu obliga-
 tur. 118.11
 Contrahentes etsi licite se mu-
 tuo decipiant, non tamen ho-
 neste. 392.7
 Contraria allegans, non est au-
 diendus. 381.1
 Contrarium probari potest, non
 obstare clausula, ex certa scien-
 tia. 274.6
 Contraria eidem subiecto simul
 inesse nequeunt. 347.2
 Contrariorum quare eadem
 disciplina. 92.3. & 5
 Contumax innocens non debet
 condemnari. 377.4
 Conuentus ob donationem à
 se factam, retinere potest, ne
 in solidum exigatur. 154.5
 Conuentus ob donationem pro-
 priam, quo gaudere possit
 priuilegio. 151.6
 Conuentus ob liberalitatem suam
 actione personali, tenetur tan-
 tum in id quod potest. 155.7
 Conuentio priuatorum non potest
 publico iuri derogare. 150.1
 Conuenti ex causa damnatio-
 nis, in id quod possunt tantum,
 damnandi sunt. 153.1
 Copulatiua utrumque; copulato-
 rum requirit esse verum. 335.2
 Corpus liberi hominis aestima-
 tionem non recipit. 125.2
 Corruptere uolens mulierem,
 quando capite puniri debeat.
 72.4
 Creditor non dicitur negligens,
 qui potuit exceptione repelli.
 99.3
 Creditor rem debitoris aliena-
 re potest. 225.3
 Creditor de dolo, lata & leui
 culpa contingente in re pigno-
 ri accepta tenetur. 138.31
 Creditor quando pignus vede-
 re possit, & quando non. 262.3
 Creditor ante conditionem non
 cogitur inuitus solutionem reci-
 pere. 112
 Creditor ante tempus non co-
 gitur vinum aut granum reci-
 pere, cursu temporis quod mi-
 nuatur. 112.6
 Creditor, cuius fauore tempus
 adiectum est, ante tempus pe-
 tere poterit. 113.10. & 11
 Creditor ius pignoris remittit,
 qui eiusdem alienationi con-
 sent

sentit.	346.1	Datio in solutum vitiatur facta
Creditori inuito non soluitur		pro maiori quantitate, quam
aliud pro alio.	148.4	debeatur.
Crimea non prohibens cū pos-		293.1. & 2
sit, tenetur.	328.1	Datio in solutū vitiatur, quan-
Crimē læsæ maiestatis propter		do in summa debiti principa-
seditionem committitur.	372	lis erratur.
Culpa leuissima in faciendo, est		294.3
leui æquiparanda.	127.7	Debitor speciei ex contractus
Culpa quomodo in contracti-		natura de casu fortuito nō te-
bis interuenire dicatur.	135.	netur.
27		143.46
Culpa lata est dolo æquiparan-		Debitor tenetur de culpa ca-
da.	246.1	sum interuertente.
Culpa lata pacto remittitur ali-		143.47
quando.	142.43	Debitor etiam post biennium
Curator in testamēto dari non		probare potest pecuniam se
potest.	266.3	non recepisse.
Curator adulti differt à curatore		427.5
furiosi.	266.4	Debitor, à quo plus debito pe-
D amnatus pœna capitali,		titur, iuste super toto litigare
intelligi debet de mino-		potest.
ri.	88.10	320.3
Damni & lucri alia, & alia est		Debitor quis propriè dicatur.
ratio habenda.	169.1	251.1
Damnū vitanti plus fauendum,		Debitori datur electio in alter-
quàm lucrum querenti, quali-		natiuis.
ter intelligendum.	192.1	87
Damni emergentis & lucri ces-		Debitor in expensas non dāna-
santis non eadem ratio.	403.1	tur, si citatus absque interpella-
Dare quot modis in iure capia-		tione debitum fatetur.
tur.	225.5	196.9
Dare, est dominium transferre,		Debitū non cēsetur remissum,
& accipientis facere.	355.1	iure pignoris remisso.
Dare verbum, variis capitur mo-		346.3
dis.	355.2	Debitum fatetur is, per quem
Dare & remittere paria sunt.		compēsationis exceptio obii-
342.2		citur.
Dare quid sit.	343	292.4
Dare nemo potest, quod nō ha-		Debitū esse potest quid ex plu-
bet.	224.2	ribus causis.
		347.1
		Debitū non dicitur, quod per-
		petua exceptione defenditur.
		99.2
		Debitum mihi, non est propriè
		meum.
		108.7
		Debitum purum dicitur, quod
		præsenti die debetur.
		105.11
		Debitum ciuilitè tantum, an
		possit repeti solutum.
		290.1
		Deceptio, etiam iure canonico
		con

- contrahentibus permittitur. 392.9
 Decedere sine liberis non dicitur, qui pregnantem vxorem relinquit. 380.1
 Deceptis subuenitur, nō autem decipientibus. 336.2.& 3
 Declaratio fīda in tēpore ante tempus fieri non debet. 111.3
 Declaratio sēp̄ fieri potest. 240.14
 Declarādi potestas ad hāredem non transmittitur. 234.7
 Decretum in alienatione rei minoris interponendum delegari non potest. 263.2
 Decretū in alimentorum translatione requisitum non potest delegari. 273.3
 Decretum requirens plenā causā cognitionem, non delegatur. 263.4
 Decretum primum contra absentem causa reipublicæ interpositum tenet. 475.2
 Defendere nō dicitur quis duobus modis. 222.1
 Defendere qui tenetur, iure & facto teneri ad defendendum intelligitur. 222.5.& 6
 Defendere non dicitur, qui defensionem suscipere recusat. 222.3
 Defensionem suscipiens, sed nō perseverans defendere non dicitur. 222.4
 Defensionem suscipere potest quis alieno nomine. 395.3
 Defensor etiam immobilia possidens, satisfidare tenetur. 333.2
 Defensor alterius quādo admit-
 tarur sine satisfactione. 333.3
 Definitio, rei definita: substantialia debet ponere. 423.1
 Definitio bona censetur, quæ cum suo definito conuertitur. 423.2
 Delegari non possunt, quæ in meri imperij gradibus primis sunt. 261.4
 Delegari nequeunt, quæ causæ cognitionem requirunt. 263.1
 Delegari possunt, quæ iudicis mercenario expediuntur officio. 264.5
 Delictō obuiare tenetur quis canonum iure. 219.10
 Delictū obligat, etiā sine proposito & voluntate. 274.3
 Delicta puniri reipublicæ interest. 151.2
 Delictum quando clādestinum sit dicendum. 268.3
 Delictum an putetur mandare, qui cum posset, noluit prohibere. 238.7
 Delictō obuiare an teneatur quis civili iure. 227.4
 Delictū non impediens, quādo ipsum perpetrare dicatur. 216
 Delicta praterita aggrauant postea commissa. 229.7
 Delictum imprudenter commissum mitius est puniendū. 327.6
 Delictum mitius punitur, quod impetu committitur. 328.7
 Delictū per iram commissum, intra quantum tempus excusari debeat. 215.9
 Delicta an possint excusari ex causa iusta. 116.4
 Deli

I N D E X.

- Delicta alibi cōmissa delictum, do quo agitur, grauari solent. 229.9
- Delinquens quando propter iram excusetur. 215.7
- Delinquēs per iracundiā puocat^r puniri debet mitius. 215.8
- Delinquēs non liberatur, si pœna innocenti infligatur. 378.6
- Demonstratio falsa quando vitiat actum. 411.4
- Depositarius de dolo solo tenetur. 125.1
- Depositū & cōmodū eiusdem sunt fermē rationis. 126.2
- Depositarius pro custodia pecuniam recipiens, de culpa etiam leui tenebitur. 326.3
- Depositarius, qui se obtulit, de culpa leuissima teneri, quando verum sit. 126.4
- Depositarius de casu tenetur, si depositum in pecunia numeretur. 128.8
- Depositum in re propria fieri non potest, sicut nec precarium. 203.4
- Deportatio ea sola tollit, quæ in fiscum deferri solent. 318.1
- Deportati bona in fiscum deferuntur. 318.2
- Descēdentes ex fœminis etiam generis vocabulo comprehenduntur. 36.66
- Descendentes ex fœminis quomodo dicantur de genere, & posteritate. 34
- Descendentes ex fœminis deterioris sunt conditionis, quàm qui ex masculis. 33.57
- Definere nō dicitur is, qui non inceperit. 251.2
- Detentatio an possit acquiri filio. 315.3
- Deus non punit bis in idipsum, 229.5
- Dies expressa actionis natiuitatem impedit, obligationis non item. 105
- Dies apposita dispositioni, differt ab ea, quæ executioni. 104.7
- Dies incertus pro cōditione reputatur. 112.5
- Difficultas facit ne mora committatur, cū factum est in obligatione. 379.3
- Dispensatio latā recipit interpretationem iuxta verborum proprietatem. 157.13
- Dispensatio ratione maioris rationis non extenditur. 121.6
- Dispensationes & odiosa quæque, aliquādo latam interpretationem admittunt, sicut & priuilegia. 34.59
- Dispositio principalis extendi potest, pœna autē adiecta non potest. 416.6
- Dispositio generalis latius ipsa patet quàm regularis. 9.15
- Dispositio conditionalis suspenditur ante euentum conditionis. 359.1
- Dispositio quælibet sic debet intelligi, ne quid contrarium contineat. 382.4
- Doctor ad consilium præstandum cogi potest. 419.6
- Doctor secundū cōsuetudinem studij psumitur cōduci. 174.9
- Doctor qui imperitè consuluit, damnum passo satisfacere tenetur

I N D E X.

- netur. 207.3
 Doli capaces qui præsumantur. 337.2
 Dolo desinens possidere æquiparatur ei, qui dolo noluit acquirere. 402.1
 Dolus quare per pactū remitti nequeat. 141.42
 Dolus de futuro tacitè remittitur quandoq;. 142.45
 Dolus re ipsa præsumitur ex enormi læsione apparente. 281.3
 Dolus & culpa in rerum communione attenditur. 140.40
 Dolus actoris quādo cum dolo rei veniat cōpensandus. 197.11
 Dolus à fraudè differt, velut genus à specie. 279.2
 Dolus & culpa in pluribus contractibus simul interuenire possunt. 135.25
 Dolosus dicitur, qui petit quod restituere tenetur. 368.1
 Dolosus dicitur, qui quid lege facit resistente. 373.2
 Dñium ex vna causa quæsitū, nō potest ex alia dari. 347.4
 Dñium quando transferatur in donatione facta absenti. 270
 Dominium rei legatæ quando in legatarium transcat. 390.7
 Domini tenetur de delictis familiae. 328.3
 Domus sua intelligitur, quam quis inhabitat. 322.1
 Donatio & venditio inter alienationis species numerantur. 354.1
 Donatio ob causam quare infirmationem nō requirat. 154.3
 Donatio simplex dicitur, quæ quid in præmium emancipationis à patre donatur. 154.4
 Donans cōuentus ob donationem, æs alienū deducere potest. 155.9
 Donatio vel venditio si duobus successiuè facta sit, vtri iure quaratur. 131.18
 Donatio non creditur filio in administratione generali cōcessa. 231.3
 Donatio hodie fieri potest pacto nudo. 177.4
 Donatio confectur, quando recipiens scienter indebitum recipit. 223.1
 Donatio quare inter virum, & vxorem prohibeatur. 171.7
 Donatio nō præsumitur in dubio. 224.3
 Donare quādo is præsumatur, qui indebitum soluit. 224.4
 Donatio causa mortis nudo pacto fieri potest. 236.4. & 5
 Donatio vera non dicitur, quæ quid remunerationis gratia conceditur. 291.2
 Donatio prohibita dicitur, si venditio prohibeatur. 354.4
 Donatio inter virū, & vxorem quo ad dominium prohibetur, non autem quo ad possessionem. 394.1
 Donatio facta absenti, ante ratificationem non prodest ei. 133.22
 Donatum non dicitur, quod ab eo, qui donare non potest, datur. 224.1
 Dos promissa puellæ intelligi debet cum nubilis erit. 102.2
 Doti

I N D E X.

- Doti in dubio fauēdū est. 296.1
 Dubitationis gratia quæ apponuntur , nocere non præsumuntur. 288.1. & 5
Ecclesia substituta an excludatur stante filia. 47.104
 Ecclesia in eo , in quo sit locupletior , teneri potest. 182.3
 Ecclesia etiam obligatur , vt locupletior efficiatur. 426
 Effectus rei quādo , & per quid præsumatur mutari. 389.1
 Electio facta de bannito non roboratur eo rebannito. 158.6
 Emerere rem suam per aliū quis potest quod per se nō potuit. 204.6
 Emptio rei propriæ quare non valeat. 204.5
 Emptor primus non est secūdo præferendus , ni pretium aut fidem de pretio dederit. 131.19
 Emptor rem venditā accipiens autoritate propria , prædo dicitur. 399.1
 Emphyteuta quando pro deterioratione rei emphyteuticæ teneatur. 138.35
 Emphyteuta rē emphyteuticā vendere non valens dño irrequisito , donare poterit. 354.3
 Emphyteuta quare pro annis pluribus futuris soluetur nequeat. 112.7
 Emphyteuta nō soluens canonē , iure suo priuatur , nō obstante rescripto sūmi pōtificis. 112.8
 Emphyteuta nō soluendo , non priuabitur iure , si hoc ferat consuetudo. 113.9
 Emphyteuta pacisci potest cū ecclesia , quod non soluendo non cadat iure. 113
 Episcopus vicario omnia , quæ ipse potest , cōcedens , non censetur concessisse reseruata sibi specialiter. 13
 Equus in itinere moriens an pereat locatori , an verò cōductori. 138.34
 Errantis nulla voluntas est , aut consensus. 345.2
 Error iuris expressus sententiā vitiat. 389.4
 Error allegari nō pōt , vbi quid ex certa scia fieri dicitur. 274.4
 Error maximè omniū consensui est contrarius. 345.1
 Error notarij qualiter possit probari. 313
 Error notarij quot testib⁹ possit probari. 313.9
 Esse , idem putatur cū eo quod est , esse debere. 118.10
 Euictum à nobis non est in bonis nostris. 383.1
 Exactum licitè non potest remitti. 421.3
 Excōdicatio calore iracūdiæ lata timeri debet vt valida. 214
 Excommunicatio in dubio de maiori est intelligenda. 89
 Excommunicatio qualiter esse pœna probetur. 89.13
 Excōmunicatio minor non solet ab homine proferri. 90.14
 Excōmunicatus in iudicio esse prohibitus , iudicium validum accipere potest , si non opponatur. 300.8
 Exceptio an semper competat ei , cui & actio. 420.1

b 2 Excep

- Exceptio non numerata pecu-
 nia quando opponi possit de
 iure canonico. 427.4
 Exceptio obscura, pro non op-
 posita reputatur. 269.2
 Exceptio in quibusdam admis-
 sa, ad similes casus est porri-
 genda. 31.32.35. & 36
 Exceptiones plures falso oppo-
 nens, à iure de mendacio pu-
 niri solet. 200.7
 Exceptio quibus casibus regulā
 ampliet, & quibus restringat.
 13.30
 Exceptio vna quando reliquas
 tollere credatur. 13.34
 Exceptio dolo facit, an possit
 in possessoris opponi. 388.3
 Exceptio regulā restringendae
 gratia fuit adiuuenta. 11.24
 Exceptio regulā qualiter am-
 pliari dicatur. 11
 Exceptio quā perimat actionē,
 & quando non. 100.7
 Exceptio tolli potest statuto,
 sed non defensio. 200.9
 Exceptio solutionis semper op-
 poni potest, non obstante sta-
 tuto, &c. 228.3
 Exceptio innocentiae nunquam
 censetur exclusā. 377.3
 Exceptio doli non nocet, qui-
 bus testatoris voluntas nō re-
 sistit. 118.1
 Exceptio doli repellit petentē
 debitū, quod exceptione elidi
 potest. 118.2
 Exceptiones aut probationes
 non admittuntur contra sen-
 tentiam, quae transiit in rem
 iudicatam. 300.10
- Exceptiones tamen contra re-
 gulā dispositionem esse dicū-
 tur, de genere tamen regulā
 conuincuntur. 9.20
 Exceptiones quibus casibus re-
 gulam cōfirmant. 10.21. & 22.
 Executio sententiae impeditur
 exceptione solutionis. 228.2
 Exhereditatio à pari procedit cū
 priuatione alimentorū. 167.15
 Exigere qui nequit, nec à spōte
 offerente capere poterit. 421.2
 Extensio fieri nō debet in ma-
 teria odiosa. 406.7
 Extensio fit in pœnis, quatenus
 proprietates verborum exigit.
 417.10
 Extensio fit secundum verbo-
 rum proprietatem in materia
 pœnali. 364.13
 Extrahi de domo sua quis pōt
 ex causa, vt iustitia fiat. 324.4
 Expressio quādo proficit, & quā-
 do nocet. 389.5
 Expressio nil operatur eius, quod
 tacite praesumit inesse. 278.10
Facere tenetur quis, quod
 alij prodest, & sibi nō no-
 cet. 226.2
 Facere dicitur is ipse, qui etiam
 per alium facit. 357.1. & 5
 Facta plurima valere dicuntur,
 quae fieri prohibentur. 299.4
 Facta per fictionem, infecta iu-
 dicari possunt. 168.3
 Facti vocabulo venit quando-
 que non factum. 94.2
 Factum quandoque sumitur pro
 actu, qui in aliū inferat. 267.2
 Factum reputatur, quod metus
 causa fuit ne efficeretur. 183.1
 Factum

I N D E X.

- Factum aliquando facilius destruitur, quàm fieri impeditur. 301.12
- Factum non potest non esse factum. 157.1
- Factū eius personæ debet quis approbare, ex qua lucrum caput. 412.3
- Familia pro agnatione sumitur quandoque. 36.64
- Falsitas quando sit in notario præsumenda. 313
- Famuli factum, quando sit domino imputandum. 328.2
- Fictio in præiudicium tertij nõ trahitur retro. 386.2
- Fictio nõ habet locum, vbi extrema requisita non sunt habilia in fictione de tẽpore ad tempus translatiua. 386.3
- Fideiussor non requiritur, vbi pignus habetur. 262.1
- Fideiussor pro maiori summa, obligatus censetur in minori. 331.10
- Fideiussor promittens se facturum & curaturum, non tenetur, si fecit quod potuit. 379
- Fideiussor quas culpa sua soluit vsuras, à principali non repetet. 424.3
- Fideiussorẽ qui dare tenetur dādo pignora liberabitur. 148.3
- Filius an possit ex causa alimentis priuari. 82.4
- Filius qui debitam sibi portionem cõsumpsit, alimenta à patre petere poterit. 82.5
- Filius testamentum patris non impugnabit, si volens exheredatus fuit. 408.4
- Filius possessionem bonorum patre viuito, & ignorante potest agnoscere. 148.1
- Filius vel seruus aliquid faciens mādato patris, vel domini profusus excusatur. 64.7
- Filius vel seruus quo casu excusetur per mādatum patris vel domini. 25.2
- Filius familias hæres institutus, si sui iuris fiat, hæreditatem postea aditam sibi acquirit. 386.4
- Filius familias an possit citra patris assensum vxorem ducere. 162.8
- Filius familias rem peculiarem possidere nõ dicitur, sed ipsius pater. 314.1
- Filius matrimoniũ sine patris consensu contrahens, an possit exheredari. 164
- Filius matrimonium sine patris consensu cõtrahens, potest dotem petere. 165.11
- Filia nupta non gaudet priuilegio cõcesso patri & filijs, & filiabus. 40.83. & 85
- Filia nupta originem & familiam patris retinet. 40.84
- Filia renuntians hæreditati paternæ fratri poterit succedere. 308.6
- Filia sine cõsensu patris matrimonium contrahens, quando possit exheredari. 166.14
- Filia renuntians hæreditati patris, non excluditur ab hæreditate fratris. 245.7
- Filia furiosa aliquo casu pro cõsentiente habita. 69

I N D E X.

- Filia sanæ mentis, si nõ contra-
dixerit, pro consentiente habe-
ri debet. 69.7
- Filiatio probatur per instrumē-
tum emancipationis. 292
- Fiscus rei alienam non potest
alienare totam, licet partem
possit. 411
- Fisco etiam in multis fauen-
dum est. 308.3
- Fisco fauetur perinde, ac doti
ipsi. 296.2
- Fœmina quare prohibeatur po-
stulare. 21.9
- Fœminæ non puniuntur ob cri-
men læsæ maiestatis à patre
commissum. 39.78
- Fœmininum de sermonis pro-
prietate non concipitur per
masculinum. 43.93
- Fœmininũ cõcipere masculinũ
naturæ repugnat. 55.127
- Frater an succedat sorori, statu-
to stante quod soror non suc-
cedat fratri. 93.8
- Fraus duobus modis considera-
ri potest. 281.1
- Fraus ex cõsilio & euẽtu proue-
niens, tunc imputatur. 291.2
- Fraus quid propriè dicat. 279.1
- Fraus præsumitur, si insolite
clausulæ apponantur. 289.3
- Furiosus pro delicto non puni-
tur, quod ratione careat & sen-
su communi. 68.4
- Furiosi factum non personale
dicitur, sed casuale. 68.1
- Furiosus quo differat à pupillo
fari valente. 70.8
- Furiosus consentire nõ potest.
334.2
- Furiosus quia agenda non intel-
ligit, merito negotium gerere
nequit. 67.1
- Furiosus ne ad pias quidem cau-
sas testari potest. 67.2
- Furiosus iisdem causis, quibus
& ignorans, ligatur. 69.6
- G**eneri an derogetur per
speciem in victimis volunta-
tibus. 286.13
- Generi per speciẽ in diuersis le-
gibus nõ derogatur. 285.10
- Generis nomine veniunt omnes
sexus vtriusq;. 36.65
- Generaliter aduerbiũ, strictius
est aduerbio vniuersaliter. 9.17
- Genus ipsam cognitioni prius
obiicitur, quàm species. 25
- Gestor negotiorum de dolo, cul-
pa lata, & leui potest quãdoq;
teneri. 139.38
- Gladij potestas merum impe-
rium significat. 261.1
- Grammatica falsa non vitiat
instrumentum. 310.2
- H**eres in rebus defuncti
iustam ignorantiam præ-
tendere potest. 193.1
- Heres emphyteutæ non cadit
iure, si fundum emphyteuti-
cum vendiderit. 193.2
- Heres testamenti notitiam ha-
bere præsumitur. 193.3
- Heres in damno vitando pro-
pter ignorantiam excusatur.
194.4
- Heres quare cõuentus ob igno-
rantiam excusetur, conueniẽs
autem non item. 194.5
- Heres lucrum habens à defun-
cto, non debet contrauenire
ipsius

I N D E X.

- ipſius factō. 412.1
 Hæres, qui inuentarium confe-
 cit, factō defuncti contraueni-
 re poterit. 412.2
 Hæres qualiter executori in te-
 ſtamento dicatur dari. 235.9
 Hæres quando tunc demum
 quis dicatur. 236.10
 Hæres quibus actionibus tenea-
 tur ratione hæreditatis. 340.6
 Hæres ex quali contractu obli-
 gatur. 127.7
 Hæres nec ex delicto defuncti
 poteſt lucrari, nec poena tene-
 ri. 181.1
 Hæres grauatus ad distribu-
 dum bona ſe mortuo, non po-
 teſt ante mortem distribuere.
 111.2
 Hæres eadem cū defuncto per-
 ſona reputatur. 233.1
 Hæres hæredis capit omnia, quæ
 ſunt iuris. 388.4
 Hæres hæredis quando non ve-
 niat nomine hæredis. 416.8
 Hæres in ſolidū tenetur, qui de
 dolo proprio tenetur. 202.1
 Hæres de dolo defuncti non te-
 netur. 202.2
 Hæres quādo de dolo defuncti
 teneatur, etiā de eo quod ad
 eum non peruenit. 202.3
 Hæres non tenetur ex delicto
 defuncti, niſi de eo, quod ad ſe
 peruenit. 339.3
 Hæres grauatus expendere cen-
 tum in funere, non poteſt mi-
 nus exponere. 330.6
 Hæres ratificare pōt quod de-
 functi nomine factū eſt. 234.3
 Hæres partem hæreditatis adire
 nequit, alia repudiata. 77.8
 Hæres impeditur præſcribere
 per malā fidē defuncti. 407.1
 Hæredis factum idē cum factō
 defuncti creditur. 234.4
 Hæreditatis titulus, cenſetur lu-
 cratiuus. 170.2
 Hæreditas tunc lucratiuam cau-
 ſam habet, quando ſoluendo
 eſt. 170.3
 Hæreditas ſi pro adita habeat-
 ur, omnia in teſtamento reli-
 cta debentur. 376.2
 Hæreditas patris adita per filiū
 deſinit eſſe patris. 307.7
 Hæreditas ſucceſſio dicitur, poſ-
 ſeſſio verò bonorum, ius ſuc-
 cedendi. 244.1
 Hæreditas etiā dici poteſt an-
 te aditionem. 244.2
 Hæreditate adita intelliguntur,
 quæ de hærede dicuntur. 235.8
 Hæreditas an deſinat dici per
 ſolam poſſeſſionis apprehen-
 ſionem. 245.6
 Hæreditas repudiari non poteſt
 conditione pendente. 370.2
 Hæredes plures ad opus facien-
 dum grauati obligantur in ſo-
 lidum. 285.2
 Hæredis loco habetur is, ad quē
 bona vniuerſa perueniſſe no-
 ſcuntur. 401.2
 Homicidium ſemel commiſ-
 ſum, licet ruruſus fieri non poſ-
 ſit, ratum tamen haberi pote-
 rit. 240.13
 Homicida qualiter puniri de-
 beat, ſtatibus ſtatutis diuer-
 ſam poenā infligentibus. 229.8
 Homicidium negans, ſi conuin-
 catur,

I N D E X.

- catur, potest de defensione ex-
 cipere. 199.1
 Homo intelligitur, cum ab ali-
 quo si quis profertur. 43.94
 Homo liber vendi non potest.
 326.5
 Homo dictio, simpliciter prola-
 ta, differt ab eo quod profer-
 tur, si quis homo. 44.96
 Honestatis causa ab omni reue-
 rentia censetur exēpta. 391.2
Ignorans, quo casu æquipare-
 tur dubitanti. 116.3
 Ignorantia excusatus, superue-
 niente scientia non excusabi-
 tur. 374.4
 Ignorantia iuris excusat à dolo.
 373.1
 Illegitimatatis præcedens proba-
 tur per instrumentum legiti-
 mationis. 291.3
 Immunitas concessa posteris,
 etiam filiae nepti, & ex fœmi-
 nis descendentes concedun-
 tur. 34.60
 Immunitas generaliter cōcessa
 ut ad posteros transmittatur,
 durat succedentibus in perpe-
 tuum. 35.63
 Impeditus nō dicitur, qui impe-
 dimentū remouere pōt. 369.1
 Impeditus excusatur, qui impe-
 dimentum tollere non potuit.
 369.3
 Impēsa utilis facta pro infirmo,
 Etiā inuito, repeti potest. 25.9
 Impuberes ciuilibus fungi offi-
 cii haud quaquā possunt. 56.1
 Impubes iudex eligi neq̄ 57.2
 Impubes dignitatem aut offi-
 cium sine administratione po-
 test obtinere. 57.3
 Impuberes defectu iudicij non
 possunt ad testimonium ad-
 mitti. 59.10
 Inest verbum, proprietatem &
 essentiam denotat. 329.1
 Indefinita in testibus non æqui-
 pollet vniuersali. 135
 Indefinita de rigore sermonis
 non equipollet vniuersali.
 44.95
 Indefinita à lege prolata, vni-
 uersali est æquiparanda. 8
 Indefinitè aliquid dici aut fieri
 idem est quod generaliter 9
 Indiuidua quare speciei de-
 gent. 282.2
 Inhabiles etiam admittuntur
 quando de vilitate publica
 tractatur. 430.2
 Inhabiles quo casu ad feudum
 sint admittendi. 430.3
 Initium facti attenditur, vt præ-
 na euitetur. 416.7
 Iniuria volenti non irrogatur.
 408.1
 Iniuriam nō fieri volenti, qua-
 liter intelligendum. 409.11
 Iniuria in corpus illata non po-
 test remitti. 409.8
 Innocentia existente notoria,
 non est necessarium superio-
 ris consilium 378.5
 Insinuatio requiritur, quādo ex
 causa donationis quid remit-
 titur. 343.7
 Institutus sub potestatiua con-
 ditione non potest repudiare.
 369.2
 Institutio inutilis quando re-
 conualescere possit. 42.91
 Instru

I N D E X.

- Instrumentū in dubio interpre-
tatur, vt in eo mala gramma-
tica non contineatur. 310.3
- Interesse alicuius quantum sit,
non iure, sed in factō cōsistit.
144.2
- Interesse publicum dum tracta-
tur, verba latissimē interpre-
tantur. 97
- Interesse quoruplex, & quale v-
numquodque. 144.1
- Interesse non iniuste tunc peti-
tur, cū factum fieri denega-
tur. 145.4
- Interesse qualiter probari pos-
sit. 145.5
- Interpretatio fieri debet sem-
per vt actus valeat. 362.4
- Interpretatio eatenus fieri de-
bet, quatenus valeat actus, nō
autem pereat. 11.27
- Interpretatio in duobus actib⁹
non fit in dubio, vt vterque va-
leat. 395.17
- Interpretatio mitior semper
in dubio capi debet. 227.1
- Interpretatio benignior semp
capienda est. 304.1
- Interpretatio ad eū spectat, qui
condere potest. 316.1
- Interpretatio priuilegij spectat
ad concedentem. 384.2
- Interpretatio lata fit, etiā qñq;
in materia odiosa. 257.12
- Inuito aliquo si quid fieri pos-
sit, & eo ignorante poterit.
149.3
- Ira non excusat delictum. 215.6
- Iudex æquitatē præ oculis sem-
per habere debet. 305.7
- Iudex testi malā rationē affe-
renti credere non debet. 290
- Iudex rem non suam in alium
transferre potest. 225.4
- Iudex inuestigandæ veritatis gra-
tia cauillationibus vti potest.
249.6
- Iudex delinquenti impunitatē
promittere potest. 249.7
- Iudex pœnas mitigat pro perso-
narum qualitate. 327.4
- Iudex nō debet exeq sententiā,
si de innocentia constet. 377.2
- Iudex non præsumitur, qui ex-
tra iudicialiter procedit. 361.2
- Iudex quis nō dicitur, qui facit
quæ ad iudicis officium non
pertinent. 361.3
- Iudici officium excedēti impu-
nē non paretur. 360.1
- Iudicis mādato qui quid opera-
tur, an aliqñ excusetur. 66.12
- Iudicis præceptum nō ligat ex-
tra iudicis officium. 357.5
- Iudices in partiū piudiciū le-
ges interpretari possunt. 316.2
- Iudicium vnicū ad qōnem suf-
ficit, iudicis arbitrio. 409.10
- Iudiciū cum milite valet, si non
sit oppositum, quod in iudi-
cio esse non possit. 300
- Iudicium criminale valet cum
procuratore, si non opponat-
ur. 300.9
- Iudiciū qñ retrotrahatur. 386.5
- Iudicia in inuitum etiam reddi
solent. 150.4
- Iurans statuta se seruatorum, iu-
sta causā potest ea negligere.
302.4
- Iurās soluere certo tpe excusa-
tur si p iudicē impediatur. 256.2

I N D E X.

- Iuramentum calumniæ remitti potest tacite, sed non expresse. 389.3
 Iuramentū quare possit in contractu apponi. 175.13
 Iuramentum non præsumitur esse de feudi substantia. 58.6
 Iuramentū iracūdia præstitum, non ligat iurantem. 214.4
 Iure ipso liberari, magnopere differt ab eo quod est ope exceptionis liberatū esse. 100.6
 Iure vno sublato, qñ tollatur aliud. & quando non. 308.4
 Iuri futuro nō facile potest renuntiari. 30.3
 Iure suo priuari potest quis ob publicam vtilitatem. 427.4
 Iure speciali quod conceditur, in consideratione esse non solet. 247.3
 Iuris peritus nō excusatur à dolo per ignorātiā iuris. 373.5
 Ius sibi dicere nemini permittitur. 311.3
 Ius sibi dicere potest quis decē casibus. 371.3
 Ius gentium duobus modis accipitur. 395.3
 Ius naturale diuersa iuris species est à gentium iure. 295.4
 Ius autoris si resolutū sit, resoluatur ius acceptoris. 350.1
 Ius accrescendi qua ratione introductum fuerit. 77.2
 Ius ciuile creditur iuri canonū inhærere, vbi nō discordat expressè. 220.13
 Ius publicum est, quod commune est. 344.1
 Iustus minuit pœnam, etiam iugrauioribus. 359.3
 Iustus iudicis, excusatur à dolo. 356.1
Laborator, an ob denuntiationem cum protestatione extrajudiciali desistere teneatur. 65.9
 Laudum quando censeatur ratificatum. 238.9
 Laudum à principio nullū, nullo pacto ratificari potest. 157.2
 Laudum cum efficitur, generi per speciem derogatur. 287.18
 Legata in testamētis relicta paratā habēt executionem. 98.6
 Legatum alicui factum si nuptias contrahat, quando debere incipiat. 161.6
 Legatum generis & speciei relictum vni aut diuersis, qualiter intelligendum. 286.15
 Legata pure vel in diem certū relicta, ad hæredem transmittuntur. 141.1
 Legata, quæ ad hæredem non transferuntur, patri, vel domi no non acquiruntur. 114.2
 Legata etiam in testamentis relicta, strictam recipiunt interpretationem. 97.3
 Legata ad pias causas an debeantur hæreditate non adita. 376.3
 Legatū sub conditione, an possit alienari. 42.5
 Legatum ad pias causas, non est de minori intelligendum. 87.4
 Legatum quod fit clericis, an intelligi debeat de minori, an verò maiori. 87.5
Legata

I N D E X.

- Legatum pro loci, cui fit, qualitate est intelligendum. 87.6
- Legatum generale, quæ in domo sunt venalia includere nõ præsumitur. 10.23
- Legatum factum monasterio, censetur in dubio factum monialibus. 38.
- Leges ad ea quæ vt plurimũ accidunt, applicari solent. 347.2
- Leges regulam tradentes nil su per suum admittere solent. 5
- Leges etiam fiunt de his, quæ naturaliter contingunt. 247.2
- Legitimatio sub conditione fieri potest. 276.4
- Legitimari pluries quis potest, & se pluribus tueri legitimatationibus. 201.3
- Legitimus consentiens hæreditatem trãsserri in institutum, præsumit nolle hereseffe. 71.1
- Legitima filiis debita non potest per statutum auferri. 83.7
- Legitima quo iure filiis sit debita ex bonis parentum. 84.8
- Legitima patri vel matri an statuto possit minui, vel in totũ tolli. 85.9
- Lex magis specialis dicitur, in qua utilitas maior inuenitur. 283.4
- Lex minus generalis inter generales pro speciali reputatur. 282.1
- Lex generalis quomodo conformari dicat speciali. 285.11
- Lex recepta contra rōnẽ iuris, nõ trahit in cõsequentiã. 405.1
- Lex posterior quando priorem corrigat. 306.12
- Libellus quare latam recipiat interpretationem. 345.3
- Libellus admittitur, quo quis sententiã nullam dicit, vel in integrum restitui petit. 199.3
- Libellus petitionis in integrũ restitutionis qualiter formandus. 344.3
- Libellus in hærede, locum habere potest in bonorum possessore. 345.2
- Liberalitas non potest in inuitum exerceri. 259.1
- Liberare potest quis alium, pro eodem soluendo. 360.2
- Liberatio facta à filio patris vt ui debitoribus, non conualescit patre mortuo. 157.3
- Liberalis dicitur, qui donat, quã donare non cogitur. 201.3
- Liberis non matris, sed patris familiam sequentur. 37.68
- Libertati in dubio fauendum est. 119.1
- Libertas inter causas pias annumeratur. 119.2
- Libertati plus fauetur, quàm liberorum legitimæ. 119.3
- Libertatis causa publica censetur non priuata. 119.4
- Libertas quando certo pretio æstimari possit. 326.4
- Liberta patrouo nupta non potest eo inuito diuertere. 95.5
- Liberto neque nocet, neque etiam prodest quod fecit dum seruus esset. 410.2
- Lite cum defuncto contestata, transit processus ad hæredem. 340.5
- Locator operarum excusatur, si iussit

I N D E X.

- iussu conductoris aliquid fece-
rit in fundo alieno. 65.8
- Locupletioſiorem alium eſſe fa-
ctū quis probare debeat. 131.6
- Lucratiaua cauſa dicitur à lucro
originem trahens, licet dam-
num afferat. 170.4
- Lucrū querēs ex aliena iactura,
in dolo eſſe præſumitur. 42.6.1
- Lucrum dotis factū à marito,
an dicatur ex cauſa lucratiua.
170.5
- Lucrum vt verè dicatur, cauſa
immediata attenditur. 171.6
- M**andans quid vendi cen-
tum, non videtur in mi-
nori conſentire. 331.2
- Mandans quando verè facere
dicatur. 358.4
- Mandans grauius peccat, quàm
mādatarius, qui aliàs non erat
facturus. 358.2
- Mādatum à voluntate mandan-
tis ita regulatur in ſuperiori-
bus ſicut in priuatis. 353.15
- Mandatum de maiori, non ex-
tenditur ad id, quod minus
eſt. 121.7
- Mādatum ſpeciale fiſci non de-
rogat ſpeciali. 282.21
- Mandatum ſpeciale iuriſdictio-
nis nil poteſt generali detra-
here. ibidem
- Mandatū ſpeciale an poſſit da-
ri ſola taciturnitate. 236.6
- Mandatarius quo caſu poſſit ex-
cuſari. 359.1
- Mandare quando quis præſu-
matur. 236.1
- Magiſtratus quilibet prætor di-
ci poteſt. 325.1
- Magiſtratus licitè poteſt legem
transgredi metu periculi, aut
ſcandali. 302.3
- Maięſtatis læſæ conſcius puni-
tur, ſi non reuelauerit. 218.9
- Manumittere prohibitus, po-
teſt manumittenti conſentire.
348.1
- Maritus pro re dotali tenet de
dolo, culpa lata & leui. 139.36
- Maritus vxorem corrigere po-
teſt, nō autem mulier virum.
32.52
- Maritus ad concubinam dimit-
tendam compelli poteſt. 391
- Mater ab hæreditate excluſa,
non ſtatim excluditur à tute-
la. 265.2
- Matertera non venit nomine
auunculi. 55
- Matrimonium cōſenſu contra-
hitur, non concubitu. 160.1
- Matrimonium per verba de
præſenti contractum, ſecundo
per eadē verba etiam copula
ſecuta, eſt præferendum. 161.2
- Matrimonium præſumitur ex
cōſuetudine cum muliere ha-
bita. 161.3
- Matrimonium præſumitur in
fauorem filiorum, vt ſcilicet
legitimi credantur. 161.4
- Matrimonium dicitur clande-
ſtinum, etiam quod coram
duobus teſtibus eſt contractū.
268.2
- Matrimonium facilius contra-
hitur quàm diſſoluitur. 178.8
- Matrimonium inter prohibi-
tos valet, ſub conditione, ſi pa-
pa diſpenſabit. 247.4

I N D E X.

- Masculus præfertur mulieri concurrenti in aliquo officio. 31.47
- Masculus in deposito est mulieri præferendus. 31.48
- Masculus nomine personæ, ferè semper includitur. 56.129
- Masculi fœminis præferuntur in feudis, quo casu eadem possunt admitti. 33.55
- Masculinum non concipit fœmininum, lege per modum qualitatis de masculo loquente. 51.113
- Masculinum non includit fœmininum in materia correctoria. 51.114
- Masculinum in contractibus non continet fœmininum. 47.106. & 108
- Masculinum in legatis an concipiat fœmininum. 49.109
- Masculinum non concipit fœmininum, ubi mentio utriusque sexus distinctè facta est. 46.101
- Masculinum non concipit fœmininum, si verba ad literam sint intelligenda. 46
- Masculinum concipere fœmininum, quando verum sit. 46.102
- Masculinum includit fœmininum in ultimis voluntatibus. 46.103. & 105
- Masculinum an etiam in rescriptis concipere possit fœmininum. 53.119
- Masculinū quando in sententia fœmininum includit. 53.120
- Masculinum in materia officiorum an comprehendat fœmininum. 3.121
- Masculinum appellatiuè prolatum, differt ab eo quod propriè profertur. 44.97
- Masculinum non continet fœmininum, cum constat aliter voluisse disponentem. 45.98
- Masculinum regulariter fœmininum continet. 42.90
- Masculinū in privilegiis quando concipiat fœmininū. 52.118
- Masculinū in statutis non comprehendit fœmininum. 52.115. 116. & 117
- Medicus de imperitia tenetur. 403.1
- Medicus quādo sit excusandus. ibidem
- Mensis simpliciter prolata dictio, pro triginta diebus accipi debet. 322.3
- Mensis qualiter intelligi debet in dilationibus dandis. 321.1
- Mensis utilis triginta dierū esse dicitur. 321.2
- Meretrix in lupanari an possit ad coitum cogi. 419.7
- Meretrices possunt signo notari. 391.4
- Metus etiam iuramento probari potest. 186.11
- Metus iustus incurritur, quum regius officialis alicui minatur. 184.5
- Metus iustus etiā dicitur, quod ab excommunicatione inferatur. 184.6
- Metus indicis probatur & præsumptionibus. 124.7
- Metus facilius probatur duobus

I N D E X.

bus testibus, quàm libera voluntas centum testibus.	185.8	Minimum sequimur, nisi significatio propria vocabuli aliud innueret.	86.3
Metus non præsumitur, si in conspectu iudicis quid efficiatur.	185.9	Minimum quod est, quando se qui debeamus.	86.1
Metus iustus quis & quare dicatur.	183.2	Minor nec alienare rem immobilem, nec alienanti consentire potest.	348.4
Metus minor in muliere quàm in masculo attenditur.	183.3	Minor quando citra aliam læsionis probationem restituitur.	344.4
Metus libera superveniente voluntate purgari potest.	187.14	Minor non restituitur aduersus dolum præsumptum de futuro.	142.44
Meum esse nil potest ex pluribus causis.	347.3	Minor viginti quinque annis mitius punitur in delictis.	327.3
Meum, tuum, suum, hæc verba, in dubio pro toto sunt accipienda.	95.6	Mistus casus quando contineatur sub simplicibus.	97.4
Meum, non immerito dicitur, quod mihi debetur.	107.1	Momento aliquid fieri sufficit, ut factum fuisse dicatur.	400.1
Miles etiam concluditur in dispositione, quæ generaliter loquitur.	266.1	Monialis sacra vasa tangere, & incensum adolere non debet.	29.40
Miles partim testatus, & partim intestatus decedere potest.	78.6	Mora sua cuique est nociua.	367.1
Miles de vna re testari potest, in reliquis remanens intestatus.	78.7	Mora vnus ex reis promittendi non nocet alteri.	367.2
Miles, quod ad testamentum attinet, in dubio præsumitur vti velle communi iure.	79.8	Mora principalis nocet fideiussori.	368.3. & 5. & 6
Miles cælestis militiæ quo iure testetur, & an possit testatus partim & partim intestatus decedere.	79.9	Mora filij in actione de peculio nocet patri.	368.4
Minimam etiam in contractibus quare sequi debeamus.	87.7	Moram incurrere non dicitur, qui litigandi causam iustam habere inuenitur.	246.2
Minimum in pœnis infligendis attendendum.	88.9	Morosus an dicatur, qui negat centum à se petita in re implicita.	319.1
Minimum in legatis sequi debemus, & vltimis voluntatibus.		Morosus non dicitur, qui legitima exceptione sese tuetur.	303.2

I N D E X.

Morofus non cenfetur, cui dilatio à lege tribuitur.	303.3	Mulier ob minorem metum excufatur, quàm vir.	39
Mortuus poteft quandoque fingi viuus.	168.7	Mulieres ob dotem varia habent priuilegia.	39.81
Mortuus non poteft doctus raturus fufcipere dignitatem.	384.3	Mulier à muneribus corporalibus excufatur.	40
Mulier de cõfensu filiorum fecundo nubens, non incidit in pœnam.	408.5	Mulieri potius quàm mafculo fubuenitur ratione fragilitatis fexus.	39.82
Mulier non committit adulterium nolens.	408.2	Mulier principis indulgentia iudicare poteft.	20
Mulier in contractibus venit liberorũ appellatone.	48.107	Mulier qua ratione magiftratum nequeat gerere.	ibid.
Mulier procuratoris officio fungi nequit in iudicio.	22.14.15. & 16	Mulier inhonefta debet expelli de uicinia.	391
Mulier fuos defcendentes non reddit nobiles.	36.67	Mulier & minor à pari procedunt.	265.1
Mulier in multis cafibus à pari procedit cum mafculo.	41.86	Mulier adulterata non præfũmitur iniuriam paffa.	408.7
Mulier qua portatur prærogatiua ultra mafculos.	41.87	Mulier pro alio intercedere Velleiano fenatufconfulto vetatur.	21
Mulier non debet à mafculo differre.	42.91	Mulier bannita occidi licite poteft, adulterio autem violari non debet.	354.5
Mulier in testamẽto inter liberos testis admittitur, ueluti in eo quod fit ad pias caufas.	26	Mulier nec ad ordines promoueri, nec charactèrem recipere poteft.	29.39
Mulier in testamẽto ad pias caufas testis admittitur.	25.27	Mulier naturalis tantum uiro legitimo nupta efficitur legitima.	21
Mulier, quæ licite occiditur, impunè violari poterit.	120.3	Mulier quare tutrix effe nequeat.	23.18
Mulier multis cafibus in feudis fuccedere poteft.	33.56	Mulier maiore fulgere debet honeftate, quàm vir.	33.54
Mulier uiro fubdita effe debet non uir mulieri.	32	Mulier non fuccedit in feudo.	33
Mulier prægnans quibus gaudeat prærogatiuis.	39.79	Mulier neque docere, neque prædicare poteft.	30.41
Mulier pro excommunicatione non tenetur Romam concedere.	39.80	Mulier à rebus fpiritualibus prohib	

- prohibita, ius patronatus habere potest in ecclesia. 30.42
 Mulier ob sexus fragilitatē condonionis reputatur deterioris. 30.43
 Mulier maritum lugere tenetur, non autem contra. 31
 Mulier filios in potestate habere non potest. 31.49
 Mulier pupillū substituere non potest. 32
 Mulier filio tutorem dare nequit. 32.60
 Mulier adoptare nequit citra beneficium principis. 32
 Mulier legitimare non potest. 32.51
 Mulier posthumum haredem instituere nequit. 32
 Mulier filiis alienis tutrix dari nequit. 24.20
 Mulier quo casu executoris officium suscipere possit. 24.21
 Mulier, nisi sit mater, bonis curatrix dari nequit. 24.22
 Mulier tributorū exactrix esse non debet. 24.23
 Mulier ab argentariis officii repellenda est. 24
 Mulier in fiscum deferre non potest. 25.24
 Mulier actionem popularē intentare non debet. 25.25
 Mulier in testamento testis esse prohibetur. eod.
 Mulier in dubio prius mortua presumitur quā vir. 30.44
 Mulier in scriptura priuata testis reicitur. 27.32
 Mulier in causa criminali non potest testificari. 27.33. & 34
 Mulieri in testimoniū admittē minor fides habetur, quā viro. 28.35
 Mulieri tunc creditur, cum aliter veritas erui non potest, eodem.
 Mulier in feudis non admittitur vt testis. 28.36
 Mulieres in legibus aut statutis condendis interuenire nequeunt. ibidem
 Mulieres cōsuetudinem introducere non valent. 29.37
 Mulier etsi condendis legibus non adest, consilium tamē dare potest. 29.38
 Mulieres quot casibus melioris sint conditionis quā viri. 37.70
 Mulier veniam etatis citius impetrare potest, quā masculus. 37.71
 Mulier carcere includi non debet. 38.72. & 73
 Mulier pro administratione tutelæ obligata potest carceri mancipari. 38.74
 Mulier ad virum inuita trahi potest. ibidem
 Mulier non semper comparere cogitur personaliter. 38.75
 Mulier in palatium intrare potest, non obstante statuto. ibidem
 Mulier in electione facta optionem habet. 38.76
 Mulier non tenetur statuto loquente de banntis. 38.77
 Mulieres consilio sunt inualido. 31.46
 Mulieres deterioris sunt conditionis

I N D E X.

- ditionis, quàm viri. 18
 Mulieres iudicare nequire, moribus est inductum. 19.3
 Mulier, si consuetudo sineret, iudicis officio fungi posset. 19.4
 Mulieri in dubio prægnantem se assenti creditur. 381.2
 Mulieri non permittenda fornicatio aut adulterium necessitatis prætextu. 353.4
 Mulieribus quâdo subueniendum. 336.1
 Munera ciuilia eadem dicuntur, quæ & publica. 18.1
 Mutilatio quo differat à membri truncatione. 261.2
 Mutus procuratorem cõstituire potest. 367.2
 Mutus & surdus & donare, & matrimonium contrahere, possunt. ibidem
 Mutus etiam cum alio pacisci potest. 397.3
Naturalia quæ sunt, immutabilia sunt. 81.1
 Natiuitas actionis an differat à natiuitate obligationis. 105.10
 Nauis prædio vrano æquiparatur. 323.3
 Necessitas ipsa legi non subiecta, legem facere dicitur. 352.1
 Necessitas licitum facit quod aliàs esset illicitum. 353.2. & 3
 Negãs quali defensione vti dicitur. 200.8
 Negans se debere viginti, an censeatur negare decem. 319.2
 Negans quibus casibus puniri possit. 200.6
 Negatiua signo vniuersali postposita, suo contrario æquipollet. 331.11
 Negatiua quomodo potentior dicatur ipsa affirmatiua. 331.8
 Neptis non præsumitur melioris esse conditionis quàm filia. 45.99
 Nocentem absoluere satius est, quàm innocentem damnare. 398.6
 Nolle nubere non dicitur, quæ viri potens nõ reperitur. 60.1
 Nolle & velle contraria sunt, medium inter vtrunq; est non velle. 61.6
 Nomen proprium attendi debet in ordine, an præcedat appellatum. 303.9
 Notarius præsumitur rogatus ad clausulas consuetas. 174
 Notarius malitiosè errans non potest corrigere, sed puniri debet. 313.11
 Notarius non matriculatus, si rogatus instrumentum fecerit non rejicietur. 299.6
 Notarius præsumitur potius errare, quàm malignari. 314.12
 Notarius instrumenta conficere cogi potest. 419.4
 Notarij dicta præsumuntur esse de voluntate, & consensu partium. 311.4
 Notarij plus iusto accipientes, merito puniendi. 421.4
 Notarius alteri ratione officij potest stipulari. 270.2
 Notarius in instrumento dotis

I N D E X.

- hypothecā apponere potest. 175
- Notarius quando, & in quibus, errorem suum corrigere possit. 311.5
- Notario errorem suum corrigere volenti; quo casu credatur. 312.6
- Notarius diem vel mēsem pro alio corrigere non potest, ni error per testes sit probatus. 312.7
- Notarius errorem ad partes pertinentem ex intervallo corrigere non potest. 313.8
- Nouum nō dicitur, quod prius destructum reparatur. 243.3
- Numerus minor quādo in maiori contineatur. 230.7
- O**bligatio fideiussoris quādo valeat absq; iuramento. 332.12
- Obligatio qualitate non mutatur in creditoribus ob haredum personā. 117.8
- Obligatio naturalis ex re impossibili an oriatur. 378.1
- Obligatio naturalis tollitur animo sublato. ibidem
- Obligatio an nasci soleat ante diem ratione loci tacite subintellectum. 104.9
- Obligatio naturalis de iure gentium esse dicitur. 294.1
- Obligatio naturalis considerari potest duobus modis. 294.2
- Obligatio qua delictum punitur, de iure naturali esse dicitur. 206.4
- Obligatio personalis nō sequitur singularem successorem. 373.3
- Obligatio per accidens contrahi potest extra id quod agitur. 273.2
- Obligat^o ex maleficio vel quasi, non potest bis puniri. 229.4
- Obligatus ad casum fortuitū, tenebitur si contigerit. 143.48
- Obscurum in iudiciis interpretari solemus in fauorē actoris. 90.15
- Obscurum quando aliquid esse merito dicatur. 90.16
- Obscurum iudiciis arbitrio declarandum si sit, non recurritur ad id quod minimum est. 88.8
- Obscuritas breuitatis preteritū non admittenda. 5.4
- Occidere qui potest licite, verberare poterit non illicite. 120.1
- Odio alieno grauari nemo debet. 271.1
- Offendens alium, conditionem eius inuestigare debet. 117.6
- Offensum iuuare valens, saltem clamando, non tenetur si non fecerit. 218.8
- Officialis quæ alterius spectant officium attentare non debet. 179.2
- Officiū ciuile genus quoddam dicitur, sub quo reliqua officia comprehenduntur. 18.2
- Officium necessariū quod dicitur. 419.8
- Opinio vltima rigorem continens, non est primæ præferenda.

I N D E X.

- renda. 306.13
- P** Actum quod pater non tenetur alere filiū, est ipso iure nullum. 81.3
- Pactum in contractibus, beneficiis, & iudiciis qualē recipiat interpretationem. 362.1
- Pactum de lucro in societate, est etiam de damno intelligendum. 91
- Pactum insolitū suspicionem inducit vsurariū aduersus contractum. 289.4
- Pactum iudiciorū ordinis derogatorium est inualidum. 151.3
- Pactum non valet de pignore non vendendo. 262.2
- Pactum contra ius naturale aut officium paternū, est ipso iure nullum. 82.6
- Pactum cum aliquo factū porrigitur ad eius haredē. 234.5
- Pacem cōtrahentes, si postmodum simul ruperint, agere nō poterunt. 414.2
- Papa non valens totum tollere, partem poterit quandoque. 411.7
- Papa priuilegium à se concessum solus interpretatur. 317.3
- Papa gratias à se indultas declarare solet. 317.4
- Papa quilibet, Petri successor dicitur. 387.2
- Pars continetur in toto. 229.2
- Pars cum toto dupliciter consideratur. 341
- Pater quatenus pro filio teneatur. 231.2
- Pater filio etiam exhæredato tutorem dare potest. 267.5
- Pater filio pupillo exhæredato substituere potest. ibidem
- Pater filio naturali tantum instituto tutorem dare potest. 267.6
- Pater pro delicto filij tenetur ex quo locupletior est effectus. 231.4. & 5
- Pater quo casu nō teneatur de peculio. 232.67
- Pater ratione officij publici p filio præcipuè tenetur. 232.8
- Pater iure naturali filios educare tenetur, nō obstante statuto contrario. 81.2
- Pater curatorem filio impuberi in testamento dare non potest. 364.11
- Patria potestas inæstimabilis quædam res dicitur. 325.3
- Pater filiis in potestate, & etiā posthumis, tutorem dare potest. 266.2
- Pater ad tempus filio sub pœna matrimonium prohibere potest. 164.10
- Pax alicui & suis adhærentibus facta, qualiter sit extendenda. 132.21
- Pax pro absente per notarium recepta, an post terminū datum possit ratificari. 133.23
- Pecunia quando licitè recipiatur pro defensione alterius. 217.5
- Pecuniā accipere, & obligatione liberari, paria sunt. 342.1
- Pœna minui debet ob ætatem, & imprudentiam. 326.1

- Pœna nō committitur ipso iure, quando aliquid sub pœna præcipitur. 415.1
 Pœna delicto est cōmensuranda. 205.3
 Pœna ex conuentione apposta pro parte, ad aliam partem non debet extendi. 416.4
 Pœna extenditur, dum de fraude remouenda agitur. 417.11
 Pœna extenditur quandoque ratione Reipublicæ. 417.12
 Pœna extenditur in æquiparatis. 417.13
 Pœna in fauorem ecclesiæ extenditur quandoque. 417.14
 Pœna tunc extenditur, quando ratio extendendi exprimitur. 418.15
 Pœna extenditur de similibus ad similia. 418.16
 Pœna apponi debet in cautione rati, vbi agitur de libertate. 326.6
 Pœna iure ipso imposta defuncto, transit ad hæredes. 339.4
 Pœna vt plurimum facere rei publicæ infligitur. 50.112
 Pœna an possit retineri in foro conscientiæ. 205.2
 Pœna non debetur, vbi nulla mora contrahitur. 303.4
 Pœna hæredi imposta, non transit in hæredem hæredis. 388.5
 Pœna quandoque minuitur senectutis ratione. 327.5
 Pœna offendenti aliquem in domo sua imposta, non est de hospitio intelligenda. 323.2
 Pœna quando in hæredē transeat lite non contestata. 340.7
 Pœna quando contractui possit adici. 175.12
 Pœna pro fœminis inuenta, non est masculis infligenda. 55.128
 Pœna exhæredationis à iure ciuili imposita contrahentibus matrimonium, canonibus reprobat. 166.13
 Pœna statuti punientis maleficium, extenditur ad mandantem. 358.3
 Pœna si pro delictis sit infligenda, quæ mitior est irrogari debet. 89.12
 Pœna locum non habet, nisi statuta. 416.9
 Pœnam & commodum ex eodem factō nullus reportare debet. 403.1
 Pœnam petere nequit, qui in illam incidit. 414.1
 Pœnalia nullo modo sunt extendenda. 416.5
 Pœnales casus sunt stricti iuris. 416.3
 Percussus volens nō agat actione iniuriarum. 408.3
 Periculum incurrere nemo tenetur. 217.6
 Persuasio dolosa non excusatur à pœna. 408.6
 Petitio nulla est, vbi nulla mora. 303.1
 Petitio hæreditatis quando hæredi vel fideicommissario datur. 244.4
 Petitio

I N D E X.

- Petitio hæreditatis non datur hæredi, qui possessionem semel apprehendit. 245.5
- Petitio pœnæ liquida debet esse 415.4
- Pignori dari sua res potest nemini. 203.1
- Pignoris vel seruitutis ius in re sua nemini potest quæri. 203.2.& 3.
- Pignus per pactum expressum ipso iure tollitur. 390.9
- Pignori incumbere satius est, quam in personam agere. 147.1
- Plebs à populo differt, veluti species à genere. 341.3
- Plerunque dictio, quam ob causam regulam faciat. 8.11
- Plus & minus si sint eiusdem speciei, cui quod licet plus nõ licebit minus. 120.5
- Possessio non acquiritur sine animo & corpore, nec etiam amittitur. 414.1
- Possessio cõstituti in absentem facti non transfertur ante ratificationem. 132.10
- Possessio vltima in possessorio attendenda. 396.3
- Possessio præsumitur ratificari per fructuum perceptionem. 328.8
- Possessio quando emptori à domino censeatur tradita. 236.3
- Possessionis occupatio, dicitur quædam alienatio. 394.3
- Possessores bonorum in omnibus habentur loco hæredum. 341.1
- Possessor malæ fidei tam de fructibus perceptis, quam de his, qui potuerunt percipi, tenetur. 280.3.& 4
- Possessor malæ fidei titulum habens, non tenetur de fructibus percipiendis. 281.6
- Possessor an melioris esse conditionis præsumatur in pari causa. 400.1
- Possessor bonæ fidei, in quo habeatur loco dñi. 404.2.& 3
- Possessor bonæ fidei non ad damni æstimationem, sed quod locupletior factus est tenetur. 182.4
- Posterorum vocabulo qui continentur. 55.126
- Posteritatis nomine veniunt omnes descendentes. 35.62
- Postulare qui nequit, in camera consilium dare poterit. 21.10
- Potestatem sui non habens, alium in potestate nequit habere. 393.1
- Potestas patria in tutore nõ attenditur. 393.2
- Præbenda minoris valoris non debet dari loco maioris. 232.13
- Precarium recipiens, de dolo & lata culpa tenetur. 128.9
- Precarium constitui dicitur, vbi verbum, precario, vel aliud eiusdem significati adiicitur. 128.
- Precarium sumens non tenetur de leui aut leuissima culpa. 128.10
- Precarium concedens non potest

I N D E X.

- test illud ilico reuocare in
 praiudiciū recipientis. 128.11
- Precarium quando transeat
 in hæredem concedentis.
 129.13
- Precarium quando extingua-
 tur morte concedentis. 129.14
- Precarium quo differat à con-
 stituto. 130.15
- Precarium ad voluntatem con-
 cedentis reuocabile, non est
 ilico reuocandum. 103.4
- Precarium recipiens, cum re-
 uocatur, de solo dolo tene-
 tur. 103.5
- Præceptum iudicis quando ex-
 cuset facientem. 355.4
- Prædo quatuor modis quæ dici
 potest. 397.2
- Præiudiciale minus in dubio
 eligi debet. 422.1
- Prælati non debent derogatio-
 nes à iudicibus secularibus su-
 scipere. 259.5
- Prælati dolo desinens pos-
 sidere, non præiudicat eccle-
 sia. 402.2
- Præscriptio petitione sola inter-
 rumpitur. 100.8
- Præsens intelligere præsumi-
 tur. 396.1
- Præsumptio legis potius ad
 confirmandum, quam ad in-
 firmandum adaptari debet.
 262.5
- Præsumptio tunc tollitur,
 cum mala causa exprimitur.
 290.7
- Præsumptio à communiter
 accidentibus ortum habere
 solet. 8
- Pretium in contractu vendi-
 tionis dicitur de substantia.
 108.1
- Prætor vetante factum, per-
 inde est, ac si fiat contra ipsius
 edictum. 322.1
- Prior tempore præferri solet
 in pari causa lucris. 318.1
- Princeps & respublica occasio-
 ne data rem meā mihi aufer-
 re possunt. 94.3
- Princeps quando præsumatur
 vti plenitudine potestatis, &
 quando non. 363.7
- Princeps excipiens casum, quo
 non vult tertio prædicare, præ-
 sumitur in cæteris velle præ-
 iudicare. 11.26
- Princeps circumuentus præsu-
 mitur, à quo factum propriū
 reuocatur. 273.4
- Princeps aut dominus defensio-
 nem alicuius quidem suscipere
 præsumatur. 223.7
- Princeps si ignorare præsuma-
 tur, clausula, ex certa scientia,
 nil operabitur. 275.7
- Præuato etiam fides seruari de-
 bet. 251.8
- Præuilegium datum causæ tran-
 sit cum causa, sicut actioni da-
 tum cum actione. 257.14
- Præuilegiū rem sequitur, quod
 rei conceditur. 258.15
- Præuilegium loco concessum,
 an extendatur ad loci perso-
 nas. 258.16
- Præuilegium personis conces-
 sum, durat aliquando perso-
 nis

- nis deficientibus. 258.17
 Priuilegiū, quod dignitati conceditur, durare potest dignitate cessante. 258.18
 Priuilegium quod vni personæ conceditur, ad alias non porrigitur. 255.6
 Priuilegium loquens de filio, non verificatur in filia. 256.7
 Priuilegium ad alias non porrigi personas, quando verum sit. 256.8
 Priuilegium scholaribus concessum, ad eorum famulos est extendendum. 256.9
 Priuilegium patrifamiliās concessum, ad familiares extenditur tam præsentēs, quàm futuros. 257.10
 Priuilegium contra ius speciale, latam recipit interpretationem. 257.11
 Priuilegium quod fisco vel ecclesiæ de non soluenda gabela conceditur, ad emptores nõ extenditur. 254.2
 priuilegium in dubio est censendum personale. 255.3
 Priuilegium quando ad hæredes sit extendendum. 255.4
 Priuilegium secundum speciale, non derogat primo generali. 288.20
 Priuilegium quod loco conceditur, in loci successorem transmittitur. 373.2
 Priuilegium mortuo quale cõcedi possit. 394.4
 Priuilegium datum viuenti, nõ competit defuncto. 384.8
 Priuilegium alicui concessum, per legem generalem contrariam non tollitur. 284.8
 Priuilegium personale extinguitur cum persona. 254.1
 Priuilegium renuntiare quando quis præsumatur. 346.4
 Priuilegio principis induci potest, quod & consuetudine. 20.6
 Priuilegio originem ex contractu trahenti potest renuntiari. 155.8
 Priuilegiatus damnū fugiens, quo utatur remedio aduersus priuilegiatum quærentem lucrum. 191.2
 Probatio facta per testes, parte non opponente valet, statuto contrario non obstante. 299.7
 Probatio concludens esse debet. 146
 Probatio ordinaria, quando exigi dicatur. 30.26. & 27
 Probatio in pœnis liquida esse debet. 415.2
 Processus in possessorio valet admittā exceptione defectus proprietatis. 300
 Procurator pœnam recuperare non debet, quā ob suum passus est delictum. 424.1
 Procurator generaliter ad omnia constitutus, nil potest in his quæ mandatū speciale requirunt. 11.25
 Procurator dominum in pœnam cadere facit quandoque. 216.3

I N D E X.

Procurator vel negotiorum gestor quare dicatur facere quæ ad se pertinent.	179.3	tere.	330.3
Procurator filii an possit ad officium cogi.	419.3	Promittens simpliciter, non statim cogitur soluere, licet præsentis die debeat quod promissum est.	103.6
Procurator inuitus nemo constituendus.	419.1	Promittens aliquem non offendere, potest eum bannitum licite offendere.	431.6
Prodigo non petenti datur curator	189.4. & 7	Promittens factum alienum, si fecerit quod potuit, excusatur à pœna.	379.4
Prodigus in acquirendo assimilandus est pupillo.	290.5	Promittens de facto suo tantum hæredem non excludit suum.	234.6
Prodigus in delictis non toleratur, sicut in contractibus.	190.6	Promittens se facturum in omnem euentum, non excusatur propter difficultatem.	379.5
Prodigus quis verè dicendus.	188.1	Promittens pro se præsumitur pro suis hæredibus promississe.	234
Prodigus non verbis, sed factis agnoscitur.	189.2	Propinquorù appellatione includitur sexus uterque.	55
Prohibitio quæ fit in testamento an locum habeat in codicillis.	25.26	Propositum nil operatur, si in mente retineatur.	173.2
Prohibitio alienandi facta hæredi in hæredem hæredis transmittitur.	388.6. & 7	Proprietas verborum in pœnalibus maximè attendenda.	89.11
Prohibitio qualè admittat interpretationem.	21.11	Protestatio an in metu sit necessaria.	186.12
Promissio non valet, quæ fit sine causa.	365.15	Protestatio clandestinè facta quando profit.	187.13
Promissio mercedis vel pensionis soluendæ, ad quod tempus porrigatur.	102	Protestans se esse procuratorem vel hæredem, instrumento hoc ipsum probare debet.	195.6
Promittens simpliciter restituere mutuum non potest statim conueniri.	102.3	Pubertati proximus ex delicto iuramento obligatur.	338.4
Promissio de soluendo die præsentis, non ob temporis expressionem impedit fieri exceptionem.	105.12	Pubertati proximus ne ad pias quidem causas testari potest.	338.5
Promittens viginti, an censeatur decem separatim promit-			

I N D E X.

Punctum loco copulæ habetur
in oratione soluta. 335.4
Puniri nemo debet, si nullam
admisit culpam. 271.2
Pupillus infans à pari procedit
cum eo, qui infantia proximus
est. 70.9
Pupillus qualiter obligari possit,
remissive. 70.10
Pupillus in ecclesia cathedrali
canonicatum habere potest.
58
Pupillus in ecclesia præbendam
obtinere potest. 58.7
Pupillus iure hæreditario dignitatem
cum administratione potest
obtinere. 58.8
Pupillus neque notarius neque
testis esse potest. 58.9
Pupillus ignorat etiam visa, nec
discernere nouit. 382.1
Pupillus pubertati proximus,
præsumitur doli capax. 383.2
Pupillus infans, ne naturaliter
quidem obligari potest. 283.3
Pupillus, quod scilicet iudicio
careat, ab officiis prohibetur
administrationem requirentibus.
57.4. & 5
Pupillus agere potest ratione
iniuriæ sibi illatæ. 335.3
Pupillus quantum ad primum
decretum pari dicitur. 335.4
Pupillus obligatur in eo, in
quo locupletior factus est.
426.1
Pupillus homicidium committens
non decapitatur. 327.2

Pupillus nec lucrari, nec obligari
potest, citra tutoris auctoritatem.
182.2
Pupillus pubertati proximus
pro furto, & iniuriis tenetur.
337.3
Pupillus homicidium committens
non decapitatur. 301.2
Pupillus quando per patientiam
non obligetur. 334.1
Pupillus maior factus testis esse
potest de his, quæ vidit in ætate
pupillari. 59.11
Pupillus quando dicatur pubertati
proximus. 336.1

Qualitas paucioribus competens,
dispositionem reddit specialiorẽ.
283.6

Qualitas loci & temporis quæ
in principali obligatione ponitur,
in fideiussoris obligatione repetita
censetur. 102.1
Qualitas quæ verbo adiungitur,
secundum tempus verbi ferè
semper intelligitur. 76.10

Quæstio offerri potest homini
malæ conditionis, si aliter
veritas, erui non possit. 399.7

Quæstio an sit plebeio inferenda
prius, quàm nobili. 409.9

Quæstio sine iudicis applicanda
nemini. 409

Quæstio à muliere veluti timidiore
debet incipere. 30

Ratificatio intra quod tempus
fieri debeat. 239.12
Ratificare nequit quis, quod
c 5 non

I N D E X.

- non suo nomine gestum est. 239.10
- Ratum habere quis potest, qđ in sui praiudicium nomine alieno est gestum. 239.11
- Ratio eius nulla habetur, quod à principis voluntate sola pendere noscitur. 248.5
- Ratificatio secundæ obligationis quando praiudicat priori obligationi. 134.24
- Ratihabitio trahitur, & æquiparatur mandato. 237.5
- Ratum haberi potest, quod homine impediente fieri non potest. 241.15
- Ratificatio nulla est eius, quod nullum est. 241.16
- Ratificatio non sufficit, vbi mandatum lex requirit. 241.17
- Ratificatio non est verè idem cum mandato. ibidem
- Resicere non dicitur, qui rem penitus lapsam restaurat. 242.2
- Regula ampliatur vigore exceptionis, vbi sequitur correctio iuris. 13.31
- Regula specialior præsumitur, personas respiciens ea, quæ casus intuetur. 283.5
- Regulæ iuris ex causa iusta negliguntur. 301.1
- Regula Iureconsulto Paulo quid dicatur, & quid Sabino. 5.1
- Regula in iure variis sumitur acceptionibus. 3
- Regula non ius ipsum constituit, verum ex prius constituto iure ipsa elicitur. 2.3
- Regula qua ratione pro ordine absolute sumatur. 3.7
- Regula ex oratione vniuersali aut etiam indefinita ferè semper constituitur. 8.9. 12. & 16
- Regula communis ex beniginitate procedens quadoque excluditur, veluti etiam naturalis æquitas pacta suadens esse seruanda. 8.13
- Regula aliquando vitata suo ipsa officio priuatur. 8.9. 14. & 19
- Regula pro ratione adiuncti interdum accipitur. 3.8
- Regula superuenientes continet casus, veluti genus suas species. 6.6
- Regula ipsa nixus, in casibus non definitis intentione fundatam habet. 6
- Regula per exceptionem non ampliatur, quando verba regulæ repugnant. 12.28
- Regula statuti qualem recipiat exceptionem. 12
- Regulæ iuris, hæc duo verba, dupliciter in iure sumi possunt. 3.9
- Regula generalis pro qualitate exceptionis extensionem patitur. 12.29
- Regula breuem continere debet narratione, & veluti summariam. 5.2
- Regula ex iure colligitur, non autem ipsum constituit. 6.5

- 6.5
Regula seu dispositio generaliter loquens, personas etiam privilegiatas includit. 7.8
- 7.8
Regula quare causę coniunctio dicatur. 7.10
- Reipublicę interest, vt conseruentur homines. 270.4
- Rei iudicatę renuntiari potest. 428.4
- Relatio tunc fieri non debet, si per eam actus destruatwr. 363.10
- Religiosus qualiter intelligatur, non habere velle, aut nolle. 60.2
- Relicta in testamento confirmari possunt per aditionem coactam. 376.1
- Remissio ob aliam causam nõ dicitur donatio. 342.4
- Remittens debitum non liquidum, facere potius quàm dare dicitur. 342.3
- Remittens dare dicitur, si pecunia non fuit solutioni parata. 343.6
- Remittere loquendo propriè non est dare. 343.5
- Renouatiõ privilegij, vel instrumenti quare specialis casus dicatur. 13.33
- Renuntiationem dolo factam non valere, qualiter intelligatur. 281.4
- Renuntiari potest fauori suo, in annullatione actus. 300.11
- Renuntiatio expressa efficacior est tacita. 189.6
- Reo debendi vno solvente, liberantur reliqui. 228.1
- Reo plus fauetur, quàm aõtori. 397.1
- Reprobatio testium, quę prohibita præsumatur. 381.2
- Repudiare posse eum, qui & adire, qualiter intelligendum. 61.3
- Repudiatio quando ad omnia iura ad hereditatem pertinentia extendatur. 307.2
- Repudiare potest, qui acquirere. 370.1
- Repudiatio legati alienatio quædam dicitur. 403.2
- Repudiare non statim poterit, qui adire potuit. 370.3
- Res iudicata propriè tunc dicitur, quando appellari non potest, quę tunc pro veritate habetur. 427.12
- Res tota in dubio venit rei vocabulo. 96.8
- Rescriptum principis, nil potest contra sententiam, quę transiuit in rem iudicatam. 428.3
- Rescripta sua interpretatur solus papa. 317.5
- Respublica ferè in omnibus fauorabilis est. 50.111
- Restitutio cum debet incontinenti fieri, in dolo est qui petit. 368.2
- Restitutio in integrum alij potest delegari. 264.7
- Restitutio in integrum non datur, nisi duobus concurrentibus. 344.2
- Rest

- Restitutio tantū reddit, quan- re non debet. 310.1
 tum lacio abstulit. 366.1
 Restitutus quos recuperet fru- Sententia quandoque à reo
 ctus, & quos non. 366.2 potest dici nulla, & si qua sit
 Restitutio qualiter omnia in appellatione appellare potest.
 statutum prittinum reponere 199.2
 intelligatur. 367.3
 Reus iisdem priuilegijs vritur, Sententia solenniter lata, ni-
 quibus & actor. 191.2 hil in ea est immutandum.
 Reus sese tueri potest pluribus 377.1
 collationibus, aut etiam ele- Sententia iudicis quare strictam
 ctionibus. 201.2 recipiat interpretationem.
 Reus quando ad expensas 79.11
 merito damnatur. 197.10
 Reus exceptiones, quas obii- Sententia in dubio contra acto-
 cit, probare tenetur. 199.5 rem ferenda est. 297.3
 Reus prescriptionem vel pri- Sententia pro actore fertur, ni
 uilegium disiuñctiue potest exceptio ex parte rei probe-
 apponere. 199.4 tur. 99.5
 Reus ex iusta causa ab expensis Sententia secundum regulam
 excusari potest, non ite actor. proferrī debet, ni contrarium
 198.12 sit probatum. 7.7
 Reus in decisione causæ in du- Sententia quando conditiona-
 bio absolui debet. 398.4 lis dicatur. 425.3
 Reus iusta litigandi causa vsus Sententia fieri non potest sub
 succumbens ab expensis excu- conditione extrinseca. 277.9
 tari debet. 195.7
 Reus publicato processu, vel in Sermonem proferens vnicum
 strumento producto desistēs, tantum præsumetur habere
 ad expensas damnari non de- intellectum. 253.4
 bet. 196.8
 Rusticus non excusatur, si con- Seruis nil gratius præstari po-
 traria allegauerit. 381 test libertate. 325.1
 Satisfactio quid sit. 333.1 Seruitus, morti assimilatur.
 Satisfactio remitti potest ei, 429.1
 qui vadē idoneus est, non au- Seruitus viæ, itineris, aquædu-
 tem pignoris datio. 148.5 ctus in obligationem pro par-
 Scripta non dicuntur, quæ in te te non deducitur. 385.1
 stamento sic scripta sunt, ne Serui nec iudices esse, nec aliis
 intelligantur. 266.1 ciuilibus officiis fungi pos-
 Scriptoris error partibus nocent. sunt. 370.1
 Seruus neque tutor, arbiter, aut Seruus neque tutor, arbiter, aut
 testis esse potest, neque etiam executor. 370.2
 Seruus, miles non potest esse, nec absens causa reipublicæ.

- 370.3
 Seruus non potest esse tabellio,
 licet procurator esse possit.
- 371.4
 Seruus omnia potest que liber,
 si liber ab omnibus esse cre-
 datur. 371.5
- Seruus tabellionatus officio fun-
 gi nequit. 169.1
- Seruus ab alio possessus domi-
 no non querit. 314.2
- Seruus quando possit abesse cau-
 sa reipublica. 430.1
- Seruus manumissus nouus ho-
 mo dicitur. 410.1
- Seruus an possit esse iudex de
 consensu partium. 371.7
- Seruus excusari debet, qui do-
 mino subuenire non potest.
 216.1
- Seruus pœnæ manumitti non
 potest. 429.2
- Seruus pœnæ est penitus inca-
 pax, nec restitutus habilitatur.
 429.3. & 4
- Seruus pœnæ propter deli-
 ctum nullus efficitur hodie.
 429.5
- Seruus nec obligare, nec obliga-
 ri potest. 122.1
- Seruus quando naturaliter obli-
 gari possit. 122.2
- Seruus an possit fideiubendo
 obligari. 122.3
- Seruus in delictis obligari po-
 test, in contractibus non item.
 123.4
- Silere dicitur proprie, qui loqui
 potest, & desinere qui cœpit.
 60.3
- Simonia in remissione debiti
 potest committi, sicut in datio-
 ne. 342
- Simulatum contractum asserens
 simulationis speciem exprime-
 re debet. 110
- Socius in rebus societatis tene-
 tur de dolo, & culpa leui si
 quid depereat. 140.39
- Societate finita non tenentur
 socij de contractu postea ini-
 to cum aliquo ipsorum, licet
 contrahens nescierit solutam
 societatem. 115.2
- Solennitates iuris, & vstita-
 tus modus, æquitate suaden-
 te omittuntur quandoque.
 305.6
- Soluere potest quis pro alio in-
 uito. 259.2
- Soluere non est melius, quam
 solutum repetere. 360.1
- Soluens pro eo, cui manus am-
 putanda est ni soluerit repe-
 tere poterit. 259.3
- Solutio debiti, si citra instru-
 mentum probari nequeat, nec
 ipsum debitum. 177.3
- Solutum nomine pœnæ nō re-
 petitur iure. 205.1
- Solutio in dubio in causam gra-
 uiolem facta præsumitur.
 324.3
- Solutio censetur facta in dubio
 in causa remouendi infamiam.
 324.1
- Soluendo esse præsumitur, qui
 fideiussorem habet. 315.1
- Soluendo esse dicitur, qui to-
 tum debitum soluere potest.
 315.2
- Soluendo est, qui nomina de-
 bitorum

- bitorum habet. 316.3
 Soluendo non esse, quādo quis
 praesumatur. 316.3. & 4
 Soror an iure communi ve-
 niat fratris appellatione. 34.
 122
 Soror in statuto odioso non ve-
 nit fratris vocabulo. 34.123
 Soror in dispositione legis, &
 testatoris comprehenditur no-
 mine fratris. 34.124
 Species in legatis, quando ge-
 neri derogare dicatur. 286.
 14
 Species an deroget generi in
 legibus. 283.7. & 9
 Species generi detrahit in re-
 scriptis pariter ac mandatis.
 287.19
 Species an deroget generi in
 contractibus. 288.12
 Species causa dubitationis praes-
 sumitur adiici quandoque.
 287.16
 Specierum enumeratio genus
 respiciens, aut etiam non re-
 spiciens, qualiter intelligenda.
 287.17
 Spiritualia facilius consumuntur,
 quam destruantur. 178.7
 Spoliatus per iudicem non re-
 stituitur. 356.3
 Statutum vniuersale in causa
 dotis, aut etiam militis locum
 sibi vendicare potest. 7
 Statutum disponens instru-
 menta publica non probare
 nisi registrata, non intel-
 ligitur de instrumento dotis.
 7.2
 Statutum propinquorum requi-
 rens consensum, non de foemi-
 narum consensu intelligen-
 dum. 43.9
 Statutum de contractu loquens
 ad quasi contractum quando-
 que extenditur. 117.9
 Statutum loquens de vendente
 rem suam, non intelligitur
 de re, ad quam quis habet
 actionem personalem.
 107.6
 Statutum loquens de promissore,
 non habet locum in ha-
 rede. 233.2
 Statutum poenale locum ha-
 bere potest aliquando in mu-
 liere. 42.88. & 89
 Statutum à quo fieri, & consue-
 tudo induci possit. 37.69
 Statutum puniens alium pro
 alio, an sit validum. 271.3
 Statutum dictans neminem cō-
 tra publicum instrumentum
 audiri nō includit mulierem.
 22.12
 Statutū quod mulier non con-
 trahit sine propinquorum cō-
 sensu, qualiter intelligendum.
 29
 Statutum loquens de faciente
 non semper habet locum in
 mandante. 358.6
 Statutum requirens alicuius au-
 thoritatē vel consensum, non
 est de foeminis intelligendum.
 30.45
 Statutum loquens de dominio,
 non habet locum in eo, quod
 haeres retro habuisse fingitur.
 386.1
 Statutum in possessore, an intel-
 lig

I N D E X.

- relligitur in eo, qui dolo de- 345.4
 siit possidere. 402.3
 Statutum prohibens accipere, 402.3
 non permittit accipi ab eo, qui
 offert sponte. 422.5
 Statutum facultatem testandi
 auferre potest, pactum tollere
 non potest. 152.8
 Statutum non ratione, sed erro-
 re fundatum, ad similia non
 est extendendum. 405.3
 Statutum pœnam imponens fi-
 liis vxorem ducentibus sine
 patris assensu, spernendum.
 165.12
 Statutum tollēs exceptionem,
 locum non habet, si quis lu-
 cretur eum iactura alterius.
 426.3
 Statutum fauorabile est, quod
 de non rumpendo testamen-
 to factum est. 97.2
 Statuto in sola voluntate funda-
 to non proceditur de simili-
 bus ad similia. 405.2
 Statuto fieri potest, vt quis par-
 tim testatus decedat, & partim
 intestatus. 151.7
 Statuto induci nequit, vt filius
 sine patris consensu matrimo-
 nium contrahere non valeat.
 163.9
 Statuto induci potest, vt dece-
 dere possit quis partim testa-
 tus, & partim non. 80.12
 Statuto potest iuri publico de-
 rogari. 151.4
 Statuta plura introduci pos-
 sunt, quæ pacta inducere ne-
 queunt. 151.5
 Statuta strictè sunt interpretan-
 da. 345.4
 Statuta & consuetudines loci
 particularis, facti sunt, & in fa-
 cto consistunt. 144.3
 Status de presenti quare de-
 beat attendi. 425.1
 Stipulatio pœnalis non valet
 dispositioni impossibili adie-
 cta. 379.2
 Stipulatio quo casu sit inutilis
 iudicanda. 365.16
 Stipulationum commoda, pa-
 tri vel domino indistinctè ac-
 quiruntur. 114.3
 Stipulatio valet, qua quis dare
 quod sua interest stipulatur.
 269.1
 Stipulari alteri quando quis
 possit. 269
 Stipulari alteri qualiter possit
 quis indirectè. 270.4
 Substitutio pupillaris an fa-
 ciat testamentum pro parte
 valere, quod alia non valet.
 77.3
 Substitutio de hæredibus facta,
 intelligitur si adierit hæredi-
 tatem. 235
 Substitutio verbis directis facta
 à pagano, est inualida. 364.
 12
 Successor prælatus non cense-
 tur eadem persona cum ante-
 cessore. 401.1
 Successor, etiam singularis,
 iure vt debet præcessoris.
 372.1
 Summa minor quando in ma-
 iore contineatur. 330.4
 Summa minor in maiore con-
 tinetur. 320.4
 Suspens

I N D E X.

- Suspensus an sit liberandus, si fracto laqueo cadat in terram. 399.3
- T**Acens nec consentire, nec contradicere præsumitur. 406.1
- Tacere medium quoddam est inter contradicere, & consentire. 406.2
- Tacens in statuto, non dicitur consentire. 406.3
- Taciti & expressi non est æqua virtus quo ad actus nullitatem. 389.2
- Taciti & expressi in contractibus est eadem virtus. 390.10
- Tempus quod in testamento adicitur, gratia hæredis adici creditur. 111.4
- Tempus solutioni adiectum videtur favore debitoris. 110.1
- Tempus probare debet, qui in illo se fundat. 297.4
- Testamenti locum habere, interest Reipublicæ. 97.1
- Testamentum est quid individuum, quod non est partim validum, & partim nullum. 77.1
- Testamentum primum ad pias causas factum coram septem testibus, an tollatur per secundum coram duobus factum. 178.6
- Testamentum filij à principio nullum, non capit vires patris accedente consensu. 158.7
- Testamenta pleniorẽ admitunt interpretationem, quàm contractus. 97.5
- Testamentum vsurarij nullum præstita demum cautione efficitur validum. 159.12
- Testamentum furiosi aliquando Romæ approbatum legitur. 65.3
- Testamenti factio potest tolli statuto, non autem pacto. 151.6
- Testamentum primum reconvalescit, si testator secundum inciderit. 118.3
- Testamentum valet, ubi testes erant serui, qui credebantur liberi. 371.6
- Testamentum militis probari debet probationibus legitimis. 26.29
- Testator non potest ius accrescendi prohibere in institutione. 77.4
- Testari potest pubertati proximus, si statuto inducatur. 338.6
- Testator disponere potest, legata deberi hæreditate non adita. 376.4
- Testatus partim quis decedit, quando alicui totum relinquere nequit. 80
- Testator præsumitur quàm minimum velle hæredem legatis gravare. 86.2
- Testes in codicillis an debeant esse legitimi, quemadmodum in testamentis. 26.28
- Testes ante litis contestationem regulariter non admittendi.

I N D E X.

- tendi. 9.17
- Testes prodigū asserentes, rationē assignare debent. 189.3
- Testes publicatione facta nec super iisdem capitulis, nec super directō contrariis admittuntur. 92.4
- Testes tot probāt solennitatem instrumenti, quot qualitātē. 313.10
- Testes tot in reuocatione requiruntur testamenti, quot in eiusdem confectione. 93.9
- Testes deponentes de culpa in contractu, de qua intelligi debeant. 135.26
- Testes tot in reprobando testamento requiruntur, quot in probando. 177.2
- Testes de falso suspecti, sollicitē sunt examinandi. 249.4
- Testis suspectus etiam de circūstātiis interrogari debet. 249.5
- Testis interesse probando adhibitus, rationem dicti adducere debet, etiam nō rogatus. 145.6
- Testis dicens quē quid in sui defensionem fecisse, nō tenetur dicti sui rationem allegare. 146.7
- Testis quādo dicatur affectione moueri, & quando non. 146.8
- Testis deponēs de summa maiori, non censetur de minori consentire. 333.16
- Testibus affirmātibus plus creditur quā negātibus. 186.10
- Testibus malam rationem adducentibus non creditur, non obstante statuto hoc ipsum præcipiente. 290.6
- Transferre latius patet, quā concedere. 71.2
- Transferre velle intelligitur quis variis modis. 71.3. & 9
- Trāsserre nō potest quis quod nec actu habet nec potentia. 225.6
- Timor iustus putatur, quod ex præcepto regis oritur. 184.4
- Totum vniuersale qualiter se habeat ad partem subiectiuā. 341.2
- Tutela quæ matri efficaciter competat. 23.19
- Turpitude non dicitur, quæ iure permittente perpetratur. 392.8
- Tutor in rebus pupilli, de dolo, lata culpa, & leui ligatur. 139.37
- Tumultus occasio sollicitē rescandanda est. 372.3
- Tutor nomine pupilli bonorū possessionem agnoscere quit, repudiare nequit. 61.4
- Tutor venit quandoq; curatoris appellatione. 364
- V**ariatio in consilio iure improbat. 272.2
- Variatio & inconstantia est in principe reprobāda maximē. 272.3
- Vasallus vasalli mei an sit mihi vasallus. 212.1
- Velle nō putatur, qui superiore cogente operatur. 63.1
- Velle qui potest, etiam nō velle dicitur. 76.12
- Velleianum Senatusconsultum in quibus casibus locum non habeat. 22.13
- d   Vend

I N D E X.

- Venditio facta pretio viliori,
an sit dicenda donatio. 109.2
- Venditio imaginaria, seu simu-
lata, nullius est efficacia. 109.3
- Venditio facta in fraudem cre-
ditorum, valida est, reuocatio-
ne indigens. 109.4
- Veditio nullius est valoris, quæ
facta est in fraudē legis. 110.5
- Venditio de præsentī pura di-
citur, licet sub cōditione pos-
sit resolui, 425.2
- Venditio pura dicitur, quæ sit
de præsentī, licet sub condi-
tione possit resolui. 359.2
- Venditionis nomine quando
ceteri cōtractus comprehen-
dantur. 416
- Venditor generis, ad dandum
tenetur. 356.3
- Venditor de dolo & culpa leui
in re vendita contingente te-
netur. 137.31
- Venalia in legato vniuersali
continentur, in generali non
item. 9
- Veneno interficere volens an
sit plectendus, si non perfece-
rit quod voluit. 73
- Venenū emens necandi gratia
punitur, ac si necasset. 73.7
- Veniam petens quando deli-
ctum fateri dicatur. 293.6
- Verba secundū naturam cōtra-
ctus sunt intelligenda. 252.1
- Verba secundum naturam a-
ctus, de quo agitur, accipi de-
bent. 252.2
- Verba potius pro natura actus,
quàm pro personæ qualitate
sunt interpretanda. 252.3
- Verba dubia qualiter sint in pa-
ctis interpretanda. 362.2
- Verba actum denotantia pro
materiæ subiectæ ratione su-
muntur quandoq; pro simpli-
ci voluntate. 74.8
- Verba si nec coniūcta sunt, nec
disiuncta, qualiter sint acci-
pienda. 335.3
- Verba statutorū sunt propriè
intelligenda. 73.6
- Verba non sunt curanda, vbi
mens disponentis est aperta.
173.3
- Verba quando ad improprium
intellectū sint trahenda. 363.6
- Veritas sola in foro conscien-
tiæ est attendenda. 220.12
- Vsufuctuarius quo casu cau-
tionem de vtēdo arbitrio bō-
ni yri præstare non teneatur.
153.2
- Vsuras repetere pōt, qui scien-
ter soluit indebitas. 223.2
- Vocabula nō eo sunt numero,
vt rebus ipsis respondere va-
leant. 3.6
- Volūtas ex facto collecta, præ-
sumitur tacita. 75.10
- Voluntas testatoris in nullo la-
denda est. 365.18
- Voluntas non eadem est cū fa-
cto, sed ipsa re distincta. 72.5
- Voluntatem cessare, differt ab
eo quod est, eandem reuoca-
re. 62.7
- Voluntas testatoris ex ipsius
qualitate coniecturam præ-
bet. 45.100
- Voluntas nostra quare facti es-
se dicatur. 94.1
- Volunt

I N D E X.

- Voluntarius non dicitur actus, illata dicatur. 267.3
 qui iussu patris vel domini est
 factus. 63.2
 Vindicta fœminis non compe-
 tit. 32.53
 Voluntas coacta qualiter volū-
 tas dici possit. 63.3
 Virginitas amissa semel nun-
 quā recuperari potest. 168.2
 Voluntatem coactam, voluntate-
 m esse in negotiis propriis,
 & non alienis intelligendum.
 64.4
 Vitia realia in quenuis succes-
 sorem trāsmittuntur. 407.2
 Voluntas an possit dici coacta
 in eo, qui gerit negotia aliena.
 64.5
 Vitiosum à principio quando
 vires ex post facto assumere
 possit. 158.8
 Voluntas dicitur quandoque
 coacta conditionali violentia.
 64.6
 Vxor nondum cognita non
 prohibetur religionem ingre-
 di. 162.7
 Votum nullum præsumitur,
 quod calore iracundiæ emitti-
 tur. 214.2
 Vxor radii mariti illustris ef-
 fecta vocatur aliquando domi-
 na. 20.7
 Votum deliberationem non
 modicam requirit. 214.3
 Vxor potest marito pignus re-
 mittere. 347.5
 Vicinus vicini negotia nosse
 præsumitur. 66.11
 Vxor adulterium committens
 dotem non perdit, marito con-
 cubinam tenente. 391.5
 Victus quando ad expensas vi-
 ctori non teneatur. 424.1
 Vxor maritum in tertia parte
 bonorum potest hæredem in-
 stituere, in reliquis quos vult,
 aut debet. 80.13
 Videtur, verbum improprieta-
 tem quandam designat. 387.3
 Vxor consentiens marito con-
 trahenti, metu coacta creditur.
 188.15
 Videtur, verbum fictionem, nō
 veritatem importat. 107.3
 Vxor agere potest ad dotem &
 tori separationem, marito con-
 cubina vtente. 391.6
 Vis multis committitur mo-
 dis. 267.1
 Vxores subditorum non debēt
 cogi ad domos dominorum
 ingrediendum gratia chorea-
 rum. 391.3
 Vis alia publica, alia priuata.
 413.1
 Vis priuata in dubio interpre-
 tari debet. 413.1
 Violentia differt ab actu violē-
 ter facto. 413.1
 Violentia quando cum armis

I N D I C I S F I N I S.

d 2 PARAG

INDEX LEGVM,

PARAGRAPHORVM.

Absentia eius	405	Cuius est	354
Actus legitimi	276	Creditor	346
Ad ea quæ non habent	422	Domum suam	242
§.Semper	ibid.	Donari uidetur	290
§.In contractibus successores.		Diuus Pius	153
ibidem		Ea quæ ad dandum	404
Alterius	216	Ea quæ raro	247
Aliud est uendere	348	Ea est natura	248
§.Refertur	ibid.	Ea sola deportationis	318
§.Absurdum	350	Ea quæ in partes	385
Bona fides	228	§.In re dubia	ibidem
Bona fides tantum	404	Eius est nolle	60
Capienda occasio	357	Et si nihil	377
§.Quod factum	ibid.	Ex pœnalibus causis	230
Contractus	125	Expressa nocent	389
Consilij	207	Ex qua persona	412
§.Socij mei	212	Factum à iudice	360
Culpa est	179	Factum cuiq; suum	415
Culpa caret	216	§.Non uidetur	ibid.
Cum tempus	110	§.In pœnalibus	ibid.
Cum quis possit	355	Fauorabiliores	397
Cum amplius	293	Fœminæ	18
§.Is natura	294	§.Item impuberes	56
Cum prætor	400	Ferè in omnibus	326
Cum principalis	374	Ferè quibuscunq;	417
Cum per delictum	414	Filius familiars	214
§.Illi debet	ibidem	Furiosi	288
Cum scruiis	226	Fraudis interpretatio	282
Cuius effectus	410	Fructus rei	262
Cuius per errorem	223	Generaliter	275

Precedens

ET PARAGRAPHORVM.

	<i>Heredem eiusdem</i>	233	<i>In pari causa</i>	400
	<i>Hereditas</i>	244	§. Hi qui	<i>ibidem</i>
354	<i>Hoc iure</i>	413	<i>Inuito beneficium</i>	259
346	§. Deiecit qui	<i>ibidem</i>	<i>Inuitus nemo</i>	419
242	§. In contractibus	<i>ibidem</i>	§. Cui damus	420
190	Id quod nostrum	94	§. Cum quis	<i>ibidem</i>
153	<i>Imaginaria uenditio</i>	108	§. Plerumque emptoris	421
104	<i>Imperitia</i>	402	§. Quod cuique	<i>ibidem</i>
147	<i>Impossibile</i>	378	<i>In testamentis</i>	97
148	<i>In ambiguis pro</i>	296	<i>In toto & pars</i>	340
318	§. Non est nouum	298	<i>In toto iure</i>	282
335	§. Quoties	301	<i>In totum omnia</i>	273
idem	<i>In ambiguis orationibus</i>	316	<i>In contrahenda</i>	361
60	<i>In eo quod plus</i>	329	<i>In condemnatione</i>	366
377	§. Nemo alienæ	333	§. Cum uerbum	<i>ibidem</i>
230	§. Pupillus	334	§. Vnicuique	369
389	§. Vbi uerba	335	§. Dolo facit	368
412	§. Mulieribus	336	<i>Iura sanguinis</i>	81
360	<i>In eo quod uel</i>	169	<i>Iure naturæ</i>	426
415	<i>In iure civili</i>	350	<i>Ius nostrum</i>	77
bid.	<i>In obscuris</i>	342	<i>Is damnum dat</i>	357
bid.	<i>In obscura uoluntate</i>	375	§. Eius uerò	359
397	<i>In omnibus obligationibus</i>		§. Quod pendet	<i>ibidem</i>
18	101		<i>Libertas</i>	325
56	<i>In omnibus causis id</i>	254	<i>Libertas omnibus</i>	39
326	<i>In omnibus causis</i>	183	Marcellus	251
417	<i>In omnibus quidem</i>	304	<i>Melior conditio</i>	403
214	<i>In omnibus officijs</i>	370	<i>Minus est actione</i>	424
188	§. Non debeo	371	Nemo damnum facit	413
281	<i>In negotijs</i>	67	Nemo dubitat	315
162	<i>In personam</i>	122	Nemo de domo	322
275	§. Generaliter	123	Nemo ideo obligatur	36
idem			d 3 Nemo	

INDEX LEGVM,

Nemo fraudare uidetur	407	§. Infinita est	372
Nemo alieno nomine	395	Non alienat	394
§. Temporalis	ibidem	Non fraudantur	403
Nemo potest gladij	260	§. Nemo ex suo	ibidem
Nemo prædo est	399	Non debet cui	319
§. Locupletior	400	Non debet actori	191
§. Cum de lucro	ibidem	§. In re obscura	192
Nemo plus	244	Non ut ex pluribus	347
Nemo plus commodi	394	Non potest dolo	393
Nemo qui condemnare	180	Non potest uideri	319
Nemo ex his	198	Non pōt uideri desijſſe	428
§. Quoties	201	Non debet alteri	271
Nemo potest mutare	271	Non uidentur data	355
Neque interdicto	393	§. Qui iuſſu	356
Neque pignus	203	Non uidetur quisquam	220
§. Priuatorum conuentio	82	Non uidetur defendere	221
Nec ex prætorio	150	Non uidetur rē amittere	291
Neratius	384	Non uidetur cœpiſſe	98
Nihil intereſt	340	Nullus uidetur	226
Nihil tam naturale	177	Nulla intelligitur	303
Nihil dolo	401	Nullum crimen	328
§. Cum principalis	ibidem	Nunquam actiones	401
Nihil conſenſui	344	Nuptias	160
§. Non capitur	ibidem	Omnes actiones	405
§. Non uidentur	345	§. Non uidentur	ibidem
Nihil peti poteſt	380	Omnis diffinitio	423
Non omne quod licet	407	Omnis hereditas	404
§. In ſtipulationibus	ibidem	§. Nunquam	ibidem
Non uult	71	Omnia quæ ex teſtamento	
Non ſolet	302	423	
Non ſolent	315	Omnia ferē	385
Non eſt ſingulis	371	Omnia quæ iure	321
		Omnia	

ET PARAGRAPHORVM.

Omnia quæcumq;	263	Qui non facit	394
Parè esse conditionem	413	Qui dolo	402
Pœnalial iudicia	355	Qui rem alienam	355
Plerumq; sic	425	Qui tacet non utique	406
Prætor	345	Quod attinet	168
Privilegia	390	Quod cuincitur	382
Pupillus nec uelle	382	Quod à quoquam	205
Pupillum qui	336	Quod contra	405
§. In hæredes	339	§. Vni duo	406
Plus cautionis	147	Quod initio	157
Quandiu	303	Quod iussu	375
Quatenus	144	Quod nullius esse potest	376
Quæ ab initio	429	Quod quis ex culpa	424
Quæ dubitationis	288	Quod quis cum seruus	410
Quæ legata	113	Quod ipsis	407
Quæ propter	352	Quo tutela	275
Quicquid calore	213	§. Nemo potest	260
Qui actionem habet	106	§. Vi factum	267
Qui autore	404	§. Clam	268
Qui cum alio	215	§. Quæ in testamento ibidem	
§. Non solet	118	§. Nec paciscendo	269
Qui potest inuitis	148	Quod attinet	168
Qui potest facere	369	Quoties dubia	119
§. Quod quis	370	Quoties idem sermo	252
Qui in alterius locum	193	Quoties duplici iure	307
Qui sine dolo	246	Quoties utriusque causa	318
Qui uetante	322	Quoties nihil	422
§. Eius est actionem	ibidem	Regula	5
Qui in ius	372	Res iurata	427
§. Nemo	373	Secundum naturam	91
Qui per successionem	386	Semper generalibus	410
Qui in seruitute	393	Semper in contractibus	391
		Semp	

INDEX LEG. ET PARAGR.

Semper in stipulationibus	172	§. Non potest uideri	344
		Si quis pregnantem	380
Semper in obscuris	95	Toties in heredem	212
Semper in dubiis	227	Vani timoris	380
Semper qui non prohibet	236	Velle non creditur	62
Seruitutem	428	Verum est	167
Seruus Reipublicæ	430	Vbicunq; cause	325
Si librarius	310	Vbi repugnantia	381
Sicuti poena	181	§. Quæ rerum natura	382
Si in auabus	324	Vbi non uoce	396
Si nemo subijt	375	§. Furiosus	397
Si quis obligatione	342	Vbi lex	325

FINIS INDICIS LEGVM.
ET PARAGRA-
PHORVM.

D N.

PHILIPPI DECII
MEDIOLANENSIS,
IVRIS VTRIVSQUE

DOCTORIS CELEBERRI-
mi ac doctissimi, Regiisq;
Senatoris, enarra-
tio in Tit.

De Regulis Iuris. ff.

CVM solitis Additionib. HIERONYMI Cucha-
lon Hispani. Et Annotationibus analyticis
~~.....~~ Iuris-
consulti Parisiensis, re-
center adiectis.

*

In Rubricam argumenta.

- 1 Clausula generalis nonnunquam ad specialiter enume-
rata subicitur, eadem omnia comprehendens.
- 2 Clausula generalis subiecta, ad enumerata specialiter mini-
mè referri debet.
- 3 Regula non ius ipsum constituit, verum ex prius constituto
iure ipsa elicitur.
- 4 Clausula siue titulus generalis aliquando statim in princi-
pio, quandoque etiam in fine collocatur.
- 5 Genus ipsum cognitioni prius obiicitur, quàm species.
- 6 Vocabula non eo sunt numero: vt rebus ipsis respondere
valeant.
- 7 Regula in iure variis sumitur acceptionibus.
- 8 Regula qua ratione pro ordine absolutè sumatur.
- 9 Regula pro ratione adiuncti interdum accipitur.
- 9 Regula iuris, hæc duo verba, dupliciter in iure sumi possunt.

A X I M A & incomparabilis vide-
tur præsentis tituli utilitas: & ex eo
facile iudicari potest, quod vtriusq;
Iuris cæsura in regulis, aut regularū
exceptionibus resoluit. Idcirco stu-
dendo utilitati vestre quantum pos-
sum, eius interpretationē in lectio-
nibus extraordinariis videbimus. Et quia in regulis bre-

A niter

niter proceditur, in qualibet regula eius resolutionem conclusiue, & ad text. explicabo.

¶ Primò. continuatur iste tit. vt in gl. dum inquit, non esse nouum vt quibusdam specialiter enumeratis generalis clausula subiiciatur, quæ omnia comprehendat. l. si seruus seruuum. §. inquit lex. in versi. sed non est nouum. ff. ad leg. Aquil. facit tex. in c. qui ad agendum. de procu. in vj. & in c. quoniam contra falsam. de proba.

¶ Sed tamen in casu isto non bene adaptatur quod glo. dicit, quòd omnia cõprehendat. ¶ Nam generalis clausula² a quæ subiicitur, nõ refertur ad præcedentia, de quibus specialiter dictũ fuit. l. doli clausula. ff. de verb. obli. l. sanctio legum. ff. de poenis. l. alimenta. §. basilicæ. ff. de alim. & ciba. lega. l. quid sit fugitiuus. §. quod aiunt. cum gl. ff. de ædil. vnde esset ~~supplendum~~, quòd omnia comprehendat quæ non sunt specificata. Et ideo continuatione melius adaptari potest.

¶ Quando generalis clausula comprehendat, casus speciales, vide Abbat. ca. sedes. de rescript. in fin. col. & ibi Dom. Phil. pe. colum. Hiero. Cucha.

¶ Primò, vt colligitur per glo. in rub. eo. tit. in vj. Nam cum regula ex iure prius scripto colligatur. l. j. §. c. conueniens fuit q̄ vltimo loco hic ponatur. facit glo. instit. de actio. in prin. dum ibi ponit continuatione. Et q̄. no. Bal. in l. j. in prin. per illum tex. ff. de iusti. & iur. Vel secundò, vt Abb. dicit in rub. extra eo. in antiquis. quia prodecisione casus concurrentis prius ad casus particulares recurritur si reperiuntur, & in subsidium ad communes regulas Iuris, merito titulus iste hic reseruatur.

¶ Circa continuationem glo. opp. secundum glo. in rub. eo. tit. in vj. ¶ Quia non videtur verum quòd generalis clausula siue titulus generalis vltimo loco reseruet: quia plerunq; à principio ponitur titu. generalis, vt patet in rub. extra de proba. & de reb. eccle. nõ alie. & in rub. de seruit. & in rub. de bo. pos. cum simi. glo. respondet in d. rub. eo. tit. in vj. quod in isto tit. hoc factũ fuit, vt ostenderetur q̄ ius nõ sumitur ex regula: sed quòd regula ex iure sumatur. l. j. §. eo. & s. dictũ est. Et ista responsio videtur bene procedere quantũ ad situatione istius tit. Sed per hoc non responderetur ad quæsitũ gl. de aliis tit. general. cui plerunq; præmittuntur. Vnde aliter respondendum videtur, vt dicamus q̄ quando Legislator magistratè procedit tradendo doctrinã ad instructione iuuenum à generali titulo inchoadum est: ¶ quia ad cognitione specierũ debet præcedere cognitio generis, vt no.

Bald.

Bal. per illū tex. in l. j. in j. no. ff. si cer. pet. facit tex. in l. j. in prin. & quod ibi Bald. ff. de iusti. & iure. Et hoc modo bene procedit generalis tit. de prob. de serui. de bo. pos. cum si. Sed quādo clausula generalis ponit post aliquos casus speciales, venit ad ampliandū a: quia omnes casus specificari nō possunt: † quia plura sunt negotia quāam vocabula. l. natura. ff. de præferi. verb. Et tali casu vltimo loco clausula generalis ponit. d. c. qui ad agendū. d. l. do. li clausula. cū si. Ista tamen latiorē postularent indagine, quia vario modo iura loquūtur: sed quia incidenter hic occurrit, nō insisto. ¶ Vterius ad intelligentiā pramittendum est, q̄ regula sumitur dupliciter, vt no. Bar. in l. j. in prin. j. eo. Et pluribus aliis modis regula dicitur: vt tradit Archi. iij. dist. c. regula. ¶ Et breuiter placet vt dicamus † q̄ regula absolute pro ordine b accipitur, eo q̄ regat & recte ducat: vt colligitur in d. c. regula. iij. dist. in prin. variatur tamen secundū subiectam materiā, vel ratione qualitatis adiunctæ. Nam quandoq; pro modo & ordine viuēdi accipitur, d. c. regula. post prin. Et isto respectu quelibet lex, etiā laicorū, regula appellatur. lib. ij. in fi. s. de legi. & in proce. Decret. in prin. in vers. ideo q̄. Quādoq; pro ordine ecclesiasticorū. xlvij. dist. in c. quoniam. † quandoq; ratione adiuncti declaratur: vt quando dicitur Regula Minorū. liij. dist. in c. multos. ibi secundū regulas patrū. & xij. dist. in c. de his. ibi, regulas magisterij. & in c. quemadmodū. §. fi. de iureiur. ibi, secundū regulā Euāgelij. Et facit tex. lxj. dist. in c. bene nō uit. dum loquitur de sacris regulis. Ad idem tex. in §. sanctimus. in auth. quomo. opor. epif. & in auth. de monach. in §. fi. Et sic patet quōd regula semper ordinem significat: & secundū subiectam materiā variatur, vel ratione adiuncti, vt hic elicitur de regu. iuris. † Et ista verba, de regulis iuris, duobus modis intelliguntur: transitiuē, & intransitiuē: vt not. Bar. in l. j. j. eo. & ibi in ij. not. declarabitur. PHILIPPVS Decius Valentia.

Ampliandum. Fallit vbi expressa mentio requirit, quia tunc quantumvis generalia non sufficiunt, glos. Geminia. Phil. Fran. c. inquisitores. de hære. in vj. Gemin. c. quia periculosum de sen. excom. in vj. Mathe. Affli. deci. Neapo. 220. nu. 16. & quando etiam vniuersa lia restringunt vide Oldra. q. cxlvij. in fine. Alberic. j. parte statu. q. xvj. in fi. Ioan. And. in mercu. in generali eod. in vj. Iaf. l. colū. iij. de lega. j. Aym. consi. ij. consi. lxx. C. M. b Ordine. Qui dicantur proprie habere re- *bi. hunc* *T. ml. 1.* *n. 5. et* *ibi. C. m.* gulari, vide Philipp. Fran. in rub. eod. tit. lib. vj. Hiero. Cu. chalon.

In Regulam primam argumenta.

- 1 Regula Iureconsulto Paulo quid dicatur, & quid Sabino.
- 2 Regula breuē cōtinere debet narrationē, & veluti summariā. Leger regulam tradentes, nil superfluum admittere solent.
- 3 Breuitas, in cūctis rebus cōmōdabilis, veluti plixitas odiosa.
- 4 Obscuritas breuitatis prætextu non admittenda.

- Claritas seu perspicuitas ipsam legem maximè decet.
- 5 Regula ex iure colligitur, non autem ipsum constituit.
- 6 Regula superueniētes cōtinet casus, veluti genus suas species.
Regula ipsa nixus, in casibus non definitis intentionem fundatam habet.
- 7 Sententia secundum regulam proferri debet, ni contrarium sit probatum.
- 8 Regula seu dispositio generaliter loquens, personas etiam priuilegiatas includit.
Statutum vniuersali in causa dotis aut etiam militis locum sibi vendicare potest.
- 9 Statutum disponens instrumenta publica non probare nisi registrata, non intelligitur de instrumento dotis.
- 10 Regula quare causæ coniunctio dicatur,
- 11 Plerunque diuisio, quam ob causam regulam faciat.
Præsumptio à cōmuniter accidentibus ortum habere solet.
- 12 Regula ex oratione vniuersali aut etiam indefinita ferè semper constituitur, & num. 16.
Indefinita à lege prolata, vniuersali est æquiparanda.
- 13 Regula cōmunis ex benignitate procedens quadoq; excluditur, veluti, etiā naturalis equitas pacta suades esse seruanda.
- 14 Regula aliquando vitata, suo ipsa officio priuatur, & nu. 19.
- 15 Dispositio generalis latius ipsa patet quàm regularis.
- 17 Testes ante litis cōtestationem regulariter non admittendi.
Indefinitè aliquid dici aut fieri, idem est quod generaliter.
- 18 Generaliter aduerbium, strictius est aduerbio vniuersaliter.
Venalia in legato vniuersali cōtinentur, in generali non itè.
- 20 Exceptiones tametsi contra regulæ dispositione esse dicuntur, de genere tamen regulæ conuincuntur.
- 21 Exceptiones quibus casibus regulam confirmant, & num. 22.
- 23 Legatum generale, quæ in domo sunt venalia includere non præsumitur.
- 24 Exceptio regulæ restringendæ gratia fuit adiuuenta.
- 25 Procurator generaliter ad omnia constitutus, nil potest in his quæ mandatam speciale requirunt.
- 26 Princeps excipiens casum quo non vult tertio præiudicare, præsumitur in cæteris velle præiudicare.
- 27 Interpretatio eatenus fieri debet, quatenus valeat actus, non autem pereat.
Exceptio regulam qualiter ampliare dicatur.
- 28 Regula per exceptionem non ampliatur, quando verba regulæ repugnant.
Regula statuti qualem recipiat exceptionem.
- 29 Regula gnalis pro qualitate exceptionis extensione patitur.
Episcopus vicario omnia, quæ ipse potest, concedens, non censetur concessisse reseruatam sibi specialiter.
- 30 Exceptio quibus casibus regulam ampliet, & quibus restringat.
- 31 Regula ampliatur vigore exceptionis, vbi sequitur correctio iuris.
- 32 Exceptio in quibusdam admittitur, ad similes casus est porrigenda, & num. 35, & 36.

- 33 Renouatio privilegij vel instrumenti quare spalis casus dicat,
 34 Exceptio vna quando reliquas tollere credatur.

REGVLA PRIMA. PAVLVVS.

REGVLA est, † quæ rem, quæ est, breuiter enarrat: non ut ex regula ius sumatur: sed ex iure, quod est, regula fiat. Per regulã igitur breuis rerum narratio traditur, & (ut ait Sabinus) qua si cause cõiunctio est: quæ simul cum in aliquo iurata est, perdit officium suum.

STA lex nõ summat, quia eius dicta sunt pro sumario. Et diuiditur per glos. in quatuor partes, prout quatuor ponuntur dicta quæ de se patent: ex quibus colligã quatuor not. & in his totam materiam l. complectar.

- 2 ¶ Primo noto ibi, breuiter enarrat, † q̄ in regula breuis narratio & summaria esse debet. Et ideo per illũ tex. dicit Bal. in l. Gallus. §. j. in iij. opp. ff. de libe. & posth. quod in legibus tradẽtib. regulã nihil superfluũ esse debet. Et dictũ Bal. intelligitur maximẽ procedere in legibus tradentibus regulã: quia idem est in aliis legibus, in quibus omnis superfluitas reiicitur: vt no. Bal. per illũ tex. in l. j. ff. quod met. cau. facit tex. in §. quibus. in j. constit. C. vbi Bal. & in proœm. Decretal. §. pen. ibi refecatis superfluis.
- 3 † Et generaliter etiã in aliis breuitas cõmẽdatur. l. fi. §. j. C. de app. l. fi. §. de precib. impe. offe. & l. fi. C. de dona. facit tex. in l. j. in prin. ff. de offi. præf. præf. xxij. dist. in pri. & lxij. dist. in prin. Et ideo dicit gl. j. in l. j. ff. q̄ met. cau. q̄ gaudent breuitate Moderni. facit tex. in l. j. §. si cer. pe. ibi, pauca. & in l. j. de præscript. verbis. ibi, agam paucis.
- 4 ¶ Et hoc intelligitur dũmodo obscuritas nõ inducatur: vt no. Bal. in l. fi. C. de app. Et tunc cõtingat quod Honor. dicit: Dũ breuis esse laboro, obscurus fio: vt per glo. in p̄. Digest. col. pe. in verb. cõpendiũ. Obscuritas enim reprobat. l. si legatario. §. si. ff. de fideic. li. l. ita fidei. ff. de iur. A fil. Et præsertim in lege a quæ debet esse clara. iij. dist. c. Et tunc lex & ca. fidei constit. Et nihil magis propriũ est legis, quã claritas. §. nos igitur in auct. de testam. per

X In lege. Sec. an tũc quis excuset ab ignorantia eius, vide Abb. & doct. c. si de constit. Hierony. C. et alibi.

a Regula. Adde glo. & Doct. in rub. de regu. iur. in vj. & Bald. in sua Margarita. in verb. regula. Hieronym. Cuzhalon.

b Transitus. Scilicet in aliud subiectum, sed est vnicum & idem subiectum, simile, cum dico personam Petri intelligitur intransitiue, id est quæ est Petrus. Idem cum dicitur donum fidei, id est quod est fides, est enim donum & opus Dei in nobis. P. phifior. 1. Philip.

1. & ij. Petr. 1.

sed cum dixi do-

num Dei, ver-

ba stant transi-

tiue: quia aliud

est res data, a-

liud dator, hæc

verba transitue

sunt terminum

grammaticorum

& Logicorum,

quib. frequer

vtuntur Theo-

logi scholasti-

ca, vt apud Tho.

Aqui. in tract.

Fallac. cap. x. in

falla. amphibolo-

gia. quos ter-

minos primus

omnium Dec.

nostrer ad scien-

tiam legalem

trahit, nec li-

ne fructu. de

exemplum. c.

quæ de i.

uor. ubi. C.

xist. multa.

horat. in d. l.

quæ in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

trahit. in d. l.

Secundo not. ibi, ex iure, quod est, regula fiat, quod regula non facit ius sed ipsa colligitur ex iure quod est. Et istud verum est quo ad illos casus qui regulam præcedunt, ex quibus ipsa regula constituitur & formatur: & hoc modo dicitur regula iuris transitue: quia de regula fit transitus ad ius, ita quod ius est separatum & distinctum ab ipsa regula. Secus est quo ad alios casus qui ante regulam determinati non reperiuntur, in quibus regula facit ius: vt patet in regula Catoniana, quæ dicitur regula iuris. l. cum legato. ff. quando dies leg. ced. & facilius, vt no. in l. j. ff. de reg. Cato. Et videmus quod sæpenumero fit decisio casus occurrentis per regulam iuris. c. inter dilectos. de fid. inst. in fi. c. si diligenti. de for. cõpet. cum sim. vt per glo. in rub. eo. tit. in vj. Et isto casu dicitur regula iuris in transitue: quia ipsa regula immediate est ius, & non fit transitus: quia tali casu ius non est distinctum & separatum ab ipsa regula. Sed ius & regula est vnũ & idẽ. Et ita colligitur ex his quæ Bar. hic dicit post glo. & alios quos refert. Et idẽ Bar. in l. j. ff. de reg. Cato. & no. per glo. & Dy. in rub. eod. titu. in vj. Et in isto casu non comprehenduntur alij casus per viam extensionis, iuxta l. j. non possunt. de legib. sed ab ista regula quæ facit ius immediate includuntur: quia sicut genus comprehendit species proprie, vt not. Bald. in l. ij. C. de iure aur. annul. facit tex. in l. semper in generalib. j. eo. ita regula complectitur casus qui post regulam superueniunt. Vnde in casibus non determinatis fundatam habet intentionem illi qui habet regulam pro se: vt no. p. gl. in l. omnis diffi. c. 7. e. & in rub. c. tit. in vj. Et ideo dicit Bar. in l. quo-

c Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

d Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

e Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

f Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

g Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

h Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

i Regula. Ergo videtur quod sententia lata contra regulam. fit ipso iure nulla, sicut quando est lata contra ius. vt in l. j. & j. C. quando protec. non est necesse, & cap. i. de re iudic. de quo vide eundem dom. Philip. c. c. consulat. Io. 1. in finalibus verbis de appel. Hieronymus Cuzhalon.

ties. ff. si quis caut. quòd res dicetur certa esse pro eo qui habet regulam pro se. Et idem Bar. in l. ij. col. j. ff. si quis in ius voc. vbi alleg. Inn. in c. prater ea. de dilat. Et hoc dictum pro notab. reassumit Math. in not. xix. no. quòd sententia. cum sim. vt dixi in consi. viij. in principi. Et dicit Bal. in c. j. in ij. col. de alien. iud. mut. caus. fac. ¶ quòd secundum regulam pronuntiandum est, nisi contrarium probetur. Allegat no. in l. qui restituer. ff. de rei vendi. Et idem Bald. in l. si tutor. in fi. C. de ser. com. manu. Alb. in ij. parte statutorum. q. clviiij. si ex forma statuti. circa si. bene facit text. in l. ab ea parte. ff. de proba. & in l. suus quoque. in versi. puto generaliter. 3. de hære. instit. & in c. ad decimas de rest. spol. in vj. ¶ Et ampliatur ista cõclusio vt regula etiam

A attendatur contra personas vel causas alias priuilegiatas a
B ¶ quia regula & dispositio quæ generaliter loquitur, etiam
 comprehendit personas priuilegiatas: vt no. Bal. per illum
 text. in l. in fraudem. in fi. de testa. mili. Et facit text. in
 ea. l. in §. si quis. & quòd ibi colligit Bal. ¶ Ex quo inferit
 quòd lex vel statutum generale etiam habet locum in
 causa dotis^c vel contra milites. Et hoc verum esse intel-
 ligitur, nisi loquatur in tali materia in qua causa vel per-
 sona priuilegiata sit. Et ita loquitur & pcedit quòd not.
 Salic. per illum text. in l. si. in princ. in ver. ex quo no. bo-
 num argumentum. C. de iure dot. ¶ vbi inquit, quòd statu-
 tum generaliter disponens quòd instrumenta publica
 non probent, nisi registrata fuerint tale statutum nõ ha-
 bet locum in instrumento dotis. Et bene dicit Salic. per
 illum text. vbi patet q. in tali materia causa dotis priuile-
 giata est: quia, vt ibi dicitur, causa dotis non debet insi-
 nuari. Secus ergo est si causa dotis non esset expresse pri-
 uilegiata: quia tunc in statuto generali includeretur per
 supra dicta. Et larius dixi in consi. v. vbi ita consului Flo-
 rentiæ. & dixi etiam in l. ij. C. vnde liberi. Et ad prædicta
 videndum est quòd scripsi in c. consului. el. j. de. appel.

10 ¶ Tertio noto ibi, quasi causæ coniunctio. ¶ quòd regula
 est coniunctio causæ, id est rōnis. Regula enim constituit
 cõiungendo rationem pluriũ casuũ eandem rationem habẽ-

B Priuilegia-
 tas. Et quòd di-
 spositio gene-
 ralis tãtum va-
 leat respectu
 omnium quan-
 tum specialis
 respectu quo-
 rundam; vide
 Paulum de Ca-
 stro in l. qui
 ædificium. ff. de
 ferui. vrb. præ-
 dio. Et quando
 dispositio gene-
 ralis censeatur
 etiam dispone-
 re in casib. spe-
 cialiter promif-
 sis, vide eũdem
 Paul. de Castr.
 in l. j. §. hoc au-
 tem. ff. de oper.
 no. nunt. Item
 an in dispositio-
 ne generali ve-
 niant illicita,
 idem latissime
 tractat in l. si
 ff. de con-
 dit. instit.

~~omni in ne ratione qua erat plures numero in quibus~~
~~ribus & variis casibus ad vniuersalem conditionem regula~~
~~liguntur vt glo. & do. hic dicitur. & in rub. eod. tit. in vj.~~
 Et no. Archi. in c. regula. ij. dist. Et talis regula
 tur ex his quæ vt plurimū ita se habent. arg. l. nam ad ea.
 de legib. ita glo. not. concludit in l. Iulianus. §. j. in verbo
 plures. ff. de act. emp. ¶ Et ideo dictio plerunq; regulam
 facit: vt not. Alb. in q. clvij. in ij. parte statutorum. alleg.
 l. plerunq; ff. de iur. dot. Et idē Alber. in Diction. in ver-
 bo plerunq; vbi allegat bonum tex. in l. j. §. j. & plerunq;
 ita est. s. de tur. & rat. distr. & in l. ij. s. de offi. prafec. vig.
 Et ad idem est tex. in §. fin. instit. de legit. patron. tut. Sic
 etiam præsumptio insurgit à communiter accidentibus:
 vt no. per glo. in l. neque natales. C. de probat. cum simil.
 vt dixi in c. præsentia. colum. xvj. de probationib.

¶ Similiter regula constituitur ex oratione vniuersali,
 vel indefinita: vt declarat glo. & Bar. hic & gl. Dy. & Doc.
 in rub. eo. tit. in vj. Nam indefinita prolata à lege, æqui-
 pollet vniuersali, a vt no. Bar. in l. si pluribus. de lega. j. &
 glo. in c. vt circa. in prin. de elect. in vj. Et no. q. dicit Bar.
 hic, & in d. l. si plurib. quòd indefinita æquipollet vniuer-
 sali ex interpretatione. allegat l. si seruitus. ff. de serui. vr-
 ba. præd. ibi. humanius est verbo generali omne lumen
 significari. Et Doct. communiter ita tenent. ¶ Nouissimè
 tamen Barth. Soci. in contrarium inducit tex. in l. j. ff. de
 libe. & posth. vbi ipse dicit q. ibi in materia odiosa: b in-
 definita non equipollet vniuersali ex benignitate. Ergo
 videtur quòd regulariter æquipollet vniuersali de pro-
 prietate verborum. Sed respōderi potest quòd ibi loquitur
 de benignitate particulari ratione odij, & excluditur
 regula cōmunis, quæ tamen etiã de benignitate procedit,
 ¶ sicut dicitur quòd æquitas naturalis suadet q. pacta
 seruentur: l. j. in princ. ff. de pact. Et eadem æquitas natu-
 ralis suadet, quòd quandoq; pacta non seruentur in ali-
 quo calu particulari. in l. j. in princip. ff. de minoribus.

¶ Quarto noto ibi causa in aliquo vitiata est, q. regula
 quandoq; vitiatur, & tunc perdit officiū suum. Et sic sunt
 duo dicta. Circa primū facit: quia regula & illud q. regu-
 lariter fit: plerūq; habet exceptiones: vt inquit gl. in rub.
 eo. tit. in vj. Et no. Abb. post Cardi. per illum tex. in c. qm̄
 frequēter. in prin. vt lit. nō cōte. facit tex. in l. regulariter.
 ff. de pet. hære. in l. regula. ff. de iur. & fac. igno. in c. pen.
 de re

¶ Vniuersali.
 Adde latissime
 Dyn. in rubri.
 isto titul. & ibi
 per. Anchar. &
 Philip. Fran. &
 do. A. in l. si ita.
 de lega. ij. Ale-
 xand. consi. vij.
 in j. volu. & in
 consil. cx. eod.
 volu. Hierony.
 Cuchalon.

¶ Nouissimè
 tamen Barth.
 Soci. in contrarium
 inducit tex.
 in l. j. ff. de
 libe. & posth.
 vbi ipse dicit
 q. ibi in materia
 odiosa: b in-
 definita non
 equipollet
 vniuersali
 ex benignitate.

¶ Sed respōderi
 potest quòd
 ibi loquitur
 de benignitate
 particulari
 ratione odij,
 & excluditur
 regula cōmunis,
 quæ tamen
 etiã de benignitate
 procedit.

- de re iudi. cum cōcor. vt tradit Io. And. in rub. extra eod. tit. in antiquis. ¶ Secus est si generaliter aliquid disponatur: quia tunc omnia sine aliqua exceptione includuntur.
- 15 ¶ Cum plus sit disponere generaliter, quā regulariter. vt not. Abb. per illum tex. in c. venerabilem. de elect. ibi, regulariter & generaliter. Et idem Abb. dicit in d. c. quoniam frequenter. in prin. quem Mod. ibi sequuntur. Sed ista differentia, quam Doct. communiter tenent, non videtur vera. ¶ quia regula constituitur ex oratione vniuersali vel indiffinita, vt s. dictum est. Ergo regula vel verbū regulariter, videtur significare vniuersaliter vel indefinitē. hoc est generaliter, secundum quod verba regulae loquuntur. Et probatur in d. c. quoniam frequenter. in prin.
- 17 ¶ vbi dicitur, quod regulariter ante litem contesta. testes non recipiuntur. Et ista regula habetur indefinitē in ru. vt lit. non contest. Et sic regulariter & indefinitē pro eodem ibi ponuntur. ergo idem videtur de verbo generaliter, quia indefinitē & generaliter idem est: vt colligitur
- 18 in l. j. §. & generaliter. ff. de leg. præstand. ¶ Et hoc idem confirmatur: quia minus importat verbum generaliter, quā vniuersaliter: vt no. Bar. in l. generali. §. vxori. ff. de vsuf. leg. in fi. vbi inquit q̄ in generali legato non includuntur venalia: secus est in vniuersali. Ergo non videtur verum, quod verbū generaliter excludat exceptiones, quia idem importaret quod vniuersaliter. ¶ Circa secundū dictū, q̄ regulę perdit officiū suum si in aliquo vitia sit. Et in effectu sensus est, quod exceptiones sunt contra regulam: id est, cōtra illud quod in regula disponitur, vt hic, & in l. in his. vbi Bar. ff. de legi. Et not. Ang. in cōsi. cxc. Thema est. col. iij. ¶ Et licet exceptiones sint cōtra dispositionē regulę, sunt tñ de genere regulę: quia si regula loquitur de hoīe, etiā exceptio debet fieri de homine. Et nō eēt cōgrua exceptio si dicitur, Omnis homo currit, nisi asinus: vt cōcludit Dy. in rub. eo. tit. in vj. circa fi. Bar. hic, & in d. l. in his. ff. de leg. Et, ppter hoc, q̄ exceptiones sunt de genere regulę, dicim⁹ q̄ exceptio declarat⁹ regulā: q̄a ex qualitate exceptiōis declaratur, de quo

regula regulariter in d. n. quod liquide ff. de pen-
 leg. Et hoc modo per illum tex. ad declaratione regule
 arguit Alex. in plenum. C. qui ten. ac. pol. & Ro. in cō-
 c. v. circa id. ¶ Similiter licet exceptiones sint contra re- 25
 gulam in casibus exceptuatis: tamen in aliis in casibus nō
 exceptis, exceptiones confirmat^a regulam: vt not. Bart. A
 in l. quartum. §. deniq. ff. de fund. instr. & in §. vt autem.
 vbi glo. & Bar. in auth. de non alien. col. ij. facit tex. in l.
 tribunus. §. si. ff. de testa. milit. in c. nonne. de præsump. &
 xxxij. q. vij. in c. dominus. & not. Ang. in consil. ccxxxix.
 quidam emptores. & in consil. ccxc. s. alleg. & Rom. in cō-
 si. cccxxxvij. quo ad primū. Et ratio videtur: quia regula
 sub generalitate omnes casus includit. Vnde si aliqui cas-
 sus specialiter excipiuntur, alij remanēt sub regula. arg.
 l. cū prator. ff. de iudic. in l. maritus. C. de procura. xxv.
 distio. ij. in c. qualis. ¶ Sed quo ad alios casus qui sub re- 22
 gula non includuntur, exceptio non firmat regulā: quia
 non facit^b quod regula extendatur ad ea quæ aliās non B
 facta exceptione sub regula cōprehensa nō fuissent: vt
 est tex. not. in l. generaliter. §. vxori. vbi Bar. ff. de vsufru-
 leg. ¶ Nam in legato generali eorum que in domo sunt, 25
 non veniūt venalia. d. l. generali. §. Idem quaerit. l. si cho-
 rus. §. j. l. si ita legatum. de legat. iij. Si ergo testator lega-
 uit vsufructum eorum quæ in domo sunt, non veniūt
 tanx venales que in domo sunt: vt est casus in d. l. genera-
 li. §. vxori. vnde exceptio ibi facta de argento, licet cōfir-
 met regulam, vt s. dictū est, nō tamē ampliat vt sub illo
 generali legato res venales includantur: quia aliās in tali
 legato non cōprehendebantur. Et idem dicit Barto. per
 illum tex. in l. Lucius. §. j. ff. ad Trebell. Florian. in l. mo-
 ra. la. j. §. j. per illum tex. ff. de vsur. Et no. Abb. in c. in no-
 stra. per illum tex. de sepul. cum simil. vt latē congerunt
 Moder. in d. c. quoniam frequēter. Et vltra dicta ibi hoc
 tractat Signorol. in consil. vij. quaestio proponitur. ver. se-
 cundō premitto. Imo. in consil. lxxxiiij. vifa. Ro. in cōsil.
 cvij. s. alleg. & in consil. cccxxxix. circa primum. col. fin.
 Abb. in consil. xx. casus in effectu. in fi. lib. ij. & in cōsil. xij.
 in controuersia. col. v. eod. lib. ij. Aret. in con. cxliij. vifa.
 col. ij. Alex. in consil. xxxix. vifo statuto. col. iij. lib. iij. &
 in consil. cvj. vifis. col. iij. lib. v. And. Sicul. in consil. xix. col.
 iij. lib. j. & Marian. in consil. xlviij. in princi. col. ij. & Cor.
 Perul. in consil. lvij. placet. lib. j. Et huius conclusionis ra-
 tio

- ms*
- 24 tio manifesta videtur: † quia exceptio facta est ad restituendam regulam: ideo illam ampliare non debet. l. legata inutiliter. ff. de leg. j. l. si mancipia. de fund. instru. ¶ Et predicta conclusio vera est, & procedit quando fuit facta exceptio de eo quod in regula continetur: quia tunc exceptio latis operatur: quia regulam restringit, prout loquitur tex. in d. l. generali. §. vxori. secus si exceptio facta sit de eo quod in regula non comprehendebatur: quia tunc ne exceptio superfluat & inutilis reddatur, regulam ampliare intelligitur secundum qualitatem exceptionis. gratia exempli: † Si constituo procuratorem generaliter ad omnia, non veniunt illa, que mandatū speciale requirūt. c. qui ad agendum. de procur. in vj. sed si facio procuratorem ad omnia, nisi quod iuramentum nō possit deferre. Et sic exceptio vnū casum in quo speciale mandatum requiritur. Illa exceptio declarat regulam & ampliat, ^b vt omnia alia includantur in quibus mandatū speciale requiritur. Ita concludit dominic. Post Lap. in d. cap. qui ad agendum. §. j. de procur. in vj. & sequitur Alexan. in l. si. ff. quod quisq; iur. Et dixi in c. consultationibus. in si. per illum tex. de offic. deleg.
- ¶ Et ad hoc facit quod not. Alex. in cōs. cexvj. nec arguen
- 26 di. col. viij. in ver. x. cōsidero. li. ij. † vbi inquit, quod quando princeps excipit vnū casū in quo noluit tertio preiudicare, ex tali exceptione declarat & ampliat intētio principis, quod in aliis voluit tertio preiudicare. Ex quo inferitur quod in casu. l. generali. §. vxori. si facta fuisset exceptio de re venali quæ in tali legato aliàs nō cōprehēdit: tamen virtute talis exceptionis regula generalis legati etiā ad res venales extenderetur, vt exceptio congrua sit & aliquid operetur. argumen. l. si quando. de leg. j. c. si papa. de priuileg. in vj.
- 27 ¶ Et quia in dubio interpretatio debet fieri vt actus valeat. l. quoties. s. e. Ne isto casu habet obstare quod exceptio nō debet regulam ampliare, cum facta sit ad istū effectum vt regula restringatur, vt supra dicebatur. Quia ex quo aliàs exceptio nō valeret, ^d inducitur ad diminutionē oper

operantur augmentum quando aliter dispositio nō potest habere locum. l. Proculus. ff. de usufruc. l. geniq. s. in terdum. & ibi Bart. ff. de pecu. leg. In ista declaratiōe procedere intelligitur quōdo verba regulæ quæ debent ampliari nō repugnant: quia generalia sunt, & de sui natura cōprehēdūt exceptionē: vt patet in d. l. generali. §. vxori. & in quæstione in qua loquitur do. Alex. in locis s. alleg. ¶ Secus si verba regulæ repugnarēt: quia tūc regula per exceptionē nullo modo ampliatur, sed potius exceptio inepta iudicatur & reicitur: vt notab. tradit Pau. de Castr. in l. his. ff. de legib. vbi dicit quōd disponēte statuto quōd debeat solui gabella de omni instrumēto continente summā c. librarum, excepto instrumēto procurationis. Et sic regula statuti loquitur de re æstimabili, & exceptio de re inæstimabili. Nam propter qualitatem exceptionis, regula statuti non extenditur ad instrumēta facta de rebus inæstimabilibus, sed potius exceptio ineptare putatur, secūdum Pau. de Cast. quod ex eo videtur quia verba regulæ non conueniunt, quæ præcisē loquitur de rebus inæstimabilibus. Et in simili casu idē tradit d. Io. Bap. de S. Seuer. in l. omnes populi. col. lxxvj. in ver. xv. quæritur. ff. de iusti. & iur.

¶ Sed in casu d. l. generali. §. vxori. & in quæst. in qua docto. & Alex. loquuntur in locis s. alleg. ¶ verba regulæ erāt generalia, & secūdū qualitatem exceptionis extēsiōne patiebantur. Et hoc modo varia doct. dicta adaptari & concordari possunt. Et secūdū istā resolutionē dubia videtur decis. Pet. de Anch. in c. ij. de offic. vic. in vj. in ver. quæro. episcopus cōcessit. dicens. q. si episcopus vicario concessit, vt possit omnia quæ potest ipse episcopus, excepta collatione beneficiorū, non tamē poterit alia quæ reseruata sunt episcopo. Et sequitur Aret. in cons. viij. abūdē satis. in fi. Et Moder. in d. c. quoniam frequenter. in prin. ¶ Nam cum exceptio facta sit de collatiōe beneficiorū, quæ est de reseruatis episcopo. c. si. de offic. vic. in vj. talis exceptio videtur ampliare regulā ad omnia alia quæ reseruata sunt episcopo: quia verba regulæ nō repugnant, sed conueniunt, dum dicitur, quōd omnia concessit per supra dicta, secūdum Dominic. in d. cap. qui ad agendū. Nam quando verba conueniunt, & restringuntur propter verisimilem mentem disponētis: vt in dicto c. qui ad agendum. & in dicto cap. si. de offic. vic. Et excipitur casus

casus in quo requiratur specialis prouiso. Et tali exceptione apparet de mente disponentis. Ideo verba generalia generaliter vt sonant intelliguntur: nec tali casu regula ampliatur. Sed potius a dicendum est, quod verba generalia non restringuntur.

resoluit 30 ¶ Et ex prædictis colliguntur tres conclusiones. ¶ Prima est, quod exceptio non ampliat regulam quādo est facta de eo quod in regula cōtinetur. d. l. generali. §. vxori. Secunda, quod exceptio ampliat regulam si facta sit de eo quod in regula non cōtinetur, quando verba regulæ conueniant. vt not. Dominic. in d. c. qui ad agendum. Tertia conclusio, quod si verba regulæ repugnāt, exceptio facta de eo quod in regula non comprehenditur, nō ampliat regulam, sed vitatur. vt not. Pau. de Cast. in d. l. in his.

31 ¶ Et ad supradicta norandum est, quod nunquam regula virtute exceptionis ampliatur, si correctio iuris sequeretur. vt est glos. in l. fin. ff. quod quisque iur. quæ ita intelligitur, secundum Alexand. ibi. Et eodem modo si absurdum resultaret. vt not. Alexand. in consil. cvj. visis. col. iij. libro quinto.

¶ Postremò non est omittendum, quod sicut regula limitatur non procedere in casibus exceptis, vt supra dictum est, pariter non habet locum in casibus similibus: 32 ¶ quia exceptio facta in aliquibus casibus, ad similes b porrigitur. vt not. per gl. in l. j. C. de condict. indeb. & no. Bart. per illum text. in c. post translationem. §. quāquam. de renunt. Et ad hoc allegatur text. quem ibi Abb. ponderauit. in c. cum dilecta. de confir. vil. vel inut. Alex. tamen in l. si cōstante. in prin. col. vj. ff. sol. mat. dicit quod ille tex. non est casus exceptuatus à regula, imò procedit secundum regulam. vt habetur in c. fi. de fid. instrum. Sed 33 replicari potest, quod imò ¶ renouatio priuilegij vel instrumenti videtur specialis casus ex quo fieri non potest sine causa. d. c. fi. Et facit tex. in l. si quis ex argentariis. §. pen. ff. de eden. & text. in d. c. cum dilecta. expresse arguit à simili. Et Alex. ipse hoc modo arguit, allegando illum tex. in l. singularia. col. iij. in vers. præterea. ff. si cer. per. & in l. certi condictio. §. si nummos. col. j. eod. tit. & in l. j. col. xvij. versic. iuxta prædicta quaritur. s. de off. eius.

34 ¶ Et pro vltiori declaratione huius cōclusionis habemus cōsiderare duos casus. Primus est, in aliis exceptioni. quæ per alia iura includuntur. Et tūc clarū est, quod illæ non

non excluduntur, etiam si exceptio facta sit taxatiue per dictionem tantum, vel duntaxat: quia propter hoc non tolluntur alia exceptiones comprehensa per alia iura: quia hoc modo alia iura corrigerentur, quod non est dicendum. vt not. Bart. in l. iij. §. cum Titio. de adm. leg. in l. ob as. post glo. C. de præd. min. & in l. serui nomine. ff. de vsucap. & in l. si constante. in princ. col. vj. ff. sol. matr. Et idem tradit Angel. in l. si hominem. §. in ædilitiis. ff. de ædil. edic. & in l. Paulus. §. hæres rogatus. vers. & hinc est. ff. de vsufruc. & in l. ita nobis. C. de adult. Abb. in d. c. cum dilecta. col. ij. Alex. in l. j. C. de contra tabu. & in l. j. §. per seruū. §. de acquir. poss. Et hoc etiam habet locum si verba taxatiua essent geminata. vt not. tradit Alex. in consi. cxxx. in causa. col. iij. versic. nec obstat. lib. iij.

¶ Secundus casus est, quando alia exceptiones non includuntur per alia iura. Sed quæritur, an exceptio facta in vno casu, porrigatur ad alium simile casum per viam extensionis. Et tunc si exceptio facta sit taxatiue, non videtur quod ad alios casus extēdatur. vt not. Bal. in d. l. ita nobis, col. j. & in l. item videndū. §. fin. ff. de pet. har. & in l. j. §. sed excipiuntur. in fi. ff. de fer. Et ad hoc faciunt quæ dixi in l. j. §. de cōt. tab. vbi conclusum fuit qd dictiones taxatiuæ cōcludunt oēs alios casus de proprietate sermonis.

¶ Si verò exceptio facta sit simpliciter in aliis casibus: tunc videtur habere locum cōclusio supra facta, quod ad similes casus porrigatur. Et hoc tamē altiorem postularet indaginem, quia pendet à profunda materia extensionis. Et talis conclusio procedit attēto iure communi. Sed in statuto distinguitur, vt not. Abb. in c. ad audientiam. de cler. non resid. Et ex his hæc prima regula expedita sit.

PHILIPPVS Decius Valentia.

In l. Fœminæ argumenta.

- 1 Munera ciuilia eadem dicuntur, quæ & publica.
- 2 Officium ciuile genus quoddam dicitur, sub quo reliqua officia comprehenduntur.
- 3 Mulieres deterioris sunt conditionis quam viri.
- 4 Mulieres iudicare nen posse, moribus est inductum.
- 5 Mulier, si consuetudo sineret, iudicis officio fungi posset.
- 6 Consuetudo à pari procedit cum statuto.
- 7 Mulier principis indulgentia iudicare potest.
- 8 Præuilegio principis induci potest quod & consuetudine.
- 9 Mulier qua ratione magistratum nequeat gerere.

- 7 Vxor radiis meriti illustri effecta, vocat aliquando domina.
 Mulier naturalis tantū viro legitimo nupta, efficit legitima.
- 8 Abbatisa qualiter dignitatē cū administratione dicat hñe.
- 9 Fœmina quare prohibeatur postulare.
- 10 Postulare qui nequit, in camera consilium dare poterit.
- 11 Prohibitio qualem admittat interpretationem.
 Mulier pro alio intercedere Velleiano Senatufcōsulto vetat.
- 12 Statutum dictans neminem contra publicum instrumentum
 audiri, non includit mulierem.
- 13 Velleianum Senatufcōsultū in quibus casib. locū nō habeat.
- 14 Mulier pcuratoris officio fungi nequit i iudicio. & n. 15. & 16.
- 15 Compromissum in mulierem fieri haudquaquam potest.
- 16 Mulier quare tutrix esse nequeat.
- 17 Tutela quæ matri efficaciter competat.
- 18 Mulier filiis alienis tutrix dari nequit.
- 19 Mulier quo casu executoris officium suscipere possit.
- 20 Mulier, nisi sit mater, bonis curatrix dare nequit.
- 21 Mulier tributorum exatrix esse non debet.
- 22 Mulier ab argentarij officio repellenda est.
- 23 Mulier in fœcum deferre non potest.
- 24 Mulier a actionem popularem intentare non debet.
 Mulier in testamento testis esse prohibetur.
- 25 Prohibitio quæ fit in testamēto, an locū habeat in codicillis.
- 26 Mulier in testamento ad pias causas testis admittitur.
- 27 Testes in codicillis an debeant esse legitimi, quemadmodum
 in testamento.
- 28 Testamentum militis probari debet probationibus legitimis.
 Mulier in testamento inter liberos testis admittitur, veluti in
 eo quod fit ad pias causas.
- 29 Probatio ordinaria quando exigi dicatur. & nu. 31.
- 30 Mulier in scriptura priuata testis rejicitur.
- 31 Mulier in causa criminali non potest testificari. & nu. 34.
- 32 Mulieri in testimoniū admisse, minor fides habetur quā viro.
 Mulier tunc creditur, cum aliter veritas erui non potest.
- 33 Mulier in feudis non admittitur vt testis.
 Mulieres in legibus aut statutis cōcedis interuenire nequeunt.
- 34 Mulieres consuetudinem introducere non valent.
- 35 Mulier & si condendis legibus non adest, consilium tamen
 dare potest.
 Statutum quod mulier non contrahat sine propinquorum
 consensu, qualiter intelligendum.
- 36 Mulier nec ad ordies pmoueri, nec characterē recipere pōt.
- 37 Monialis sacra vasa tangere, & incensum adolere non debet.
- 38 Mulier neque docere, neque prædicare potest.
- 39 Mulier à rebus spiritualibus prohibita, ius patronatus habe-
 re potest in ecclesia.
- 40 Mulier ob sexus fragilitatē conditionis reputatur deterioris.
 Quæstio à muliere veluti timidiore debet incipere.
- 41 Mulier in dubio prius mortua præsumitur quam vir.

- 45 Statutum requirens alicuius autoritatem vel cōsensum, non est de fœminis intelligendum.
- 46 Mulieres consilio sunt inualido.
- 47 Masculus præfertur mulieri concurrenti in aliquo officio.
- 48 Masculus in deposito est mulieri præferendus.
Mulier maritum lugere tenetur, non autem contrà.
- 49 Mulier filios in potestate habere non potest.
Mulier pupillum substituere non potest.
- 50 Mulier filio tutorem dare nequit.
Mulier adoptare nequit citrà beneficium principis.
- 51 Mulier legitimare non potest.
Mulier posthumum hæredem instituere nequit.
- 52 Bonorum poss. contra tab. non datur in mulierū testamentis.
Mulier viro subdita esse debet, non vir mulieri.
- 53 Maritus vxorem corrigere potest, non autem mulier virum.
- 53 Vindicta fœminis non competit.
- 54 Mulier maiore fulgere debet honestate, quàm vir.
Mulier non succedit in feudo.
- 55 Masculis fœminis præferuntur in feudis, quo casu eadem possunt admitti.
- 56 Mulier multis casibus in feudis succedere potest.
- 57 Descendentes ex fœminis deteriores sunt conditionis, quàm qui ex masculis.
- 58 Beneficium principis latam recipit interpretationem.
Descendentes ex fœminis quomodo dicantur de genere & posteritate.
- 59 Dispensationes & odiosa quæq; aliquando latam interpretationem admittunt, sicut & priuilegia.
- 60 Immunitas concessa posteris, etiam filiz, nepti, & ex fœminis descendentibus conceduntur.
- 61 Concessio quæ fit alicui pro se & posteris, ad nomen familie referenda est.
- 62 Posteritatis nomine veniunt omnes descendentes.
- 63 Immunitas generaliter concessa vt ad posteros transmittatur durat succedentibus in perpetuum.
- 64 Familia pro agnatione sumitur quandoque.
- 65 Generis nomine veniunt omnes sexus vt. iusque.
- 66 Descēdētēs ex fœminis, etiā generis vocabulo cōprehēdūtur.
- 67 Mulier suos descendentes non reddit nobiles.
- 68 Liberi non matris, sed patris familiam sequuntur.
- 69 Statutum à quo fieri, & consuetudo induci possit.
- 70 Mulieres quot casibus melioris sint conditionis, quàm viri.
- 71 Mulier veniam ætatis citius impetrare potest, quàm masculus.
- 72 Mulier carcere includi non debet. & nu. 73.
- 74 Mulier pro administratione tutelæ obligata, potest carceri mancipari.
Mulier ad virum inuita trahi potest.
- 75 Mulier non semper comparere cogitur personaliter.
Mulier in palatium intrare potest, non obstante statuto.
- 76 Mulier in electione facta optionem habet. Mulier

- 77 Mulier non tenetur statuto loquente de bannitis.
 Legatū factū monasterio, censet in dubio factū monialibus.
- 78 Fœminæ nō puniunt ob erimen læsæ maiest. à pfe cōmissū.
- 79 Mulier prægnans quibus gaudeat prærogatiuis.
- 80 Mulier pro excommunicatione nō tenetur Romā concedere.
 Mulier ob minorem metum excusatur quā vir.
- 81 Mulieres cō dotem varia habent priuilegia.
 Mulier à muneribus corporalibus excusatur.
- 82 Mulieri potius quā masculo subuenitur ratione fragilitatis sexus.
- 83 Filia nupta non gaudet priuilegio concessō patri & filiis, & filiabus, & nune. 85.
- 84 Filia nupta originem & familiam patris retinet.
- 86 Mulier in multis casibus à pari procedit cum masculo.
- 87 Mulier qua potitur prærogatiua vtrā masculos.
- 88 Statutum pœnale locum habere potest aliquando in muliere. & numero 89.
- 90 Masculinum regulariter fœmininum continet.
- 91 Mulier non debet à masculo differre.
- 92 Statutum propinquorum requirens consensum, non est de fœminarum consensu intelligendum.
- 93 Fœmininum de sermonis proprietate non concipitur per masculinum.
- 94 Homo intelligitur, cūm ab aliquo, si quis, profertur.
- 95 Indefinita de rigore sermonis non æquipollet vniuersali.
- 96 Homo dictio, simpliciter prolata, differt ab eo quod profertur, si quis homo.
- 97 Masculinum appellatiuè prolatum, differt ab eo quod propriè profertur.
- 98 Masculinum non continet fœmininum, cum constat aliter voluisse disponentem.
- 99 Neptis non præsumitur melioris esse cōditionis quā filia.
- 100 Voluntas testatoris ex ipsius qualitate coniecturam præbet.
- 101 Masculinum non concipit fœmininum, vbi mentio vtriusq; sexus distinctè facta est.
 Masculinum non concipit fœmininum, si verba ad literam sint intelligenda.
- 102 Masculinum concipere fœmininum, quando verum sit.
- 103 Masculinum includit fœmininum in vltimis voluntatibus. & numero 105.
 Conditio, si sine filiis decefferis, intelligitur etiā de filiabus.
- 104 Ecclesia substituta an excludatur stante filia.
- 106 Masculinū in cōtractibus non cōtinet fœmininū. & nu. 108.
- 107 Mulier in cōtractibus venit liberorum appellatione.
- 109 Masculinum in legatis an concipiat fœmininum.
- 110 Contractus et si strictam recipiunt interpretationem, non tamen perinde ac si materia foret odiosa.
- 111 Respublica ferè in omnibus fauorabilis est.
- 112 Pœnæ vt plurimum fauere reipublicæ insigi solent.

- 113 Masculinum non concipit femininū, lege per modum qualitatis de masculo loquente.
- 114 Masculinum non includit femininū in materia correctoria.
- 115 Masculinum in statutis non comprehendit femininum, & mune. 116, & 117.
- 118 Masculinum in privilegijs quando concipiat femininum.
- 119 Masculinū an etiam in rescriptis concipere possit femininū.
- 120 Masculinum quando in sententia femininum includat.
- 121 Masculinum in materia officiorum an comprehendat femininum.
- 122 Soror an iure communi veniat fratris appellatione.
- 123 Soror in statuto odioso non venit fratris vocabulo.
- 124 Soror in dispositione legis, & testatoris comprehenditur nomine fratris.
- 125 Coniunctorum nomine venit sexus vterque.
- 126 Propinquorum appellatione includitur sexus vterque.
- 127 Posteriorum vocabulo qui contineantur.
- 128 Mater terra non venit nomine auunculi.
- 129 Femininum concipere masculinum, naturæ repugnat.
- 130 Pœna pro feminis inuenta, non est masculis intelligenda.
- 131 Masculus nomine personæ, ferè semper includitur.

REGVLA II. V L P I A N V S.

F O E M I N A E ab omnibus officijs ciuilibus uel publicis remota sunt: & ideo nec iudices esse possunt nec magistratum gerere, nec postulare, nec pro alio interuenire, nec procuratrices existere.

¶ I S T A regula diuiditur in duas partes. In prima Iuriconsultus ponit dictum generale. In secūda, illationem facit. Secūda incipit ibi: & ideo. Et quia regula breuiter loquitur, alio summario non indiget.

¶ In text. ibi ciuilibus vel publicis. ¶ Pro eodē accipiuntur ciuilia munera & publica. l. si. §. hæc omnia. ff. de mu. & hono. ibi ciuilia seu publica appellantur. Et per illum text. ita dicit Alexan. in consi. cexij. circa primum. col. ij. lib. v. Et ideo text. in l. ij. ff. ad Velleian. simpliciter dicit, quod ciuilia officia adempta sunt feminis. In contrarium tamen videtur text. hic ubi text. illationē facit primo ad officia publica: deinde ad priuata, prout est officij procuratoris de quo loquitur. ¶ Et ideo dicendū videtur, quod ciuile officium dicatur genus, & sub eo comprehendatur quodlibet officium, siue publicum siue priuatum: vt colligitur in d. l. ij. ff. ad Velleia. & in l. j. cū gl. in verb. ciuilia. C. de profes. & medi. lib. x. Et facit text. in l. j. ff. de mu. & hono.

hon. & in l. ei qui, §. quamuis, & in l. munerum, in prin. eo. tit. Et quando reperitur quod distinetur dicatur de officijs civilibus & publicis, illa copula, & ponitur itaquam inter genus & speciem: vt in rubr. C. de seruit. & aqua, & hoc modo intelligitur text. hic, & in l. medicos. C. de profes. & med. lib. x. ibi: civilibus vel publicis.

A ¶ Et ista regula more aliarum ex pluribus casibus a particularibus colligitur, in quibus deterior videtur conditio mulierum quam masculorum: vt dicitur in l. multis. ff. de statu homi. Nam aliqui ponuntur hic, & quamplures alij vtiliter applicari possunt.

B **3** ¶ Nam primo hic dicitur, quod mulier iudicare non potest. Et hoc moribus introductum est: vt dicit text. in l. cum prator. §. si. s. de iudi. & ij. quast. vij. in cap. tria. in prin. & xxxij. quast. iij. in cap. mulierem. in fi.

¶ Et hoc verum intelligitur, nisi iure hereditario hoc sibi competere: quia tunc iudicare & iurisdictionem exercere potest, vt inquit Ange. hic, & in d. l. cum prator. §. si. vbi refert vidisse Reginam Ioannam sedentem in solio regali, & sententiam proferentem contra illos de Balsò. Et not. Innoc. & Abb. post alios in capit. dilecti. de arbit. & idem Abb. in capit. significauit. de rescrip. in cap. dilecta. de maio. & obediens. Alexand. in consilio j. columna vj. libro quinto.

4 ¶ Secundo hoc procedit, nisi consuetudo esset in contrarium: quia virtute consuetudinis mulier iudicare potest: vt probatur in d. ca. dilecti. de arbit. & not. per glo. si. cum deuotissimam. xj. q. ij. & xv. q. ij. in §. j. in versicu. mulieres. Et not. Bal. in l. si. in prin. C. de arbit. & in l. de quibus. s. de legib.

¶ Abb. tamen videtur hoc limitare in d. ca. dilecti. in iij. notabili, vt solum habeat locum in mulieribus habentibus dignitatem, prout text. ibi loquitur. Et idem videtur sentire gl. in c. noua. de pœ. & remis. in gl. si. dum inquit, nisi forte aliqua nobilis hoc habeat ex consuetudine.

¶ Sed tamen idem dicendum est in quacunque muliere: quia moribus, & consuetudine talis prohibitio inducta est: vt dicitur in d. l. cum prator. §. si. & in d. §. quamuis. ij. q. vij. Ergo videtur quod contraria consuetudine d. tolli possit: vt in simili casu arguit Bald. per illum text. ibi. moribus, in l. ij. in prin. s. de vulg. & pup. Et idem Ang. per illum text. in l. more. s. de acquir. hered.

A Casibus. Vide Specu. tit. de procur. in prin. vbi ponit xxxvij. casus, in quibus mulier est deterioris conditionis, quam masculus. Hier. Chu.

B Non potest. Ratio prohibitionis est: non quia sint incapaces, sed propter honestatem, vt tenet Abb. c. dilecti. de arbit. ij. col. & glof. l. j. §. sexum. ff. de postula. Hiero. Chuc.

¶ Et quod dictum est de cōsuetudine, idem esset in sta-
 tuto: quia à pari procedunt, vt no. in l. de quibus. s. de le-
 gib. ¶ Terrio, etiam mulier ex priuilegio principis habi-
 litari potest ad iudicandum, secundum Bart. hic: & idem
 tenet glo. in l. j. vbi Bar. C. de mulie. & in quo loco lib. x.
 Et idem glo. in d. c. dilecti. de arb. in verbo remotæ. & in
 §. j. xv. q. iij. in ver. mulieres. & in l. imperialis. in verb. di-
 gnitatem. C. de nupt. ¶ Nam si cōsuetudine induci po-
 test, vt dictum est: à fortiori cum priuilegio principis: vt
 no. in c. super quibusdam. de verb. signi. l. hoc iure. §. du-
 ctus aqua. s. de aqua quoti. & aesti. ¶ Secūdo, mulier ma-
 gistratum gerere non potest, vt hic. & in l. & qui origi-
 nem. §. corporalia. s. de mune. & hono. Et ista conclusio
 procedit in magistratu seu in dignitate cum administra-
 tione quam mulier habere nō potest, nisi ex certa scien-
 tia principis sibi cōcederetur: vt no. Bar. hic, & s. dixi. Se-
cus est in dignitate quæ non haberet administrationem:
quia illam mulier habere potest: vt no. Bar. per illū text.
in l. j. C. de mulie. & in quo loco. col. ij. lib. x. & in l. j. per
illum text. in secunda oppo. C. de digni. lib. xij. Nam ex
 simplici rescripto principis talem dignitatem consequi-
 tur: vt dicit Bart. hic per l. imperialem. C. de nupt. & ista
 dignitas in effectu nihil aliud est quàm nobilitas: vt Bar.
 cōcludit per gl. ibi in d. l. j. C. de dign. lib. xij. Et fœminæ
 competit talis dignitas seu nobilitas ex persona patris. l.
 fœminæ. ff. de senat. ¶ Similiter ex persona mariti: vxor
 enim radiis mariti illustratur. l. mulieres. C. de dign. lib.
 xij. Et ideo vxor militis vel doctoris, domina appellatur:
 licet ab ipso marito sic nominari non debeat: vt no. Bar.
 in l. si post mortem. §. si. s. de contratab. & in l. amicis si-
 mos. §. si. de excu. tut. Et singulariter dicit Ang. in §. quod
 verò. in fi. in authen. quib. mo. natu. effie. sui. quod si fœ-
 mina naturalis tantum nupta sit viro legitimo naturali,
 ipsa etiam propter qualitatem mariti legitima efficitur: a
 nam capacitas viri ad vxorem porrigitur. vt no. Bal. in l.
 si quis. per illum tex. C. de natu. liber. Ista tamē dignitas
 quæ conceditur fœminis ex persona aliorum non est ita
 potens sicut est illa quæ ex propria persona competit: vt
 notabiliter Bar. dicit in l. quod prin. in fi. de lega. ij. facit
 quod no. Bart. in l. si quis in bello. s. de act. vbi inquit q.
 firmiter b retinetur illud quod quis habet ex propria ac-
 quisitione, quā ex persona alterius. Et in notabili q. tra-
 dit

no. ff.

11
B
C

- dit Aret. in consi. cxxxj. consultissime domine.
- 8 ¶ Secūdo, prædicta cōclusio ¶ nō habet locū in abbatissa qua dicitur habere dignitatē cū administratiōe: vt no. Bart. in l. j. C. de dignit. & in d. l. j. C. de mulier. & in quo loc. quōd habeat dignitatem. probatur in c. indemnitati- bus. §. verum. & ibi Domin. de elect. in vj. Et not. Abb. in c. cum in cūctis. in prin. de elec. cum similibus, vt dixi ibi. & in administratiōe abbati æquiparatur: vt not. Bald. in c. j. in princ. col. vj. qui feu. da. pos. Abb. in c. ij. in princip. de his quæ s. à præla. & Cardin. in consil. xviij. circa primum. col. ij. Et abbatissa dicitur habere iurisdictionem, & etiam potest habere collationem beneficiorum. ^a ca. cum dilecta. de confir. vtil. vel inuti. vbi Abb. in ij. notabi li. in glo. ij. Non tamen potest ipsa excommunicare, nec absoluere. d. e. cum dilecta. Nec absoluere à peccatis. c. noua. vbi Abb. in princ. de pœnit. & remis.
- 9 ¶ Tertio postulare scemina prohibetur, vt hic: & in l. j. §. sexum. s. de postul. vbi dicitur quōd pro aliis postulare non potest: & ita intelligitur hic. Pro se verò non prohibetur, vt ibi colligitur, & etiā pro aliis quibusdam personis. l. j. §. si. s. de postul. Et not. per glof. hic. Et ista conclusio procedere videtur quādo mulier corā iudice præsentaret, quia tunc postulare dicitur. d. l. j. §. postulare. s. de postul. Scæus ergo videtur si in camera hoc faceret scribendo, cū hoc sibi prohibitum non videatur: ¶ quia prohibitus postulare, non prohibetur consulere in camera: vt no. Barto. in d. l. j. §. postulare. ff. de postul. & Ange. ibi sequitur, dicens esse casum pro doctore legere. licet prohibitus sit aduocare in camera: tamen consulere potest. Et idem notat Bar. in l. j. §. aduocatos. ff. de var. & extraordin. in l. Paulus. s. de leg. & sequitur Abb. in rubric. de postul. Et hoc in casu isto videtur benè procedere: quia ratio prohibitionis quæ in muliere consideratur, in d. l. j. §. sexum. omnino cessare videtur, quando ipsa non vadit coram iudice in alio casu: videlicet, in doctore ratio prohibitionis deberet diligenter considerari, quæ etiam videtur militare scribendo in camera: vt tradit Ioannes de Anania in rubric. de magistris. in iij. colum. circa fin. in vers. sed aduerte.
- 11 ¶ Et talis prohibitio strictè debet interpretari. vnde
- ^B prohibitus apud præsidem ^b postulare, apud legatum ^c eius prohiberi non intelligitur. l. moris. §. j. s. de pœn.

¶ Quarto, pro alio intercedere seu obligare se mulier non potest, ita senatusconsulto Velleiano disponente, ut hic, & in l. j. s. ad Velleia. ¶ Et ideo si statutum dicit, quod nullus contra instrumentum publicum audiat, non habet locum in muliere quae Velleiano iuuatur: ut no. Bal. in l. in multis. ff. de statu ho. & tradit Ant. de Canario in tracta. de execut. instru. quas. xvij. Et dato quod pater mulieris consentiret in filia quae se obligaret, consensus patris nihil operatur. ut no. Bal. in l. fin. §. necessitate. col. penultima versicu. quaro nunquid. C. de bon. quae liber. ¶ Limitatur tamen hoc quod dictum est de Velleiano non habere locum in quampluribus casibus: ut not. per glo. in d. l. j. s. ad Velleia. Et tradit Alex. in l. in repudianda. s. de acqui. hered. & in l. sciendum. char. pen. s. de verb. oblig. & plenius Ang. Aret. scribit in §. Item qui in iudicio. col. xij. in versi. hinc sumpta occasione institui. de excep. vbi late prosequitur materiam Velleiani. Et praesertim in quibus casibus non habet locum.

¶ Quinto, mulier officium procuratoris suscipere non potest, ut hic dicitur, & in l. neque foemina. s. de procur. & in l. alienam. C. eo. titu. Et hoc procedit in iudicio: in extraiudicialibus vero procuratrix constitui potest: ut no. Barto. hic per tex. in l. ij. §. j. s. de nego. gest. Et idem tenet Alberic. & Doct. in d. l. alienam. Abbas in cap. cum dilecta. de confir. vti. facit tex. in l. j. §. parvi refert. ff. de instito. & in l. idemq. §. si cui mandauero. versicu. si mater. ff. manda. Et ideo licet mulier ex forma statuti obligari non possit, tamen officium procuratoris ad negotia suscipere potest: ut not. voluit Angelus. in l. quamuis. ff. de acquirend. possessio.

¶ Secundo fallit in iudicio voluntariae iurisdictionis: ut no. Bal. per illum tex. in l. fin. §. id quoque. C. communia de manu. ¶ Tertio fallit in quinque casibus quos ponit Specul. in titulo. de procura. §. j.

¶ Quarto fallit in abbatica quae procuratrix pro monasterio constitui potest. cum dilecta. de confirma. vtili. vbi gloss. in verbo procuratricem. de quo no. per gloss. in cap. dilecti. de arbit.

¶ Quinto fallit in casu quem ponit Bartol. in fauorem pupilli vel minoris. in l. ij. in fina. C. de nego. gest. quod declaratur ut Alexan. ibi prosequitur.

¶ Ultimo fallit quando esset procedendum de aequitate re-motis

motis apicibus iuris: quia ista exceptio dicitur esse de apicibus iuris, vt no. glo. per illum tex. in l. fideiussor. §. quidam. ff. mand. Ex quo infertur, qd vbi agitur de salute animae, mulier poterit esse procuratrix: quia tali casu non est disputandum de apicibus iuris: vt no. Archid. in c. scriptum. vj. q. dij. & ita dicit Anto. de Alexandro in d. l. alienam. C. de procurat. & de his videndum est quod dixi in d. c. cum dilecta. de confir. vtil.

17 ¶ Sexto, in mulierem compromissum fieri non potest: vt est casus in l. fi. C. de arb. Et ad hoc facit: quia sicut mulier iudicare prohibetur, ita nec arbitrari debet, cū arbitria ad instar iudiciorum redacta sint. l. j. §. de arbit. Ex quo infertur qd in casibus in quibus §. dictum est qd mulier potest iudicare, etiam in illis casibus poterit in illam compromissum fieri. Et ista conclusio bene procedit in arbitrio, prout loquitur tex. in d. l. fi. Sed arbitratrix mulier constitui potest, vt no. Spec. in titu. de arbi. §. potest. inuis prin. Bar. in l. in multis. §. de sta. ho. & Cyn. Alber. Salic. & docto. in d. l. fi. de arbi. Et not. Abb. post Bal. & alios in c. & quinquauallis. per illum text. in ij. not. & in vj. differentia: et tuam ibi ponit inter arbitrum & arbitratorē, de iureiur. Et tractat Lanfran. de Brixia. in trac. de arbi. in princ.

18 ¶ Septimo, ab officio tutelae mulier remouetur. l. fi. §. de sic tutel. l. j. C. quando mul. tut. offi. fungi pōt. & in §. si. institutas de legi. patr. tut. Et hoc absolute verū erat de iure antiquo, nisi à principe filiorū tutelā impetrarent: vt dicitur in d. l. fi. quo casu priuilegiū habebat locū non stantibus legitimis, & seruata forma quae habetur in l. ij. C. quando de mul. tut. offic. Hodie verò etiam de iure cōmuni mulier habilitata est, vt tutelam filiorū suscipere possit: vt est tex. in auth. vt ma. & auia. C. quando mul. tut. offi. Et notus Bar. distinguendo iura in l. si quis sub conditione. col. ij. in de testa. tut. Et talis tutela quae matri cōpetit, non potest sibi à patre auferri: vt no. Bal. in cōsi. cccvij. testator. lib. is. ij. vbi miratur qd Bar. dubitauerit de hoc Nam Bar. videtur velle cōtrariū in l. miles. §. sexaginta. in fi. ff. de adult. x.

A habitata est, vt tutelam filiorū suscipere possit: vt est tex. in auth. vt ma. & auia. C. quando mul. tut. offi. Et notus Bar. distinguendo iura in l. si quis sub conditione. col. ij. in de testa. tut. Et talis tutela quae matri cōpetit, non potest sibi à patre auferri: vt no. Bal. in cōsi. cccvij. testator. lib. is. ij. vbi miratur qd Bar. dubitauerit de hoc Nam Bar. videtur velle cōtrariū in l. miles. §. sexaginta. in fi. ff. de adult. x.

19 Et talis tutela adeo matri efficaciter competit: qd licet ipsa excludatur ab hereditate filij à statuto, vt plerunq̄ue non est in Italia, non tamen excluditur à tutela: vt not. Sali. in ias d. auth. mat. & auia. in vers. nono quæro. & in auth. sicut. vt in fi. C. de leg. tur. Et hoc idem voluit Ioā. Andr. in addit. in Specul. in titu. de cura. col. vj. vbi ponitur instrumentum

regula yem... q. mulier in testie, nec in causa criminali, nec i chirographo, non potest esse testis. in tracta. fallen. in regu. ccccxix. & quo ad illud de chirographo... Felice, quod nū. ... et sic. ... Ias. l. h. quis. C. de test. vbi etiam ponitur quādo potest de testie. Hic est aut.

satis fuit big. in §. testes. n. §. vult delat.

Gaufr. de Alex. & in l. fin. C. de codl.

curiæ furiosi. in fi. in versu. Dominus Hubertus de Bobio. Et tractat Alexan. in consi. cxxj. viso statuto. lib. iij. Et ita consuluit, vt patet in consi. xvj.

A Voluntate. Adde Alb. cum l. filium. ff. de opt. leg. j. col. & l. Titium. ff. de adm. tut. j. col. & l. filio. §. matri. ff. solu. nat. & Bald. in sua margarita. in verbo mulier. Hic Chu.

¶ Secus in aliis tutoribus legitimis, qui si priuati sunt hereditate, etiam à tutela excluduntur, vt no. Bar. in l. j. ff. de leg. in. & dixi in c. ex parte. de app. In tutela verò aliorum iura antiqua incorrecta remanent: & ideo mulier non potest dari tutrix filiis alienis: vt no. Maria. in consil. xx. visis actis. col. v. & licet mulier tutrix esse non possit, matri tamen potest in testamento de testatore q̄ eius consilio tutela administratur. l. quidam decedens. §. j. ff. de adm. tut. Et no. Bal. in c. decernimus. de iudic.

¶ Octauo, mulier officium executoris suscipere non potest eo casu quo in iudicio explicari debet: vt Bar. hic concludit. Extra iudicium verò, puta in vltima voluntate, **A** executor constitui non prohibetur. Bart. hic, & in l. alio. in princip. ff. de alimen. & ciba. leg. & in l. filio. §. matri. §. de alim. leg. Bal. in l. id quod pauperibus. col. ij. versicu. secundo quarto. §. de epif. & cle. Bal. in peculio eius, in verbo, mulier. vbi alleg. Spec. in tit. de instru. edi. §. nunc verò. ver. sed nunquid. & Ioā. And. in d. c. fin. de test. in vj. Et no. Per. de Anch. in consi. ccij. circa primum. in principi. Et tali casu quando est executrix non perdit officium, licet ad secunda vota transeat: vt tenet Bar. in d. l. alio. & sequitur Bar. in auth. ijsdem p̄enis. in fin. C. de secū. nupt. imò etiam si nupta sit, executrix constitui potest, vt no. Ang. in auth. vt lic. matri & auia. in prin. Et in duobus casibus mulier ad officium executoris indistinctè admitteretur quando ipsa non esset mera executrix, & ageretur de suo interesse. Et eodem modo ad pias causas generaliter constitui potest, vt no. Ang. in l. fœminas. §. de procur. & Bal. in d. l. id quod. in loco. §. alleg.

¶ Nono, mulier bonorum curatrix dari non potest, secundum Ang. in l. ij. §. de cur. bo. dan. Quod videtur procedere nisi esset mater: quia sicut tutelam filiorum suscipere potest, ita etiam curam filiorum & bonorum habere poterit, vt no. Barto. post glos. in d. auth. matri & auia. col. ij. & in d. l. si quis. col. iij. in versu. quarto an idem sit in cura. & not. Abb. in c. ex parte. de appel.

¶ Decimo, non potest constitui exactrix tributorum: vt **23** concludit Luc. de Penna in l. j. col. j. C. de mulier. & in quo loco. lib. x. Et ibi plura dicit de fœminis.

A Voluntate. Adde Alb. cum l. filium. ff. de opt. leg. j. col. & l. Titium. ff. de adm. tut. j. col. & l. filio. §. matri. ff. solu. nat. & Bald. in sua margarita. in verbo mulier. Hic Chu.

A Executor constitui non prohibetur. Bart. hic, & in l. alio. in princip. ff. de alimen. & ciba. leg. & in l. filio. §. matri. §. de alim. leg. Bal. in l. id quod pauperibus. col. ij. versicu. secundo quarto. §. de epif. & cle. Bal. in peculio eius, in verbo, mulier. vbi alleg. Spec. in tit. de instru. edi. §. nunc verò. ver. sed nunquid. & Ioā. And. in d. c. fin. de test. in vj. Et no. Per. de Anch. in consi. ccij. circa primum. in principi. Et tali casu quando est executrix non perdit officium, licet ad secunda vota transeat: vt tenet Bar. in d. l. alio. & sequitur Bar. in auth. ijsdem p̄enis. in fin. C. de secū. nupt. imò etiam si nupta sit, executrix constitui potest, vt no. Ang. in auth. vt lic. matri & auia. in prin. Et in duobus casibus mulier ad officium executoris indistinctè admitteretur quando ipsa non esset mera executrix, & ageretur de suo interesse. Et eodem modo ad pias causas generaliter constitui potest, vt no. Ang. in l. fœminas. §. de procur. & Bal. in d. l. id quod. in loco. §. alleg.

22 secundum Ang. in l. ij. §. de cur. bo. dan. Quod videtur procedere nisi esset mater: quia sicut tutelam filiorum suscipere potest, ita etiam curam filiorum & bonorum habere poterit, vt no. Barto. post glos. in d. auth. matri & auia. col. ij. & in d. l. si quis. col. iij. in versu. quarto an idem sit in cura. & not. Abb. in c. ex parte. de appel.

23 concludit Luc. de Penna in l. j. col. j. C. de mulier. & in quo loco. lib. x. Et ibi plura dicit de fœminis.

tur. col. ij. lib. ij. Idem no. Bal. in l. habeat. in repe. d. l. ver. super prima quaest. ibi, de muliere. C. de sac. fan. ecc. Lanfran. de Oria. in repe. c. quoniam cōtra falsam. in ver. testes. ver. & primo quā. ibi, inter liberos. extra de p. b. Peli. idem in c. quoniam. extra de test. Pau. de Ca. con. suo ccc. l. xj. Bal. consi. viij. & Pe. Pht. Cor. consi. ccxv. in litera i, part. ij. ¶ Est verum q̄ Romanus tenet contrarium in athen. similiter in xv. speciali, in vltima voluntate. C. ad leg. Fal. per text. in c. relatum. el j. de testa. vbi testamentum ad pias causas probari debet duobus aut tribus legitimis testibus. Ergo non videtur quod mulier admittatur: quia non videtur testis legitimus in testamento.

¶ Sed responderetur q̄ non requiritur q̄ sint legitimi: 28
secundum q̄ requiritur in testamento de iure civili; sed secundum canones debent esse legitimi, vt expressè dicitur in d. ca. relatum. Et ratio quæ ibi allegatur hoc ostendit, dum dicitur: quia in ore duorum vel trium stat orane verbum: nam ista ratio declarat q̄ testes debeant esse legitimi secundum regulam communem. ¶ Et ad 29
hoc facit tex. in l. Lucius. in fi. de test. mi. vbi similiter testamentum multis legitimis probationibus debet probari. Et tñ probatio ordinaria sufficit, vt ibi not. & in l. j. ff. e. tit. Et quod s̄. dictum est de testamento ad pias causas: idem est in testamēto inter liberos, in quo etiam mulier admittitur, vt no. voluit glo. in auth. quod sine. C. de testa. & Bal. ibi rationē adducit: quia q̄ masculi requirantur, statutum fuit de solennitate iuris civilis, quæ non attenditur inter filios. Et pari ratione idem dicendum est in testamento militis: & hoc videtur sentire gl. in d. auth. quod sine. quæ allegat tex. in d. l. Lucius. ff. de testa. mili. ¶ Et eadem ratione idem esset dicendū si in statuto 30
disponatur q̄ valeat testamētū cum duob⁹ aut tribus testibus: quia tali casu statutum videtur cōsiderare ordinariā probationē: vt Corn. Perus. dicit in d. auth. quod sine. Lucas ergo videretur si statutum loqueretur de tribus vel quatuor testibus: quia ista non esset ordinaria probatio. & ideo esset intelligendum de masculis a secundum ius A
commune, cui non appareret esse derogatum. & quod possit mulier esse testis in testamento inter liberos, ita q̄ institueret liberos, probatur per gl. si. in allegatione athen. quod sine. C. de test. & ita tenent omnes dō. & in alleg. l. qui testamento. §. mulier. ff. de testa.

31 ¶ Sed circa hoc dubitatur, an illa glos. procedat eo casu
 a quo instituat bastardum a Bald. in d. §. mulier. format di-
 ctam questionem in terminis, & alleg. Spec. sed non di-
 cit vbi. dic quod est in tit. de instru. edi. §. compendiose.
 versic. quid si pater naturalis. vide etiam Bald. de hac ea-
 dem questione in l. si qua illustis. C. ad Orfi. & in l. hu-
 manitatis. C. de natu. lib. & in l. si. C. fami. erciscun. & ibi
 etiam Paul. de Cast. & in l. parentes. ff. de in ius voc. col.
 ij. ver. liij. quid dicemus.

32 ¶ Decimo quinto, mulier prohibetur esse testis in priua-
 ta scriptura b in terminis l. scripturas. C. q. pot. in pi. ha.
 c vbi Bal. hoc dicit per illum tex. in verbo trium virorū. c

¶ Sed contra hoc facit quod not. idē Bal. per illum tex. in
 l. licet vniuersis. de test. vbi requiritur numerus duorum vel
 trium testium. iuxta illud quod habetur in Euāgelio, In ore
 duorum vel trium stat omne verbum. Et tamē tex. ibi dicit,
 duorum vel trium virorū. & secundū Bal. ibi illa verba non
 excludunt mulieres. Ita ergo dici potest in casu d. l. scriptu-
 ras. quæ non videtur habere rationē specialitatis: vt dicunt
 Mod. in c. quoniā. de testi. in d. c. licet vniuersis. & dicunt
 q. in d. l. scripturas. videtur facta expressio de viris ratio-
 ne maioris frequentia: vt in simili habetur in l. j. per gl.
 de rat. virg. in cle. j. in verb. præidentes. de rescrip.

¶ Non tamē videtur recedendum ab eo quod dicit Bal.
 in d. l. scripturas. per illum text. quia textus ibi loquitur
 in casu speciali, vt patet: quia tres testes præcise requirun-
 tur. Et duo regulariter sufficiunt. l. vbi nune. ff. de testi.
 Et debent esse testes probatæ atque integræ opinionis,
 vt vbi dicitur. Et ideo cum ibi dicat, trium virorum. con-
 sonat quod talia verba prolata sint cum ministerio: ideo
 à proprietate verborum non est recedendum. Secus vide-
 tur in d. l. licet vniuersis. quia ille text. loquitur secundū
 regulas iuris communis, vt ibi patet.

33 ¶ Decimo sexto, non potest mulier testificari in causa cri-
 minali d. saltem de iure canonico. c. mulierē. xxij. q. v. vbi
 gl. in c. forus. §. fi. & ibi gl. quæ ita restringit illū text. de
 verb. sig. & idem gl. in c. ex eo. xv. q. ij. cum simi. vt Abb.
 tractat in c. quoniā. de test. & ibi dicit quod ista est com-
 munis opi. & idem tenet Flor. in l. ex eod. ff. de testib. &
 Io. de Plat. & Ang. Arer. in §. testes autem. instit. de testa.

34 ¶ Sed tamen aduertendū est: quia ista cōclusio non pro-
 batur iure: nam primo tex. in d. cap. mulierem absolute
 dicit

b Scriptura
 vide Ias. in l. i.
 §. de lega. colū.
 ij. in princ. vbi
 vult tenere con-
 trarium, tamen
 opi. Bal. comu-
 niter est appro-
 bata. Hier. Ch.

dicit q̄ mulier testis esse nō pōt. & sic non loquitur ma-
 gis in causā criminali quā ciuili. Sed ille tex. videtur hoc
 prohibere vt nō possit sine cōsensu viri, quia hoc infert
 ex dicto præcedēti, dum inquit, mulierē subiectam esse
 viro. Vnde accedēte cōsensu viri ita videtur quod posset
 in criminali sicut in ciuili: q̄a cū de iure ciuili admittat̄
 etiā in criminalibus, per l. ex eo. ff. e. tit. per locū à specia-
 li. hoc etiam deberet seruari de iure canonico, ex quo cō-
 trariū expressum nō reperit̄: vt not. in c. j. de ope. no. nū.
 ¶ Nō ob̄st. tex. i. d. c. forus. q̄a ille tex. simpliciter dicit q̄
 testimoniū mulierū nō est tāte autoritatis sicut masculo-
 rū: q̄a variū & mutabile semp̄ fœmina: nā ista ratio gene-
 ralis est, & non magis in cā criminali quā ciuili loquitur.
 ¶ Et ḡn̄aliter in omnibus causis in quibus fœmina ad-
 mittitur vt testificari possit, illis minus creditur quā ma-
 sculo: vt not. Abb. in d. c. forus. & Bal. in cō. xxj. q̄ meli°. A
 lib. ij. facit tex. in l. fi. ff. de fide instr. cū si. vt inferius di-
 cā. ¶ Sed dato q̄ cōmunis opi. sit vera, limitatur non ha-
 bere locū q̄n̄ aliter veritas haberi nō pōt̄: quia etiā mu-
 lieres in subditiū in causā criminali recipiūt. vt no. lo.
 And. post Guid. de Suza. in addit. Spec. in tit. de teste. §. j.
 in versi. itē quod mulier. Et tradit Alex. in cōf. lxxij. v̄so
 themate. in prin. lib. j. & idem Alex. in cōf. xxiiij. ani-
 maduersis. col. iij. lib. ij. & Abb. in d. c. quoniā. de testib.
 ¶ Et casu quo mulier admittatur, non est testis omni ex-
 ceptione maior propter fragilitatem sexus: vt ex pluri-
 bus concludit Barto. Vero. in cōf. xxxij. quidam rustici.
 col. ij. Et idem Alex. in cōf. lxxix. in causā inquisitionis.
 lib. j. & in cōf. clxxvj. v̄so themate. lib. ij.
 ¶ Et nō sunt integri testes. ita q̄ duæ mulieres sufficiat
 ad cōdēnationē: sed si plures essent, numerus suppleret
 defectū: vt in simili no. Inn. in c. eū nūtius. de testi. quē re-
 fert & sequitur Alex. cōf. lxxix. v̄sis processibus. col. iij.
 lib. v. facit gl. in l. iij. §. eiusdem. in ver. numer°. de testib.
 ¶ Decimosextimo. mulier phibet̄ testificari in feudis:
 vt no. Bald. p̄ illū tex. in c. j. in fi. in tit. qui test. sunt neces.
 ¶ Decimooctauo. in legibus vel statutis cōdēndis mulie-
 res nō debēt interuenire. l. j. vbi Bar. & Ang. hoc dicūt. ff.
 de legi. per illū tex. & ideo Augusta non pōt̄ legē conde-
 re. vt p̄ gl. in l. princeps. §. de legi. no. Ang. in d. l. j. ¶ Et pa-
 ri ratione mulieres nō possunt cōsuetudinē inducere: vt
 no. Sy. in l. j. C. q̄ sit log. cōsue. Bar. & Alb. in d. l. j. Et idē
 Abb.

A Masculo.
 Vide latē Fel. c.
 qm̄. de testi. ij.
 col. hoct̄n̄ timi-
 ra nisi mulieres
 deponerēt pro
 reo. & viri pro
 reo.

B
 [Redacted text]

Abb in c. fin. col. vij. de cōsue. vnde infert Ro. in sing. suo
 xlv. aliās xlij. incip. ad hoc vt cōsuetudo. quòd si mulieres
 contrahūt cū perlonis prohibitis. nō derogāt statuto. hoc
 tamen qđ dictū est limitatur nisi esset comitissa vel re-
 gina quia proprio iure hereditario haberet potestātē fa-
 ciēdi statuta: secūdū Ang. hic. arg. eius quod not. in l. fi. C.
 de arb. & idem Ang. in d. l. princeps. s. de leg. facit qđ dixi
 s. in prin. l. de iurisdictione. quā qñq; mulierib⁹ cōpetit.

38 ¶ Est etiam notandū, ¶ qđ licet mulieres non habeant vo-
 cem in statutis condendis vel legibus: videtur tamē quòd
 consiliū mulieris haberi possit: quia imperator ipse di-
 cit legem fecisse, & consilij participem habuisse cōiuge
 eius. in auth. vt iud. sine quoq. suffr. s. hac autem omnia.
 facit quod s. dixi de tutela quā consilio mulieris admini-
 strari potest. Et ad idē facit quod not. Bal. in c. statutū. el
 j. de her. in vj. quem refert ibi Peru. qđ licet nō valeat sta-
 tutum qđ mulier nō possit matrimonij contrahere sine
 cōsensu patris, vt ibi dicit Io. An. Secus tamē est in consi-
 lio. Et ad idē facit qđ licet reprobata sit conditio, qđ ma-
 trimoniū cōtrahat de cōsensu alterius. Secus tñ est in cōsi-
 lio. Et ratio est: quia cōsiliū nō astringit. c. cū olim. de arb.
 Et ita Pau. de Cast. cōcludit in cōsi. lxxxvj. videtur dicen-
 dum. Et dicit in c. ecclesia sancta Marix. col. xvj. de cōst.

39 ¶ Decimonono, ¶ mulier ordinari nō potest ad ordines
 ecclesiasticos, nec recipit characterem si ordinetur: vt per
 gl. xxvij. q. j. in c. diaconissam. not. Abb. in c. noua. de pœ.
 & remiss. Et facit tex. xxxij. distin. in c. mulieres. & c. fin.

¶ Et ideo abbatissa licet possit habere iurisdictionē iure
 speciali. c. dilecta. de maio. & obed. non tñ potest ea quæ
 sunt ordinis vel ab ordine dependent: vnde nō potest ex-
 cōicare, nec absoluere à peccatis. d. c. noua. vbi Ab. i prin.

40 ¶ Vigesimo, ¶ mulier etiā si monialis sit, sacra vasa &
 res sacras t̄gere phibet: & incensum circa altaria deferre
 nō debet. xxij. dist. in sacratas. Et mulier phibet ad alta-
 re accedere, & presbytero ministrare nō potest. c. j. in fi-
 ne cō. cler. & mul. Et ideo dicit Arch. de cōt. dist. i. in c.
 hoc quoq; qđ mulier nō pot. seruire presbytero. nulla

41 ¶ Vigesimo primo, ¶ mulier nō potest esse p̄b. nō potest
 esse licet docta sit. & l. in noua. de p̄b. & c. de cōt.
 dist. i. in c. mulier. & in c. mulierem. xxxij. q. i.

¶ Potest tamē cum autoritate iurisdictionis. l. c. in c. xvj.
 q. j. in c. addicimus. quia Abb. reprobare videtur in c. de

cerni

A Patronatus. Roch. Curt. in tract. de iure patron. in ver. competens.
B Inchoari. Aliam tibi assigno ratione, quia mulieres omnes sunt male. ita Bart. in l. pater Seue. §. locus. ff. de cond. & demonst. & ideo ab eis est incipienda tortura, per not. in c. ij. de iud. & not. quod mulieres raro sunt bonæ, & sunt nimium crudeliter, faciunt fictas adulationes, sui natura sunt avaræ, sunt mobiles & incôstantes, odiunt pri-

uignos. ita Alb. cernimus. de iud. sed defendi potest per ea quæ dixi ibi.
 ¶ Notandum tamè est quod licet mulier videatur prohiberi à rebus spiritualibus & ecclesiasticis: potest tamen 42
 femina habere ius patronatus^a in ecclesia: vt per gloss. **A**
 xvj. q. vij. in c. quoniam. el primo. not. Abb. in h. versu. sed
 quaro. de concess. præbend. Et idem Abb. in c. j. in versu.
 secundo potest dubitari. & in c. nobis. in j. not. de iure pa-

tronat. & idem Abb. in consil. liiij. videtur primo. in fin.
 lib. j. Et idem Cald. in consil. iij. de iure patrona. Cald. in
 cle. fin. q. vj. de iure patro. cum simil.

¶ Vigesimo secundo, ¶ In fragilitate sexus est deterioris 43
 conditionis. l. ij. §. verba itaque. ff. ad Velleia. l. si mulier.
 C. eod. titul. & in cap. ex parte. el primo. de priuileg.

¶ Vigesimo tertio, propter hoc tortura debet inchoari **B**
 à foemina, quia timidior videtur. arg. l. vnus. in princ. ff.
 de quest. & ita tenet Gand. in tract. maleficioru. in rubr.
 de quest. & torm. & §. nunc videndum. col. ij. & Paris de Pu
 teo in tract. de syndic. in char. cxij. in ver. viso. de iudic.

¶ Vigesimo quarto, ¶ mulier mortua prius præsumitur. 44
 l. qui duos. §. si maritus. vbi gl. ff. de reb. du. Et ecôtra ma
 sculus præsumitur prius natus. vt not. gl. in Idè erit. ff. de
 statu hom. & not. Bart. in l. si fuerit. §. planè. ff. de reb. du.

¶ Vigesimo quinto, ¶ si statutum requirit in cõtractu alicuius 45
 ius autoritatem vel consensum consanguineorũ vel con
 iunctorum, non intelligitur de foeminis: vt no. Bal. in l. j.
 col. fi. ver. sed quid si statutum. C. qui admitt. cum simil. vt
 tradit Alex. in consil. xxiiij. animaduersis. char. fi. col. j. lib.
 ij. Et idem Bal. in consil. ccj. col. fi. in prouincia. lib. j. idem
 voluit Ang. in l. si. de verb. sig. & Cor. de Perus. in consil.

C
 [REDACTED SECTION]

cij. videtur. lib. iij. Et dicit Bal. in c. j. de iud. colum. ix. in
 46 ver. ultimo quæro. allegando Aristotelem. quod si mulie-
 res habent consilium inualidum. & idem Bal. in c. signi-
 ficauit. de recrip. col. j. dicit. quod consilium animi apud
 foeminam non reperitur. ¶ Et illud videtur verum quo
 ad integrandum personam alterius. prout doct. loquuntur
 in locis præalleg. & facit tex. in c. forus. §. fin. de verb.
 sign. ¶ Secus esset in materia indifferenti: quia tunc ve-
 niunt etiam femina. vt not. Bal. de propinquis. in consi-
 cccxxiiij. in quæst. libro ij. Eodem modo appellatio-
 proximorum: vt not. Ange. in consil. eclxxxix. viso facto.
 Et appellatio-
 Et appellatio-
 circa dubitationem. col. fi. lib. ij.

47 ¶ Vigesimo sexto ¶ si mulier concurrat in aliquo officio
 cum masculo. præualet masculus. l. j. ff. de senat. & supra
 dictum est in officio executoris. vnde si masculus & fœ-
 A mina patroni discordant in præsentando. vox masculi præ-
 præfertur. secundum Bald. in d. l. j. de senat. Et in testifi-
 cando præualet masculus cæteris paribus. Abb. per illum
 tex. in c. forus. de verb. signific. in §. fin. & Bald. in consil.
 cxxj. quis melius. lib. ij.

¶ Et in substitutione exemplari cæteris paribus attenditur
 substitutus à patre: vt not. Bald. in l. ex facto. col. fin. ver. si.
 ultimo quæro. §. de vulg. & pup. & in simili not. Salsic. in
 l. vxor. col. ij. C. qui accu. non possunt.

¶ Et ista conclusio sanè intelligitur quando officium æ-
 qualiter competit verique. Secus si principaliter illud of-
 ficium fundatum sit in femina. ex eo quod notabiliter
 tradit Rota in deci. cccxxij. fuit dubitatum. in nouis. vbi
 concludit quod si maritus ratione dotis præsentauit v-
 num. & ipsa vxor quæ dedit ius patronatus in dotem
 cum aliis bonis præsentauit alium. præfertur præsentat-
 B tus ab vxore d.

48 ¶ Vigesimo septimo. præfertur masculus in deposito. l.
 fin. ff. de fid. instrument.

¶ Vigesimo octauo. mulier est deterioris conditionis:
 quia tenetur lugere maritum. l. j. & ij. C. de secund. nupt.
 Secus est in viro. l. vxores. ff. de iis qui not. infam.

49 ¶ Vigesimo nono. femina non habet hlios in potesta-
 te. §. cæteri. instit. de hæred. & qualit. & differ. & instit. de
 adop. §. femina.

¶ Trigésimo. propter hoc nõ potest mulier pupillũ sub-
 stitue-

Substitueret.
Adde Cal. con-
fil. ij. substitu. de
testamen.

stitueret. l. ij. in princip. ff. de vulg. & pupil. si mater. vbi A
glos. fin. de vulg.

¶ Trigesimo primo, non potest mulier dare tutorē filio. 50
§. permissum. inst. de tut. l. pater. in princip. ff. de test. tut.

¶ Trigesimo secundo: non potest mulier adoptare, nisi
impetret à principe. §. fœminar. instit. de adop. l. si suspen-
da. §. fin. 3. de inoff. testam. & in l. mulierem. C. de adop.
Et istud etiam hodie procedit, vt tradit Angel. Aret. in §.
sed hodie. instit. de adop.

¶ Trigesimo tertio, mulier non potest legitimare. 51
secundum Bald. in l. mulierem. in fin. C. de adopt. Et not.
Angel. Aret. in d. §. fœminar. instit. de adopt.

¶ Trigesimo quarto, non potest mulier posthumum b
hæredem instituere. l. placet. vbi Soc. post Cuman. ff. de
lib. & posthum.

¶ Trigesimo quinto, in testamentis mulierum non datur 52
contratabulas. l. illud. §. ad testamenta. ff. de contratabul.

¶ Trigesimo sexto, mulier viro subiecta est. c. mulierem.
xxxij. quæst. v. Et debet versari in obsequio viri. l. ficut.
de oper. lib. Et est naturalis ordo, vt viris seruiant fœmi-
na. in cap. ordo. xxx. quæst. ij.

¶ Et ideo maritus corrigere & leuiter vxorem casti- 52
gare potest. l. consensu. §. j. C. de rapt. & authent. ibi po-
sita: & per glos. in q. quemadmodum. in glos. fin. de iure-
iur. quæ voluit quod etiam eā in vinculis tenere possit.

¶ Et hoc verum est in vxore clerici: vt est tex. in cap. pla-
cuit. xxiiij. q. ij. Secus est in vxore laici: quia iure cautum
non reperitur, secundum gloss. c. in dicto cap. placuit. in c
verbo potestatem.

¶ Trigesimo septimo: ius vindictæ non competit fœmi 53
nis, vt per gloss. in cap. j. §. hoc autem notandum. in titul.
de his qui feud. dare poss. in gloss. magna. in fin. quæ di-
cit quod fœmina non recipit compositionem patris oc-
cisi, sed tantum masculus. & not. Ang. in l. pro hærede. §.
si. ff. de acquir. har. in l. iij. §. Cato. de verb. obl. & in cõsi.
lxvij. ex themate. & Bald. in l. cum inter veteres. C. de fi-
deic. liber. vbi inquit quod si sunt duo hæredes masculus
& fœmina, sufficit habere pacem ab hæredē masculino d. d

¶ Glossa tamē præallegata reprehenditur per Bal. in d. §.
hoc autē notandū. quia procedit de iure Lombardorū, &
non iure Romanorū. Conclusio est, qd vindicta extraiu-
dicialis non competit mulieribus: secus est in iudiciali: vt
not.

no. Ang. distinguit in cōsi. lxxxix. viso & facto & statutis.

54 ¶ Trigesimo octavo in muliere maior honestas requiritur: vt per glo. not. in l. palam. §. qua. in adulterio. ff. de ritu nuptiarum.

¶ Trigesimo nono, foemina repellitur à successione seu di. 2. c. j. §. hoc autem notandum. in tit. qui feud. dar. poss. in c. j. §. ad filias. de succel. feud. in c. vnico. an mutus. & in c. j. de alie. feu. pater.

55 ¶ Et etiam si expressè dictum sit, pro se & descendentes masculis & foeminis. Masculi tamē praferuntur. c. j. §. quinetiam. in tit. episcopū vel Abb. de cuius intellectu notabiliter scribit Alexā. in consi. ix. ponderatis his. lib. v. & in consi. xxix. quoniam abunde. col. pen. lib. j. Et dixi in consi. cxxxix. circa fi. & in consi. cxiiij. col. iij.

¶ Et praedicta conclusio procedit quando concessio est facta in feudum: secus si per viam donationis: b quia tūc foemina admittitur: vt notab. Ang. tradit in consi. cxlij. super puncto. in fin. & Card. in consi. lxiiij. quod domina mera. cum simil. vt dixi in consi. xxxij.

56 ¶ Et etiā in pluribus casibus in feudo foemina admittitur: vt colligit Ro. in no. suo clxxx. hodie foemina. & in consi. cccxlviij. circa primum. & Iacob. de sancto Georgio in tractatu de feudis. in verbo, & foeminis. & Cor. Peru. in consi. xvj. aperta fronte. lib. j. cum simil.

¶ Sed stante iuramento fidelitatis foemina semper excluditur, nisi de illa specialiter exprimatur: vt Alex. concludit in d. consi. ix. ponderatis his. col. iij. ver. praeterea. lib. v. & dixi in d. consi. cxiiij. & cxxxix.

¶ Et praedictos casus ferè omnes posuit Specu. in titu. de procura. §. j. licet non cum tanto apparatu.

57 ¶ Et non solum foemina, vt supra dictum est, sed etiam descendentes ex foeminis sunt deterioris conditionis, quam ex masculis descendentes. Nam priuilegium datum alicui circa immunitatē, & generi posterisq; suis ad eos qui nati sunt ex foeminis non pertinet: vt est text. not. in l. §. si. ff. de iur. immu. Et hoc procedit in priuilegio. prout ille text. loquitur. Secus est in beneficio concessio à principe: quia ille text. non haberet locum, vt tradit Imo. in l. si ita scriptum. de lega. ij. & sequitur Alexan. in l. quia personale. ff. solu. matri. & idem Alexā. in consi. clx. viso themate. lib. ij. Et idem Ioan. de Imo. in consi. lxij. post exhibitum cōsiliū. vbi dicit illum tex. in l. j. procedere

C in quol

A Feudi. Vide omnino dominum preceptorem meū Fran. Cur. in suo tracta. feud. in iij. qo. regu. col. iij. dem. do. vbi supra, vers. xvij. ad declarationem, & c. l. de iur. iudic. script.

in quolibet privilegio contra ius commune. Et idem Ant. de But. in consi. ix. viso puncto.

¶ Et ratio predictae conclusionis videtur: quia beneficii principis late interpretari debet. l. si. s. de const. prin.

¶ Privilegium vero contra ius commune strictè interpretatur, vt no. Bar. in l. j. circa fi. C. de iur. & fac. ignor. & in d. l. si. in prin. de consti. prin.

¶ Iste tamè intellectus qui cõmuniter approbatur, quod tex. in d. l. j. restringatur, quod loquitur in privilegio, nõ procedit sine dubio: quia de proprietate verborum descendentes ex fõminis dicuntur esse de genere, & de posteritate, vt infra dicam. ^a Ergo in privilegio cõprehendi debent: ¶ quia non solum in privilegio, sed etiam in dispensatione & in materia odiosa fit lata interpretatio quatenus verborum proprietates videatur requirere. Et de dispensatione not. Cal. in consi. j. de consang. & affin. & in materia pœnali est text. in l. cum lege. ff. de testa. & Aret. ibi ad hoc not. illum text.

A
7
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

¶ Vnde secundo ille text. in d. l. j. de iur. immu. habet aliũ intellectũ, videlicet quod solum ^b loquitur quod quoddam privilegium est contra vtilitatem publicam. Secus est in illo privilegio: quia etiã descendentes ex fõminis comprehenderentur: vt dicit Pau. de Cast. in l. in maritũ. ff. sol. mat. gl. in d. l. si ita scriptum. & sequitur Alex. in d. l. quia personale. Nam etiam beneficium principis quod de sui natura late interpretat, tamen restringatur quando vtilitati publicae derogaret: vt not. Ang. in l. si. col. iij. de consti. prin. facit text. in l. si quando. C. de oper. pub. & not. Bal. in l. ij. C. an ser. ex suo facto.

B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

¶ Sed contra istum secundum intellectum de privilegio immunitatis, vide tex. in l. j. C. de impo. lucr. descrip. lib. x. ¶ vbi privilegium immunitatis datum posteris etiam competit filiae nepri & ex fõminis descendentes. And. Sicul. in l. cum acutissimi. in xij. char. ver. & pondera. C. de fideicom. opponit de illo text. & respondet quod loquitur in materia favorabili, & plus non dicit.

¶ Sed ista rñsio non satisfacit: quia etiam in l. j. ff. de iur. immu. materia favorabilis videtur respectu eius cui privilegium cõceditur, & si reputetur odiosa, quia fit cõtra publicam vtilitatẽ: vt doct. dicunt declarando illum tex. eadem ratione odiosa materia videtur etiã in casu dictae l. j. de

l. j. de

- l.j. de impo. lucra. descrip. quia etiā ibi iuri publico derogatur. Nisi a dicamus quod tex. in d. l. j. de iure immu. loquitur de immunitate generali que magis nocet Reipublicæ, & tollit legem comunem. Secus videtur in illa immunitate particulari, de qua loquitur text. in d. l. j. de impo. lucra. descrip. quia loquitur illa l. specialiter de curialibus & causis lucratiuis: & ibi priuilegium immunitatis tollit illam l. specialem: quo casu late debet interpretari: quia ad ius cōmune reuertitur, vt not. in c. olim. vbi Abb. secundum vnum intellectum. de verb. sig. & facit glo. in c. statutum. §. numerandum. de prob. in vj.
- ¶ Tertio, reperio ad illum tex. in d. l. j. de iure immu. alium intellectum, ¶ quod ibi concessio facta fuit alicui pro se & posteris: quo casu posteritas ad nomen familiæ refertur. l. vacatio. ff. de mun. & hon. familia autē consistit in his qui per sexum masculinum tantū procedunt. l. familia. §. si. ff. de verb. sig. ita Alexā. dicit in consi. clx. viso themate. lib. ij. §. alleg. Et hoc allegat Cyn. d. l. si. de consti. princ. in iij. quæst.
- ¶ Sed aduertendum est, quia ista declaratio ad text. in d. l. j. de iure immu. non satisfacit: quia ille tex. non solum dicit de posteris, sed etiam de genere. ibi, generi posterisq; data: quo casu appellatione generis etiam sceminae includuntur: vt no. Ant. de But. in c. nouit. in iij. not. per illum text. de iudi. & latius j. dicam. Præterea etiam sub nomine posterorū sceminae & descendentes ex eis comprehenduntur, vt cōcludit præcipuè Ant. de But. in consilio ix. viso puncto. in j. dubio. §. alleg. ¶ vbi dicit, quod
- B** verbum posteritas, includit omnes b descendentes. & ibi allegat tex. in l. quod his verbis. §. si. de leg. iij. vbi appellatione posterorum veniunt liberi, & appellatione liberorum veniunt omnes vtriusq; sexus, & etiam ex scemineo sexu descendentes. allegat etiam Anto. de But. in d. consi. text. in c. in quibusdam de pœnis.
- ¶ Et vltius facit tex. in l. cum acutissimi. C. de fideic. in l. generaliter. in prin. C. de insti. & substi. in l. vel que pater. in ver. ex heredatis. & l. si venditor. ff. de relig. & in l. j. in prin. C. de lucra. descrip. lib. x. cum si. vt tradit Andr. Sicu. in d. l. cū acutissimi. char. xiiij. col. iij. C. de fideicō.
- 63** ¶ Et bene facit tex. in l. immunitates. ff. de iure immu. vbi dicitur, quod immunitates generaliter tributa, vt ad posteros transmittant, durāt succedentibus in perpetuū.

Ergo etiã videntur cõpetere fœminis, & earũ descendē-
tibus: quia illis aequaliter successio tribuitur. Et hoc de
proprietate verborũ, nisi lex vltierus pcederet, prout in
casu d. l. j. §. fi. ff. de iur. imm. Eodẽ modo in noie fami-
lia: dicendũ est: nã licet qñq; familia specialiter p agna-
tione intelligitur. d. l. familia. §. fi. tñ de proprietate ibi
etiam descendentes ex fœminis includunt. l. fi. C. de verb.
fig. vbi Old. Bal. & Pau. de Cast. per illum tex. hoc dicũt.
& facit text. in l. pronuntiatio. §. familia. ff. de verb. sig.
& not. Bar. in l. cum ita. §. in fideicommissio. de leg. ij.

¶ Eodem modo dicendũ est de genere: nam qñq; pro
agnatione accipit, yt per gl. in l. j. ff. de prob. Et hoc mo-
do intelligitur quod no. Ang. auth. de ince. nupt. in prin.
ad fi. dũ inquit per gl. ibi, illos esse de genere qui consan-
guinei sunt. Et ideo frater dicitur esse de genere. l. eũ qui.
ff. de interdi. & re leg. & not. Bal. in c. si pater. de testa. in
vj. dicens, q; appellatione generis, veniunt tantũ descen-
dentes per lineam masculinã. & Bal. refert Perusi. in d.
cap. si pater. in xiiij. char. in xiiij. q. & And. Sicu. in confi.
lvij. in ij. lib. Io. de Plat. in l. vacantia. C. de bo. vac. lib. x.
¶ Regulariter tñ & gñaliter sub appellatione generis
oēs yriusq; sexus cõprehendunt: vt no. Bal. i l. j. ff. de pb.
vbi inquit, q; de genere meo dicuntur etiã qui sunt cogna-
ti. alleg. bonũ tex. & gl. ibi in §. oportet aut. in auth. de
mã. prin. vbi dicitur q; puniri debet q; deliquit, & bona p-
mitti debet generi, secundũ quod ll. disponũt. Et idẽ di-
cit Ant. de But. in d. c. nouit. per illum tex. in iij. no. licet
And. Sicu. conet rñdere ad illũ tex. in d. cõsi. lvij. circa fi.
¶ Et idẽ probat & tenet Pau. de Ca. in l. j. C. de cõd. inser.
col. j. in ver. itẽ quarit, & dicit q; ista est veritas q; descẽ-
dentes ex fœminis dicuntur esse de gñe, & dicit se ita con-
suluisse & sic repetit in cõsi. cccxiiij. superscriptus dñs cõ-
sultor. in nouis. vbi etiã ad hoc allegat Spe. in ti. de loca.
ver. nũc aliqua. vers. clv. & inducit tex. in c. statutũ. el. j. in
prin. de haret. in vj. Et idẽ cõcludit Io. de Imo. rñdendo
ad ea quã in cõtrariũ adduci pnt in cõf. li. post exhibitũ
cõsiliũ. & idẽ Mari. in cõf. xxv. Do. Fr. in j. dub. Et nouis-
simẽ Do. Pe. Phil. de Cor. cõf. ccxxiiij. hac cõsultatione.
lib. iij. vbi inducit text. in c. j. de schif. in vj. & idẽ Luc. de
Pen. in l. fi. col. pe. C. de loc. præd. ciui. lib. xj. Et ista addẽ-
da sunt ad ea quẽ tradit Bal. & Mod. i l. ij. C. de iu. emph.
¶ Similiter descẽdentes ex fœmina nobili sunt deterio-
ris

A ris conditionis, quia non dicuntur esse nobiles: quia nobilitas non dicitur à matre: vt not. Bal. per illum text. in l. liberos. in fi. ff. de sena. Et idem no. Bal. ponendo rationem in fi. l. ver. sed hic quaero. C. de ser. fugi. & tradit Per. de Ancha. in consil. cclxxxix. visis diligenter iuribus. Et ideo non potest quis portare arma matris, quia tale ius deferendi arma non cõpetit cognatis: vt no. Bar. in tract. de insign. & ar. in versi. quaero qualiter. vbi allegat tex. in l. ius familiarũ. C. de reli. Et ad hoc facit quia descendentes ex fœmina non sunt de familia eiu: quia qui nascuntur patris, non matris familiam sequuntur l. familia. §. fi. ff. de verb. sign. & intantum procedit quod dictum est, vt nobilitas ex persona matris nõ consideretur, quod statutum & consuetudo in contrariũ non valet b. vt no. Bal. per illũ text. in fi. in l. exemplo. C. de decur. lib. x. In quo dicto aduertendum est, quod statutum vel consuetudo inferioris non valeret: quia ibi in d. l. exemplo. derogatur consuetudini. ideo consuetudo contraria, non valet, sicut etiam dicitur in authentic. nauigia. C. de furtis. in authentic. omnes peregrini. C. communia de succes.

B **69** ¶ Sed ab ipso imperatore, vel principe, vel populo qui superiorem non recognosces, & bene videtur quod statutum fieri possẽt, vel consuetudo induci: quia quod nobilitas sit à patre, hoc à iure ciuili inductum est, sicut ius agnationis, quod tolli & mutari potest. §. si instit. de leg. agna. tute. vnde in totum nobilitas à statuto induci potest. vt not. Bart. in l. j. in fi. char. in ver. iij. ex prædictis. & in versi. iij. infertur. C. de digni. lib. xij. & Pau. de Cast. in consil. cxxvj. dubitatur. j. in iij. dubio. in nouis.

70 ¶ E contra verò in pluribus casibus melioris conditionis sunt fœminæ, quàm masculi.

C ¶ Primo, mulier citius potest facere testamentum l. qua aetate. §. de testamen. ¶ Secundo, prius patrimonium contrahit. in situ. de nupt. in princip. quia prius efficitur pubes. institu. quib. mod. tute. fini. in princip.

71 ¶ Tertio, mulier citius veniam aetatis impetrare potest.

C 3 videlicet

c Melioris. Ad de Specul. titu. de proba. ver. & e contra. in iij. col. vbi ponit xi. casus in quibus fœminæ sunt melioris conditionis quàm masculi. Hiero. Chue,

li. & Paul. de Cast. in l. ij. ff. si quis cautio, §. si non propter. iacob. & ibi Alexan. & Bald. l. fina. C. de procura. Hier. Chuc.

A Prægnans. Mulier prægnans est maioris præterquam non prægnans Alber. l. si quid. j. colum. de lega. ij. & an possit citari post partum. vide eundem l. non exigimus. §. si quid. j. col. si quis caut. Item potest examinari lite non contestata. Feli.

¶ Nono, si legatum factum sit monasterio, in dubio de monasterio foeminarum & monialiū intelligitur: quia locus magis pius reputatur: vt not. Bar. in d. l. in multis. in fi. de statu homi. alleg. Cyn. in l. cum multæ. C. de donat. ante nupt. in vltima quaestione. vbi de hoc idem Bald. & Angel. sequuntur.

78 ¶ Decimo, ¶ in crimine læsæ maiestatis filie foeminae sunt melioris conditionis: vt in l. quisquis. C. ad leg. Iul. maie. fi. tex. in c. quicuoq. de pœn. in vj. Et in simili si filij banitorum expelluntur de ciuitate, non intelligitur de filiabus: vt not. Bal. in l. quicumque. C. de seruis fugi.

79 ¶ Vndecimo, ¶ si mulier prægnans a sit, habet prærogatiuam: vt habetur in l. prægnantis. §. de pœn. quia pœna differtur & torqueri non potest: de quo Barto. ibi. & Bal. in l. imperator. ff. de statu homi. & idem Bald. in l. interpositas. in fin. C. de transact. & Ioan. de Anan. in cap. j. col. ij. de his qui fil. occid.

80 ¶ Duodecimo, ¶ est melioris conditionis foemina: quia pro excommunicatione non cogitur Romam petere. c. mulieres. de senten. excomm.

¶ Decimotertio, quia mulier pro minori metu excusatur quàm masculus: secundum gloss. in c. cum locum. de sponsa. de cuius intellectu videndum est quod dixi in ca. fin. de app. & in c. causam matrimonij. de offic. de leg.

81 ¶ Decimoquarto, ¶ est melioris conditionis respectu dotis b quæ est valde priuilegiata. l. j. ff. soluto matrimonio. l. assiduis. C. qui pot. & in §. fuerat. instit. de actionibus.

¶ Decimoquinto, in muneribus corporalibus. l. iij. §. corporalia. ff. de mu. & hono. Et ideo statutum de capiend. malefactorē. non intelligitur in mulieribus c. vt no. Ioā. de Pla. in l. patrimonium. C. de munc. patrimo. lib. x.

82 ¶ Decimosexto, ¶ propter fragilitatē sexus mulieris magis succurritur, quàm masculo: quia mulier plerūq; cōtra

fuo tractat. de dote. vbi ponit de priuilegijs competentibus constante matrimonio. & etiam soluto.

c

A Decimooctauo. Adde tu quòd mulier quæ est nupta si habeat rem cum clerico, efficitur de foro ecclesiastico. ita Feli. c. cum sit. de foro comp. col. v. ij. idem etiam de laico habenti rem cum moniali: secundum Maria. Soci. quem refert ibi Feli. Hieronymus Chucalon.

B Filia nupta. Hanc tenent Bart. Ang. Platea. d. l. quoties. Feli. c. nouit. j. colum. de iudic. Barba. c.

propofuisti. de foro compe. si. liere facilius iuris ignorantia præsumitur, vt no. Bar. in l. col. Corl. sing. in versic. priuilegium. Iason. & Roman. in l. cum quædam. hic alleg. & Roman. l. j. in princ. ad Silan. Bartholo. Brix. in suo repertorio in versicu. poster. Curtius. in addit. ad Alexan. in d. l. cum quædam. & hæc est communis opin. tamen contrariam opin. tenet Alex. in d. l. cum quædam. & dom. Philip. hic: circa quod primo est videndum in text. an d. l. quoties. probet id ad quod alleg. per Barto. & doct. & an Barto. dicat id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

propria commoda laborat. l. iij. C. de nup. Et ideo in muliere facilius iuris ignorantia præsumitur, vt no. Bar. in l. fin. C. de iuris & facti ignoran. Et facit quod not. Bald. in rub. C. de rerum perm. circa si. vbi dicit quòd in muliere & rustico præsumitur simplicitas, non obstante iuramento: quia iuramentum captiosum est. Et facit quod s. dictum fuit de Velleiana & fragilitate mulieris.

¶ Decimosextimo, in casu l. sicut patronus. ff. de ope. lib. ¶ Decimooctauo^a, in casu l. ij. §. si filiofamilias. ff. commo. & de his not. Specu. in titu. de procurato. in §. j.

¶ Et ad supradicta notandum est, ¶ quod priuilegium datum alicui pro se & filiis masculis & f. eminis, nõ cõpetit filia nupta^b. Ad hoc allegatur dictu Bar. in l. quoties. C. de priuileg. schola. lib. xij. vbi Ang. & Io. de Pla. sequuntur.

¶ Sed Maria. Soci. in consi. incip. reuerendus dominus de Rauella. prout Moder. referut in c. nouit. col. j. de iudic. reprobatur illud dictum: ¶ quia mulier nupta retinet tamẽ

originem & familiam patris: vt not. Bar. in l. si. §. pe. ff. ad municipi. Et contra Bar. etiã tenet Alex. c. in l. cum quædam puella. col. si. ff. de iurisdic. omni. iudicum. Et latè id

concludit Corne. Perus. in consil. clxxvij. circa quod est primo videndum. col. si. lib. iij.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

¶ Sed nõ est laboradũ: quia Bart. in d. l. quoties. nõ dicit illud ad quod allegatur. Et verissima cõclusio videtur ¶

an d. l. quoties. probet id ad quod allegatur. Quo ad primum dico quòd text. in dicta l. quoties. probat opinionem Barto. & docto. duobus modis. primo in verbo liberi. vbi dicit quòd si liberi alterius iudicis iurisdictioni se submiserunt, quòd perdunt dictum priuilegium: ergo patet quòd tam filij quàm fœminæ mutando forum perdunt priuilegium. Secundo in quantum dicit, matres vt eorum in viduitate & c. vult quòd matres & sic ascendentes per lineam fœminam quibus competit priuilegium ex persona filiorum, quòd gaudeant dicto priuilegio, si permanerint in viduitate, aliàs secus. Ergo videtur quòd contrahendo matrimonium perdât priuilegium: & sic idem videtur in filia nupta: & hoc modo probat id ad quod Barto. allegat, quicquid dicat Philippus Corne. in dicto suo consilio clxxvj. in fin. capit. iij. volumi. de quo vide Barbat. qui tenet hanc opinionem. & dicit se ita consuluisse, in clemen. j. de electio. colum. xvij. versicu. ego vidi dubitari. Hieronymus Chucalon.

filia nupta gaudeat priuilegio dato patri suo & filiabus: quia licet mulier nupta sit, remanet tamen in potestate patris. vt no. per gl. insti. ad Tertu. §. j. in ver. parentes. & no. Bal. in l. si vxorem. in prin. C. de cond. infer. Et retinet originem & familiam patris. vt no. Bar. in d. l. si. §. pe nul. ad municip. & Bald. in d. l. cum quadam puella. Et ideo bona prohibita alienari extra familiam, non prohibentur alienari in filiam nuptam. vt Alexā. concludit in conf. l. vj. consideratis verbis. col. pe. lib. j. & latē hoc tradit Soci. in conf. cccxxvij. præsens consultatio. col. ix. Et cū prædictis etiam concordat Alex. in consi. xx. viso processu. in fi. lib. ij. in consi. c. j. ex inspectione. in prin. lib. ij.

86 ¶ Extra casus supra notatos, in quibus expressē inter masculos & foeminas differētia constituitur, à pari procedunt regulariter masculus & foemina: qui enim inter eos differentiam inducunt, naturæ accusatores existunt. vt dicitur in l. maximum vitium. C. de lib. prate. & in l. lege xij. tabularum. C. de leg. hære. & in §. nostra constitutio. insti. de exhære. lib. ibi, inter masculos & foeminas nihil interesse existimas. & in auth. defuncto. C. ad Tertul. ibi, exclusa prorsus omnino differentia sexus. & in authen. in successione. C. de suis & leg. ibi, non distinguendo sexus. Ad idem tex. in §. consideremus. in fin. in versi. non autem. in auth. de trien. & femif. ibi, non autem distinguemus de filiis, siue masculi, siue foeminae sint. Ad idē tex. in l. mulier an masculus. ff. ad Trebel. in l. pe. C. qui bo. ced. poss. ibi, vtriusque sexus. & in l. quoties. §. imperator. ff. de pollici. ibi, non tantum masculos, sed etiā foeminas. & in l. j. §. & generaliter. ff. de lega. præstand. ibi, sed nec personas persecutus est, vtrum ex virili sexu an ex foeminino descendunt. & in l. ij. §. j. ff. vnde legi. ibi, non tantum masculorum, sed etiam foeminarum. & in l. omnes omnino. C. de agrico. & censit. lib. xj. ibi, sine vilo sexus discrimine. & in l. vel quæ pater. §. liberis. ff. de religio. ibi, liberis vtriusque sexus. & facit tex. in cap. j. in fi. de vita & honesta. clerico. vbi foeminis sicut masculis laicis ingressus ecclesiæ ad orandum pariter conceditur. Et mulier in contractibus principalibus masculo æquiparatur: vt no. Bald. per illum textum in l. si à muliere. C. de institi.

87 ¶ Et si mulier nullam habet prærogatiuā vltra masculum, nisi quatenus expressum in iure reperit. l. si. vbi Bal.

nis sicut masculi: quia tunc masculinum non cōplectitur
fœmininum: vt no. Bar. in l. j. ff. de ver. signifi. & in l. j. in
fin. ff. de pecul. & idem dicit Bal. in l. feruus. C. commu-
nia de suceſ. & in l. in multis. in verſe. & nota quòd ma-
ſculinum. ſ. de ſtatu ho. Et idem Bald. in l. tres fratres.
in ver. & eſt argumentum. ff. de pac. & in con. ecj. in prou-
incia. col. ſ. lib. j. & not. Sal. in d. l. quicunque. C. de ſer-
fug. & Cuma. in col. lxxxiiij. præſuppoſito. & facit quod
ſ. dictum eſt in hac l. de ¶ ſtatuto requirente conſenſum
propinquorum: quod non intelligitur de fœminis: quia
eſt diuerſa ratio in fœminis. vt dictū fuit. Et iſta ratio-
ne ſi ſtatutum præponit agnatos cognatis. non intelli-
gitur de fœminis: vt voluit not. Ioan. de Anan. in conſ. iij.
viſis ſtatutis. in ſecundo dubio. Et reperio quòd Bald. idē
dicit in conſil. cccclxxxiiij. circa quaſtionem. lib. v. Et iſta
prima limitatio etiam habet locum ſi ſtatutum expreſſe
dicat. quòd masculinum concipiat fœmininum. quia ſta-
tutum intelligitur ſi materia adaptari poteſt. & ſi eadē
ratio in fœminis: vt not. Bal. in conſil. xlvij. factum tale
eſt. lib. v. Et tale ſtatutum ſecundum ius commune intel-
ligitur. & parum operatur: vt tradit Cor. Peru. in conſil.
xj. ſtantibus dictis ſtatutis. lib. j. Niſi ſtatutum diceret q̄
in omnibus caſibus masculinum concipiat fœmininum:
vt idem Cor. Peru. ſcribit in conſil. cccvj. quo ad primam.
col. pen. lib. j.

93 ¶ ¶ Secundo. regula procedit ex interpretatione extēſi-
ua: quia de proprietate ſermonis masculinum non con-
cipit fœmininum. vt notat Barto. in d. l. j. de verb. ſig. per
text. in l. pronuntiatio in princip. ff. de verbo. ſignifi. vbi
dicitur quòd pronuntiatio ſermonis in ſexu maſculino.
plerunque ad vtrunque ſexum porrigitur: ergo illud vi-
detur per extensionem per illud verbum: porrigitur. fa-
cit tex. in l. j. de lib. cau. ibi. ad iniuriam noſtram porri-
gitur. Et ad hoc alleg. text. not. in l. in adoptiuis. verſ. quæ
in filio. C. de adop. vbi expreſſe dicitur. quæ in filio di-
ximus. hoc in filia extendimus.

94 ¶ Et iſta limitatio ſanè intelligitur in nomine maſculi-
no. prout eſt ſeruus. equus. filius. Secus eſt in termino cō-
muni. prout eſt homo. ¶ Et idē ſi dicatur. ſi quis. quia in-
telligitur. homo: & tali caſu in termino cōmuni maſcu-
linum cōprehendit fœmininū de proprietate ſermonis:
vt Barto. concludit in d. l. j. de verb. ſigni. per illum text.

vbi

vbi verbum si quis, complectitur tam fœmininũ quàm masculinum. Et hoc propriè propter illud verbum complectitur. Et idem sequitur Bal. in l. Gallus. in prin. co. fi. de libe. & posthu. Car. in cle. j. in iij. q. de elect. Domi. in c. generali. col. iij. de elect. in vj. Alex. in consil. lxx. super eo. lib. j. & idem Alex. in consil. xxiiij. animaduersis. col. iij. libr. ij. & idem Cuma. in consil. clxvj. visa & Benedic. Capra. in consil. lxxij. cum viso. circa finem.

¶ Et circa prædictam doctrinam Bart. primo dicit Ang. in d. l. quicumque. C. de ser. fug. quòd in materia fauorabili talis differentia non attenditur: quia termini sunt cõmunes in substantia, licet nõ in probatione sermonis. Secundo dicit Domi. in d. cap. generali. col. iij. quòd talis differentia non attenditur, quia ista est interpretatio passiuæ quæ habet locum etiam in statutis.

¶ Tertio dicit Bar. in l. j. col. si. ff. de pecu. ¶ quòd licet de 95 proprietate sermonis masculinum conciperet fœmininum, illa tamen est oratio indefinita quæ de proprietate sermonis non æquipollet vniuersali: & sequitur Aret. in consil. xxxix. in facto. col. ij. in ver. pro hac dccisione.

¶ Et hoc videtur esse intelligendum, quando profertur ab homine. Secus videtur si à lege: vt not. Bar. in l. si pluribus. de leg. ij.

¶ Quarto & vltimo considerandum est, quia non videtur quòd Bart. bene dicat in secundo membro, dum inquit, æquiparando, siue dicatur de homine simpliciter, siue dicatur si quis: quia intelligitur de homine secundum eum. ¶ Nam hoc non videtur verum: quia licet terminus homo, sit communis si proferatur simpliciter: nõ 96 tamen sic videtur, si dicatur si quis homo, quia tunc terminus homo, restrictus videtur in masculino per illud verbum, si quis. quod est masculini generis. & ita Fulgo. dicit in d. l. quicumque.

¶ Tertio regula limitatur vt habeat locum quando 97 nus masculinũ in nomine appellatiuo exprimitur: puta filius vel seruus. Secus si in noie proprio: vt no. Bar. in d. l. j. de verb. signif. per l. si quis ita. §. j. cum gl. in ver. filio. ff. de testa. tut. & idem Ange. dicit in d. l. quicumque. Et idè est si expressè dicatur de masculo: quia tunc fœmina nõ comprehenditur: vt Abb. tradit in consil. xxxvij. videtur primo. in j. lib. vbi inquit, q. terminus masculus tãtũ cõuenit viris & nõ fœminis: idem Ant. de Bu. in consil. xlvj. rectè

rectè decisum est. & Io. de Ana. in cō. xxij. ad approbādā.

A ¶ Et idem si dicatur viris: quia non veniunt fœminæ: a. ut not. Bart. per illum tex. s. de legi. & Bal. in l. scripturas. per illum tex. C. qui po. in pig. hab. de quo supra dictum fuit. Et ad hoc etiam allego bonum tex. in cap. maiores. de baptisim. ibi, tam viri quàm fœminæ baptizantur.

98 ¶ **¶** Quarto limitatur nisi constaret de voluntate disponentis: quia tunc masculinum nō continet fœmininum: ut no. Bar. in d. l. j. de verb. sign. per l. Lucius. §. quæsitum. de legat. ij. ibi, nisi aliud sensillè testatorem probetur. Et idem dicunt Ang. & Sal. in d. l. quicumque.

¶ Et hoc clarum videtur quando apparet de voluntate: idem tamen est etiam si hoc ex coniecturis colligatur, quia voluntas testatoris quæ apparet & ex coniecturis etiam attenditur. l. licet imperator. vbi Bart. de legat. j. l. cum auus. de cond. & demonstr. l. cum proponeretur. in fin. l. qui solidum. ff. de legat. j.

¶ Et exemplū poni potest in notabili quæstione quam ponit Paul. de Cast. post Fulg. in l. j. col. lin. C. de condic. t.

99 ¶ Infert. vbi inquit, ¶ q̄ si pater instituit filiam in re certa, & filium vniuersaliter instituit, ecclesia substituta. si filius institutus sine filiis decederet. Nam tali casu illa con-

B ditto filiorum intelligitur de masculis b: quia non est verisimile quòd testator voluerit neptes esse melioris conditionis, quàm filias proprias. ar. l. si viua matre. C. de bo. mat. de quo dicendum est, ut tradidit idem Pau. de Cast. in consi. lxxvij. casus frequenter contingit. & in consilio ccclv. viso dicto testamēto. & Raph. Cuma. in cōsil. cxvij. in testamento. in prin. cum similib. ut dixi in consi. xv. Et nouissimè latè in hoc insisit Socin. in l. cum auus. in xij. chart. ff. de cond. & demonstr.

¶ Et in proposito de dictis cōiecturis tradit Bal. in l. tres fratres. x. not. ff. de pact. cum similib. ut Alexan. tradit in consi. cxxvij. viso testamento. lib. j.

100 ¶ **¶** Et ad coniecturandum voluntatem testatoris non parum facit qualitas testatoris: quia si ipsa fœmina sit, non est verisimile q̄ voluerit fœminas excludere: ut in nota. casu sing. scri. Pet. de Anch. in consi. cccxxxix. pro maiori intelligentia. col. iij. Et de isto consilio feci mentionem in cap. præsentia. in v. chart. de probat.

¶ Et ex hoc colligi potest limitatio ad text. in l. j. de iure immu. q̄ dispositio illius legis nō haberet locum si priuile-

A Fœminæ. vide latè Iaso. in l. si quis id. iij. col. de iurisdic. omni. iudi. versi. decimo limita. & Alex. in lib. j. de verb. sig. qui dicit, quod etiā in statutis ratione vsus masculinum virorum. cōmittit fœminam. Hieron. C. de c.

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

uilegiū, immunitatis concessum fuit ab aliqua muliere, puta à regina vel ducissa, quod addendum est ad ea quæ dicta sunt s. circa intellectum l. j. §. fin. de iure immu.

¶ Quintò, limitatur quando esset facta mentio distin-¹⁰¹ctæ de utroque sexu: quia tunc masculinum non cōcipit fœmininum, vt not. Bal. in l. in multis. in fi. ff. de sta. hom. quia expressum facit cessare tacitum. l. cum ex filio. §. j. ff. de vulga. Et reperio q̄ Bal. hoc idem dicit in consilio clxxxvj. quia allegationes. libr. j. secundum nouā formā.

¶ Sextò, regula non habet locum stante statuto q̄ verba intelligi debeant ad literā. Nam tali casu^a masculinum non contineret fœmininum, vt not. Bald. in consil. ccclx. Ioannes. lib. v. & Cor. Perusidem tradit in consil. xiiij. in præsentī consultatione. col. pen. lib. ij.

¶ Præmissis prædictis limitationibus quæ generales¹⁰² sunt, nunc videndum est an regula habeat locum in omni materia b.

M
 Materia. Vi-
 de Barb. in cle.
 j. de elect. in xj.
 col. h. c.

¶ Et ad maiorem declarationem possunt formari de-^Bcem quæstiones.

¶ Prima, quid in vltimis voluntatibus.

¶ Secunda, quid in contractibus.

¶ Tertia, quid in dispositione legis.

¶ Quarta, quid in statutis.

¶ Quinta, quid in gratia vel priuilegio.

¶ Sexta, quid in rescriptis.

¶ Septima, quid in sententiis.

¶ Octaua, quid in officiis.

¶ Nona, an appellatione fratris veniat foror.

¶ Decima, videndum erit de quibusdam quæstionibus in specie.

¶ Postremò econtrà: An fœmininum concipiat masculinum.

¶ Circa primam in vltimis volūtatibus iura clara sunt¹⁰³ quòd masculinum comprehendat fœmininum: quia legatis mulis etiam mulæ continentur. l. qui duos. de leg. iij. & legatis seruis seruæ veniunt l. seruis legatis. eod. ti. de leg. iij. & in §. j. in auth. de non eligen. ibi, duos filios masculum & fœminam. Et in substitutione not. Petr. de Anchar. in consil. cxx. pro clariori.

¶ Et cōditio illa, si decesserit sine filio: etiam de filiabus intelligitur: vt not. Ioan. And. & doct. in c. Raynaldus. de testa. cum siml. vt dixi in consil. xv. in princ.

Et

¶ Et ex ista cōmuni opi. cōfunditur quod dicūt Mod. Pa
pien. videlicet la. in l. si q̄ id quod. col. iij. ff. de iur. om.
iud. q̄ si testator reliquit fundū Titio & filiis successiue,
& non stātibz filiis substituit ecclesiā quod ecclesia non
excluditur stāte filia: q̄ ecclesia substituta tollit præsū
ptionē filiorū. de qua in l. cū auus. ff. de cōd. & demon. &
l. cū acutissimi. ff. de fideic. vt no. tradit Pe. de Anc. in cōf.
xlvj. prima facie. nam talis decisio quā ponūt Mod. in d.
l. si id quod. fundata in p̄gal. cōfi. Pe. de Anc. nō est vera,
quia est cōtra cōmunem opi. quā habet q̄ in vltimis vo
luntatibus masculinū cōcipit foemininū. vt s̄. dictum est.

¶ Non obstat dictū Pet. de Anch. quia ad propositū non
bene adaptatur: quia fauor ecclesie ita excluderet mascu
los sicut foeminas in casu in quo loquitur Pet. de Ancha.

¶ Propterea contrariū eius quod dicit Pet. de Anc. tenet
104 Bal. in d. l. cum acutissimi. ¶ q̄ illa lex etiā habet locū ec
clesia substituta: de quo dicendum est, vt latē Soci. scribit
in d. l. cum auus. in vj. char. in ver. secūdum corollarium.

105 ¶ ¶ Et p̄dicta cōclusio, q̄ in vltimis voluntatibus masculi
linū cōcipiat foemininū, procedit in materia fauorabili.
Secus est in materia odiosa: puta si facta sit exhæredatio
de filio nō habente locū in filia. l. j. §. sed & si incertū. ff.
de v̄. in pos. mit. & no. Bar. in d. l. j. de ver. sig. Et isto casu
verificari potest qd̄ dicit gl. in c. gn̄ali. de elec. in vj. q̄ in
fauorabilibus masculinum concipit foemininū. & nō in
odiosis. Et ita simpliciter etiam Bal. dicit in consi. cccxxvj.
p̄missis verbis. col. fi. lib. v. & Cuma. in cōfi. clxvj. visa.

¶ Sed tamen aduertendū est, quia tex. in d. l. j. de vent. in
pos. mit. videtur loqui quando verba masculini generis
geminata sunt, vt colligitur ibi, si mihi filius vnus nascatur.
Quo casu dici potest, q̄ illa verborū geminatio hoc
operetur: q̄ verba geminata p̄cisam ostendunt volun
tatē disponētis vt no. Bal. per illū tex. in c. cū te. de rescri.

¶ Vel secundo r̄nderi potest, q̄ ille tex. videtur loqui in
casu claro qn̄ cōstabat de voluntate testatoris, q̄ noluis
set filia exhæredare, sed solū filiū: & tūc bene adaptatur
casus de quo ibi loquitur: quia incertū est an nascatur fi
lius, vel filia. Et licet hoc modo tex. cauillari possit, nega
ri tñ nō potest quin in d. l. j. §. sed & si incertū. pro cōstā
ti p̄supponatur q̄ exhæredato filio nō sit filia exhæ
redata. & sic bene probatur ibi cōmunis opi. quia materia
odiosa est. Et facit tex. in l. ij. in l. cū quidā. de li. & posth.

¶ In secunda quaestione communis est opinio, quod in ¹⁰⁶ contractibus a masculinum non concipiat foeminum. A
 unde si quis recipit in emphyteusim fundum pro se & filiis non veniunt foeminae: vt voluit Guid. de Suza. in l. veteribus. per illū tex. ff. de pac. quia verba interpretantur contra illum qui illa protulit. Et idem tenet Archi. xvij. q. iij. in c. si quis suadente. cū simi. vt Alex. tradit in cōs. lxx. super eodem. lib. j. & in cōs. cxij. viso instrumento. lib. ij. & in consi. cciiij. consideratis verbis. eod. lib. ij. & dixi in c. in praesentia. de prob. col. xvij. & idē tenet Imo. in con. xxxvij. in casu praemisso. & Cuma. in cōs. clxvij. vbi dicit hoc praesertim procedere in contractu stricti iuris.

¶ Et quod dictum est etiam sequitur Rom. in cōs. xxxv. visa facti serie. & Cor. Peru. in consil. lxxiiij. de duobus. col. fi. lib. j. & in consil. clxxj. post redditum cōsiliū. col. fi. lib. iij. & in consi. ccxxxij. in hac cōsultatione. lib. iij.

¶ Prædicta conclusio habet locum quando in cōtractu ¹⁰⁷ dicitur de filiis: secus si dicatur de liberis: quia tūc etiā in cōtractibus foeminae includuntur: vt no. Bal. per illū tex. in l. sed si hac. §. liberos. ff. de in ius vo. Pe. de Anc. in cōs. cxxv. visis. Alex. in d. §. liberos. & in cons. lxxx. viso. lib. j.

¶ Sed tamen talis differentia nō videtur procedere sine dubio: quia ratio dictae l. veteribus. ff. de pac. etiam videtur militare in liberis: quia sicut appellatione liberorum veniūt foeminae cum masculis. d. l. sed si hac. §. liberos. & in l. fin. ff. de censu. & in l. cognoscere. §. liberorum. ff. de verb. sign. Eodem modo appellatione filiorum, veniunt filiae, vt supra dictum est. Et tamen in contractibus non veniūt. per d. l. veteribus. quae quidem etiam videtur militare in liberis: nam etiam quandoque appellatione liberorum non veniunt foeminae. l. liberos. ff. de senat. unde concludendum videtur vt infra dicam.

¶ Secundo, conclusio supra facta in contractibus non haberet locum quando absurdum sequeretur, si foeminae in contractu non includerentur: vt Alexand. declarat in d. l. sed si hac. §. liberos. & in consi. lxx. super eo. lib. j. supra al leg. & ibi respondet ad illum tex. in §. liberos.

¶ Tertio, praedicta cōclusio non videtur habere locū in donatione, q̄ latē debet interpretari. c. cū dilecti. de don.

¶ Et ad hoc allego decisionem Ang. in consi. ccxlij. super primo. in fin. Card. in consi. lxxiiij. quod dicta verba. & dixi in consi. xxxij.

- 108 ¶ Postremo aduertendum videtur, quia licet cōmunis sit opi. q̄ in contractibus masculinum non cōcipiat foeminum. vt patet ex supradictis: tamen ista opi. nō probatur iure: a quia reg. l. veteribus. dicit, q̄ in re obscura & ambigua interpretatio fit contra venditorē & contra locatorem qui apertius potuit legē dicere. Sed hoc in isto casu non videtur adaptari: quia non videtur obscurū nec ambigū: quando dicitur de filiis, quin cōprehendantur filia: quia hoc semper habet locum. q̄ masculinū concipit foeminū. d. l. qui duos. de leg. ii. j. Et cum ista sit regula, res clara & certa dicitur pro eo qui fundat in regula: vt no. Bar. in l. quoties. ff. si quis cau. Et quia hoc est in vltima voluntate, vt s̄. dictū est, ergo pariter idem videtur esse in cōtractibus: quia ratio diuersitatis efficaciter reddi non potest. Nec valet ratio Alexan. in d. consi. lxj. dum inquit, q̄ in vltimis voluntatibus fit larga interpretatio. l. in testamentis. ff. de reg. iur. quia illa reg. non habet locum in legatis in quibus attenditur quod minimum est. l. nūmis. de leg. ii. j. l. apud Iulia. §. Seio. de leg. ii. j. ¶ Et tamen in legatis masculinum concipit foeminū. d. l. qui duos. & l. seruus. Ergo non videtur obscurū legatum quando masculinum concipit foeminum. Ergo l. veteribus. non videtur habere locum in tali casu.

¶ Et ad hoc facit quod Doc. dicunt de liberis: nam idem videtur dicendum de filiis, ex quo ratio diuersitatis assignari non potest: vt s̄. dictum est. Et quia etiam materia odiosa, vt j. videbimus in dispositione l. masculinū concipit foeminum l. si quis id quod. ff. de iurisd. omnium iudic. Ergo idem in contractibus videtur. ¶ in quibus licet debeat fieri stricta interpretatio l. quicquid astringēda. de verb. oblig. non tamen verba cōtractus magis restringi debent, quā si materia esset odiosa. Et de hoc aliquid dicit Cor. Perul. in consi. clxxvj. circa quod. lib. iij. & in consi. cccxxii. lib. iij. s̄. allegato.

¶ Tertia est quæstio in dispositione legali, in qua communiter omnes tenent, quod regula habet locum: si lex loquitur de eo, etiam in ea intelligitur. l. j. ff. de constit. pecul. iij. in prin. ff. de nego. gest.

¶ Et hoc etiā procedit in materia odiosa, & pœnali^b vt dicit Cy. post Odof. in l. quicumq̄. C. de ser. fug. Et idem dicit Alb. per illū text. in l. si quis id quod. ff. de iur. om. iud. & ibi etiam allegat. tex. in l. ait diuus. ff. de iure fisci.

D vbi

A
 [REDACTED]

B
 [REDACTED]

vbi verbum quicunq; masculinum & foeminā continet: & idem est inver. si quis l. j. ff. de verb. sig. & not. per glo. in c. generali. in ver. vniuersos. de elect. in vj. & facit text. in l. si quis in tantam. cum glo. si. in prin. C. vnde videtur si quis suadente. xvj. q. iij. iuncto c. mulieres. de sent. excom. & in l. si quis maior. C. de transact. cum glo. in l. cum proponas. cod. tit. & in l. si quis in glo. in verb. eos. de sepul. Et ex his verificatur quod not. Auz. in consil. cclxxxix. visō testamento. vbi inquit. quōd quando masculinum fertur à lege. semper concipit foemininum. alleg. Io. And. in c. si. de elect. in vj.

¶ Non omitto tamen quōd in casu l. si quis id quod. non videtur materia odiosa: quia interest reipublicae quōd delicta puniantur. lita vulneratus. ff. ad leg. Aquil. c. vt fama. de sen. excom. ¶ Et quando tractatur de interesse reipublicae. materia reputatur fauorabilis: & extētio fit etiam in materia pœnali. vt not. Bar. in l. quemadmodum. C. de agric. & censu. libro xj.

¶ Et ita dicit Cor. Perus. in consil. cxxxij. lib. iij. supra allega. Et idem dicunt Moder. in d. l. si quis id quod.

¶ Sed respondetur. q. illud est verū quando delictū remaneret impunitum: aliās secus. vt declarat Bart. in l. ij. §. exercitū. ff. de his qui not. infra.

¶ ¶ Secundo potest responderi. quōd in pœnis causa immediata est fauor reipublicae. Et causa immediata attenditur. quae principalis est. Et ita respondet Soci. in l. j. in prin. col. si. de verb. oblig. alleg. Bal. in l. si. C. de interdi. matrimo.

¶ Prædicta conclusio limitatur. primo vt procedat in materia indifferenti: secus si materia penitus non conueniret foeminis: vt in isto casu Domi. dicit in d. c. generali. cum simi. vt dixi supra in prin. nam ista limitatio semper intelligitur per ea quae supradicta sunt.

¶ Secundo ista conclusio habet locum. vt dictum est. etiam in materia odiosa. Et hoc intelligitur in odio rationali: secus est in odio irrationali. prout est quando vnus pro alio ponitur: quia tunc masculinum non concipit foemininum. vt no. Bar. in d. l. j. ff. de verb. sig. pen. l. quisquis. C. ad legem Iul. maiest. & Domin. in d. c. generaliter. Aret. in consil. xxix. in facto. & facit quod not. Bal. in l. quicunq;. col. iij. in ver. sed pone. statuto. C. de ser. fug. vbi inquit. quōd si filij bannitorum non possunt morari in ciuitate. hoc statutum non intelligitur de foeminis.

¶ Sed tamen aduertendū est. quia text. in d. l. quisquis. per quam mouetur. docet ad ita dicendū. etiā videtur foeminas includere. Sed ex dispensatione capiuntur: quia Imperator vltorius ita declarando processit. quando ibi d. l. quisquis. nō veniunt foeminae alia ratione: quia est fauor distinctio. de masculis. & de foeminis. & ita illum text. intelligit Bald. in l. quicunq;. col. iij. de ser. fugi. & facit quod not. idem Bald. in l. in glo. de statu homi. & supra dictum fuit.

Tertio,

¶ Tertio, etiam dici potest quod in dicta l. quisquis. materia non ita conueniebat foeminis, sicut masculis: quia in foeminis non est tanta audacia, vt not. Bal. in l. quicumque. colum. iij.

- II3 ¶ Tertia conclusio s. facta non habet locū quando lex de masculo loquitur per modū qualitatis: vt quia dicat, religiosus vel medicus: nam tali casu masculinum non concipit foemininum: vt not. Domi. in d. c. generali. per text. in cle. eos. vbi Card. in si. idem tenet. de consang. & affin. per illum tex. ibi, religiosos & moniales. Ad idem tex. in c. quoniam. §. hoc etiam. de simo. vbi similiter fit specialis nominatio de monialibus, & monachis. Ad idē facit text. xxvij. q. j. in c. impudicas. & sequitur Alexan. in confi. xxxv. circa primū. col. pen. lib. j. & Barth. Veron. in confi. xxvj. magnifice & generose.

¶ Sed tamen ista limitatio non videtur procedere sine dubio; quia si materia ita conueniat mulieribus sicut religiosis idem a dicendum videtur: vt no. Card. in clemē. j. in v. q. de rescrip. Et certē nō videtur differentia in nomine appellatio cuius qualitatis, vel alio nomine. Et ad hoc facit text. in l. quicumq;. C. de ser. fugi. vbi quod dicit de seruo fugitiuo, etiam videtur habere locū in fugitiua: & tamē est nomen qualificatū: & ita tenendum videtur.

- II4 ¶ Quarta conclusio s. facta nō habet locum in materia correctoria b, quia masculinū non cōcipit foemininum: vt no. Alex. c. in l. Gallus. in prin. col. vj. de lib. & posthu.

¶ Postremo etiam aduertendum est: quia licet secūdum cōmunem opin. s. dictum sit, quod in dispositione legis, etiam in materia odiosa masculinum cōcipiat foemininum, hoc efficaciter non probat in materia odiosa: quia text. in l. si quis id quod. cum simil. s. alleg. non loquitur in masculino praxise, sed in termino communi quando dicitur, si quis: quia de homine intelligitur. vt not. Bald. in dicta l. j. de verbo. signi. Et hoc tenendo dictum Bar. quod communiter approbatur, licet aliud supra dictum sit. Et in contrarium facit, quia ex quo proprie masculinum non concipit foemininum, vt s. dictum est, hoc non deberet habere locū in materia odiosa, quae debet strictē interpretari. l. cum quidam. de liberis & posthu. & in regula, odiosa. de regu. iuris. in vj. Et ad hoc facit illa distinctio communis, quod in fauorabilibus masculinum comprehendat foemininū, non in odiosis: vt no. per glo.

in d.c. generali. cum si. s. allega. & facit tex. in d. l. j. §. sed
& si incertum. de ventre in poss. mittere.

¶ Quartò quæritur, quid in statutis? Et videtur dicen-
dum, quòd etiam ^a masculinū comprehendat fœmini-
nū, vt no. Bar. in l. intra. in fi. ff. de legi. cum sim. vt tra-
dit Alexā. in l. si constante. §. si. col. si. ff. solu. mar. & notat
Bar. in l. j. in fi. ff. de pecul. vbi absolute dicit, quòd si sta-
tutum loquatur in materia indifferenti, masculinū con-
cipiat fœmininum. & sequitur Aret. in consi. copiose &
elegantè. col. j. & idem not. Bald. in consi. xlvij. factum
tale. lib. v. Et ideo statutū. de primogenito habet locum
in primogenita b. vt not. Bald. in l. in multis. ff. de statu
ho. & sequitur Rom. in consi. xvij. quo ad id. circa fi. &
idem Fulg. in consi. c. iij. visis.

¶ In contrariū tamen facit: quia in statuto saltē odioso
quòd strictè debet interpretari, nō videtur quòd mascu-
linum concipiat fœmininū. Et ita in statuto pœnali ar-
guit Alexā. in consi. cxxv. lib. j. §. alleg. Et idem Barth.
Veronē. in consi. xvj. §. allega. & idem in statuto tradit
Alex. c in consi. xxij. animaduersis his. col. antepe. lib. ij.
vbi concludit q. statutū de habitatore non habet locum
in muliere habitatrice. & idem Alex. in cōsi. xxvij. pra-
clare & subtiliter. col. ij. lib. ij. concludit q. statutū con-
tra ius cōe quòd loquitur in filiofamilias nō habet locū
in filia: vt no. Cor. Perul. in consi. xiiij. in presenti. lib. ij.

¶ Dominic. in d.c. generali. col. ij. distinguit, quòd si
masculinum profertur à statuto sub termino cōmuni,
idem est quòd in dispositione legis: quia masculinū con-
cipit fœmininum. Si verò statutum precise in nomine
masculino loquitur in materia exorbitati, masculinum
non comprehendit fœmininū: secus si in materia fauo-
rabili. Vnde infert, quòd si statutum excludit matrem vt
non succedat filio, non habebit locum in filia. Et ad hoc
facit quòd no. Bal. in l. quicumq. col. ij. in vers. sed pone-
tur. C. de ser. fug. vbi inquit, quòd si statuto cauetur quòd
filij bannitorum de ciuitate expellantur, non habet lo-
cum in fœminis: quia in illis est minor audacia: & statu-
tum de adultero, non habet locū in adultera, vt not. Bal.
in consi. vj. factum tale est. lib. v. in fi.

¶ Quintò videndū est de priuileg. Et Bal. in c. ad audie-
tiam. el. j. col. si. ver. quaro nūquid. de rescrip. dicit q. vsu
veterum masculinū concipit fœmininū etiam in priui-
legiis

legiis. & idem Domin. in d. c. generali. col. iij. in ver. tertio casu. vbi infert quod priuilegium immunitatis concessum alicui ex filiis, etiam filiabus competit.

¶ Et ad hoc facit tex. in l. j. §. si. de immu. vbi excipiuntur descendentes ex fœminis, nō autem fœminæ. Et per hoc videtur dubitandum de eo quod voluit Signo. in consil. clxxx. in q. vbi inquit, quod priuilegiū legitimandi filios datum alicui, nō intelligitur de filiabus. ^A Nā opi. cōmunis videtur in contrariū: quia etiā in priuilegiis masculinum cōcipit fœmininū. Et contra Signor. facit: quia potestas legitimandi est fauorabilis, & late debet interpretari: vt no. Io. And. in c. si. de sumo. per illum tex. & Abb. ubi post alios sequitur, & idē Oldr. dicit in cōs. elij. factū tale est. in prin. & Dominic. in c. quāuis. el ij. de præb.

¶ Et ad prædicta notandum est quod tradit Corn. Perus. in consil. clxxvij. circa quod. lib. iij. & quod not. Fulg. in consil. cxxj. supposita. vbi in mandato Papæ de charitatio subsidio moniales includuntur, & Cardi. consil. cxxxv. puto. & Domin. in c. ne aliqui. de priuile. in vj.

¹¹⁹ ¶ Sexto idem est in rescriptis: vt no. Archi. in d. c. si quis. xvij. qō. iij. vnde sub illa clausula, & quidam alij. etiā fœmina comprehenditur: vt not. Spec. in tit. de rescrip. præfenta. §. si. versic. sed queritur vtrum. col. j. in fi. Imol. in l. si ita scriptum. de leg. ij. & Domi. in d. c. generali. col. iij. versic. quarto casu. & not. in c. significauit. de rescrip. vbi Abb. hoc tenet: quia rescriptum est modici præiudicij. de quo ibi late insitit And. Sicul. col. iij.

¹²⁰ ¶ Septimo idem in sententia in verbis iudicis: vt notat Archid. in d. c. si quis. xvij. q. iij. Et illud dictum Alex. extenditur etiam ad verba arbitri. in consil. j. col. vj. lib. v.

^B ¶ Sed tamē de sententia dubitari potest, quia est stricti iuris: vt no. Inno. in d. l. si ita scriptū. de leg. ij. Et cōfirmatur: quia ex verbis sententiæ plus inferri non debet, quā ex his necnon inferatur. Barto. in l. Iulianus. col. iij. ff. de condic. indeb. & Fulg. in consil. cxl. præsuppositis. in ij. dubio. & dixi in consil. xliij. circa fina. Et de hoc etiam not. Alex. in d. consil. j. col. vj.

¹²¹ ¶ Octauo quid in officiis: Bal. in c. ad audientiā. el j. circa fi. ver. sanē in officiis. de rescri. tenet q; nō. vnde infert q; si quis in testamēto dedit executores fratres suos, nō intelligitur de sororib;: q; fœmina inualidū habet cōsiliū.

¶ Et ex tali ratione videtur, quod dictum de officiis procedat

cedat in materia differenti, prout regulariter est in officiis: ut in hac l. *formina*.

¶ Non dicitur specialiter dubitatur, an appellatione fratris, soror includatur de iure communi? Hoc clarum videtur in dispositione legis: quia iura hoc expressè dicunt. l. tres fratres. ff. de pact. vbi gloss. & in l. Lucius. §. quæsitum. de leg. ij. & in l. Lucius. in prin. vbi gloss. ff. famil. ercisc. & in l. Lucius. §. Mæuia. el. ij. ff. ad Treb. & not. Fulgo. in consilio lxxj.

¶ Et hoc procedit etiam si verbum, fratres, ab homine proferatur: ut not. Angel. in d. l. tres fratres in d. §. quæsitum. & in d. §. Mæuia. & sequitur Alexan. in consil. viij. animaduersis. col. ij. lib. iij. Et Pau. de Cast. in d. l. fratres. vbi ipse distinguit, an proferatur in numero plurali vel singulari.

¶ Sed magna dubitatio est, an hoc habeat locum in statuto? Pet. de Anch. in c. j. de constit. quem refert Alexand. in d. consil. lxxxv. ¶ tenet quòd non, in statuto odioso. & idem Paul. de Cast. in consil. cccxl. hæreditas prædicta. quem refert Fran. de Cur. in consil. ix. Et concludit Pau. de Cast. in d. consil. quòd statutum excludens sororem à successione fratris, non habet locum in successione sororis. & idem tradit Bened. Cap. in consil. lxxij. cum viso. circa si. qui tenet quòd non: quia non propriè masculinum concipit fœmininum. Et quia sunt diuersa nomina, frater & soror, non est idem sicut est in filio & filia. Et hoc idem in casu substitutionis not. Fulg. in consil. xxxiiij. domina Catherina. quia non propriè masculinum concipit fœmininum. ideo appellatione fratrum non veniunt sorores. Et idem in statuto exorbitante tenet Cor. Peru. in consil. xciiij. circa prin. lib. ij. in prin.

¶ In contrarium autem est decisio Bald. in consil. xlviij. factū tale. in verbo. dubitatur. lib. v. vbi inquit. ¶ quòd in dispositione legis & testatoris appellatione fratris soror comprehenditur. Et idem dicit in statuto si eadem ratio sit. & idem tradit Alexan. in consil. lxxxv. animaduersis. colum. ij. lib. iij. §. alleg. & latè Franc. de Cur. in consil. ix. Ticinensi statuto. & Ludo. Bologni. in consil. lx. tota difficultas videretur in perferendo, an sit eadem ratio in sorore quæ est in fratre. Nam vbi esset diuersa ratio, allegata supra in contrarium procederent: & exemplū habetur per Alexand. in consil. xv. viso. testamento. lib. iij.

Decimo

115 ¶ Decimo, notandum est de quibusdam verbis specialiter. Nam appellatione coniunctorum a uterque sexus comprehenditur etiam de proprietate sermonis. Alex. in consil. xv. circa dubitationem. col. si. lib. ij.

¶ Idem est appellatione propinquorum. Bald. in consil. cccxxxiii. in qd. lib. ij. Idem est appellatione proximorum. vt not. Ange. in consil. cclxxxix. viso facto. Idem est appellatione descendendum, quia veniunt masculi & foeminae. Alex. in consil. clx. viso themate. lib. ij.

116 ¶ Idem est appellatione posterorum. Anto. de Butr. in consil. ix. viso puncto. in primo dubio, cum simili vt s. dixi & tradidit Pet. de Ancha. in consil. cccxxxix. pro maiori intelligentia. colum. iij.

¶ Et sub nomine auunculi matertera non comprehenditur. Cor. Perus. in consil. cclxxj. lib. ij.

117 ¶ Ultimo, e contra, foemininum b non concipit masculinum. l. si ita scriptum. de leg. ij. not. per gloss. in s. fin. qui da. tuto. test. poss. in l. j. ff. de verbo. signi. Ideo ancillis legatis masculi non continentur. l. seruis legatis. de leg. ij. Nam hoc esset contra naturam, quam ars quantum potest imitatur, vt dicit Car. in ele. j. in ij. qd. de sepul. in fin. & in clemen. j. iij. quaestio. de elect. Et ideo nomine abbatissa. abbas non comprehenditur: vt per gloss. in clemen. ascendentes de statu monac.

¶ Et intelligitur, nisi esset eadem ratio in masculo, quae est in foemina: vt dicit Anto. de Butr. in c. si. char. ix. de consuetu. quem referunt & sequuntur Modern. in l. si quis id quod. ff. de iurisdict. omn. iudic.

c ¶ Sed hoc non videtur verum c: quia tunc non esset differentia inter masculinum & foemininum, e contra. d. l. si ita scriptum.

¶ Et e contra illud dictum Ant. de Butr. allego text. notabile in c. quoniam. in princ. de simo. ¶ vbi poena quae mulieribus imponitur, non habet locum in masculis, in quibus tamen erat eadem ratio. Et illum tex. ad hoc ponderauit Ioan. de Anan. Sed illud quod dicit Anto. de Butr. posset habere locum quando dictum fuisset de foemina gratia maioris frequentiae d.

d Ex quo inferitur ad quaestionem quam Albe. ponit in j. parte statutorum, quaest. c. iij. incip. sed quid si statutum sit in villa. quod quis non teneat capras sub poena, an habeat locum in hircis. dicit fuisse determinatum Mutinae quod non, de consil. Alberti Papiens. per regulam

A [REDACTED]

b Foemininum, Vide Alex. in l. sed si hac, s. li. beros. de in ius vocando. & in consil. xlvj. iij. volu. & consil. lxxvj. Hie, Chur

c [REDACTED]

d [REDACTED]

dicta l. si ita scriptum. quia foemininum non concipit masculinum.

¶ Dicit tamen Alberic. quod vidit contrarium obseruari propter identitatem rationis: & dici potest expressum fuisse de capris propter maiorem frequentiam, vt dixi. Et ad hoc facit gloss. in l. j. C. de rap. virg.

¶ Appellatione tamen personæ masculus continetur, vt not. Bal. a in l. quicumque. col. iij. ver. idem si statutum diceret, quæcunque persona. C. de seru. fugi. Et idem dicit ibi, nomine vniuersitatis. per l. metum. §. animaduertendum. ff. quod met. causa. Et idem dicit Bald. in d. l. quæcunque. de nomine aquilæ: quia masculus & foemina comprehenditur. Et in hac l. hæc satis sint.

PHILIPPVS Decius regius senator Delphi.

In §. Item impuberes. Argumenta.

- 1 Impuberes ciuilibus fungi officijs haudquaquam possunt.
- 2 Impubes iudex eligi nequit.
- 3 Impubes dignitatem aut officium sine administratione potest obtinere.
- 4 Pupillus, quod scilicet iudicio careat, ab officijs prohibetur administrationem requirentibus. & nu. 5.
- 6 Iuramentum non præsumitur esse de feudi substantia.
- 7 Pupillus in ecclesia cathedrali canonicatum habere potest.
- 8 Pupillus in ecclesia præbendam obtinere potest.
- 9 Pupillus iure hæreditario dignitatem cum administratione potest obtinere.
- 10 Pupillus neque notarius neque testis esse potest.
- 10 Impuberes defectu iudicij non possunt ad testimonium admitti.
- 11 Pupillus maior factus testis esse potest de his quæ vidit in aetate pupillari.

§. Item impuberes.

ITEM impuberes ab omnibus officijs ciuilibus debent abstinere.

¶ NOTA regulam ¶ quod impuberes ab omnibus officijs ciuilibus remouentur. Et ideo non tenetur pater qui consentit filium infantem creari decurionem: quia creatio nõ valet. lege Lucius. §. pro infante filio. vbi glo. ff. ad municip. Et idem est in officijs ecclesiasticis quæ impuberibus non conferuntur. c. indecorum. de atate & qualit. c. superinordinata. de præbend.

Et

¶ Et ista regula generaliter procedit, adeo quod etiā propter penuriam hominum impubes non admittitur. l. ij. §. si. ff. de iure immun.

2 ¶ Secundo ampliatur, et ut etiam iudex eligi non possit, ita quod officium debeat exercere post pubertatem: quia tempus electionis consideratur. vt not. Bar. in l. impuberem. in prin. §. de fal. vbi dicit, quod pupillus notarius creari non potest, hoc modo, vt postea factus maior officium exequatur. alleg. l. excusatur. in princip. §. de excu. tut. & text. in c. si eo tempore. de rescript. in vj.

3 ¶ Sed hoc dictum dubitabile videtur: et quia vt j. dicam, impubes potest habere officium & dignitatem sine administratione. Ergo nihil repugnare videtur, quominus constituatur notarius conferendo exercitium post tempus pubertatis: quia tunc dum est impubes nihil facit iudicio intellectus impuberis. Sed postea post pubertatem exequitur officium secundum iudicium quod tunc habet. Secus esset quando a iudice officium haberet. fundamentum à iudicio pupilli, dum est pupillus: gratia exempli: Si minor xiiij. annis faceret testamentum conferendo eius testamentum post tempus pubertatis. Certè hoc non valeret. vt not. in l. si minor. ff. de ser. expor. ibi, consilio eius quasi non resistit. & facit tex. in l. j. §. si. ff. commod.

¶ Non obstant iura allegata per Bart. quia habet locum, quando electio fit simpliciter. Secus quando facta est conferendo exercitium in tempus habile: de quo tamen videndum est, quod dixi in c. post testonem. de probatio.

4 ¶ Tertio pupillus prohibetur hic, quia iudicio caret: vt dicit textus in l. cum prator. §. non autē. ff. de iudi. & in §. praterea. instit. quibus non est permis. fac. testam. & facit tex. in l. j. §. impuberes vero. de fal. mo. Idcirco tertio ampliatur ista regula, vt contrarium per viam dispensationis à principe constitui non possit: quia super defectu iudicij naturalis dispensari non potest. vt not. Innoc. in c. seiscitatis. de rescript. l. d. in l. bonarum. C. qui admit. fa. tex. in l. fin. C. de testa. milit. cum similibus, vt not. tradit ibi Alexand. Et videtur hoc procedere, nisi pupillus esset doli capax: quia cum eo videtur quod princeps dispensare possit: vt not. Angel. & sequitur Alex. in d. l. si. per illum tex. de testa. mil. & ad hoc facit tex. in d. l. de minore. in princip. ff. de quæst. vbi in crimine l. i. x. maiestatis impubes habilitatur ad testimonium. & facit gl. in c. de iur. in vers. in canonicis. de rescript. in vj. quæ dicit quod Papa ex certa scientia potest causam pupillo committere. Et de hoc tradit Abb. & Moder. in c. cum vigesimum. de offic. de leg.

5 ¶ Et prædicta regula nunc limitatur vt procedat in officiis & dignitatibus cum administratione. Secus esset in officio & dignitate simpliciter quæ non haberet administrationem: ad quā etiam pupillus habilis videtur: vt no. Bal. post Odo. in d. l. si. per illū tex. de testa. mili. Et idem Bul. per

illum tex. in l. fed & milites. §. iam autē. ff. de excu. tut. vt not. Bar. in l. j. col. x. vers. ex prædictis patet. C. de digni. lib. xij. vbi inquit, quod infans licet nihil intelligat, miles creari potest. Et hoc sepe numero faciunt barones & reges qui faciunt eorum filios paruulos milites: vt Alb. dicit in d. l. fi. Et ista ratione etiam infanti feudum concedi potest: quia magis habet naturam beneficii, quam contractus. Et licet non possit iurare. l. iusiurandum. §. pupillo. ff. de iureiur. Juramentum non est de substantia feudi. ita Bal. dicit in l. si quis seruo. C. commu. de manu. & facit tex. in l. quam tuberonis. §. pupillum. ff. de pecul. vbi pupillus potest habere peculium.

¶ Et eodē modo in ecclesiasticis potest pupillus habere canonicatū in ecclesia cathedrali, licet vocem dare non possit. c. ex eo. de elec. in vj. no. in c. fi. vbi gl. de iud. in vj.

¶ Et potest etiam pupillus habere præbendam in ecclesia: vt not. Bald. in l. admittentes. §. qui corporis. ff. de excu. tut. & est text. in c. ex insinuatione. de sumo. de quo Feder. tradit in consi. xlix. domine Raynut. & in consilio cxxij. casus est talis: quædam est canonica. Et late Abb. in c. super inordinata. de præben. Nam etiā pupillus potest habere ordines minores, in quibus sufficit septennium. vt per gl. lxxvij. distin. in summa. & in elem. in. de ata. & qualit. Ergo etiam poterit habere beneficia simplicia: vt s̄ dictum est: quia ille qui reputatur habilis in ordinibus, etiā in beneficiis debet habilis reputari. ca. de his. vbi gl. xxvij. distin. in c. accepimus. de ata. & qualit.

¶ Secundo, regula procedit nisi pupillus iure hereditario dignitatem cum administratione consequeretur: vt patet in filio regis, qui mortuo patre succedit vt not. in cap. grandi. de sup. neglig. præla. & not. Bal. & Ang. in d. l. si de test. mil. & idem Ang. in l. cum prætor. §. non autem. ff. de iudic. Et tunc debet regi per tutorem: vt no. Old. in consi. liij. quæstio talis est. Io. And. in addi. Specu. in tit. de tut. in rub. cum simil. vt tradit Alex. in d. l. fin. & Abb. in c. cum vigesimum. col. ij. de offic. deleg. Ioan. de Ana. in rub. de delic. pue. col. j.

¶ Et per istam regulam infertur, quod pupillus non potest esse notarius. vt no. Bald. in d. l. impuberē. in prin. de fal. Et eodē modo non potest esse testis. l. iij. §. lex Julia. l. inuiri. in si. ff. de testib. §. testes autē. in titi. de testa. quia eius testimonium esset, sicut si cæcus testificaret de coloribus: vt Bal.

vt Bal. dicit in l. testium. C. de testib. col. ij. vers. redeo ad primum.

¶ Et licet non opponatur, eius dictum non valet: quia ipso iure est nullum. vt not. Ang. per illum text. in §. j. in auti. de testamen.

10 ¶ Et non videtur quod etiam in defectum aliorum im puberes admittantur propter defectum iudicij naturalis, ex eo quod §. dictum est per l. ij. §. fina. ff. de iure in muni. licet secus esset in aliis testibus qui ob alium defectum repelluntur.

¶ Et ista conclusio fallit in crimine læsæ maiestatis in quo pupillus ad testimonium habilitatur. l. de minore. in prin. ff. de quæst. Secundo fallit quod ad iudicium faciendum si sit doli capax: vt not. per gl. in l. inutili. l. ij. in fi. ff. de testi. & no. Bar. per glo. ibi in l. fi. C. de his quibus vt indig. & in l. ex libero. §. fi. ff. de quæstionibus. Non tamen facit iudicium plenum, sed aliquale. vt no. Bar. in l. maritus. supra de quæstionibus.

11 ¶ Tercio & vltimo limitatur, nisi sit maior factus: quia testificari potest de his quæ vidit in pupillari ætate secundum glo. in l. ij. §. lex Iulia. §. de testi. in l. notione. §. instrumentorum. de verb. sig. in l. ad testium. in prin. ff. de testa. & in §. sed neque. instit. de testa. & not. Spec. in tit. de testi. §. j. vers. sed nunquid factus impubes. Et hoc est verum in his quæ vidit dum esset proximus pubertati: vt no. Bar. in d. l. ad testium. in prin. & in d. §. instrumentorum. & est communis opinio: vt dicit Aret. in d. l. ad testium a. & Ang. Aret. in §. testes. instit. de testa.

A ¶ Sed tñ considerandū est: quia hoc nō videtur verum b. Nam ex quo eorū dictum refertur ad tēpus pupil. ætatis in quo non habebat iudiciū, non videtur valere testimonium: quia factus pubes nō deponit. Prout nunc, sed prout tunc. facit text. in l. ij. §. fi. ff. cōmo. vbi factus maior nō obligatur pro cōmodato factō in ætate pupillari.

PHILIPPVS Decius Valen.

In l. Eius est nolle. Argumenta.

- 1 Nolle nubere non dicitur, quæ viri potens non reperitur.
- 2 Religiosus qualiter intelligatur non habere velle aut nolle.
- 3 Silere dicitur propriè qui loqui potest, & desinere qui cœpit.
- 4 Tutor nomine pupilli bonorum possessione agnoscere quit, repudiare nequit.
- 5 Repudiare posse eum, qui & adire, qualiter intelligendum.

Nolle

6. Nolle & velle contraria sunt, medium inter vtrunque est non velle.

7. Voluntatem cessare, differt ab eo quod est, eandem reuocare.

REGVLA III. VLPIANVS.

EIVS est nolle, qui potest & velle.

¶ Ista regula vltra glo. melius exemplificari potest, ex eo quod dicitur in l. pater Severinam. in princ. ff. de condi. & demon. & Bar. ibi ponit summarium huius l. Et not. illum. quod illa f. quæ non est viri potens, non dicitur nolle nubere, ex quo matrimonium contrahere non potest. Et sic velle non potest, bene facit text. in l. quis sit fugitiuus. §. idem ait si seruus. ff. de adil. edi. vbi nolle dicitur ille qui potest statim facere. & non fecit ibi, cum posset noluit. Ad idem text. in l. nolle adire. ff. de acqui. har. vbi non videtur nolle adire qui non potest. Et ista ratione dicitur, quod si religiosus non habet velle nec nolle. c. si religiosus. de elec. in vj. & in c. si religiosus. de testa. in vj. in c. si. de sepult. eo. lib. not. in c. non dicatis. xij. q. j. & ideo non nocet nolle ei qui velle non potest. vt not. Bald. per illum text. in l. ab administratione. C. de leg. vbi post Iac. But. infert ad statutum quod imponit pœnam declinanti iurisd. potestatis, vt non habeat locum in clerico qui etiam si velit non potest coram seculari litigare. c. si diligenti. de fo. cõp. & hoc latè prosequitur ibi Alex. & per istum etiam vt s. & nolle etiã dicitur, qui facit quod non possit velle. vt not. Bald. in c. intelligimus. col. ij. de iudi. per l. j. C. de natu. lib. vbi etiam Bald. in vlt. not. idẽ dicit. ¶ Et per istum text. dicit Abb. in consi. xxij. quidam Ioã. colum. ij. lib. ij. quod si ille dicitur proprie silere, qui potest loqui: & desistere dicitur ille, qui inchoauit. vt not. Cald. in consi. xvj. de verbor. significa. facit text. de pœni. distin. ij. in fi. vbi dicitur, quod illud quod non est, deseri non potest. Et proprie excusatur ille qui acceptare potest: & qui non potest, dicitur improprie excusari gl. not. in l. j. §. initium. in versi. casum. ff. de postul. & facit quod not. per glo. in c. ad dissoluendum. de despon. impu. dum inquit, quod non moritur ille qui non vixit. alleg. xxxij. q. ij. in ca. quod verò. & in c. sicut ex vestratum. de homi. ci. cum simi. vt per gl. in d. c. ad dissoluendum. & est regula generalis, quod priuatio presupponit habitum. l. de cem. de verbo. oblig. l. manumissiones. de iusti. & iure. l. non

non videtur. 7. eod. vbi de hoc plenè videbimus.

4 ¶ Et regula istius legis secundum gloss. Barto. hic fallit in tutore qui bonorum possessionem agnoscere potest pro pupilo: & tamen illam repudiare non potest. l. tutor. ff. de bonorum possessione.

¶ Sed tamen videtur dicendum quòd imò ista regula etiam in tutore habeat locum: nam ipse potest nolle, cum habeat facultatem adeundi hereditatem, vel agnoscendi bonorum possessionem. Ergo etiam bene verificatur, vt dicatur nolle adire vel nolle agnoscere. Sed non sequitur quòd licet dicatur nolle adire vel nolle agnoscere bonorum possessionem, quòd videatur repudiare: quia ex eo quòd tutor dicat, nolle agnoscere, nolle adire, non infertur repudiatio: vt not. in l. qui se patris. C. vnde liber, vbi declaratum fuit.

5 ¶ Bene verum est quòd per illum text. in d. l. tutor. limitatur regula. l. is potest. s. de acquir. hered. 7 vbi dicitur: is potest repudiare, qui potest adire. Nam illa regula habet locum in eo qui iure suo & ex propria persona adire potest. Secus si ex persona alterius. vt not. Bar. hic: & sequitur Alex. in l. legatū. ff. de leg. j. in l. fin. C. de repub. bon. possess. Et hoc etiam non videtur verum: quia imò regula d. l. is potest. etiam habet locum in eo, qui ex persona alterius adire potest: vt probatur in l. is qui hares. s. fin. s. de acquir. hered. vbi in repudiando voluntas patris & filij requiritur sicut etiam in adeundo necessaria est, vt etiam dixi in d. l. ij. de repud. bon. possess. Et ideo d. l. tutor. alium habet verum intellectum: quia procedit in eo qui ad utilitatem alterius adire potest. Nam in praxi dicitur alterius repudiare non potest. vt no. idem Barto. in d. l. is potest. col. v. vbi alleg. gl. hic, quæ hoc sentire videtur, dum dicit quòd fallit in tutore ratione officij.

6 ¶ Postremo, ad declarationem verborum regulæ, notandum est quòd nolle & velle contraria sunt. Et inter ista contraria datur medium, quòd est, non velle vt not. Bart. in l. iam dubitari. de hered. instit. facit quòd not. in l. j. scientiam. ff. de tribu. Nam verbum nolle, denotat expressam resistantiam: non sic in verbo non nolle. vnde dormiens bene dicitur non velle: sed non dicitur nolle, vt tradit Innoc. Ioan. And. & docto. in cap. prudentiam. s. sexta. de offic. deleg. cum similib. vt dixi ibi, & in l. qui se patris. post Alexand. ibi. C. vnde lib. Et adde Abb. qui videtur

¶ Non velle.
adde Bald. in l.
verborum C. de fi-
dei commiss.

A Reuocetur. not. vñi casum vnicū in materia reuoc. mandati. quōd vbi subest causa reuocandi mādatū, reuocatur. l. si eum Cornelius. ff. de solut. ibi, nec causam habuisset. Hier. Chuc.

B Reuocare. hinc etiam dicitur iudex qui posuit quōdam ad cōfina donec reuocauerit, an eo mortuo expirat cōfina. de quo videtur Barto. l. centesimis. hic alleg. Bald. in l. in emptis. vbi late Sali. de cōtrah. empt. late per cano. in c. si gratiose. de rescri. lib. xi. H. C.

C [REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

detur in c. finem litibus. de dolo & contu. in ij. col.
¶ Et ad prædicta etiā fa. quia ¶ aliud est, quōd in aliquo casu cesset voluntas: & aliud est, quōd voluntas reuocetur. **A** gratia exempli: morte mandantis expirat mandatum, & mandatum non extinguitur per mortem tanquam reuocatum sit à domino. Sed quia voluntas domini cessat. l. iij. ff. loca. nam per mortem non dicitur voluntas reuocata: quia reuocatio est quando contraria voluntas ponitur, & talis reuocatio per mortē fieri non dicitur. ita notabiliter Bart. dicit in l. more maiorum. col. si. §. de iuris. om. iud. vbi per hoc infert quod si aliquis causam delegauerit, donec iusserit reuocandum, quōd per mortem non videtur reuocare **B**. Allegat bonum tex. in c. si delegatus. de off. deleg. in vj. & est cōmunis opinio, quod per mortem non dicatur actus reuocari: vt late Alex. concludit: quia alios refert. in l. ceteris. §. si. de verb. obli. & est dictum Innoc. in c. licet vndique. de off. deleg. refert & sequitur Ang. in l. & quia. §. de iuris. om. iud. Et sic ille cuius voluntas cessat. dicitur non velle. Et nolle dicitur, qui reuocationem facit. **PHILIPPVS** Decius Valentia.

In l. velle non creditur. argumenta.

- 1 Velle non putatur, qui superiore cogente operatur.
- 2 Voluntarius non dicitur actus qui iussu patris vel domini est factus.
- 3 Voluntas coacta qualiter voluntas dici possit.
- 4 Voluntatem coactam, voluntatem esse, in negotiis propriis & non alienis intelligendum.
- 5 Voluntas an possit dici coacta in eo, qui gerit negotia aliena.
- 6 Voluntas dicitur quandoque coacta conditionali violentia.
- 7 Filius vel seruus aliquid faciens mandato patris vel domini pressus excusatur.
- 8 Locator operarum excusatur, si iussu conductoris aliquid fecerit in fundo alieno.
- 9 Laborator an ob denuntiationem cum protestatione extrajudiciali desistere teneatur.
- 10 Bona fides possessoris non alteratur per simplicem denuntiationem.
- 11 Vicinus vicini negotia nosse præsumitur.
- 12 Iudicis mandato qui quid operatur, an aliquando excusetur.

REGVLA IIII. VLPPIANVS.

VELLE non creditur, qui obsequitur imperio patris uel domini.

NOTA

- 1 ¶ NOT A quòd non reputatur velle ille qui actum facit ex iussu patris vel domini: licet enim praxise nō cogatur obedire, quia etiam iubente domino seruus potest nolle adire: vt dicit tex. in l. cum proponas. C. de har. infit. Tamen obtēperando actus ille non dicitur voluntarius, vt hīc dicitur. Et secundū glo. hoc intelligitur quo ad hoc vt à pœna excusetur, aliās secus: quia etiam voluntas coacta, voluntas est. vt per glof. quaz alleg. l. si mulier. §. si metu. el. ij. §. quod met. cau. & l. si patre cogente. §. de ritu nup. Sed certē hoc modo ista regula multum restringitur intelligendo illam respectu pœnæ, de qua in text. nihil dicitur. Et ideo generaliter vt verba sonant intelligitur.
- 2 ¶ potest, quia propriē & verē nō datur velle: nec t̄ actus voluntarius videtur, quando fit iussu patris vel domini quia ex voluntate fieri dicitur, quod ex libero mentis arbitrio profici scitur. vt dicit tex. xv. q. j. cap. j. in §. voluntatem. Et per obedientiam propria voluntas maclatur, vt inquit tex. viij. q. j. in c. sciendum. Et actus non dicitur voluntarius, quando fit ab eo qui poterat compelli: a vt no. Bald. per illum text. in l. nouissimē. ff. quod fal. tut. auth. & tradit Io. And. in c. praterea. in versi. extorquentes. de iure patr. & in regula bonafides. in prin. de reg. iur. in vj. cum simul. vt dixi in c. cum M. de consti. & facit text. in l. rem legatam. j. de ad. leg. vbi alienatio dicitur voluntaria, quando non instante necessitate, sed à mera voluntate procedit. Et ideo ex prædictis bene inferitur, q̄ hæc regula absolūtē procedat prout loquitur.
- 3 ¶ Non obſt. q̄ voluntas coacta volūtas dicatur, vt in iuribus alleg. in gl. & ad idē text. in l. si priuatus. in princ. §. qui & à quib. & est text. melior de iure. xv. q. j. in c. merito. quia respondetur q̄ voluntas est qualificata & nō simpliciter, vnde non propriē dicitur, ex quo nō est simpliciter, sed secundū quid b arg. l. hoc legatum. & q̄ ibi Bar. de leg. iij. Et ad hoc est tex. ad literam in c. maiores. in §. item queritur. de baptisim. vbi dicitur, q̄ coactus dicitur velle cōditionaliter & non absolūtē. & facit tex. in d. l. si priuatus. vbi primo dicitur, q̄ coactus manumittere voluntatē accōmodauit. Et postea dicit tex. q̄ nō fuit voluntas manumittendi. Et sic simpliciter & absolūtē eius qui cogitur nō dicitur volūtas. Et in primo limitat & declaratur illud qd̄ dicitur, q̄ volūtas coacta, volūtas est. Et regula nostra intelligitur de volūtate simplici & propria.

Secun

¶ Secundo, quod dicitur quod voluntas coacta voluntas est, habet locū 4
in negotio proprio. Secus est in negotio alterius: vt no. Bal. dicit in rub.
de controuer. inuest. in fi. per l. j. in fi. ff. de auto. tut. & idem no. Bal. in l.
ij. §. sed si quis. col. fin. C. commu. deleg.

¶ Sed considerandum est, quod imò etiam in gerente negotium alte- 5
rius: quia in tutore vel procuratore voluntas coacta voluntas est, dum
eligit potius hoc facere, quàm aliud malum pati, vt dicitur in d. c. meri-
to. xv. q. j. Nam ratio ista quæ in facto proprio consideratur, etiam in
alieno procedit, bene verum est quod compulsio non reddit actum nul-
lum in facto proprio: secus in tutore. & ita loquitur text. in d. l. j. in fi. Et
hoc idem est in pluribus aliis casibus, vt not. ibi per gloss.

¶ Tertio voluntas coacta voluntas dicitur, quando violentia præcise 6
non inferitur, sed est conditionalis: puta: nisi sic feceris, te interficiam. In
eo enim quod elegit ita facere potius quàm mori, eius voluntas est: vt
declarat text. in d. c. merito. v. q. ij. & in d. c. maiores. in §. item quaritur.
de bapt. Secus quando quis præcise cogitur aliquid facere, quia tunc nul-
lo modo consentire videtur: quia potius dicitur pati, quàm agere: vt di-
cit text. not. in c. fatis. quod met. cau. & idem habetur in d. c. maiores.

¶ Quarto & ultimo licet coacta voluntas dicatur, non tamen est volun-
tas spontanea. vt no. Abb. per illum tex. in c. j. de reg. & est gl. not. xxxij.
q. v. in c. notificasti. in verò. licentia. & no. Abb. in c. cum locum. de spon-
sa. in c. abbas. quod met. cau. Et in hoc etiam considerandū est, quia si vo-
luntas spontanea accipitur pro libera, hoc habet locum in qualibet vo-
luntate simplici quæ proprie libera esse debet, per ea quæ superius di-
cta sunt. Si verò capiatur spontanea voluntas pro voluntate eius qui
spontè se offert; tunc spontanea voluntas à voluntate simplici distingui-
tur. Nam sponte fieri dicitur illud quod fit proprio motu, & non ad pe-
titionem: vt not. dicit Pet. de Anch. in cle. præfenti. de censu. in v. not. vbi
expressè dicit, quod non dicitur spontè fieri illud quod fit ad petitionē.

¶ Ultimo notandū est quod dicit gl. hic per istū tex. & excusatur filius 7
vel seruus qui aliquid facit de mādato patris vel dñi. Et hoc intelligitur
in delictis leuibus qui non habēt atrocitatē: vt gl. dicit per l. ad ea. §. eod.
Et hoc est text. in l. liberorū. §. excusantur. ff. de his qui not. in fa. & in
liber homo. la. ij. in princ. §. ad leg. Aquil. & gloss. ibi latè insitit. Secus
est in grauius delictis in quibus non excusatur filius vel seruus. d. l. ad
ea. quæ à contrario sensu. & est tex. in l. seruus non in omnibus. §. de act.
& oblig. & no. Bar. in l. seruus. ff. de noxal. in l. non solum. §. si mandato.
col. j. §. de iniur. & ibi in vers. idem puto. dicit q. qualibet iniuria perso-
nalis dicitur graue delictū quantū ad propositū. Et licet in grauioribus
(vt dictū est) non excusetur filius vel seruus ex iussu patris vel domini,
pœna tamē mitigatur: vt est tex. no. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de vi publ.
& Bal. & Sali. ibi ad hoc not. illū text. Et eodē modo excusaretur etiā in
atrocibus

- atrocibus, qñ seruus cogeretur à dño sub comminatione mortis si illud nō faceret: vt Bar. dicit in d.l. seruus. de no. xal. Et hoc haberet locū in quolibet q tali modo p me- tū cōpelleretur: vt no. per doc. in l. vt vim. s. de iust. & iu.
- 8 ¶ Et quod supra dictū est de filio vel seruo, etiā habet locū in aliis hominibus sui iuris qui ex mādato alterius exculant, saltē in his quæ sunt de gñe permissorū. vt no. per gl. fi. in l. in rem. §. tignū. ff. de rei vend. quæ dicit de
- A laboratore a qui cōductus de mādato cōductoris intra- uit fundū alterius, q̄ excusatur. & Bar. Ang. & Doct. illā sequuntur. & tradit no. Bal. in consi. cccc. lxxij. statuto ciui- tatis Papiæ. lib. iij. secundū nouā formā. & no. Alb. in l. si quis id quod. col. pe. in ver. itē facit. s. de iuris. om. iud. & idē Alb. in l. j. in prin. col. j. in fi. in ver. & bene facit ista litera. s. de eo per quē fac. est. & no. Bar. in d. l. non solū. §. si mādato. col. iij. in ver. sed quarto. Bal. in l. non ideo. col. j. ver. & nota q̄ l. nostra. C. de accu. & idē Sali. ibi. in j. q. & idē Bal. in auth. ingressi. col. ij. in ver. quod dico de medico. C. de sacrosan. eccle. & facit q̄ not. Bal. in q. ac- cufatus de vi turbatiua. col. antepe. ver. tertio queritur.
- 9 ¶ Et prædicta cōclusio limitatur non procedere quan- do prædicto laboratori sit facta denūtiatio. vt dicunt Imo. & Rona. in l. de pupillo. §. nuntiationē. in ver. quis forte. per gl. ibi. in ver. nullus. in fi. Et idem voluit Ange. in d. §. tignū. in ver. quod intellige. dicens, q̄ contra la- borantes nō obstāte protestatione eis facta, est præsum- ptio doli. & idem no. Ang. in auth. vt omnes obe. iud. in iij. col. in ver. item ex hac lectura patet. & sequitur Alex. in cōsi. xxxvj. visis his quæ per dominos. lib. j. col. ij. & in consil. lxxix. visis his quæ egregie. lib. iij. Et ista videtur cōmunis opi. licet idem Alexā. contradicat in d. l. de pu- pillo. §. nuntiationem. col. iij. vbi inquit, q̄ laboratores propter talem protestationē non debent desistere: quia illa denūtiatio extraiudicialis non cōstituit illos in ma- la fide. alle. tex. in l. pe. ff. pro empr. vbi emptor rei alienæ qui bona fide possidebat nō cōstituitur in mala fi. ex eo q̄ quis extraiudicialiter sibi denuntiauit rē esse suā.
- 10 ¶ Sed responderi potest, q̄ tex. in d. l. pe. loquitur in eo qui erat in bona fide causata ex tit. emptionis: meritō il- la bona fides nō alteratur ex simplici denuntiatione al- terius. Non sic videtur in laboratoribus, quorū bona fi- des & credulitas erat solū fundata in simplici dicto con- ductor

ductoris: ideo etiam ex simplici dicto alterius alteratur. Cum nulla fit ratio quare magis uni quam alteri credatur. Et sic defenditur ista limitatio quæ maximè habet locum si protestatio facta fuisset re integra antequam laboratores intrarent fundum. arg. l. si fundum. & quod ibi Bar. C. de rei vend. & ex eo quod dixi responderi potest ad doctrinam Bar. quæ facit pro opin. Alex. in l. quod te. col. pen. s. si cert. pet. in l. qui in alterius. de regu. iur. cum simi. vt dixi ibi, quod quis non tenetur credere denuntianti vel protestanti in eo quod non pendet à facto proprio nisi sit protestatio: quia in facto alieno est probabilis ignorantia, nisi sit scilicet scilicet scilicet per instrumentum: nam hoc non videtur habere locum in laboratore: quia, vt dixi, sicut fuit facilis ad credendum conductori: ita etiam debet contradicenti credere, & desinere.

Secundo gl. in d. §. tignum, habet locum propter ignorantiam probabilem in qua sunt laboratores. Secus ergo videtur si ignorantia non est probabilis: vt quia essent vicini qui præsumuntur habere notitiam, quia vicinus præsumitur scire facta vicini. c. quosdam. de præsumpt. & not. Bar. & doct. in l. j. ff. si cer. pet. Et in simili casu ad propositum nostrum tradit Spec. in tit. de emp. & vend. §. nunc dicendum est. in fi. & in terminis tradit Alex. in consi. xxxvj. lib. j. s. alleg. Et pari ratione id est esset dicendum in aliis casibus in quibus scientia præsumitur: vt quia esset factum in loco, propter quam scientia præsumitur: vt not. Bar. in l. is potest. col. vj. de acqui. bar. & in l. si cui. §. eisdem. ff. de accu. cum simi. & tradit Alex. in consi. xxxvj. visis his. col. ij. lib. j. & in consi. clxxvj. in hac causa col. iij. lib. ij. & in consi. clxx. col. ij. eo. lib. ij. & secundum istam limitationem procedit tex. in l. ij. in fi. in ver. si verò. ff. de term. mot. de quo tex. opponit Alb. & non soluit in l. si quis id quod. ff. de iur. om. iu. Nam loquitur ille tex. quando operari scienter hoc fecerunt, vt colligitur ibi in ver. seq. quod si per ignorantiam. vbi tex. aduersariè loquitur de ignorantia. Ex quo datur intelligi quod in d. ver. si verò. immediate procedenti loquitur quando scienter id factum fuit & non placet sol. Moder. in d. §. nuntiationem. qui dicunt quod in tex. d. l. ij. sequitur quando laboratores conducebantur ad opus illicitum: quia ibi non constat hoc: quia illa mutatio lapidum & terminorum de se non videtur de genere prohibitorum. Ad supradicta etiam esset videndum, an excusetur ille qui mandato iudicis aliquid facit. Et regula est quod sic, in regu. quod quis. de reg. iur. in vj. & in l. non videtur. §. quod iussu. j. eo. & quomodo hoc procedat & intelligatur, reseruat dicendum ibi, vbi melius cadit,

PHILIPPVS Decius Valentia.

In l. In negotiis. Argumenta.

- 1 Furiosus quia agenda non intelligit, meritò negotium gerere nequit.
- 2 Furiosus ne ad pias quidem causas testari potest.

Testam

- 9 Testamentum furiosum aliquo de Romano approbatum legitur.
 In rebus pro delictis non potest esse que in rebus pro
 sensu communi.
 10 Furiosus factum non personale dicitur, sed casuale.
 6 Furiosus in dem cauus, quibus & ignorans ligatur.
 7 Filia furiosa aliquo casu pro consentiente habita.
 Filia sanæ mentis, si non contradixerit, pro consentiente
 haberi debet.
 8 Furiosus quo differat à pupillo dari valente.
 9 Pupillus infans à pari procedit cum eo, qui infantie proxi-
 mus est.
 10 Pupillus qualiter obligari possit, remissiuè.

REGVLA V. PAVLVS.

In negotijs contrahendis alia causa habita est fu-
 riosorum, alia eorum qui dari possunt, quamuis
 actum rei non intelligant. nam furiosus nullum nego-
 tium contrahere potest: pupillus omnia negotia tuto-
 re autore agere potest.

1 ¶ PRIMO noto, quòd ¶ furiosus nullum nego-
 tium contrahere potest: quia non intelligit quod agit. §.
 furiosus. instit. de inutil. stipul. & nulla est eius voluntas.
 l. furiosi. j. eod. §. præterea. instit. quibus non est permis.
 facere testamen. & in omnibus, & per omnia loco ab-
 sentis, & quiescentis habetur. l. ij. §. furiosus. s. de iure
 codicil. l. j. §. adipiscuntur. s. de acquiren. possess. & in l.
 vbi non voce. §. furiosus. j. eod. in l. ij. §. furiosus. s. de
 procuratoribus.

¶ Et ista conclusio procedit etiam dato quòd actus per
 furiosum rectè factus fuisset, prout prudenti cõueniret:
 quia hoc videtur factū à casu ex quo mente caret: vt di-
 citur in d. §. præterea. cum simili. s. allega. Et hoc patet,
 2 quia ¶ etiam ad pias causas furiosus testari non potest: vt
 Barto. concludit in l. j. in j. quæstio. C. de sacrosan. eccle.
 bene facit text. in cap. si. de successio. ab intesta. & in c. si-
 cut tenor. de regu. & hoc videtur verum, quando constat
 talem non esse sanæ mentis: aliàs verò ex dispositione
 quæ mature & prudenter facta sit, ex quo hic nō constat
 de furore, videtur quòd nō præsumatur furiosus. Et hoc
 A modo videtur procedere quod notat Ioan. And. in capit.
 3 si. de successio. ab intesta. circa fin. vbi refert a ¶ testa-

B Delicto. Nota tamen quod si culpa sua sit factus furiosus & delinquit, non excusatur. ita Car. in clem. j. de homic. in vj. quod de delicto tamen commissio ante furorem non potest puniri criminaliter. ita Bal. in c. j. de eo qui frat. suum occidit. & ista est communis opin. de qua vide latissime per Ias. post Alex. l. ex facto. de vulg. & pup. col. x. verfic. sed pulchrum dubium, & Bald. in ca. in lictis. de rescriptis. & hoc procedit etiam si ante furorem fuerit condemnatus, secundum doct. ibi. Si tamen

constaret de simulatione, bene potest puniri. ita Bal. l. furiosum. qui test. fac. poss. C. in cautela hinc vsus est quidam iudex in patria mea quadam cautela: nam cum vellet mandare sententiam executioni contra quandam malefactorem: fuit oppositum quod non poterat propter superueniente furorem: tunc ipse fecit ponere malefactorem in loco ubi erat sagittandus: & precepit cuidam ex executoribus ut periret sagitta lignum in quo malefactor erat: quo facto ipse alta voce petiit confessionem: & sic detecta fuit malitia malefactoris. Qualiter autem probetur furor, vide Barb. c. de dilectus. de succes. ab intesta. ij. col. Ias. l. furiosum. j. col. quia quis non presumitur furiosus, secundum Bald. per illam Lin sine. C. de heredibus instit. ideo alleganti incumbit onus probandi, ut per Bald. in l. nec codicillos. C. de codic. & Card. cle. j. alleg. in ij. q. Et an probetur per testem non reddentem rati-

mentum cuiusdam qui dicebatur furiosus, ex eo quod recte factum fuisset, Romae in senatu approbatum fuisse, & recitatum Bal. in c. j. in prin. per quos fiat inuest. Alex. in l. furiosum. C. qui testa. fac. poss. & facit quod no. Ang. in d. l. furiosum. ubi inquit, quod in furioso qui dilucida habet interval- la, ex qualitate actus praesumitur factum quoniam erat sanae mentis a. cum si. & tradit Alex. in c. xi. mature quod. col. iij. lib. j. & in c. xi. visis attestationibus. col. pen. lib. ij.

¶ Secundo, praedicta conclusio quae videtur loqui in contractibus, ampliatur ut habeat etiam locum in delictis, in quibus furiosus non punitur. l. sed & si quemcumque. §. ij. ff. ad leg. Aquil. l. i. l. iud. §. sane. s. de iniur. & etiam pro graui delicto b. puta pro homicidio. ut est tex. in l. diuus. §. de offic. prat. l. infans. s. ad leg. Corn. de sica. in l. pen. §. si. s. de par. Aliqualis tamen poenitentia imponitur, si furiosus post delictum commissum ad sanam mentem conuertatur. ut dixit tex. xv. q. j. c. si quis infaniens. & hoc toleratur, ne disciplina ecclesiae deferatur. ut dicitur in c. excommunicatorum. xxij. q. v. ubi imponitur poenitentia pro homicidio permisso, ne disciplina ecclesiae deferatur. & in hoc tenet Luc. de Pen. in l. si apparitor. col. fi. de coarta. lib. xj. Sed hoc dictum non videtur verum: quia furiosus pro tali homicidio non efficitur irregularis, tex. in cle. j. de ho. ergo non videtur aliquo modo puniendus: & quia satis ipso furore punitur. d. l. diuus. & d. l. pen. §. si. de par. & quia ibi dicitur tale homicidium esse impu-

nitum

5 nitum. ¶ Et quia factum à furioso, videtur factum à casu sine facto personæ. vt dicit tex. in l. fi. in fi. s. de administrat. & glos. hoc tenet in d. c. si quis infaniens. in versi. propria. & ad illum text. in princ. responsio colligitur. Non obstat. tex. in d. c. excommunicatorum. quia ibi potest esse culpa, quæ non cadit in furioso.

6 ¶ Et ad supradicta notandum est, quod furiosus tamen obligatur ex causis ex quibus ignorans obligatur, vt probatur in l. ij. §. & si furiosi. s. de neg. gest. & no. per gloss. hic, & tradit Barto. in l. Iulianus. in vij. col. ff. de conduct. indebiti.

¶ Et no. etiam casum singu. quem glo. hic adducit in quo furiosa filia pro consentiente habetur. in l. ij. §. voluntatem. ff. sol. mat. vbi videtur ille tex. contra text. in l. quia certum. ff. loca. vbi furiosus non potest haberi pro consentiente: quia expressè consentire non potest. Docto. laborant in ratione illius §. voluntatem. in d. l. ij. sol. mat. Ias. ibi dicit quod in d. §. voluntatem. non fingitur consensus aut voluntas: quia istud est impossibile in furioso. d. l. qui ad certum. sed ibi fingitur non contradictio: quia filia ibi furiosi habetur pro non contradicente.

¶ Sed certè hoc videtur cõtra illum tex. qui expressè dicit consentire eam, quia meritò credat: ergo ibi fingitur consensus: & nullo modo dici potest quod fingatur ibi non contradicere: quia in veritate non contradicit filia furiosa. Cùm ergo habeamus veritatem, non est opus fictione: quia fictio cum veritate non conueniret. l. filio quem pater. s. de lib. & posthu.

7 ¶ Præterea in illo casu filia sanæ mentis, si non contradicit, habetur pro consentiente, vt ibi dicitur, nisi euidenter contradicat, videri patri consentire, ergo in illo casu non videtur differentia an fingatur consentire, vel fingatur non contradicere. Et ideo stat cõtrarium de d. l. quia certum. quia in filia sanæ mētis, taciturnitas habetur pro consensu: quia contradicere potuisset: fecus videtur in furiosa. d. l. quia certum.

¶ Sed potest responderi, vt dicit gloss. hic, quod ibi sit casus specialis: & ratio specialitatis videtur, quia actio erat communis cum filia: & quia nõ agitur de interesse filia, ex quo pater teneretur illam iterum dotare, si non haberet dotem: vt not. per gloss. in l. ij. §. quod si in patris. in verbo, dos est. ff. sol. matr.

ratione dicti sui vide Bald. in l. solam. C. de testibus. Paul. de Cast. in d. l. furiosum. H. C.

A Furiosus. Et an furiosus gatur deat omnibus privilegijs pupilli. Bald. in l. ij. C. qui admittit. & vnum no. q. licet furio. nõ habeat consensum in contractibus, habet tamen in quasi cõtractibus. ita Bald. in sua Margar. in verbo, furiosus. & in dubio si sit furiosus per dilucida intervalia si faciat testamentum vel cõtractum, præsumitur fecisse tempore non dilucidi intervalli: ita Bald. vbi s. H. C.

¶ Secundo principaliter noto differentiam quā regula facit inter furiosum & pupillum qui dari potest, & idem habetur in §. furiosus. & in §. pupillus. instit. de inut. stip. Secus est in pupillo infante, quia furioso æquiparatur, vt à contrario sensu colligitur hic. & ad idē pro ista æquiparatione est text. in d. §. pupillus. in l. j. §. adipiscimur. §. de acq. pos. in l. Fulcinius. §. adeo. ver. ita autē. §. ex quib. cau. in pos. ea. in l. pupillus. §. de acq. hære. in l. vij. §. de condic. fur. in l. quod infans. §. de rei ven. in l. infans. §. de fca. in l. inuitū. de ser. vrb. præd. in §. præterea. instit. qui non est permis. fa. test. in l. quod pupillus. §. de condic. inde in l. pupillus. §. de act. & obl. in l. j. C. de fal. mo. limitatur in casu l. infantis. C. qui admitti. vbi gloss. facit differentiam inter infantem & furiosum, de quo ibi dixi.

¶ Et quod dictum est de pupillo infante. idē est si infantia proximus sit. vt dicitur in d. §. pupillus. instit. de inuti. stip. & glo. ibi declarat, quando dicatur proximus infantia vel pubertati in verbo infantie proximus. & idē gl. in l. pupillum. in j. glo. j. eo. no. Bart. in l. j. ff. de noua. col. ij.

¶ Et de hoc quomodo intelligatur & procedat, videbimus in d. l. pupillum. j. eo. vbi melius cadit: quia text. ibi loquitur de pupillo proximo pubertati. Regula ergo ex differentia quæ traditur hic, procedit in pupillo qui sit maior infante & proximus pubertati: quo casu habet aliam quem intellectum, & actus in eo fundari potest & suppleri cum autoritate tutoris: vt hic dicitur, & in d. §. pupillus. de inuti. stipul.

¶ Et qualiter pupillus obligetur, no. Bar. in d. l. j. col. pe. 10 §. de noua. cuius dicta reassumit Ange. Aret. in d. §. pupillus. col. j. & videbimus in l. pupillus. j. eo.

In l. Non vult hæres esse. Argumenta.

- 1 Legitimus cōsentiens hæreditatem transferri in institutum, præsumitur nolle hæres esse.
- 2 Transferre latus patet, quàm concedere.
- 3 Transferre velle intelligitur quis varij modis. & nu. 9.
- 4 Corruptere volens mulierem, quando capite puniri debeat.
- 5 Voluntas non eadem est cum facto, sed ipsa re distincta.
- 6 Verba statutorum sunt propriè intelligenda.
- 7 Veneno interficere volens: an sit pleciendus, si non perfecterit quod voluit.
- 8 Venenum emens necandi gratia punitur, ac si necasset.

Verba

- 9 Verba actum denotantia pro materia subiectae ratione sumuntur, quandoque pro simplici voluntate.
 10 Voluntas ex facto collecta, praesumitur tacita.
 11 Actus se habens per modum actionis, fortior censetur eo, qui per patientiam constat.
 12 Non velle dicitur, qui etiam velle potest.

REGULA VI, VLPIANVS.

Non vult haeres esse, qui ad alium transferre
 voluit hereditatem.

- ¶ Ista regula melius quam glo. dicat, exemplificari potest in casu l. si quis ita haeres instituitur si legitimus. s. de haere. instit. vbi haeres institutus sub conditione
 1 si legitimus haeres hereditatem vendicare nolit. ¶ Nam si legitimus consentiat quod hereditas in heredem institutum transferatur, apparet quod non velit esse haeres, vt hic dicitur: qui enim rem in alterum transfert, illam nolle ipse habere dicitur: vt de donatione text. dicit in l. senatus. §. j. ff. de dona. cau. mor. vbi qui donat, illum potius quam se habere mavult. Et qui rem habet pro delicto, intelligitur voluisse in alium transferre, & a se omnino reiicere: vt inquit text. in l. j. in l. si id quod. §. si. ff. pro dereli. in l. quod seruus. in princip. ff. de stipulat. ser. & in §. hoc amplius. instit. de rer. diuisi. Et ideo hic bene dicitur, quod non vult haeres esse, qui ad alium voluit hereditatem transferre: & verbum istud, transferre, de quo tex. loquitur, intelligitur de totali abdicatione: ¶ quia plus est transferre, quam concedere. vt per glo. in c. j. de commo. in §. sed quod principi. in verbo, concessit. instit. de iure natu. & in capit. lex est. ij. distinct. qua exponit translulit, id est concessit. Et ideo translatus de vna ecclesia in aliam, nihil retinet de prima. xxj. q. ij. ca. si quis translatus. Et not. Bald. per illum tex. in l. Vlpianus. ff. de excu. tut. Et dum in text. dicitur hic voluit transferre, ista verba dupliciter intelligi possunt.
 3 ¶ Primo simpliciter pro nuda voluntate: vt quia declaravit voluntatem suam esse quod hereditas in alium transferatur, prout dictum est in figuracione casus, per illum tex. in dicta l. si quis ita haeres.
 ¶ Secundo, illa verba, voluit transferre, intelligi possunt cum effectu,

effectu, ita quòd re ipsa hereditatem ipse in alium tran-
 stulerit. Et ita videtur glo. hic intelligere. ¶ Et secundum
 istum intellectum hic probatur quòd voluit glo. not. per
 illum tex. in l. hn. ff. de re. diui. quæ verba hic posita, mu-
 ros transcendere voluerit: interpretatur & intelligit, q.
 re ipsa transcederit nulos. ¶ Et Bar. ibi per illam gl. in-
 fert ad statutum quo cauetur quòd si quis voluerit a ali-
 quam mulierem corrumpere, capite puniatur. Nam in-
 telligitur, quòd cum effectu illam corruperit. Et ex hoc
 dicto Bar. infert Franc. de Cre. in suo. not. xlix. defensau
 semel, quòd stante statuto, quòd si quis voluerit aliquem
 venenare, capite puniatur, quòd tale statutum non habe-
 ret locum in illo qui præparauerat venenum, si delictū
 non fuit consummatum: quia verbum illud, voluerit, in-
 telligitur de re ipsa quòd fecerit. Et pro tali expositione
 etiam est glos. in l. j. in verbo voluerit. ff. de leg. ij. Et illū
 not. ibi Alex. in si. post Pau. de Cast. Et ad idē est glo. in l.
 si. in prin. C. de cōdi. in ver. voluerit. quæ exponit volue-
 rit, id est elegerit. & in l. si constituerit. in ver. voluisse. ff.
 fini. reg. & in l. quòd si ab initio. ff. si cer. pet. & in c. si di-
 ligenti. in verbo purgare. de foro compe. & no. Bal. Ang.
 & Imo. in l. si quis Sempronium. s. de heredi. insti.
 ¶ Sed tamen^b aduertendū est in prædictis quæ Docto-
 res simpliciter sequuntur. Nam talis expositio est contra
 proprietatem verborum: ¶ quia volūtas ab ipso facto se-
 parata est, & distinguitur. c. j. de eo qui mit. in pos. l. pro-
 missor Stichi. §. cum constituto. s. de constit. pec. Et ideo
 exponere verbum voluerit pro ipso actū, est contra pro-
 prietatem verborū. Bene tateor quòd talis expositio to-
 lerari potest quandoque propter subiectam materiam:
 quia verba secundū subiectam materiam accipiuntur. l. si
 vno. in prin. vbi Bart. C. loc. etiam impropriatio verba: vt
 Alexan. tradit in consi. v. puto de iure. lib. iij. cum simil.
 vt dicam in l. quoties. j. eo. Et hoc modo procedit & in-
 telligitur glo. in d. l. fin. s. de rer. diui. Nam illa expositio
 ibi necessaria est, quòd exponatur verbū illud, transcē-
 dere voluerit, pro facto quòd transcederit: quia pœna
 de qua ibi agebatur, erat imposita pro ipso facto, vt dici-
 tur ibi in principio. l. si quis violauerit. Nam verbum il-
 lud, violauerit, designat factū. vnde licet postea inferius
 in eadem l. dicatur quòd Remus occisus fuit ex eo quòd
 muros transcendere voluerit: cōsonat quòd verbū illum
 voluerit

a Necesitas. Imo videtur quòd sic: quia statuta punientia delicta, intelliguntur de consummatis, iuxta doctrinam Bart. & omnium in l. j. ad leg. Cor. de fca. & statuta debent intelligi in casu vero, & non ficto. l. ij. & ibi Bald. §. hæc verba. de neg. gest. & l. quequid. de verb. oblig. 3. & sic ista voluntas venandi etiam si processit ad actum propinquum, dicitur ficta, vnde non potest puniri per statutum quia requirit

factum verum & consummatum: dicitur. Et ideo illatio quam facit Bar. ad statutum in d. l. si. non bene probatur in statuto: quia in statuto non coarctabit illa ratio ita interpretandi quæ in præalleg. l. si. habet.

6 ¶ Et in contrarium est regula communis. ¶ quòd statutorum verba propriè intelliguntur. l. ij. §. hæc verba. vbi Bart. ff. de neg. gest.

¶ Minus etiam satisfacit illa decisio Franc. de Cre. quòd statutum, si quis voluerit venenare aliquem, non habeat locum in eo qui preparavit venenum.

7 ¶ Primo, quia militat ratio inducta contra Bar. quòd in casu statuti non subest illa necessitas a recedendi à proprietate verborum, prout erat in casu d. l. si. de rer. diui.

¶ Secundo, quia in casu in quo loquitur Frac. de Cremona, decapitandus, sed quòd puniatur alia pœna pecuniaria: per not. per Cyn. & docto. in l. is qui cum telo, ad leg. Cornel. de sicar. Tertio facit, quia per consuetudinem totius mundi est derogatum omnibus legibus disponentibus conatum puniri. vt vult Specu. in titul. de accusat. in §. j. quem sequitur Bald. in consilio cccxlj. in j. vol. incip. quidam rumor, & Alexand. in con. xv. in j. vol. ij. col. ij. Ange. & Moder. in l. j. §. hæc autem verba. ff. quod quisque iur. Felin. in tract. quando conatur puniatur. in ij. colum. Ang. in tract. malefi. in ver. & ex interuallo. pe. col. Bertach. in suo reper. in ver. si. venenatio. vbi dicit se pluries iudicasse Romæ. Barbat. latissimè in consilio xxxij. in ij. volumin. & hæc est communis opin. prout ipse dicit. & sic videtur quòd bene iudicauerit Franc. de Cremona. exponendo venenauerit, id est, re ipsa fecerit. & mors secuta est. pro quo facit text. gloss. in cap. consulere. de simo. his tamen non obstantibus credo opin. do. Philip. veram per ea quæ ipse subtiliter dicit, prout moris eius est semper mittere falce suam in materias subtiles, nodosas, & intricatas, & eas miro & subtili modo enucleare: nam negari non potest, quòd voluntas sit separata ab ipso facto. text. cap. j. hic per eum alleg. vbi gloss. in ver. voluntatem, alleg. plures coner. quæ voluntas in delinquendo retenta in animo etiam in atrocissimis delictis non punitur. l. cognitio. §. de pœnis. latè Car. in Clem. j. de vsur. in ij. q. sed vbi processum est ad actum exteriorem, efficitur punibilis: vt no. dicit Bald. in l. non ideo minus. C. de accus. vj. col. dicens, quòd etiam in atrocissimis voluntas, seu ordinatio ad delinquendum non punitur, nisi processum sit ad aliquem actum ordinatum de præfenti ad ipsum factum, quo casu venit punienda: sic ergo in præfenti casu. Secundo, vbi quis est impeditus impedimento facti, vt quia fuit detectus, non venit puniendus conatus: vt volunt Docto. maxime Card. in d. c. j. de eo qui mit. in pol. Tertio, statutum loquitur clarè & expressè puniendo ipsam voluntatem, ergo debemus sequi illud: quia lex vel statutum quantumcunque durum & rigo-

rosium fit, ubi clarè loquitur, est sequendum. l. prospexit. ff. qui & à quibus. Quarto, verba statutisunt intelligenda propriè ubi absens intellectus non sequitur: vt in l. ij. §. hæc verba. & ibi Bar. ff. de reg. gest. ita in casu isto cum clarè constet voluntatem statuentium velle punire ipsam voluntatem delinquendi propter atrocitatem delicti: vt in l. j. C. de malef. ubi gloss. Salice. & Ioan. Fab. & Ange. post gloss. in §. alia. in fit. de publi. ind. Bald. in suo consilio elxiiij. in ij. v. l. ubi appellat istud delictum grauisimū. dicent quòd committens tale delictum, proditor & homicida nuncupatur. ergo si est grauisimū, quare non puniet eius conatus, sicut in aliis etiam homicidie. vt in crimine laese maiestatis, & in alia finamento: vt vult ipse Bald. & Ange. post gloss. ibi in die. §. hæc verba. & magis late Ludou. Bo. lo. in suo cons. viij. in ij. colū. versic. quo as. finamento.

Quinto, facit dictū consilium Bald. ecclvi. ubi vult, quòd si ibi prebatum esset quòd ille qui tentauit committere adulteriū, fecisset quicquid potuerit, & per eum non steterit, quòd veniret puniendus: tamen quia ibi non perseuerauerit: quia auferuntur ubi statutum clarè vult punire conatum: quia tunc non potest dici casus factus, imo verus, quia ipsa voluntas delinquendi verè est: nec etiam non consummatum, quia satis est consummatum illud quod punit statutum nec etiam oblitet communis opinio, quæ habet, quòd generali consuetudine est hodie derogatum omnibus legibus punientibus conatum, quia illa non extenditur ad atrocissima delicta, vt §. dictum est, nec etiam oblit. dict. cap. consulere, qua responde,

n. ille non habuit simplicem voluntatem, sed deuenit ad actum, quia venenum preparauit, & per eum non stetit, quia detectus fuit, vt ipse dicit: quo casu statutum videtur voluisse talem pœnam imponere propter atrocitatem delicti: quia plus est hominum veneno interficere, quàm gladio. l. j. C. de male. Et ad hoc bene facit decis. Bar. in l. j. ff. de parric. ubi in vlt. no. per illum tex. dicit quòd ille qui emittit venenum vt daret alicui, licet non dederit, punitur tamen ac si dedisset. Quod dicit notandum esse cōtra quosdam monachos qui voluerunt abbatē venenare. ¶ Et de hoc not. Ioan. de Ana. in rub. de his qui fil. occ. & Barth. Veron. in consi. lxxxj. vifa inquisitione. & est consilium vltimum. Et idem Bartho. Veron. in consi. v. casus talis. & in simili casu de abortiuo tradit And. Sicul. in cō. fil. xxij. sapientissimus dicit. lib. ij. col. pen. ¶ Eodem modo quantum ad casum huius l. applaudet quòd verba illa, transferre voluerit, intelligantur cum effectu propter subiectam materiam: vt §. dictum est. ¶ Sic etiā econtrà propter subiectam materiam verba, quæ denotant actum & effectum, pro voluntate simplici quandoque accipiuntur. l. stipulatus sum damam. de verborum obligati. cum glo. in ver. dares. quæ exponit, dare velles. l. ij. in prin. ff. solut. matrimo. in ver. cogitur. circa si. dum dicit: stipulanti id est stipulare volenti. & in l. illud. C. de sac. san. eccl. in ver. fecerit. quæ exponit, id est facere voluerit. facit tex. in l. j. §. j. ff. de aqua plu. arcen. cum gl. in ver. noceat. quæ exponit id est nocere possit. ad idem tex. in l. labeo. in princip. §. de statu libe. ibi, nocet, id est nocere

nocere possit. & in l. hæ actiones. ff. ad Velleia. cum glos. in ver. competūt. quæ exponit, id est competere possunt cum sim. vt in not. casu tradit And. Sicul. in cōs. xxxj. præclare dicitur. col. iij. lib. ij. & consil. lxxxj. præclare & elegantè. col. ij. lib. iij. ¶ Et retento supradicto intellectu, ad istum tex. q̄ verba illa transferre voluit, intelligatur cum effectu, ita quòd realiter in alium hæreditatē trās-
 10 tulerit, colligitur & bene probatur hic, q̄ quòd ex facto voluntas declaratur. ad idem text. in l. Paul. responder. ff. rem rat. hab. in l. si auia. C. de iure delib. in l. reprehendēda. cum glo. C. de instit. & substi. vbi glo. in ver. comprobasti, quæ alleg. bonum tex. in l. de quibus. s. de legib. ¶ Et plus est aliquid facere facto, quàm verbo: vt dicit tex. in c. dilecti. el. ij. de app. Et plus est facere, quàm pronūtiare, vt inquit text. in l. si tamen. §. ei qui. s. de adl. edic. & potiora sunt facta ad declarandum voluntatem, quàm verba, quæ sæpenumero contra intentionē proferūtur: vt Abb. dicit in consil. cxvij. illud de iure quaritur. lib. ij. col. ij. ¶ Notandū tamen est quòd voluntas quæ ex facto colligitur, tacita videtur. Et ad qualitatem facti restringit, & limitatur: vt not. Bar. in l. j. §. si quis hoc interdicto. in si. ff. de iti. actūq; priua. qd̄ verò verbis sit expressum, dicitur, & magis extenditur gl. no. in cle. sape. in ver. partibus. circa si. de ver. sig. de qua no. Pau. de Ca. in l. si conuenit. s. de iurisd. om. iu. & in cōsi. xxv. super primo. col. v. secundū formā primā. & Ro. in cōs. cxxxij. in apposito casu. Et ad idem facit gl. no. in l. j. §. sed videndū. in versū. succedat. j. de suc. edi. prout illā declarat Pau. de Ca. in l. j. C. qui admit. de quo vidēdum est quod dixi ibi, col. iij. ¶ Similiter notandū est, q̄ licet facto volūtas declaratur, vt s. dictū est: tamē actus facti qui se habet p̄ modū agēdi, est fortior & magis intētus ad demonstrandū volūtatē, quàm actus qui sola patientia consistat. vt no. Inn. tradit in c. olim. el. ij. de resti. spo. Ant. de But. in c. veniens. col. ij. ver. restat videre. de fil. presby. cum simi. vt Moder. cōgerunt in ca. gratū. de offi. deleg. & dixi ibi. col. pe. Sic etiā testis facilius probat facere, quàm pati. vt not. Bald. in l. data opera. col. xj. ver. octauo modo dicitur. C. qui accul. ¶ Vltimo cōsiderandū est, quod regula ista videtur procedere quantū ad hæreditatem, de qua principaliter disponitur quod in alium transferatur. Secus est in consequentia: quia transferendo in alium hæreditatē, videtur
 11 velle

prout ad l. si. de resti. spo. ff. in iudicando et set durum recedere à prima opin. quam sequitur omnes. de quo vide hic per do. Philipp. alleg. maximè Barb. Vnum tamen dico, quòd si casus eueniret vbi esset in practica talis species delicti, prout est Romæ. quòd iudicarem contra communem, & credo quòd res. c. Hic. Chu.

[REDACTED] velle^a esse hæres per prius: quia aliter in aliū translatio
[REDACTED] fieri non potuisset. l. si auia. vbi tex. C. de iure delib.

[REDACTED] ¶ In glo. vnica quæ laborat ponendo exempla ad istum
 tex. quæ, non videntur cōuenire. Nam in duobus primis
 exemplis non potuisset pro se retinere ille, qui in alium
 trāstulerit hæreditatē, cuius cōtrariū videt præsuppone-
 re tex. hic, dum inquit, nō vult hæres esse. ¶ quia nō velle 12
 dicit, qui potest & velle. l. eius. s. eo. & vltius in secūdo
 exēplo quādo quis fuit grauatus restituere, ipse remanet
 hæres saltē nomine, & nō fit totalis trāslatio, vt denotat
 verbū illud trāferre, vt s. dictū fuit in prin. Alia duo exē-
 pla posita in gl. etiā non possunt bene adaptari: quia ibi
 hæreditas in illū trāsfertur propter expressam repudia-
 tionē. & nō ex eo simpliciter qñ quis hæreditatē in aliū
 trāstulerit, prout hic tex. loquitur. & vltra glo. secundum
 Albe. hic exemplificari potest tex. in casu. l. fuit quæstio-
 nis. s. de acq. har. & in l. Iulianus. in princ. s. si quis omif-
 cau. rest. Sed etiā illa iura nō vident bene adaptari posse
 ad istā regulam quæ videtur loqui in casu licito, in quo
 quis possit licitē in aliū hæreditatem transferre, vel illā
 habere apud se: sed in illis iuribus punitur transferendo
 hæreditatē in aliū: ideo exēplificari pōt, vt dixi s. in prin.

PHILIPPVS Decius Valentia.

In l. Eius est nolle. Argumenta.

- 1 Testamentum est quid indiuiduum, quod non est partim va-
lidum, & partim nullum.
- 2 Ius accrescendi qua ratione introductum fuerit.
- 3 Substitutio pupillaris an faciat testamentum pro parte va-
lere, quod aliās non valet.
- 4 Testator non potest ius accrescēdi prohibere in institutiōe.
- 5 Hæres partem hæreditatis adire nequit, alia repudiata.
- 6 Miles partim testatus, & partim intestatus decedere potest.
- 7 Miles de vna re testari potest, in reliquis remanēs intestatus.
- 8 Miles, quod ad testamentum attinet, in dubio præsumitur
vti velle communi iure.
- 9 Miles caelestis militiæ quo iure testetur, & an possit testatus
partim, & partim intestatus decedere.
- 10 Qualitas quæ verbo adiungatur, secundum tempus verbi fe-
rē semper intelligitur.
- 11 Sententia iudicis quare strictam recipiat interpretationem.
- 12 Statuto induci potest, vt decedere possit quis partim testa-
tus, & partim non.
- 13 Testatus parti quis decedit, qñ alicui totū relinquere nequit.
Vxor maritum in tertia parte hcnorum potest hæredem in-
stituere, in reliquis quos vult, aut debet.

Ivs nostrum non patitur eundem in paganis & intestato & intestato a decessisse, earumque rerum naturaliter inter se pugna est, ut testatus & intestatus quis sit.

A Intestato.
Circa istam regulam videas Soc. in trac. fal. vbi ponit vigintiduas fallacias i reg. cccc. fo. lix. & inquam dicit q. ad pias causas potest quis decedere pro parte &c. vide Ias. l. j. C. de sac. sanc. eccl. col. iij. vbi dicit q. communis opi. est q. in testamentis ad pias causas non sint sublata solennitates iuris civilis, Soci. tamen vbi s. tenet cum Bar. H. C.

- 1 ¶ Ista regula comprobatur: ¶ quia testamentum est actus indiuiduus. Ideo pro parte valere non potest: vt not. Cy. in l. furiosum. C. qui test. fa. pos. & Bal. per illum tex. in l. si is qui legē. s. de test. & facit text. in l. fideicommissa.
- 2 §. j. & quod ibi Bar. de leg. iij. Et propter istam regulam ius accrescendi introductum fuit, ne quis decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus. vt not. per gl. in l. si seruus communis extero. ff. de acquir. her. vt not. Barto. in l. j. s. his ita. vers. tertio habet. C. de cad. tollē. in l. re coniuncti. col. viij. vers. quarto quæro. de leg. iij. & probatur in §. non autem. inst. de hered. inst. vbi text. istam rationem adducit. & in l. si duobus. s. de test. mil. & de ista ratione videndum est quod dixi in l. j. C. quando non pet. part. vbi defendendo prædictam rationem ab impugnatione Mod. ¶ Ista regula ampliatur tripliciter. Et quatuor modis limitatur.
- 3 ¶ Primo enim ampliatur vt etiam habeat locum in pupillari substitutione quam facit pater pro filio. vt not. Bald. in l. sed & plures. §. ad substitutos. ff. de vulg. vbi per illum textum dicit, quod sicut pater potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: ita filius cui pater pupillariter substituit: quod dicitur esse notatu dignum. & hoc refert & sequitur Corn. Peru. in consi. xxxvij. in casu isto. libro quinto.
- 4 ¶ Secundo ampliatur, vt ista regula intantum procedat quod dispositio testatoris in contrarium non valet: quia non potest testator in institutione prohibere ius accrescendi, ad istum effectum vt pro parte decedat testatus, & pro parte intestatus: vt not. Bar. in l. si duo. in princ. s. de her. inst. & de hoc doc. omnes conueniunt. arg. l. nemo potest. de leg. j. Sed inter doc. magna est discordia. An tali casu debeat testator in totum testatus vel in totum intestatus decedere, de quo videndum est in locis alle. per Alex. in l. quoties. C. de her. inst. & in l. si quis priore. in fin. s. ad Treb.
- 5 ¶ Tertio ampliatur vt idem sit in hærede qui non potest hæred

hereditatem pro parte accipere, & pro parte recusare. l. j. & ij. ff. de acquir. hære. Et in tantum hoc procedit quod etiam filius hæres institutus non potest legitimam retinere, & residuum hereditatis repudiare: vt tenet Cyn. in l. hæres instituta. C. de impu. vbi Bald. & Pau. de Castr. sequuntur. & Bart. in l. quia poterat. s. ad Treb. cum simil. vt tradit ibi Alex. & idem Alex. in consi. vlt. lib. v. Pet. de Anchar. in consi. cccxij. ex sola vulgari. Aret. in consi. clx. longa est ista consultatio. col. ij.

¶ Prædicta regula primò fallit in milite qui potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: vt colligitur hic ibi, in paganis. & est text. §. non autem. instit. de test. mil. & in l. qui miles vnum. in l. si duobus. s. de testa. mil. Et non solum pro parte bonorū, sed etiam pro parte temporis militi priuilegium conceditur: vt probatur in l. miles ita hæredem. s. de test. mil. Et ratio specialitatis in milite videtur, quia vice duarum personarum fungitur. l. ij. §. fin. s. ad Maced.

¶ Et regula ista de eadem persona loquitur, ibi, eūdem. vnde non mirum si regula non habet locum in milite, licet vice plurium personarum fungitur. Et ita dicunt Bal. Sal. & Mod. in ij. not. in l. j. C. de test. mil. Et ex ista ratione inferri videtur quod miles testari possit de bonis castrensisibus tantum, & in paganis remanebit intestatus, vel econtra: non autē videtur quod pro parte bonorū paganorum testari possit. ita inferri videtur ex ratione præalle.

¶ Sed tamen hoc non est verum: quia etiam de vna re miles testari potest, & in omnibus aliis bonis intestatus decedere. l. si miles vnum ex fundo. s. de test. mil. l. cogi. §. sed & si miles. s. ad Trebel. Et ratio superius alleg. non videtur vera: quia imò miles pro vna persona consideratur in tali priuilegio. vt colligitur in d. §. cum autē. instit. de her. inst. vbi ponitur regula, quod iste non potest decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, nisi sit miles.

¶ Vt ergo exceptio facta de milite conueniat, miles pro vna persona reputatur: ex quo regula ibi facta est de eadem persona, ibi, neque idem. & dixi latius in d. l. j. de testam. mili. Non obstat l. ij. j. ad Macedo. quia ibi dicitur, quod miles filiusfamil. in castrensi peculio reputatur sui iuris: quia aliās non posset testari. l. senium. C. qui testa. facere pos. l. qui in potestate. s. de testamen. vnde in aliis militibus qui sunt sui iuris illa ratio cessat. Est ergo di-

tex. in l. pen. ff. de ritu nup. & Pau. de Cast. ibi declarat.

¶ Tertio regula fallit, si aliter disponatur à statuto: quia huic regulæ licet à testatore derogari nō possit, vt supra dictum est, tamen ꝑ autoritate statuti induci potest, quod quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus, vt no. Ang. & Imo. in l. moribus. in prin. per illum tex. ff. de vulg. & pup. & Alex. in l. sequitur. in ij. notab.

¶ Quarto & vltimo regula fallit, quando quis alicui non potest totum relinquere, sed tantum partē, quia in alia parte erit intestatus: vt no. Bar. per illum tex. in l. j. C. de secun. nup. not. in l. si is qui. ff. de vulg. & pupil. vbi Alex. post alios in ij. notab. & ibi reprehendit gl. nostram hīc, quæ tenet quod totum acquiratur, licet postmodū auferatur sibi illud quod erat prohibitum. & Bart. in d. l. j. de sec. nupt. refert opi. gl. hic. & in d. l. j. quæ idem tenet. Sed ipse dicit esse speciale in illo casu, vt quis possit decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus: sicut est in milite: quasi velit Bar. quod propter dispositionem legis & statuti hoc fieri possit, vt supra dictū est. Et certè hoc esset verum in terminis. d. l. j. de secū. nup. si constaret de mente legis. Sed in illo casu nō constat quod Imperator voluerit derogare huic regulæ. ꝑ Nam simpliciter ibi dicitur, qd nō potest vxor maritum instituere, nisi in tertia parte. Et per hoc nō infertur, qd in aliis partibus, mulier intestata decedat: quia intelligitur quod alium instituat in aliis partibus. Et casu quo non institueret in totū, acquiritur iure accrescendi. Sed vltra tertiam partem restituere cogetur. arg. l. cogi. §. hi qui solidum. §. ad Treb. Et ita in effectu gloss. hic saluari potest.

In l. Iura sanguinis. Argumenta.

- 1 Naturalia quæ sunt, immutabilia sunt,
- 2 Pater iure naturali filios educare tenetur, non obstante statuto contrario,
- 3 Pactū quod pater non tenetur alere filiū, est ipso iure nullū.
- 4 Filius an possit ex causa alimentis priuari.
- 5 Filius, qui debitam sibi portionem consumpsit, alimenta à patre petere poterit.
- 6 Pactum contra ius naturale aut officium paternum, est ipso iure nullum.
- 7 Legitima filius debita non potest per statutum auferri.
- 8 Legitima quo iure filius sit debita ex bonis parentum.
- 9 Legitima patri vel matri an statuto possit minui, vel intotum tolli.

REGVLA VIII. POMPONIVS.

I VRA sanguinis nullo iure civili dirimi possunt.

Hæc regula de plano procedit capiēdo iura sanguinis pro ipsa coniūctione sanguinis, quæ tolli nō potest etiā pacto. l. ius agnationis. s. de pact. l. abdicatio. vbi gl. C. de pat. pote. ¶ quia naturalia immutabilia sunt. §. si. insti. de iur. na. bene facit tex. in l. ij. s. de vsuf. ea. re. quæ vsu cōsū. vbi dicitur q̄ ratio naturalis autoritate Iuriscōsulti mutari non potest: & ideo ista naturalis coniūctio sanguinis etiam cadit in seruum: vt no. Bar. in l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accu. Ius verò cognationis quod à iure civili inducitur, bene tolli potest: vt per gl. in §. quod autē, in ver. cognationis. instit. de capi. dimi. & no. Bal. in l. j. §. ius naturale. in fi. ff. de iusti. & iure. vbi inquit, quod ista agnatio vel cognatio non potest tolli: sed ius agnationis, id est, ius proueniens ab agnatione, tolli potest. Et in no. casu tradit Ro. in cōsi. lxxij. quo ad id quod quærit. vbi cōcludit, cōiunctū sanguine posse haberi pro extraneo

2 ex forma statuti quo ad cōmoda ciuitatis. ¶ Et cū pater iure naturali teneat filiū alere. l. j. §. ius naturale. s. de iusti. & iur. per istū tex. infert Alb. de Ros. in j. par. statutorum, in q. xl. in vers. itē quæro. q̄ non valet statutū, quod pater non teneat filiū educare. & ad hoc alle. Iac. de Are. in l. si quis à liberis. ff. de lib. agn. & Galeorū in tract. de alim. in vers. pone quæstionē. & alleg. etiam Spec. in tit. qui fil. sint legi. col. in j. ver. sed pone, quidam emancipauit filium. ¶ vbi tenet nō valere pactum quod pater non teneatur alere filiū cui dedit partē suam, si postmodum

3 ad necessitatē peruenerit. & quod nō valeat pactū, nec statutū, tenet idē Alb. in l. j. §. ius naturale. col. si. vers. sed quæro. ff. de pac. Sed tñ cōtrariū de iure videtur saltē ex causa: q̄ licet educatio liberorū sit de iure naturali quantum ad instinctum ^b naturæ. d. l. j. §. ius naturale. & j. dist. in c. ius naturale. tamen ille naturalis instinctus est redudus ad necessitatē à iure civili. l. si quis à liberis. in prin. ff. de lib. agn. vnde in pluribus casibus videmus quod ali-

filius denegari possunt, si filius à seipso vivere
 possit. *lib. §. sed si filius. de lib. agn.* Et ex plu
 ribus causis potest filius exheredari. §. aliud quoq; capitu
 lum. in aut. vt cu de ap. cog. Et pariter ex illis causis ali
 mēta denegari possunt: vt not. Bar. in d. l. si quis à lib. §. si
 quis ex his. & in l. diuus. §. de part. & in l. si patrem. C. de
 alen. lib. ¶ ergo pariter videtur q̄ ex causa filius à statuto 4
 poterit priuari iure alimentorū: quia tollitur solū illa
 necessitas a iure ciuili introducta, & remanet ille instin- A
 ctus naturalis: & tūc pater secūdum illū naturalē instin-
 ctū qui tolli nō potest, poterit alimēta ministrare: quia
 solū in effectū, vt dictum est, tollit illa forma, & illa ne-
 cessitas inducta à iure ciuili. & ad hoc facit tex. i. auth. ex
 cōplexu. C. de iest. nup. vbi pater filio nō tenet prestare
 alimēta. Ergo pariter ex eā à statuto hoc iduci pōt: imō
 etiā sine causa b videt̄ q̄ fieri possit: quia iura ciuilia pro- B
 volūtate statuētū mutari possūt. §. si. insti. de iur. natu.
 ¶ Non obstat alleg. §. in cōtrariū: quia possūt habere lo-
 cū in pacto prout loquit̄ Spe. in loco. §. alleg. secus vide-
 tur in statuto saltē causa subsistēte, p̄ ea quæ s. dixi. Et in
 pacto idē tenet Bal. quod si filius qui cōsumpsit partē suā 5
 quā habuit à patre, possit petere calimēta. Bal. idē tenet
 in d. l. j. §. ius naturale. col. fi. in ver. q̄ro quid si filius. & in
 l. scimus. in prin. in ver. sexto q̄ro. §. de inof. re. ar. l. liber-
 tus qui operarū. §. de ope. li. & idē Bal. in auth. si captiui.
 in fi. C. de epis. & cle. cū si. vt tradit Alex. i. l. si cū dotē. §. j.
 j. col. ij. ff. so. mat. & dicit Bar. in d. l. j. §. parēs. in fi. nō va-
 lere pactū, q̄ filius alimentari non debeat. ff. de lib. agn.
 ¶ Et quod dictū est videtur limitare Bal. in auth. quid si
 rogatus. col. ij. ver. & facit ad duas quēstiones. C. ad Treb.
 nisi filius partem sibi datam à patre perdidisset dolo vel
 lata eius culpa. & sequitur Alex. in d. l. si cum dotem. §. j.
 ¶ Sed considerādum est: ¶ quia aut dicimus q̄ non valet 6
 pactum, quia sit contra ius naturale, vel contra officium
 paternum. Et ista ratio pariter militare videtur, dato q̄
 filius eius dolo vel lata culpa portionem sibi datam per-
 diderit. Aut dicimus quod valet pactū: quia ex causa fa-
 ctum videtur, ex quo eius partem recepit. Et indistinctē
 videtur pactum valere quocunq; modo eius portionem
 perdidit: quia non priuatur legitima ex quo illam ha-
 buit. Et hoc videtur de stricto iure, licet ex quadā mise-
 ratione deberet pater illi prouidere, sed ad hoc nō cogi-
 tur: &

▲ Generali. Hoff. consil. lxxvj. Dec. l. principalibus. in fi. 3. si cert. peta. Aymo. consil. clxxxix. numero 1.

▲ Legitima. Brevis veritas est, q. licet possit quota variari, nō potest tolli liberis nisi ex causa ad exhæredationē iusta. Adde decis. Thol. ccccxv. Ang. Aret. tract. testa. ver. nolens decedere intest. col. fi. & dixi ad Alexā. consil. xxv. nu. 11. lib. j. C. Ma

tur: & sic tali casu idem videtur in pacto quod in statuto.

Et hoc quando specialiter sit dictum de alimentis, aliās

A fecus videtur: quia in generali a remissione nō videntur remitti alimenta. d. l. libertus qui operatur. & bene facit text. in l. libertus. §. posthumus. & quod ibi Bar. ff. de ali. & cib. leg. Et tali casu quādo non fuit expressum de alimentis, saluari potest opin. Bal. & doc. in locis 3. alleg.

7 ¶ Similiter per istū tex. arguit Dyn. in regula. indultū.

B de reg. iur. in vj. q. legitima b qua filiis debet, tolli non possit a statuto: quia secundū naturā debet. §. cū itaq. in auth. de har. & fal. ibi secundū ipsam naturā eis debeat. facit text. in l. scripto. in fi. 7. vnde lib. in l. cū rō. in prin.

C de bo. dam. Contrarium tamē cōcludit & tenet c Dy. in dicta regula. indultū. quōd de rigore iuris, qui in isto casu praualet æquitati, statutū possit tollere legitimā quæ introducta fuit à iure ciuili. q. quidē ius ciuile imposuit illam necessitatē relinquenti filiis. §. j. in auth. de trien.

c Contrarium tñ concludit, & tenet. Vnū scire debes, q. vsque ad hæc tēpora nullus discrepauit in hac opin. videlicet quōd legitima possit minui; præter Barb. in c Raynutius. de testi. qui tenet q. nō potest minui. in col. xliij. & in cō filio xxiiij. in j. vol. sed an possit in totū tolli. Dy. & Io. And. in reg. indultū. tenet q. sic. Idē Io. and. in addi.

Spec. in tit. de suc. ab intest. hanc opi tenet omnes hic alleg. per do. Philip. in versi. contrariū tamen, & c. hanc etiam Old. consil. cv. circa ius municipale, & c. Ang. in consil. cccxij. incip. post hoc scriptū. & in consil. ccclix. inci. præsuppo. stat. & in cōsili. ecc. inci. punctus talis est. in j. col. Ro. consil. cxxxiiij. inci. pro declaratione primæ. in prin. Fed. in consil. xxj. in ij. col. inci. nunquid hæres. Cald. in consil. xv. inci. an si statutum augeat. Et Cal. in consil. xxxij. sub tit. de testa. Card. in d. c. Raynutius Lanfrā. in repe. d. c. Raynutius. in vj. col. vbi dicit hanc cōmunem legistarum. Ant. in l. planē. §. si duobus. de leg. j. Rom. in l. sequens gradus. ad Silla. Ang. in repet. c. pater filium. de inoffic. testa. Bar. Imo. & Moder. in l. Titio. §. Titio genero. de condit. & demonstra. Pau. in l. planē. §. si duobus. de leg. j. Ful. d. l. Papina. §. vnde si quis. Ray. & Io. de Bel. in authen. de hære. & fal. & ibi Bar. Sal. in authen. nouissima. vj. col. xj. q. vbi dicit quōd cōmuniter tenetur opi. Dy. tamen cum modificatione, videlicet ex causa. Pau. in consil. xvj. in ij. col. in ij. parte. Philip. Corn. in omnibus consiliis hic alleg. affirmat hanc communem Bar. in l. de quibus. ff. de legibus. in ij. col. in prin.

¶ Contrariam tamen opin. videlicet quōd non in totum tenet; Doctores hic alleg. per do. Philip. in ver sic. nonnulli tamen. & Domini de Rota in decisio. cccclxx. vj. sub tit. de consuetu. fol. 92. colum. ij. in antiquis incipien. consuetu. videlicet, & c. & magis latē in decisione xviij. in nouis. fol. 5. col. iij. incip. fuit dubitatum. Iaf. in l. quoniam in prioribus. col. ij. in fi. & in auth. nouissima. col. pen. C. de inof. testa. tenet hanc opinionem: & dicit hanc esse communem opi. Barb. singulariter in consilio xxiiij. in j. volu. & in c. Raynutius. de testamē. col. xij. & xij. vbi allegat Bal. & Ancharanum in quibusdam recollectis in l. hac edictali. C. de secund. nupt. Card.

Alexan. in c. ius naturale. j. dist. in iij. col. vbi reprobatur dictum Abb. in d. ca. Rayn-
 nutius. Ang. in d. c. Raynutius. in v. col. in medio. Bal. in authen. nunc autē. C. de episc.
 & cleri. & in tract. statutorum in verbo, legitima. vers. vij. & ix. & in sua Marga.
 in ver. legitima. vers. ij. Bart. in consi. lxx. col. ij. Car. in consi. ij. vbi dicit, quod de
 iure canon. non valet tale statutum. Ange. & Bald. in l. ij. §. ius naturale. de iustu. &
 iur. in finalibus
 verbis. Capra
 in cōsil. lxxij. in
 ij. col. Inno. in
 c. quæ in eccle-
 siarū. de consi.
 Fel. in c. eccle-
 sia sanctæ Ma-
 riæ. de constit.
 col. iij. Socinus
 cōsi. cl. in i. par-
 te. & in consilio
 celxxv. incipit.
 in causa fratris
 in ij. volu. & in
 cōsilio celxxx-
 vij. in ij. parte.
 Alex. in consi.
 cxv. incip. vi-
 fo titu. q. in iij.
 col. vbi dicit
 hanc verā opi-
 & communem
 cano. Alber. de
 Rosa. in ij. par.
 statu. q. c. ij. &
 c. iij. & in l. quoniam in prioribus. pen. & fi. col. Bal. tenet hanc opinionem in pluri-
 bus locis relatis, vbi §. in tract. statu. & sic vides quod vtraque opin. est communis:
 tamen non recedas ab opin. Cano. quia est magis æqua, quia vbi sunt duæ opinio.
 communes contrariæ, scilicet cano. & legistarum, est tenenda opin. canon. de quo
 vide Lanfran. in repet. c. quoniam contra. in vers. testium. col. xj. in fi. de probat. &
 vbi est decisio Rot. est maioris autoritatis quam communis opi. doc. ita Barb. in
 c. olim. de lit. contest. col. xij. post prin. est bene verum q. cum causa poterit in to-
 tum per statutum vel consuetudinem tolli legitima, secundum magis communem
 opi. doct. quā refert Abb. in consi. lxxv. col. fi. & Rochus Curt. in tracta. de consuet.
 col. lxxxij. fo. xxxij. & dato q. prima opi. legistarum esset vera, communiter tenent
 omnes q. a iumentis possent peti. de quo per Barb. vbi §. & Imo. in §. Titio genero.
 col. pen. & Abb. consi. lxxij. in j. volu. & per d. Roch. de Curte. vbi §. qui dicit, q. nul-
 lus discrepat q. non valet consuetudo q. filij a parentibus non alantur. Et sic per
 ista patet an valeat statutum in clytæ ciuitatis Valentie regni Hispaniæ disponēs
 quod pater possit filium exheredare cum quinq. solidis monetæ ipsius regni, qui
 faciunt summā quartæ partis vnus aurei. Item etiam an meliorationes seu ma-
 ioritates sunt liciti. de quo vide Moder. Hispania in repet. c. per vestras. de dona. in-
 ter vic. & vxor. fo. 8j. ver. restat nunc examinare. H. C.

lib. & in confi. vij. in hac consultatione. lib. ij. in princi. & in confi. cv. in hac consultatione. lib. iij. & in confi. cxxij. licet breue sit. eo. lib. iij. col. fi. & in confi. j. col. iij. lib. iij. ubi pluribus medijs tollit æquiparationem quæ fit de alimētis ad legitima...

¶ Et ista cōclusio præsertim habet locū i legitima^a que debetur matri vel patri, vt no. Ang. in d. Bal. in l. j. §. ius naturale. ff. de iust. & iur. Ro. in cōf. xxxij. §. i. fi. Ben. Cap. in cōf. xv. pro pleniori. & i cōf. clj. subscripti. ¶ Nonnulli tamen tenent contrarium, q̄ non possit tolli in totum sed minui. Et vltra antiquos quos refert Dyn. in dicta regu. indultum. hoc tenet Bald. in consil. xlvj. in quæstione. libr. j. & in consil. cxxxj. circa prædicta. libr. ij. Fulgo. consil. xc. quidam. Raphael Cum. in consil. lxx. quidam Serpetius. col. j. And. Sicul. in confi. xxiiij. col. iij. & fi. lib. j. Alex. in confi. lv. viso titulo. col. fi. lib. ij. & Maria. in confi. xxx. quamuis ex his. & Soci. in cōf. cl. in prin. vera & magis communis opinio est, q̄ possit tolli etiam in totum saltem ex causa per supradicta.

A Legitima Roma. consilio xxxij. incipien. municipa. cit quod nullus tenet contrarium. & Abbas consil. lxxv. incip. quidam decessit & C. H. C.

In l. Semper in obscuris. Argumenta.

- 1 Minimum quod est, quando sequi debeamus.
- 2 Testator p̄sumi quæ minimū velle hæredē legatis grauare. Minimū in legatis sequi debemus, & in vltimis voluntatibus.
- 3 Minimum sequimur, nisi significatio propria vocabulū aliud innueret.
- 4 Legatum ad pias causas non est de minori intelligendum.
- 5 Legatum quod fit clericis, an intelligi debeat de minori, an verò maiori.
- 6 Legatum pro loco, cui fit, qualiter est intelligendum.
- 7 Minimum etiam in contrarijs quare sequi debeamus. Debitori datur electio in alternatiuis.
- 8 Obscurum iudicis arbitrio declarandum si sit, non recurritur ad id quod minimum est.
- 9 Minimum in p̄enis intelligendis attendendum.
- 10 Damnatus p̄na capitali, intelligi debet de minori.
- 11 Proprietas verborum in p̄nalibus maxime attendenda.
- 12 P̄na si pro delictis sit infligenda, q̄ mitior est irrogari debet. Excommunicatio in dubio de maiori est intelligenda.
- 13 Excommunicatio qualiter esse p̄na probetur.
- 14 Excommunicatio minor non solet ab homine proferri.
- 15 Obscurum in iudicijs interpretari solemus in fauorē actoris.
- 16 Obscurum quando aliquid esse meritò dicatur.

REGVLA IX. VLPIANVS.

SEMPER in obscuris quod minimum est, sequimur.

¶ EADEM regula habetur eo.tit.in vj.c.in obscu-
ris.& glo.ubi exēplificat in c.ex parte.de censu.fed nō be-
ne:quia tex.ubi rationē spectalem adducit.& in terminis
illius c.si legatū fuisset factum ecclesiar,deberet maius l
Titia. §.Seia.& ibi Bart.ff.de aur.& reg.vnde exēpli-
ficari potest.l.in nūmis. l. reg.ij. quā glōf.hic adducit.&
in l.apud Iulianum. §.no.de leg. j.in l. qui cōcubinā. §.cū ita.
de leg. j.cum si. vt tradit Dyn.in d.regu.in obscuris.

¶ Et ista regula habet locū in subsidium:quia prius in-
spicitur quod actū est.Secūdō, quod verisimilius est.Ter-
tiō, quod fieri solet.l.semper. j. eo.l.in obscuris. j. eod.&
no.per glo.in d.reg.in obscuris. Et huius regulae rationē
adducit gl.in d.reg.in obscuris.eo.tit.in vj. quia in eo qđ
plus est, cōtinetur minus. Sed ista ratio bene procederet
in quantitatibus.nō autē in speciebus.l.inter stipulantem.

¶ Si stipulante.ff.de verb.ob.vnde melior ratio videtur
quia in legatis testator videtur minus grauaere heredē,
quam fieri possit.l.vnū ex familia. §.si rē.de leg. ij.in cō-
tractibus verō ratio videtur, per reg.l.veteribus.ff.de pac.
& in delictis ratio colligitur per l.ū p̄ses.ff.de p̄enis.

¶ Habet ergo locum regula, primō in legatis², & in vl-
timis voluntatibus, vt probatur in d.l.nummis.de leg. ij.
in d.l.apud Iulianum. §.Seio. in l. si ita scriptum sit. in fi.
de leg. j. in l. si ita relictum fuerit. in princ. de lega. ij. in l.
qui concubinam. §.cum ita. de leg. ij.

¶ Et tali casu regula procedit vbi est incertitudo in re-
bus. Secus est in personis: quia tunc electio datur heredi.
l. si quis seruum. §. si inter duos. de leg. ij. Et not. per Dy.
in regula in obscuris. eo. tit. in vj. vbi dicit, quod in perso-
nis minimum apparere non potest.

¶ Secūdō regula limitatur, nisi propria significatio vo-
cabuli aliud importaret: vt not. Bar. per illum text. in l. si
is qui ducenta. in prin. §. de reb. dub.

¶ Tertio regula intelligitur, quando illud minimū ha-
bet in se virilitatē: aliās secus. vt per glo. in l. legato gene-
raliter. de leg. j. vbi Alex. in ij. col. in ver. item dicit glōf.

¶ Quarto regula intelligitur, quādo non apparet qđ ele-
ctio data fuerit legatario: aliās secus. vt no. Bar. in d.l. le-
gato generaliter. circa fi. in ver. p̄dicta omnia. de le. ij.

¶ Quinto fallit, quā qualitas legati vel legatarij aliud sua-
deret. l. si cui. de ali. & cib. leg. l. Stichus. de leg. ij. quia le-
gatū obscurū ex affectiōe cuiusq; capit interpretationē:
vt dixit

vt dixit tex. in l. capiēda. §. qđ factū est. j. eo. facit tex. in l. Aurelius. §. Titius testamento. & qđ ibi Bar. s. de lib. leg.

- 4 ¶ Sexto & vltimo fallit in legato relicto ad pias causas: quia nō de minori, sed de maiori fauore religiōis intelligitur. l. Titia. §. Seia. ff. de auro & arg. leg. vbi Bar. ita limitat istā regulā & illū text. pro singulari alleg. Rom. in sing. ccccxv. quarto si lego ecclesiā. & no. dom. Abb. in c. iudicāte. de testam. col. ij. ver. vnum tamē sing. Et tradit And. Sicul. in consi. lix. illud in medium. col. xj. lib. ij.

A Causas. Idem Socin. in tract. falsariarum, in regul. cccx. in xl. privilegio pīe causae, Hierony. Chuc.

¶ Limitatur tamē ille text. procedere in legato ecclesiā, prout loquitur.

- 5 ¶ Secus si esset legatum factum clericis vel personis ecclesiasticis. vt not. Abb. dicit per illum text. in c. ex parte. de cens. per rationem quā in tex. ibi assignatur. Sed certe cum text. ibi loquatur in voto, consonat quōd votum factum fuerit de dando ecclesiā, & clerici ibi videntur pro ecclesia recipere. vnde ille text. indistinctē prout loquitur, videtur procedere secundum istam reg. quā etiā videtur habere locum in relicto facto ecclesiā.

¶ Non obst. tex. in d. l. Titia. §. Seia. quia nō videtur probare illud ad quod per Barto. & docto. omnes allegatur.

- 6 ¶ Nam ibi erat factum legatum templo in quo nō erant nisi dona aurea & argentea. merito secundum qualitatem loci legatum intelligitur. Et dum ibi dicitur, quōd de argento debeat legatum fieri, bene probatur regula quōd in dubio legatum fit quod minus est, ex quo fit ibi de argento non de auro. Et ideō Rom. in no. s. alleg. ccccxv. bene dicit qđ legatum factum ecclesiā de calice intelligitur de argento vel auro: quia de alia materia calices ecclesiā non conficiuntur. vt calix. de conse. distin. j. Et sic propter qualitatem loci videtur fieri illa interpretatio.

- 7 ¶ Aliās ergo in legato facto etiam ecclesiā regula ista haberet locum: vt probatur in d. c. ex parte. Et hoc modo saluatur glo. in d. reg. in obscuris. eo. tit. in vj. quā exemplificauit reg. per illum tex. in d. c. ex parte. Et ad hoc facit quod not. Roma. in singul. lix. quidam Roma. vbi inquit, quōd si quis legauit ecclesiā vtilitatem palatii sui, quōd videtur legare solum vsū, & non proprietatem. alleg. tex. cū gloss. in l. si habitatio. §. j. ff. de vsu & habitat.

- 7 ¶ Secundo regula etiam habet locum in contractibus. l. inter stipulantem. §. si stipulante. l. si stipulatus fuero decem. de verb. oblig. l. si fideiusor. la. secunda. s. manda.

F 4 l. si quid

Turaq. idoz tend
de priuileg. causz
p. priuileg. 25.

l. si quid venditor. in fin. §. de adil. edict. Et facit regula, quod in contractibus in alternatiuis electio est debitoris. l. plerunq; in fi. ff. de iur. dot. Et ad propositū fa. gloss. notab. in l. si. §. de præto. stip. quæ dicit, quod iudices semper sequuntur quod minus est. Et ideo in mandato obscuro attenditur illud quod minus præiudicaret: vt not. Bal. in l. falsus. col. penul. C. de falsis. & in dubio non videtur quod transferatur dominium. vt not. Bart. in l. cum pater. §. pater pluribus. de leg. ij. Alex. post Bal. quem ibi refert in l. si pascenda. C. de pact. Et talis regula in contractibus procedit quando illud minimum non sit inuitale. aliás debetur mediocre. l. si quis argentum. §. similiq; modo. C. de donati. declarando vt per Dyn. in regula, in obscuris. eod. titu. in vj.

¶ Secundo regula fallit in dote: vt no. per glo. in princip. in l. nuptura. ff. de iure do. quæ alleg. l. in ambiguis. eod. titu. Nam illa regula, in ambiguis. quæ loquitur in dote, est magis specialis, & videtur derogare huic regulæ generali. vt regula generi per speciem. de regu. iur. in vj.

¶ Tertio fallit quando illud quod obscurum est, declarari debet arbitrio iudicis: quia tunc nõ recurritur ad minimum: vt not. Abb. in c. j. de deci. vbi limitat istam regulã: & ad hoc bene fa. tex. in l. cū post. §. gener. §. de iure dot. & q. §. dictū fuit in legatis per l. is cui. de ali. & cib. lega.

¶ Quarto fallit in casu. l. veteribus a. §. de pac. vt per gloss. A hic, & Dy. in d. reg. in obscuris. Et de intellectu. d. l. veteribus. videndum erit in locis. j. allegandis.

¶ Quinto fallit ratione subiectæ materiæ: quia in dubio videtur dominium transferri. l. j. in versi. si tamen. ff. pro dote. l. si ita distrahatur. §. j. de contrahend. empt. & not. Bartol. in l. dotis. ff. de iure dot. & in l. cum pater. §. pater pluribus. de leg. ij.

¶ Tertio regula etiã procedit in delictis: vt no. per glo. 9 hic: quia in dubio minor pœna imponitur. l. si præses. & l. interpretatione. §. de pœn. & de pœn. dif. j. in c. pœn. in l. pactū. §. in pœnalibus. j. eo. facit tex. cū gl. in l. hæ enim causæ. §. de suspec. tut. in l. absentē. ff. de pœn. Et no. Bald. in l. diuortio. in prin. ij. ver. & facit ad quæstionem. ff. sol. mat. & in l. quoties. §. si quis ita. in versi. facit etiã hoc ad quæstio. §. de hæ. instit. & tradit Alex. in cõsi. cxvj. in causa inquisitionis. lib. iij. ¶ Et ad idē facit, quia cõdemnatus 10 pœna capitali (cū sint plures causæ capitales) de minori intelligitur:

intelligitur: vt not. Abb. post gl. & alios in c. quanto col. iij. ver. iij. quarto. de iureiur. cum simil. vt tradit Alex. in consi. cum statuto loquens. lib. j. Et condemnatus ad restitutionem rei furtiuae in dubio videtur condemnatus conditione furtiua, quae non infamar. vt in no. q. trad. Io. de Ana. in c. qualiter & quando. §. ad corrigēdos. col. iij. de accus. vbi dicit se ita consuluisse Venetiis. facit glo. in l. si quis id quod. in vers. quingentorum. quae dicit quod aliās in text. est quinquaginta. Et ita approbatur: quia est minor poena, secundum Cyn. Alber. Bald. & alios ibi. & Ful. in consi. cxxxvij. hoc maximè.

¶ Et praedicta conclusio limitatur primo, nisi ex qualitate facti aliud colligatur: vt patet in l. j. C. ad leg. Cor. de fcar. in l. si non conuittij. C. de iniur. in c. j. de praesum. & latius per Dyn. in d. reg. in obscuris.

¶ Secūdo fallit in casu l. item Mela. §. si plures. ff. ad leg. Aquil. de cuius intellectu vide Ioā. de Ana. in c. significasti. el secundo, de homi. in iij. notabi. Et Pe. de Anc. in consi. cxxvj. nos Bartholomaeus. cum simi. vt tradunt Mod. in d. c. significasti. Et adde Ro. in consi. cccc. eo praesupposito. Alex. in consi. xv. a viso processu. lib. j. & in consi. l. visis. col. ij. eo. lib. j. & in consi. xlvj. copiosè. lib. iij.

¶ Tertio, praedicta conclusio limitatur non habere locum, quatenus verborum proprietates videtur requirere: quia lata interpretatio fit vt verborum proprietates seruetur. etiam in poenalibus. l. cum lege. §. de test. vbi Are. no. illum tex. ad hoc. & facit quod not. Cal. in consi. j. de cōsang. & affi. vbi inquit, quod materia dispensationis quae strictè debet interpretari. c. j. de fil. presby. tamen late secundum proprietatem verborum interpretatur.

¶ Quarto & vltimo, conclusio supradicta procedit in delictis vbi agit de poena corporali, vel pecuniaria. Secūdo est in excōmunicatiōe, in qua in dubio fit interpretatio de maiori excōicatione. c. pe. de sen. excō. quia excōicatio non dicitur poena, sed medicina ad corruptionē. c. j. de sen. excō. in vj. vt no. Abb. in d. c. pe. & in c. j. de posth. pla.

¶ Sed ista respōsio non videtur vera: quia absurdū est dicere quod excōmunicatio non sit poena: quia cōtrarium probatur in c. quoniā frequenter. §. si. vt lit. non cōtest. & nulla maior poena est in ecclesia: vt dicit text. in c. corripiatur. xxiiij. q. iij. Obstat tamē videtur tex. in d. c. pe. vbi cōtra naturā poenae fit lata interpretatio. Et in hoc valde labo-

A Dicendum est. Aliam tibi assigno rationem quam dat Anch. in ca. statumimus. de sent. excom. libr. vi. in versu ij. not. nam excommunicatio non profertur nisi pro mortali. ca. nemo. xi. quae. iij. mortale de per se operatur remotionem a sacramentis, ut minor excommunicatio. c. sacerdotis. l. q. j. ergo ut aliquid

com-
unicatio de-
mitti. ut. l. j.
in. ff. ad mu-
ni. p. b. d. i. a.
ponit
Feli. in d. c. p. de sent. excom. quem vide, ubi sentit istam, licet non ita declaret. Hier. C.

rant. doct. Imo. in c. j. de loca. lo. de Ana. in c. j. de sagittariis. Mod. in c. pe. in c. dilecte. de except. ¶ Sed non bene resoluunt. Vnde dicendum est ^a, quod tex. in d. c. penu. loquitur in iudice q protulit sententiam excommunicationis. Na de maiori intelligitur, q ab homine minor excommunicatio proferri non solet: & verba intelliguntur secundum communem usum loquendi. c. quanquam. ij. q. vij. l. Labeo. ff. de supel. leg. & in delictis quomodo regula procedit, dicendum est, ut latius per Dyn. in d. reg. in obscuris. ¶ Ultimo regula non habet locum in iudiciis, ut gl. hic id dicit: q in dubio fieri debet interpretatio in fauore actoris. l. si quis intentione ambigua. s. de iudi. l. inter stipulantem. §. si Stichum. de verb. obli. & not. Bar. in l. rerum amotarum. in si. ff. re. amo. Et no. Inno. in c. licet causam. in si. de proba. quem Bald. refert in l. ordinarij. C. de rei vendi. col. pe. & idem Inno. in c. examinata. de iudi. in si. Abb. in cons. lxxvij. in q. in si. lib. ij. Alexan. cons. lxxvij. viso themate. col. pen. lib. ij. Et praedicta conclusio etiam habet locum in iudicio criminali, ut Alex. concludit, reprobando Rom. in l. diuortio. in prin. col. iij. ff. sol. mat. & ita tenet Bar. in l. libellorum. col. si. in prin. versu. quare aliquis percussit. limitatur tamen text. in d. l. si quis intentione. ut Bal. ibi dicit in secundo notabili. & tradit Alex. in cons. lv. quoniam causa. col. si. lib. v.

¶ Et ad declarationem regule. ut l. veteribus. ff. de pact. quando aliquid dicatur esse obscurum, tradit Alexan. in cons. xj. viso. col. si. lib. ij. & ibi dicit quod verba generalia non dicuntur obscura. de quo not. in l. si fiderulor. la. ij. ff. mandati.

¶ Et an sit differentia inter verbum obscurum, & ambiguum dixi in c. si. de constitut.

¶ Et de praallegata l. veteribus. not. Imo in cons. xxj. in casu praemisso. Io. de Ana. in cons. xcviij. visus. in si. Aret. in cons. liij. in causa magistri Blasij. in si. & in consilio lxxxiiij. diligenter. col. si. Old. in cons. xvj. ex forma. col. ij.

In l. Secundum naturam. Argumenta.

- 1 Comoda ferens incōmoda & onera sustinere debet, & nu. 2.
- 2 pactū de lucro in societate, est etiā de damno intelligendū.
- 3 Contrariorum quare eadem disciplina. & nu. 5.
- 4 Testes publicatione facta nec super iisdem capitulis, nec super directo contrariis admittantur.
- 5 Augmentum si non auget, nec minutio minuet, quod oppositorum

litorum eadem sit ratio.

7. Argumentum ab oppositis quare inualidum.
 8. Frater an succedat sorori, statuto stante quòd soror nò succedat fratri.
 9. Testes tot in reuocatione requiruntur testamenti, quot in eiusdem confectiōe.

REGVLA X.

PAVLVS.

SECUNDVM naturam est: commoda cuiusque rei cum sequi, quem sequuntur incommoda.

¶ **E A D E M** regula habetur ^a in c. qui sentit, eo. tit. lib. vj. & probatur in l. j. in prin. s. de instito. §. cū autem. insti. de emp. & vend. l. j. §. pro secūdo. C. de cad. tol. cum simi. allega. in gl. alia exempla, & similia traduntur per glo. in d. regula, qui sentit. Et adde tex. in l. is qui in pote state. in §. fin. ff. de leg. præstan. ¶ vbi dicitur absurdū esse alium habere commoda, & alium onera sustinere: & vbi periculum est, ibi lucrum debet collocari. l. si. §. pe. C. de fur. glos. per illum tex. in l. si is qui. §. j. supra commo. Et ideo pactum factum de lucro in cōtractu societatis, etiā de damno intelligitur. §. illud. insti. de socie. Iniquissimū enim est genus societatis, in qua vnus damnū & non lucrum haberet. l. si non fuerint. §. si. ff. pro soc. Et ideo cōmodum ab onere regulatur: vt in not. q. tradūt Bal. Ang. & doct. per gloss. ibi in l. plane. §. si duobus. de leg. j. vbi Alex. refert col. j. facit tex. in l. Seio. in princ. & quod ibi Bart. ff. de anauis leg. in l. Nefennius. §. si. supra de excus. turo. & in l. quoties. supra ad Trebel. Et ad prædicta facit quod not. Bar. in l. quia poterat. in fin. supra ad Trebel. vbi

ponit quæstionē, de locio qui suo periculo voluit ire Venetias contra voluntatem socii; nam de lucro quod fecit nihil debet habere socius qui noluit periculum subire, cum simil. vt tradit ibi Alex. col. j. & sequitur Ang. Atet. in §. illud. insti. de socie. & Roma. consi. ccccclxxv. & per istam regulam. & Bal. dici in l. j. §. pro secundo. in fin. C. de cadu. tol. quòd aut vasallus dimittat feudum, aut præstet seruitium.

- ¶ Et prædicta regula procedit data habilitate personę. Sed quādoq; propter inhabilitatē personę quis cōmodū cōsequitur, licet onus & incōmodū nō patiat: vt patet in muliere & minore qui ad hereditatē agnatorū admittuntur, & tamē tutelam eorum subire non tenentur. l. j. §. inter

*Pala. Ruui. in
rep. B. §. 47. n.
15.*

§.interdum. ff. de leg. tur. in §. si. in sti. de legi. par. tute.

¶ Secundo regula non habet locum in dote, in qua mulier quandoque habet lucrum. & onus non patitur: vt not. Bart. in l. si constante. in princ. col. pen. in v. q. iij. princip.

¶ Tertio ista regula habet locum quando est eadē ratio, vt quis ad com modum & in comodum admittatur: secus vbi esset diuersa ratio. vt not. Bar. hic & patet in iuribus alleg. in gl. videlicet in l. si negotia. absentis. §. de nego. gest. in l. si quis. §. j. §. communi diui. in l. sed & socius. §. si ab serti. ff. pro socio. in quibus iuribus propter culpā eius quis cogitur dam num subire & à lucro repellitur. vt no. Ang. p. gl. si. ibi in l. si. C. ad Tert. ¶ Et secundum istam limitationem, duae limitationes supradictae viden tur procedere: ita omnia supradicta in ista limitatione includi possunt. & ratio Bart. in d. l. si constante. non fundatur in fauore dotis: sed quia eadem ratio videtur. Et ad hoc facit, quod inferius dicam.

¶ Per istum tex. cum similibus. §. & in gl. alleg. infert gl. hic illud vulgatum, & contrariorum eadem est disciplina. & idem not. per gl. in rub. C. de acq. poss. in c. quanto. de cens. in gl. si. & in l. sciendum. §. si. §. qui la tiffa. cog. in l. Pomponius. §. j. in versi. esse. ff. de procur.

¶ Prædicta regula exponitur & declaratur pluribus modis. Primo. vt dicamus: eadem disciplina. id est, eadem cognitio: quia cognito vno de contrariis, alterū cognoscitur. & hoc probatur in l. j. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. in sti. eo. in princ. & ibi Ang. Aret. & in sti. de tutel. in princ. & in l. qui accusare. in princ. ff. de accus. & in l. j. §. stipulatio. §. de præst. stip. Et hoc modo arguit Dy. in reg. ij. in princ. de reg. iur. in vj. Bart. in l. inter stipulantem. §. sacram. col. ij. ff. de verbor. obl. Abb. in c. fraternitatis. de test. col. antepen.

¶ Et ideo sicut facta publicatione testium testes non admittuntur su per eisdem capitulis: ita non admittuntur super directo contrariis: quia est idem in iur. subornationis in directo cōtrariis: quia cognito vno con trario, alterum cognoscitur: vt dicit Ang. Aret. in sti. de his qui sunt sui vel alie. iur. col. j. in si. alleg. not. in cle. ij. de test. & in §. quia non. in au then. de testi. not. in c. fraternitatis. de testib.

¶ Secundo, cōtrariorum eadē est disciplina. intelligitur q̄ eadē sit de cisio: quia dispositū in vno habet locū in alio: vt gl. hic dicit p̄ istū tex. cum simi. Nā licet cōtraria sint cōtrariæ nature & effect⁹. c. l. ospitolū. xxxij. dist. in fi. vnde si vnū cōtrariū est bonū. alterū malū est: vt per gl. in c. intel lecto. de iure iur. quia quod operat̄ positū in pposito operat̄ op positum in opposito. l. si & toto. in princ. l. quod in rerū. §. si quid p̄t. de leg. j. l. fina. de leg. ij. Et contraria non possunt simul stare: quia vno posito alterum tollitur. xxj. q. ij. c. cum humilitatis. & ibi gloss. in l. si. vbi gl. de diuor. facit tex. in l. non codicillum. C. de test. & quod ibi gl. l. Pō ponius. §. j. ff. de procur. Tamen quandoq; de vtroq; cōtrario idē dispe nitur

nitur & iudicatur, vbi est eadem ratio, vt hic: fecus si diuersa ratio sit: vt cōcludit Bar. hic. & idem Bar. in l. in fundo. in j. col. ff. de rei ven. Ange. in confi. lxxvj. visis. in fin. & Dy. in d. reg. qui sentit. & Bar. in d. §. sacram. Pau. de Cast. in l. qui proprio. §. procurator. ff. de proc. Ang. Are. in d. §. illud. & in l. de his qui sunt sui & c. in prin. & in ista cōclusionē omnia iura resoluuntur: & ita etiam concludit Aret. in rub. ff. de acquir. poss. vbi ad hoc inducit glos. no. in cle. fin. de appel. in ver. repulsio.

- ¶ Et secundum prædicta procedit quod no. Bal. in l. pe. C. de sol. vbi dicit q̄ oppositorum est eadem disciplina: quia si diminutio non minuit, sic nec augmentum augere debet. allegat pro concordantiis. l. & si contra. §. fin. ff. de vulg. & pup. & quod not. Bal. in l. non nudis. in fi. C. de proba. ¶ q̄ non valet argumentum ab appositis, quando non est eadem ratio. & quod no. gloss. in clem. j. in verbo obseruare. de sen. excom. quæ dicit q̄ contrariorum non est eadem disciplina, vbi verba & mens resistunt. & idem Bal. in l. si præles. C. quomodo & quando iud. in prin. dicit quod contrariorum nō est eadem disciplina, quando non est eadem ratio contrariorum.

- ¶ Ex supradictis inferitur ad quæstionē quam ponit Bal. in l. duodecim tabularum. in fine. C. de leg. hære. in ver. quæro statu. vbi dicit, ¶ quod si statuto^a cauetur quod foror non succedat fratri: non tamen in casu contrario videtur statutum disponere, q̄ frater b nō succedat forori: quia non videtur eadem ratio contraria consuandæ agnationis: & illud etiam sequitur Pau. de Cast. in d. l. lege. cum si. vt tradit Alex. in l. inter stipulatē. §. sacram. de ver. oblig. ¶ Et quot testes requiruntur in confectioe testamenti, tot etiam in eius reuocatione requiruntur: vt not. Bal. in l. si. col. iij. versi. & scias. C. de fideicom. cum si. vt tradit Alex. in rubr. de acquir. poss. & de hoc videbimus plura similia in regul. nihil tam naturale. j. eod. vbi melius similes quæstiones conueniunt.

In l. Id quod nostrum. Argumenta.

- 1 Voluntas nostra quare facti esse dicatur.
- 2 Facti vocabulo venit quandoque non factum.
- 3 Princeps & respublica occasione data rem meam mihi auferre possunt.
- 4 Commune quod est, meum aliquo modo est.
- 5 Liberta patrono nupta non potest eo iniūto diuertere.

Meum

- 6 Meū, tuū, suū, hæc verba in dubio pro toto sunt accipiendā
 7 Conditio, si meus erit, verificatur si meus pro parte sit.
 8 Res tota in dubio venit rei vocabulo.

REGVLA XI. POMPONIVS.

ID QVOD nostrū est, sine factō nostro ad aliū
 transferri non potest.

▲ Princeps, vi
 de latissime la
 so. l. barbariur.
 de off. præsi. vj.
 col. ver sic. circa
 duas vltimas.
 Cañ. cap. que in
 ecclesiarum. de
 const. H. C.

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

c Et nō pro-
 priè, adde Bart.
 l. si testamento.
 in princip. ff. de
 cond. instit. & l.
 legatū. de
 leg. in & doct.
 l. cum in illis.
 de p. n. ben.
 l. vbi dicit
 materia fa-
 nobili meum
 quod est
 secus
 de qua
 l. Gar. in cle.
 l. ho. in ij.
 col. in fin. adde
 tamen Bal. in l.
 de commu.
 qui dicit
 commune di-
 meum tā-
 utum vsq; ad dis-
 positione par-
 tie meæ & non
 vitra H. C.

¶ I B I in text. factō nostro. Hic factum nostrum pro voluntate simplici etiam accipitur. † Nam voluntas nostra & animus facti esse dicitur. l. bonæ fidei. §. j. de acquir. rer. domi. ibi, ad factum pertinet. not. Bar. in l. pro hærede. in princ. ad fin. ff. de acquir. hæred.

¶ Secundo factum nostrum hic etiam non factum includit. † Nam appellatione facti, etiam non factum continetur. instit. de nupt. §. si qua vxor. in fin. vbi dicitur rectius illos facturos si se abstinerint. & no. per glos. & doct. in l. iij. in prin. ff. de verb. oblig. Et hoc etiam habet locum in materia pœnali: vt tradit Alex. in l. vbi autem. §. qui id quod. ff. de verb. obliga. & in terminis regulæ hoc patet: quia id quod nostrum est, mediante negligentia, & sic mediante nostro factō ad aliū transfertur: vt contingit in prescriptione & vsucapione. l. j. §. de vsucap. l. traditionibus. C. de pact. & gl. hic dicit, dum inquit, quod ille qui tacet & patitur contra se præscribi, dicitur aliquid face- re. & fortior videtur ista translatio quæ fit mediāte prescriptione. quia prælatus qui non potest alienare, cū eius negligentia ecclesia priuatur iure suo mediante præscrip- tione. c. veniens. de præscrip.

¶ Et ista regula sic declarata limitatur non procedere ex causa: † quia princeps^a & respublica ex causa possunt rei meam mihi auferre. l. item si verberatum. §. j. vbi Bar. ff. de rei vend. l. Lucius. ff. de euict. no. in l. Antiochenium. ff. de priuil. cred. & ibi Bar. Imò etiam officialis ex causa hoc potest. l. si. §. Titius. vbi Bar. ff. de pig. act. Et hoc sanè intelligitur, dummodo pretium soluat. l. ferui. vbi Bald. C. pro quib. caus. lib. accip. gl. in l. si locus. §. si. ff. quemad. fer. amit. & no. Bar. in d. l. fin. §. Titius. Arch. ix. q. iij. c. per principalem. bonus tex. in l. venditor. §. si constar. ff. com. munia præd.

¶ In hac l. est gloss. not. quæ allegatur, † quod illud quod est commune, dicitur meum^b largo modo per fictionē, & nō propriè c: & istā gl. sequitur Bar. in l. ferui electione. c. §. j.

§.j. in fi. de leg. j. per tex. in l. illud. ff. de rit. nup. vbi videtur tex. dum ibi dicitur, quia non proprie videtur eius liberta, quae etiam alterius sit. Nicol. de Neapol. in d. §. j. & Alb. de Ros. quem ibi Alex. refert, dicunt, quod tex. in d. l. illud. videtur probare contrarium: & illum contra Bart. inducit Aret. in d. §. j. quia licet primo, secundum sententiam Taboleni, text. dicat quod res communis proprie non sit mea: tamen videtur recedere ab illa opi. dum inquit, aliis contra visum est: quia libertam eius esse negari non potest, licet alterius quoque sit liberta: & Iureconsultus illam approbat. & sic videtur recedere à prima opi. Taboleni.

¶ Sed responderi potest, quod licet sententia Taboleni reprobetur in decisione illius casus. Ratio tamen alle. non reprobatur: & ibi de liberta communiter iudicatur idem quod de propria: quod quia liberta nupta patrono, non potest illo inuito diuertere, l. fi. in prin. ff. de diuor. & hoc fuit statutum propter reuerentiam patroni: ut dicitur in l. in eo iure. §. fi. ff. de rit. nup. Et talis reuerentia in solidum patrono debetur. l. cōis libertus. ff. de in ius voc. l. fi. de iu. pat. l. quaedam mulier. ff. fa. ere. & ista ratione in d. l. illud. de cōm. lib. idem iudicatur quod de propria: ut Soc. ibi declarat, & ibi est casus specialis favore matrimonij: ut no. lo. And. in c. fi. col. ij. de verb. sig. in vj. Et difficultas secundum Aret. in hoc consistit, utrum ille qui dicit rem suam, ita proprie loquendo intelligi possit de parte, sicut de toto: & ipse tenet, quod res proprie sua dicatur, si pro parte sua sit: quia materia poenali quae proprie & stricte intelligitur, appellatione rei meae venit communis. d. l. libertus. Sed ratio colligitur ex s. dictis.

¶ Ad idem Aret. inducit text. in l. recte dicimus. de verb. signific. vbi res communis non falso dicitur mea.

¶ Sed dic verum esse, quod non falso dicitur mea: quia excusatur à falsitate ex quo mea est pro parte. Sed non sequitur quod proprie dicatur mea. ad idem alleg. tex. in l. pupilus. in fi. de verb. sig. vbi dicit, quod verbum suum, ambiguum est, an de toto vel de parte intelligatur. & ideo qui iurat suum non esse: addere debet, neque tibi commune esse.

¶ Sed dic quia licet verbum suum, ambiguum sit, in dubio cum pro toto intelligitur, inferius dicam. Illa expressio, quod non sit communis, videtur facta ad maiorem declarationem, ut gl. ibi dicitur: & no. lo. And. in d. c. fi. de ver. sig. in vj. col. j. vbi dicit, quia verbum meum, de vi verbi debet intelligi quod sit meum simpliciter, id est omni sui parte &

re & dicit quòd tex. in d. l. pupillus. intelligitur ad tollendam dubitationem: vt ibi no. & sic videtur approbare gloss. ibi, & concludit, quòd commune non potest propriè dici meum: & idem sequuntur doc. ibi, col. ij. ¶ T Vltimo Aret. alleg. l. ij. in princ. ff. de condi. instit. vbi illa conditio, si talis seruus meus erit cum moriar, verificatur etiã si meus sit pro parte. & sic videtur quòd propriè verificetur: quia conditio est voluntaria quæ formaliter debet impleri. l. Mauius. & l. haredi. de cond. & demonst.

¶ Sed potest responderi, quòd ibi illa cõditio verificata videtur vt actus valeat: quia aliàs si in totum seruus proprius remansisset, institutio non valisset: quia erat institutus seruus sine libertate, quo casu institutio non valet. Sed in aliena in totum vel in parte valet. l. iij. ff. de hær. instit. & ita illum tex. declarat Soc. in d. §. Labeo. in l. serui. alleg. de leg. j. licet idem Soc. referat dicta Aret. & sequatur in confi. cxxl. incip. circa præsen tem consultationem. col. v.

¶ Et concludendo cõclusio gl. hic verisima videtur, quòd propriè illud quod est commune, non dicitur meum: ¶ quia appellatione rei simpliciter de tota intelligitur: vt dicunt Io an. Mona. Io an. And. & Domi. in d. c. fi. de ver. sig. & si quandoque contrariũ reperitur, illud videtur procedere in casibus specialibus qui habent particularem rationẽ, & hoc modo etiã procedit tex. in l. j. §. domini appellatione. ff. ad Sillan. ibi, etiam appellatione domini pro parte dominiũ contineri dicendũ est, quia in illa materia, vt occasio delinquẽdi remoueat, fit larga interpretatio: vnde ibi etiam filius viuente patre dominus reputatur in l. j. §. domini appellatione. el. ij. Et q̄ secundũ regulam appellatione rei simpliciter de tota intelligatur, probatur in l. si quis cum totũ. in princ. ff. de excep. rei iud. vbi parificatur q̄ quis petat totum fundum, vel fundum simpliciter. ad idem tex. in l. si defensor. §. qui interrogatus. ff. de interrog. act. in l. de pupillo. §. qui nuntiat. ff. de ope. no. & ibi Bar. cum simi. vt tradit ibi Alex. & idem Alex. in confi. cxlij. viso. in fin. lib. iij. Abb. in c. ij. de libel. obla. col. iij. ver. secundo dicit gl. & facit tex. in l. j. §. edere. ff. de edẽ. vbi dicitur, q̄ edere dicitur ille qui totum edit. Et ideo quando res communis tanquã propria iudicatur, iura vtuntur verbis designantibus improprietatem. l. extraneo. de quaest. ver. cum enim. ibi, de cõmuni seruo habendam quaestionem rescripsit, quòd pro domino fore videretur.

In l. In testamentis. Argumenta.

- 1 Testamenta locum habere, interest rei publicæ.
Interessẽ publicum dom tractatur, verba latissimè interpretantur.
- 2 Statutum fauorabile est, quòd de non rumpendo testamento factum est.
- 3 Legata. etiam in testamentis relicta, strictam recipiunt interpretationem.
- 4 Multus casus quando contineatur sub simplicibus.
- 5 Testamenta pleniorẽ admittunt interpretationem, quã contractus.
- 6 Legata in testamentis relicta, paratam habent executionem.
- 7 Argumentum à testamento ad contractus, est nullum in dubio.

In testamentis plenius voluntates testantium inter-
pretantur^a.

- ¶ In testamentis plenius voluntates testantium inter-
pretantur. & idem dicitur in c. cū dilecti. de dona. ¶ nam
agitur de interesse publico, quòd testamenta habeāt lo-
cum. l. vel negare. ff. quemad. test. ap. l. Gallus. §. si is. vbi
Bal. ff. de lib. & posthu. Et quādo agitur de interesse pu-
blico, lata interpretatio fieri debet. l. ij. §. exercitum. vbi
Bar. ff. de his qui not. inf. l. quemadmodum. vbi Bar. de
2 agrico. & centi. lib. xj. ¶ & propter hoc statutum de non
rumpendo testamentum dicitur esse fauorabile. vt not.
Bal. in confi. ccccxxij. incip. domina Ioanna. lib. iij. &
ideo in fauorem testamenti iudicari debet. l. siue pars. ff.
de inoffic. testa. c. si. de re iud.
- ¶ Et ista regula nō videtur habere locū ¶ in legatis, quæ
licet in testamēto relicta sint, tamē strictē debent inter-
pretari. l. nūmis. de leg. ij. l. apud Iulianū. §. Scio. de leg.
j. cum si. vt dixi supra in reg. in obscuris. Et ideo gl. quæ
ponit exemplū in legatis, nō bene dicit. & Bar. in l. cum
annus. de cond. & demon. videtur istam legē intelligere
respectu institutionis: quia institutio est caput testamēti,
§. ante hæredis. instit. de leg. Et ideo fauorabilior inter-
pretatio fit in testamentis quā in legatis: vt no. per gl.
fi. in l. si plures. ff. de condi. instit. & ad hoc facit text. in l.
cum quidam. iuncta l. pe. §. illo. C. de neces. ser. har. insti.
- ¶ Vide tamē tex. in l. Titia textores. de leg. j. vbi etiam
in legatis videt fieri larga interpretatio: quia casus mix-
tus sub simplicibus continetur. Sed potest responderi, quod
ibi erat facta prouiso de vtroque simplici: quo casu licet
materia odiosa sit, tamē prouiso facta in vtroq; simpli-
ci videtur habere locum in mixto: vt probatur in l. si ita.
ff. de iniur. rupt. & irri. fac. test. vbi hoc dicitur in exhære-
datione quæ odiosa est. l. cum quidā. §. de lib. & posthu.
Et de intellectu l. Titia textores. not. Bar. in l. seruus vr-
banis. §. si. de leg. ij. Aret. in l. Gallus. §. & quid si tātum.
col. ij. vers. tertio adde. de lib. & posthu.
- ¶ Item regula bene procedit comparatiuē ad cōtractus:
¶ quia plenior sit interpretatio in testamentis, quā in
b cōtractibus^b: vt dicitur in d. c. cū dilecti. de dona. Nam
in testamentis appellatione filiorum veniunt nepotes:

Interpreta-
min. Quæ sit i-
terpretatio vi-
de Bald. in rub.
C. de verbor. sig. &
quod duplex sit,
vide Bar. Lom-
nes populi. in
reg. de instit. &
tur. & ibi Alex.
& Bald. in l. ij.
C. de in. prate.
& qn in facien-
da iate, & latif-
fime, vide hic
Bart. & in l. ij.
C. de bon. vac.
lib. x. H. C.

b Cōtractibus,
Quæ sit ratio
dixerēt: vide
Iaso. post Albe.
in l. beneficium,
de cōsti. princi.
col. ij. vers. in
quarta parte.
vbi satis latē
tractat Alb. hāc
materiam, & in
trac. stat. in ru-
bri. an statu. re-
cipiāt interpre-
tationem, H. C.

secus in contractibus: vt no. Bar. in l. liberorū. col. vj. ff. de verb. sig. † & relicta in testamentis paratā^a habent executionē: vt no. Ang. per illū text. in §. illud quoq;. in ver. A item no. in auth. de hare. & fal. & no. Bar. & Doct. in l. si. per illū tex. C. de edic. diui. Atr. tol. vbi Alex. in ij. notab. ¶ Secus est in aliis instrumentis quæ nō habent paratam executionem. l. minor viginti quinque annis. ff. de mino. 3 & in dispositis in testamento masculinum concipit femininum. Secus in contractibus, secundum communem opin. vt supra latē dixi in l. ij. eod. tit. ¶ Et ex his comprobatur quod dicit Alex. in cōsi. lxx. incip. super eo. col. ij. lib. j. † quod in dubio non valet argumentum de testamento ad contractus b: secus tamen vbi constaret quod esset eadem ratio, quia tunc valeret argumentum: vt ibi Alex. dicit. & hoc modo procedit in l. seruum filij. §. eum qui chirographum. de leg. j. in l. pactum inter heredem. §. de pactis. in l. j. vbi Bal. C. de lege Fusia Cansi. tol. cum multis simi. & per istā regulam arguit d. Alex. in cōsi. cclx. col. iij. lib. ij. & in cōsi. lviij. lib. ij. col. fi. Abb. cōsi. xxxij. lib. ij. col. ij.

In l. Non videtur cepisse. Argumenta.

- 1 Actionem habere, sed elisam exceptione, perinde est, ac nullam habere.
- 2 Debitum non dicitur, quod perpetua exceptione defenditur.
- 3 Creditor nō dicitur negligens, qui potuit exceptione repelli.
- 4 Actio intentata perimitur per exceptionem, quæ opponitur.
- 5 Sententia pro actore fertur, nisi exceptio ex parte rei preberet.
- 6 Iure ipso liberari magnopere differt ab eo quod est. ope ceptionis libertum esse.
- 7 Exceptio quando perimat actionem, & quando non.
- 8 Præscriptio petitione sola interruptitur.

REGVLA XIII. VLPIANVS.

NON videtur cepisse, qui per exceptionem remouetur à petitione.

¶ AD istam regulam alia conformatur in l. nihil interest. infra eo. vbi dicitur, † nihil interest ipso iure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur, & facit alia regu. quæ habetur in l. si quis obligatione. §. non potest videri cepisse. infra eod.

¶ Et per istam reg. confirmatur q. no. Bal. in l. q. si maritus. §. si quis autem. §. de cōsi. pec. vbi inquit, † q. non dicitur

dicatur deberi illud quod perpetua exceptione defendi potest. facit text. in l. debitor. in l. creditor. §. de verb. sig. & ista ratione valet legatum factum creditori, cui exceptio perpetua competeat. l. si creditori. in prin. de leg. j.

- ¶ Et per istam reg. etiam infertur ad illud quod no. Pet. de Ancha. in consi. v. pro parte. in vlt. dub. dum ibi concludit ¶ quod non dicitur esse in negligentia ille qui non petiit debitum à quo debito excludi poterat exceptione: quia ille male agere dicitur, cui obstat exceptio. l. verum. §. de compensa.
- 4 ¶ Et ad declarationem regulæ considerandum est. quòd opposita exceptione actio intentata perimitur. l. quacūque. §. de cōpen. & exceptio proposita actionem excludit. l. ij. §. de except. & no. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. §. de pact. vbi Bar. hoc declarat col. iij. & in l. Iulian. col. x. §. de cōdi. indeb. Et ideo regula bene dicit, quòd non videtur cepisse qui per exceptionem remouetur à petitione: quia intentio agentis excluditur exceptione opposita. vt §. dictū est. Et tali casu intelligitur alia regula §. alleg. in d. l. nihil interest. j. e. Secus est. si exceptio non opponat, quia actor obtinere. vt no. per glo. in d. l. si vnus. §. pactus ne peteret. quē Bar. ibi sequitur col. antep. dicens, quòd si petiit à te decē in quibus eras debitor meus, licet fecerim tibi pactū de non petendo: nisi tu opponas exceptionem, iudex te cōdemnabit. & Pau. de Cast. ibi col. fi. & alij sequuntur. & hoc idem no. Bar. in l. eum qui ita. §. qui ita. §. de verb. obli. & in l. exceptionem. C. de proba. & tradit Ang. Aret. in §. omnis. col. ij. instit. de verb. oblig.
- 5 ¶ Et ad hoc facit, ¶ quia vbi est fundata intentio actoris, nisi exceptio ex parte rei probetur, fertur sententia pro actore. c. post electionem. c. cum super. de conces. præbē. & tradit Alexā. in consi. lvij. viso & perfecto. in prin. lib. v. Et ista cōclusio procedit, nisi ex actis cōstaret exceptionem competere: quia tunc iudex supplere potest ^a in his quæ ex actis colliguntur: vt no. per gl. in l. j. C. qui & aduer. quos. Ant. de But. in c. ex tenore. col. j. in ver. not. hoc dictum. de rescript. Ange. in d. l. si vnus. §. pactus ne peteret. col. fi. Roma. in consi. ccxxvij. spectabilis domine. in si. cum simil. vt dixi latē in c. ex insinuatione. circa si. de appel. & tradit Alexā. in l. j. C. vt quæ desunt aduo. col. ij. in consi. xcvi. in causa & lite. col. pen. lib. j. Cautus tamen sit aduocatus: vt opponat exceptionem: quia si iudex non

vellet supplere, non facit litem suam. vt notat Ang. in d. §. pactus ne peteret. col. fi. alleg. dictū Spec. in tit. de offi. iud. in §. competit. de quo late dixi in c. ad hęc. el. iij. de appel. vbi videndum est. Et superius dicta procedunt vbi agitur de exceptione propria, quæ excludit actionē: se- cus si non excluderet actionem: quia non esset opus re- plicatione. prout a esset exceptio intentionis, & facti: vt

A Prout. Quo casuetiā parte non opponente supplere tene- tur. Adde Alex. consil. clxxxvi. in fi. (vbi dixi) lib. ij. consil. ce- xxv. nu. 2. libro vi. Deci. l. cum quid. col. vj. §. si cet. peta. C. M. b. Ipso iure, vi- de Bald. in sua marga. in vers. liberatio. & Ia- son in §. in bo- nā fidei. instit. de actio. col. j. H. C.

not. Pau. de Cast. post Ang. in l. licet. col. fi. in vers. no. tu qui practicas C. de iudi. & de illa exceptione intentionis dixi in rub. extrā de except. vbi videndum est.

¶ Et ex supradictis colligitur, quod magna sit differē- tia an quis sit liberatus ipso iure b, vel ope exceptionis, & declarat Ang. Aret. in §. omnis. alleg. §. in ij. col. instit. de verb. obli. & ideo ille qui obligatus ipso iure reperitur, licet exceptione se tueri possit, dicitur esse in dāno: quia magis sibi expediret q̄ ipso iure non esset obligatus. vt no. Ang. dicit in l. metum. §. sed quod prator. per gl. ibi. ff. quod met. cau. & ad hoc facit, quia melius est iura in- tacta seruari, quā post causam vulneratam remedium quarere. l. si. C. quib. cau. in integ. reslit. non est neces. j. C. quando lic. vnicuiq; sine iud. se vind.

¶ Postremo regula ista limitatur procedere respectu principalis petitionis. prout loquitur: quia illa exceptio- ne opposita perimitur: vt dictum est. Secus videtur qui ad ea quæ extrinsecus veniunt: quia tunc petere videtur. licet per exceptionem repellatur. gratia exempli, in l. amplius non peti. ff. rem ratam habe. vbi prohibitus pe- tere sub pœna c, si petat. & litem contestetur, incidit in pœnam: certē hoc etiam haberet locum, licet post litem cōtestatam opposita exceptione excludatur. d. l. amplius non peti. & etiam citā litis contestationem. in l. si quis maior. C. de transac. committeretur pœna secundum dis- positionem illius legis: quia petens licet repellatur ex- ceptione, dicitur tamen petuisse, & contrauenisse quan- tum ad pœnam illius legis.

¶ Similiter quo ad effectū interrumpendi prescrip- tionem, ¶ quia sola petitio sufficit: vt no. Bar. in l. si. §. de ee per quem factum est. per l. cum notissimi. C. de prescri. triginta anno. cum simi. & hoc modo fallentiæ quæ po- nuntur in glo. adaptari possunt.

¶ In gl. ibi non alij, restituendum. hoc nō bene cōgruit verbis regulæ, quæ etiam primā acquisitionem excludit.

dum inquit, remouetur à petitione. Et per hoc etiã non videtur conuenire quod glo. dicit de hærede grauato restituere qui grauatus adiuit. Similiter aliud exemplum quod gloss. ponit pro veriori. non satisfaciunt: quia ibi in l. nihil. §. si cum filius. ponitur casus specialis in quo filius deceptus fuit factio patris: & nõ consonat quod regula in casu speciali restringatur. Similiter limitationes quæ ponuntur in gloss. non conueniunt verbis literæ. quæ dicit, remouetur à petitione, & in casibus quibus gloss. loquitur, non remouetur à petitione: quia habuit hæreditatē, vel hæres esse reputatur. & ideo limitationes glo. debent adaptari, prout dixi in vltima declaratione ad textum.

¶ Et dum in tex. dicitur, nõ videtur cepisse. melius quàm glo. dicat, exponi pōt: cepisse, id est inchoasse & petiisse: vt colligitur ibi remouetur à petitione. Et pro ista expositione facit tex. in l. j. §. cepisse. ff. de pollici. xj. q. iij. in c. cepisti. xxiiij. qō. j. in c. fi. vel cepisse, id est acquisiuisse: vt per gl. in l. si quis obligatiōe. §. nõ pōt videri cepisse. j. e.

In l. In omnibus. Argumenta.

- 1 Qualitas loci & temporis quæ in principali obligatione ponitur, in fideiussois obligatione repetita censetur.
- 2 Des promissa puella, intelligi debet cum nubili erit.
- 3 Promissio mercedis vel pensionis soluendæ, ad quod tempus porrigatur.
- 4 Promittēs simp̄r restituere mutuū, non pōt statim cōueniri.
- 5 Precarium ad voluntatem concedentis reuocabile, non est ilico reuocandum.
- 6 Precarium recipiens, cum reuocatur, de solo dolo tenetur.
- 7 Promittens simpliciter, non statim cogitur soluere, licet præfenti die debeatur quod promissum est.
- 8 Dies appositæ dispositioni, differt ab ea, quæ executioni.
- 9 Conditio dispositioni appositæ præsumitur in dubio quando substantialia concernit.
- 10 Obligatio an nasci soleat ante diem ratione loci tacite subintellectam.
- 11 Natiuitas actionis an differat à natiuitate obligationis.
- 12 Dies expressa actionis natiuitatē impedit, obligatiōis nõ itē.
- 13 Debitum purum dicitur, quod præfenti die debetur.
- 14 Promissio de soluendo die præfenti, nõ ob temporis expressionem impedit fieri exceptionem.

REGVLA XIII.

IN OMNIBVS obligationibus in quibus dies non ponitur, præfenti die debetur.

¶ IDEM habetur in l. eum qui Calendas. §. quoties de ver. ob. cū si alleg. in glo. ad idē rex. in l. si dies. in prin. §. quando dies leg. ced. in §. omnis. in sti. de verb. oblig.

¶ Illa regula procedit nisi dies ratione loci tacite intelligatur. §. loca. in sti. de verbo. oblig. d. l. eum qui. §. quoties. l. interdum. l. continuus. §. cum ita. ff. de verb. obliga. l. iij. §. si quis ita. el. ij. de eo quod certo loco.

¶ Et hoc etiam habet locum respectu fideiussoris. l. si testamento. §. si. de fideiuf. ff. facit l. si vt proponitur. ff. eod. tit. de fideiuf. per quem Bart. concludit in l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus. in penul. col. de verb. obliga. ¶ quōd qualitas loci vel temporis posita in principali obligatione, repetita intelligitur in obligatione fideiussoris. & notat Bald. per illum tex. in l. Titius. C. de oper. liber. & dixi in consilio meo ij.

¶ Secundo, quod dictum est ratione loci, idem est ratione rei quæ nō sit in rerum natura, sed speretur: quia dies & tacita conditio intelligitur si nascatur. d. l. interdum. de verb. oblig. l. j. §. si. ff. de condi. & demon. no. per gloss. hic, & in §. omnis. in sti. de verbo. oblig. cum similibus.

¶ Tertiō, idem est si ex voluntate disponentis tacite aliud quod tempus determinatum intelligatur: vt de testatore no. per glo. in l. si dies. in prin. in verbo, confestim. §. quādo dies leg. ced. quæ allegat l. epistolam. in §. si. ff. ad Trebel. & Bart. ibi declarat. ad idem facit text. in l. fideicom. §. si filio. de leg. iij. quem ad hoc Bar. adducit in l. si legatarius. §. si. de lega. iij.

¶ Quarto, hoc idem dicendum est si ex qualitate contractus vel actus hoc intelligatur: & potest exemplificari hoc pluribus modis.

¶ Primo, ex eo quod notabiliter dicit Christophorus Porcus in d. §. omnis. de verb. obliga. in sti. in glo. in verbo, confestim. quōd ¶ si quis promittit puellæ dotem, tacite intelligitur cū erit nubilis ætatis. allegat l. qui filium. ff. vbi pupil. educ. deb. & ibi dicit quōd eo ita respondente iudicatum fuit.

¶ Secundo, aliud exemplum Porcus ibi ponit, in eo qui promittit soluere mercedē magistri, vel pensionē domus nam tacite intelligitur in die quo solutio fieri cōsuevit. l. nec semel. §. si in habitationem. ff. quādo dies lega. ced.

¶ Terrio, aliud exemplum colligitur ex dictis Bar. in l. si pœnam. in si. de verb. oblig. ver. inquit. quōd ¶ si mutuauit tibi

tibi decem, & promittas simpliciter restituere: non ta-
 A men videtur quod statim^a possit conueniri, quia ex tali
 mutuo non haberes aliquam vtilitatem. allegat gloss. in
 B l. penul. in fi. C. commodati. & sequuntur Imo^u. & Alex.
 in d. l. si pœnam. quia non debet quis decipi beneficio,
 sed iuvari. l. in commodato. §. sicut. ff. commodati. facit
 l. qui sic. ff. de solu.

¶ Quarto hoc in simili voluit Abb. in c. fin. de precariis,
 4 colum. ij. versu. sic potest dici in precario. dicens, quod
 licet precarium reuocari possit ad voluntatem conceden-
 tis: non tamen videtur quod statim reuocari possit, ex eo
 quod notat Bart. in d. l. si pœnam. hoc tamẽ dictum Abb.
 de precario non videtur procedere sine dubio: quia pre-
 carium pendet ex sola voluntate concedentis. l. Lucius.
 C. ff. de donationibus. ergo videtur quod statim^c reuocari
 possit: & ita Bald. dicit in l. ij. C. commodati. Confirma-
 tur hoc: quia si pendet à voluntate concedentis. d. l. Lu-
 cius. & in l. de precariis. in c. j. eo. ritu. voluntas est libra. l.
 fideicommissa. §. quanquam. ff. de leg. iij. l. cum quidam.
 de lega. ij. ergo videtur quod semper pro voluntate re-
 uocatio fieri possit.

¶ Et pro ista conclusione contra Abb. induco text. in l.
 5 quæsitum. §. cū quoq. ff. de precariis. & quod per illum
 textum no. Bart. in l. quod natura. col. fin. versu. xij. quæ-
 ro. ff. de positi. vbi concludit quod ex eo quod precarium
 reuocari potest ad nutum cōcedentis, solum de dolo te-
 netur qui precarium recipit: quia cum in vno grauetur,
 in alio releuetur. Et ista ratio facit, & inferre videtur,
 quod statim reuocari possit, nec propter hoc deceptus
 videtur. qui precarium recipit: quia ista est natura pre-
 carij de qua cogitare potuit à principio ille qui recipit.

¶ Quinto generaliter considerandū est, quod licet præ-
 senti die debeat illud quod simpliciter promissum
 fuit: nõ tamen statim promissor cogitur soluere: vt glos.
 hic dicit. & idẽ glo. in d. §. omnis. in sit. de verbo. obli. vbi
 tex. magis precise loquitur, dū inquit, quod cōfestim peti
 potest: & tamẽ glo. ibi dicit hoc esse intelligendū cū ali-
 quo spatio. & idem glo. in §. si impossibilis. in verbo. sta-
 tim. in sit. de inuti. stip. & ad hoc facit, quia licet interpel-
 latio constituat debitorẽ in mora. l. si ex legati causa. de
 ver. ob. no. in l. quod te. §. si cer. pet. hoc tamẽ intelligitur
 sũ aliquo spatio. l. si quis filiũ. §. stip. de colla. bẽ. ff. & no.

Barto. in l. si pœnam. §. quando di. leg. ced. cum simi. vt trad. Alex. in l. j. §. si pœnam. col. ij. §. ad leg. Fal. Et stante ista conclusione, dictum Barto. in l. si pœnam. videtur habere locum non solum in mutuo. prout ipse loquitur. sed in quolibet alio debitore, qui videlicet statim, teneatur, nō tamen statim cogitur soluere. vt §. dictum est.

¶ Interius in casibus supradictis aduertendū est. ¶ quia magna differētia est in dies qui apponitur apponatur dispositioni vel executioni. vt not. Barto. & distinguit. in l. talis scriptura. in fi. de leg. j. Et eo modo in cōditio-
nem que respicit executionē non suspendit, neq; facit actum conditionalem. vt per Bar. in l. j. col. ij. ff. de condi. & demon. vbi declarādo tex. in l. nuptio. §. sub conditione. ff. de tute. dicit, quōd illa conditio apposita tutori si factis dederit, non facit conditionem, vt ibi dicitur: quia nō respicit dationem tutoris, sed executionē & administrationē tutelæ. & idē Bart. cōcludit in l. itē quia. versu. huius rei. §. de pact. in l. ita demū. C. de arbit. & Bal. in l. ij. C. de arbit. cū simi. vt tradit Alex. in d. l. item quia. & est bonū & equū. si decem cū petiero. de verb. oblig. ¶ Et in dubio cōditio videtur apposita dispositioni quando concernit substantialia, sine quibus obligatio consistere non potest: secus si respiciat accidentalia, quia tunc appositio apposita videtur: vt no. Bal. in c. si. col. j. in fi. de præsumpt. Et supradicta ista ad ea quæ superius dicta sunt, considerādum est, quod quādo datur tēpus debitori ad soluendū miserationis causa, vt §. in quinto & ultimo casu dictū fuit, illud tēpus respicit executionē, & nō impedit nāritatē obligationis. Et tali casu regula ista nō limitatur: quia verum est dicere, quōd præsentī die debetur, licet exactio differatur: quia cōditio & venit dies cū obligatio pura sit. l. cedere diē. de verb. sig. & eodē modo in casu mutui, de quo Bar. loquitur in d. l. si pœnā. ille qui mutuū recipit tacitū tenetur illud restituere. vt no. per glo. fi. in d. l. si pœnā. facti. ff. si cert. pet. licet aliqua dilatio ad soluendū tribuatur. arg. l. ratū. & l. quod dicimus. ff. de solu. secus est in tacita cōditione, ratione rei quæ non fit in rerū natura. vt §. in secundo casu dictū fuit: quia ista suspendit dispositionē, quia respicit substantiam obligationis. d. l. interdū. de verb. oblig. & d. l. j. in fi. de cōdi. & demon. & idē dicendū est, si testator hoc velit, vt §. in tertio casu dictū fuit, per glo. in l. si dies. ff. quādo dies leg. ced. cū simil. §. alleg. & facit l. in conditionibus. §. j. de condi. & demon. In istis enim casibus regulā nostrā hic limitatur: quia præsentī die nō debetur. ¶ Sed dubitatio est de die tacita quæ ratione loci subintelligitur, de qua §. in primo casu dictum fuit, an ante diem quæ tacitē intelligitur sit nata obligatio. Bar. in d. l. interdum. cōcludit quōd obligatio statim nata sit, sed non actio. per illum text. & opi. Barto. communiter tenetur. vt Alex. ibi dicit. facit tex. in l. si ita stipulatus essem abs te. de verb. oblig. ibi, non antē agi posse. & in l. existimo. §. ex hac. cod. titu. de verb. oblig. & in l. si tutor reipui. §. si. de tutel. & rat. distrah.

¶ Iason tamen nouissimè in d.l. interdū dicit se tenere cōtra, q̄ dies tacita nedū impediāt natiuitatē actiōnis, vt cōmuniter tenent, sed q̄ etiam ita impediāt natiuitatem obligatiōnis, propter æquiparationem quā facit tex. in d.l. interdū. de stipulatione quæ fit de partu nascituro, vel de fructibus nascituris ad promissionem solutionis quæ certo loco fieri debet: & quia secundum eum, si dies quæ tacite ratione loci intelligitur, impedit natiuitatem actiōnis, vt doct. communiter tenent, pariter videtur natiuitatem obligatiōnis impedire: quia ratio diuersitatis, dicit ipse, reddi non potest. Audacter iste loquitur, & cum paruo fundamento: & ideo à communi opin. recedendum non videtur.

¶ Non obstat æquiparatio quā facit tex. in d.l. interdū. quia loquitur respectu actiōnis, de qua tex. expressè dicit, non autem de natiuitate obligatiōnis. & certè quantū ad natiuitatem obligatiōnis, alia ratio videtur in eo qui partum futurum vel fructus nascituros promittit, quia incerta est obligatio, non sic videtur in eo qui certo loco soluere promittit.

10 ¶ Non obstat quòd non videtur ratio diuersitatis inter natiuitatem actiōnis & obligatiōnis: quia hoc in die expressà reperitur, quæ licet impediāt natiuitatem actiōnis, non tamen impedit natiuitatem obligatiōnis. l. cedere diem. de verb. signifi. not. Bar. in d.l. ita stipulatus. in ij. principali q. de verb. obli. Iason respondet in d.l. interdum. & fatetur hoc in die expressà: secus dicit in tacita, de qua agitur, sed talis differentia non satisfacit quantum ad propositum: quia si dies expressà non impedit natiuitatem obligatiōnis, à fortiori nec tacita, quæ l. intelligitur ex coniecturata mente contrahentium.

¶ Adde tamen, q̄ contra cōmunem opi. videlicet q̄ ante diē quæ tacite intelligitur, nō sit nata obligatio, videtur text. in l. continuus. §. cū ita. in si. dum ibi dicitur, quòd si ille qui certo loco dare promittit, ad talē locū peruenerit celerius quàm fieri solet, statim quòd applicuit ad locū, obligatus est: ergo videtur q̄ prius nō sit obligatus. & Aret. ibi not. illū text.

¶ Non obstat q̄ in die expressà sit nata obligatio ante diem: quia non sic videtur in tacita, in qua minor est certitudo, quàm in die expressà & determinata: quia dies tacita arbitrio iudicis declarari debet. d. §. cum ita.

11 ¶ Vltimo not. istū tex. ¶ quòd illud quod præsenti die debetur, purè debetur, ad idē tex. in l. liber homo. §. x. de ver. ob. vbi ille qui hodie dare promittit, pot. statim conueniri: quia obligatio præsens dicitur, & nō in diē. & illum tex. gl. hic adducit, hoc verū est respectu dilationis, quia illa expressio præsenti diei nō facit dilationē: secus est quo ad aliū effectū extrinsecū: quia diē habere dicitur, vt est text. not. in l. talis scriptura. de leg. j. vbi clausula illa quæ loquitur de legatis in quibus dies nō erat, nō comprehendit legata quæ præsenti die relicta erāt: quia illa dies nō habere diē ad effectum de quo tex. ibi loquitur. ¶ Et notandum quòd promissio facta de soluēdo hodie, vel præsenti die, nō impedit exactiōnē

fieri in ipso die propter specificam expressionem temporis: licet secus sit in promissione facta simpliciter: vt not. Ang. Aret. in §. omnis. inst. de ver. obl. per gl. ibi in verbo, nec ipso. & alleg. etiam Bart. ad hoc in l. liber homo. §. decem. de verb. ob. & probatur per illum tex. & ad idē facit l. iij. §. si quis ita. el. ij. §. de eo quod cert. loco. vbi si quis promittit hodie dare Romæ x. non valet stipulatio propter impossibilitatem. ergo datur intelligi. q. illa expressio de dando hodie sit p̄cisa. & dilationē nō patiatur. ¶ In glo. ibi. idem si exprimat. Albe. hic dicit quōd ista glo. a Doct. reprobatur: sed saluari debet, vt habeat locū quo ad natiuitatem obligationis, prout loquitur. secus quōd ad translationem. vt Barr. concordando gl. contrarias concludit in l. ita stipulatus. in ij. q. de ver. oblig.

In l. Qui actionem habet. Argumenta.

- 1 Meum non immerito dicitur quod mihi debetur.
- 2 Actio vel mobilis vel immobilis dicitur, pro qualitate rei, quæ in ea deducitur.
- 3 Videtur verbum fictionem, non veritatem importat.
- 4 Actionem habere, an sit minus, quam rempiam teneri.
- 5 Actiones personales, & debitorum nomina, in bonis nostris computantur.
- 6 Statutum loquens de vendente rem suam, non intelligitur de re, ad quam quis habet actionem personalem.
- 7 Debitum mihi, non est propriè meum.

REGVLA XV. PAVLVVS.

QVI actionem habet ad rem recuperandam, ipsam rem habere videtur.

¶ NOT A quōd de actione idem quod de re ad quā competit. iudicatur: & ideo illud quod mihi debitū est, meum appellatur: vt not. per gl. in l. si tibi pecuniam. in verbo. meum. ff. si cer. pet. & in l. si me & Titium. in verbo pecunia. in l. eius qui in prouincia. in verbo defuncti. & ibi Bart. ff. si cer. pet. & in l. si pecuniam. in verbo. tuā. C. de nego. gest. in l. j. ff. quod curā eo. in verbo suum.

¶ Et ista ratione actio iudicatur res mobilis vel immobilis, secundum qualitatem rei quæ in ea deducitur: vt per gl. in l. j. C. si aduer. transac. & Bar. ibi hoc declarat. & idem Bar. in l. potest. ff. de auth. tut. cum simil.

¶ Et quantū ad istā regulā. ille de plano exēplificari potest in actione reali: quia cū actio cōpetat ad rē recuperandā. talis res

lis res dicitur esse in bonis. l. re in bonis. ff. de acq. re. do. l. bonorum ap. s. tit. j.

¶ Nec obstat quod habens dominium rei, & rei venditionem, proprie dicatur rem habere ut gl. hic dicit. Regula autem ista loquitur per modum fictionis, dum dicit, videtur, & per istam rationem gl. reprobatur istum intellectum.

Quia responderi potest, quod ista ratio non tollit quin ista regula verificetur, & a fortiori habeat locum in actione reali, dato quod verè & proprie dicatur rem habere ille qui habet dominium: sed ratio preallegata videtur in ferre, quod in actione reali regula non restringatur. Præterea & secundo respondet: licet in actione reali quis verè habeat dominium, plus tamè est habere rem apud se, quàm habere actionem ad rem recuperandam, propter commo dum possessionis, quod non videtur esse parvi momenti. §. commodum. instit.

4 de interdi. l. is qui. s. de rei ven. & ideo alia regula quæ habet. ff. eo. §. dicit, minus est actionem habere, quàm rem, & isto respectu iura utuntur verbis denotantibus fictionem: quia verè non habet rem apud se, licet habeat dominium, & isto modo loquendi utitur tex. in d. l. rem in bonis. de acq. rer. do. dum utitur verbo intelligitur, quod denotat fictionem. l. quoniam. vbi Bal. ff. de his qui not. infra. l. hæres quandoq. s. de acq. hære. quæ text. ad hoc allegat Roma. cõsi. eccce. presuppositis terminis. col. j. & in c. ex studiis. de præsump. quem tex. ad hoc allegat Abb. in consi. xx. casus in effectu. col. ij. lib. ij. ¶ Similiter tex. in d. l. bonorum. §. si. s. tit. j. utitur verbo, videtur, quod verbum etiam non fictionem: ut per gl. hic, & in l. si duo: in glo. si. s. de ac. hære. in l. j. §. deiecit. in verbo, videor. ff. de vi & vi arma. cum simi. ut per Bar. in l. si quis pro emptore. de vsucap.

¶ Secundo ista regula etiam videtur procedere in actione personali: ut tenet gloss. hic quæ rationem adducit: quia cum adesse dicatur debitori id in quo alij obligatus est. l. si mandato Titij. ff. de negot. gest. ergo contra creditori cui debetur videtur adesse. secundum gloss. hic & ad hoc facit, quia actiones personales & nomina debitorum dicuntur esse in bonis. d. l. bonorum. §. si. tit. j. & ideo qui non potest rem acquirere, eodem modo actionem ad rem acquirere non potest. l. si ad resolvendam. C. de præd. mino. l. si vnus ex sociis. ff. de serui. rusi. præd. vbi Pau. de Cast. & illud quod est in iure & obligatione dicitur esse in patrimonio: ut not. Bal. in l. facere. in prin. per illum tex. ff. sol. matr.

¶ Et ista conclusio vera est largo modo & sictè, ut denotat verbum illud: secus est verè & proprie: quia ut s. dictum est, minus est, actionem habere, quàm rem. ut j. e. l. minus. §. & ideo statutum quod loquitur de vedete rem suam imponendo penam, non habet locum in eo qui vederet rem ad quam haberet actionem a personale. ut no. Bar. in l. Gallus. §. videndum. de lib.

& posth. quia ille non dicitur proprie habere rem ad quam habet actionem. ut post alios tradit Alex. in d. §. videndum. & no. Bar. in l. nemo. ff. de in inte. rest. & dicit Bar. in l. forma. §. si cum ego. s. de cõ. q. ille qui possidet, debet ponere rem in catastro non

nō ille q̄ habet actionē ad rē petendā. & facit l. sciendū. §. si fundus. s̄. quī
 fati. cog. ibi diuersa causa est eius qui fundi petitione personalē habet:
 sic etiam quod s̄. in prin. dictum fuit, quod meum quandoq; appellatur
 quod est mihi debitum: illud est verum largo modo & improprie, per
 supradicta. & ad idem facit. quia licet ius patronatus sit de foro ecclesie.
 c. quanto. de iudi. non tamen actio personalis ad ius patronatus dicitur
 de foro ecclesie. secundum Ant. de Bur. in d. c. quāto. circa fi. & no. Aret.
 in cōf. vj. visō instrumēto. in fi. de quo dixi in d. c. quanto. in fi. ¶ Et q̄,
 vt dixi, pprie non dicitur meū, quod est mihi debitū: vt no. per gl. insti.
 de actio. in prin. in ver. debetur. & per illā gl. dicit Ro. in cōf. c. j. pro de
 cisione q̄d meū pprie nō dicitur mihi debitū. etiā facit tex. in l. Aurelius.
 §. Mautia. in l. creditor. §. Titia. de libe. leg. & quod no. Bal. in l. eū neces
 sitatē. C. de fideicō. in prin. & aliud est q̄d beneficiū sit suū. aliud q̄ sit si
 bi debitū: vt no. p. gl. in cle. auditor. in verbo debitū. de re scr. Large ergo
 & improprie mihi debitū dī meū. vt dixi. & not. Ro. in cōf. c. xcv. in ca
 su p̄missio. & quod no. Alex. in cō. l. xliij. & si celeberrime. lo. ij. in prin.

In l. Imaginaria, Argumenta.

- 1 Pretium, in contractu venditionis dicitur de substantia.
- 2 Venditio facta pretio viliori, an sit dicenda donatio.
- 3 Venditio imaginaria seu simulata, nullus est effectus.
- 4 Venditio facta in fraudem creditorum, valida est, reuocatione indigens.
- 5 Venditio nullius est valoris, quae facta est in fraudem legis.
- 6 Simulatum contractum asserens, simulationis speciem exprimere debet.

REGVLA XVI.

IMAGINARIA uenditio non est, pretio accedente.

¶ **Q**UAM pretiū arguit cōtractū venditionis. l. si. vbi Bar. C. de p̄dī.
 curia. lib. x. no. gl. & Bal. in l. eū dotē. C. de iure dot. & gl. in verbo pretio.
 in l. apud Celsum. §. sed cū legitima. s̄. de excep. do. ¶ & pretiū dicitur esse
 de substantia cōtract⁹ veditiōis. l. pacta cōuēta. s̄. de cōtrahē. emp. & ideo
 accedēte pretio, vt ibi dicitur, vera est venditio & nō imaginaria: sufficit
 etiā vt vera dicatur veditio cōuentio facta de pretio cū p̄posito soluē
 di pretiū: quia solo cōsensu venditio perficitur. §. j. insti. de emp. l. ij. ff. e.
 vnde quod dicitur hic, pretio accedēte, intelligitur etiā cōuento: nec re
 soluitur cōtractus veditiōis, licet postea prater primū p̄positū loco
 pretij aliud soluat. l. pretij causa. C. de rescin. v̄. l. si sp̄sus. §. circa ven
 ditionē. ff. de don. inter vir. quē text. hic gl. adducit. & quod dictū est in
 telligitur, q̄n à principio intērio erat q̄d pretium solueretur: secus si pre
 tium apponatur ex causa donationis, id est ea intēriōe q̄ non soluat:
 tūc enim nō dicitur veditio. l. eū in veditiōe. s̄. de cōtrahē. emp. c̄llet
 tūm imaginaria veditio, quae in effectū facta est sine pretio. vt hic à cō
 trahē sensu colligit: & eo modo imaginaria veditio dicitur, si facta sit

vno nummo de re longe maioris pretij: vt not. per gl. in §. praterea. inst. quib. mod. ius pa. pot. sol. in verb. imaginaria. & inst. de test. in prin. in verb. libripenda. Si autem venditio facta sit pro modico pretio, illa tamen est venditio vera: vt hic dicit per text. qui hoc bene probat in l. quis donationis. j. de contrah. emp. secus est, vt dixi. in venditione facta vno nummo: quia tale pretium nullam habet proportionem ad estimationem rei. An autem venditio facta modico pretio dicatur potius donatio quam venditio. Cy. in l. j. in fi. C. de pact. quem Bal. ibi refert, dicit quod potius dicitur donatio: & ad hoc est gloss. in l. apud Celsum. §. de autoris. in verb. causa. de except. dol. §. & ideo Bal. in d. l. j. infert quod dispositio l. si vnquam. C. de reuoc. don. habeat locum in venditione facta modico pretio.

A & idem dicit Bal. in d. l. si vnquam. & facit quod no. Bar. in l. no. vsq. §. si quis a pa. fue. ma. & hoc intelligendum videtur quoniam pro maiori parte esset donatio secundum doctrinam quam tradit Bar. in l. Aristo. circa fi. ff. de do. & l. tenetur. §. j. §. de act. emp. no. in c. ad questiones. de re. per mu. & trad. Abb. in consi. xv. queritur. lib. v. Alex. consil. 3

B cxij. viso processu. col. pen. lib. v. Et imaginaria venditio & simulata, de qua dictum est, nulla best. l. emptor. in pig. §. de aqua plu. arc. facit l. & qui sub imagine. C. de distra. 4

B pig. & no. Bar. in l. post contractum. col. ij. ff. de don. Et vbi secus dicit esse in venditione facta in fraudem creditorum, quia illa valet, & opus est quod reuocetur mediatis actio- nibus reuocatoris: de quibus in titu. de his qua. in fraud. cred. & Bar. in l. filios. C. de reuo. his qua. in fraud. cred. & hoc bene procedit in alienatione facta in fraudem credi- 5

B torum: Et secus si facta sit in fraudem legis: quia illa est nulla: vt no. Bar. per illum tex. in l. si libertus. §. de iurepat. & Bal. in l. j. in j. opp. de oper. li. quia vbi agitur de annullatione actus, durtus agitur cum lege, quod cum homine: vt per Bar. in d. l. si libertus. & in l. amplius non peti. ff. rem ra. hab.

¶ Postremo ad declarationem istius l. dicit Bal. allegando istum tex. in l. cum precibus. C. de prob. quod hic agitur de simulatione in qua nihil agitur. Et hoc exemplifica- ri potest in eo qui nullo modo velit vedere: sed propter timorem tyranni vel criminis commissi facit venditionem simulatam: vt dicit Pau. de Cast. in consi. cxij. viso pucto supra scripto. col. ij. & ibi prosequitur plures species simu- lationis: de quibus not. Bal. in d. l. cum precibus. Barto. in consil.

A Pretio. La- te Andr. Tiraq. Repet. d. l. si vnquam. versu. do- natione largi- tus. nu. 2.

B Nulla. Vide Bald. & doct. in l. j. C. plus vale, quod agi. vbi di- cit quod simulatio vitiat iuramen- tum, transaccio- nem, sententiam & laudum: & quotuplex fir- vide Bal. in l. cu precibus. C. de prob. late Cep. in trac. de simu. contractuum. & qualiter prebe- tur. vide Bald. vbi §. Bar. Lpa- eta. C. de pact. & Bal. in l. mul- tum. i. col. C. si quis alteri. Hic. Chue.

confi. lxxv. Petrus Nicole. col. ij. versi circa primum. in l. j. C. plus val. quod agi. in l. Lucius. la. ij. ff. de posi. & nouissimè Soc. scribit in confi. cclxvii. visis. col. iij. circa secundam quaestionem.

^a Specie. Ang. Arct. in titu. de excep. in princ. col. xxj.

¶ Et cū sint plures species simulationis, ille qui dicit cō tractū simulatū, debet exprimere & specificare specie^a simulationis: vt not. Bar. in d. confi. lxxv. col. iij. Bal. in l. ab Anastasio. in fi. C. mand. Pau. de Castr. in l. iurisgentiū. §. dolo malo. §. de pac. Alex. in confi. cxj. viso superiore the mate. col. j. lib. iij. in cōfi. xxviiij. in causa. col. iij. lib. v. Pe. de Auch. in confil. cccxxvij. Ad corroborationem. col. j. Et ista addenda sunt ad ea quæ tradit Barth. Veron. in tract. simulationum. in xxvj. præsumptione. col. fin.

In l. Cum tempus. Argumenta.

- 1 Tempus solutioni adiectum, videtur favore debitoris.
- 2 Hæres grauatus ad distribuendum bona se mortuo, non potest ante mortem distribuere.
- 3 Declaratio fienda in tempore, ante tempus fieri non debet.
- 4 Tempus, quod in testamento adiiçitur, gratia hæredis adiiçitur creditur.
- 5 Dies incertus pro conditione reputatur. Creditor ante conditionē nō cogit inuitus solutionē recipere.
- 6 Creditor ante tempus non cogitur vinum aut granum recipere, cursu temporis quod minuitur.
- 7 Emphyteuta quare p annis plurib⁹ futuris soluere nequeat.
- 8 Emphyteuta non soluens canonem, iure suo priuatur, non obstante rescripto summi Pontificis.
- 9 Emphyteuta non soluendo, non priuabitur iure, si hoc ferat consuetudo. Emphyteuta pacisci potest cum ecclesia, quòd non soluendo non cadat iure.
- 10 Creditor, cuius favore tempus adiectum est, ante tempus petere poterit. & nu. sequentib.

REGVLA XVII.

CVM tempus in testamento adiiçitur, credendum est pro hærede adiectum: nisi alia mens fuerit testatoris, sicut in stipulationibus, promissoris gratia tempus adiiçitur.

¶ NOTAT^r qd tempus appositum ad soluendum, in dubio appositum videtur in fauorē debitoris & heredis. ¶ Et primò de hærede, vt hic dicit^r. & ideo hæres i dubio luerari debet fructus qui pēdente dilatione percipiuntur. l. si ita relicti. §. Pegalus. de leg. ij. Et propter hoc hæres si velit,

- si velit, an tēpus soluere pōt. l. eū q. ff. de an. leg. & l. post mortē. C. de fideic. & l. patrem. ff. de his quæ in frau. cre.
- ¶ Et ex hoc infert Bar. i. l. si cū pñitione. i. si. s. qñ di. le. ce.
- ¶ Quod si testator vnā corbē graui reliq̄t annuatim vsq̄;
- A** ad 50. annos. hæres statim ^a an tēpus soluere poterit, quia est vnū legatū. Et dilatio apposta est in fauore heredis.
- ¶ Et ista cōclusio p̄cedit qñ solū agit de interesse hære dis: secus si tractat de præiudicio tertij: quia tūc hæres an tēpus soluere nō potest. l. vxorē. §. Seia. de leg. iij. l. cū pa
- 2** ter. §. à filia. de lega. ij. vbi Bar. infert, ¶ q̄ hæres grauatus post mortē eius distribuere bona inter pauperes, nō pōt hoc facere i vita i præiudiciū pauperū q̄ erūt post mortē eius. Et idē dicit Bar. Ang. & doc. in l. post mortem. C. de fideic. Et est cōs opi. vt p̄sequit Alex. in l. stipulatio ista. §. incertā. quē legit simul cū §. si quis dolū. de verb. obli.
- ¶ Et in simili not. Bar. in l. oēs populi. in v. q. quæstionis principalis. ff. de iust. & iur. vbi not. concludit, q̄ potestas quæ habet arbitriū imponendā p̄nā in casibus nō deter minatis à iure, non poterit in principio ofñcij hoc decla
- 3** rare: quia talis ¶ declaratio quæ potest variare in tēpore: ante tempus fieri non potest. d. l. cum pater. §. à filia. & sequitur Pet. de Anch. in c. j. in ver. quartit. Bart. de const.
- ¶ Et idē qđ dictū est de pauperib⁹, seq̄t Ro. i. cōs. cccclij. circa primū. & Bal. in cōs. lxxvij. videt q̄ electio. lib. iij.
- ¶ Aliter tñ reperio q̄ in hoc voluit Pet. de Anc. in cōs. i. ccij. circa primū dubiū. in secūdo dubio: b̄q̄ illa distribu
- 2** tio quæ debet fieri inter pauperes post mortem heredis, est principaliter facta pro salute animæ defuncti, cui expedit q̄ celerius prouideat. Vnde si hæres in vita voluit eligere pauperes. debet cōmēdari: nec est curādū de pau peribus q̄ accessoriē veniūt. vt latius ipse ibi p̄sequit. Et hoc idē videt tenere Abb. in cōs. lxx. factū sic proponit. i. primo dubio. & ij. lib. & ista opin. de iure verior videtur.
- 4** ¶ Secundo quod dictum est de hærede, ¶ idem est de quo libet alio debitore: quia in dubio pro eo tempus appositum intelligitur, vt hic dicitur, & l. eum qui Calendis. §. si. de verb. oblig. & text. in §. omnis. versic. quod in diem. inst. de verb. obliga. Et ideo ante tempus si velit soluere, potest. l. quod in diem. ff. de solut.
- ¶ Et eodē mō si debet solutio fieri in certo loco fauore debitoris. poterit alibi debitor soluere. ac si talis loc⁹ ex pressus nō fuisset: vt no. Bar. i. l. is q. §. de eo qđ cer. loc. Et idem

2 Dubio, vbi clarissime respondet motibus Bar. & pro ista opi. facit text. l. vxorem. §. Scruola. de leg. iij. vbi hæc verba post mortē exponuntur: id est quando valet. Hier. Chue.

idē no. Bal. i. l. acceptā. i. xij. q. in fi. ver. sed pone. C. de vsu.
 ¶ Et quod dictū est de tpe, pcedit in die certa: secus est i
 die incerta: vt expresse text. distinguit in l. stipulatio ista.
 §. inter certā. de ver. ob. ¶ Nā dies incert^o p cōditione ha
 bet. l. dies icert^o. §. de cōd. & dem. Et añ cōditionē nō co
 giē creditor inuitus solutionē recipere, qā deficiēte cōdi
 tione teneē restituere: vt no. Bar. in l. itē liberat. §. qui pa
 ratus. in fi. §. qui. mo. pi. vel hyp. & no. in d. §. inter certā.
 ¶ Secundo, prædicta cōclusio, q̄ ante tēpus solui potest,
 habet locū qñ tēpus solū apponitur fauore debitoris: se
 cus si agat̄ interesse creditoris, quia ante tēpus solui non
 potest. l. qui Romæ. in prin. ibi glo. & Bar. de ver. obl. fa
 cit quod s. dictū est de hærede q̄ añ tēpus soluere nō po
 test in præiudiciū legatarij. & à fortiori hoc dicendū est,
 si solū fauore creditoris tēpus adiciat: qā similiter ante
 tēpus solutio fieri nō potest. l. si ita relicū. §. Pegafus. de
 leg. ij. vt not. in l. in fideicomissi. §. cū Polidius. §. de vsur.
 ¶ Et ex his inferē: ¶ q̄ creditor nō cogit̄ añ tēpus recipere
 re vinū, nec granū, nec aliud quod cursū tēporis deterio
 rari possit, vt no. Bal. post Guli. de Cu. i. l. plures apochis.
 C. de fi. instr. & Flor. in d. §. cū Polidius. in fi. Alex. in d. §.
 inter certā. & no. Cy. in d. l. ij. in vlt. q. C. de iure emphyt.
 Ang. in l. Titius. in fi. in ver. vnū tñ. ff. que res pi. obl. pos.
 ¶ Et hac ratione ¶ emphyteuta nō potest soluere canonē
 pro pluribus annis futuris, quia agit̄ de interesse ipsius
 dñi creditoris: vt tenēt Cy. Bal. Alb. & Domi. in d. l. s. de
 iur. emph. Spec. in tit. de loc. §. nunc aliqua. ver. xlij. Bart.
 in l. eum qui. s. de ann. leg. cum simil. vt tradit Alex. in d.
 §. inter certā. vbi dicit istam esse communē opi. & idem
 Aret. dicit in d. l. qui Romæ. in princ. Et Moder. in d. l. ij.
 q. xxij. Et adde, ¶ quod non valet rescriptum a Papā, q̄
 emphyteuta non soluendo non priuetur iure suo: vt no.
 Bal. in l. si à te. ver. & no. C. de pact. inter emp. & vend.
 ¶ Videtur tamē q̄ valeret rescriptū q̄ emphyteuta pos
 sit soluere ante tēpus pro pluribus annis futuris si pro
 pter malignitatē quorundā dominorū qui subterfugiūt,
 & nolunt canonē recipere, ad illaqueandū emphyteutā:
 qā malitiis hominū obuiādū est. l. in fundo. §. de rei vē.
 ¶ Et quia agitur de modico præiudicio: nam si potest cō
 cedi dilatio ad soluēdum per rescriptum. l. quoties. C. de
 prec. imper. offer. à fortiori videtur quod quis possit cogi
 ad recipiēdum: quia hoc videtur minus præiudiciale.
 Et

A Rescriptum.
 Intellige pro
 priē: nam largo
 modo cōprehē
 dit priuilegiū,
 & bene posset
 fieri, quia q̄ po
 test per consue
 tudinē induci,
 potest à fortio
 ri per priuile
 giū, vt per c. su
 per quibusdam.
 de verb. sign. &
 hoc etiā sentit
 Bald. in l. si à te.
 in princ. legis.
 H. C.

- 9 ¶ Et licet valeat rescriptū, vt dictum est, † valet tamen cōsuetudo quōd non soluendo emphyteuta iure suo non priuetur: vt not. Abb. tradit in consi. lxxij. circa primum. lib. j. vbi hoc dicit in ecclesia. & idem Ioan. de Ana. in consi. lxxxiiij. videndum est. col. fi.
- ¶ Et eodem modo valeret pactum factum cum ecclesia, quōd emphyteuta non soluendo non cadat: vt not. dicit Bart. in l. fundi. C. de fundo. patr. lib. xj. & sequitur Pau. de Cast. in consi. cxxxvij.
- 10 ¶ Et sicut debitor in cuius fauore tempus appositum est, potest, si velit, ante tempus soluere: ita creditor, in cuius fauorem tempus apponitur, poterit petere ante tempus: vt sit æqualis conditio vtriusq; contractantis. vt Rom. dicit in d. §. inter certā. & sequitur Aret. in d. l. qui Romā. in prin. arg. l. cum dies. §. si arbiter. in fi. ff. de arbit. facit text. in l. fi. C. de fruct. & lit. expen.
- 11 ¶ Soci. in d. l. qui Romā. in prin. reprobatur istam æquiparationem, & dicit manifestam esse rationem diuersitatis: quia in debitore soluente ante tempus nō agitur de interesse creditoris: secus videtur in creditore si velit sibi solui ante tempus: quia agitur de interesse debitoris, vt ante tempus non cogatur soluere. Et ipsi debitori videtur esse ius quæsitum beneficio creditoris, ynde illud sibi tolli non potest. arg. l. fi. ff. de pact. Et facit quod no. in l. peten. C. de temp. in integ. rest. peten. & quod no. Bart. in l. fi. post mortem. §. si. ff. de contratab.
- 12 ¶ Sed verior videtur opin. Ro. quia si tēpus apponitur fauore creditoris, prout loquitur Ro. etiam ipse debet posse renūtiare fauori suo: nec tali casu potest debitor prætere aliud interesse: quia si solum est dilatio in fauore creditoris, debet esse nociua debitori, & interesse debitoris non est in cōsideratione. Nam si interesse debitoris deberet cōsiderari in tali casu, tunc gratia vtriusq; esset dilatio: quo casu etiā debitor in diem non potest prius soluere, quando tempus respicit fauorem vtriusq;: vt no. in d. l. qui Romā. in prin. vnde patet q̄ rectē cōsideranti, debitor & creditor à pari procedunt, prout Ro. & Aret. dicunt, & bene.

In l. Quæ legata. Argumenta.

- 1 Legata purè vel in diem certum relicta, ad hæredem transmittuntur.
- 2 Legata quæ ad hæredem non transferuntur, patri, vel dño non acquiruntur.
- 3 Stipulationum commoda patri vel domino indistinctè acquiruntur.
- 4 Conditionis futuræ spes quare potius in contractu, quàm in legato ad hæredes transeat.
- 5 Conditio in persona hæredis implenda, in domino vel patre nō est verificanda.
- 6 Conditio dandi hæredi, non habet verum in hærede hæredis.

REGVLA XVIII.

QVÆ legata mortuis nobis ad hæredem nostrum transcunt, eorum commodum p̄ nos his quorum in potestate sumus,

H

eodem

eodem casu acquirimus : aliter atque cum stipulati sumus. nam et sub conditione stipulantes, omnimodo eis acquirimus, etiam si libertate nobis praestita à dominis conditio existat.

¶ **N A M** ¶ legata quæ purè vel in diem certum relicta sunt, ad heredem transmittuntur. l. si post diem. in prin. l. si penù. in prin. ff. quando dies lega. ced. l. j. § cum igitur. in si. eo. tit. C. quando dies leg. ced.

¶ Eodem modo ista legata ex persona filij vel serui patri vel domino acquiruntur. vt hic dicitur, & in d. l. si post diem. § pen.

¶ Sic econtra ¶ legata quæ ad heredem non transmittuntur, vt sunt legata conditionalia. l. j. §. si autem aliquid sub conditione. supra de cadu. tollen. & d. l. si post diem. §. sed & si sub conditione. patri vel domino non acquiruntur, sed ipsi filio vel seruo, si tempore purificatæ conditionis sui iuris reperiuntur : vt hic à contrario sensu colligitur, & in l. si vniuersus. §. si. supra quando dies lega. ced. & in l. si legati. supra de pignoribus. & in l. j. §. si. supra vt leg. no. caue. in l. vxor. C. de condi. in ser. Et hoc bene procedit in legatis : ¶ secus est in stipulationibus, quorum commodum indistinctè patri vel domino acquiritur: licet tempore purificatæ conditionis sint sui iuris filius vel seruus: vt hic dicitur. ad idem text. in l. si filius. ff. de verb. obliga. in l. ij. §. id quoque quod. supra de collatio. bono.

¶ Et ratio diuersitatis viderur: quia in stipulatione cōditionali illa spes quæ habetur de conditione futura, transit ad heredem. §. ex conditionali. insti. de verb. oblig. ideo patri vel domino acquiritur, per regulam quæ hic in princ. habetur. Sed spes legati conditionalis non transmittitur in heredem. l. j. §. si autem. C. de cadu. tollen. ideo patri vel domino non acquiritur, secundum regulam quæ hic ponitur.

¶ ¶ Et si vltèrius quæretur de ratione quare potius spes futuræ conditionis in cōtractu ad heredem transmittitur, quàm in legato. Dicendum est quòd in cōtractu actus fundatur ex consensu duorum, & factum stipulatoris interuenit, qui sibi ex heredibus suis providere videtur. unde fortior acquisitio redditur. Non sic videtur in legato: vt per gl. in d. §. ex conditionali. & per Doct. in l. si filius, de quo tamen dicendum est, vt dixi in l. j. C. de pact.

¶ Vltimo ad æquiparationem quæ fit hic de heredem ad patrem vel dominum, facit text. in l. qui liberis. §. hæc verba. de vulg. & pupil. vbi substitutio facta de heredem non habet locum in patre vel domino, & pariter nec in heredem hæredis. ¶ Et conditio quæ debet impleri in persona hæredis, non verificatur in persona domini vel patris. l. qui heredem. in prin. supra de condi. & demonstra. & facit text. no. in l. iij. §. hoc autem. de lega. præstan.

¶ Et pariter videtur quòd ¶ conditio dandæ heredem, non verificetur in heredem

hærede hæredis ². d. §. hæc verba. facit text. in l. cum ita datur. s. de condi. & demon. vbi cōditio dandi Titio, non potest impleri in hærede Titij.

In l. Qui cum alio. Argumenta.

1. Contrahens, conditionem seu qualitatem secum contrahentis nosse debet.
2. Societate finita non tenent socij de cōtractu postea inuito cum aliquo ipsorū, licet contrahens nescierit solutā societate.
3. Ignorans, quo casu æquiparetur dubitanti.
4. Delicta an possint excusari ex causa iusta.
5. Bannitum cum saluo conductu occidens, excusatur.
6. Offendens alium, conditionem eius inuestigare debet.
7. Hæres ex quasi cōtractu obligatur.
8. Obligatio qualitate non mutatur in creditoribus ob hæredum personas.
9. Statutū de cōtractu loquēs, ad quasi cōtractū nōq; extendit.
10. Esse, idem putatur cum eo quod est, esse debere.
11. Contrahere spēte non dicitur, qui ex quasi cōtractu obligatur.

REGVLA XIX.

QVI cum alio cōtrahit, uel est uel debet esse nō signarus cōditionis eius: hæredi autē hoc impu-
tari non potest, cum nō spēte cū legatarijs cōtrahit.

NOTA quod ¶ qui cum alio cōtrahit, debet esse certus de conditione, & qualitate contrahentis, & ideo qui mutuauit pecuniam filio familiās, non potest mutuū recipere obstante Senatusconsulto Macedoniano: quia scire potuit illum esse filium familiās. l. pen. s. ad Maced. ¶ Et idem in minore: vt no. per gl. in l. si Titius. in vers. etatis. s. de fideiuf. vnde præsumitur ille qui cōtrahit habere noticiam eius cum quo mercatur: vt no. Bal. per illum text. in l. inciuiile. C. de furt.

¶ Et in hoc etiā forensis non excusatur: quia debet conditionem eius cum quo contrahit inuestigare: vt notat Cuna. in consi. xxvj. cum statutum Paduæ. col. j.

1. ¶ Et ista ratione etiam iusta causa non excusat à pœna b cōventionali: quia debuit inuestigare, vt no. tradit Alex. in cōsi. cxix. titulus quæstionis. col. pen. lib. ij. Et bene facit quod no. tradit Pau. de Cast. in l. j. §. non autē. in ver. item aliās consului. ff. de exercito. vbi dicit se cōsuluisse.
2. ¶ Et cum duo mercatores fecissent societatem per quinquennium, & finito quinquennio alter non tenetur ex cōtractibus cum alio celebratis, licet cōtrahentes igno-

rarent finitam esse societate: quia debuerunt perscrutari & se informare de qualitate societatis. per istam regulā. & idem Pau. de Cast. in l. j. §. conditio. ff. de insti. & idem Pau. de Cast. in consi. cccxxv. visis & ponderatis omnibus. in prin. & idem Pet. de Anch. in consi. cccxxxij. pro clariori decisione. vbi concludit, q̄ vnus socius pro alio nō tenetur nisi pro illa quantitate quā posuit in corpore societatis. Et ideo ille qui contrahit debet inuestigare qualitatem societatis per ipsam regulam. Et ad idem facit: quia licet aliās ignorās & dubitans æquiparentur a. l. manifestissimi. §. sin autem. vbi Bar. C. de furt. l. fi. C. de condi. indebi. Hoc non habet locum in cōtrahente cum alio: quia si dubitat, debet eius conditionem inquirere. ita Bald. not. dicit allegando istum text. in c. j. §. persona verò. versic. sed quid indubitate. per quos fiat inuesti. de cuius dicti veritate dixi in l. quandiu. C. qui admit.

¶ Et quod hic dicitur de contrahente, idem est in eligēte qui præsumitur habere notitiā electi. & ideo non excusantur canonici qui eligunt indignum b: vt no. Bar. in l. si patronus. de confir. tut. & ibi Bar. alleg. istum text. Et per istam l. qui cum alio. arguit Alex. in l. si cum dotem. §. si mulier. ff. sol. matr. col. ij. versic. vnū addo. quod imputatur creditori qui acceptauit debitorem qui nō erat soluendo: quia debuit eius conditionem perscrutari. & idē dicit Pau. de Cast. post Ang. in l. j. ff. si quis in ius voc. ¶ Et ista regula procedit, nisi ignorantia esset multum probabilis & iusta, quia tunc excusatur. l. si quis patrem. ff. ad Maced. & d. l. si Titius. de fideiuf.

¶ Secundo regula habet locum in cōtrahente, prout loquitur: ¶ secus est in delictis in quibus quis a pœna excusatur ex iusta causa, & non imputatur si cōditionem c. c. offensi inuestigauit, vt not. tradit Pau. de Cast. in consi. xxxij. licet ista sit quæstio. in si. versic. ad quartū. vbi propter hoc concludit, ¶ quod occidens bannitū excusatur: non obstante quod bannitus occisus haberet saluū conductum, de quo ille non inuestigauit.

¶ Sed tamen talis differentia non videtur vera: quia in tali casu ex quo erat publicē bannitus d. & descriptus in libro bannitorum ignorantia salui conductus erat multum probabilis: quo casu idem esset in contrahente. vt s. dictum est: sed si ignorantia non esset ita probabilis, idem esset in delinquente.

¶ Et quia si ille qui cum alio cōtrahit debet inuestigare conditionem eius cum quo contrahit, vt hic dicitur, multo magis qui alium offendit debet eius cōditionem

A inquirere. ita Bar. dicit ^a in l. fi. ff. de adul. Et de quaestione Paul. de Cast. latē scribit Alexand. in l. huiusmodi. §. si ita. de leg. j. & in consil. lxxvij. visis dubitationibus. lib. iij.

¶ Tertio regula habet locum in contrahente: secus est in hærede, vt hic dicitur: ¶ quia ipse ex quasi contractu obligatur. §. hères. instit. de obli. quæ ex quasi contractu. l. ex maleficiis. §. hères. s. de act. & oblig.

¶ Et hoc verum intelligitur quo ad legatarios quibus hères obligatur ex quasi contractu: secus est in creditoribus quibus hères est obligatus ex contractibus quibus defunctus tenebatur: vt not. Bartol. dicit in l. de eo. ff. de iudic. Et idem Raphael Cuman. in consil. clxxvj. statuto Papiensi. col. ij.

¶ Et de legatariis loquitur text. hic in §. hères. instit. de obli. quæ ex quasi contrac. Et in d. l. ex maleficiis. §. hères. & l. apud Iulianum. §. si. vbi gloss. verbo, contrahere. ex quibus causis in pos. ea.

8 ¶ Et ad hoc facit, quia ex persona hæredū qualitas obligationis in creditoribus mutari non debet. l. ij. §. ex his. de verbo. obligat.

¶ Quantum tamen ad istam regulam idem videtur in creditoribus à quibus hères conuenitur ex contractibus cum defuncto celebratis de quibus hæredi nihil imputari potest, si conditionem creditoris non inuestigauit. Et sic militat ratio quæ hic in tex. alleg.

¶ Et ex his colligitur, quod illud quod dicit de cōtractu, non habet locum in quasi contractu, ex eo quod hic dicitur de hærede qui ex quasi contractu obligatur. Et hoc in statuto no. Bar. in l. apud Iulianum. §. si. in fi. ff. ex quibus causis in pos. Bar. in l. j. per illum text. s. de contrario iud. tute. cum sim. vt tradit Alex. in l. mutum. & in l. more. in ij. not. s. de acqui. hære. Et idem Ang. in consil. cccij. visis & diligenter. Abb. in consil. lxx. quinque dubia. colū. vii. lib. j. & c. qua fronte. de appel. vbi dixi.

¶ Et idem Alexā. in c. lxxvj. visis dubitationibus. colū. iij. lib. v. Et ista conclusio procedit inspecta vi & proprietate verborum: per viam verò extensionis ¶ quandoq; statutum quod loquitur de contractu etiam ad quasi contractum porrigitur ^b, quādo omnimoda ratio militaret:

A Dicit. Vide Iaf. qui plura circa hanc quæstio. accumulauit post Alex. in l. si se non obtulit. §. condēnatum. in vj. colū. ver. vlti. Dyn. & Alb. & c. s. de re iudi. vbi etiam ponit an possit quis occidere bannitū quādo nullitas banni est patens: quid quando pendet, an bannum sit nullum vel ne: an potestas a statuto cōcessa occidere bannitum sit interim suspensa, H. C.

B Porrigitur. Iaf. l. si ego. s. si cer. pet.

Et ita procedit quod not. Bal. in rubr. C. de pact. Bar. in l. more. de acqui. hære. cum simi. vt tradit Alexā. in l. siue apud acta. C. de transac. & idem Rom. in consi. xij. viso factō. col. l. si. in fi. & in consil. cccclxxx. præsupposito. in princ. & subtiliter scribit Cuma. in consi. clxxvj. statuto Papien. supra alleg. facit quod not. Bar. in l. si vnus. §. pactus ne peteret. col. iij. supra de pact. & in l. Mæuia. §. j. s. solu. matri.

¶ Ultimo ex verbis illius regulæ duo notanda sunt.

¶ Primo ibi. est vel esse debet. ¶ quod paria sunt. esse vel esse debere. Sic etiam paria sunt. scire vel scire debere. l. quod te. supra si cer. pet. vbi dixi. vt no. per glo. hic. Vnde sicut denunciari potest ille qui scit se debitorem: ita ille qui scire debet: vt no. Bald. in auth. ad hæc. col. iij. C. de vsuris. sic etiam paria sunt. scire & scire posse. l. pen. s. ad Maced. no. Bal. per illum tex. in l. si duo. de acqui. hære. facit tex. in l. qui contra. vbi Bart. C. de incest. nup. in c. ij. cum glo. de temp. ord. in vj. Sic etiam paria sunt. habere & habere posse. vt in no. qō. Ang. dicit in litem veniunt. §. petitionam. s. de pet. hære. Sic etiam paria sunt. habere & habere debere: vt not. Barto. in pulchra questione. in l. pen. §. cum ita. de aur. & arg. leg.

¶ Secundo not. ¶ quod sponte non dicitur quis contrahere & se obligare qui ex quasi contractu per interpretationem iuris obligatur. Et sic sponte dicitur fieri illud quod fit principaliter & immediatè ex propria voluntate: adeo quod not. dicit Perr. de Ancha. in de. præsent. in v. not. de cens. quod non dicitur sponte factum illud quod fit ad petitionem: sed videtur tex. in contrarium in l. ij. C. de pact. & ibi dixi.

In §. Non solet. Argumenta.

- 1 Exceptio doli non nocet; quibus testatoris voluntas non resistit.
- 2 Exceptio doli repellit petentem debitum, quod exceptione elidi potest.
- 3 Testamentum primum reconualefcit, si testator secundum incidit.

§. Non solet.

NON solet ¶ doli exceptio nocere his quibus voluntas testatoris non refragatur.

¶ Ultra glo. hic iste §. exemplificari potest. vt statim dicam in tex. ibi. doli exceptio. Nam ¶ exceptione doli generaliter repellitur qui debitū petit quod exceptione elidi potest. l. ij. §. generaliter. s. de excep. do. vnde petens consulto deleta exceptione repellitur. l. j. §. sed consulto. ff. de his quæ in testa. delen. sed si inconsulto deleta sint. non repellitur. d. l. j. vers. inconsulto verò. quia voluntas testatoris non refragatur. vt hic dicitur. Et aliud etiam exemplum colligitur in l. pen. §. si. s. de secun. tab. ¶ vbi si restator vltimum testamentum incidit vt primum habeat locum. præualeat primum.

in l.

In l. Quoties dubia. Argumenta.

- 1 Libertati in dubio fauendum est.
- 2 Libertas inter causas pias annumeratur.
- 3 Libertati plus fauetur, quàm liberorum legitimarum.
- 4 Libertatis causa publica censetur, non priuata.

REGVLA XX.

QVOTIES dubia est interpretatio libertatis, secundum libertatem respondendum erit.

- 1 ¶ NOT A quòd in dubio ¶ pro libertate iudicandū est. faciunt iura allegata in glo. ad idem tex. in l. lege Iulia. §. de manumiss. inter pares. §. de re iud. & in l. in ob-
- 2 scura. & in l. libertas. in eadem. ¶ Causa enim libertatis dicitur pia. l. j. circa fin. C. de communi seruo manu. not. Bart. in l. proxime. ff. de his quæ in testa. delentur. in l. si vnus. C. de testa. Bald. in l. j. & pen. C. de fideicom. lib. Et libertati magis quàm reo fauendum est. c. fina. de re iudic. d. l. inter pares. & dicta l. Iulia.
- 3 ¶ Et ¶ fauorabilior est causa libertatis, quàm sit legitima liberorum: vt not. dicit Paul. de Cast. per illum text. in l. Papinianus. §. quarta. autem. de inoffic. testa. Et causa libertatis dicitur publica, ¶ non priuata. l. si quis rogatus. §. de fideicommiss. libert.

In l. Non debet. Argumenta.

- 1 Occidere qui potest licitè, verberare poterit non illicitè.
- 2 Argumentum à maiori, in statutis locum habere potest.
- 3 Mulier quæ licitè occiditur, impune violari poterit.
- 4 Argumentum à maiori ad maiorem, in materia correctoria non prehat.
- 5 Plus & minus si sint eiusdem speciei, cui quod licet plus, non licebit minus.
- 6 Dispensatio ratione maioris rationis non extenditur.
- 7 Mandatum de maiori, non extenditur ad id, quod minus est.
- 8 Argumentum à maiori ad minus valet, si vtrique sit ratio eadem.

REGVLA XXI.

NON debet cui quod plus est, licet: quod minus est, non licere.

¶ CVM ista regula cõcordat reg. cui licet. eo. ti. in vj. & ista reg. etiã colligit Alex. 2. per illū tex. i. l. in actioib.

H 4 §. j. ff.

Iemus. §. latrūculator. ff. de iud. vbi latrūculator hominē
iterficere pōt. Et tñ de cā pecuniaria cognoscere nō pōt.

¶ Contra istā tamen limitationē facit text. in d. l. in suis.
de lib. & posth. & d. l. nec in ea. & d. l. j. ne fideius. den. vbi
arg. fit à maiori etiam in diuersis speciebus. nō obstat.
in d. §. latrūculator. quia respondetur. vt statim dicam.

¶ Tertio, regula fallit qñ est facta diuisio potestatis secū
dū plus & minus: quia tūc ille qui habet potestātē in eo
quod plus est. nō pōt qđ min^o est. cū alteri illud speciali-
ter sit attributū. no. Bal. in reg. cui licet. vbi Perus. sequit̃.

Et hoc modo pōt pcedere tex. i. l. solem^o. §. latrūculator.

6 ¶ Quarto, regula nō pcedit in materia dispēsationis in
qua nō fit extēsiō ad casū etiā habētē maiore ratiōne:
& est dictū Host. in c. postulasti. de resc. vbi ad hoc alleg.
c. j. & ij. de si. psby. & seq̃ Abb. i. c. at si clerici. §. de. adul.
de iudi. ¶ Et hoc pro regula ponit Felyn. in c. postulasti.

¶ Et cōprobat per tex. in c. si. de postul. praela. vbi dispen-
satio facta cū aliquo q̃ possit trāsire ad archiepiscopatū
nō habet locū in episcopatu. ¶ Et quia licet sit dispēsatiō

cū monacho in curato beneficio, dispēsatio nō habet lo-
cū in simplici beneficio. ¶ Sed vt dixi i. d. §. de adulteriis.
col. vj. ista cōclusiō nō probat̃ iure. nā in tex. d. c. j. & ij.
de fil. psby. simpliciter dicitur, qđ materia dispēsationis
odiosa est: ergo nō debet dispēsatio magis strictē inter-
pretari, quā alia materia odiosa. Sed in alia materia odio-

A sa habet locū argumētū à maiori^a d. l. nec in ea. & d. l. in
suis. & d. ca. cum illorum. de senten. excom. cum siml. §.
alleg. ergo idem videtur in dispēsatione. & in termi-
nis est text. in c. per venerabilem. qui filij sint legitimi.

¶ Non obstat quod sit dispēsatio gratiosa: imo est o-
diōsa. quia contra ius commune.

¶ Non obstat. c. si. de postul. praelat. quia ibi nō trahitur ad
id quod minus est: quia nō est eadē ratio. cum facilius ad
beat dispensari in maiori beneficio. quā in minori. pro-
pter maiore vtilitatē. vt ibi colligit̃. Et ista ratiōe facili^o
dispēsat cū monacho in bñficio curato. qđ in eo maior
est vtilitas & necessitas. quā in simplici: vt latius dixi in

7 d. §. de adulte. ¶ Quinto fallit in mandato. vt tex. no. in
c. ei cui. §. si. de preben. in vj. vbi si mādatur prouideri de
probenda certi valoris. de minori valore prouideri non
potest: quia huiusmodi mādata quorū fines obseruari di-
ligētē oportet. nō debēt ad alios casus quā expressos ex

tendi: vt ibi dicitur. & facit tex. in c. fi. de verb. sig.

¶ Sexto fallit in decreto: vt est text. in l. si pupillorum. §. si prator. ff. de rebus eorum. ibi. cum quis aliud facit quā a pratore decretum sit, nihil agit. & no. per gl. hic. & sequitur A lex. in d. l. in actionibus. de in litem iuran. ¶ Vltimo fallit quando non est eadem ratio in eo quod minus est, prout colligitur ex s. dictis: & faciunt iura alleg. in gl. hic. Et eodem modo limitatur reg. l. quæ de tota. ff. de rei vendic. vbi arguitur de toto ad partem. ¶ Nam argumentum procedit vbi est eadem ratio, vt Abb. 3 declarat in c. pastoralis. §. item cum in totum. in fi. de offic. deleg. & no. Arc. in cons. cl. xiiij. diligenter. col. iij. versic. non obstat argumentum. & hoc idem Bart. dicit in l. iuris gentium. §. adeo. ff. de pact. & adde quæ dixi in regu. in eo. in prin. 7. co.

In l. In personam. Argumenta.

- 1 Seruus nec obligare, nec obligari potest.
- 2 Seruus quando naturaliter obligari possit.
- 3 Seruus an possit fideiubendo obligari.
- 4 Seruus in delictis obligari potest, in contradietibus non item.

REGVLA XXII.

IN PERSONAM seruilem nulla cadit obligatio.

¶ Ista regula intelligitur de obligatione ciuili ¶ qua nec actiue nec passiuè cadit in seruum. l. serui. s. de acti. & obl. l. nec seruus. s. de pecu. vbi tex. notabilis quem gl. hic adducit.

¶ Secus est in naturali obligatione ad quam seruus obligatur. l. serui. s. l. haeres à debitore. §. seruo. s. de fideiuf. ad idem text. in l. naturaliter. ff. de condict. indeb. & l. si id quod. co. tit. ibi Bart. declarat quomodo naturalis obligatio cadat in seruo.

¶ Quod dictum est, seruum obligari naturaliter, ¶ verum est, nisi seruus fideiusionis promitteret: quia tunc etiam naturaliter seruus nõ obligatur. l. sed & si serui. in prin. s. de fideiuf. ibi eū seruus fideiusionis nomine obligari non possit. & gl. ibi. & in l. in personam. §. qui pecunia. in ver. ¶ Titio. s. de pac. & no. Bar. in l. seruus in seruo. de fideiuf. vbi rationem adducit, quia lex resistit. d. l. sed serui. & l. licet. §. sed si filius. s. de pecu. ergo non oritur naturalis obligatio ex quo lex resistit. l. cum lex. de fideiuf. & sequitur Pau. de Cast. in d. l. seruus in seruo.

¶ Sed tamen considerandum est, quia imò seruus etiam fideiubendo naturaliter obligari videtur, quia consensusit d. l. naturaliter. cum simil. s. allegat.

¶ Non obstat, quod iura resisteret: quia illa prohibitio est respectu domini, vt de peculio non teneatur, prout iura prædicta loquuntur: non autem quo ad ipsum seruum procedere videatur.

¶ Secundo, quod dictum est, seruum obligari naturaliter actiue & passiuè, procedit quando ista naturalis obligatio prouenit ex promissione, secun

secundum quam graue erat fidem fallere. l. j. §. de pactis. l. j. in prin. §. de constitu. pecu.

¶ Secus si ex contractu mutui, vel alio cōtractu, qui sit de iure gentium: quo iure status serui erat annihilatus: quia tunc etiam naturalis obligatio seruo acquiri non potest: vt not. Bart. in l. frater à fratre. in j. q. extra gl. §. de condit. indeb.

- 4 ¶ ¶ Secundo principaliter regula habet locum in cōtractibus: secus est in delictis, in quibus etiam serui obligantur: prout tex. distinguit in d. l. serui. de actio. & obl. & no. hic, quæ dicit idem esse in quasi maleficio. al leg. l. j. §. cum seruus. de his qui deiece. vel effude. facit tex. in l. si vnus. §. cum seruus. §. de iniur. & l. si minor. §. si seruus. §. de minor. & instit. de noxa. in princ. & generaliter vbi de pœna corporali agitur, seruus tenetur. l. hos accusare. §. omnibus. §. de accusationibus.

In §. Generaliter. Argumenta.

- 1 Arbitrium boni viri intelligitur, si quid in domini vel procuratoris arbitrium conferatur.
- 2 Arbitrium liberum differt ab arbitrio simpliciter dicto.
- 3 Arbitrium boni viri, quale debeat intelligi.

§. Generaliter.

GENERALITER probādum est, ubi quæ in bonæ fidei iudicijs confertur in arbitrium domini vel procuratoris eius conditio: pro boni viri arbitrio hoc habendum esse.

- 1 ¶ N O T O ¶ quod illud quod confertur in arbitrio domini vel procuratoris, de arbitrio boni viri intelligitur. facit tex. in l. hæc venditio. in prin. §. de contrahen. emp. & l. si in lege. in prin. ff. loca. l. si cum ea. C. de dot. promiss. Et not. Barto. in tract. ad reprimen. in vers. videtur.
- 2 ¶ ¶ Et hoc intelligitur quando simpliciter dicitur de arbitrio: secus si de libero arbitrio dicatur, quia tunc de libera voluntate intelligitur. vt no. Bar. in l. si sic. de leg. j. in l. alio. col. iij. in vers. ex prædictis. de alimen. & cib. leg. in l. fideicommissa. §. si sic. de leg. iij. Bal. in l. j. §. de testa. mili. & Rom. in l. filius fa. col. iij. in iij. casu principali §. de donatio.

¶ Secundo regula ista limitatur, nisi arbitrium concedatur illi qui alias arbitrium boni viri habuisset: ^a quia tunc vt verba aliquid operentur de voluntate, & libero arbitrio intelligitur: vt not. Imo. in dicta l. si filiusfamilias. de donationibus.

- 3 ¶ Vltimo notandum est, ¶ quod arbitrium boni viri intelligitur illud quod in rebus suis quis faceret, vel quod vellet sibi fieri: vt no. Bar. in l. j. ff. de solu. & Roma. in rubri. de arbit. col. iij.

Inl. Contractus, Argumenta.

- 1 Depositarius de dolo solo tenetur.
- 2 Depositum & commodatum eiusdem sunt fermè rationis.
- 3 Depositarius pro custodia pecuniam recipiens, de culpa etiã leui tenebitur.
- 4 Depositarium, qui se obtulit, de culpa leuissima teneri, quãdo verum sit.
- 5 Cõtractus quãdo gratia eius, qui rogauit, dicatur celebrat⁹.
- 6 Commodatarius de culpa leuissima teneri solet.
- 7 Culpa leuissima in faciendo, est leui aequiparanda.
- 8 Depositarius de casu tenet, si depositũ in pecunia numeret.
- 9 Precarium recipiens, de dolo & lata culpa tenetur.
Precarium constitutum dicitur, vbi verbum, precario, vel aliud eiusdem significati adicitur.
- 10 Precarium sumens non tenetur de leui aut leuissima culpa.
- 11 Precarium concedens non potest illud ilico reuocare in præiudicium recipientis.
- 12 Commodatarius minus iuris cõsequitur, quã precario recipiens, & tamen plus obligatur.
- 13 Precarium quando transeat in hæredem concedentis.
- 14 Precarium quando extinguatur morte concedentis.
- 15 Precarium quo differat à constituto.
- 16 Constitutum verã possessione tradit, licet ficto modo quarat⁹.
- 17 Constitutum quando post mortem constituentis conferri possit.
Conditio purificata retro trahi solet.
- 18 Donatio vel venditio, si duobus successiue facta sit, vtri iure quaratur.
- 19 Emptor primus non est secundo preferendus, nisi pretium aut fidem de pretio dederit.
- 20 Possessio constituti in absentem facti non transfertur ante ratificationem.
- 21 Pax alicubi & suis adherentibus facta, qualiter sit extēdēda.
- 22 Donatio facta absenti, ante ratificationem non prodest ei.
- 23 Pax pro absente per notarium recepta, an post terminum datum possit ratificari.
- 24 Ratificatio secundæ obligationis quando præiudicet priori obligationi.
- 25 Dolus & culpa in plurib. cõtractib. simul intervenire possunt.
- 26 Testes deponetes de culpa i cõtractu, de qua intelligi debeant.
Indefinita in testibus non aequipollet vniuersali.
- 27 Culpa quomodo in cõtractibus interuenire dicatur.
- 28 Commodatum quo differat à precario.
- 29 Commodatum terminorũ data paritate, nõ differt à deposito.
Commodatum presumitur fieri ad petitionem cõmodatarij.
- 30 Commodatarius pro deterioratione rei non tenetur, si ad usum debitum ea vtatur.
- 31 Venditor de dolo, & culpa, leui in re vedita cõtingente tenet.
- 32 Creditor de dolo, lata & leui culpa contingente in re pignori accepta tenetur.

- 33 Cōductor & locator inuicē de dolo, lata, & leui culpa tenentur.
 34 Equus in itinere moriens, an pereat locatori, an verò conductori.
 35 Emphyteuta q̄n pro deterioratione rei emphyt. teneatur.
 36 Maritus pro re dotali tenetur de dolo, lata culpa, & leui.
 37 Tutor in rebus pupilli, de dolo, lata culpa, & leui ligatur.
 38 Gestor negotiorum de dolo, lata culpa, & leui potest quandoque teneri.
 39 Socius in rebus societatis tenetur de dolo & culpa leui, si quid depereat.
 40 Dolus & culpa in rerum communione attenditur.
 41 Conuentio contra contractus naturam, reicienda est.
 42 Dolus quare per pactum remitti nequeat.
 43 Culpa lata pacto remittitur aliquando.
 44 Minor nō restituitur aduersus dolum præsumptū de futuro.
 45 Dolus de futuro tacitè remittitur quandoque.
 46 Debitor speciei ex cōtract⁹ natura de casu fortuito nō tenet.
 47 Debitor tenetur de culpa casum interuertente.
 48 Obligatus ad casum fortuitum, tenebitur si contigerit.

REGVLA XXIII.

CONTRACTVS quidam dolum malū dum
 taxat recipiunt, quidam et dolum et culpam.
 Dolum tantum depositum: et precarium: dolum et
 culpam, mandatum: commodatum: uēditum: pignori
 acceptum, locatum: item dotis datio, tutela, negotia
 gesti. In his quidā et diligētiam. Societas, et rerum
 communio, et dolum et culpam recipit: sed hoc ita
 nisi si quid nominatim conuenit uel plus uel minus in
 singulis contractibus. nā hoc seruabitur quod ab ini
 tio conuenit. Legem enim contractus dedit, excepto
 eo quod Celsus nō putat ualere si cōuenerit ne dolum
 prestetur. hoc enim bonæ fidei iudicio contrariū est,
 et ita utimur. Animalium uerò casus: mortesq; que
 sine culpa accidunt, fugæ seruorum qui custodiri nō
 solent, rapinæ, tumultus, incendia, aquarum magnitudi
 nes, impetus prædonum, à nullo præst. antur.

¶ PRIMO noto ibi, dolum tantum depositum. q.
 i † depositarius duntaxat de dolo a tenet. ad idē tex. in l. ii
 A ut certo. §. nunc videndum. ff. cōmo. ibi, solum dolum in
 depo

deposito. & in d. l. j. §. si vestimēta. & §. si. ff. eo. tit. & in §. præterea. inst. quib. mod. re contrah. oblig. Et non solum de dolo, sed etiam de lata culpa tenet. l. j. C. depo. & per gl. in d. §. præterea. in ver. dolo. & c. si. in ver. de culpa. extra de depo. & tradit Bal. in consi. ccxviiij. præmittendum est. lib. v. Nā dictio illa tantum, nō excludit latā culpā. l. j. §. j. §. si. mens. fal. mod. dix. no. per gl. hic & in d. l. iij. §. interdum. §. de neg. gest. vbi Ang. tamen dicit hoc non habere locum in statuto in quo duntaxat dicatur de dolo.

¶ Et cum tantum de dolo & lata culpa teneatur depositarius, infertur q̄ de leui & leuissima nō tenet. ex quo infert Ange. Aret. in d. §. præterea. in princ. q̄ si leui culpa depositarij res deposita furto subtracta sit, qd̄ nō tenet.

¶ Et ista cōclusio procedit q̄ depositū factum sit gratia deponētis, prout regulariter & cōiter fieri solet: q̄a nulla vtilitas eius versatur apud quem deponitur: ideo solus dolus præstat: vt dicit tex. in d. l. si vt certo. §. nūc vidēdū.

¶ Secus ergo si factū sit depositū gratia depositarij: quia tūc de culpa etiā leuissima tenetur. l. si q̄s nec causam. in prin. ff. si cer. pe. secundum cōem intelle. de quo dixi ibi.

¶ Et tali casu in deposito idem videtur quod in cōmodato: quia data paritate terminorū, non videtur differentia inter commodatum & depositum: vt declarat Bart. in l. quod Nerua. col. fin. versi. duodecimō quæro. §. de posi.

¶ Eodē modo si depositarius obtulit se, de leuissima culpa obligatur: secundum gl. hic per l. j. §. sape. §. depo. facit tex. in c. ij. extr. de depo. Et ratio videtur, quia gratia eius qui rogauit cōtractus videtur celebrari. l. si gratuita. in §. margaritas. ff. de præscr. verb. si verō depositū factum sit gratia vtriusq̄; depositarius de dolo, lata, & leui culpa tenetur, secundum distin. quæ habetur in d. l. si vt certo. §. nunc videndum. & latius ista tradit Bart. in d. l. quod Nerua. eol. antepenult. versic. octauo principaliter quæro. & Abb. post alios in d. c. ij. col. ij. de deposi.

¶ Et ad prædicta facit: quia si depositarius accipit pecuniā p̄ custodia rei depositæ, de leui culpa tenetur: q̄a gratia vtriusq̄; cōtractus fieri v̄t vt cōductor cōueniatur. l. j. §. si vestimēta. ff. depo. & d. l. si vt certo. §. nunc videndum. Nā pecunia pro deposito dari potest: vt no. Ang. in l. interesse. §. de acqui. pos. And. Sic. in consi. lxxj. lib. iij. facit quod not. Ro. in consi. cccc. summarius quæstionis. col. j.

¶ Et q̄ dictū est, depositariū qui obtulit se, de leuissima culpa

culpa teneri: hoc de plano procedit, si gratia ipsius depositarij depositum factum sit, ^a vel gratia vtriusque vt obligatio aliquid operetur: secus videtur si gratia deponentis depositum factum sit: quia satis obligatio operatur, si de leui culpa obligetur. & ad hoc facit tex. in d. c. ij. de depo. vbi equiparantur isti duo casus, quod se offerat, vel pecuniam accipiat depositarius: sed quando recipit mercedem, tantum de leui tenetur: vt supra dictum fuit. ergo pariter videtur in alio casu quando se obtulit.

¶ Ecerte ex quo nullam habet utilitatem depositarius qui se obtulit, non videtur quod ex tali obligatione in tantum debeat obligari.

¶ Non obstat. tex. in d. l. j. §. saepe. quia ibi de leuissima culpa nihil dicitur. Sed simpliciter dicitur, quod debet praestare culpam & custodiam; quae verba videntur potius leuem culpam respicere.

¶ Non obstat, si dicatur dum text. ibi dicit illum teneri de culpa & non de casu fortuito: ergo videtur omnis culpa includi, ex quo tantum casus fortuitus excluditur, quia responderetur hoc non esse verum: nam non sequitur, de casu non tenetur, ergo de omni culpa obligatur. l. quae fortuitis. C. de pig. act.

5 ¶ Non obstat, quod gratia eius qui rogauit contractus videtur celebratus; quia hoc videtur verum quando agitur de utilitate rogantis: prout loquitur tex. in d. l. si gratuita. §. si margaritas. Secus videtur vbi constat rogarem nullam habere utilitatem: esset enim absurdum quod ibi tantum agitur de utilitate deponentis, quod ex eo quod depositarius magis liberalem exhibuit, debeat ita grauari vt de culpa leuissima teneatur.

¶ Adde etiam alium casum in quo depositarij de leuissima culpa tenet, videlicet quoniam fuit in culpa, quae portauit rem depositam per loca periculosa: vt no. p. gl. in d. §. praeterea. in ver. dolo. all. l. i. reb. §. i. prin. & l. si vt certo. §. interdum. ff. como.

¶ Sed aduertendum est, quia illa iura loquuntur in com. modato, & in quo venit regulariter leuissima culpa. Et non videtur bene inferri ad depositum in quo regulariter quis de dolo & lata culpa tenetur.

7 ¶ Sed responderi potest, quod culpa quae est in faciendo, prout iura supra allegata loquuntur, etiam si leuissima sit, equiparatur leui & etiam latae culpae in non faciendo: vt not. Bar. in l. quod Nerua. col. ante p. ver. item quere.

vtum

A Factum sit. Vide Barba. ca. bonafides. de de po. vbi dicit hoc commune opinionem esse in contrarij ponderat ibi tex. in equiparatione quam facit de eo qui est teneat, & de eo qui pecuniam pro contractu recipit, quoniam videtur eadem & vide etiam quae vult quae dicit quae se obtulit, vnde rtm contractus celebratus gratia recipientis tantum, H.C.

utrum culpa. ff. depo. & glo. in l. si maritus. ff. sol. mat. vbi Alex. Et alios casus in quibus tenetur depositarius de leuissima culpa & de casu, tradit in glo. in d. §. praterea. in l. j. §. sape. ver. euenit. §. de posi. & in c. ij. de de posi. in verbo, de culpa.

¶ Et notabilem casum nota in quo depositarius de casu tenetur ^a quando sit depositum in numerata pecunia: & ^a actum est quod tantundem reddatur: tunc enim egreditur terminos depositi: vt dicitur in l. Lucius. la. j. & l. die sponsaliorum. §. de posi. Et cum tali casu depositarius teneatur ad tantundem in genere: eius est periculum. b. l. incendium. C. si certum per. Nam de tali deposito idem quod de mutuo quantum ad hoc iudicatur, vt no. Rom. in consil. cccc. summarius quaestionis. col. ij. & in consil. ccccxx. circa propositam. in prin. Pau. de Cast. in consil. ibi, in presenti causa. & idem tradit Bald. in consil. cccxv. praemittendum est. libr. ij. & in consil. ccclxj. viso instrumento. eod. lib. ij.

¶ Secundo noto. q. ¶ recipiens rem precario de dolo dum taxat tenetur, & etiam de lata culpa: vt est tex. in l. quaesitum. §. eum quoque. §. de precar. Et vt sit precariū, oportet quod adiiciatur verbum precarium vel aliud idem importans: puta si dicatur, promitto tibi vt voluntate mea aedifices. Nam illud verbum idem importat quod precarium. l. Lucius. cum glo. ff. de dona. ita Ange. dicit in consil. j. porrecta fuit. col. pe. Et differt precarium neutri generis, a precaria in feminino genere: quia concessio precaria non potest reuocari ad libitum concedentis sicut precarium, quia ad certum tempus conceditur: vt no. Abb. in c. j. in ij. not. & c. si. in vlt. not. extra de precar.

¶ Et mirum videtur quod cum ¶ precarium fiat gratia ¹⁰ recipientis, quod de culpa leui & leuissima non teneatur, sicut est in commodato. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commod.

¶ Ad hoc text. respondet in d. l. quaesitum. §. eum quoque. ita statutum fuisse in precario: quia voluntate concedentis reuocari potest. & no. Bar. in l. quod Nerua. col. fin. versi. octauo quarto. ff. de posi.

¶ Et ex hoc videtur dubitandum de eo q. Abb. voluit in c. fi. in iij. col. de preca. dicēs, ¶ q. si concedens velit reuocare ¹¹ precarium statim in prauidiciū recipientis, non videtur q. possit: quia secundum eum, iura quae simpliciter dicuntur ¹² preca

oblig. Merito per mortem non extinguitur precarium: quia licet per mortem cesset voluntas, non tamen dicitur facta reuocatio: vt not. declarat Bar. in l. & quia. col. fi. 3. de iur. om. iud. & bonus text. in c. si delegatus. ff. de offic. deleg. in vj. Et idem no. Bar. in l. centesimis. §. fi. de verb. oblig. cum simil. vt Alexan. ibi prosequitur.

¶ Et nota differentiam esse inter precarium, & constitutum. Nam in precario transit naturalis possessio in ipsum rogantem, & civilis remanet apud concedentem. l. & habet. §. eum qui 3. de preca. Sed in constituto si constituo me simpliciter nomine tuo possidere, omnis possessio transfertur: quia ille possidet cuius nomine possidetur. l. q. meo. 3. de acqui. pos. & no. Bar. in l. interdum. in prin. 3. de acqui. pos. & in l. creditores. in ij. q. versi. item quæro. C. de pign. cum si. vt tradit Alex. in d. l. interdum. Et hoc videtur procedere in dubio: alias etiam in precario agi potest, q. omnis possessio transferatur, vel quod nulla transeat: vt per gl. in d. l. & habet. §. eum qui. in verbo. in possessione. & insti. de interd. §. hodie tamen. ver. nec clam.

¶ Et notandum est, quod per constitutum a vera possessio acquiritur: licet modus acquirendi sit fictus: vt no. Bar. in l. ab emptione. circa si. ver. vltimo aduertas. 3. de pact. & probat in l. certè. §. j. ibi. proprie habere dicor. & Bar. ibi not. illum tex. 3. de precar. Et idem tradit Bart. in l. si is qui pro emptore. col. pen. ff. de vsucap. cum simil.

¶ Et hoc fallit vbi corporalis traditio præcise requiritur, quia tunc non sufficit constitutum: vt not. Bar. dicit in l. Titia. circa si. ver. quid si do tibi fundum. 3. de verb. obli.

¶ Secundo, ista conclusio procedit quando constitutum apponitur in contractu vero: secus si sit simulatus, vel sit suspicio fraudis, quia tunc vera & corporalis traditio requiritur: vt no. Bar. in l. post contractum. col. iij. ver. sed quid si venditor. 3. de dona. & in l. emptor. 3. de aqua plu. arcè.

¶ Item notandum est, quod tale constitutum non potest conferri post mortem constituentis: vt nota. Ange. dicit in l. quauis. §. j. ver. sed ex hoc dico. 3. de acqui. pos. Nam tali casu, dicit ipse, constitutio precarij nihil operatur, quia confertur in tempus quo possessio defuncti erat penitus interrupta. l. cum hæredes. in prin. de acq. pos. & sequitur Alex. in d. l. quauis. §. j. versi. item per istum tex. & idem Alex. in cõsi. lxxxij. perspectis his. col. iij. b. lib. ij. secus tamen est si conferatur in tempus mortis: vt in notabili casu tradit

tradit Old in confi.cxxxix. ad habendam aliqualem notitiam. in v. dubio. Et sequitur Alex. in conti. lxxxiiij. vifa facti narratione. col. iij. lib. ij. Et eodem modo si conferratur post mortē accidentaliter: vt quia cōstitutū factum sit sub cōditione quæ post mortē confutuentis purificetur, valet cōstitutū: quia cōditio purificata retrorahitur: vt Old. tradit in confi. præallega. cxxxix. in ij. dubio.

- ¶ Et supradicta habent locum quando apparet de cōstituto in iplo instrumento: si non apparet, non potest a illum notarius apponere virtute dictionis, &c. vt notabiliter concludit Alexan. in confi. xxvij. vifo & præhabito. lib. ij.
- 18 ¶ Ex supradictis inferitur ad quotidianam quæstionē, ¶ quod si res sit vendita vel donata duobus succēssiuē diuersis tēporibus, quo casu præfertur ille, cui prius rei traditio facta sit. l. quoties. C. de rei vendi. Nam sufficit quod traditio facta sit per cōstitutum: vnde primus emptor vel donatarius cui factum fuit cōstitutum, præfertur secundo cui postea realis traditio facta sit: vt tenet Guli. de Cug. in d. l. quoties. quæ fert, & sequitur Ioā. And. in addi. ad Spe. in tit. de empt. & vend. ~~syntendūm~~. col. x. ver. quod si res tradita non est in præsentia. in addi. in c. quarta. Et idem sequitur Bal. in rub. de contrahen. empt. in xvj. q. Abb. in c. ij. col. fi. de consue. & in confi. xcj. quo ad primum dubium. col. non. lib. j. & idem Alex. in confi. xiiij. circa primum dubium. in fi. lib. j. & in consilio xxv. vifo testamento. lib. ij. & idem Bal. in confi. cccclxix. venditor cōstituit. lib. v. & Ange. in conti. cvj. quadam mulier. Et ista conclusio est satis nota. sed pluribus modis vltter limitatur.
- B ¶ Primo, quando possessio tempore cōstituti erat penes cōstituentem: aliās secus. vt no. Ang. in d. l. quamuis. §. si conductor. & Alexan. ibi in fin. sequitur. & post Ange. admonet aduocatū eius qui agit virtute cōstituti, vt debeat probare cōstituentem possidere tempore cōstituti. & idem Ange. dicit in l. ij. circa fi. C. de acquir. poss. & in quadam mulier. col. j. versi. attende tamen. de rei vend. & Bal. in l. j. col. j. quando lic. ab emptio. discedere. & idem Alex. confi. x. vifo processu. lib. iij. hoc fallit in antiquis, vt Socinus scribit in consilio clxxxvij. in controuersia. col. iij. versi. tertio probatur. Et non sufficit quod cōstituens detineret: vt not. Bal. in rub. de contrahen. empt. q. xvj.
- 19 ¶ Secundo fallit, quādo primus emptor non soluisse pretiū, nec habita fuisset fides de pretio: quia tali casu vera traditio nō transfert dominium. §. vendita. insti. de rerū diuis. A fortiori ergo nec ista, quæ inducitur per cōstitutū: vt no. Bal. in d. rub. de contrahen. emp. in xvj. quæst.
- ¶ Tertio, cōclusio prædicta intelligitur quando res certa sit quā quis cōstituat se possidere: secus si incerta sit: quia propter incertitudinē cōstitutum nihil operatur: vt no. Bar. in l. ij. §. incertam. §. de acquir. pos. &

idem no. Ang. in l. qui de tota. §. incertā. ff. de rei vendi. vers. & ideo. vbi inquit, quod si venderem vel donarem quicquid habeo in tali fundo, & constituam me precario nomine possidere, non transfertur possessio propter incertitudinem. Et ad hoc bene facit quod no. Bar. in cōsi. xxiiij. Petrus vendidit, vbi inquit, quod si venditio facta sit ad mensuram, quo casu ante mensuram non est perfecta venditio. l. quod saepe. §. in his. s. de contrahē. emp. vnde tali casu constitutum nihil operatur: & secundus emptor cui facta est venditio, & traditio, debet primò præferri: vt concludit Bar. in cōsi. præalleg. & ista videtur quarta limitatio ad conclusionem supra factam.

¶ Quinto limitatur conclusio supradicta quando constitutum fuit factum præsentis: secus verò si absenti factum sit: quia tunc possessio non transfertur antequam ille ratificet. a. vt not. concludit Alexan. in l. quod meo. in prin. l. col. ij. ver. item istud quod hic dicitur. s. de acqui. pos. vbi limitando illum tex. dicit, quod intelligitur quando erat præsens ille cuius nomine sit constitutum. Nam tunc in illum per constitutum possessio transfertur: secus si quis constituat se possidere pro absente: quia illi nõ acquiritur possessio antequam ratum habeat. l. si cōmunis seruus. §. j. de acqui. pos. facit text. in l. si ergo. s. de nego. gest. Et ideo dicit Ant. de But. in c. cum venissent. in fi. de restitu. spolia. q. si ille pro quo absente fuit factum constitutum expellatur de possessione antequam ratum habeat, non competit sibi remedium b. recuperanda possessionis: quia ante ratificationē possessio acquisita non fuit. Et si nunc ratificaret post spoliationē non amitteretur ratificatio: quia non esset facta cōgruo tempore, videlicet tempore quo constituens possideret: quia iam erat perdita possessio. arg. l. bonorum. s. rem ratam habe. Et ad hoc allegat Ant. de But. in d. c. cum venissent. decisionē dominorum de Rota in decisione cxlvj. inci. item licet amicus. & reperitur in nouis, in decisione cl. & sequitur Alexā. in d. l. quod meo. col. ij. quia ratificatio debet fieri re integra: vt no. Bar. in d. l. si vxor. §. si quis planē vxore. s. de adul. vbi inquit, quod ab aliquo fuit facta pax pro se & adherentibus suis sub pœna, & vnus ex adherentibus offensus fuit antequam ratum c. haberet. quod licet postea ratificet. pœna non cōmittitur. arg. d. l. bonorū. sic in proposito constitutum factū pro primo emptore vel donatario absente

c. Ratum. Vide eundem in regu. semper qui nõ prohibet. j. eod.

absente non potest ratificari, si ante eius ratificationē facta sit vēditio & traditio secūdo emptori vel donatario.

- ¶ Et ampliatur singulariter ista limitatio etiam si notarius stipulatus sit pro illo absente pro quo factū fuit cōstitutum: vt sing. tradit Paul. a de Cast. in consi. cxv. visis his quæ narrātur. & plene allegata sunt in secūdo dubio.
- A** 22. **vers.** secūdo vidēdum est. vbi ponit questionem ¶ de donatione facta absenti, pro quo notarius illam recipit & stipulatus fuit, & ante ratificationem absentis fuit alteri facta donatio de eisdem bonis, concludit quōd ante ratificationem nō fuit ius quæsitum primo donatario: per reg. l. si ego. de nego. gest. & alleg. §. generaliter. authent. quib. mo. nat. effi. sui. Et quia speciale est in mutuo, vt alteri per alterum etiam ignorāti actio acquiratur. l. certi conditio. §. si nūmos. §. si cert. peta. Non obstat stipulatio notarij: quia dicit ibi Paul. de Cast. q. stipulatio notarij non facit q. absenti ius acquiratur, nisi secuta ratificatione. Solū enim operatur vt sequuta ratificatione utilis actio sine cessione acquiratur, quod nō esset in alio quā notario, qui si stipuletur nomine absentis, etiam sequuta ratificatione actio illi non acquiratur sine cessione, vt latius prosequitur Paul. de Cast. in d. consi. Et ibi ad propositū concludit, q. ratificatio non potest fieri in præiudiciū secūdi donatarij cui medio tempore ius quæsitum fuit: quia illi fuit res donata & tradita. allegat l. si ego. §. si res. ff. de iur. dot. & no. in l. si indebitū. §. j. ff. rem rat. hab. Et hoc idem tradit Paul. de Cast. in consi. clxxj. in casu præsentis, visis omnibus. lib. ij. Et id quod dictum est de notario etiā tenet Bal. in l. nec ei. §. satisfactio. circa
- B** 23. **si. vers.** sexto quarto. §. de adopt. vbi quærit, ¶ si notarius recipit pacē pro absente intra terminū. nunquid post terminum ratificari possit: Et videtur primō q. sic, in notario qui alteri acquirit. Contrarium concludit, quia non obstante stipulatione notarij ratificatio requiritur ante terminū. & sic Bal. tenet q. nō obstante stipulatione notarij ratificatio necessaria sit, secūdum prædicta: alijs cōsului Lugduni c. in quadā donatione facta per magistrū Ioannē de Arbēdo notariū. filia suæ Margarita absenti. ¶ Sexto limitatur non habere locum in primo emptore, vel donatario cui factum sit constitutum sub cōditione: quia licet purificata cōditione cōditio retrahatur, vt no. Oldra. in constituto, in consi. cxxxix. §. alleg. in ij. du-

bio. Tamen ^a si ante euentū conditionis res pro qua fuit ^A
factum constitutū alteri vendita sit. & donata, & tradita,
illi ius quāsitū videtur quod tolli non potest. licet prima
conditio cōstituti primi emptoris vel donatarij purifica-
ta sit: quia illa conditio non trahitur retro in præiudiciū
secundi emptoris vel donatarij: quia extremū à quo, non
est habile: iuxta not. per Barto. in l. si is qui pro emptore.
col. iij. vers. idem si æstimabile extremū à quo. §. de vsu.
alleg. l. bonorum. §. rem rat. habe. vbi si ille actus qui ra-
tificatur nō potest secundū veritatē fieri tempore rati-
ficationis, illa ratificatio non trahitur retro: quia extremū
à quo, nō est habile ^b. Et idem probatur in l. necessario. ^P
§. quod si pendēte. §. de peri. & cōmo. rei vend. vbi si cō-
ditio venditionis extitit re perempta, conditio nō retro-
trahitur: quia extremum à quo, non est habile. & ita in-
proposito videtur: quia tempore purificatione conditionis
illa clausula constituti non potuisset possessionē trans-
ferre: quia non erat apud venditorem. & hoc idem notat
Bar. in l. quoties. in si. §. de noua. & Alex. in consi. xxv. vi-
so testamento. col. ij. lib. iij. & quia ad hoc vt ratihabitio
vel cōditio trahatur retro, requiritur q̄ res sit in eodem
statu: vt no. tradit Bar. in l. si vxor. §. si quis vxorem. vers.
vel aliter. §. de adult. & Alex. in d. l. quod meo. in princi.
col. ij. & in consil. lxxvii. viso. col. penul. lib. v. & Corn. in
consi. cx. in iudicio diuisorio. col. penul. lib. ij. & ad idem
facit quod no. Bar. in l. res aliena. in prin. §. de pign. actio.
vbi concludit. † quod ratificatio domini facta de obliga-
tione rei suæ per alium facta, eius nomine non præiudi-
cat illi cui dominus ante ratificationē rem vendidit vel
obligauit. & facit quod not. Abb. post Ant. de But. in d. c.
cum venissent. col. ij. de restitut. spol. & quod not. Pau. de
Cast. in consi. cxcviij. cum sim. in præsentī limitatione. §.
alleg. Et ita aliās consului in ciuitate Auinionensi pro
magnifico barono Dales.

¶ Vltimo, cōclusio supradicta limitatur procedere stan-
te primo cōtractu venditionis valido: secus si nullus fuis-
set: quia constitutū in cōtractu nullo nihil operatur. vt
not. Bald. in Lex testamento. C. de fideicommiss. dicens. q̄
si non valet principale, consequenter non valet precariū
eius accessorium. Et idem not. Bald. in c. ij. de feu. dato in
vic. legis commil. & sequitur Alex. in l. j. §. si vir. & l. quod
meo. in princi. §. de acquiren. possessione. & latius ide. n
Alex.

Alexan. in consi. lxxxj. lecto & discussio. col. iij. lib. iij. Et hoc bene procedit in ista possessione quæ à iure per constitutum transfertur: quia pariter potest à iure annullari: scilicet in possessione reali, quæ in facto consistit, quia illa transfertur: licet contractus principalis sit nullus. l. j. §. si vir. s. de acquiren. posses. vbi Paul. de Cast. ita dicit & declarat. Et hæc satis sint de constituto.

- 25 ¶ Tercio, noto ibi dolum, & culpam, quod in pluribus contractibus hic enumeratis venit non solum dolus, sed etiam culpa. Et de leui intelligitur: quia sub nomine culpa, quando profertur à lege, de leui intelligitur: vt not. Bal. in authen. quod locum. in ij. questio. infra de collat. alleg. l. si cum venderet. §. fina. s. de pignor. actio. & not. per gloss. l. in venditione. §. de tempore. in verbo. ex culpa. & Barto. ibi in vltimo notabili. s. de bonis autorit. iudic. post. & facit glo. in §. praterea. in versic. culpa. instit. quibus modis re contrahitur oblig. & in l. si filiusfamilias. §. marito. in versic. culpa. ff. soluto matri. & not. Bald. in l. acceptam. in vj. C. de vsu. Et hoc intelligitur nisi secundum subiectam materiam esset aliud dicendum, quia tunc culpa intelligitur secundum subiectam materiam: vt not. Bal. in l. quæ fortuitis. colum. iij. versic. sed dubitatur. C. de pigno. actio. cum simil. vt per Alex. in l. si mora. colum. v. s. soluto matrimo.

- 26 ¶ Hoc tamen nõ haberet locum in testibus: quia si deponunt de culpa in contractu gratia vtriusque celebrato, non intelligitur de culpa leui secundum subiectam materiam: quia probatio non concludit, cum possit intelligi de leuissima culpa: vt not. Corn. Perusi. in consi. cxvij. videtur prima facie. colum. iij. lib. j. Et hoc ex eo videtur, quia probatio debet de necessitate concludere. c. in presentia. de probatio. l. non hoc. j. vnde leg. Et ideo in testibus indefinita non æquipollet vniuersali: vt notat Abb. post Innoc. in c. audiuis. de prescrip. Alex. in consi. cx. visis acutissimis. lib. j.

- 27 ¶ Et discurrendo breuiter quomodo veniat culpa in contractibus hic enumeratis. Primo in mandato. Conclusio sit, quod regulariter in mandato mandatarius teneatur de dolo, lata, & leui culpa. tex. hic declarando vt dixi. facit tex. in l. si procuratorem. §. si. s. mand. in l. in re mandata. in fi. C. manda. Et ista conclusio videtur procedere in mandato quod mediocrem diligentiam videtur requirere:

I 4 vt emere

b In contractibus, vide Ias. l. domus. ij. colu. de lega. j.

c

~~_____~~ vt emere aliquid, vel negotia gerere. Secus est in mada-
~~_____~~ to in quo maxima diligentia requiritur, vt in mandato
~~_____~~ ad lites: quia tunc procurator de culpa etiam leuissima
~~_____~~ tenetur. l. a procuratore. C. mand. & not. Dy. in reg. con-
~~_____~~ tractus. cum simul. vt tractat Alex. in consil. xij. viso pun-
~~_____~~ cto. col. ij. libr. iij. Et ex hoc ibi infert, quod capitaneus
~~_____~~ galeatum de leuissima culpa teneatur, quia tale negotiū
~~_____~~ videtur exactissimam industriam requirere. Si vero in
~~_____~~ mandato cōtinetur illud quod modicam aut nullam re-
~~_____~~ quirat industriam: vt in mandato facto fideiussori quod
~~_____~~ soluat vel alicui portet literas: tunc solum mandatarius
~~_____~~ de dolo & lata culpa tenetur. l. si fideiussor. in princ. & §.
~~_____~~ j. §. mandati. Et ita adaptando iura §. alleg. cōcludit Bart.
~~_____~~ in l. quod Nerua. col. penul. versi. ix. quarto. §. mand. & in
~~_____~~ leu. qui. §. si. §. de fur. & sequitur Bald. in l. quæ fortuitis.
 in pen. col. iij. versi. i. iuxta hoc reuoco in dubium. C. de pigno. act. Paul.
 de Call. in l. in rebus. in princip. §. commoda. & Ange. Aret. in §. manda-
 tum. in si instituit. mand. glo. tamen in l. in re mandata. C. manda. in ver-
 bo, exactio. aliter distinguit, considerando cuius gratia factum sit man-
 datum. Sed gloss. institu. mand. in §. mandatum. in versi. iusta causa. non
 approbat dictam opinio. dicens, quod contractus mandati multum di-
 stat ab aliis contractibus. Et hoc patet ex eo quod supra dictum est de
 procuratore ad iudicia qui etiam de leuissima culpa tenetur. & tamen
 mandatum factum videtur gratia mandatis. Et suprascripta habent lo-
 cum in actione mandati directa: secus in contraria in qua venit leuissi-
 ma culpa. l. si seruus communis. §. quod vero. in princip. & ibi Bartol. §.
 de furtis. Et hoc limitatur & declaratur vt per Bald. in l. quæ fortuitis.
 columna penul. C. de pigno. actio.

¶ Secundo dicitur hic de commodato: nam commodatum differt à
 precario: quia precarium conceditur ad voluntatem concedentis. l. j. §.
 de precario. c. si. de precar. & §. dictum fuit. Sed commodatum fit ad cer-
 tum vsum: & debet esse gratuitum. l. si rem tibi inspiciendam §. de præ-
 scriptis verb. item debet fieri cum certo tempore expresso vel tacito: se-
 cus si concessio facta sit ad certū vsum indeterminatum, quia esset præ-
 carium: vt not. Bart. in l. j. in princip. §. de preca. & in l. in commodato. §.
 sicut. §. commodati. per l. Lucius. ff. de donat. & idem no. Bald. in l. Aquil-
 lius. in j. oppo. §. de donat. & idem not. Bald. in l. j. C. commod. & Ang.
 Are. sequitur in §. sequens. col. ij. instit. de actionib.

¶ Et commodatum nō potest reuocari nisi vsu finito, d. l. in commoda-
 to. §. sicut. in c. j. in fi. eo. tit. de cōmod. sufficit tamen quod tantum tem-
 poris elapsū sit quod potuerit cōmodatarius perficere vsum ad quem
 res fuit cōmodata. Et si non sit vsus etiam propter aliquod impedimen-
 tum,

- tum, reuocatio non impeditur: vt not. Bar. post glo. in d.l. in commodato. §. sicut. Et in commodato quia gratia commodatarij cōmuniter fieri solet: ideo de leuissima culpa regulariter commodatarius tenetur. §. item is cui. instit. quibus mod. re. contrahi. oblig. & l. j. §. is quoque. ff. de actio. & oblig. l. in rebus. in prin. l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. commo. c. j. in princ. de commo. Secus si gratia vtriusque dantis & recipientis factum sit commodatum: quia tunc solum de leui culpa obligatur. l. in rebus. §. hoc ita. §. commod. l. si cum venderet. §. si. & ibi gloss. s. de pigno. acti. si verò tantum gratia commodantis factum sit commodatum: commodatarius solum de dolo & lata culpa tenetur. d.l. si vt certo. §. interdum. §. commodari. & gloss. ibi ita distinguit, & latius tradit Bart. in d.l. quod Nerua. col. fin. in versi. xij. quarto. & Bal. in l. que foemina col. penul. C. de pigno. actio. Abb. in d. c. j. col. ij. Et ex praedictis inferre Bart. in d.l. quod Nerua. in loco praalleg. ¶ non esse differentiam inter commodatum & depositum. data paritate terminorum: sed differentia quā facit text. & in d.l. si vt certo. §. nunc videndum. videtur procedere considerato eo quod plerunque contingit: quia commodatum gratia commodatarij, & depositum communiter gratia deponentis fieri solet. Et propter hoc in dubio praesumitur quòd rogatu cōmodatarij sic factum commodatum: vt notat Bartol. in d.l. si vt certo. §. interdum. & sequitur Angel. Aret. in d. §. item is cui. institu. quib. mod. re. contrahi. oblig. ubi dicit, quòd cautus sit ille qui agit contra commodatarium, vt dicat quòd ipse commodatarius rogauit & petiit. Ista tamen cautela non videtur necessaria ex eo quòd dictum est, quòd rogatu cōmodatarij praesumitur factum commodatum. Et ad iudicandum cuius gratia contractus sic celebratus, debemus inspicere principale propositum: vt not. Bart. in l. rogasti. §. si cert. peta.
- 30 ¶ Et ex supra dictis inferitur, quòd si commodatarius vtatur re commodata ad vsum pro quo fuit commodata, & res deteriorata sit, non tenetur. l. fina. ff. commoda. Et si res commodata remittatur per rurtium idoneum communi opin. & à casu perditā sit, non tenetur commodatarius. l. argentum. §. commodat. Qui text. limitatur, & declaratur, vt dixi in capitu. significante. de appellatio. & tradunt Moder. in l. j. ff. de eo per quem factum est.
- 31 ¶ Tertio dicitur hic de venditore ¶ qui etiam ipse de dolo & culpa tenetur: vt hic dicitur. Et de culpa leui intelligitur, cum gratia vtriusque contractus celebretur: vt concludit gl. per illum text. in §. cum autem. in l. de contrahen. emp. in versi. neque culpa. & in l. custodiam. ff. de peric. & comundo rei vend. & tex. in d.l. si vt certo. §. nunc videndū. ver. sed ubi. Nam licet in re vendita periculū pertineat ad emptorē. d. §. cum autē. & in l. j. C. de peri. & cōmod. rei ven. debet tamen venditor custodiā in re vēdita praestare qualē bonus paterfamilias in rebus suis adhiberet. l.

quod saepe. §. si res vendita. §. de contrahen. emp.

¶ Quarto, idem est in contractu pignoris: vt hic dicitur. Gratia enim vtriusque contractus pignoris celebratur: & ideo de dolo, lata, & leui culpa creditor tenetur. §. creditor quoque. instit. quibus modis re contrahi. oblig. & dicta l. si vt certo. §. nunc videndum. versu. sed vbi. & l. sicut. ibi gloss. Bald. C. de pigno. & l. si cum venderet. §. ii. & ibi gloss. ff. de pignorat. actio. Et ista conclusio procedit in pignore conuentionali prout textus hic dicit, & iura supra allegata loquuntur. Secus est in pignore pratorio vel iudiciali in quo creditor a solum de lata culpa tenetur. l. prator ait. §. est praterea. §. de bonis auth. iud. pos. vbi tex. expresse istam differentiam facit. Et no. Bar. in l. j. ff. de pig. act.

¶ Quinto, dicitur hic de contractu locationis & conductionis, in quo vterque adinuicem tenetur de dolo, lata, & leui culpa, vt hic, quia gratia vtriusque celebratur. d. l. si vt certo. §. nunc videndum. versu. sed vbi. Ad idem tex. in l. in iudicio. C. loca. vbi gl. & §. qui pro vsu. vbi gl. instit. loca.

¶ Hoc fallit in rebus que leuiter franguntur, in quibus venit etiam culpa leuissima. d. si merces. §. qui columna. vbi gl. §. loca. & not. per gl. in d. §. qui pro vsu.

¶ Et ex predictis inferitur ad questionem, quam ponit Bal. in consil. cccix. incipien. Vanutius. lib. j. quod ¶ pro equo quem quis accipit ad vecturam, si in itinere infirmatus sit, & conductor apud hospitem dimisit, & mortuus sit, non tenetur: quia de vitio naturali. nec de casu fortuito, nec etiam de leuissima culpa conductor tenetur. per suprascripta.

¶ Et similiter inferitur ad glo. in authen. de non alienan. §. scire autem. versu. fecit que dicit, ¶ quod emphyteuta qui rem deteriore facit, tenetur quando talis deterioratio proueniat ex lata, vel leui culpa: quia contractus gratia vtriusque celebratur. Et not. Bald. in authenti. qui rem. de sacro sanct. eccl. C. in j. col. versu. tertio requiritur, & tradit Alex. in consil. cxvij. in casu de quo quaeritur. col. pen. lib. v.

¶ Similiter inferitur ad questionem quam ponit Corneus Perus. in consil. ccxvij. pro dicto victurali. lib. iij. ibi. de victurali qui perdidit sacculum in quo erat argentum.

¶ Sexto dicitur hic de dotis datione. Nam etiam contra-

ctus

leuissima culpa non tenetur: vt facilius homines inducantur ad gerendum negotia absentium quæ perirent: vt no. Barto. in d. l. quod Nerua. col. fina. in ix. col.

¶ Et considerandum est, quod ista actio negotiorum gestorum numeratur inter contractus qui gratia vtriusque celebratur. quod ex eo fieri videtur, quia cum sponte quis veniat ad negotia alterius, illa oblatio facit quod etiam eius gratia contractus videtur celebrari. arg. l. j. §. saepe. §. depositi. Merito ergo tenetur de leui culpa: quia in contractibus bonafidei qui gratia vtriusque celebrantur, quis tantum de leui tenetur. l. si seruus. §. cum quid. de legat. j. limitatur tamen ista conclusio, vt per glo. in d. l. ij. §. interdum. de neg. gest. & Bar. ibi sequitur. & in d. l. quod Nerua. col. fina. Et Ang. Aret. in §. actionum. col. xvij. vers. quero de quo tenetur gestor. instit. de actionibus.

¶ Nono dicitur hic de societate. ¶ Nam in tali contractu etiam dolus & culpa praestatur, vt hic dicitur: & de leui culpa intelligitur, quia gratia vtriusque celebratur. l. si vt certo. §. nunc videndum. versicul. sed vbi. & ad iur. in text. in §. fin. instit. pro socio. & in l. socius socio. & in l. cum duobus. §. j. supra pro socio. Et tradit Alexand. in consilio xlvij. circa primum. col. v. libro j. Et praedicta conclusio procedit, nisi socius in suis rebus negligens esset: quia sufficit illam adhibere diligentiam quam in rebus propriis praestare solet: vt dicitur in d. l. socius socio. & d. §. si hanc instit. pro socio. Et notat Alexand. in consil. cij. super primo. columna v. lib. ij. Et hoc declaratur vt per gloss. in dicta l. cum duobus. §. j. in versicul. venit. quam pro notabili sequitur Angel. Aret. in §. si instit. pro socio.

¶ Et ex praedictis inferitur, quod cum socius teneatur de leui culpa: tenetur de furto. l. cum duobus. §. damna. ff. pro socio. not. Bal. in l. si creditor. c. de pigno. actio. & Corneus Perus. in consil. cccvij. pro dicto iur. naturali. col. iij. lib. ij.

¶ Decimo & vltimo dicitur hic de rerum communione, in qua etiam dolus lata & leuis culpa consideratur, vt hic, & in l. haeres. §. non tantum. in l. & puto. §. sed & si. supra famil. eriscun. Et tamen notandum quod leuis culpa in rebus communibus aliter consideratur, quam in rebus alienis: quia in alienis diligentia requiritur quam diligens paterfamilias praestare solet. l. si cum vendere. §. si. cum l. sequenti. §. de pignor. actio. & l. si procurator. ff. ad l. Aquil. sed in rebus communibus sufficit talem praestare diligentiam qualē in suis rebus adhibere solet. d. l. haeres. §. non tantum. & ita declarat Bartol. in l. quod Nerua. colum. ix. versicul. ad primum. & versicul. ad secundum. Et idem in l. j. ff. de sol. col. i. vbi etiam limitatur quod dictum est de rebus alienis, nisi committatur res arbitrio recipientis: quia tunc illa verba importantur

A Societate.
Adde Baldum
d. l. quæ fortuitis. si. col.

faciat

faciat illud quod in rebus suis faceret, per illum text. ibi cum gl. & no. Bal. in l. j. in ij. opp. C. de his qua pœne no. cum siml. vt tradit Alex. in cōsil. ci. j. super j. col. iij. lib. ij.

- 41 ¶ Quarto principaliter noto, valere cōventionem contra naturam contractus, vt quis in plus vel minus teneatur, quàm de iure obligatus sit: quia cōtractus ex conuentione legem accipiunt, vt hic dicitur, & in regula contractus. eod. tit. in vj. l. j. §. si conuenerit. & §. sape. §. de positi. in l. pacifici. §. de pact.

¶ Et ista conclusio procedit quando natura cōtractus solum alteratur: sicut si mutetur illud, quod esset de substantia contractus, quia tunc conuentio non valet. l. cum precario. §. de preca. facit tex. in l. ij. §. de usufr. earu reru quæ vfu consu. & l. per seruum. §. deniq. C. de vfu & hab. & in l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emp. in l. cū man sueta. eod. tit. Et hoc intelligitur, nisi conuentio posset in aliam dispositionē transire: quia tunc illa conuentio que non valet prout agi videbatur, in aliam dispositionem transfertur, quando verba conueniunt & hoc patiuntur. l. vbi ita donatur. §. de don. causa mort. vbi Bar. declarat.

- 42 ¶ Quinto noto quod dolus per pactum remitti nō potest. idem dicitur in l. j. §. si conueniatur. vers. illud. §. de positi. in l. si vnus. §. illud. §. de pactis. l. in commodato. in princi. §. commod. & rationem text. hic adducit: quia hoc bonæ fidei iudicio contrarium est. ista tamen ratio non videtur generalis: quia idem videtur in contractu stricti iuris. l. si quis cum aliter. de verb. obli. l. dolo. C. de inult. stipul. Et ideo illa ratio esse videtur, ne detur occasio de-

- A linquendi a. l. conuenire. §. de pact. dotal. Et ista ratio, quia dolus remitti nō potest, in generali remissione vel
B liberatione facta alicui, non venit dolus b. l. non solum. la. ij. §. si. l. Aurelio. §. Caius. §. de lib. leg. & l. si seruus veritus. de leg. j. l. quidam decedens. in prin. §. de adm. tuto. vbi Bart. cum siml. vt tradit Alex. in cōsil. lxxij. seuerissimus. lib. iij. & in cōsil. clxiiij. presupposito primo. lib. v. & idem Ang. in cōsil. cxliij. reuocatur in dubium. & in cōsil. clxxiiij. filius Iugonis. & Bal. in cōsil. 50. in causa p̄senti. in prin. lib. j. secundum formam nouam. vbi inquit quod in nulla latitudine potestatis dolus incuditur. l. creditor. §. Lucius. §. mand. Et idem not. Fulg. in cōsil. ciij. nobilis vir. Et de hoc late dixi in cōsil. clxxvij. vbi hoc limitatur & declaratur, & cōsil. cxci. vbi videndum est.

Et

a Delinquendi. Vide Bald. in l. sic cum artea. C. de arbit. & in l. si. de contrah. emp. Hic. Chuc.
b Dolus. Vide gloss. & doct. l. transactio. C. de transact. & in l. si vnus. §. illud. de pact. Bald. in l. aduersus. C. de excep. Bar. in l. Pompon. in ix. col. de neg. gef. Hier. Chuc.

¶ Et licet dolus remitti non possit, lata culpa tamē remitti potest: vt no. in d. regula. contractus. eod. tit. in vj. facit tex. in l. si vt certo. §. interdum. ff. cōmo. Et no. Alexā. in l. si mora. col. j. §. sol. mat. Et idem Fulg. dicit in consil. xxv. spectabilis miles. col. penult. alleg. iustum text. qui de dolo loquitur.

A Dolo. Vide istam regulam per Soci. in suo tracta. fallen. in reg. xcv. H. C.

~~et si dolus remitti non possit, lata culpa remitti potest: vt no. in d. regula. contractus. eod. tit. in vj. facit tex. in l. si vt certo. §. interdum. ff. cōmo. Et no. Alexā. in l. si mora. col. j. §. sol. mat. Et idem Fulg. dicit in consil. xxv. spectabilis miles. col. penult. alleg. iustum text. qui de dolo loquitur.~~

c All. & cōsil. ccccxviij. col. fi.

d Potest. vide Bal. in l. cum ne cessitatem. C. de fideicom.

¶ Posset tamen responderi, quòd idem sit in lata culpa quæ dolo^a equiparatur, adeò quòd si dicatur de dolo tã-^A tum, lata culpa non excluditur. l. j. §. j. ff. si mens. fal. mo. dix. nisi dicamus quòd remissio doli est contra bonam fidem. vt dicitur in l. j. §. si conueniatur. ff. de positi. Et ista ratio non videtur habere locum in lata culpa quæ ex simplicitate & quadam fatuitate procedit: vt not. Barto. in l. quòd Nerua. in diffinitione latæ culpæ. Et per glo. §. pe. insit. quib. mod. re contrahi. obliga. Et ad hoc facit: quia lata culpa videtur dolus præsumptus. l. quòd Nerua. §. de positi. qui quidem dolus præsumptus remitti^b potest: vt tenet Ant. de But. in c. fraternitatis. col. ij. ver. fallit quarto. de testi. Et Feli. ibi sequitur. col. iij. Cōtrarium tamen voluit Paul. de Cast. in d. l. si vnus. §. illud. §. de pactis. per text. in l. quòd Nerua. ¶ Et ad hoc facit, quia licet minor restituatur aduersus dolum præsumptum, vt per glossam in l. vbi exigitur. ff. de edendo. hoc non habet locum in dolo præsumpto de futuro. vt no. Bar. in d. l. vbi per l. auxilium. in princ. §. de minor. vbi Bart. & idem Bart. in l. j. §. nuntio. de ope. no. nun. cum si. vt tradit ibi Alex. Concordari possunt, si dicamus quòd dolus præsumptus de futuro remitti possit, quando in non faciendo consistit, vt in tutore qui non fecit inuentarium: vt dixi in consil. clxxviij. §. alleg. c Et ista opi. Anto. de Butr. intelligitur: si^c verò dolus præsumptus in faciendo cōsistat, remitti non possit. Et tali casu dictum Paul. de Cast. procedat per rationes quæ habentur in consil. præalleg.

¶ Item quòd dicitur hic de dolo, intelligitur de dolo futuro: secus est in dolo præterito, qui remitti potest. vt per glo. & doct. in d. l. si vnus. §. illud. §. de pact. Et no. Bar. in l. quidam decedens. in princ. §. de adm. tut.

¶ Vltimo, cōclusio supra facta procedit si dolus expressè remittatur, prout iura §. all. loquuntur. ¶ Tacitè vero etiã^d dolus de futuro remitti potest, secūdum gl. in d. l. si vnus. §. illud. per illum tex. in ver. quamuis. Et idem gl. in l. iurisgentium. §. sed & si quis paciscatur. §. de pactis. Paul. de Castr.

Cast. & Moder. in d. §. illud. reprobant istum intellectum. Et dicitur, ꝓ nec etiam tacite remitti potest: quia text. dicit, nulla pactio. & sic expressa nec tacita. Et quia subest eadē ratio, ne detur materia delinquendi ad §. quamuis. respondetur, quod in dolo de praterito intelligitur.

¶ Sed certē opin. gloss. videtur aperte probari in d. §. illud quamuis. vbi tex. aduersariū loquitur ad illud quod supra proximē dixit de dolo. vñ de in eodem casu intelligitur, & sic in dolo de futuro vt bene aduersetur. Et non est nouum, quod aliquid permittatur tacite fieri quod expressē prohibeatur, vt patet in iuramento calumniæ quod tacite remitti potest, quamuis expressē nō possit. c. j. de iura. cal. in vj. l. iij. §. sed quia veremur. C. de iura. cal.

¶ Non obstat. tex. qui dicit, nulla pactio, quia de pacto expresso intelligitur: quia tacitum pactum non est pactum propriū vt no. Host. de pact. in princ. in diffinitione. & dixi in rub. C. de pact.

45 ¶ Vltimo noto regulam, ꝓ debitor speciei ex natura contractus de casu fortuito non tenetur. ad idem tex. in l. in rebus. in prin. §. commod. in l. quæ fortuitis. C. de pig. act. in l. j. C. de posi. in l. ij. §. si eo tempore. §. de admi. rer. ad cui. perti. & l. si res pupillaris. §. de admi. tut. vbi gloss. limitauit hoc tripliciter. Et pro illa glo. est tex. in c. ij. de depo.

¶ Primo, enim limitatur, nisi debitor sit in mora: quia tunc periculum casus fortuiti ad eum pertinet. l. quod te. §. si cert. per. l. si ex legati causa. de verb. oblig. cum simil. Et hoc etiam habet locum in mora irregulari. l. merito. la. j. §. certissimē. §. de vi & vi arm. & no. Bal. in cōf. lxxxij. sunt quidam. lib. j.

47 ¶ Secundo fallit, quando culpa præcedit casum: quia tunc etiam debitor de casu tenetur. §. item is cui. in fin. inst. quib. mod. re contrah. oblig. ibi, si modò non ipsius culpa is casus interuenit. Et text. in l. in rebus. §. commod. cum simi. vt tradit Roma. in cōf. ix. quod pars condemnata. Et hoc procedit quando culpa est ordinata ad casum: vt in iurib. præallegat. secus si culpa non fuit ordinata ad casum: quia tunc de casu is non tenetur, licet in culpa fuerit. l. si is qui. §. de act. & oblig. l. fin. §. si ea conditione. §. ad legem Rhod. de iact. & l. si alius. §. etiam autem. §. quod vi aut clam. & not. Bartol. l. si vt certo. §. interdum. vbi latius hoc declarat, supra commod.

48 ¶ Tertio fallit, quando quis pro casu fortuito se obligauit. l. j. C. de po. l. negotium. C. de neg. gest. & in c. ij. de depo. & no. Bar. in l. sed & si quis. §. quesitum. col. fin. §. si quis caut. vbi post gloss. ibi tenet, quod sufficit si quis dicat in se suscipere periculum casus fortuiti, & tenetur de omni casu. l. quæ fortuitis. C. de pig. act. & l. si quis fundum. in princ. ff. loca. & d. c. ij. de depoli. vbi Abb.

¶ Et idē Bar. per illū tex. in l. Titius. in prin. §. de lib. & posth. cum simi. vt tradit ibi Alex. qui dicit illam esse cōmunem opi. ista tamē altiore in
post

postularent indaginem : ideo videndū est in d.l. sed si quis. §. quæsitum. quia in singulis insistere longum esset. Et ex his lex ista expedita sit.

Inl. Quatenus. Argumenta.

- 1 Interesse quotuplex, & quale vnumquodque.
- 2 Interesse alicuius quantum sit, non in iure, sed in facto consistit.
- 3 Statuta & consuetudines loci particularis, facti sunt, & in facto consistunt.
- 4 Interesse non iniuste tunc petitur, cum factum fieri denegatur.
- 5 Interesse qualiter probari possit.
- 6 Testis interesse pbado adhibitus, ratione dicitur adducere debet, etiā nō rogatus.
- 7 Testis dicens quem quid in sui defensione fecisse, non tenetur dicti sui rationem allegare.
- 8 Testis quando dicatur affectione moueri, & quando non. Probatio concludens esse debet.

REGVLA XXIIII.

QVATENVS cuiusque interest, in facto, non in iure consistit.

Quatenus id est quantum l. si vnus. §. pacta. l. si quis crediderit. §. de pact. & in l. grege. §. pignori. §. de pig. & c. placet. §. de conuer. coniug. ¶ Et cum interesse secundum communem opi. sit triplex. Commune, singulare, & cōuentū, vt per gl. in l. j. §. de act. emp. in ver. interest. & l. libertas. j. eo. in fi. & l. j. in gl. j. C. de sen. quæ pro eo quod interest profer. dictum huius regulæ in qualibet specie videtur procedere. Nā si agatur de interesse singulari quod cōsideratur ex eo quod fundus sit vicinus. l. si cui. in fi. de leg. ij. vel ex eo q. res fuerit maiorū suorū. l. si in emptio. ff. de mino. in facto hoc consistit, vt hic dicitur. Eodē modo si agatur de interesse cōmuni, quod est cōmuniter æstimatum, ita quod vniciq. tantū valet. l. pretia rerū. §. ad leg. Falc. l. si seruū. §. ad leg. Aquil. hoc etiā in facto consistit: similiter si agatur de interesse conuento, quia pendet à conuentione & contractu. l. si. §. de præt. stipu. etiā illud dicitur in facto consistere, quia contractus facti sunt. l. consilio. in fi. §. de cura. furio. ¶ Sic ergo quantum sit alicuius interesse, in facto & non in iure consistit. Sic etiam quæstio facti est, si queratur quousq. videatur permissum administrare peculium: vt dicitur in l. j. §. j. §. quæ res pigno. Et quæstio facti etiam dicitur in l. insulam. quæ res pign. oblig. pos. Et quæstio facti est potius, quàm iuris, quis prior natus sit. l. idem Maxius. in fi. §. de statu homi. l. Herennius. j. de verb. signific.

¶ Sic etiam statutū vel cōsuetudo loci particularis dicitur esse facti, & in facto consistit, vt dicit tex. in c. j. de consti. in vj. & etiam quæ pendet ab animo in facto consistūt. l. bona fidei. §. de acqui. rer. dom. Et ista quæ in facto consistunt debēt probari, quia nō præsumuntur. l. in bello. §. si et. §. de capt. c. cū in iure. de off. de leg. l. j. C. de prob. l. asseueratio. C. de non lume. pec. Et hoc modo arguit Bal. in rub. C. de fid. instru. col. iij. & Abb.

Abb. in cōsi. xxxvij. circa primū. col. j. lib. ij. & cōsi. lxxix. super eo. lib. ij. cum si. vnde videndū est de duobus. Primo. qualiter interesse petatur. Secūdo. qualiter prober.

- ¶ Circa primū tutior modus. q̄ petatur factū fieri. Et si factū non fuerit. petat̄ interesse successiuē : vt Bar. cōcludit in l. stipulationes nō diuidūtur. col. pe. vers. tertius modus est. & glo. quā hoc dicit in l. ij. §. item si in facto. in gl. j. de verb. obli. Et no. Bal. in l. si pacto quo p̄nā. in fi. ver. vltimo quaro. s̄. de pac. vbi dicit ap̄tissimē formari libellū si dicatur. peto quod principaliter promisisti: & si non solues. peto p̄nā. & idem Bal. in l. j. col. fi. C. de sen. quā pro eo quod interest. & in consi. cxc. allegationes. in iij. lib. & idē gl. in l. j. s̄. de act. emp. in gl. magna. & Bar. ibi idē sequitur. vers. tertia practica est. Et idē tener Cy. in l. si tradito. ver. secūdo queritur. C. de act. emp. & Bal. ibi in prin. ver. itē potest. col. j. & sequitur Pet. de Ferr. in eius practica Papiensi. in libello de actione reali. ver. pro florenis decē pro omni damno & interesse. col. iij.

¶ Circa secūdū de p̄batione interesse. dicit Bar. in l. ij. circa fi. C. de rescin. ven. q̄ talis p̄batio interesse est difficilis: & in tali p̄batione interesse debet iudex habere

¶ equitatē ante oculos. & etiā ex cōiecturis a p̄bati p̄t: vt dicit Bal. in cōsi. clxx. ad euidētiā. col. ij. lib. j. Et in p̄batione interesse nō defert̄ iuramētū b̄ in defectū p̄bationis. secūdū Bal. in l. j. in fi. de sen. quā pro eo quod inter. Et primo de interesse cōmunividendū est quomodo p̄betur testibus. Secūdo de singulari. Tertio de conuento.

¶ Circa primū. interesse cōmune referri videtur ad cōmunem rei aestimationē & ad cōmunem rei valorem: vt no. Bal. in d. l. j. col. ij. de sen. quā pro eo quod interest. & facit tex. in l. pe. ex qui. cau. in pos. eatur. in l. si vendidero. §. j. ff. de furt. in l. j. ff. de his qui à nō domino manu.

¶ Et testis in p̄batio interesse debet rationē dicti sui allegare etiā nō interrogatus: vt no. Bar. in tract. de testi. col. ij. ver. testis dixit aliquē esse dñm. in fi. vbi inquit. q̄

¶ si testis dicat fundū valere decē. nō probat. nisi rationē c adducat. quāuis nō sit interrogatus. Et no. Abb. post alios quos ibi refert in c. cum causa. col. ij. vers. sed dubitat. de testib. & idē Bal. in l. fi. C. de iur. do. impe. & l. j. col. viij. vers. vij. quaro. de sen. quā pro eo quod interest profer. Alex. post Pau. de Cast. in l. preta rerū. col. fi. s̄. ad legem Falc. Et idem Alex. in l. j. in prin. ad fi. s̄. de ope. no. nun.

K facit

A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z

facit q̄ no. Inno. in c. cū causam. de testi. Bar. in l. solā. C. de testa. cum si. Et ista cōclusio procedit in aestimatione domus vel fundi: quia talis aestimatio intellectu potius quā sensu corporis colligitur. Secus in aestimatione frumenti & victualium, & in similibus rebus in quibus nō est opus magno discursu: ideo dictū testis bene probat absq; alia ratione si nō fuit interrogatus: vt no. Bar. in d. tract. in loco s̄. alleg. & idem Bal. dicit in l. solā. col. si. ver. que-ro nunquid. C. de test. Et ad hoc facit quod no. Bal. in d. l. solam. col. si. ver. s̄. hie queritur. vbi tenet q̄ testis qui deponit aliquem fecisse ad sui defensionē a: proban- licet rationē non adducat: quia modico discursu intellectu hoc percipi nō potest per coactionē loci, & tēporis. alleg. Bart. in cōfi. lviij. sed reperitur. in consi. cvij. quidā. Maholus. vbi Bar. hoc dicit, & sequitur Alex. in cōf. cxix. visis. col. si. lib. j. Et ratio in testibus deponentibus de valore rei vt cōgruē sit & probet. debet ad cōmunem aestimationē referri: videlicet q̄ cōmuni aestimatione tantū valet, & q̄ tantum cōmuniter venderetur: vt no. Bar. per illum tex. in l. pretia rerū. s̄. ad leg. Fal. & in l. filius familiaris. §. si quid alicui. de leg. j. & l. si. C. de prædi. nau. li. xi. vnde non sufficit q̄ testis dicat q̄ ipse tantū daret: qui posset moueri aliqua particulari affectione. & ita tenet gl. in l. ij. in gl. mag. C. de rescin. ven. Et pari ratione non sufficit probare quantum res vendita fuit: vt no. Bar. in l. cum emptor. §. si s̄. de dam. infe. cum si. vt tradit Alex. in cōf. xxviij. in causa & lite. col. ij. li. v. & Maria. in cōf. viij. visis. col. j. Ang. Aret. in §. si quis agēs. col. iij. insti. de act. ¶ Non omitto tamen quod contra gl. in d. l. ij. de rescin. vend. tenet Bal. b̄ in d. l. ij. col. pe. vbi post Nico. de Marf. dicit, q̄ si non apparet de speciali affectione, non præsumitur quod testis qui dicit quod ipse tantū daret, moueatur particulari affectione, sed potius communi aestimatione: quia præsumitur quis facere illud quod sit cōmuniter. l. si pactum. de proba. Imo. & Alex. in d. l. pretia rerum. sequuntur opin. glo. & Bar. quia probatio debet esse concludens. ca. in præsentia. de proba. & iura allega. per Bal. non loquuntur in materia probationis. ¶ Sed replicari potest. q̄ imō etiam in materia probationis sufficit q̄ præsumptiuē probatio cōcludat: vt per gl. in l. neq; natales. C. de proba. cū si. vt dixi in d. c. in præsentia. Et hoc in proposito dicunt ipse Imo. & Alex. in l. j. §.

l.j. §. hæres percepto fundo. §. ad Trebel. vbi dicunt per illum tex. quod res tantum valet quantum vendi potest: intelligitur scienti qualitatem rei. Et dicunt hoc non esse opus exprimere: quia sufficit quod ita praesumatur. Et ista opin. Bal. esset sustentabilis, & verior videtur de iure: & plerique; illam tenent quos refert Alex. in d. l. pretia rerum. Et saltem videretur procedere quando in capitulo super quo testes deponunt, dicitur quod res tantum valet communiter vel communi aestimatione: quia dictum testis videtur habere relationem ad capitulum, vt not. Bart. in l. Labeo. §. de supel. leg. Et hoc modo opin. concordari possunt. & in probatione interesse aduertendum est: quia debet esse in potentia propinqua. & no. declarat Pau. de Cast. in l. non vtique. §. nunc de officio. ff. de eo quod cert. loco. Et de ista materia vterius non insisto hic, quia latè videbimus in l. j. c. de sen. quæ pro eo.

In l. Plus cautionis. Argumenta.

- 1 Pignori incumbere satius est, quàm in personam agere.
- 2 Actio in rem vtilior est ea, quæ intentatur in personam.
- 3 Fideiussores qui dare tenentur, dando pignora liberabitur.
- 4 Creditori inuito non soluitur aliud pro alio.
- 5 Satisfactio remitti potest ei, qui valde idoneus est, non autem pignoris datio.

REGVLA XXV.

P L V S cautionis in rem est, quàm in personam.

¶ I B l. cautionis, id est securitatis & cautela: vt glo. hic dicit & facit text. in §. neque autem. in authen. de manda. prin. & in l. sancimus. C. de verb. sig. Sic ergo plus securitatis est in rem, quàm in personam. Et hoc exemplificari potest in eo quod dici solet. ¶ quod melius est pignori incumbere, quàm in personam agere. §. furti. in lit. de oblig. quæ ex deli. nascun. & l. itaq;. §. si. §. de fur. Et hoc etiam patet in actionibus realibus quæ firmiores sunt: quia dantur contra quemlibet possidentem. §. j. in situ. de actio. secus est in personalibus: nam actio personalis contra singularem successorem non dirigitur. l. j. §. si hæres percepto fundo. §. ad Trebel. l. si. §. de contrahen. empt. l. cum fundus. vbi Bal. §. de ser. rustico. præd. secus est in reali actione l. si fundus. §. in venditione. ff. de pigno. facit text. in l. pignoris. eo. tit.

- 1 ¶ Et quod vtilior sit actio in rem, quàm in personam, probatur in d. l. si fundus. in d. §. in venditione. in fi. Et plenius prouidet dispositio realis, quàm personalis. l. si necessarias. §. de vendendo. §. de pig. act. & l. iurisgētium. §. pactorum. §. de pact. & not. in l. si pactum. §. de proba. Et personis data immunitas, cum personis extinguitur, & rebus, nunquā extinguitur. l. ii. §. si. l. forma. §. quanquam. §. de censu. Et ex supradictis dicunt Guli. de Cug. Ang. Pau. de Cast. & Alexā. & Moder. in rubr. supra si cert. per. quod actiones reales digniores sunt: de quo dicendum est vt dixi ibi.

¶ Et per istum tex. infert Bar. hic quod ille qui tenetur dare fideiussorē, liberatur dando pignora: quia plus cautionis est in rem, quàm in personam. Et idem Bart. dicit in l. pratoria. la. ij. §. de prae. stipu. l. j. §. qui satisf. cog. cum simi. vt ibi tradunt Alex. & Moder. idem Alex. in l. j. C. de procu. Et hoc verū videtur, nisi à lege aliud precise disponatur. d. l. pratoria. Non obst. regula. quam in contrarium adducunt Alex. & Moder. in d. l. j. qui satisf. cogan. ¶ quod aliud pro alio inuito creditore solui non potest. l. ij. §. j. §. si cert. peti. ideo non videtur quod pro fideiussore pignus dari possit: quia respondetur a, quod

A Respondetur, opin. Barto. est magis cōmuniter approbata, vt dicit Ias. in d. l. qui satisf. cogan. in princ. ij. col. vertic. ex secunda,

hic nō agitur de solutione, sed de cautione; quo casu qui promisit dare vnum pignus, potest dare aliud æquē bonum: vt per glo. in l. si Titio. §. de pig. Et pro fideiussore dato alius æquē idoneus prestari potest. l. Labeo ait. §. si §. de arbit. & l. qui autem. §. sed & si quis certā. §. de constit. pecu. Et quia tenetur quis facere quod sibi non nocet, & alteri prodest. l. in creditore. & ibi glo. §. de euic. & l. ij. §. item Varus. §. de aqua plu. arcen.

¶ Ultimo notandum est. ¶ quod licet quis liberetur à satisfactione quam prestare teneatur, si sit valde idoneus vt not. Bar. in l. quicumq. la. ij. C. de fund. patrimo. lib. cum si. vt tradunt Alex. & Moder. in d. l. j. qui satisf. cog. non tamen videtur liberari si tenetur dare pignora. in videtur dicendum per istum text. quia plus cautionis est in re, quàm in persona.

In l. Qui potest inuitis. Argumenta.

- 1 Filius possessionem bonorum patre inuito, & ignorante potest agnoscere.
- 2 Citare non debet is, quo etiam inuito potest actus transigi.
- 3 Inuito aliquo si quid fieri possit, & eo ignorante poterit.
- 4 Iudicia in inuitum etiam reddi solent.

REGULA XXVI.

QVI potest inuitis alienare, multo magis et ignorantibus & absentibus potest.

¶ AD hoc facit tex. in l. necnon ignorante & inuito §. de tut. & cur. da. ab his. & in l. iij. §. j. §. de fideicom. lib. Et per istam regu b arguit gl. in l. j. C. qui admit. in ver. ratam. ¶ quod si filius agnosceret posse. inuito patre, fortiori posset ignorante.

Reg. Alexan. consil. cxxx. lib. j. Ias. l. ij. §. fina. nu. 19. solu. mat.

¶ Et Alex. ibi in d. l. j. ampliando istam regulam dicit illam etiam procedere in materia correctoria, quia est interpretatio passiva: per nota in l. ij. de lega. ij. in l. j. §. lex Falcidia. ff. ad leg. Falc. Et hoc idem prius voluit Imol. in l. si quis mihi bona. §. iustum. §. de acquir. hered.

¶ Et per istam regulam infertur, quod nunquam debet citari ille quo inuito actus expediri potest. ¶ Et hoc modo arguit Oldra. in consil. xcv. in fin. ex forma istius statuti. & eodem modo arguit Paul. de Cast. in consil. xxx. iij. super primo dubio. colum. pen. in nouis, alias in consil. ccxxvij. vbi etiam alleg. tex. in d. l. iij. §. j. de fideicom. mis. liber. & ita etiam arguit Roma. in consil. ccij. quo ad primum. & idem Rom. in consil. ccclix. circa primum. in quinto dubio. & idem Alexan. in l. si pacto quo pœnam. in vlt. not. C. de pact. & in consil. ij. vlt. codicillis. colum. vj. lib. j. & idem Alexan. in consil. cxxx. difficultas. in eod. lib. j. & in consil. vj. circa processum causæ vertentis. col. fina. lib. iij.

¶ Ista regula limitatur pluribus modis: b vt per gloss. hic & in l. si in tres. ff. de arbi. & Bar. hic resoluendo considerat hic plures casus: vt ex eius distinctione colligitur. ¶ Sed magis breuiter concludi potest, quod regula intelligatur & procedat vbi sit eadem ratio, prout regulariter videtur: quia si possum facere aliquid te inuito & contradicente, pari ratione te absente & ignorante: quia nõ debet expectari præsentia & scientia, quæ nihil operatur. argu. l. aliquando. §. si. §. ad Velleia.

¶ Secus vbi sit diuersa ratio, prout est in casu l. duo ex tribus arbitris vel iudicibus. §. de re iudic. & in l. si in tres. ff. de arbit. ibi, duo ex tribus arbitris vel iudicibus iudicare possunt, tertio contradicente & inuito: nõ autem eo absente vel ignorante. facit text. in d. l. si in tres. qui ratione adducit: quia tertius si esset præsens, posset alios in suam sententiam trahere. Bart. tamen hic videtur istam rationem impugnare: quia talis ratio semper videretur habere locum. Et in omnibus casibus regulæ procederet, quod absens posset alios præsentis trahere in eius sententiam: sed cum ista sit ratio Iuriseonsulti, impugnari non potest. Et ideo dicendum est, quod illa ratio solum attendatur in arbitris vel iudicibus qui ratione officij habent potestatem iudicandi: secus videtur in priuatis, prout regula loquitur.

A ~~Procedit~~
~~debet~~
~~inducit~~

¶ Modis, I. ff. l. qui in aliena. col. iij. de acq. her. §. l. j. col. vj. C. qui admitt.

¶ Et eodem modo regula non procedit in iudicialibus: quia iudicia redduntur in iuratum. l. inter stipulantes. 4 §. j. de verbo. obligatio. & tamen non procedit iudicium contra absentem: quia citatio requiritur. l. de unoquoque. in princip. §. de re iudi. Et similiter in electionibus prælatorum & in actibus capituli vel collegij in quibus attenditur quod fit à maiori parte: & contradictio minoris partis non attenditur. l. quod maior. §. ad municip. cap. cum omnes. de constitu. Et tamen factum à maiori parte non valet aliquibus absentibus & ignorantibus: quia plus nocet unius contemptus, quam contradictio multorum. c. per venerabilem. de electio. in prædictis enim casibus regula non procedit: quia data est forma à iure, quod absentes requiruntur.

A Partium. sed an pacto publico populi vel alicuius villæ vel vltari⁹ vniuersitatis possit derogari iuri publico. Bartol. in Loes populi. de iust. & iur. in ij. col. tenet q. sic. tu vide Barba. d. c. si diligenti. v. col. vers. quinto pondero. vbi re probat hanc opi. Bar. H. C.

B Publico. Et ideo pactum quod faciunt debitores suis creditoribus de nõ probanda solutione, non valet, per Barba. in d. c. si diligenti. ij. col. per Bal. in sua magna. in verb. Pactum. Paul. in l. pactum inter heredes. ff. de pact. Bart. in l. fin. ff. de præto. sup. Hie. Chu.

In l. Nec ex prætorio. Argumenta.

- 1 Conuentio priuatorum non potest publico iuri derogare.
- 2 Delicta puniri Reipublicæ interest.
- 3 Pactum iudiciorum ordinis derogatorium est inuolidum.
- 4 Statuto potest iuri publico derogari.
- 5 Statuto plura introduci possunt, quæ pacta inducere nequeunt.
- 6 Testamenti factio potest tolli statuto, non autem pacto.
- 7 Statuto fieri potest vt quis partim testatus decedat, & partim intestatus.
- 8 Statutum facultatem testandi auferre potest, pactum tollere non potest.
- 9 Argumentum de pacto ad statutum nullius est vigoris, si negatiuè formetur: si affirmatiuè, poterit valere. & nu. 10.

REGVLA XXVII.

NEC ex prætorio, nec ex solenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum est: quauis obligationum causæ pactione possunt immutari, & ipso iure: & per pacti conuenti exceptionem: quia actionum modus uel lege, uel per Prætores introductus, priuatorum pactionibus non infirmatur: nisi tunc cum inchoatur actio, inter eos conuenit.

¶ NOTANDVM est, ¶ quod partium^a conuentione iuri publico^b derogari non potest. ad idem text. A in l. iurisperitum. §. paciscar. l. ius publicum. §. de pact. in l. ij. §. ius reipublicæ. ff. de admin. rerum ad ciui. perti. & in c. si diligenti. de foro compe.

¶ Et ius publicum intelligitur, quando respicit formam & solennitatem à iure publico introductam, cui etiam testator derogare non potest. l. nemo potest. de lega. j. l. testandi. C. de testib.

2 ¶ Similiter ¶ utilitatem publicam respicit, quòd delicta puniantur. l. ita vulneratus. supra ad leg. Aquiliam. l. si citatio. §. quod illicitè. §. de publica. cap. vt famæ. de sentent. excom. ideo non valet pactum, quòd non agatur actione iniuriarum, vel furti si committatur. l. si vnus. §. pacta. §. de pactis.

3 ¶ Et non valet pactum ¶ propter quod ordo iudiciorum tollatur: vt per gloss. in cap. de causis. de offic. deleg. quod declaratur, vt dixi ibi. Et tradit Alexand. in l. si conuenit. colum. vij. de re iudic.

4 ¶ Et quod dictum est bene procedit in pacto. ¶ Secus est in statuto quod iuri publico derogare potest: vt not. per gloss. hic. & not. l. neque pignus. §. priuatorum. j. eodem, vbi gloss. tenet, quòd etiam vniuersitas potest statuere cõtra ius publicum. & per illam glo. notab. Abb. consi. ciiij. videtur primo col. ij. libr. ij. & in capi. si diligenti. in iij. notab. de foro compet.

¶ Et ideo dicit Bartol. in l. alia. §. eleganter. supra soluto matrimon. ¶ quòd multa possunt fieri per statutum quæ

A non possunt ¶ per pactum. allegat gloss. in locis præallegat. & no. Dominic. in consilio cxxxix. in causa. columna ij. & idem Bart. in l. Titio centum. §. Titio centum. el. ij. supra de condit. & demonstratio, ¶ vnde facultas testandi per statutum auferri potest, licet pacto tolli non possit: vt no. Ang. in consi. lxxj. visis. colum. fin. Et licet pacto

B quis non possit se obligare ad pœnam mortis^b, vel mutilationem membri: quia non est dominus membrorum suorum. l. liber homo. la. j. §. ad l. Aquil. & Bar. in l. si quis reum. in princi. ff. de custo. reo. à statuto tamen obligari potest: vt no. Barto. in l. Titio centum. d. §. Titio centum. versi. tertia ratio est.

¶ Et solennitas testandi à statuto potest tolli. l. si non speciali. C. de testam. licet à priuatis derogari non possit. d. l. nemo potest. ¶ Et licet non possit quis decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus. l. ius nostrum. j. eo. à statuto tamen hoc induci potest: vt not. Angel. & Imol. per illum tex. in l. ij. & ibi Alex. in ij. not. de vulg. & pup. Et dictam fuit in d. l. ius nostrum.

A Possunt. Decius in rubr. de constit. ij. lectu. iij. col. ver. potentius. & in c. j. eo. tit. in ij. lectu. ij. col. ver. vltimus.

B Mortis. In criminalib⁹ nemo potest renuntiare defensionem per pactum, de quo videtur de Feli. in d. ca. si diligenti. in princ. & eiusd. addi. super literab. Hue. Chu.

¶ Similiter licet nō valeat pactum per quod tollitur facultas testandi. l. pactum quod dotali. C. de pact. ¶ valet tamen statutum: vt not. Bal. in l. Archimedoram. col. fina. ver. sed nunquid. C. vt in pos. leg.

¶ Hoc tamen dictum Bal. reprobatur Alex. in l. pactū. & in d. l. si. s. de pact. quia tale pactū videtur cōtra bonos mores a. d. l. pactū. & l. stipulatio hoc modo cōcepta. de verb. oblig. quo casu si nōn valet pactum, quia contra bonos mores, etiam tali casu non valet statutum: vt no. Bal. in l. non impossibile. s. de pact. & j. statim dicam.

A Bonos mores. Adde quod pactum quod debitor bonis cedere nō potest, est inuolidum, quia contra bonos mores. Soci. in tractat. fallent. in regul. cclxxix. idem in pacto de hare. per dēda, in regu. cclxxx. & quot medis dicitur pactum contra bonos mores, vide Bald. in l. pactum. C. de col. & Bart. in l. si quis pro eo. de fideiuf. Hierony. Chu.

¶ Sed potest responderi q̄ ratio Alex. procedit inspecto iure cōmuni. Sed ex quo a statuto in loco hoc permittitur, non videtur contra bonos mores, quia ad iudicandū aliquid esse contra bonos mores, mores ciuitatis de qua agitur debent cōsiderari. l. item apud Labeonē. in prin. vers. sed quod adiicitur. ff. de iniur. Et quod valeat statutum, tenet Ang. in cōsi. lxxvij. s. alleg. Et quod supra dictū est de validitate statuti, a fortiori haberet locū si cum statuto pactum concurreret: quia plus potest fieri per statutum vallatū pacto, quā per statutū simpliciter: vt tradit Bal. in c. venientes. col. si. ver. sed nunquid. de iure iuran.

¶ Et ex prædictis infertur, quod negatiuē ¶ non valet argumentum de pacto ad statutum: vt dicamus, si non potest fieri per pactum, ergo nec per statutum: vt no. Barto. & Doct. in locis s. alleg. Et idem Socinus in cōsi. liij. super hac difficultate. in prin. nouis.

¶ Et hoc intelligitur & procedit vbi agitur simpliciter de derogatione iuris publici. per supradicta.

¶ Secus si sit aliquid turpe & contra bonos mores: quia tunc etiam negatiuē valet argumentum: quia si non valet pactum, non valet statutum: vt no. Bar. in d. l. non impossibile. s. de pact. l. omnes populi. in iij. q. principali. s. de iustitia & iure. & in l. Titio centum. §. Titio centum. de conditio. & demonstra.

¶ Et hoc modo intelligitur gloss. in rubri. C. de decre. ab ord. fac. lib. x. quæ dicit nō valere statutū si pactū nō valet. ¶ Affirmatiuē verò valet argumētū, si potest fieri per pactum: ergo per statutū. Et ita arguit tex. in l. si. vbi Bar. C. de fideiuf. & idem Alex. b. in cōsi. l. in causa & lit. lib. v. Bar. in cōsi. clxxij. dubia occurrentia. in prin. Et ad hoc facit: quia dispositio legis contrahentiū & testatoris æquiparatur. l. si. s. de reb. alie. nō alie. vbi Bal. Et ampliat ista

concl. usq̄

a. in cōsi. l. in causa & lit. lib. v. Bar. in cōsi. clxxij. dubia occurrentia. in prin. Et ad hoc facit: quia dispositio legis contrahentiū & testatoris æquiparatur. l. si. s. de reb. alie. nō alie. vbi Bal. Et ampliat ista

conclusio: quia si potest fieri per pactū iuramento firmatum, potest fieri per statutum, vt not. Bar. in l. si. col. ii. j. vers. quod casu. s. de pact.

¶ Et ista conclusio affirmatiua procedit vbi sit eadē ratio, secus si diuersa, quia quandoq; aliquid potest fieri per pactū, & nō per statutū. Nam per pactum princeps obligatur. c. j. de proba. & tamē lege vel statuto nō obligatur. l. princeps. s. de legibus. l. digna vox. C. de legib. Et per pactū potest remitti iuramentū ab eo in cuius fauorē præstitū fuit. c. ij. de spō sa. Et tamē iuramentū à statuto tolli nō pōt: vt per Alex. in cōf. lix. viso instrumēto. col. ii. j. ver. nō obstat ter. lib. j. Et ex his expedita sūt ista lex.

In l. Diuus Pius. Argumenta.

- 1 Conuenti ex causa donationis, in id quod possunt tantum, damnandi sunt.
- 2 Vsufructuarius quo casu cautionem de vtendo arbitrio boni viri præstare non teneatur.
- 3 Donatio ob causam, quare insinuationem non requirat.
- 4 Donatio simplex dicitur, qua quid in premium emancipationis a patre donatur.
- 5 Conuentus ob donationē à se factam, retinere potest, ne in solidum obligetur.
- 6 Conuentus ob donationem propriam, quo gaudere possit priuilegio.
- 7 Conuentus ob liberalitatem suam actione personali, tenetur tantum in id quod potest.
- 8 Priuilegio originem ex contractu trahente potest renunciari.
- 9 Donans conuentus ob donationem, res alienum deducere potest.

REGVLA XXVIII.

D I V V S Pius rescripsit, eos qui ex liberalitate sua conueniuntur, in id quod facere possunt condemnandos.

- 1 ¶ NOTO quod illi qui ex causa donationis conueniuntur, in id quod facere possunt debent condemnari. ad idem tex. in §. sicut præterea. ver. idem est si quis ex donatione. instit. de acti. l. inter eos. §. hic quoq; s. de re iud. Et hoc habet locū etiā si ex alia actione donatarius conueniatur, quæ originē habuerit ex donatione: vt not. per gloss. hic & est tex. in l. si quis id quod. in princip. s. de don. ad idem bene facit text. in l. ij. §. parui quoque. s. de priuileg. credi. ¶ Et quod hic dicitur, iusta ratione statutū fuit, ne quis ex sua liberalitate periclitetur: vt text. dicit in l. ne liberalitate sua. s. de re iudica. Et ista ratione singulariter dicit Bartholomæus Socin. in l. oēs. s. de excep. quod licet ¶ usufructuarius teneatur præstare cautionē idoneam de vtendo arbitrio boni viri. l. j. §. usufruct. quemadmodum ca. hoc secundum eum non habet locū in eo qui donasset eius bona retento usufructu: quia cū ex sua liberalitate conueniatur cū eo mitius agendū est arg. l. ad res donatas. s. de ædil. edic. Et ideo satis erit, ¶ tali casu usufructuarius solū pmittat cum hypotheca bonorum. & ad hoc inducit text. not. in l. filio. s. vt leg. no. caueatur. Et latius hoc idē cōsulēdo deducit Cor. Perus. A. Sicut Dicitur. ~~conueniuntur~~ col. 1. 2. 3.

in confi. cclxij. in hac consultatione. col. iij. libro iij. Et hoc idem prius voluit Io. de Pla. in d. §. sed praterea. in versu. si quis. instit. de actio.

¶ Et ista regula procedit in donatione simplici quæ ex mera liberalitate procedit. d. l. ne liberalitate sua. de re iudic. secus est in donatione ob causam. vt not. Ange. in l. sed hoc ita. §. de re iud. & ibi Alex. sequitur, & inducit gl. ibi in ver. matrimonio. Et idem Alex. in l. qui in id. col. ij. eo. xitu. §. de re iudic. & idem tenet Ioan. de Platea in d. §. praterea. versu. sed & si quis. ¶ Et ratio manifesta videtur, quia donatio ob causam non est proprie donatio: ideo non requirit insinuationem: vt not. per glo. & ibi Bar. in l. Aquilius Regulus. per illum text. C. de dona. & facit text. in l. si pater. §. j. §. de dona. & not. Oldr. in consil. cxxxix. ad habendam. cum similit. vt tradit Alex. in consil. xij. viso instrumento. colum. ij. lib. j. Et donatio ob causam quantum ad propositum, dicitur, quando causa respicit

favorem donantis quæ excludit liberalitatem: secus a est in alia causa extrinseca, quæ non impediret quominus dicatur donatio ex liberalitate procedere: vt not. Ang. in d. l. sed hoc ita. & Ioan. Faber & Ioan. de Plat. in d. §. praterea. versu. sed & si quis. & facit quod not. Pau. de Cast. in l. vt liberis. col. penul. C. de collat. ¶ vbi declarat quomodo donatio facta à patre in præmium emancipationis, dicitur donatio simplex, & non ob causam, quia illa causa non tollit liberalitatem. sic etiam concludit Paul. de Cast. in l. j. §. de don. vbi dicit, quod donatio facta sub conditione, si navis venerit ex Asia: dicitur tamen donatio simplex, quia à mera liberalitate procedit, & hoc etiam declarat Aret. in consil. xvij. consideratis. col. iij. Et si donatio excederet causam donationis, in illo excessu haberet privilegium. per ea quæ not. Bald. in l. illud. col. iij. in iij. q. C. de sacrosan. eccle. cum similit. vt tradit Alex. in l. si donatione. col. ij. C. de collat. facit text. in l. si sponsus. §. circa venditionem. ibi, quatenus locupletior facta est. §. de dona. inter virum & vxor. & in c. relatum. de testib. ibi, iuxta seruitij meritum. & not. Oldr. in consil. ccxxvj. quidam episcopus. col. penul. Alex. in consil. lv. consideratis verbis col. ij. lib. j. & in consil. c. visis instrumentis. col. iij. cod. lib. j. & Aret. in consil. xvij. supr. à allegato.

¶ Secunda regula procedit, quando illi qui donationem fecerunt conueniuntur, quia retinere possunt vt insolidum non exigatur. Sed si soluisent petendo, non haberet tale privilegium: vt not. Bald. dicit in c. j. in princ. ad si. in tit. de notis feud. Et ad hoc bene facit in l. nã & maritus. ff. de condi. in deb. Et not. Alex. in l. maritus. ver. xvj. fallit. §. sol. matri. Et ad idem facit quia facilius retentio permittitur, quam petitio. l. ij. vbi Bal. in iij. notab. C. de fideicō. facit text. in l. per retentionem. C. de vsuris. in c. intelleximus.

Leximus. de iudic. iuncto cap. cum inter. de excepti. Et in notabili casu tradit Benedic. Capra in consi. xix. & si vi-
to & considerato. Et in alia simili quaestione notat Alexā.
post alios quos refert in l. precibus. in gl. fi. de impub. &
aliis substit.

6 ¶ Tercio regula habet locum in eo qui ex propria do-
natione conuenitur. d. l. ne liberalitate. de re iud. cum si-
mil. s. alleg. secus est in alio. qui ex donatione alterius re-
netur cui non competeret tale priuilegium: quia est per-
sonale. & ad alium qui non dotauit non porrigitur: vn-
de non datur heredi. l. sciendum est. s. de re iudic. nec fi-
deiusiori. & l. si fideiusor. in princip. eo. titu. s. de re iudi-
& no. per gl. hic. & ad idem tex. in l. verum. in princip. ff.
pro soc. Cautela tamen est. quod si conueniatur fideiusor
pro principalis. compareat & suscipiat iudicium in se: &
tunc ex persona sua habebit priuilegium vt docet Bart.
in d. l. & si fideiusor. per l. idemq. s. & generaliter. in fi.
ff. mand. Et idem not. Bar. in d. l. rerum. in princip. s. pro
soc. cum simili. vt tradit Alexā. in d. l. sed haec ita. s. quod
autem. in fin. ff. de re iudic. & ibi dicit not. hoc procedere
quando fideiusor qui conuenitur esset habiturus regres-
sum contra principalem: quia tunc principalis compare-
ret pro suo interesse: aliās secus. vt not. Bar. in l. Marcellus.
in fi. s. de fideiuss.

7 ¶ Quarto regula procedit in actione personali: secus
est in actione reali: vt probatur in l. Nefennius. s. fundū.
s. de re iudic. & no. Bar. in l. maritum. & in l. si constante.
colū. fi. s. solu. matr. & hoc intelligitur quando conueni-
tur actione reali prout loquitur tex. in d. s. fundum. vi-
delicet quādo res do nata tradita fuit donatario: & post-
ea aliquo casu ad donantem perueniret. aliās secus: vt
no. Bar. in l. si filiusfamilias. la. ij. s. solu. matr. cum simi. vt
Alexan. tradit in d. s. fundum.

8 ¶ Quinto a limitatur. nisi tali priuilegio sit renuntia-
tum: quia cum habeat originem ex contractu. potest re-
nuntari: vt Alex. concludit in l. alia. s. eleganter. col. pe.
s. solu. matr. & videtur renuntiatum ab illo qui integrē
promisit soluere quantitatem: vt not. Alex. trad. in consi.
b cxxxij. super quaestis. in princip. lib. v. b.

9 ¶ Vltimo ad declarationē huius beneficij notandū est.
quod in tali beneficio donans. deducit as alienū. l. inter
eos. versi. & quidem. s. de re iudica. Et vltius deducitur.
ne do

A Quinto. Sex-
to credere esse
limitandum q̄
iste qui ex cau-
sa dona. conue-
nitur. negaret
donationē. quia
per medacium
perdit priuile-
giū. sicut dicim⁹
de iurato negā
to in iur. qui
habet simile pri-
uilegium. conue-
nitur insoludū.
ita Bar. l. etiam
s. i. circa fi. s. fo.
matr. & Alex. in
l. maritū. ij. col.
eo. tit. ratio est.
quia medacium
circa id quod
est fundamentū
& causa priuile-
gij facit perde-
re priuilegium.
ita Barto. in l. si
dubitetur. s. ita
demū. per text.
ibi. s. de fideiuss.
H. C.

B ~~Interdum~~
~~interdum~~
~~interdum~~

a Egeat. Quae personae gaudeant hoc beneficio, & qualiter intelligatur vide de Fabr. & post eum Mod. in §. sūt p̄terea. ver. itē si de dote. inffit. de actio. vbi latē per Ias. Hierony. Chu.

b ~~Conualescit~~
~~Acquisitio~~
~~substantia~~

c ~~Conualescit~~
~~Quae personae gaudeant~~
~~hoc beneficio~~
~~vide de Fabr.~~

ne donans egeat. ^a d. l. inter eos. §. si. & l. condemnatio. ne. in princ. j. co. Et illa verba in quantum facere potest, intelliguntur commodē ^b & honestē: vt per gl. in dicta l. ^c in condemnatione. Et hoc debet considerari secundum qualitatem personae: vt notat Bal. in l. ij. in prin. C. quod cum eo. cum simil. vt Alexand. tradit in l. si maritus in id. in fi. §. ol. matr. nec tali casu videtur quod donans teneatur vendere proprietatem, si res aliqua sit magni valoris & parui redditus. argumē. l. qui bonis. §. de cessione bonorum. Nam proprietates vendi non debent, sed alimenta debent praestari secundum quantitatem fructuum: vt notat Bart. in l. pen. §. de alim. & ciba. leg. per l. imperator. §. ad Trebel. vbi Bart. in l. si. cum simil. vt scribit ibi Alexand. Baldus tamen in casu nostro, videtur velle contrarium, quod imo debeat vendi proprietates, vt ipse tenet in d. l. ij. vers. iuxta praedicta quaero. cum simi. vt tradit Alex. in d. l. si maritus Et idem Alexand. in l. maritum. in fin. §. sol. matri. concludit, quod si alimenta debentur ex titulo lucreti, non debet vendi proprietates: secus si ex titulo oroso. Et quod non vendatur proprietates, tradit Alexand. in consi. ij. ^c super processu causae. in lib. iij. & facit tex. ^c not. & quod ibi Bald. in l. fin. §. ipsum autem. in fin. C. de bon. quae liber. vbi filius non dicitur posse alere se, si non habet tot redditus quod viuere possit: nec tenetur vendere proprietatem.

In l. Quod initio. Argumenta.

- 1 Acquisitio facta per forensē initio nulla, non conualescit eo ciue facto.
- 2 Laudum à principio nullum, nullo pacto ratificari potest.
- 3 Liberatio facta à filio patris viui debitoribus, non conualescit patre mortuo.
- 4 Confessio in quaestione nullis iudiciis illata, non validatur si peruenerit iudiciis.
- 5 Actus personae illegitime inualidus, non fit validus ea effeā legitima.
- 6 Electio facta de bannito, non roboratur eo rebannito.
- 7 Testamentum filij à principio nullum, non capit vires patris accedente consensu.
- 8 Vitiosum à principio quā vires exposita facta assumere possit.
- 9 Actus initio nullus non potest val. dari: validus autem qui potest annullari, poterit etiam confirmari.
- 10 Causa confirmans, superueniens actui inualido roboratur ministrat.
- 11 Alienatio rei minoris, inualida, accedente etate confirmari potest. Testes

Testamentum vsurarij nullum, præstita demum cautione efficitur validum.

Actus à principio nullus potest ratificatione roborari.

REGVLA XXIX.

QVOD initio vitiosum est, non potest tractu temporis conualescere.

¶ Ista regula etiam habetur in regula pen. j. eod. & in regula non firmatur. eod. tit. in vj. plura exempla^a in gloss. hic ponuntur. ad idem text. in §. j. institut. de exhere. lib. in c. j. de despon. impu. in vj. & in c. j. §. j. de prohib. feud. alien.

¶ Et per istam regulam infertur ad q. quam tradit Rom. in consil. ccccix. circa propositam consultationem. in v. dubio. col. pen. vbi plura iura inducit ad probandum, q. acquisitio quæ à principio fuit nulla, quia facta per forensem contra formam statuti, non reconualescit, licet post acquisitionem nulliter facta civis efficiatur. de quo tamen aliter loquitur And. Sicu. in consil. lxx. col. ij. lib. iij.

¶ Similiter laudum quod à principio fuit nullum, ratificari non potest: vt not. Bald. in titu. de pace Constant. in ver. sententiæ quoque. Roman. in consil. clx. præmissum laudum. & idem Angel. in consil. ccxvij. visa narratione. col. pen. De quo videndum est quod tradit Pet. de Anch. in consil. cxxij. vnus ex procuratoribus.

¶ Similiter liberatio facta à filio debitoribus paternis viuente patre, quia à principio fuit nulla, non reconualescit si postea filius patri succedat. ita arguit Bal. in l. filiusfamilias. la. ij. §. de solut. de quo dixi post Mod. in l. filius. C. de pact.

¶ Et confessio facta in tormentis non præcedentibus iudiciis, quia non valet à principio, nõ confirmatur postea superuenientibus iudiciis: vt not. Bart. in l. maritus. col. j. §. de questionib. cum simi. vt tradit Alex. in consil. clxxix. in causa angelorum. col. pen. vers. quinimo. lib. ij. Ro. b. in consil. clxxvij. Antonius. col. ij.

¶ Et actus qui à principio fuit nullus, quia persona nõ erat legitima, nõ confirmatur, licet postea persona legitimetur: vt tradit Alex. in consil. clxxj. viso processu causæ. lib. ij. & facit quod non. p. gl. in c. dilectus. cl. ij. de præb. de impetratione iudicis excommunicati, quæ fuit nulla à prin.

Exempla. Dy. in d. reg. nõ firmat. ponit plura exempla tam in testa. quam legatis, quam etiam in contractibus & matrimonio. gl. & Io. Imo. in l. lin. §. si. de ver. obl. & doct. in reg. j. de regul. iuris. lib. vj. H. C.

¶ Rom. Idem etiam in singu. cxxxj. fo. v. Fel. in c. ad nostrā. de preha. i. col. vbi satis remissiuè. & quid in minore qui confessus est in tormentis sine autoritate tutorum, & postea ratificauit. vide Abb. c. si. de confess. ij. col. & q. confessio in tormentis nõ præcedentibus iudiciis sit nulla, etiam si perfeceret, vide Ia. v. bi plura de confessione in materia delictorū, in l. qui aliena. §. Celsus. de acquir. her. Hip. pol. de Marfi. in tit. de quest. in l. j. vi. col. vers. primo enim. & in l. pen. eod. tit. col. ij. ver. me-

do redeūdo &c. Lanfr. in c. quoniam contra. de proba. in versi. confessiones. & per Matheſilla. ſing. lv. fo. ij. & Raph. in conſil. exxxvii. colū. j. in prin. & Bald. in ſua Marg. in veri. confefſio. col. ij. in princ. & Alex. conſi. v. incip. in cauſa inſtitutionis. in j. vol. & in cōſil. j. incip. viſo proceſſu. in ij. vol. & in conſil. li. incip. viſo themate. volū. ij. H. C.

▲ Excedit. ita declarant hanc reg. Ioā. And. & doct. ind. regn. nō firmatur. in prin. & adde q. ſi poſſeſſio eſſet violenta à principio, nō poſſet talis reſcripto principis confirmari. ita Iaſ. in l. iuſtē poſſidet. j. col. veri. ſecūdo limita. de acquir. poſſeſſ. & quando confirmatio ſuperioris firmet actū nullū. vide la tiſimē Fel. in c. inter dilectos. de ſi. inſtr. in v. col. poſt prin. & cap. qualiter &

à principio. & nō confirmatur. licet poſtea abſolutus ſit. Et in ſimili not. per gl. in c. ſtatutum. in prin. in ver. canonicus. in ſi. de reſcrip. in vj. cum ſi. vt dixi in c. poſt ceſſionem. in vlt. charta. veri. prima concluſio eſt. de prob.

¶ Et electio facta de bannito qui non poteſt eſſe de prioribus. ſtatuto ita diſponente. quia eſt nulla. non confirmatur. licet poſtea rebannitus ſit. vt not. Bald. in rubr. C. de cond. ob turp. cauſa. circa fin. facit tex. in c. ſi eo tempore. de reſcript. in vj. & not. Bart. in l. uſufructus. in fin. §. de ſtipu. ſeruo. ¶ Et ſi in teſtamento quod poteſt facere filius familias de conſenſu patris ex forma ſtatuti à principio non interuenit conſenſus patris. nō valet teſtamentum. nec poſtea confirmatur. vt not. Bal. in l. ſi vxore. col. ij. C. de condi. inſert. Et in ſimili quaſtione de conſenſu propinquorum not. Bal. in l. j. col. penul. veri. extra queritur. C. qui admit.

¶ Et iſta regula videtur procedere maximē ubi confideratur principium. vt gloſſ. dicit in dicta regul. non firmatur. in fin. facit tex. in d. c. ſi eo tempore. de reſcript. in vj. cum ſimil. ſupra alleg.

¶ Secūdo regula ampliatur procedere etiam ſi eſſet cauſa propter quam actus fuit nullus: quia per hoc actus nō confirmatur: vt not. per Dyn. in dicta regul. non firmatur. col. ij. Et probatur in §. præterea. inſtit. quib. non eſt permiſſ. fac. teſta. §. j. inſt. de inu. ſtipu. l. eius qui. ſupra de teſta. & in d. c. j. de deſpon. impub.

¶ Et prædicta regula habet locum quando à principio fuit initium vitioſum. & conſtet: ſecus ſi nō conſtaret. vt patet in eo quod memoriam hominum excedit. quia illud valet & habet vim priuilegij. l. hoc iure. §. ductus aqua. §. de aqua quoti. & aſti. & cap. ſuper quibusdam. §. præterea. de verb. ſign. cum ſi. vt tradit Alex. in conſil. vj. viſo themate. in princ. libr. j. vel dici poteſt. q. illa verba tractu temporis non videntur excludere tempus cuius initij memoria non ſit in cōtrarium. facit quod no. Ang. per gl. ibi. in auth. vt de cætero commu. eccleſiarū. col. v. cum ſimil. vt tradunt Moder. in rub. de præſcript. in fine.

¶ Secundo regula limitatur procedere prout loquitur quando ab initio actus fuit nullus: ſecus ſi validus ſit. licet annullari poſſit: quia tunc confirmatur. c. quod ſicut. in ſin. ff. de elect. & no. per gl. in d. reg. nō firmatur. & idē not. Abb. in cap. ij. colū. ij. de his quæ ſunt à prælatis. Et

hac

hec ampliat etiam si aliquo respectu actus valet, vt no. Innoe. in c. cum consuetudinis. de consue. per l. per fundum. supra. de seruit. rustic. prad. vbi Paul. de Cast. refert Inno. & dicit qd ideo in d. l. per fundum. confirmatur illa concessio seruitutis, quia non erat ex toto nulla: quia ille qui prius consensit, non poterat contrauenire. Et hoc idē tradit Pet. de Anch. in consi. cxxij. ex narratis. in fin.

quando. de acc. xij. col. Alex. in consi. viij. incip. abunde ij. colū. H. Ca

10 ¶ Tercio, regula limitatur nō procedere si causa confirmans superueniat: quia tunc confirmatur quod ab initio fuit nullū. Et Dy. concludit in d. regula, nō firmatur. per d. l. fundū. vbi Bār. approbat quod Dy. dicit. Et idē sequitur ibi Bal. Ange. & Domin. in cōsi. xxxij. pro examinatione. col. fi. & idem gl. hic in effectu dicit. & idem gl. in d. reg. nō firmatur. Et hoc facit, quia iudiciū quod à principio erat nullū, ex iure superuenienti confirmatur. l. si rem alienā. §. si. §. de pig. act. no. Alex. in consi. xxvij. viso libello. col. ij. lib. j. & in consi. lxxvij. in causa & lite. in si. eod. lib. j. & in consi. cxxvij. viso instrumento. col. ij. lib. v.

¶ Et similiter in casu l. si. C. si maior fac. alien. rat. habue. 11 ¶ vbi alienatio rei minoris facta sine decreto quæ nō valet, cōfirmatur superueniente maiore ætate: prout ibi dī stringitur. de cuius intellectu no. Alex. in cōsil. cxvij. viso processu. li. v. Bal. in cōsi. xlv. incip. quandoq; cōtractus. & cōsi. clxxxiiij. ad intelligentiā. li. ij. & Cor. Peru. in consi. xxxvj. in hac cōsultatione. lib. ij. & in consi. ccvij. videtur prima facie. lib. iij. Et qñ actus à principio nullus ex consensu vel ratificatione superuenienti cōfirmetur. Ro. tradit in cōsi. liiij. visis circa id de quo quaritur. & And. Sic. plenē in cōsi. lxx. lib. iij. Et ad prædicta facit tex. in l. j. in si. C. si quac. præd. pote. l. si quis in senatorio. §. de rit. nup. & quod no. Bar. in l. filio præterito. col. fi. §. de iniust. rup.

12 test. ¶ vbi ponit quæstionē de vsurario qui fecit testamentum non præstita cautione. iuxta c. quanquā. de vsu. in vj.

A Nam eius testamentū reconualecit demū præstita cautione, secūdū Bar. in d. l. filio præterito. cū si. vt Alex. scribit in l. posthu. col. antepe. C. de cōtratab. & est cōmunis opi. vt Fel. dicit in c. cum dilectus. de a. cu. col. ij. Et circa prædicta considerandū est, qd regula videtur generaliter procedere prout loquitur, quia tractu tēporis nō firmatur: sed aliud ultra tēpus requiritur: & talis cōfirmatio facit qd actus valeat, prout nūc & prout tunc, vt not. Abb. per illū tex. in d. c. iij. de his quæ fiunt à prælat. & bene facit text.

in l.

in l.observare.in fi. supr. de off. procon. Et ideo si matrimonium fuit nullum, filij non legitimantur per dispensationem postea factam: quia dispensatio videtur cōvalidare matrimonium, ut tūc. ut no. Bar. in l. Paulus. §. de sta. homi. ¶ Et quod dictū est. limitatur, nisi actus cōfirmetur per ratificationem. quia trahitur retro: & perinde habetur ac si ab initio cōsensisset. l. fi. C. ad Maced. vbi Bar. cū si. ut tradit Alex. in cōsi. cxvij. vifo processu. col. ij. li. v. Et hoc intelligitur quā actus qui ratificatur fuit aliquo respectu vtilis: secus si omnino fuit nullus: quia tunc ratificatio retro non trahitur: ut no. Bar. in d. l. observare. supr. de off. procon. Alex. in cōsi. lxxvij. vifo & diligenter ponderato. col. vj. ver. quarto respondeo. lib. v. Et Are. in cōsi. cxxvij. eximie domine. col. ij. & de ista ratificatione videbimus in regula, semper qui non prohibet. j. cod.

In l. Nuptias. Argumenta.

1. Matrimonium consensu contrahitur, non concubitu.
2. Matrimonium per verba de presenti contractum, secundo per eadem verba etiam copula secuta, est preferendum.
3. Matrimonium præsuntur ex consuetudine cum muliere habita.
4. Matrimonium præsuntur in fauorem filiorum, ut scilicet legitimi credantur.
5. Consensus matrimonium perficit, non carnalis copula.
6. Legatum alicui factum si nuptias contrahat, quando deberi incipiat.
7. Vxor nondum cognita, non prohibetur religionem ingredi.
8. Filius familias an possit citra patris assensum vxorem ducere.
9. Statuto induci nequit, ut filius sine patris consensu matrimonium contrahere non valeat.
10. Pater ad tempus filio sub pœna matrimonium prohibere potest.
11. Filius matrimonium sine patris consensu contrahens, an possit exheredari.
12. Pater matrimonium sine patris consensu contrahens, potest dotem petere.
13. Statutu pœnā imponens filijs vxorē ducentibus sine patris assensu, spernendū.
14. Pœna exheredationis à iure civili imposta contrahentibus matrimonium, canonibus reprobatur.
15. Filia sine consensu patris matrimonium contrahens, quando possit exheredari.
16. Exheredatio à pari procedit cum priuatione alimentorum.

REGVLA XXX.

NUPTIAS non concubitus sed consensus facit.

¶ **NOTA** quod consensus facit matrimonium & non concubitus. ad idem tex. in §. nuptias itaque. auth. de nup. col. iij. & in §. illud. in authen. quib. mod. nat. eff. leg. & in l. fi. in prin. C. de repud. nam solo consensu matrimonium contrahitur. e. cum locum. de despon. in ca. sufficit. & c. matrimonium. xxvij. q. ij. sic etiam nudo consensu sponsalia contrahuntur. l. ij. ff. de sponsal. in c. tuæ. de sponsal.

2 ¶ ~~Primo matrimonium per verba de presenti contractum præfertur se-~~
~~cundo in remanendo non est contracto etiam sequitur copula de spon-~~
~~sa duorum. Et ex isto text. iuxta conclusiones colligitur.~~

¶ ~~Primo est quod consensus non facit matrimonium. Et idem dicitur~~
 in c. matrimonium. 5. allega. xxvij. q. ij. & hoc videtur intelligendum a
 3 vno coitu. ¶ Secus videtur si quis haberet consuetudinem ~~con-~~
 quia ex tali consuetudine matrimonium præsumitur. l. in libera. ff. de
 ritu nuptiarum.

¶ Et hoc procedit de iure civili: secus est de iure canonico: quia forni-

4 catio præsumitur: vt no. per gl. in c. illud. in verb. vxorem. de præsumpt.
 & ibi Abb. in fin. Et hoc verū intelligitur respectu ipso-
 rum cohabitantium, ¶ sed respectu filiorum a vt legiti-
 5 mi sint, matrimonium præsumitur: vt not. Abb. in c. la-
 tor. qui fil. sint leg. cum simil. vt dixi in c. ecclesia sancta
 Maria. de constit. col. xvj. vers. in septimo casu.

¶ Secundo limitatur ista conclusio, nisi præcedant spon-
 6 salia de futuro: quia tunc copula quæ sequitur, matrimonium inducit
 c. veniens. el. ij. de sponsa. c. is qui. & no. in c. si. eo. tit.

7 ¶ ¶ Secunda conclusio est, quod consensus facit matrimonium, et sic
 intelligitur, quod consensus perficiat matrimonium: sed resolutur ne-
 gatiue, q̄ sine consensu non possit esse matrimonium: & ista conclusio
 gl. negatiua indubitata est, adeo quod etiam si quis expresse consentiret
 per verba de præsentis: si tamen animo non consentiret, nō est ma-
 trimonium, saltem in foro conscientia: vt est text. in c. tua nos. de sponsa.
 de quo latè Marian. scribit in consi. xxvij.

¶ Sed dubitatio est in cōclusionione affirmatiua. Et affirmatiua etiam non
 videtur probari concludenter per istum text. quia dum dicitur, q̄ con-
 cubitus non facit matrimonium, sed consensus: potest intelligi, q̄ con-
 cubitus solus non facit matrimonium, sed consensus requiritur. Et per
 hoc inferri non potest, q̄ solus consensus faciat matrimonium. & istum
 sensum fortè habuit gl. dum inquit, quod consensus perficiat matrimo-
 nium. Et licet iste text. cauillari possit: tamen contra gl. sunt plura iura
 in quibus dicitur expresse, q̄ solus consensus facit matrimonium. in c.
 cum locum. de sponsa. & in c. sufficiat. & in c. matrimonium. xxvij. q. ij.
 cum si. 5. alleg. Et per solum consensum quo ad essentiam eius, dicitur
 matrimonium: vt no. per gl. si. in c. ex publico. de conuer. coniu. Et tale
 6 matrimonium impedit secundum matrimonium postea contractum,
 etiam copula sequuta. c. si. extra de spons. duorum. Et ideo ¶ legatum fa-
 ctum alicui. si nuptias contrahit, statim cōtracto matrimonio solo con-
 sensu conditio impleta videtur absq; copula carnali: quia nuptias non
 concubitus, sed consensus facit l. cui fuerit. 5. de cond. & demon. Et quia
 talia sponsalia de præsentis non possunt dissolui à partibus. c. si inter. de

præcipuæ in matrimoniis sacros canones sequi nõ dedi-
 gnantur. & do. Fed. in consi. xxxvj. casus talis est. Ange. in
 consi. xxix. ex themate. in j. dub. & in consi. cxcij. super
 primo quæsito. in v. dub. Anto. de But. in consi. xxxv. vifa
 forma. in prin. Abb. in c. j. col. ij. de sponsa. & in c. j. col. j.
 de desponsa. impub. & in consi. lxx. ad decisionem. col. j.
 lib. ij. de i. in terminis in casu nostro infertur, q̄ iura
 s̄. alleg. de iure cano. correctæ sunt: quia secundum cano-
 nes filius familiæ absque consensu patris in matrimonium
 contrahere potest: vt no. per glo. in c. fi. xxij. q. ij. quæ ex-
 pressè hoc dicit. idem gl. pen. in c. j. de despon. impu. vbi
 Abb. & idem cõcludit gl. in l. Paulus. de statu ho. De ho-
 nestate bene requiritur consensus patris: vt no. per gl. in
 c. cum virũ. de regul. in verbo. paterna. & in c. sufficiat. in
 verbo. solus. xxvij. q. j. sed. vt dixi, nõ est necessarius con-
 sensus patris, nec impedit validitatem matrimonij. Et se-
 cundum istam conclusionem consuluit Abb. in c. lxx. in
 prin. in ij. lib. s̄. allega. & idem Abb. in consi. xij. vt clarè
 materia. in j. dub. lib. j. & idem Pet. de Anch. in cõsi. xxj.
 pro solutione dubiorũ. in ij. dubio. Et Ang. in cõsi. xxix.
 ex themate. in prin. s̄. alleg. Et ad confirmationem huius
 conclusionis facit: ¶ quia non valet a statutum, q̄ filius
 non possit contrahere matrimonium sine consensu pa-
 tris: vt cõcludit Ioã. And. in c. statutũ. el. j. in ver. & facit
 decretalis ad quæsit. in fi. de here. in vj. dicens, q̄ correctæ
 sunt leges quæ requirunt consensum patris, & matris si-
 liorum: vnde à fortiori non debet valere statutũ. & se-
 quitur Dñi. ibi. & alij. Abb. in c. ecclesia S. Marię. col. viij.
 in versi. ad prædicta adde. de constit. & in c. j. desponsa. &
 in consi. xij. lib. j. s̄. alleg. cum si. vt tradit Alex. in consi. j.
 col. vij. lib. ij. & in rub. s̄. solu. mati. col. fi. & in l. Scius,
 & Augerius. col. j. s̄. ad leg. Falcid. vbi refert se ita con-
 sultasse: & ita consuluit in consi. xcviij. principalis dubita-
 tio. lib. j. Et licet statutum videatur esse rationale: vt
 no. Bal. in rub. de constit. col. fi. & in c. clerici. col. j. de iu-
 ditiis. in c. tenor. in fi. de re iudica. & in l. omnem matri-
 suæ. C. ad Tertullian. in l. j. §. ius naturale. s̄. de iustit. &
 iure. Andr. Sicu. in consi. vlt. in ij. lib. Tamen non sufficit
 rationem subesse ex quo deficit potestas: quia in quoli-
 bet actu voluntas, & potestas requiritur. c. cum super. de
 offic. deleg. l. cum in te. vbi Bal. C. de dona. ante nupt. &
 in l. nolle. vbi Bal. s̄. de acqui. hære. cum simi. & commu-

Communen opinionem. Hanc etiam dicit comunem. Felin. in d. c. ecclesia sancta Mariae. col. xix. versu. sed contra. & in c. de spon. vj. & vij. col. vbi Alexan. dicit eam magis communem. & idem dicit Fran. Cur. in consi. hic allega. de quo etiam per Moder. Hisp. in repet. c. per veltras. de donatio. inter virum. & vxorem. fo. 75. versu. sunt tamen qui has. col. iij. vbi refert quasi omnes tenentes hanc opinio. de

quo etiam vide
de Iaf. in l. j. §. 4.
fin. §. de iusti. &
iure. & sic patet
hanc esse magis
comunem,
qua non est
recedendum, vt
per glo. in l. omnis
diffinitio.
infra. eodem. &
Bald. in l. precipi-
bus. C. de impu-
be. & aliis. di-
centes adhae-
reas Carrochio.
& Abb. ca. ij. de
cogn. spiritalia.
& in c. tua nos.
de vsuris. vnde
patet clare an
reges
regni Castellae
disponentes; qd
si filia contra-
xerit matrimo-
nium sine pa-
tris, & matris
consensu, quod
nihil ex bonis
parentum pos-
sit habere. de
quibus, & aliis
simile dispen-
tibus, vide Mo-
der. Hispa. vbi

supra. fo. 74. & fo. 75. vbi multa adducit ad earum corroboracionem, dicendo eas iustissimas & rationabiles, quod admitto, tamen quod dictae leges non tollant libertatem contrahendi matrimonium. & quod causa matrimonij non spectet ad ecclesiam, hoc non est admittendum, per ea quae omnes doctores allegati dicunt de quo adde eundem do. Philip. in dicto capit. ecclesia sanctae Mariae. col. xvj. idem etiam est dicendum de prius in dictis legibus depositis: vt subtiliter more suo concludit dominus Philip. in versu. venio ad secundum. & Franc. Curt. in dicto consi. xxvj. Hieronymus Chuchalon.

nem opinionem a ipse Bald. sequitur in l. nemini. C. de iud. in c. pen. in fi. de consti. cum si. vt nouissime late scribit Fran. de Cur. in consi. xxvj. magnificus vir. in j. dubio. Et ita ex omnibus supradictis concludendum est, indubitanter valere matrimonium quod absque consensu patris contractum fuit. ¶ Illud tamen no. quod pater potest ad tempus sub poena filio matrimonium prohibere. l. sed si hoc specialiter. §. si. de condi. & demonstra. vbi Bart. & Imo. & Aret. in consi. lxxvj. diligenter & mature. col. ij. ¶ Venio ad secundum: an filius exhaereditarij possit ex eo qd sine consensu patris matrimonium contraxit. Et prima facie videbatur dicendum quod sic: quia ita decidit Pau. de Cast. in l. si filium. C. de inof. testa. vbi per illum text. dicit, quod filia quae nubit sine consensu patris, exhaereditarij potest. Ita a contrario sensu ibi colligitur. Et idem dicit Pau. de Cast. ibi, etiam in filio. argu. l. iij. §. si emancipatus. el. j. §. de contratab. quia licet valeat matrimonium contractum sine consensu patris, prout canones dicunt: vt §. proxime dictu est. ius canonicum solum disponit de foedere matrimonij, & non de iniuria quae patri illata videtur. Et ad hoc quod not. Bar. in l. adicimus. C. de murileg. lib. xj. in fi. vbi inquit, qd licet statutum non possit prohibere matrimonium, quia est res spiritualis, & de iurisdictione ecclesiae: tamen valet statutum quo ad hoc vt contrafacientes puniantur. Et ita videtur esse in casu nostro: quia honestas maxime suadet qd consensu patris matrimonium contrahatur: vt not. per glo. in c. cum virum. de reg. cum simil. §. alleg. Et facit quod not. Bald. in

rub. extra de consue. col. pen. dicens q̄ cōsuetudo potest pœnam imponere rei licite, puta matrimonio, si ex eo sequatur illicitum. Et idem tradit Bal. in l. omnes. C. ad Tertul. vbi tenet valere statutum quod pœnam imponit filiis contrahentibus matrimonium sine consensu patris: quia non vetat substantiam matrimonij, sed punit malos mores.

¶ Sed prædictis, & similibus quæ adduci possunt non obstantibus, contrarium de iure videtur, quod propter tale matrimonium filius nullo modo exheredari possit: quia cum matrimonium permissum sit de iure canonico, vt s̄. conclusum fuit: quod sit lege permittente, pœnam non meretur. l. Gracchus. C. de adult. xxiii. q. iiii. in c. qui peccat. & in terminis Abb. consuluit in consi. xj. vt latè materia. col. i. j. vers. sed dubium imminet. lib. j. vbi dicit istam non esse iustam causam exheredationis: quia cum de iure canonico matrimonium debeat esse liberum, nõ debet per istam pœnam exheredationis restringi. & inducit decisionem Ioan. And. in d. c. statuto. de hære. in vj. & idem Abb. in c. j. de spons. col. ij. sicut enim pœna conuentionalis in matrimonio reprobat, ne libertas matrimonij impediatur. l. Titia. in princip. s̄. de verbo. obli. Et cum à iure canonico permittatur matrimonium absque consensu patris, quia vult matrimonium gaudere omnimoda libertate. c. cum locum. c. gemma. de sponsa. & eadem ratione pœna exheredationis remota videtur: quia cessante prohibitione matrimonij, cessat effectus, & tollitur pœna quæ in casu prohibitionis erat statuta: vt dicit text. in ca. non debet. de consang. & affini. Et vbi non est delictum, pœna cessare debet. l. fancimus. C. de pœnis.

- 11 ¶ Et ideo filia a quæ contraxit matrimoniũ absq; con- A
 A sensu patris, prout canones permittunt, non prohibetur
 dotem petere: vt no. per gloss. in c. si. xxxij. q. ij. in gloss. j.
 ver. sed nunquid. & xxxvj. q. j. in c. de raptoribus. in glo. in
 verbo. excusata. & pari ratione videtur q̄ filius nullo modo exheredari
 possit: vt s̄. dictum est secundum Abb. in consil. xij. lib. j. s̄. allega. Et hoc
 idem in terminis tradit Petr. de Anchara. in consi. xxj. pro solutione du-
 biorum in secundo dubio, dum inquit, quod pœna quam canones con-
 cedunt filiis & filiabus liberam facultatem contrahendi matrimonium
 absque consensu patris, non videtur quod talis facultas metu pœnæ per
 leges coarctari possit. Et propter hoc concludit, quod filij tali casu non
 debent priuari hereditate patris naturali iure illis debita: vt latius ipse
 ibi prosequitur. Et decisionem Pet. de Ancha. latè comprobatur Alexand.
 qui in simili casu consuluit in consilio xviij. principalis dubitatio. lib. j.
 12 vbi concludit, ¶ non valere statutum quod imponit pœnam filiis con-
 trahentibus matrimonium sine consensu patris: quia à tali statuto au-
 fertur libera facultas contrahendi matrimonium. l. cum tale. s̄. rescri-
 ptum est. s̄. de conditionibus & demonstratio. vnde sicut non valet sta-

tutum quod tali casu prohiberet matrimonium: pariter non debet valere statutum quod pœnam imponit contrahentibus matrimonii: quia ubi nō potest aliquid directo & principaliter prohiberi, non potest etiā conditionaliter & per indirectum prohiberi: vt not. Bar. per illum text. in l. Seius & Augerius. s. ad leg. Falcid. & per illum text. dicit Bald. in l. j. C. de indic. vidui. tol. quod si non valet statutum prohibitorium, ergo nec pœnale: quia pœna legis nunquam potest incipere à permisis. arg. l. ab administratione. C. de legib. Et not. etiam Bald. in l. omnes populi. colum. vj. vers. sed nunquid statutum inualidum. s. de iusti. & iur. dicens, quod qui non potest disponere simpliciter, non potest disponere pœnalter. Et quod in adiectione pœnæ maior potestas requiritur, quam in dispositione principali. Et in proposito bene facit gloss. no. in c. de turelis. xxxvj. q. ij. in gloss. si. quæ voluit quod sicut non valet prohibitio legis civilis quæ prohibet mulierem raptam matrimonium cōtrahere cum raptoribus. c. pen. de rapt. ita pariter nō valet dispositio iuris civilis quæ pœnam imponit mulieri cōtrahenti matrimonium cum raptore: quia cum prohibitio cessat, etiam pœna cessare debet: vt gloss. ibi dicit. Et ista ratio pariter in casu nostro concludit.

¶ Vnde concludendum est, quod pœna exhæredationis imposta à iure civili non habeat locum.

¶ Non obstant allegata supra in contrarium: quia responsio ex supradictis colligitur. Nam dictum Pau. de Cast. in d. l. si filia. non est verum, & contrarium tenent Pet. de Anchara. & Abb. in consi. s. alleg. Et rationes ~~duo~~ sunt efficaces, vt patet ex prædictis.

¶ ~~Quia~~ ~~text.~~ in l. ij. §. si emancipatus. de contrah. quia vt dicit Bar. ~~ibidem~~ ~~text.~~ hodie non habet locum. & not. Imol. in ca. accedens. colum. fina. vers. et. & per prædicta. de procuratoribus. Alexand. in l. j. colum. x. supra solu. matrimo.

¶ Et quamuis pleriq; dicāt, quod filia etiam hodie potest sit exhæredari duobus a concurrentibus: videlicet q̄ sine a consensu patris cōtrahat matrimonium, & cum turpi persona. vt glo. sentit in c. de raptoribus. xxxvj. q. j. ver. excusata. in fin. & vt no. Bal. in l. nec filium. C. de nup. & in l. si pater. C. de sponsa. Anto. de But. in d. c. accedens. de procur. Et Pet. de Anch. in consi. xxj. s. alleg. col. ij. hoc haberet locum secundum iura antiqua. & ita Docto. loquuntur in locis præalle. qui allegant text. in d. l. ij. §. si emancipatus. sed hodie ille §. est correctus, vt s. dictum est. Et quia secundum iura canonica quæ attenduntur hoc non videtur verum: quia matrimonium à iure civili prohiberi non potest, nec pœna imponi potest, per ea quæ supradicta sunt. quæ omnia habet locum etiā si cū turpi persona con-
trac

A Duobus. Hæc sequebatur Soci. in tract. falen. in re. ccl. xxxj. de quo vide Iaso. in auth. sed si post. C. de in offic. test. vbi refert oēs tenentes hanc opinionem: tamē tenet cū do. Philip. hic. H. C.

tractum sit matrimoniū: quia est defectus potestatis, vt s̄.
dictum est. Et ista etiam ratio militat concurrentibus his
duobus, cū iura ciuilia in tali materia nō habeāt p̄tatem.
¶ Non obst. dictum Bar. in d. l. adiicimus. de mureleg. lib.
xj. quia non est verum per supradicta. & contra Bart. re-
net Ioan. de Pla. in d. l. adiicimus. vbi allegat Ioan. And. in
d. c. statutum. de h̄retic. in vj. cuius opi. communiter te-
nerur, vt Alexan. concludit in d. conf. xcvij. lib. j. vbi alioi
plenē refert in iij. col. & latius scribit Francisc. de Curte
in consilio xxvij. in j. dubio. s̄. alleg. Et hoc modo etiam
respondetur ad alia s̄. alleg. in contrarium.

¶ Et sic ex omnibus supradictis conclusio est, q̄ filius qui
accepit vxorē sine cōsensu patris, propter hoc non potest
exharedari. Et pari ratione nō potest priuari alimentis:
is quia rōnes superius alleg. etiā militant in alimentis: † &
A quia à pari a procedūt, exharedatio & priuatio alimēto-
rum, vt not. Bar. in l. si quis ex liberis. §. si quis ex his. ver.
idem iudex. in ver. detuleras. s̄. de liberis agnoscen. Et idē
Bar. in l. diuus. s̄. de parricid. in l. si. C. de alen. lib. in prin.
& per glo. in §. siue igitur. in verbo, habere. in auth. vt cū
de appel. cog. & idē Bar. in trac. de alim. col. ij. ver. quaro
an ex causis. & Abb. in c. cū haberet. col. si. de co qui duxit
in mat. quā polluit per adult. Et ex his expedita sit ista l.

In l. Verum est. Argumenta.

- 1 Factum non potest non esse factum.
- 2 Virginitas amissa semel, nunquam recuperari potest.
- 3 Facta per fictionem, infecta iudicari possunt.
- 4 Mortuus potest quandoque fingi viuus.

REGVLA XXXI.

VERVM est neq; pacta, neq; stipulationes factum posse tollere. quod enim impossibile est, neque pacto, neq; stipulatione potest comprehendere, ut utilem actionem, aut factum efficere possit.

- ¶ **NOTA** † quod impossibile est factum nō esse factum. ad idē tex. in l. in bello. §. factio. in prin. s̄. de capt. in l. si ita quis. s̄. de euct. & in l. j. §. si vir. s̄. de acqui. pos. & in auth. de aqual. dot. §. j. ver. quæ igit. vbi dicit: quid enim factū est, infectū manere impossibile est: adeo q̄ nec De^o ipse facere pōt, q̄ illud quod sit factū, nō sit factū, vt not. Bar. in l. nō dubiū. col. iij. C. de legi. vbi alleg. tex. nostrū hic. & idem not. Bal. in l. si. ver. his autē factis. C. de leg. &

in l. ex his. in fi. C. de testa. mil. latè tradit Soci. inferendo ad pulchram quæstionem in confi. cij. in præfenti consulatione. Et facit q; no. Bal. in l. eam quam. col. x. ver. circa quintum. C. de fideicom. Et ideo dicit tex. in l. j. in princ. C. de rap. virg. † quòd mulier corrupta & violata restitui² non potest. Et glo. ibi in ver. non potest. dicit quòd etiam Deus facere non potest quòd illa quæ fuit corrupta non sit corrupta: licet enim omnia Deus possit, suscitare tamen virginem non potest post ruinam: vt dicitur in c. si Paulus. xxxij. quæstio. v.

A Infectis. Scilicet illis quæ sunt iuris positivi vt dixi super ele. vnica de immunitate ecclesie. q. d. magis

† Et istud verū est veritate inspecta: sed per viā fictionis facta pro infectis a haberi possunt, quantū ad effectū iuris: vt notat Bar. in l. nō dubiū. col. iij. & est glo. notabilis in clem. j. de immuni. eccle. in ver. pro infectis. cū sim. vt dixi in c. si. col. fi. in fi. de consti. Et ad idē tex. in l. non dubiū. C. de legi. vbi pacta cōtra leges pro infectis habentur.

† Nec obstat, quòd est impossibile quòd factum non sit factum: vt hic dicitur ibi, impossibile est. cum sim. s. alle. non videtur quòd per fictionem contrarium induci possit: quia fictio non habet locum super impossibili. l. qui ad certum. vbi Bar. s. loca. l. certe. in prin. s. de precat.

† Quia respondetur. vt declarat Barto. in l. sub conditione. s. de sol. col. j. lex nō potest fingere illud quod est impossibile in suo genere: vt, quòd filius sit maior patre, vel quòd furiosus consentiat: sed bene fictio habet locum in eo quod est impossibile in aliquo casu particulari. Et factis est quòd possibile sit in suo genere.

† Vnde fingitur quandoq; quòd ille qui mortuus est, viuat. l. si. s. de vaca. muner. in princ. l. bello admisi. s. de excu. tur. Et licet impossibile sit quòd mortuus viuat, factis est quòd possibile sit in genere quòd homo similis viueret: vt latius declarat Bar. in l. si is qui pro empt. col. xv. vers. tertio principaliter quæro. s. de vsucap. Et Alexand. refert in d. l. j. s. si vir. de acqui. posses.

In l. Quod attinet. Argumenta.

- 1 Seruus, tabellionatus officio fungi nequit.
- 2 Argentarij officium publicam causam habet.

REGVLA XXXII.

QUOD attinet ad ius ciuile, serui pro nullis habentur: nō tamē ex iure naturali: quia quod ad ius naturale attinet, omnes homines æquales sunt.

¶ DE ista regula dictum fuit in l. in persobam. s. eo. 1 solum adde, quod seruus non potest esse tabellio. l. generalis. C. de tabu. lib. x. ob stare tamen videtur, quia seruus potest esse argentarius. l. prætor ait. §. sed & si seruus, 2 s. de eden. ¶ Et tamen officium argentarij publicam habet causam: vt dicitur in l. argentarius. in princip. s. de eden. potest dici quod tex. in d. l. generali. procedat ex noua prouisione illius legis: quia textus dicit, deinceps, & sic de cætero. vnde videtur præsupponere quod secundum iura Digestorum potuisset seruus esse tabellio. & ad istam regulam, vide aliam regulam quæ habetur j. eod. in l. in omnibus officijs.

A Generali. vbi latissimè Io. de Plat. & quæ pena puniatur dñs qui permittit seruū sumere tabellionis officium, ibi in princip. l. Hier. Chu,

In l. In eo quod. Argumenta.

- 1 Damni & lucri alia & alia est ratio habenda.
- 2 Hæreditatis titulus, censetur lucratiuus.
- 3 Hæreditas tunc lucratiuam causam habet quādo soluendo est.
- 4 Lucratiua causa dicitur à lucro originem trahens, licet dānum afferat.
- 5 Lucrum dotis factū à marito, an dicatur ex causa lucratiua.
- 6 Lucrum vt verè dicatur causa immediata attenditur.
- 7 Donatio quare inter virum & vxorem prohibeatur.
- 8 Causa lucratiua, vel onerosa, qualiter ab origine sit iudicanda.

REGVLA XXXIII.

IN EO quod uelis qui petit, uel is à quo petitur lucri potiturus est, durior causa est petitoris.

¶ DE ista regula videbinus j. eo. in reg. l. in pari. vbi melius cadit.

¶ Sed quantum ad causam lucratiuam, de qua loquitur iste tex. sciendum est, quod sapenumero alia ratio damni, & alia ratio lucri habetur in l. Proculus. in fi. s. de dā. infec. l. si is cui. §. si s. de fur. l. si. §. licetia. C. de iure delib. l. si. C. de codicil. l. qui autē. in princip. s. de his quæ in fraud. cred. l. cum hic status. §. si maritus. s. de dona. inter virum. ¶ Et hoc intelligitur nisi lucrū radicatum sit: quia de tali lucro idem quod de dāno iudicatur: vt per glo. in l. j. §. si quis propter. in ver. in integrū restitutiōe. s. de itin. actuq; priua. & not. Bal. post Cy. in l. cū te. C. de don. ante nupt. Bal. Ang. & Imo. in l. nō amplius. §. j. s. de leg. j. cū simil. vt tradit ibi Alex. & in l. iij. s. de dam. infect. in prin. in l. ij. §. fin. s. qui satisd. cog. & in l. cum emptor. s. ad legem Fal. & in confi. lxxxix. vi so puncto. colum. penul. libr. ij.

L 5 ¶ Et

¶ Et de lucro agitur, & causa lucratiua dicitur quod agitur de hæreditate & donatione causa mortis, vel inter viuos, vel de relictis in vltima volûtate. l. j. §. lucratiuas verò. C. de impo. lucr. de scrip. libr. x. facit text. in l. si hæreditatem. §. mand.

¶ Et q. titulus hæreditatis dicatur lucratiuus, probatur in l. inter stipulantē. §. si re. de ver. obl. in l. si. §. pen. C. de codicil. in §. si verò expectet. vbi Ang. in auth. de nup. & no. Alex. in cõs. cij. super eo de quo quarit. col. pe. lib. ij.

¶ Et hoc habet locū non solum in hæreditate extranei, sed etiam in hæreditate ascendenti. tex. cum glos. in l. si emancipata. C. de iuris & fac. igno. Et ita hoc ampliãdo Alex. dicit in d. l. inter stipulantem. §. si rem.

¶ Et de hæreditate intelligitur, ¶ quãdo hereditas est soluendo, tunc habet causam lucratiuam: aliàs secus. vt not. Alex. post Dy. & Ang. in d. l. inter stipulantem. §. si rem. per l. si seruus legatus. §. item si domino. de leg. j.

¶ Originem. Vide j. nu. 8.

¶ Et hoc videtur verum quando à principio constat hæreditatem non esse soluendo, prout loquitur tex. in d. §. item si domino. aliàs secus videtur: ¶ quia quando causa trahit originem à lucro, licet quandoque damnum afferat, lucratiua dicitur. gl. no. vbi Imo. in l. si duo. de acq. hered. in gl. pen.

¶ Per quod dicitur in l. si duo. de acq. hered. in gl. pen. ubi dicitur quod si causa trahit originem à lucro, licet quandoque damnum afferat, lucratiua dicitur.

¶ Similiter q. acquiritur ex causa pœnæ, b acquisitū dicitur ex causa lucratiua: vt not. Bar. in l. Mauius. §. duobus. col. pe. de leg. ij. idē Bal. in l. nec dānosam. in ij. opp. C. de p̄ci. imp. offe. facit tex. i. l. seru^o ea lege. i. fi. §. de scr. expo. & q. no. Bal. per illū tex. in l. milites. in fi. C. de testa. mil.

¶ Ludo, Andr. Tiraqu. rep. l. si vnquã. in verb. donatione largitus. num. 273. C. de reuecan. donat.

¶ Similiter acquisitum in ludo c dicitur ex causa lucratiua acquisitū: vt no. Bal. in d. l. j. circa fi. in versi. extrã quæro. C. si quid in fraud. patr. ¶ Et acquisitū modico pretio, dicitur acquisitū ex causa quasi lucratiua. gl. not. in l. apud Celsum. §. de auctoris. in versi. causã. §. de excep. doli.

¶ Quod dicitur in d. l. si duo. de acq. hered. in gl. pen. ubi dicitur quod si causa trahit originem à lucro, licet quandoque damnum afferat, lucratiua dicitur.

¶ An autē lucrū dotis quod facit maritus ex forma statuti dicatur ex causa lucratiua? glo. not. in l. si donarius. §. j. in ver. diuntaxat. §. de cõdic. ob caus. tenet quod nõ d. Sed ex causa onerosa acquisitum dicitur, quia propter onera matrimonij acquiritur. & Bal. ibi & Doct. alij communiter sequuntur: vt Alex. ibi dicit.

¶ Et idem Bal. in l. cum multa. C. de donat. ante nup. col. ij. in auth. praterea. col. pen. versi. praterea non est verū. C. vnde vir & vxor. & in l. hac edictali. col. ij. C. de secū. nupt.

nupt. & idem Bal. in con. l. xiiij. duo sunt. lib. iij. in fi. & est bonus tex. in l. j. §. lucratiuas. verfic. si vero. de impo. lucra. descrip. lib. x.

¶ Sed tamen aduertendū est, quōd prædicta vidētur procedere inspecta causā remota. Sed causā proxima & immediata huius lucri est vir ipse, & matrimonium: vt not. Bal. in Auth. ex testamento. col. x. ver. xiiij. in fi. C. de col. lat. Et p̄ dicto Bal. est tex. in l. cū quis. §. de do. preleg. in §. j. vbi dicitur, quōd matrimonij causā id lucratus est. & per illū tex. hoc trad. Bal. nouellus in trac. de dote, in vj. parte. in xxxvij. priuilegio. col. iij. Et ista causā proxima attenditur: vt no. Bal. in d. auth. ex testamento. in loco preallog. alleg. l. sed & si plures. §. in arrogato. §. de vulgari.

¶ Et ista ratione, quia causā immediata attenditur, tale lucrum dotis aduentitium dicitur: vt not. Bart. in l. si cum dotem. §. transgrediamur. in fi. §. solu. matr. per tex. in l. j. vbi Bal. in fi. C. de bon. quæ lib. idem Bal. in l. si donatarius. §. j. in prin. ff. de condi. ob caus.

A ¶ Et certè cum tale lucrum marito aquiratur, immediate absque aliquo onere ex causā lucratiua aquisitionem videtur: quia causā onerosa dicitur, quando onus est causā acquisitionis: vt in emptione cōtingit. l. apud Celsum. §. de autoris. verfi. si quis autem. ff. de excep. doli. Et ideo in dote dicitur causā onerosa. l. ex promissioe. §. de acti. & oblig. quia dos datur pro oneribus. C. de iure dot. l. dotis fructus. §. de iure dot. l. dotem. §. de cast. pecu.

¶ Nō sic videtur in tali lucro statuti quod marito deferatur: quia ipse etiā absq; tali lucro cogebat onera matrimonij subire: & videmus quōd tale lucrum aquiratur etiā marito qui onera matrimonij non sustinuit: vt not. Bart. in l. nihil. ff. re. amot. Bal. in l. Deo nobis. per illū tex. C. de episc. & cler. in l. non sine. C. de bonis quæ lib. cū simi.

¶ Et quōd tale lucrum ex causā lucratiua dicatur procedere: expresse tenet Ang. in authen. de nup. §. adscriptio. Et ad hoc facit, quia donatio est prohibita inter vir. & vxorē, quādo donās pauperior efficitur, non autem si lucrum remittitur. l. sed & si vir. §. quod legaturus. l. cum hic status. §. si maritus. el. ij. ver. si miles. §. de dona. inter virum.

¶ Et ideo tale lucrum remitti potest vxori per maritum: quia causam habet lucratiua: vt no. cōcludit Andr. Sicul. in cōf. lix. illud in medio. col. ix. lib. ij. idē dicit Alexa. in l. si socer. §. Lucius. §. solu. matr. & idem cōcludit Socinus in consi

in cons. cxiiiij. viso testamento. col. ij. ver. ad secundam rationem.

¶ Et ex decisione istorum concludendum est, tale lucrum statuti procedere ex causa lucratiua, attēta causa proxima quæ inspicitur, vt dixi. Et allex. s. in contrarium possunt habere locum considerando causam remoram quæ non attenditur. l. socium qui in eo. supra pro locum.

¶ Non obstat, quod causa lucratiua vel onerosa debet iudicari ab origine, s. secundum glo. in d. l. si duo. s. de acqui. hære. Quia illud procedit quando causa de sui origine & natura habeat causam lucratiuam. Nam licet accidentaliter damnū occurrat. non attenditur prout est in hæreditate, de qua illa gl. loquitur: non sic videtur in lucro statuti quod de sui natura causam habet lucratiuam per supradicta. Et ideo secundum principalem eius naturam iudicari debet: arg. l. si quis nec causam. s. si cer. pet.

In l. Semper stipulationibus. Argumenta.

- 1 Acta à partibus attendi debent in contractibus.
- 2 Proposium nihil operatur, si in mente retineatur.
- 3 Verba non sunt curanda, vbi mens disponentis est aperta.
- 4 Animus hominis ex ipso cognoscitur loquela.
- 5 Actum id præsumitur, quod tacite subintelligitur.
- 6 Actum etiam esse dicitur, quod ex rei qualitate colligitur.
- 7 Consuetudo attenditur, si quod actum est non intelligitur.
- 8 Contractus secundum loci consuetudinem attenditur, si contrahentis mens ignoretur.
- 9 Doctor secundum consuetudinem studij præsumitur conduci.
- 10 Notarius præsumitur rogatus ad clausulas consuetas.
- 11 Consuetudo quælibet, cuiuslibet consuetudinis regula esse debet.
- 12 Clausula codicillaris præsumitur apposita de voluntate testatoris.
- 13 Notarius in instrumento dotis hypothecam apponere potest.
- 14 Poena quando contractui possit adijci.
- 15 Iuramentum quare possit in contractu apponi.
- 16 Contractus secundum quam consuetudinem extendi possit.

REGVLA XXIX.

SEMPER in stipulationibus & in ceteris contractibus id sequimur quod actum est. Vnde si non appareat quid actum est, consequens erit ut id sequamur quod in regione in qua id actum est, frequentatur. Quid ergo si neque regionis mos appareat, quia uariius fuit? Ad id quod minimum est redigenda summa est.

¶ NOTAT quod in contractibus primo attenditur quod actum est à partibus. ad idē tex. in l. sed Celsus. §. si fundus. de contractibus. emp. vbi dicitur, quod in contractu potius id quod actum est, quam id quod dictum est sequi debet. Et in contractibus veritas rei potius quam scriptura prospici debet: vt dicit in l. j. C. plus

A Dictum est. Quid in matrimonio. vide text. & ibi no. l. c. tua nos. de sponsa.

plus val. quod agi. & in l. iij. eod. titu. vbi dicitur, non quod scriptum est, sed quod gestum est inspicitur. Iustum est enim voluntates contrahentium magis, quam verborum conceptionem inspicere, vt dicitur in l. fi. in princ. C. quæ res pig. oblig. poss. ad idem text. in l. in conuentionibus. §. de verb. sign. in l. promittendo. in princ. §. de iur. dot.

¶ Et prædicta procedunt quando constat de voluntate, & apparet quod actum est, vt hic dicitur. Secus si non apparet: quia tunc plus valet scriptura, quam quod actum est. l. si alij. in fine. §. de vsufruct. legat. qui text. ira intelligitur, vt declarat Bartol. post gloss. in l. in ambiguo. §. de rebus dubiis.

- 1 ¶ Et ratio est, quia propositum in mente retentum nihil operatur. l. si repetendi. C. de condict. ob. caus. Et non sufficit testatorem ita voluisse nisi disponat. l. quidam cum filium. vbi Bald. & Imol. §. de hæred. instit.
- 3 ¶ Et est communis doctrina, quod receditur à verbis quando aliter constat de mente disponentis: vt not. in l. non aliter. in princip. de legat. iij. & latè tradit Barto. in l. non dubium. col. ij. vers. secundum dubium est. C. de legi. Bald. in l. iuris gentium. §. pactorum. §. de pact. Ange. in consil. ij. præmitto primo. col. ij. Aretin. in consil. lxxvj. visò puncto. col. j. in singu. Alex. in consil. cxvj. animaduersis statutis. col. ij. lib. ij. Sic ergo si non apparet quod actum est, non est recedendum à verbis: & actum videtur quod ex verbis colligitur: quia videtur quis habere voluntatem prout verba sonant. l. Labeo. §. item Tubero. de supel. legat. & in l. nepos Proculo. de verb. sign. & id loquitur quod ex his quæ significantur sensit. & ideo à verbis contractus non est recedendum. l. si quis stipulatus sit Stichum. de verb. oblig. l. fideiussores magistratuum. §. de fideiuss. quæ iura ad hoc alleg. Pau. de Cast. in consil. cccxxvij. super primo. & in consil. clxj. in præsentia causa. ad idem text. in l. fi. C. communia vtriusque iud. vbi tenor stipulationis inspicitur. Et in stipulationibus verba ex quibus obligatio oritur, inspicienda sunt. l. si ita stipulatus. §. Chryzogonus. in fin. ff. de verb. oblig.
- 4 ¶ Et ex loquela hominis eius animus iudicatur: vt not. Bald. in l. sed & reprobari. in princ. §. de excu. tuto. Et verba contractus sunt forma contractus, quæ forma dat esse rei: vt not. Bald. in l. quoties. col. ij. C. de suis & legit. & nullum est magis nostræ mentis testimonium, quam qualitas inspecta verborum. vt not. Bal. dicit in c. j. de test. cum simi. vt tradit And. Sicul. in consil. lvj. lib. ij. in consil. ix. col. pen. libr. iij. in consil. xx. col. pen. eod. lib. iij. & in consil. xlij. col. iij. in eod. lib.
- 5 ¶ Similiter actum videtur etiam illud quod tacitè intelligitur: vt not. Bar. hic per l. cum quid. ff. si cer. pet. vbi hoc probatur in his quæ sunt de natura contractus. illud tamè nõ videtur propriè ex cõuentione contrahentiũ, sed potius ex prouisione legis: quia text. ibi dicit, agi intelligitur, & pro cauto habetur, & declarat illũ tex. Arc. in l. iij. §. Cato. col. xij. de verb.

verb. oblig. facit quod no. Bar. in l. cum stipulatus. de ver. oblig. ubi concludit quod oblig. ad interesse quæ tacite in obligatione facti intelligitur, non dicitur ex dispositione hominis, sed legis.

¶ Item actum videtur illud quod ex qualitate rei colligitur, vt notat Barto. hic post gloss. not. ad idem gloss. & ibi Bartol. in l. j. §. qui superficiem. ff. de superficie. in verbo, agendo. quæ dicit quod ex qualitate pretij colligitur an fuerit venditio vel locatio, vt not. Bartol. in l. patronus. §. j. col. ij. de leg. iij. Petr. de Anchar. in consil. cccij. pluribus rationibus, col. ij. Alexand. in consil. xxvj. consideratis verbis. lib. iij. & Aret. in consilio vj. viso instrumento visionis. colum. penul. Et quando in fine instrumenti dicitur, Actum in tali loco. verbum illud, actum, rem perfectam significat. Paul. de Castr. in consil. cccij. ad primum quæsitum. Bald. in l. quod sine. C. de testament.

¶ Secundo colligitur hic, quod in contractibus si nõ apparet quod actum sit secundum supradicta, recurritur ad consuetudinem: videtur tamen quod in primis consuetudo ipsius contrahentis inspicitur. l. vt vniuersorum. §. de pignor. act. l. qui semisses. §. de vsur. & in l. hæredes palam. §. si quid post. in fine. ibi, ex consuetudine patrisfamilias vel regionis. §. de test. & in l. si seruus plurimum. §. fin. de leg. j. ibi, ante omnia ipsius patrisfamilias consuetudo, deinde regionis.

¶ Vnde concessio facta ab ecclesia, videtur facta secundum consuetudinem ecclesiæ concedentis: vt not. Alex. in consil. cxxiij. consideratis his, col. ij. libro quinto.

¶ Et consuetudo vltima attenditur. J. Mela. §. quid ergo. de alimen. & cib. lega. & tradit Alex. in consil. v. si vera sunt. col. fin. lib. v.

¶ Sed cessante consuetudine contrahentis, secundum consuetudinem loci contractus interpretatur: vt hic dicitur: ad idem tex. in l. q. si nolit. §. qui alsidua. §. de adil. edict. & in l. si fundus. §. de euid. in l. si prius. §. placuit. §. de aqua pluua. arc. & in c. cæterum. de dona. & not. Bart. in l. si in princip. §. de his quæ in fraud. credi. & in l. si procurator. in princ. §. de iure fisci.

¶ Et ideo doctor conductus videtur conductus secundum consuetudinem studij: vt not. Bar. in l. nemo est qui nesciat. §. de duobus reis. Et magistratus etiam videntur creati secundum consuetudinem: vt not. Bart. in l. magistratus. in princ. §. ad municip.

¶ Et notarius rogatus videtur vt apponat clausulas consuetas: vt not. Bar. per illum text. in l. fin. C. de fideiussor.

¶ Et generaliter qualibet dispositio recipit dispositionem à consuetudine, vt est dictum Inn. in c. olim. de ver. sig. & sequitur Abb. in c. certificari. de sepul. cum si. vt late con-

▲ **Consuetas.**
Vide Paulum de
Cast. in l. j. ff. de
iur. om. iud. & la
tissime p. Alex.
in l. si finita, de
dam. infe. Barb.
in consil. ix. col.
pen. in iij. volu.
& Taf. in l. Gal.
lus. §. idem cre
dendum. de lib.
& posthu. & d.
Philip. in c. cum
M. hic allegato.
col. ij. in v. not.
H. C.

genit

gerit Felin. in cap. cum M. col. ij. & iij. de consit.

¶ Et prius Alex. in l. huiusmodi. in prin. de leg. j. & in cõsil. xxvij. in causa & lite. lib. ij. & in consi. cvij. pro inuestigacione. col. pe. eo. lib. ij. & in consi. xxxvij. viso dicto instrumeto. col. ij. lib. j. Et do. And. Sicut. in c. quo ad trãslationem. char. ij. de off. leg. & in consi. v. col. pe. lib. j. & in consi. vij. col. ix. & in consi. xiiij. col. pe. & in cõsil. xxxvij. col. v. in consil. l. j. col. ij. in ij. li. Et adde tex. in litem eorum. §. decuriones. ibi. secundũ cõsuetudinẽ locorum. & idẽ no. tradit Bar. in l. Paulus. la. j. in prin. §. de sol. & not. Ang. in consi. lxxxv. ex themate. Bal. in l. ita demum. §. si. §. de arb. in l. si certis annis. col. ij. versi. credo autẽ. col. fi. C. de pac. Ro. in consi. xciiij. visis his. col. fi. & Ang. in cõs. clxxxiiij. ex forma & serie. col. j. in fi. vbi alle. tex. nostrũ hic. & Bal. in cõsi. cxvj. tres sententię. li. j. Cuma. in con. ij. proponit. col. ij. & Soc. in cõsi. xciiij. prestãtissimi. col. ij.

- ¶ Ex prædictis infertur, qd̄ ¶ clausula codicillaris videtur apposita de voluntate testatoris, ex quo consuetum est qd̄ apponatur. cõtra Bar. in l. j. in vj. q. §. de iur. cod. ita Andr. Sicut cõcludit in d. c. quo ad translationẽ. de off. deleg. & Alex. in cõsi. j. col. ix. in prin. li. v. & facit quod not. Bal. in l. j. col. fi. §. sol. ma. in ver. sed ponamus cõtrahentes. vbi dicit, qd̄ notarius potest instrumento dotis apponere hypotheã. de qua cõtrahentes nihil dixerunt: quia videtur rogatus vt apponat clausulas quæ sunt de natura cõtractus.
- ¶ Et pari ratione videtur, quod ¶ pœna apponi possit in contractu: quia consuetum est quod pro obseruatione contractus pœna apponatur.

- ¶ Contrarium tamen decidit Bal. in l. si duo patroni. §. si quis iurauerit. de iureiur. in princ. in versic. non tamen præsumam pœnam. vbi dicit, quod pœna non præsumitur etiam sub dictione. & cetera: quia non est vniformis. & Socin. sequitur in l. Gallus. §. item credendum. colum. secunda. de liber. & posthum. Adde quod contrarium Angelus dicit in l. ij. supra de iurisdic. omnium iudicium. in principio versicul. potest & aliter exemplificari. vbi inquit, quod ille qui habet potestatem vendendi bona fiscalia, potest apponere omnia pacta pœnalia secundum mores regionis. & idem Abbas dicit in capit. secundo de precar. vbi loquitur in mandato ad pacem faciendam. Et hoc potest procedere quando esset consuetudo vniformis circa pœnam.

¶ Et

¶ Et pari ratione ¶ iuramentum videtur, q̄ ratione consuetudinis apponi possit in contractu.

¶ Sed non est verum: quia iuramentum requirit formalitatem verborum, & specificam expressionem: vt not. Abb. post Ant. de Butr. in c. pen. de iureiur. & prosequitur Soc. in d. §. idem credendum.

¶ Et pari ratione idem videtur quod ratione consuetudinis in contractu venditionis apponi possit constitutum. Sed contrarium in hoc Alex. concludit in consi. xxvij. v. so & præhabito. lib. ij.

¶ Et in effectu videtur quod supradicta intelligantur in his, quæ sunt de natura contractus: secus videtur in aliis. vt not. Alex. in consil. præalle. vnde in substantialibus non fit supplementum à consuetudine: vt no. Ioan. And. in tit. de instru. edi. §. instrumentum. col. iij. ver. q̄ si à contractibus. & Ang. in l. licet. C. loca.

¶ Et vltius notandum est, ¶ quod illa facultas extendendi contractum secundum consuetudinē loci, habet locum in notario qui rogatus fuit. Secus^a est in eo cui alterius rogatus committuntur: quia ille nihil potest exprimere, nec declarare: cum officium eius sit transcribere, & non addere, nec interpretari: vt no. Bal. dicit in rub. C. de fide instru. in col. vj. in ver. quarto quaritur. Quod tamē non videtur procedere sine dubio: quia ista interpretatio que fundatur in consuetudine non adheret personæ notarij qui rogatus fuit: & ideo videtur quod etiam per aliū notarium fieri possit: ^b ex eo quod not. Bar. in l. argētarius. in princ. §. de edend. & Alex. ubi specialiter hoc dicit.

¶ Vltimo notandum est ad supradicta q̄ ista consuetudo interpretatiuē non requiritur q̄ scripta sit: vt not. Areti. in consi. xj. procedendum. & in d. c. cum M. vbi all. Anto. de But. qui hoc dicit in c. fin. de consuet. in v. char. in ver. ex his dicit Nicolaus de Mata. Et idem Alexand. in consi. cvj. pro inuestigatione. col. pen. l. ij.

In l. Nihil tam naturale. Argumenta.

- 1 Consensus in dissoluēdo requiritur, cuius & in contrahēdo.
- 2 Testes tot in reprobando testamento requiruntur, quot in probando.
- 3 Solutio debiti, si citrà instrumentum probari nequeat, nec ipsum debitum.
- 4 Donatio hodie fieri potest pacto nudo.
- 5 Actus si quid cum sit, requirit, idem cum dissoluitur necessario exigit.

Testa-

*A. Secundum hunc
notandum est
quod in consuetudine
non fit supplementum
a consuetudine
vt not. Ioan. And.
in tit. de instru. edi.
§. instrumentum. col. iij.
ver. q̄ si à contractibus.
& Ang. in l. licet. C. loca.*

*¶ Fieri possit.
Vide latissimè
per do. Bart. in
consi. ix. in pen.
col. in iij. volu.
& Ias. in l. Gal-
lus. §. ad credē-
dum. de liber. &
posthu. H. C.*

- 6 Testamentum primum ad pias causas factum coram septem
testibus an tollatur per secundum coram duobus factum.
7 Spiritualia facilius contrahuntur, quàm destruantur.
8 Matrimonium facilius contrahitur, quàm dissoluitur.

REGVLA XXXV.

Nihil tam naturale est, quàm eodem genere
quodque dissoluere, quo colligatum est. Ideoq;
uerborum obligatio uerbis tollitur: nudi consensus
obligatio contrario consensu dissoluitur.

- ¶ I S T A regula etiã habetur in c. j. extra eo. tit. vbi
A dicitur quod omnis res a per quascunq; causas nascitur,
per eandem dissoluitur. facit tex. in §. si. instit. quib. mod.
tol. obli. & in l. j. C. quan. lic. ab empt. disc. & in l. prout
1 quiq; s. de sol. ¶ Et ideo ¶ cuius consensus in contrahē-
2 do requiritur, eiudem etiã in dissoluēdo interuenire
debet b. authen. contrã si filij. C. de repud. in fi. & ibi Bar.
3 ¶ Et quot testes requiruntur in probando testamentũ,
pariter tot requiruntur in reuocatione testamenti: vt no.
per glo. in l. cum proponeretur. de leg. ij. vnde si ex for-
ma statuti legatũ potest probari duobus testibus eodem
modo reuocatio legati poterit duobus testibus probari:
vt not. Bal. in l. si col. h. vers. ex hoc infero. C. de fideicõ.
& sicut collatio beneficij potest probari testibus; pariter
c renuntiatio beneficij testibus probari poterit: vt not.
Bal. in l. ij. in fi. de resit. spol.
3 ¶ Et si solutio debiti non potest probari nisi per instru-
mentum ex forma statuti. pariter idem erit in cõtrario,
videlicet in debito quod no poterit testibus probari, se-
cundum Pet. de Ancha. in consi. ccclj. in questione.
¶ Et si contractus est bonæ fidei pariter & distractus erit
bonæ fidei. l. ab emptione. vbi Bart. s. de pactis. Et sicut
4 ¶ hodie pacto nudo donatio fieri potest. l. si quis argen-
tum. C. de dona. sic etiã nudo pacto resolui potest: vt
no. per glo. & doct. in d. l. ab emptione.
¶ Et sicut pignus solo consensu contrahitur. l. j. s. de pig-
natio. ita etiã solo consensu resoluitur. l. pen. C. de pig-
not. per glo. in l. si tibi. §. de pignore. s. de pactis.
¶ Et si renuta data fuit de facto parte non citata, pariter
non citata parte potest reuocari: vt not. Bar. in l. si pacto
quo poenam. C. de pact. facit quod no. per gi. in l. minor.
M in ver.

A Res. Vide Ia-
fo. in l. quẽ ad-
modũ. de acqui.
possi. in ij. not. &
Bart. in l. actor.
& r. rat. hab. pe.
col. & Ia. l. j. C.
quãdo non pet.
par. col. v. vers. si.
quinto no. & c.
H. C.

B ~~De reuocatio-
ne testamenti
per testibus.~~

C ~~De reuocatio-
ne beneficij
per testibus.~~

¶ Alex. conf. v. golum. j. libr. ij. Hipp. Marf. fingu. excv. fing. cccxx. C. M.

¶ Requiritur. Vide Iaf. post Bald. & Mod. in l. sine apudacta. C. de trāsa. col. ij. & eundē post Bar. in l. si vnus. §. pactus. viij. col. de pac. & in l. more. de ac. qui. hær. & in l. quod iuris. col. ij. ver. secundo principaliter no. de re iud. H. C.

in ver. Sciens. §. de euictio. cum simi. vt tradit Alexan. a in d. l. si pacto quo pœnam. in vlt. not.

¶ Et omnia supradicta procedunt quādo in conscientia actum de necessitate aliquid requiritur b. nam tunc etiam in reuocatione illud adhiberi debet. Secus si vltra necessitatem ex abūdanti aliqua solennitas adhibita sit quia tunc illa solennitas non est necessaria in reuocatione: vt not. declarat Bar. in l. hæredes palam. §. si quis post. supra de testa. vbi inquit, quod dum ibi dicitur, quod in mutatione testamenti omnia ex integro faciendā sunt, intelligitur omnia quæ de necessitate fieri debuerint. Quid enim si in primo testamento fuerūt decem testes? nam satis erit reuocare testamentum coram septem: Et ideo consuluit Pau. de Cast. in consi. cclxij. dubium facit in supradicto puncto. quod ¶ primum testamentum ad prius causas factum coram septem testibus, tollatur per secundum factum coram duobus testibus. Et sequitur Alexan. in l. hac consuleissima. §. si quis autem. col. si. per l. ij. §. de iniust. rup. test. Et idem Alex. concludit in consi. cclvj. viso themate. col. si. lib. ij. quia non sunt in cōsideratione quæ abundant. l. ij. C. de test. & idem Alexan. in consi. cvj. viso & diligenter considerato themate. col. ij. ver. quinto adduco quod dicit do. Ant. in iij. lib. & idem Andr. Sicu. in consi. xliij. col. iij. lib. iij.

¶ Et ista regula non habet locum in spiritualibus quæ facilius construuntur quā destructantur. & dicit tex. in c. inter corporalia. in prin. de transla. p̄la. vnde & ibi dicitur, solus episcopus honorem dare potest: solus auferre non potest.

¶ Et ideo matrimonium facilius cōtrahitur, quā dissoluitur. vt dicit text. in l. consensu. in prin. C. de repud. nam solo consensu contrahitur, c. cum locum. de sponsa. l. sufficit. cxvij. q. ij. eum simi. vt supra dictum fuit in regula, nuptias supra eod. & tamen solo consensu dissolui non potest. imò nullo modo: quia quos Deus coniunxit homo nō separet. c. ij. de transla. p̄la. e. an quod. xxiiij. q. ij. & in c. ex parte de conuer. coniug.

¶ Et idē est in baptisimo & in ordine, vt no. per gl. in c. j. de re. iur. quia in istis in quibus imprimē character spiritualis, cōtrarius actus propriē interuenire nō potest: vt Abb. dicit in d. c. j. sicut in virginitate, quæ semel amissa recuperari non potest: vt dictū est §. in reg. verum. §. eo. in l.

In l. Culpa est. Argumenta.

1. Assessor se peritum asserens, de imperitia tenetur.
2. Officialis, quæ ad alterius spectant officium attentare non debet.
3. Procurator vel negotiorum gestor quare non dicatur facere quæ ad se pertinent.

C V L P A   R E G V L A   X X X V I .
Culpa est, immiscere se rei ad se nõ pertinenti.

1. ¶ SIMILIS regula habetur eo. tit. in vj. in regula, non est sine culpa. Et exemplificari potest in assessore qui videtur asserere se peritum: ideo propter imperitiam tenetur. l. j. §. quod quisq; iuris.
2. ¶ Et pari ratione medico imperitia imputat. l. illicitas. §. sicuti. ff. de offi. præs. Deliquit enim quis officium alterius vsurpando. c. tua nos. de homicid. Ideo debet quis abstinere ab officio cuius se idoneum non esse cognoscit. c. non puniend. §. si. j. q. j. & facit tex. in l. doli mali. §. si. §. de noua. vbi quis non debet esse curiosus. de reb. alien.
3. ¶ Et vnus officialis non debet se de officio alterius introumittere: vt no. Bar. per illum tex. in l. prouinciis. C. de numer. actuar. & chartal. lib. xij. & not. Bal. in l. repetita. C. de episc. & cler. cum simi. vt tradit Andr. Sicu. in cons. xlv. col. iij. lib. iij.
4. ¶ Et verbum illud, ad se non pertinenti, tollit contraria de quibus gl. opponit: quia verbum pertinere, latam habet significationem. l. verbum pertinere. de verb. sig.
5. ¶ Vnde illud quod quis facit tanquam negotiorum gestor, vel procurator, vel intuitu pietatis dicitur ad eum pertinere: quia facultas sibi datur à iure: ideo pertinet ratione officij, vt in tutore & procuratore: & ratione amicitij, vt in eum qui alterius negotia gerit: vel ratione humanitatis. l. non tantum. ff. de appel. Nam hominem affici beneficio hominis interest. l. seruus ea lege. §. de ser. expor. & no. per Dyn. in d. regu. non est sine culpa. & ibi prosequitur an quis teneatur alium defendere: de quo dixi in c. j. de offic. deleg.

In l. Nemo qui. Argumenta.

1. Absoluere nequit, qui damnare non potuit.
2. Absoluere quando possit, qui damnare nequit. & nu. j.
4. Absoluere qui potest ex privilegio, non statim dānare poterit.

A Culpa. Vbi videas plura exempla per Dy. & latissime per eius add. & per Io. And. in mercur. vbi ponit quod an testis qui non iuratus se immiscuit ferendo testimonium: & falsum dixit, quod teneatur poena falsi. H. C.

Nemo qui condemnare non potest, absolueri potest.

A Noto. Caue, quia Haloader legit: nemo qui eodem modo potest, absolueri non potest. quod de se magis arripit, & congruar cum l. qui condemnare. §. de re iud. tamē cōs. q̄dices habent: vt hic legit Deci. & cōs. ita legunt, non ausur sum mutare. C. M.

B Correctoria. Vide latissimē Ias. in l. qui eodem modo, de re iudica. in princ. §. col. ver. vltra scribentes, & c. & in prin. l. vbi ponit plura exempla ad regulam nostram.

C Felin. Quem vide vbi ponit tres fallentias ad reg. nostrā.

¶ NOTO a regulam negatiuā, q̄ qui non potest condemnare, non potest absolueri, & isto modo arguit Iurisconsultus in l. solent. in prin. §. de offi. procon. & leg. Et ibi Bal. in ij. no. dicit, quod qui non potest eodem modo condemnare, non potest absolueri absoluendo. Et à contrario sensu, qui potest condemnare, potest absolueri: vt dicitur in l. qui condemnare. §. de re iudic.

¶ Et à regula nostra hic bene procedit, quando quis non potest condemnare ex defectu iurisdictionis. Secus si non possit condemnare ex priuilegio personæ: quia tunc absolueri potest. l. quoties. C. vbi senat. vel clarif. & Bald. ibi rationem adducit: quia priuilegium non debet nocere priuilegiato.

¶ Secūdo fallit in materia correctoria, quia si tollitur potestas condemnandi, non videtur adempta potestas absoluedi. glo. nor. in cle. j. in vers. contra eos. de hære. in rub. de acqui. pos. videtur illam impugnare.

¶ Sed pro illa facit: quia absolutio fauorabilior est. l. fauorabiliores. §. eo. l. cum Arrianus. §. de actio. & ablig.

¶ Vnde licet tollatur potestas eodem modo condemnandi, non videtur eadē ratio quod tollatur potestas absoluedi. Et ad hoc facit: quia licet absens non possit condemnare. l. absentē. ff. de pœnis. l. absentem. C. de accusa. Si tamen de innocentia constet, absens absolui potest: quia officium iudicis magis exuberat in absoluedo: vt not. Anto. de But. post Ioan. And. in c. veniens. de accusa. & Barth. Veronen. in consi. xlj. incip. licet inuitus. col. fi.

¶ Et pari ratione videmus q̄ quod ille qui habet potestatem absoluedi ex priuilegio, non habet potestatem condemnandi: vt not. Ioan. And. in c. canonica. de senten. excommu. Domini. in d. c. cum inferior. xxj. dist. Felin. in c. non potest. in prin. de re iud.

¶ Et secundum superius dicta regula hic declaratur: quia dum hic dicitur, quod qui non potest condemnare, non potest absolueri, procedit vbi sit eadem ratio: prout est quando est defectus iurisdictionis: quia tunc qua ratione non potest eodem modo condemnare ex defectu iurisdictionis, pari ratione

tionem non potest absoluere: quia absoluere & condemnare sunt in eadem specie iurisdictionis: vt not. Bald. in l. imperium. col. iij. versu. circa tertium punctum. s. de iurisd. om. iud. alleg. text. in l. solent. Et ideo prescripta potestate absoluendi, est prescripta potestas condemnandi, secundum Inno. in c. dilecto. de offic. archid. sequitur Bal. in l. imperium. col. iij. versu. circa vltimum. quia sunt eiusdem speciei, vt dictum est.

¶ Secus vbi potestas condemnandi tollitur in priuilegium. & potestas absoluendi datur in priuilegium: quia tunc non est eadem ratio, quod sicut potest absoluere quod possit condemnare: vel si non potest condemnare, non potest absoluere: quia priuilegium noceret priuilegiato, vt dicit Bald. in d. l. quoties. Et quia inducta in fauorem resultarent in odium contra l. quod fauore. C. de legib.

¶ Et ideo in casu glo. in d. cle. j. de hæret. considerandum est, quod dum ibi dicitur in tex. quod tollitur potestas condemnandi, gloss. dicit, quod remanet potestas absoluendi: quia non mutatur ibi, episcopus habebat potestatem condemnandi id est soluendi.

¶ Si ergo tollitur potestas condemnandi, remanet potestas absoluendi: quia illa potestas condemnandi quæ tollitur, respicit fauorē rei vt condemnari non possit: vnde non extendatur vt absolui non possit: quia non est eadem ratio. Et tali casu glo. bene dicit.

¶ Si vero ibi sublata esset potestas absoluendi, an remaneret potestas condemnandi: gloss. ibi sentit, quod sic, attenda ratione sua, quia mutatio fuit limitata.

¶ Et hoc non videtur verum: quia si tollitur potestas absoluendi videtur tolli potestas condemnandi: quia eadem ratio videtur in vtroque per supradicta.

¶ Et isto casu potest saluari opinio Pet. de Anch. qui tenet contra illam gloss. in d. clem. j. & Aret. & Soc. in rub. de acqui. poss.

In l. Sicuti pœna. Argumenta.

- 1 Hæres nec ex delicto defuncti potest lucrari, nec pœna teneri.
- 2 Pupillus nec lucrari, nec obligari potest, circa tutoris auctoritatem.
- 3 Ecclesia in eo, in quo sit locupletior, teneri potest.
- 4 Possessor bona fides non ad damni æstimationem, sed quo locupletior factus est, tenetur.

REGVLA XXXVIII.

SICVTI pœna ex delicto defuncti hæres teneri non debet: ita nec lucrum facere si quid ex ea re ad eum peruenisset.

- 1 ¶ **NOTA** quod sicut † hæres non obligatur ad pœnam ex delicto defuncti: ita pariter ex delicto defuncti lucrari non debet: & ideo tenetur de eo quod ad eum peruenit, vt hic, & in l. in hæredem. s. de ca-

lum. & in l. heredem. supra de dolo. cum simi. alleg. in glo. hic. & ad idē text. in l. quod diximus. §. fin. in l. quod autem. supra quod met. cau. in l. j. §. fin. supra de vi & vi arma. in l. vi. pulsos. C. vnde vi. l. iij. §. ex re furtiva. ff. de pecul. in l. si cum exceptione. §. Pedius. cum simi. ibi in gloss. alleg. ff. quod met. cau.

¶ Similiter est in pupillo. ¶ qui sicut non obligatur absq; autoritate tutoris. ita pariter lucrari nō debet: vnde tenetur de eo quod ad eum peruenit. l. ij. §. si seruus. ff. de tribu. l. j. §. j. s. de auto. tut. l. fin. C. de vsuca. pro emptore. & in §. sin autem. in sti. quibus alien. lic.

¶ Idem est in ecclesia quæ tenetur in eo in quo sit locupletior: vt nota. 3 per gloss. & Bart. in authen. qui res. C. de sacrosanc. eccle. Bald. in l. iubemus. §. sanè. in princ. de sacrosanc. ecclesi. in l. si prædium. in princ. C. de prædiis mino. Abb. in c. si quis presbyterorum. in fin. de reb. ecclesi. non alien. Alex. in consi. iij. viso processu. colum. j. in fi. lib. iij. Andr. Sicul. in consi. xl. colum. x. lib. j.

¶ Idem est in bonæ fidei possessore ¶ qui non tenetur ad æstimationem 4 damni, sed duntaxat in eo quo sit locupletior. l. item veniunt. §. eos autem. l. sed & si lege. §. consuluit. s. de peti. hered. & facit tex. in l. idemq; §. si mandauero. s. mand. vbi quis non debet lucrari ex actu pro quo ad damnum noluit obligari. Et in notab. qō. tradit Bar. in l. quia poterat. s. ad Trebel. vbi in fi. concludit, quod socius non debet aliquid lucrari ex negotio pro quo noluit ad periculum teneri. cum simi. vt tradit Alex. in vlt. not. Et Ang. Are. in §. illud. in fi. in situ. pro socio. Adde tamen quod quandoque quis lucratur ex actu pro quo de damno non tenetur: vt est tex. in l. si negotia. ff. de nego. gest. & illud contingit propter culpā eius qui negotia insolita aggreditur, vt ibi habetur. Et ad supradicta faciunt quæ dicta sunt in l. secundum naturam. s. eo. titu.

In l. In omnibus. Argumenta.

- 1 Factum reputatur, quod metus causa fuit ne efficeretur.
- 2 Metus iustus quis, & quare dicatur.
- 3 Metus minor in muliere quam in masculo attenditur.
- 4 Timor iustus putatur, quod ex præcepto regis oritur.
- 5 Metus iustus incutitur, quoniam regis officialis alicui minatur.
- 6 Metus iustus etiam dicitur, quod ab excommunicatione inferitur.
- 7 Metus indicij probatur & præsumptionibus.
- 8 Metus facilius probatur duobus testibus, quam libera voluntas centū testibus.
- 9 Metus non præsumitur, si in conspectu iudicis quid efficitur.
- 10 Testibus affirmantibus plus creditur, quam negantibus.
- 11 Metus etiam iuramento probari potest.
- 12 Protestatio an in metu sit necessaria.
- 13 Protestatio ei in destine facta quando profit.
- 14 Metus libera superueniente voluntate purgari potest.
- 15 Vxor consentiens marito contrahenti, metu acta creditur.

In omnibus causis pro facto accipitur id in quo quis alium perhorrescit quo minus fiat.

1. ¶ **NOTA** quòd ꝑ pro facto habetur illud quod factum non fuit propter metum. ad idem tex. in l. j. si propter met. iu. non app. ¶ Et notatur per gloss. hic. & adde tex. in cap. si. de appel. Et ad declarationem istius regulæ primo videndum est qualis metus requiratur.

¶ Secundo, qualiter metus probetur. ¶ Tertio, an protestatio necessaria sit: & qualiter fieri debeat.

¶ Quarto, quando metus purgari videatur.

2. ¶ Circa primum, metus debet esse iustus, vt dicitur in c. si. de app. & non intelligitur iustus, ita quòd iuste inferatur: quia pro tali metu iuste illato quis conuerti nò potest. l. si mulier. in prin. vbi Barto. s. quod met. cau. no. per glo. in l. qui aliena. s. si. in ver. non fieri. in fi. C. de acquir. hære. cum similit. vt tradit Alex. post Pau. de Cast. in l. cum

aliquis. C. de iure deli. & dixi in d. c. si. de app. Sed iustus a metus intelligitur quòd sit probabilis & non vanus: vt Abb. dicit post Ioan. And. in d. c. si. quia vani timoris nulla est excusatio. vt in reg. vani timoris. j. eo. in l. metum autem. s. quod met. caus. Et ideo requiritur metus mortis vel cruciatus corporis. l. continet. s. quod metus causa. l. interposita. C. de transact.

¶ Et generaliter debet esse talis metus qui cadat in constantem virum. c. cum dilectus. quod met. caus. in c. veniens. & in c. cõsultationi. de sponsa. Et licet rex. in l. metum autem. dicat de homine cõstãtissimo. illud superlatiuum propositiuo ponitur. vt no. Abb. in c. cum dilectus. in secundo not.

¶ Et aduertendum est in iuribus præallegatis quasi esset homo qui etiã ex leui metu terreretur. Hec nò caderet in constantem virum, videtur tamen, quòd inspecta qualitate personæ deberet excusari. arg. l. plenum. s. equit. j. s. de vsu & hab. Et ad hoc facit glo. no. in c. quod locum. de

3. sponsa. quæ dicit, quòd ꝑ minor metus consideratur in muliere^b, quàm in masculo. Et sic videtur quòd metus debeat considerari secundum conditionem personæ. Et not. hoc Inno. in d. c. cum dilectus. col. penul. vers. aduerte tamen. & facit quòd no. per glo. in l. j. C. vnde vi.

¶ Non obstant iura s. allega. in quibus consideratur metus qui cadat in constantem virum: quia locum habet quantum

A Iustus. Adde quòd iustus metus dicitur, qui ex factis & non ex verbis inferatur. Bald. in l. metum. per illum text. quòd metus causa, sed tu vide Barto. & Angel. in l. ad inuidiam. C. quod met. causa. vbi dicit quòd etiam ex verbis inferatur iustus metus. & per Canan cap. causam matrimonij. de officio deleg. Nic. C.

B Muliere. Adde Rem. in singular. c. cxv. incipi. tu scas. & l. sol. interposita. de transactio.

~~A Regis Dicitur
ad probationem
quodammodo
probatum.~~

Timoris. Ad-
de quod iustus
metus dicitur
ex iniuria illa-
ta meo dome-
stico. ita Card.
in cle. i. de ex-
cep. pra. l. & me-
tus mortis dicitur
iustus. l. si
quis. §. pen. ad l.
Aquilã. metus
iustus infertur
etiã ex vultu su-
perio. Alex. in l.
j. qd met. cau. &
no. §. iustus me-
tus excusatur. siue
sequetur eius ef-
fectus. siue non.
Alex. in consil.
xlv. in iij. volu.
vbi etiã dicitur
q. metus viclẽ-
tiaz est iustus
metus: est etiã
metus iustus.
vbi est iusta su-
perio. Bald. in
l. iij. in reol. de
iud. del. Itẽ etiã
q. propter se-
male tractatur
consanguinei.
Feli. c. ecclesia
sanctę Marię.
de consitu. ver.
xij. quæro & c.
Hiero. Chu.
c. Officij Vi-
de Bald. in sua
Margar. in ver.
ap. in ver. xlvj.
b. Et præsum-
ptionibus. Ad-

ad probationem & ad fundandum intentionem eius qui allegavit metum: quia ex leui metu quis excusari non videtur: nec coactus præsumitur. l. non est verisimile. in princip. §. quod mer. cau. Sed tamen quãdo constaret aliquem fecisse vel non fecisse aliquid propter metũ etiã leuem, idem esset dicendum propter qualitatem personę: quia eadem ratio videtur: vt §. dictum est de muliere, & dixi in dicto c. fina. quod metus causa.

¶ Et ex prædictis infertur, quod præceptum ¶ regis ¶ sit ¶ iusta causa timoris. vt not. per glossam cap. conuenior. ¶ in verbo. morere. xxij. q. viij.

¶ Contrarium tenet glo. per illum tex. in c. fin. in verbo, metu regio. qui cler. vel vouentes. Et conclusio breuiter est, quod si præceptum cõminatorium sit, iniustum metum inducat, saltem quando est solitus seruire contra inobedientes. vt not. Abb. post Ioan. And. in d. c. si. qui cler. vel vouentes. cum sim. l. vt tradit Alex. in consil. xvj. ponderatis narratis in themate. colũ. penul. lib. ij. & Petr. de Anchar. in consil. ccxc. alijs ccc. visa supradicta facti narratione. vbi loquitur de præcepto domini Orthonis qui erat dominus Parmę. Et Angel. in consil. ccxv. thema tale propositum est. colum. fina. & Dominic. in consil. xv. super primo dubio. in secundo dubio.

¶ Sic etiã in officiali ¶ præceptum cõminatorium ¶ iustum metum inducit, saltem quando consuevit facere ¶ illud quod dicitur: vt no. Bar. in l. metũ. C. quod mer. cau. in l. de pupillo. §. si quis ipsi pratori. col. ij. ver. quinto quæro. §. de oper. noui nuntia. in l. ij. §. ex quib. caus. maio. Abb. post alios in d. c. si. de ap. Eodem modo præceptum poenale ciuitatis iustum metum facit: vt no. Bar. in l. creditor. in fi. §. de solu. Bal. in l. falsus. in fin. C. de fur. in l. omnem in fi. C. ad Tertul. Abb. in consil. lx. quoniam satis. col. ij. lib. j. And. Sicul. in consil. xlij. col. ij. lib. j.

¶ Et ad supradicta notandũ est, ¶ quod timor excommu- ¶ nicationis iustum metum facit: vt no. per glossam in c. cum olim. el. ij. in glo. si. de resti. spol. & latẽ tradit And. Sicul. in consil. xxx. bene enim cuncta geruntur. lib. iij.

¶ Venio ad secundũ, qualiter metus probetur. Et ex supradictis aliquãter colligitur. ¶ Et generaliter cõcludẽ- ¶ dum est quod probatur ex indicij & præsumptionibus ¶. ¶ Et ideo totũ hoc arbitrio iudicis relinquitur: vt not. Bal. in l. si quis nec genus. C. de episc. & cle. ver. adde tamen

vinum

ideo ceteris paribus non videtur differentia: & hoc re-
 nec dom. Signo. de Mediolano in con. lxxiiij. in quæstio-
 ne vertente. in fin. & in simili facit: ¶ quia plus creditur
 duobus testibus affirmantibus, quam pluribus negan-
 tibus: vt per glos. in l. diem proferre. §. si plures. supra de
 arbit. Nam hoc intelligitur quando deponunt super ne-
 gatiuam simpliciter, quæ improbabilis est. cap. quoniam
 contra. de proba. c. bona. de elect. Secus si negatiua coar-
 ctata sit loco & tempore: quia tunc ita negantibus sicut
 affirmantibus, vt declarat Bart. in l. actor. col. antepen.
 versi. item ex delictis. C. de prob.

¶ Tamen. Dixi ad Alex. consil. lxxix. nu. 7. h. vj. ¶ Vltimo notandum est, quod metus in vno casu per
 lxxix. nu. 7. h. vj. solum iuramentum probari potest: vt habetur in capit.
 statutorum. §. cum vero. de refer. in vj.

¶ Tertio queritur, an requiratur protestatio. glo. hic concludit quod sic,
 idem gl. in c. si. de appel. l. ij. C. de his qui propter met. iudic. non app. &
 per illum tex. in d. c. si. vt enim appareat stetit per iudicem. & non per
 partem, protestatio utilis est & necessaria: vt Bal. dicit in l. propter adum.
 §. si autem. vt sic. querit hic gl. C. de iudic. & no. gl. in c. cupientes. §. q.
 si per viginti. in verb. proposita. de elect. in vj. quam not. ibi domi-
 geus, quod impeditus facere actum in termino statuto, non excusatur,
 nisi protestetur. Et per hoc dicit Ioan. de Imo. prout Domin. refert se
 obriuisse in quadam causa appellationis, in qua non poterat haberi
 copia iudicis pars quæ permisit labi, tempus absque protestatione, pro
 illa negligentia, in non protestando succubuit. & sequitur Alex. in d. §.
 si autem vtraque. & in l. de pupillo. §. si quis ipsi pratori. colum. iij. ff.
 de operis noui nuntia. & in consil. clxxij. viso processu causarum. col.
 final. libro secundo.

¶ Sed tamen vt dixi in d. c. si. de app. aduertendum est, quia generali-
 ter videtur quod tali casu protestatio non sit precise necessaria, quia sicut in
 aliis casibus sufficit probare metum simpliciter, ita in casu isto videtur, quod
 excusatus sit ille qui non appellauit: dummodo metus probetur. Bene ve-
 rum est, quod probatio metus ex tali protestatione coadiuuatur: vt dicit
 Ioan. And. in d. c. si. de app. per c. j. quod metus causa. Nam non præsumi-
 tur stare per iudicem, nisi probetur, vt no. Bar. in l. damni infecti. §. Sabin.
 in fi. §. de damno infecti. Et quod protestatio non sit necessaria expresse
 sentit Bar. in l. ij. §. q. diximus. §. si quis caut. dum inquit, hoc esse de consue-
 tudine. & ibi expresse hoc dicit Alex. & idem Pau. de Cast. in consil. xxj.
 in causa desertionis. col. antepenul. ver. nec ob stare videtur. Et idem Arer.
 in consil. clxxij. verum est quod Comicus. col. ij. Abb. post Inn. in c. ex tu-
 milla. de præscrip. & in c. j. quod metus causa. in glo. & idem Alex. in l. qui
 aliena. §. si. col. ij. de acqui. hære. & est glos. j. c. j. quod metus causa, & in

e. notarius. xxxj. q. ij. & ista allegauit in d. c. fin. quod met. cau. quæ postea
 laf. peculiari more suo usurpauit in d. l. de pupillo. §. si quis ipsi pretori
 vbi ipse in vltima eius ætate scripsit. & prius stabat. scripta mea de app.
 Nō obſt. iura quæ videntur proteſtationē requirere. d. l. ij. C. de his qui
 propter met. & in d. c. fi. de appel. & in ſimili in l. ij. §. de nat. f. r. n. in l.
 fi. de lege cōmil. quia in illis caſibus videtur q̄ ſola proteſtatione metus
 probet: quia illa iura nihil aliud videtur regere: & ſi nō eſſet facta prote-
 ſtatio, nō negat illa iura q̄n p̄bato metu abſq; proteſtatione q̄s excuſet.
 ¶ Et notandū eſt, q̄ talis proteſtatio ſi clandestine facta ſit, prodeſt:
 vt eſt tex. in ca. j. quod met. cauſ. Et hoc procedit reſpectu eius qui inferit
 metum coram quo quis nō audeat proteſtari: vt not. ibi in gl. in d. c. j. & in
 c. cum M. col. v. de conſti. Bartol. in l. de pupillo. §. ſi quis ipſi pratori. in
 xj. q. de noui oper. nun. Bal. in l. ſi repetendi. in fi. C. de condict. ob cauſ.
 Secus eſt in præiudicium tertij: quia proteſtatio clandestina & illi ter-
 tiō non præiudicat: vt not. Bar. in l. qui aliena. §. Celsus. in fi. §. de acqui.
 hære. & Bal. in l. clari. in fi. C. de fideicō. & in notabili quæſtione tradit
 Alex. in conſi. xvj. pōderatis narratis. col. pen. lib. iij. vbi concludit, quod
 proteſtatio clandestina facta à patrōno de non præſentando alium, & q̄
 ſi præſentaret quod faceret per metū: talis proteſtatio non nocet neque
 præiudicat illi qui poſtea præſentatus fuit: vt latius ipſe ibi proſequit.
 ¶ In quarto dubio breuiter conſiderandum eſt, quod metus purgetur
 ex libera voluntate quæ poſtea expreſſè vel ex aliquo actu deprehenda-
 tur, vt metus qui in promittendo interuenit, tollitur & purgatur ex ſo-
 lutione quæ poſtea facta ſit. l. ij. quod met. cauſ. & not. Bal. in conſi. ccxl.
 donatio facta. lib. j. Alex. in conſi. cxxvij. viſo instrumento. col. j. in fine,
 lib. v. & Domini. in conſi. xxij. quia diffuſè. col. j. Et hoc præſertim vide-
 tur procedere accedente interuallo temporis propter quod metus pur-
 gari præſumitur: vt not. Bald. in d. l. ij. cum ſimil. vbi tradit Alexan. Et
 iſta conſuſio ſanè intelligitur, & bene procedit ceſſante
 cauſa metus. Sed eadem cauſa metus durante & ſubſiſtē-
 te, nūquam etiam cum interuallo metus purgari vide-
 tur: vt not. Bald. in dicta l. ij. verſu. ſed quæro. quem re-
 fert & ſequitur Alexan. in conſi. lxxvij. lbr. iij. §. allega.
 & And. Sicul. in conſi. lxxij. col. xij. libro j. & hoc etiam
 probatur ex eo quod no. Cy. in d. l. ij. col. ſi. per iſtam gl.
 vidi ſemel. vbi dicit q̄ debitor qui fuit carceratus & co-
 actus præſtare cautionem de ſoluendo communitati illud
 quod debebat creditori ſuo, licet poſtea liberatus fuit,
 & cum interuallo ſolutionem fecit: excuſatur tamē pro-
 pter metum: quia niſi ſoluiflet, iterum capi potuiſſet à
 communitate, & ſeuerius tractari. Et ſic durante cauſa
 metus non videtur purgari. & hoc idem tradit Angelus
 in l.

A Notandum eſt,
 quod in conſi. cxxvij.
 viſo instrumento. col. j.
 in fine, lib. v. &
 Domini. in conſi. xxij.
 quia diffuſè. col. j.
 Et hoc præſertim vide-
 tur procedere accedente
 interuallo temporis
 propter quod metus
 purgari præſumitur:
 vt not. Bald. in d. l. ij.
 cum ſimil. vbi tradit
 Alexan. Et iſta conſuſio
 ſanè intelligitur, &
 bene procedit ceſſante
 cauſa metus.

in l. qui aliena. §. Celsus. de acquiren. hered. vbi cōcludit
 quod si sit contractus venditionis celebratus per metum
 si postea traditio rei vendita facta sit ex interuallo du-
 rante eadem causa metus, illa traditio videtur facta per
 metum. & sequitur Alex. ibi, inferendo post Ang. ad con-
 fessionem factam ex interuallo post torturam. Et idem
 cōprobatur ex decisione quam ponit Bart. in l. ob tur-
 pem. col. fi. ver. & adeò in quaestione de facto. §. de cond.
 ob turp. cau. de marito ¶ qui verberauit vxorem quæ no-
 lebat consentire cuidam instrumento: si postea ex inter-
 uallo mulier consentit, certe, dicit Bar. videtur consensisse
 metu mariti: quia donèc durat matrimonium, durare
 dicitur metus. Et idem not. Abb. in c. accedens. in iij. not.
 de procurat. vbi inquit, ille qui tenetur alicui libertatē
 restituere, non liberatur, illum releuando simpliciter in
 suo territorio: quia nō dicitur esse in libertate, cū de fa-
 cili retineri possit. Et not. Bar. in l. qui in carcere. §. quod
 met. cau. Et idem in simili casu tradit Pet. de Anch. i. cōsi.
 ccix. §. allegato. col. fi. & in alio simili casu de rege Cypri
 scribit Card. in consi. cxxxvij. redemptoris omnium, qui
 est rex regum. & Cald. in consi. j. in tit. quod met. cau. Et
 Abb. per illum tex. in c. accedens. circa fi. de conuer. con-
 iug. Are. in consi. xiiij. viso & diligenter considerato. col.
 x. quod restat nūc videre de quarto dubio. Alex. in cōsi.
 viso processu. col. iij. libr. iij. & And. Sicul. in consi. diu.
 col. xiiij. & sequenti. lib. j. & in consi. vlti. col. xj. lib. ij.

In l. Furiosi. Argumenta.

- 1 Prodigus quis vere dicendus.
- 2 Prodigus non verbis, sed factis agnoscitur.
- 3 Testes prodigum asserentes rationem assignare debent.
- 4 Prodigus non petenti datur curator. & nu. 7.
- 5 Prodigus in acquirendo asimilandus est pupillo.
- 6 Prodigus in delictis non toleratur, sicut in contractibus.

REGVLA XL.

FURIOSI uel eius cui bonis interdicitur, nulla
 fuoluntas^a est.

^a Voluntas. Fu-
 riosus tñ obliga-
 tur ex contractu
 in quib' ob-
 ligatio cōtrahi
 potest ipse sine
 consensu. p. text.
 in l. furiosus. §.
 de actio. & ebl.

¶ DE furioso dictum est in regula in negotiis. §. co-
 hic dicendum est de prodigo. Et de æquiparatione quæ
 hic facta videtur.

¶ Nam prodigus dicitur, ¶ qui nec tempus nec finem ha-
 bet expensarum. Sed bona sua dilacerando & discipando
 profundit. l. j. §. j. suprā de cur. furio. Et prodigus cogno-
 scitur

- 2 scitur ex factis, non ex sermonibus: vt non Bartol. in lib. qui. §. diuus. §. de tut. & cur. da. ab his.
- ¶ Et prodigus dicitur, qui expendit vltra substantiam suam, citra necessitatem: vt no. Ange. no. de coll. in §. cum verò. in authen. vt deter. sit nume. cler. col. j. Et not. Ang. Aret. in §. furiosi. in fin. instit. de curat.
- 3 ¶ Et ad probandum quem esse prodigum, debent testes assignare rationem: quia vident quotidie illum dilapidare & exponere valde vltra facultates eius. ita Bald. dicit in l. vbi adhuc. col. antepe. C. de iur. dot.
- ¶ Et probatur quis furiosus, vel prodigus, si cõiuncti habeant illũ pro furioso vel prodigo. vt no. Bal. in §. item furiosi. inst. quib. non est per. fa. test. Alex. refert & sequitur in consi. l. iij. ad qua. situm. lib. j.
- ¶ Et per datione curatoris probatur q̄ quis sit prodigus, vel furiosus: quia pro decreto præsumitur: vt no. Bal. Ange. & Sal. in l. cum te. C. de prob. cum si. vt Alex. tradit in consi. l. xxij. viso & opportunè discusso. col. iij. lib. ij. & Cor. Perus. in consi. xxj. visa dicta repudiatione. lib. ij.
- ¶ Et ille qui est datus curator, non potest dicere, nec auditur si dicat illũ nõ esse furiosum, vel prodigũ cui datus fuit curator: vt tradit Rota in v. deci. in tit. de test. in anti. cum simi. vt prosequitur Veli. in c. lator. col. ij. de re iud.
- ¶ Et talis prodigus æquiparatur furioso, vt hic dicitur. Ad idem text. in l. Fulcinius. §. ad eò. in versi. idemq̄; & in prodigo. §. ex quib. cau. in poss. ea. in l. is cui bonis de ver. oblig. & in l. si prædia. §. de reb. eo. in l. j. C. de cura. fur. & in §. hæc dicimus. in auth. vt qui se res ini. obli. ha. perhi.
- ¶ Et propter istam æquiparationem dicit Bald. in l. qui habet. in prin. versi. quid in prodigo. §. de tute. quod prodigo etiani nõ perentur datus potest curator: quia furioso æquiparatur: vt not. Bartol. in l. hæc autem. in prin. §. ex quib. cau. in poss. catur.
- ¶ Et pari ratione concludit Bar. post antiq. in l. ex facto. col. vj. ver. quero vtrũ. de vul. & pup. q̄. sicut furioso substitui potest, ita etiam prodigo, cum ñ. vt ibi tradit Alex.
- ¶ Et au talis æquiparatio de furioso ad prodigum procedat vbi sit eadem ratio, videlicet quãtum ad hoc ne prodigus faciat deteriorem eius conditionem, quia illis bonorum diminutio interdicta est. l. Iulianus. in princ. §. de cura. fur. l. si is qui. §. fin. §. de tuto. & cura. da. ab his. & ita regula ista loquitur.

& dationem curatoris: vt supra dictum est. Ergo non videtur citatio necessaria sicut in furioso: & quia etiā prodigo datur curator non petenti, vt dictum est. Et non potest prodigus impedire interdictionē administrationis, nec dationem curatoris, ergo citatio non videtur necessaria. l. iij. §. j. de fideicom. lib. Et per illū tex. ita arguit Paul. de Castr. in consi. xxxiij. super primo dubio secundum formam nouam. in nouis. in ij. volu. Oldr. in consil. xcy. ex forma ipsius statuti. in fin. & Rom. in consi. ccxij. quo ad primum. cum si. vt dixi in regu. qui potest. §. eod.

id quod tenet Barb. in consil. lxx. in ij. volu. v. col. in prin. q. vbi est notorium parti absenti nullam comparere defensionem: tunc non requiritur citatio: quod not. H. C.

In l. Non debet auctori. Argumenta.

- 1 Actor procuratorem reuocare non potest post litem contestatam, sicut nec reus.
- 2 Reus usque privilegii utitur, quibus & actor.
- 3 Actor non debet meliori condicione, quam reus.

REGVLA XLI.

Non debet auctori licere, quod reo non permittitur.

- 1 ¶ EADEM regula habetur in reg. 3 non licet actori. l. i. §. eod. tit. in vj. Et ibi secundum Dy. exemplificatur. T. q. sicut non potest reus post litem contestatam reuocare procuratorem. l. post litem. §. de procur. pariter nec actori licet. l. quæ omnia. §. eod. tit.

¶ Et ad hoc facit gloss. in clement. sape. de verb. signific. in verbo, voluerit. quæ dicit, quod illud quod non permittitur reo in conuentione, non debet concedi actori in reconuentione.

- 2 ¶ Et ideo si actor impetrauit quod causa terminetur appellatione remota: idem erit in casu reconuentionis contra actorem: vt not. glo. per illum tex. in c. ij. de mut. pet. & Bal. in c. j. §. in quibusdā. in vers. simile habemus. de consue. recti feudi. & si actor impetrauit in causa ciuili, q. reus debeat personaliter comparere, etiam actor cogitur personaliter comparere: vt no. Domin. in c. j. col. ij. in ver. quid si actor. de dol. & contu. in vj. & facit ista regula non debet licere actori quod reo non permittitur.

¶ Vnde si agens pro liquidatione instrumenti quod ex forma statuti paratam habet executionem, habuit dilationem ad liquidandum, pariter in tali dilatione poterit

reus articulum facere; & probatur contra liquidationem: vt not. tra-
dit Bal. in l. si causam. col. fin. ver. apponitur poena. C. de excep. rei iud.
¶ Et in effectu regu. ista videtur vera, q̄ actor non debet esse melioris
conditionis, quam sit reus, non autem dicit q̄ à pari procedant actor &
reus, vt dixi in c. p̄ de probat. col. xxv. Nam causa rei fauorabilior est: vt
in reg. fauorabiliores. 7. eo. cap. ibi videbimus quando à pari procedant
actor & reus: & in quibus melioris conditionis sit actor, quam reus.

In §. in re obscura. Argumenta.

- 1 Damnum vitanti plus fauendū, quam lucrū querenti, qualiter intelligendū.
- 2 Præilegiatus damnum fugiens quo vtatur remedio aduersus præilegiatum
quærentem lucrum.

IN RE obscura melius est fauere repetitioni, quam aduentitio
lucro.

REGVLA ista intelligitur quando tractatur de damno euitan-
do, vt glo. hic dicit: ¶ alia esset melior conditio possidentis in pari casu
vt in reg. in pari causa. 7. eod. l. tertium. §. si. 7. de minor. in l. si seruum. §.
sequitur. in fi. de verb. obl. Sed quando altera tractat de damno. eius cau-
sa fauorabilior est contra illum qui tractat de lucro: vt hic dicitur. Et
ideo ¶ tali casu præilegiatus qui tractat de damno euitando, vtitur præ-
uilegio contra præilegiatum qui tractat de lucro. l. si. 5. ex qui. cau. ma.
& in c. auditus. de testi. in integ. & no. Bal. in auth. perpetua. C. de fac. san.
ecc. Pet. de Anch. in consi. xxxvj. contra lo. Marianum. Pau. de Ca. in con-
sili. cccxliij. alias cccxviij. vt bene attingatur. in fin. Roma. in consi. clxxxij.
amplissime doctor. col. pe. & Ange. Aret. in §. rursus. col. ij. in l. de act. l. 5.
dixi in c. in presentia. de proba. in vj. charta. in gloss. fin. Nam alia ratio
damni alia ratio lucri habetur: vt dictum est supra cod. in regu. in eo in
princ. vbi videndum est.

In l. Qui in Alterius. Argumenta.

- 1 Hæres in rebus defuncti iustam ignorantiam prætere potest.
- 2 Hæres emphyteutæ non cadit iure, si fundum emphyteuticum vendiderit.
- 3 Hæres, testamenti notitiam habere præsumitur.
- 4 Hæres in damno vitando propter ignorantiam excusatur.
- 5 Hæres quare conuentus ch ignorantiam excusetur, conueniens autē non item.
- 6 Protectans se esse procuratorem vel hæredem, in instrumento hoc ipsum præ-
bare debet.
- 7 Reus iusta litigandi causa vsus, succumbens ab expensis excusari debet.
- 8 Reus publicato processu, vel instrumento producto delitens, ad expensas da-
mnari non debet.
- 9 Debitor in expensis non damnatur, si citatus absque interpellatione debitum
fatur.
- 10 Reus quando ad expensas merito damnatur.
- 11 Dolus actoris quando eum dolo rei veniat compensandus.
- 12 Reus ex iusta causa ab expensis excusari potest, non item actor.

QVI in alterius locum succedunt, iustam habet causam ignorantia, an id quod peteretur, deberetur. Fideiussores quoque non minus quam heredes iustam ignorantia possunt allegare. Hac ita de herede dicta sunt, si cum eo agatur, non etiam si agat. nam plane qui agit, certus esse debet: cum sit in potestate eius quando velit experiri: & ante debet rem diligenter explorare, & tunc ad agendum procedere.

¶ E A D E M regula habetur in regula cum quis. eo. tit. in sexto.

1 ¶ Nota quod haeres habet iustam, & probabilem ignorantiam in rebus defuncti. Quia in facto alieno ignorantia probabilis est. l. si, s. pro suo. l. si mulier. s. ad Velleia. Et ideo ex tali ignorantia haeredi datur restitutio: vt no. Bar. in l. ad diem. in l. cum filius, §. in hac. de verb. oblig. Dyn. in regu. cum quis. eo. tit. in vj.

A ¶ Et de haerede emphyteutae a no. per glo. fi. in l. ij. C. de iure emphy. cum simi, vt late tradit Alex. in d. §. in hac. col. ij. Et Card. in consi. xciiij. respondeo quod.

¶ Et per istum text. dicit Bar. in l. non ab re. in fi. C. vnde vi. quod haeres si ignorauit rem conductam a defuncto, non tenetur poena illius legis.

2 ¶ Similiter ¶ si haeres emphyteutae ignoranter vendidit fundum emphyteuticum, non cadit a iure suo. Et dominus volens reuocare, debet probare scientiam b: quod est not. dignum. ita Bal. in c. j. §. si vasal. feu. in fi. in tit. si de feu. fuer. controuer. inter domi. & agna.

¶ Et quando haeres ex facto suo & propria culpa conuenitur, omnino propter iustam ignorantiam excusatur: vt not. Pau. de Cast. in consi. xx. vltra ea quae superius alleg. sunt. Et in simili casu tradit Corn. Perus. in consi. cx. videtur in hac consultatione. col. fin. lib. j. vbi inquit, quod text. in l. j. C. de dona. quae sub mod. non habet locum in haerede qui ignorauit obligationem de alimentando.

3 ¶ Et praedicta conclusio procedit nisi agatur de his quae in testamento continentur, de quibus haeres praesumitur habere notitiam. l. non est ferendum. s. de transac. Nam post aditam haereditatem haeres praesumitur habere notitiam de testamento: vt no. Bal. in l. caetera. §. si. in versi.

N secund

secundo noto. de lega. j. & in l. si tutor petitus. in versicu. sexto fallit. supra de peri. tuto. & dicit Bald. in l. eius qui. col. penult. s. si cert. peti. quod veritas est, quod quilibet hæres etiam suus a post immisionem factam præsumitur scire, & vidisse testamentum. & idem Pau. de Castro in consilio x. clarum est in iure. cum similibus. vt tradit Alexan. in l. qui Roma. §. duo fratres. charta antepenult. de verb. obliga. & secundum istam conclusionem consulit Alexan. in consi. iij. videretur inspectis his. columna penult. lib. ij. & not. Abbas in consilio xix. facti contingentia. lib. ij. & in consilio liij. videtur primo. circa fin. eod. libro ij.

¶ Secundo ista regula intelligitur vbi agitur de damno vitando: quia hæres excusatur propter ignorantiam, vt hic dicitur, cum simil. Ad idem text. in l. in summa. §. si seruum. s. de condic. indeb.

¶ Secus si agatur de causa lucratiua: quia hæres ex iusta causa ignorantie non excusatur: vt not. per glo. in d. §. si seruum. per tex. in §. res legata. versu. si verò. in si. de leg. vbi hæres tenetur ad estimationem serui legati quem ignoranter manumisit: & non excusatur hæres quominus ad estimationem serui manumisi teneatur, licet legatum serui relictum fuisset in codicillis: vt est text. in l. si seruum. §. de illo quaritur. de verb. obliga. & ad idem text. in l. quidam ita. §. qui filium. in fi. s. ad Trebellia. vt colligitur ibi. Hoc amplius, & si ignorasset filius codicillos à patre factos, nihilominus hæres eius seruū præstare debebūt, ne factum eius alteri damnum afferat. ad idem text. in l. si quis inquitinos. §. j. de leg. j. & facit text. in l. si. de leg. ij. Et ratio in iuribus præalleg. videtur: quia hæres prætendit causam lucratiuam. vt glo. dicit in d. §. si seruum, vbi Bart. sequitur. & in d. l. si seruum. §. de illo quaritur. & ibi Alexan. post alios. & idem Ange. Aret. in dicto §. si res legata. in fi. post alios quos ibi refert. & in dictis legibus duo concurrunt: causa lucratiua hæredis, & regula que dicit quod factum vnius alteri nocere non debet: vt dicitur in dicto §. si quis filium. in regu. non debet. infra eodem.

¶ Tertio, ista regula habet locū in hæredē qui conuenitur: secus si agat, quia ex ignorantia probabili non excusatur: quia debet inuestigare, cum in potestate sua sit quando agere vult: vt in tex. hic dicitur. & facit tex. in l. si quando. do. C.

do. C. de dilat. cum simi. alleg. in glo. & inter alia allegat
l. pure. §. si. §. de doli except. De cuius intellectu dixi in c.
si autem. de rescript.

¶ Et istam l. in ista parte limitat Card. dupliciter in con-
sil. xciiij. alleg. vbi primò dicit, quòd dicitur hic de acto-
re, licet nõ debeat excusari sicut reus, per hoc non tollit-
tur quin etiam ipse actor ex aliqua causa probabili pos-
sit excusari. alleg. not. per glo. in c. ij. in versic. non fecis-
sent. de oper. noui nun. & xij. quæst. j. in c. expedit. in gl.
si. & de hoc inferius dicam.

¶ Secundo limitatur procedere quando probatio est fa-
cienda ab ipso actore: secus si probatio fieri debet per
libros qui non sunt in potestate actoris, sed alterius. &
sic pendet ex facto alieno in quo probabilis est ignorã-
tia. l. si. §. pro suo. & not. in c. ab excommunicato. de re-
script. Ista tamen secunda limitatio satis videtur includi
sub prima.

¶ Circa ea quæ dicit Bar. hic, primò notandum est, quod
de protestatione dicit & idem Bar. in l. si quis inficiatus.

6 §. de posi. vbi inquit, ¶ quòd si tu protesteris mihi quòd
tibi soluiam, quia sis procurator vel haeres, debes facere
fidem a per instrumentum: aliàs ego non sum in mora.
& idem in l. grege. §. cum pignori. in versic. aduerte quòd
si denunciatio. §. de pig. cum simil. vt tradit Alexan. in l.
de pupillo. §. qui procuratorio. in prin. §. de noui oper.
runcia. & in consi. xc. visis processibus. col. penult. libro
ij. & in consi. clxxij. visis & opportunè discussis. col. j. in
fi. eod. lib. ij.

7 ¶ Secundo nota, ¶ quòd reus qui succubuit, excusatur ab
expensis b si habuit iustam causam litigandi. & idem no.
Bar. in l. qui solidum. §. etiam. in j. nota. de lega. ij. in l.
properandum. §. si autem alterutra. in prin. C. de iudi.
& in l. iij. post glo. ibi. §. si rem. de leg. ij.

¶ Et iusta causa exemplificatur per Bar. hic, quando reus
desistit à lite post productione instrumenti in quo app-
aret de iure actoris: vel post publicationem testium, ex
quibus apparet de meritis causæ in fauore actoris: nam
excusatur ab expensis, si à lite desistat. Si verò prosequa-
tur litem post productione instrumenti, vel post publi-
cationem testium, debet condemnari in expensis postea
factis: sed excusatur ab expensis quas actor prius fecit.
vt Barto. hic concludit, & clarius idem tradit in l. si quis

~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

b Expensis. In
hac materia ex
pensarum quado
excusatur quis
vide latè apo-
stol. Dyn. in re-
gu. cum quis. de
regul. iur. lib. vj.
in nouis impres-
sionibus. super
litera b. & Lan-
fran. de oria. in
repet. c. quoniã
contra. de pro-
batio. in versic.
expensa. latif.
simè per Mod.
in l. properan-
dum. §. si autem.
de iud. & Socin.
in tract. fallen.
in regu. cxxxix.
H. C.

^a Ut Alexan. Idem ibi Ias. in v. col. versu. secundo quarto.

^b Roma. Adde Felin. in c. nouit. de iudiciis. fi. col. versu. monitio. vbi refert omnes tenentes hanc opin. Guli. de Cug. & Barb. in addi. ad Abb. c. ij. hic allega. & Paud. Cali. in l. quidam Iherus. de ferutu. vrba. pradio. & Felin. in c. quoniam contra. de proba. in ix. col. in ver. hanc limitationem. vbi vult quod etiam si confitear coram iudice prae-

dente interpellatione, qd nihilominus condēnetur in expensis citationis, & idē colligitur ex mente Roma. in d. singu. sed aduerte ad vnum quod Rom. in sequenti singu. nu. 397. & Felin. vbi s. vult quod in dubio praesumatur praecessisse extraiudic. monitio per singu. s. communiter extraiudic. ut ibi per eum quo sequitur, quod reus qui confessus est coram iudice, venit condemnandus in expensis libelli & citat. quia praesumitur praecessisse dicta monitio extraiudic. cuius contrarium vo-

inficiatus. s. de pos. & in d. l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudi. cum simi. vt Alexan. ^a ibi scribit col. ij. versu. iuxta hoc. & idem Pet. de Anch. in cons. cccxxvj. super primo dubio subtiliter. & idem Ange. in l. destitut. s. de iud. Abb. in c. ij. in fi. de secun. nupt.

¶ Sed tamen aduertendum est in ista conclusione instrumenti quam communiter omnes sequuntur, ¶ nam quando post productionem instrumenti vel publicationem processus reus à lite desistit: clarum est quod non debet condemnari in expensis propter iustam causam quam habuisse videtur. & in hoc communis conclusio placet. Sed si reus non obstare productione instrumenti vel publicatione processus sive lite prosequutus, & succubuit, videtur qd debeat in expensis totius litis condemnari, non solum in expensis factis post instrumenti productionem vel publicationem processus, vt omnes tenent, sed etiam in expensis factis prius, a quibus non videtur excusari. ex eo quod malam litem prosequutus fuit, etiam post productionem vel publicationem. Quo casu verisimiliter videtur quod etiam si à principio noticiam habuisset de instrumento postea producto. quod tamen non cessasset à lite: ideo in expensis totius litis debet condemnari. Et hoc in simili casu tradit Rom. ^b in singu. cccxcvj. alio sero dominus Manuel. vbi inquit, ¶ quod si creditor citatus absq; interpellatione debitum confitetur, non debet condemnari in expensis: quia sicut citatus coram iudice debitum confitetur, ita videtur quod appellatus de his similitur rationes naturales, de quibus per eum in d. singulari. cccxcvj. vbi dicit, quod qui confessus est coram iudice debitum quod ita interpellatus de his similiter confessus fuisset. & sic quod non est condemnandus in expensis. cogita si potest dici quod ista praesumptio interpellatio qua causatur à communiter accidentibus, stolarur per confessionem factam coram iudice, & per consequens hoc casu non veniat condemnandus in dictis expensis: & in quantum dixi de argu. à communiter accidentibus, an sit validum in iure tam in criminalibus quam in civilibus, vide latissime Hippolyt. de Marsil. in singu. primo. incipien. argumen. à communiter, & per do. Philip. in cons. clxxxij. incipien. & pro tenui facultate. in ij. col. versu. & communiter fieri, & c. H, C,

milititer confessus fuisset. Secus dicit Rom. si debitor cōuentus debitum negavit: quia tunc debet in expensis condemnari, licet extraiudicialiter interpellatus non fuerit: quia verisimiliter sicut debitum in iudicio negavit, ita etiam interpellatus negasset. & ita Rom. consuluit in loco supra alleg. Et fuit distinctio Guli. de Cū. in l. edita. C. de eden. vt Ange. refert in l. debitores. C. de pig. & Abb. in c. ij. de accusa.

¶ Et similiter in casu nostro videtur dicendū. Nam qñ producto instrumento vel publicato processu reus cessat à lite, excusatur ab expensis. Quia verisimiliter si talē notitiā à principio habuisset, non litigasset ex quo nūc desistit. Secus videtur qñ totā litē prosequitur, non obstāte productione instrumēti, vel publicatione processus: quia tunc verisimiliter si à principio litis talē notitiā habuisset, voluisset litigare: & cessat ratio quæ cōsideratur quādo desistit: & ideo semper videtur malam litē prosequutus, merito succumbens, in expensis totius litis debet condemnari.

¶ Et ista declaratio optimè applicari potest ad illud quod dicitur in exceptionem. de excep. ¶ quod reus qui malitiose distulit opponere exceptionem excōmunicationis, vt actor vexaretur litibus debet condemnari in expensis factis per actore. & idē dicit Bal. in d. c. exceptionē. de illo qui calūniose distulit producere instrumentū, a vt nō audiatur postea nisi relictis expensis. Nam hoc videtur intelligendū quādo aduersarius cui expensæ solui debēt, à lite desistit. Secus videtur si postea etiam litem iniustam prosequatur. Quia verisimiliter etiam à principio opposita exceptione excōmunicationis, vel productio instrumento non desistisset à lite. vnde tali casu patet qd malitia rei in non opponendo exceptionem, vel non producendo instrumentū, non fecit actori praiudiciū: & sic videtur cessare ratio. d. c. exceptionem. ideo debet cessare eius dispositio. c. cū cessante.

¶ de appel. l. adigere. §. quāuis. s. de iure patro. ¶ Nam licet reus qui distulit opponere exceptionē, vel producere instrumentū, videatur esse in culpa vel dolo: pariter etiam aduersarius qui postea etiā litem iniustā prosequitur, videtur esse in dolo. & ideo dolus cū dolo debet cōpensari. l. si duo. s. de dolo. l. si ambo. s. de cōpensa. Et in simili no. Abb. in d. c. exceptione. col. antepe. post alios quos ibi refert. Et fit ista compensatio, vt reus qui distulit apponere exceptionem vel producere instrumētum, non teneatur in expensis. Actor tamen qui fuit prosecutus litē iniquam, post exceptionē oppositā vel productionē instrumenti, si succubuit, debet cōdemnari in expensis, secundum regulā l. properādū. §. siue autē alterutra. C. de iud.

A. Instrumentum.
Adde. l. l. d. l.
properandū. §.
litē autē colū.
v. de iudi.

¶ Tertio & vltimo not. ¶ quòd licet reus iustus ab expensis ex iusta causa excusetur. vt s. dictum est. Secus videtur in actore. vt Barto. dicit per istum text. non tamen precisè intelligatis quòd actor non possit excusari. Sed in actore requiritur causa magis iusta, quàm in reo. idè Barto. dicit in l. eum quem temere. s. de iudic. in versi. ad vnum tamen aduerte. alleg. istam l. & fatetur Bartol. hic quòd etiam ex parte actoris potest esse iusta causa: videlicet quādo actor destitit cognito quòd debebat desistere: & tunc releuatur ab expensis. l. destitisse. s. de iudi. Et hoc intelligendum videtur quando à principio habebat euidenter iustam causam litigandi. & contrarium ab eo perferutari non potuit^a: & sic cessat ratio quæ in text. allegatur. & de iusta causa in persona actoris no. Cardin. in consilio xciiij. s. alleg.

In l. Nemo ex his. Argumenta.

- 1 Homicidium negans, si conuincatur, potest de defensione excipere.
- 2 Sententia quandoquæ à reo potest dici nulla, & si qua sit, ab eadem appellare potest.
- 3 Libellus admittitur, quo quis sententiam nullam dicit, vel in integrum restitui petit.
- 4 Reus præscriptionem vel priuilegium disunctiuè potest opponere.
- 5 Reus exceptiones, quas obijcit, probare tenetur.
- 6 Negans in quibus casibus puniri possit.
- 7 Exceptiones plures falso opponens, à iure de mendacio puniri solet.
- 8 Negans quali defensione vti dicatur.
- 9 Exceptio tolli potest statuto, sed non defensio.

REGVLA XLIII.

NEMO ex his qui negant se debere, prohibetur etiam alia defensione vti nisi lex impediatur.

^a Defensione. vide latè addi. Dyn. in d. regu. nullus, super litera, a. in nouis impressiomb⁹. H. C. e Adde latè addit. Dy. in d. regu. nullus, in addi. super litera, a. la. ij.

¶ **E**ADEM regula habetur in regula, nullus pluri- bus. eo. titu. in vj. & idem dicitur in l. nemo prohibetur. s. de exceptio. vbi gloss. dixit hoc etiam procedere in exceptionibus contrariis c. Et hoc clarum est si conditionaliter proponatur: vt not. per glos. in l. si quidem. C. de exceptio. & tradit Dyn. in dicta regul. nullus. colū. ij. versu. vnde videtur mihi. vbi exemplum ponit in eo qui negat debitum: & si contingat probari, opponit exceptionem pacti de non petendo, vel solutionis. Et ista cautela vti-
tur

tur aduocati. Quia primo negant, deinde sub conditione exceptiones opponunt: vt dicunt Bald. Angel. & Salic. in d.l. si quidem. & idem Bald. in l. j. colum. v. versic. circa secundum. C. de furt.

1 ¶ Et ideo ¶ accusatus de homicidio^a, pōt opponere negando se cōmississe homicidium: & si probetur, potest dicere se illud fecisse ad defensionē: vt no. Bar. in l. cum de indebito. §. de probat. in authen. contra qui propriam. C. de non nu. pecu. vt etiam Bal. col. pen. ver. iuxta prædicta quero. Abb. in c. is qui. in princ. per illum text. de solu. & hoc not. Pau. de Cast. in consi. xxxvj. in præsentī casu. Et istam communem opi. dicit Soci. in d. l. nemo in si.

2 ¶ Et in simili ¶ procedit libellus in quo reus condemnatus dicit sententiam nullam: & si qua sit: appellat: vt not. Bar. in l. si expressum. in iij. q. §. de appel. glo. & Bar. in l. j. C. quādo prouo. §. Bal. ibi in versu. quinto quero. idem Bal. in tale pactum. §. qui prouocauit. in xvij. q. §. de pac. Specul. in tit. de senten. §. iusta. versic. sed nunquid. & Cuma. in consi. xxxvj. proponitur. Abb. post Host. & alios in c. dilecto. de appel. & dixi ibi post Perusinum.

3 ¶ Sic etiam ¶ admittitur libellus in quo quis dicit sententiam nullā: vel petat restitutionē in integrū. c. cōstitutus. vbi Abb. de resi. in integ. per illū tex. & idem Abb. in c. cū olim. col. ij. de priuileg. Et non solum conditionaliter, vt §. dictū est, sed etiā simpliciter exceptiones cōtrariæ opponi possunt. Quia in dubio oppositæ videtur disiunctiue: vt no. Inn. in c. auditis. de præscri. vbi Abb. col. vij. tertio opponitur. Et ideo potest reus excipere, quod soluit, & quod in testamento liberatus sit: vt no. Bar. in l. j. C. de

4 fal. causa adiect. leg. in ij. opposi. ¶ Similiter ¶ reus potest se tueri ratione præscriptionis & priuilegij disiunctiue: quia de vna exceptione transit ad aliā: vt no. per glo. in d. c. auditis. in versic. præscripsisse. de præscrip. & bene facit tex. in c. cum personæ. §. quod si tales. de priuile. in vj. & Abb. declarat in c. abbate. col. ij. de verbo. signi. Et prædicta procedūt in pluribus actionibus contrariis: secus esset vna exceptione contraria in qua reus non auditur si contrarietatem contineat. l. ij. versic. sed si alius. & ibi Ang. §. quādo appel. fit. & no. Bar. in d. l. nemo. facit text. in c. solitudinem. de appel. in l. j. C. de fur. & in regula. vbi repugnantia. j. eod. cum simi. declarando, vt ibi dicam.

5 ¶ Secūdo ¶ regula pcedit in pluribus exceptionibus quæ

^a Homicidio.
Adde latif. las.
in l. j. C. de furt.
tit. si. col. versic.
quid in criminalibus.
& eundem in l. vt vim.
§. de iusti. & m.
& qualiter hoc probabitur? dic quod pōt probari per testes deponentes de credulitate. ita Hippol. de Marfil. in sing. xix. inci. tu scis. vbi alleg. quamplures item potest etiam probari per coniecturas. vt in eodem singula. in fin. Hiero. Chuc.

per reum probari debent: & actor non grauat onere probandi, vt in exceptione præscriptionis, & priuilegij, & pacti de non petendo. Secus si actor grauatus sit onere probandi: vt quia reus negat numeratam esse pecuniam: & etiam se soluisse dicit. Nam istæ exceptiones simul opponi non possunt: vt no. Barto. in d. l. nemo.

¶ Sed talis differētia nō videtur procedere: quia, vt s̄. dictū est, exceptiones cōtraria: in dubio disiunctiue oppositæ vidētur: vt no. Inn. in d. c. auditis. ergo nihil ob stare videtur quominus simul pponi possint: & quia nō videtur subesse ratio diuersitatis. Nā quando reus opponit exceptionem priuilegij & præscriptionis: vt in d. c. auditis. ipse reus probat vtrāque exceptionē, quia habet actor fundatā intentionem de iure cōi: & ita hoc procedit secūdū regulas iuris cōmunis. Et eodem modo videtur quā reus negat qđ petiit, & etiā dicit se soluisse, secūdū regulā iuris nō tenetur probare negatiuā. l. actor. C. de prob. ideo actori onus probādi incumbit secūdū ordinē iuris. Et propter hoc nō debet magis in isto casu quā in alio reus repelli: quia negās regulariter non punit, nisi in quibusdā casibus specialiter in iure expressis. l. si. s̄. de rei v̄. in auth. cōtra qui p̄. priā. C. de nō nu. pecu. cū sim. ideo qđ fit lege permittēte, p̄. nā nō meretur. l. Gracchus. C. de adult. vnde sicut in casu præcedēti cōtraria pponi possunt, ita videt in casu isto: quia in vtroq; casu videt eadē cōtrarietas quæ excipiēdo admittitur: vt latius dixi in c. pastoralis. col. vj. de excep.

¶ Tertio, regula fallit si lex impediatur vt hic dicitur: & exempla sunt in gloss. † in omnibus casibus in quibus mendacium ponitur: nam non licet vt pluribus exceptionibus, absq; p̄. nā mendacij imposita à iure: vt not. Barto. in d. l. nemo. & Ange. in §. illud. el. ij. in authen. de trien. & semis. Et per istam regulam videtur dubitabilis decisio a, quam tradit An.

~~Actio in re~~
~~si postea conuictus confiteatur~~
~~perdit beneficium celsionis~~
~~propter mendacium~~
~~& ibi reprobat Salice~~
~~qui tenet contrarium~~
~~in l. j. C. qui bo. ced. poss. nam pro opinione~~
~~Salic. facit ista regula.~~

¶ Non obstat quod dicitur de mendacio quod ponitur, quia illud habet locum solum in casibus in iure expressis: quia iure suo quis priuari non debet, nisi expressum sit not. Bal. in authen. ex testamento. col. penul. C. de col. lat. per text. §. cum igitur. in authen. de non elig. secund. nubē. & no. per glo. in c. fin. de iure patron. Et ita arguit Alex. in consi. c. ij. videtur prima consideratione. col. pen. lib. j. Et de ista quæstione no. Bal. in d. l. j. C. qui bo. ced. poss. colum. j. vbi distinguit.

¶ Similiter ista regula facit pro eo quod Alex. tenet in l. vinum.

vinum.col.ij.ſi cert. peti.vbi tenet contra Roman.& cōcludit quōd difficultas excusat à mora etiam post negationem factam:& ad hoc bene facit iste text.

- ¶ Vltimo not. istum text. ibi alia defensione vti. ¶ quōd negās dicitur vti defensione, vt colligitur ex illa dictione alia, quæ denotat similitudinē: vt not. in l. si fugitiui. C. de ser. fug. & in l. si vbi Bal. C. de his qui à nō domino. Et licet negatio dicatur defensio, non tamē propriē dicitur exceptio: vt not. Bal. in rub. extrā de excep. & idem Bal. in l. j. col. xv. ver. restat. C. qui accu. & in l. peremptorias. col. v. ver. quæro, dicit statutum. C. sen. rescin. non pos. declarādo vt dixi in d. rub. extrā de excep. ¶ Et ideo licet per statutum tollatur exceptio, non tollitur defensio: vt no. Domin. c. j. in gl. ij. de lit. contest. in vj. cum sim. vt dixi in c. ex parte. col. pe. de offic. deleg.

In §. Quoties. Argumenta.

- 1 Actio certa ex pluribus, quæ competunt, est eligenda.
- 2 Reus sese tueri potest pluribus collationibus, aut etiam electionibus.
- 3 Legitimari pluries quis potest, & se pluribus tueri legitimationibus.

QVOTIES cōcurrunt plures actiones eiusdē rei nomine, vna tantum quis experiri debet.

- ¶ NOTATA ¶ ex pluribus actionibus ad idem cōpetētib⁹, vna tantū eligi debet. ad idem tex. in l. q. in hære. de. §. eligere. ſ. de trib. in l. cū filius. §. variis. de leg. ij. cū si. & facit tex. in c. & qui duas. a de elec. in vj. Et ista regula bene procedit in actore, p̄put loquitur: secus est in reo qui potest se defendere pluribus exceptionib⁹: vt ſ. ea. l. in prin. & no. per gl. in d. §. eligere. Et similiter tex. in d. c. & qui duas. procedit in actore: ¶ secus est in reo qui pōt se tueri ex pluribus collationib⁹ b vel electionib⁹ vt no. Card. in c. post electionē. per illum tex. de concess. p̄ben. & Abb. ibi in tertio notabili. & idem Abb. in c. cū olim. el. secūdo, circa fi. de priuilegiis. Lopus in allegatiōe clij. & est vltima in ver. ad secundam quæstionē. Cal. in cons. vij. de elect. Ro. in cōf. ccccxxxij. quo ad primū. in secūdo dubio. Domin. in d. cap. & qui duas. Et hoc declaratur per Ro. an cōf. ccl. in casu propositæ cōsultationis. in secundo dubio. & per Abb. in c. cū olim. in gl. in verbo, elusionem. de re iudi. ¶ Et ad prædicta facit: quia pluries qs legitimari potest, & ex vtraq; legitimatione poterit se

A Duas. vbi vs de Anch. qui singulariter loquitur. Hic. C.

B Collationibus. Adde Fely. ca. cum olim. de re iudica. & latifis. in repet. ca. in nostra. de re scriptis. in ij. col. in ver. titulus multiplicatur, & c. Hieron. Chuc.

N § tueri:

queri: vt tradit Paul. de Castr. in cons. cccxxvij. viso testamento. circa fi.
 ¶ Item regula, vt dixi, procedit in actore qui à seipso certificari debet.
 Secus si factò aduersarij impediatur: quia tunc libellus incertus admit-
 titur: vt dicit Bar. hic per illum tex. alleg. in glo. in l. j. §. qui autem. §. quo-
 rum leg. vbi Barto. idem dicit cum simili. vt tradit Alexan. in l. vbi autē.
 §. qui illud. de verborum obligat. & in cons. clxxxij. lectis & ponderatis.
 libr. ij. & dixit in l. edita. in secundo genere cumulationis. C. de eden. &
 etiam dixi ibi de intellectu. §. sed neque. in authentic. de fid. iuss. alleg.
 in gloss. hic.

Inl. Toties. Argumenta.

1. Hæres insolidum tenetur, qui de dolo proprio tenetur.
2. Hæres de dolo defuncti non tenetur.
3. Hæres quando de dolo defuncti teneatur, etiam de eo quod ad eum non peruenit.

REGVLA XLIIII.

TOTIES in hæredem damus actione de eo quod ad eum peruenit, quoties ex dolo defuncti conuenitur non quoties ex suo.

¶ **N**OTA quod † hæres qui ex proprio dolo conuenitur, tenetur insolidum. Sed quādo ex dolo defuncti, tunc tenetur solum de eo quod ad eum peruenit. ad idem tex. quem glof. hic adducit in l. quod in hæredem. §. si seruum. ver. toties. §. de ser. corrup. vbi glo. Et ratio manifesta videtur: quia in primo casu quando ex proprio delicto conuenitur, ipse est autor principalis delicti: ideo etiam pro eo quod non habuit tenetur. l. in hoc iudicio. §. de ser. corrup. & facit tex. in l. j. §. rectissimi. §. de vi & vi arma. in l. j. §. interdū. §. si quadru. pauper. fec. dicatur. & quia pena sequitur suos autores. l. sancimus. C. de pœnis. † Sed pro dolo defuncti hæres non tenetur, nisi pro eo quod ad eum peruenit. & facit text. in regula, sicuti. §. eod. c. cum si. ibi alleg.

¶ Et quandoque etiam hæres tenetur ex dolo defuncti pro eo quod ad eum non peruenit, videlicet in conditione furtiua: vt not. Bar. in l. si pro fure. per illum tex. §. final. §. de condit. furt. Et hoc est speciale, propter frequentiam furtorum: vt notat Bartolus in l. j. de priuar. delictis. column. j. cum similib. vt tradit Corn. Perusin. in consilio cccxiiij. licet hac consultatione. columna ij. libr. j. Et quandoque etiam hæres non tenetur de eo quod ad eum peruenit. l. ij. §. fina. §. vi bono. raptō. declarando vt not. Bar. in l. j. §. de priua. delict. & per glo. & Doct. in l. j. C. de re delicto defunct. Et de his latius videbimus in regula. pœnalia. §. eo.

Inl. Neque pignus. Argumenta.

1. Pignori dari sua res potest nemini.
2. Pignori vel seruitutis ius in re sua nemini potest queri. & nu. j.
4. Acquiri quando possit alicui res sua acquisitione noua.

Deposicum

fieri potest: & idem in commodato. l. qui rem. suprâ depofiti. & idem in locatione, vt hic dicitur: & in l. qui rem. C. loca. Et ista conclusio intelligitur & procedit si agatur actione depofiti, commodati, vel locati, nam repellitur actor, quia contractus non valet. Secus si agatur conditione legis. l. si quis conductionis. C. loca. quia tali casu actor non repellitur exceptione proprietatis: vt notat Alexand. dicit in l. si aliquam rem. colum. pen. s. de acq. pos. & idem prius voluit Paul. de Cast. in d. l. qui rem. suprâ depofiti.

A Sed ista limitatio videtur dubitabilis: quia ex quo contractus non valet, non videtur habere locum, quod dicitur in d. l. si quis conductionis, vel fateri dictum Alexand. & Paul. de Cast. videretur intelligendum, quando scienter ab ipso domino facta conductionis fuisset: secus si ignoranter, vt declarat Franc. de Curt. in consi. lxx. super controuersia. col. vj. versic. similiter non obstant.

¶ Item regula procedit, quando fuit factus contractus respectu proprietatis: secus si respectu possessionis quem non habebam quia tunc tenet locatio & commodatum. l. si quis aliquam rem. de acquir. pos. & ita Pau. de Cast. dicit in d. l. qui rem in fi.

¶ Tertio & ultimo noto, quod emptio rei proprie non valet. ad idem text. in l. cum res. C. de contrahen. emp. & in l. sua rei. s. de contrahen. emp. vbi dicitur hoc procedere, siue sciens, siue ignorans quis hoc facit. & in l. si seruum. s. de condic. indeb. l. debitor. s. de pigno. actio. Et ratio videtur: quia emptor emit ad istum finem vt dominium acquirat. l. cum manu fata. s. si. s. de contrahen. emp.

¶ Sed cum sit dominus, vterius effici non potest. l. sequitur. s. lana. de vsucap. Et ista conclusio intelligitur, quando quis rationis proprietatis emit rem suam. secus si ratione possessionis, que apud venditorem reperiatur, quia emptio valeret. l. si in emptione. s. rei sue. s. de contrahen. emp. Et tunc casu pretium possessionis erit minus, quam pretium rei. l. si muner. s. qui possessionem. s. quod met. cau. l. si duo. in fi. s. vt posside. Et quod dictum est ratione possessionis, idem est ratione alterius iuris de possessione. vt no. per gl. & Bal. in d. l. cum res. Ista tamen non sunt proprie facta, quia emptio fit de iure, cum non est apud emptorem: & regula loquitur de re propria emptoris.

¶ Vltimo regula habet locum in emptore qui rem suam emeret: secus si 6
~~quis~~ madaret emendam: quia potest per alium quod per seipsum non potest. l. si tibi mandauero. s. si hi quorum. ff. manda. vbi Pau. de Cast. dicit, intelligatur ibi quod facit mandatū illi qui emit nomine suo, non nomine mandantis. Sed text. ibi facit in contrarium, dum dicit, quod rei propriae non valet emptio: ergo videtur quod emptio ibi esset facta nomine domini. Sed toleratur ex æquitate duobus concurrentibus. Primo, quia res erat venalis.

nalis. Secundo ne priuetur dominio rei suæ. & etiam dici potest quod ibi esset sua reuocabiliter secundum resolutionem factam.

¶ Et ad illum text. de re venali notandum est singulariter, quod si post certum tempus ex conuentione res vendi potest, & elapso illo tempore res non sit vendita, & venditio impediri potest si debitor debitum offerat: vt notabiliter tradit Cardin. in clement. j. nos itaque. in vij. quæst. de iureiurand.

§. Priuatorum.

PRIVATORVM cōuētio iuri publico nō derogat.

¶ De quo dictum fuit in l. nec ex pratorio. s. eod.

In l. Quod à quoquam. Argumenta.

- 1 Solutum nomine pœnæ, non repetitur iure.
- 2 Pœna an possit retineri in foro conscientiar.
- 3 Pœna delicto est commensuranda.
- 4 Obligatio qua delictū punitur, de iure naturali esse dicitur.

REGVLA XLVI.

QVOD à quoquam pœna nomine exactum est, id eidem restituere nemo cogitur.

- 1 ¶ **NOTA** qd solutum nomine pœnæ repeti nō potest: ad idem text. in l. id quod. s. de solut. cum simil. allegatis in glo. ad idem tex. in l. pœnæ. s. de cond. indeb.
- 2 ¶ Et ista regula procedit in foro contentioso. Sed in foro conscientiar pœna a retineri non potest: quia non debetur in foro conscientiar: vt tenet glos. xij. q. ij. fraternitas. in gl. fi. & no. Bal. in l. post decisionem. in fi. C. de fur. in l. iubemus. §. sanè. col. j. versi. sed nunquid in foro conscientiar. C. de sacrosanct. eccle. & in auth. ad hæc. col. v. ver. sed dubitatur. C. de vsur. cum sim. vt latè prosequitur Fel. in c. j. char. antepe. de constit. & Alex. in consi. ix. viso processu. col. iij. lib. v.
- 3 ¶ Sed ad declarationem dictæ gl. quæ communiter approbatur considerandum est, vt dixi in d. c. j. col. antepe. Quia si pœna sit commensurata ad delictum, non videtur qd glo. bene dicat: debet enim pœna delicto commensurari. c. quæ fuit. de his quæ fiunt à ma. par. cap. c. felicis. §. illud. in fi. de pœ. in vj. xxiiij. q. j. c. non afferamus statuas. & tali casu lex videtur iniusta quæ fundata est in utilitate publica, quæ est vt delicta puniantur. l. ita vulneratus. ff.

tus. ff. ad leg. Aquil. cap. vt famæ. de senten. excommu.

¶ Et cum lex iusta sit, etiam obligat in foro cōscientiæ. vt no. per gl. in c. quæ in ecclesiariū. vbi Bal. de constit. & not. Abb. in c. j. de cōst. & in proæ. Decret. Rex pacificus. in ij. q. Pet. de Anch. in consi. xliij. videretur prima facie. Bal. in auth. ingressi. col. viij. C. de sacrolan. eccle. Alex. in cōsi. xxix. statuti. col. iij. li. ij. cū si. vt dixi in d. c. j. col. vij. ¶ Et ideo iuste b captus, peccat si aufugit: vt no. per glo. j. dist. in c. ius gentium. in ver. seruitutes; & in clem. pastoralis. in ver. per violentians. de re iud. Et quod dixi comprobatur, ¶ quia obligatio ad pœnam delicti, est de iure naturali: vt not. Bar. in l. ex hoc iure. col. fin. s. de iustit. & iu. gl. in l. seruus. s. de his qui not. in fa. facit tex. in l. si. vbi Ang. C. de collat. fund. patri. lib. xj. in l. eius qui delatorē. s. de iure fisci. ergo pariter in foro conscientiæ videtur obligari: quia conscientia secundum ius naturale iudicatur. Nam conscientia non ligat. quos natura nō obligat: vt dicit Bal. in l. j. in fi. C. de vctig. & commiss. not. Abb. in c. j. in fin. de restit. in intēg. gl. in d. c. fraternitas. potest saluari, quando pœna delicti esset excessiua. Et tali casu lex esset iniusta quæ in foro conscientiæ non obligat: vt not. Abb. in d. c. j. de consti. cum simil. vt dixi ibi. Ex quo infert, quod lex quæ pœnam imponit ratione pœnæ, nō plus vel minus cōscientiam astringit. Sed vis tota in hoc consistit, an lex iusta sit, vel iniusta: & secundum hoc regula hic procedit etiam in foro conscientiæ quando pœna iuste imponitur. Secus si iniuste imposita est. & de hoc latius dixi in d. c. j. de consti. vbi videndum est.

In l. Consilij, Argumenta.

- 1 Consilium, modò non fraudulentum, nō ligat consulentem.
- 2 Assessor, & qui pro officij ratione consultitur, de malo consilio tenetur.
- 3 Doctor qui imperitè consuluit, damnum passo satisfacere tenetur.
- 4 Consilium præbens quando teneatur, & quando non.
- 5 Consulens, in atrocioribus pari pœna punitur.
- 6 Consulens, quando pœna speciali plectatur.
- 7 Consulens non tenetur, si de interdito vnde vi agatur.
- 8 Consulens indistinctè punitur, si eius nomine delinquatur.
- 9 Consulens alicui, præsumitur causa mouens principaliter, & quare merito punitur.
- 10 Consulens tunc punitur, si ex consilio delictum sequatur.
- 11 Consulens ex consilio non punitur, ni consilium præcessisse delictum probetur.

Consil

- 12 Consilium non punitur, nisi ad malum tendere prebetur.
 13 Consulens non damnatur, si principalis absoluitur.
 14 Consulens non tenetur, consilio in tempore reuocato.
 15 Consulens non punitur statuto pœnam facienti imponente.
 16 Consulens quâdoq; mitius punitur, qualitate attēta faciētis.
 17 Consilium præstare quando quis dicatur.

REGVLA XLVII.

CONSILII non fraudulenti nulla obligatio
Cest, ceterum si dolus & calliditas intercesserit,
de dolo actio competit.

¶ **E**X ista regula sumitur illa quæ habetur eod. tit. in
 1. vj. quæ idē dicit, ¶ q. nullus ex consilio dūmodo fraudu-
 lentum non fuerit obligatur. Et huius conclusionis glo.
 ibi rationem adducit: quia consilium nō necessitat. x. iij.
 q. j. in c. quod præcipitur. & in c. cum olim. de arbitris. Et
 explorare quis apud seipsum debet an consilium sibi ex-
 pediat. l. ij. §. fina. s. manda. Exhortatur enim ille qui dat
 consilium, & exhortatio liberam voluntatem excitat: vt
 dicitur iij. dist. in fin.

¶ **E**t ex ista ratione inferri videtur, quod regula habeat
 locum dato quod ille cui datur consilium non fuisset
 aliàs facturus: quia militat eadem ratio, quod consilium
 non imponit necessitatem. & confirmatur opin. glof. hic
 quæ ita tenet. & idem concludit Perus. apud Ioan. Andr.
 in d. regu. nullus.

¶ **S**ecundo ex ratione prædicta inferri videtur, q. si con-
 silium necessitaret, quod ex tali consilio consulens obli-
 getur: quod tamen non videtur verum: quia si bona fide
 dedit consilium, non debet obligari.

¶ **E**t hoc in contractibus, prout regula loquitur & intel-
 2. ligitur. ¶ **S**ecus est in consilio quod præstatur ratione of-
 3. ficii, puta in assessore: b quia ipse de malo consilio tene-
 tur. l. ij. §. quod quisque iur. de quo dixi in consi. viij. col.
 c. ij. & idem est in aduocato c, saltem quando cōsiliū de-
 dit ei qui aliàs facturus non fuisset, vt concludit Perus. in
 d. regu. nullus.

¶ **E**t notandum est, ¶ quod ille doctor qui consuluit per
 imperitiam si lata sit sententia, tenetur satisfacere illi
 contra quem lata fuit sententia: vt not. Abb. in c. tua nos.
 de homic. in princ. post Ant. de Butr. ibi. & Io. de Ana. ibi
 dicit illud esse verum, quando iudex^d qui iudicauit tene-
 ba:ur

A Perus, vbi
 dicit, q. in con-
 tractibus vel
 quasi quis non
 tenetur de con-
 silio, siue ille
 cui præstatur
 consiliū fuisset
 illud aliàs faci-
 rus, siue non li-
 cet Dy. ibi con-
 tra. & per Iaſ.
 vbi cōtra more
 suum tantū re-
 missionibus fuit
 contentus. in §.
 omnes. instit. de
 ad. ij. col. versu.
 vl. no. & d. Phi-
 lip. Dec. in c. fin.
 de off. dele. col.
 vj. versu. xij. &
 vlt. & Rom.
 singla. dclxij.
 H. C.

¶ **A** assessore. vi
 de Iaſ. in d. §.
 omne de act.
 instit. ij. col. & in
 l. i. C. de ser. fug.
 iij. col. & latiss.
 eundē d. Phil.
 in cōsi. vj. inci.
 viso punto, &
 diligenter: exa-
 minatis. H. C.
 c. Adnocto,
 Them. Par ad.
 rep. Lexigeti.
 colūm iij. Cle-
 procurat. Hit.
 Cag. rep. l. diei
 fundō. col. ij. &
 off. assessō. C. M
 v. Iudex. Vide
 Roma. in consi.
 ccxxvij, vbi

dicit, q̄ iudex nō tenetur sequi consiliū sapientis electi de cōsensu partiū si videat illud esse iniustū, & per Abb. c. cū in veteri. de elect. vij. col. & an talis sentētia data secundū prādictū transeat in rem iud. vide Abb. c. causam quæ. ij. col. de re iu. H. C. ▲ Delictis, Vide eundē c. j. de off. deleg. col. v. in fin. ver. in secundo membro & c. & Felin. c. sicut dignum. de homi. in ij. col. ver. nota ibi animum. vbi etiam dicit hanc communem. &

in dict. j. col. iij. batur sequi consilium, aliās secus.

¶ Sed tamen idem videtur in consilio q̄ non sit sequendum, dummodo ille qui iudicauit motus sit ex consilio, aliās non facturus: vt not. Perus. in d. reg. nullus.

¶ Et de cōsiliariis dominorum quomodo teneātur, not. Abb. in c. sicut dignum. col. fin. de homic.

¶ Secundo ista regula non habet locum in consilio dolo, vt expresse hic dicitur. Et tali casu quis ex dolo obligatur, licet dolus sit causa impulsiva, vt Bal. dicit in d. regul. nullus. & sequitur ibi Perus. in princ. Et de consilio dolo exemplo habetur in l. quod si cum scires. & in l. si quis affirmauerit. s. de dolo.

¶ Tertio regula non habet locum in delictis simpliciter. Sed secundum communem opinionem distinguitur, quod si is cui consulitur non erat aliās facturus, cōsulens pari pœna tenetur. Sed si erat facturus absq; consilio, mitius punitur. vt probatur in c. sicut dignum. §. qui verō. de homic. in l. non solum. §. si mandato. in ver. & Attilicinus. j. de iniur. & ita tenet glos. in §. ope. in verb. certe. institui. de oblig. quæ ex delicto. & in l. j. §. persuadere. in ver. facturus. s. de ser. corrup. & in l. sape. in versi. etiam. vbi Bart. de verb. signific.

¶ Et dicit Alber. in l. ob hac verba. s. de his qui not. infra. q̄ doctores communiter ita tenent. & Bald. ibi idem sequitur col. ij. & in l. data opera. col. xvij. C. qui accus. in l. j. col. ij. C. de ser. fugit. Salic. in l. j. col. vij. C. de rapt. virg. Abb. in c. j. de off. deleg. Imol. in c. querelā. in fi. de elec. & Matheslanus in notabili xcviij. nota quod is cuius consilio. vbi propter hoc reprehendit Barto. in l. non solum. §. si mandato. colum. iij. s. de iniur. vbi indistinctē tenet quod consulens teneatur sicut principalis. & dictū Barto. sequitur Imol. in clement. j. col. v. de pœnis. Angel. Aret. in tract. Malefic. in versic. mandatore. col. fin. in versic. vigesimo secundo queritur.

¶ Sed dictum Bar. saluari & concordari potest, vt intelligatur secundum distinctionem supradictā quæ cōmuniter approbatur. facit quod no. Ang. in l. is qui opē. co. j. s. de furt.

in dict. j. col. iij. vers. secundum membrū. H. C. Mitius. Vnū teneas perpetuū meti, q̄ vbi pœna delicti ex aliqua causa veniat alleuanda, quæ tamē erat mortis, q̄ tali pœna nō potest puniri delinquens: sed aliam mitiori quæ nō sit pœna mortis. ita Rochus de Cur. in repe. c. fi. de consuet. col. ij. vers. contra tamen. vbi dicit hic singulari pro liberando amico à pœna moris. ex quo infertur q̄ tunc iudex non poterit arbitriū suū extendere vsq; ad mortem. & sic limitatur gl. in §. in sm. instit. de iniur. de qua videatis in mē do. p. l. principem sollicitatis in c. literis. de cō. i. vbi ponit plures lim. ad d. gl. iter quas sentit istā iij. lim. pe. & si. col. H. C.

de fur. dum alleg. Ioan. And. in c. foelicis. de pœnis. in vj. & idē Ang. in l. in furti. §. ope. eo. tit. de furt. Bar. Veron. in confi. xxvij. requisitus. col. pen. Et secundū prædictam distinctionem intelligitur text. in §. ope. dum absolute dicit quod furti non tenetur. Nam intelligitur eadē pœna: minori tamen pœna puniri potest arbitrio iudicis: vt no. Ang. in locis s. proximē alleg. & ita etiam declaratur quod no. Bar. in confi. clxv. in q. quæ vertitur.

¶ Prædicta distinctio non habet a locum in atrociori-
A bus, in quibus consulens indistinctē pari pœna punitur. d. c. foelicis. de pœn. & in cle. j. eo. tit. Dicit tamen Felin. in c. j. de offic. deleg. q̄ fortē dicta iura debent restringi secundum distinctionem supra factam. per tex. in d. c. sicut dignum. vbi ita distinguitur in homicidio quod videtur esse de grauioribus. & ad hoc videtur text. in d. c. foelicis. iuncto §. illud. vbi nudo consilio pœna mitigatur. Sed tamen limitatio prædicta defendi potest per dicta iura quæ loquuntur in homicidio qualificato cardinalis vel archiepiscopi. & facit tex. in l. vtrū. s. de parric. in l. quisquis. C. ad leg. Iul. Et hoc videtur velle Bald. in l. j. col. ij. C. de ser. fu. vbi inquit, q̄ in atrocissimis consulens punitur, licet principalis fuisset aliās facturus.

¶ Non obstat text. in c. sicut dignū. quia loquitur in homicidio simplici. Non obstat §. illud. quia loquitur de consilio nudo quod nihil addit, & glo. ibi dicit. Secus videtur in consilio quod auget malitiam: licet aliās esset facturus, & de duplici confi. no. per glo. in cle. in ver. consiliarios. de foro compe.

¶ Secundo prædicta distinctio non habet locum quādo
B specialis pœna consulenti imponitur: quia tunc dispositio legis de qua constat, attenditur. l. j. C. de rapt. virg. vbi Sali. in viij. col. versi. secundo quæro. & no. Bar. in l. is qui opem. s. de furt. vbi allegat text. in l. j. C. de nili agger. non rump. & hoc modo procedit text. in l. j. §. persuadere. s. de ser. corrupt. secundum Sali. in l. j. colum. ix. de raptu virginum.

¶ Tertio prædicta distinctio non procedit in interdico vnde vi. c. in quo ex consilio quis non tenetur: vt no. Inno. in c. querelā. de elec. per c. cum ad sedem. de resti. spol. sequitur Ang. in d. l. is qui opē. circa fi. s. de fur. Bal. in l. ij. col. x. ver. sexto quaritur. C. de serui. & aqua. Abb. in c. sicut dignum. col. fi. de homi. vide tamen Ro. in finali.

A Habet. Adde eūdem do. Phil. in d. ca. j. col. vj. versic. prædicta distinctio & c. & idem quod tenet Felin. in d. ca. j. tenet in d. c. sicut dignum.

B Specialis. Idē tenet in ca. j. in vij. fallen. & ibi Felin. in ij. limi.

C Vnde vi. Idē vbi s. in v. fallē. & ibi Felin. ver. limita quarto. & Iaf. remissive in §. omnes. institutu de actio. ij. col. & l. j. C. de ser. fugi. iij. col. H. C.

gulari dclxij. in contractibus, vbi dicit cōtra Inno. fuisse determinatum per dominos de Rota, per ea sicut dignum. de homicid.

A Nomine. Idē tenet vbi supra in vj. fallen.

B In dubio. vide eundem, vbi §. col. vij. versic. & est notandū. & Felin. c. sicut dignū. iij. col. versic. tertia cōclusio. & vide Bal. in sua Margar. in versic. cōsiliū. vbi dicit, q. quando quis locutus est alicui, & iuit & cōmisit delictū in breui spatio, q. præsūmitur fecisse de consilio illius, quod not. H.C.

c Sequitū sit. Idem in d. ca. j. col. vj. versic. iij. ad hoc, &c.

¶ Quarto non procedit ¶ quando ille cui fuit datū cōsiliū nomine ^a consulentis deliquit: quia tūc consulens ^A indistinctē tenetur: vt not. Bal. in l. metum. in fi. C. quod met. cau. allegat c. cum quis. de resti. spo. Et licet ipse loquatur in mandante, idem videtur in consulente, quia apparet quōd sit motus ex consilio.

¶ Et ad prædicta notandum est, ¶ quōd in dubio ^b præsūmitur quōd principalis motus sit ex consilio, & quōd ^B non fuisset aliās facturus: quia in dubio non præsūmitur delictum. l. merito. §. pro soc. c. j. de scrutinio. ita Feli. dicit in c. j. col. v. ver. vtrum autem. de offi. deleg. Sed ratio præalleg. videtur facere in contrarium: quia hoc modo consulens plus punitur, & principalis non propter hoc magis excusatur. Idem tamen quod dicit Feli. tenet Bal. in l. data opera. col. xvij. C. qui accus. vbi allega. l. j. C. de rap. virg. & idē expresse dicit Ang. in l. j. in prin. in versic. vltimo est videre. §. de eo per quem factum erit. & Ioan. de Ana. post Cardi. in c. ad audientiam. in v. col. in fin. de homici. & dicit Bal. in l. j. col. ij. C. de ser. fug. quōd an esset aliās quis facturus, in probatione facti consistit. Ex coniecturis tamen potest probari; vt no. Bal. in d. l. j. col. iij. facit quod not. Bar. in l. si ventri. §. si. supra de priuileg. credi. Bal. in c. j. §. iniuria. col. viij. versic. quaro si Titius. de pace iur. firm. & in l. multum interest. col. iij. C. si quis alre. vel sibi, cum simil. Sed cessantibus coniecturis præsūmendum est in dubio quōd nō fuisset aliās facturus: vt supra dictum est.

¶ Et vltèrius ad declarationem supradictorū notandum est primo, ¶ q. ad hoc vt ex cōsilio quis teneatur requiritur q. delictum sequutum sit: ^c vt no. Card. in cle. j. in prin. in q. xij. de pœnis. Et in ipso actu debet consiliū præstari: vt tradit Signorolus in consi. cxxxv. in q. circa fi. Et hoc quod dictum est intelligitur nisi cōsiliū per se cōsideretur; quia etiam per se est titulus criminis, & indistinctē punitur: vt not. Bald. in l. data opera. col. xvij. in prin. C. qui accus. vbi alleg. l. j. §. persuadere. §. de ser. corrupt. & idem dicit Bart. in l. non solum. §. si mandato. §. de iniur. & sequitur Ang. Aret. in d. versic. mandatorē. in fi. & tali casu punitur etiam factō non secuto. vt no. Sali. in l.

in l.j.col.iiij.in j.quæst.C.de rapt.virg.

- 11 ¶ Secundo notandum est. ¶ quod ad hoc vt quis ex consilio obligetur probandum videtur quod consilium præ-

A cesserit delictum ^a, vt no. Bal. in l.j.col.iiij. C. de ser. fug. & in l.ob hæc verba.col.ij. de his qui notan. in fa.vbi allegat glos. in l. si verò non remunerandi. §. si verò post creditum. §. mandati. sequitur Alexan. in consi. cxvj. circa columnam .j.lib.ij.

- 12 ¶ Tertio requiritur. ¶ quod consilium sit ad malum ^b, & quod constet de malo consilio ; aliàs in dubio debet interpretari quod bonum sit consilium , vt consulens non teneatur: vt no. Bal. in l.j.col.iiij. versi. & not. quod consilium. C. de ser. fugi. & sequitur Alexan. in consi. cxvij. quoniam abunde. lib.iiij. facit tex. in l.merito. §. pro socio. quia quod no. in l.j.C. de his quib. vt indig. de verbo. vindicta. & ibi Pau. de Cast. & Alex. Et de verbo. auferri. not. Ang. in l. postquam. circa si. de pet. hæc. cum simi. vt dixi in ca. in præsentia. de proba.

- 13 ¶ Quarto consulens non potest condemnari si principalis fuit absolutus: vt not. Inno. ^c in c. sicut dignum. de homici. vbi Abbas & Ioan. de Ana. sequuntur. & Pet. de Ancha. in regula. accessorium. in xj. char. colum. j. versic. iuxta prædicta quæro. de regu. iur. in vj. & dixi in consi. viij. col.iiij. in fine.

- 14 ¶ Quinto consulens non tenetur si consilium reuocauit ^d, vt no. Inno. in c. ad audientiam. de homi. cum simi. vt tradit ibi Ioan. de Ana. col. iij. & declarat vt per Ang. Aret. in d. verbo. mandatore. in fi. Et dictum Inno. sequitur Bal. in d. l. non solum. §. si mandato. col. iij. de iniuris. cum simi. vt tradit Alexan. in consi. lxxv. v. sa. col. iij. lib. iij. Felin. in d. c. ad audientiam. in fi.

- 15 ¶ Sexto, statutum quod imponeret pœnam facienti non haberet e locum in consulente. Et hoc in simili in mandante tradit Bal. in l. non ideo minus. col. vj. ver. ego reuertor. C. de accusa. & latè Alexan. in d. consi. lxxv. lib. iij. §. allegato. facit quod no. Bar. in l. j. §. de sicar. Abb. in c. inter sollicitudinem. de purga. vulga. no. in c. mulieres. de senten. excommu.

- 16 ¶ Septimo, propter diuersam qualitatem facientis consulens quãdoq; in minori pœna ^e punitur. l. qui seruo. §. idem placuit. & q; ibi Bar. §. de fur. §. hi qui. versi. si verò ope. instit. de oblig. quæ ex delicto. Sali. in d. l. j. col. viij.

A Delictu. Idè vbi §. colum. vj. versic. tertio limitatur. & Ias. in d. l. j. in v. col. vers. ij. diligenter not. &c.
B Malu. Idem tenet vbi §. ver. ij. conclu. in vj. col. & Ias. in d. l. j. col. v. versic. ij. multum no. & cætera.

C Inno. Caue, quia Innocè. ibi nõ loquitur de absolute iudicis, sed partis. Idem tamè vult Declin. c. j. col. vj. de offic. delega. vbi hoc reprobauit. Car. Molin.

D Retrouaue. Vide Felin. in d. c. j. versi. limita quinto. & ibi domi. Philip. in xj. fallen. vj.

E Haberet. Idè tenet Felin. d. e. ian. fi. ij. col.

F Pœna. Idem tenet vbi §. in vj. col. versic. u. octauo fallit.

in ij. q. C. de rapt. virg. facit text. cum glo. fi. in c. tanta. lxxxvj. dist. & no. Io. de Ana. in d. c. sicut dignum. §. ille etiam. de homi. & facit quod not.

Bar. per illum tex. in l. huius actionis. §. quod falso turo. ¶ Ultimo est videndum ¶ quando quis dicatur a confilium præstare. de quo not. Bald. in l. j. in iiiij. oppo. C. de fer. fugi. Bar. in d. l. non solum. §. mādato. in fi. Ang. Aret. in d. ver. mandatore. in fi. & in no. quæst. tradit Ang. in confi. xxij. pro decisione quæstionis. Bal. in confi. cxx. in quæstione. lib. iij. Barthomæus Veron. in confi. xxvij. col. j. Et plura de materia consilij scribit Lucas de Penna in rub. C. de silentia. lib. xij.

In §. Socij mei socius. Argumenta.

- 1 Vasallus vasalli mei an sit mihi vasallus.
- 2 Baronis regis homines, non dicuntur regis homines.
- 3 Amicus inimici mei, non statim mihi est inimicus. & nu. 4.

SOCIJ MEI SOCIUS MEVS SOCIVS NON EST.

¶ ET glo. hic dicit. Regula ista colligitur in l. qui admittitur. ff. pro socio. cum l. sequen. vbi ista duo verba ad literam habentur. & facit text. in l. Modestinus. §. de verbo. signi. vbi dicitur quod libertus liberti mei non est libertus meus. glo. ibi per ista iura arguit, quod ¶ vasallus vasalli mei non dicitur vasallus meus. & idem not. per glo. in l. de accessio. nibus. in glo. mag. §. de diuer. & tempo. præscript. & glo. per illum text. in c. legitur. lxxxj. dist. in. & rationem adducit Bal. in c. j. §. rursus. in fine. de controuer. inuest.

¶ Et de hoc vasallo intelligitur quando est vasallus vasalli mei ratione alterius rei. Secus si pro eadem re: vt no. in c. j. §. illud. in tit. de prohib. alie. feu. per Fede. & ita Bar. concludit in d. l. de accessionibus. in prin. & in l. Claudius. col. fi. §. qui pot. in pig. hab. & idem Bal. in l. j. col. ij. vers. quæro testator. C. commu. de lega. vbi inquit, quod vasallus vasalli mei non est vasallus meus inspecta obligatione conuentionis: sicut & colonus coloni mei nō est colonus meus. Sed inspectare mea quæ ad ipsum pertinet, vasallus meus dici potest.

¶ Et ex prædictis infert Spec. in tit. de feud. §. j. col. xij. in vers. xij. quæritur, quod homo hominis mei non est homo meus: ex quo patet secundum eum, ¶ quod homines alicuius Baronis regis non dicuntur homines regis. & dictum Spec. sequitur gl. in cle. j. in verb. existere. de iureiu. facit quod no. Bal. in l. j. in fi. C. vnde legit. cum simi. vt dixi ibi.

¶ Infertur etiam secundum And. de Pis. in l. quia admittitur. prout Fulg. ibi refert. q. ¶ amicus inimici mei nō est meus inimicus: licet de fide detrahatur. Bar. tamen in l. sciendū. §. si accusatio. §. de leg. dicit, quod non solum

solùm inimicus, sed etiam amicus vel domesticus inimici mei est mihi suspectus. Et de hoc est gloss. in cap. si inimicus. in verbo, nolite. xciij. dist. facit tex. in l. liberi. C. de inoffic. testam. & in c. repellantur. de accusatione. Et concludendũ est, si sit copulata amicitia cum inimico meo in perniciem, meam dicitur inimicus, adeò quòd feudò priuari potest: vt per glo. in l. j. §. cum patronus. in versic. cum inimicis. §. de offic. præfecti. vt in d. l. liberi. in verbo, amicitias. & in cap. j. §. porro. in verbo, assaliuerit. dum loquitur de conspiratione facta contra dominum. & in cap. j. §. j. in versic. concubuerit. quibus modis feud. amitt. ¶ Aliàs verò propter amicitiam priorem, vel postea simpliciter contractam non reputatur inimicus, ita quod repellatur à testimonio, sed bene detrahitur de fide: vt concludit Cyn. in l. si quis testibus. colum. fin. versi. octauo quaritur. de testibus. & Bal. ibi sequitur. col. fina. versi. quarit Cyn.

¶ Inimico. adde Feli. in cap. accedens. lo. ij. in prin. & Phi. in c. postremo. ij. col. de appel. vbi late ponit ex quibus præsumitur quis inimicus. & Abbas in capit. ad hæc. lo. j. de ap. & Felin. c. cum super. de offic. delega. vbi dicitur. nō dicitur inimicus: qualiter intelligatur, vnde de per eos. etiã do. Aret. in ca. repellantur. de accus. in j. col. H. C.

In l. Quicquid calore. Argumenta.

- 1 Contractus calore iracundiæ initus, quando effectum fortiri dicitur.
- 2 Votũ, nullum præsumitur, quod calore iracundiæ emittitur.
- 3 Votum, deliberationem non modicam requirit.
- 4 Iuramentum iracundiæ præstitum, non ligat iurantem.
- 5 Confessio per iracundiã facta, reuocari potest ex iusta causa.
- 6 Excõmunicatio calore iracundiæ lata, timeri debet vt valida.
- 7 Ira non excusat delictum.
- 8 Delinquens quando propter iram excusetur.
- 9 Delinquens per iracundiam prouocatus, puniri debet mitius.
- 9 Delictum per iram commissum, intra quantum tempus excusari debeat.

REGVLA XLVIII.

QVICQVID calore iracundiæ uel fit, uel dicitur, non prius ratum est, quàm si perseverantia apparuerit, indicium animi fuisse: ideoq; in breui reuersa uxor nec diuertisse uidetur.

¶ REGVLA ista colligitur in l. diuortium. §. de diuor. quã gloss. hic adducit: & ibi verba regulæ formaliter leguntur. ad idem tex. ij. q. iiij. in c. si quis iratus.

¶ Et ista reg. habet locũ primo in cõtractibus, prout loqui uidetur. & tenet Bar. hic. & gl. in d. c. si quis iuratus. p. tex. in l. licitatiõ. in prin. §. de polli. Et limitat nō habere locum

re locum in cōtractu facto cum ecclesia, vel ad pias causas: quia valet & retractari non debet. xvij. q. iij. sunt qui opes. quem tex. ad hoc alleg. Ro. in singu. cccceviij. incip. volo commentare. sed ille tex. intelligitur in eo qui fuisset aliquantulum concitatus: secus si alienatus à mente fuisset propter iracundiam: quia talis cōtractus non deberet seruari: vt not. Ioan. And. & Anto. de Butr. in c. dudum. de conuer. coniug. cum simi. vt Feli. a tradit in c. sicut ex literis. de iureiuran. Et hoc idem dicendum videtur in aliis cōtractibus.

A Vt Feli. Idē etiā Feli. c. mathæus. de simo. & remissive in ca. dilecti filij. de exec. p. col. Anto. Corfe. in repert. ver. calore.

B ~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~
~~_____~~

C Calore. Adde Iaf. in l. si filiam. ij. col. C. de inof. test. vbi ponit, quod in exheredatione, & in voto, & in iuramento, confessione, acceptatione beneficij: in accusatione, & in dicto vel facto calore iracundia: & in omnibus concludit non valere, nisi postea perseveraret in eadē voluntate: & in donatione facta ecclesie, tenet idē quod dom. Phil. & idē etiā in delictis & in blasphemia. H. Chu.

¶ Aduertendum tamen est. quia tex. in d. c. sunt qui opes. ita legi & punctuari potest, quod nihil facit: vt dicamus, si illa verba tumultuario mentis impulsu, referantur ad reuocationem donationis, nō autem ad donationē prius factam: & ita dicit Io. And. in d. c. dudum. circa fi. in versu. item sciendum. Sed iste intellectus est contra illum text. dum dicit, q. prima donatio nō habuit iudicium ibi: nec prima iudicium habuit. & ideo tenendū est quod s. dixi.

¶ Secundo etiam regula habet locum in voto: vt voluit glo. no. in d. c. dudum. in ver. calore iracundia. in fi. Et hoc intelligitur quādo est talis iracundia quæ alienationem mentis inducit: aliās secus, vt Doct. ibi dicunt, vt s. retuli. & idem Abb. ibi concludit: quia Deus vult voluntarium militem. xv. q. j. c. non est. & facit tex. in c. sicut. de reg. Et quia inter alia in voto præcipue deliberatio requiritur: vt no. Io. And. post sanctum Thomam, quem ibi refert in c. literaturam. de voto. vbi Abb. & idem Abb. in ca. sicut ex literis. de iureiur. Roma. in loco præalleg.

¶ Tertio idem dicendum est in iuramento, quod si præstitum fuit calore iracundia, nun obligat: vt tenet Roma. in not. supra alleg. per l. ij. C. ad leg. Iuliam maiest. & per tex. in d. c. sicut ex literis. de iureiur. vbi Ioan. Andr. idem tenet. & hoc intelligitur, vt supra dictū est de voto: quia in hoc votum & iuramentum à pari procedunt: vt Abb. concludit in d. c. sicut.

¶ Quarto, et idem est in confessione, b quæ si facta sit calore iracundia. potest reuocari glo. no. in c. ex literis. in b verbo admonita. de diuor. vbi Abb. & no. Abb. in ca. cum venerabilis. in gloss. ij. de exceptio. cum simi. vt Felin. scribit in dicto capitu. sicut ex literis. de iureiurando. Et de acceptatione secundi beneficij facta per iracundiam, quod non noceat, notat Abbas post alios, quos refert in c.

in c. de multa. colū. v. versi. extra casum gloss. de præben.

¶ Nota tamen, q̄ sententia excommunicationis lata per iracundiam, valet. c. si episcopus fortè iracundus. xj. q. ij.

6 ¶ Prædicta regula non habet locū in delictis in quibus quis calore iracundiæ non excusatur. l. si non conuitij. C. de iniur. & Bal. ibi declarando istam materiã, dicit, quod sunt quedam quæ iuris effectū sortiuntur: vt repudiū, & votum, & alia de quibus s̄. dictum est. Et in istis nō valet quod factū est calore iracundiæ, per suprascripta. ¶ Quodā sunt quæ nō sortiuntur iuris effectū, prout sunt maleficia: & in illis nō excusatur delinquēs, propter calorē iracundiæ quominus puniat. d. l. si nō conuitij. Aliàs raro p̄pter homicidiū esset quis puniendus: quia plerunq; cū iracundiã cōmittit. Et vt ista differētia inter dicta & alia, de quibus s̄. dictū est, habeat locū, dicendū est q̄ in delictis nō excusatur delinquens ex calore iracundiæ, dato q̄ maxima sit iracundia propter quā alienatus sit à mēte. per ea quæ s̄. dicta sunt, & quāuis ex toto nō excusetur ille qui delinquit, pœna tñ mitigari debet in delicto cōmissio cui iracundiã vt Ro. concludit in notabili s̄. alleg. facit tex. in l. j. C. si quis imperat. maledix. in l. famosi. s̄. ad l. Jul. maie. & idē Abb. cōcludit in c. j. de iniur. col. j. ver. puto tñ. vbi cōcludi,

7 ¶ q̄ ille qui pro uocatus ad iracundiã delinquit, mitius debet puniri. arg. l. si adulteriū cū incestu. §. imperatores. s̄. de adult. vbi dicitur, difficillimū est iustū dolorē rēparare. & idē Abb. dicit i. c. dilecti. col. si. ver. credo tñ. de excep. cū sun. vt ibi Felyn. tradit. & q̄tū ad istā mitigationē pœnæ q̄ debet fieri rōne iracundiæ de qua agit, debet p̄bari q̄ talis fuerit iracundiã quæ ipsum delinquentē à mente alienauerit: quia aliàs nullā haberet excusationē: sed ordinaria pœna est puniendus. d. l. nō cōuitij. & idē no. Abb. in c. j. in ij. not. de his qui fil. occid. Et difficilē est p̄bare talē iracundiã: vt Abb. dicit in d. c. dudum. de conuer. coniug.

8 ¶ Et infra quantum tempus ille qui dicit alicui vel fecit iniuriã possit se excusare, allegando illud dictum vel factum fuisse per iracundiam, not. Luc. de Penna in l. omnes omnino curiales. de decur. lib. x. col. ij. ver. sed pone, Titius. vbi varias refert opi. & videt̄ residere q̄ infra triginta dies hoc allegari possit. & alleg. bonum text. xj. q. xxi. iij. in c. cum apud. & in l. si vendicari. C. de pecul.

9 ¶ Et infra quantum tempus ille qui dicit alicui vel fecit iniuriã possit se excusare, allegando illud dictum vel factum fuisse per iracundiam, not. Luc. de Penna in l. omnes omnino curiales. de decur. lib. x. col. ij. ver. sed pone, Titius. vbi varias refert opi. & videt̄ residere q̄ infra triginta dies hoc allegari possit. & alleg. bonum text. xj. q. xxi. iij. in c. cum apud. & in l. si vendicari. C. de pecul.

In l. Alterius circumuentio. Argumenta.

1 Actio non queritur domino ex serui maleficio.

2 Actio non quaritur non consentienti.

A LTERI VS *circūuēctio, alij nō prabet actionē.*
REGVLA XLIX.

¶ V L T R A gl. exēplificari potest in l. q̄ seruus. s̄. de acqui. pos. in fi. † vbi ex maleficio serui dño actio nō acquiritur. Et ratio regulæ videt̄: † quia ille cui actio acquiritur debet. nō videtur cōsentire in illicitis. ar. l. procurator. versi. q̄ si indebitū. s̄. de cōdi. inde. l. ij. §. si procurator. s̄. q̄ quisq; iur. in l. si pater. de his que in frau. cred. & idē videt̄ in acquisitiōe q̄ fit ex dispositione legis p̄ prædicta iura.

In l. Culpa caret. Argumenta.

- 1 Seruus excusari debet, qui domino subuenire non potest.
- 2 Communitas quando ob ciuium delicta teneatur.
- 3 Delictum nō impediens, quando ipsum perpetrare dicatur.
- 4 Procurator dominum in p̄nam cadere facit quando que.
- 5 Delictō obuiare an teneatur quis ciuili iure.
- 6 Pecunia quando licitē recipiatur pro defensione alterius.
- 7 Periculum incurrere nemo teneatur.
- 8 Benefacere alteri nemo compellitur.
- 9 Offensum iurare valens. salte clamādo, nō teneat si nō fecerit.
- 10 Male statis lasa conscius punitur, si non reuelauerit.
- 11 Delictō obuiare tenetur quis Canonum iure.
- 12 Canones si à legibus diuersum sentiūt, hoc ipsum expriment.
- 13 Veritas sola in foro conscientie est attendenda.
- 14 Ius ciuile credit̄ iuri Cano. inherere, vbi nō discordat exp̄sse.

C V L P A caret qui scit, sed prohibere non p̄t.
REGVLA L.

¶ F A C I T alia regula quæ habet̄ in l. nullū crimē. j. eo. vltra gl. exēplificari p̄t in l. j. §. occisorū. ver. hoc iō. s̄. ad Sillan. vbi † excusat̄ seru⁹ qui dño opē ferre nō potuit. & ad idē tex. in l. si quis in graui. in prin. eo. titu. & in l. itē quarit̄. §. exercitiū. ver. Labeo ait. in l. si fundus. §. si. s̄. locati. ibi, à te aut ab eo phibeat̄, quē tu prohibere ne id fiat possis. & ad idē bonus tex. in l. adigere. in prin. s̄. de iurepa. ibi, etiā is qui libertū iurare patiat̄: & q̄d no. Bar. in d. §. occisorū. & plura similia ad hoc tradit Ro. in cōi. vij. visis necessariis. col. si. cū si. vt dixi in cōsi. lxxij. col. ij. ¶ Et de cōmunitate quādo teneatur ex delictō ciuium, quos phibere potuit, not. Pau^a. de Cast. in cōsi. cccc. xxij. A quia scio. col. ij. & adde quod not. Bal. in l. ij. qua. inci. qui seruus. s̄. de noxali. vbi inquit, quōd ille qui non impedit maleficiū, quādo ad eū spectat prohibere, videtur ipsum perpetrare. Et ideo infert, † q̄ procurator facit incidere 3 dominum

A Paulus in l. i. §. de iurepa. ibi, etiam is qui libertum iurare patiatur, et quod non. Bar. in d. §. occisorum. & plura similia ad hoc tradit Ro. in cōi. vij. visis necessariis. col. si. cū si. vt dixi in cōsi. lxxij. col. ij. ¶ Et de cōmunitate quādo teneatur ex delictō ciuium, quos phibere potuit, not. Pau^a. de Cast. in cōsi. cccc. xxij. A quia scio. col. ij. & adde quod not. Bal. in l. ij. qua. inci. qui seruus. s̄. de noxali. vbi inquit, quōd ille qui non impedit maleficiū, quādo ad eū spectat prohibere, videtur ipsum perpetrare. Et ideo infert, † q̄ procurator facit incidere 3 dominum

facit in l. nostris. in fi. C. de calū. & ij. q. vij. quapropter. & not. Ioā. de Ana. in rub. de his qui fil. occid. cum simil. vt tradit Fely. in c. quantæ. de senten. excommu. & in ca. de cætero. col. fin. de re iudic. & nouis. scribit Socin. in conf. clxxv. in causa fratris.

¶ Venio ad secundum, in quo gloss. hic cōcludit, quod de iure canonico teneatur quis obuiare delicto. & ad hoc facit text. in cap. quantæ. in fin. de senten. excommu. ibi, eos delinquentibus fauere interpretās, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obuiare. Ad idem text. in c. fecit dignum. §. illi etiam. de homic. in capitu. delicto. de senten. excommu. in vj. cum simil. §. alleg. Andr. Sicul. in c. j. extra de offic. deleg. tenet quod glo. ista non sit vera: quia etiam de iure canonico quis non tenetur aliū iuuare. ^a & hoc in foro cōtentioso: & secus in foro consciētix esse dicit. Et hoc modo iura præalleg. secundū eum intelliguntur & ista non est noua eius opi. Nam ita etiā expresse dicit Ant. de But. in d. c. quantæ. quod ista gloss. intelligitur in foro consciētix. & idem Abb. in c. j. col. fin. vers. ad tertium. in fi. §. de restitu. spol. Salic. in l. qui quis. vers. ad id quod. C. ad legem Iul. maiest. Bald. in l. j. col. iij. C. de seruis fugi. Ioan. de Ana. in cap. ij. de hæret. & Moderni sequuntur in d. cap. quantæ. & in l. vt vim. de iusti. & iure. Sed tamen diligenter considerandum est pro defensione gl. hic: quia non cōsonat quod iura præallegata restringātur in foro consciētix: quia simpliciter loquūtur: ergo intelligūtur simpliciter de iure canonico in foro contentioso. prout communiter iura canonica loquuntur: ¶ & quia quando iura Canonica aliter in foro cōscientix volunt disponere quā in foro contentioso. solent hoc exprimere. cap. quicumque. xvij. q. iij. c. inquisitioni. de senten. excommu. c. tua nos. de sponsa. & quia si in foro cōscientix quis tenetur aliū iuuare, idem videtur esse de iure canonico: quia etiam de iure canon. bonum animæ consideratur: vt per glo. in c. cum contingat. de iureiur. & facit tex. in d. c. quantæ. dum dicit quod catholica autoritas cōdemnat facientes & consentientes: & certè hoc primū dictū videtur habere locum de iure canonico in foro cōtēioso. vt etiā probat in c. j. de offi. deleg. Deinde in d. c. j. primū dictum de consentientibus papa interpretatur: vt dicit eos fauere delinquentibus, qui cū possint, desinūt manifesto facinori obuiare. Vnde sic

¶ Iuuare. Hæc opin. dicit esse communē Moder. do. Philip. in cap. j. de offic. deleg. in v. colū. vers. & licet ista videatur cōmunis. & c. hæc etiā dicit Ias. cōmunem i. lvt vim. col. pe. ver. tene cōtrariū prout tenet, &c.

cut

cur primum dictum in foro contentioso intelligitur: & ita etiam in secundo dicto dicendum videtur. Quia lex interpretans, secundum legem interpretatam intelligitur. §. j. in auth. de fil. ante dot. instru. nat. Comprobatur hoc: quia text. in d. c. quantæ. loquitur de manifesto facinore: ergo videtur loqui in foro contentioso: quia in foro conscientie, idem esset in facinore non manifesto, de quo quis haberet notitiam.

¶ Quia in foro conscientie sola veritas inspicitur: ut per Innocentium in c. quia plerique. de immu. eccl. & eodem modo loquitur text. in d. c. sicut dignum. & ij. q. vij. in c. negligere. & facit etiam text. in d. c. dilecto. ver. & quidem. ubi primo dicitur: quod quis potest vicinum vel proximum defendere. & hoc clarum est etiam in foro contentioso: ut not. in l. ut vim. de iusti. & iu. Deinde ampliando in eodem casu text. dicit, imo si potest, & negligat, videtur iniuriam fouere: ergo hoc secundum dictum pariter in foro contentioso intelligitur. & ita gl. hic defenditur.

¶ Et retenta conclusione gl. inferri potest, idem esse de iure ciuili, ex quo contrarium non est cautum de iure ciuili. iuxta no. in c. j. de no. oper. nüt. imo idem probatur de iure ciuili à contrario sensu hic. Et hoc quando potest absque eius periculo: aliàs secus, ut supra dictum est. Et ideo quod dicit Bal. in d. l. ut vim. non videtur verum: quia clamando, & reuelando, bono modo alium iuuare potest, & debet, si commodè fieri possit.

In l. Non videtur. Argumenta.

1	Capere pro se qui non valet, ut alij reddat accipere potest.
2	Capere quando non dicitur, qui alij restituere tenetur.
3	Capere verbum, cum effectu intelligi debet.
4	Accipere verbum, sine effectu intelligi potest.
5	Accipere non dicitur, qui aliena autoritate quid fortitur.
6	Accipiat, verbum an sit directum, vel obliquum.

REGVLA LI.

Non videtur quisquam id capere, quod ei necesse est alij restituere.

¶ V L T R Agl. exemplum habet in l. cogi. §. hi q soli dñ. §. ad Treb. ubi incapax a qui pro se restituere non potest, accipere potest ut alij restituat: quia capere non videtur: A ut hic dicitur. ad idem text. in l. sed si mortis. §. ite si qs. ver. sed si opponas. §. de leg. præst. & in l. Sulpius. §. de don. inter virum & vxor. & in l. si. §. si. C. de bon. quæ lib. & facit text.

▲ Incapax.

Quot modis dicitur, vide Bal. in l. ead. quæ. vij. col. C. de fideicom. ubi & ponit, si sit hæres institutus & grauat fideicom. an possit cogi adire & restituere: & an capacitas probetur per duos testes. ita Bald. in l. errore, C. de testibus.

text. in l. si quis mandato. & quod ibi Bart. §. de neg. gest. Centurio. & ubi abesse dicitur illud in quo quis alteri obligatus est. ibi per Lancetum in sua re & abesse dicitur ille, qui pro modico tempore praesens sit: per. fol. 17. vt in notab. q. tradit Pau. de Cast. in l. sed & si pupillus. §. conditio. §. de inst. & dixi in c. quoniam abbas. in glo. j. de off. deleg.

- ¶ Et regula ista intelligitur, quando quis statim & incontinenti tenetur alij restituere: secus videtur si cum interuallo, ita q. in medio tempore haberet vtilitatem. Quia istud interusurium medij temporis consideratur, vt probatur in d. l. Sulpitius. ibi, si id egit vxor vt aliquid de ea re interim commodi sentiret maritus. & ad idem text. l. in lege Falcidia non habetur. ibi, medij temporis enim commodum computatur. & in l. quantitate. §. magna dubitatio. ver. in diem. §. ad leg. Falcid. & in l. mulier. §. si haeres. ver. alia causa est. §. ad Trebel.
- ¶ Et no. q. in regula dicitur capere: quia tale verbū cum effectu intelligitur vt habeat & retineat ad vtilitatem eius. l. aliud est capere. §. de verb. sig. l. ex facto. §. Iulianus. in prin. §. de vul. & pu. facit tex. in l. ciuitatibus. §. si. de leg. j. vbi non videtur capere, qui tantum erogat quātum accipit.
- ¶ Sed verbum accipere, etiam sine effectu intelligitur. d. l. aliud est. & ideo de necessitate verbum accipere non importat dominij translationem: vt not. Bar. in l. naturalis. §. j. in prin. in versu. & sic apud. §. de praesc. verb. in l. fin. in princ. §. de cond. ob cau. & in l. cum mota. C. de transact.
- ¶ Et notandum est, quod accipere non est propria autoritate, sed de manu alterius: vt tradit Luc. de Penna. in l. domini. in princ. C. de agricol. & cens. lib. xj. vbi ad hoc plura iura inducit. Et praesertim tex. in ca. lector. xxij. dist. ibi, accipe & esto relator verbi Dei. Sed tamen ille text. & alia iura quae adducit non negant quin etiam accipere intelligi possit à seipso. & Bart. in l. Centurio. a. in ij. col. in ver. tertio quæro. ¶ concludit, q. verbum accipiat, sit directum. §. de vulg. & pup. & idem Bal. in c. si pater. de testa. in vj. prout refert ibi. & sequitur Perusin. in versic. xvij. & facit text. in l. Titia cum testamento. §. j. ibi, à seipsa acciperet vllam. de leg. ij. nisi dicatur quod ibi ita expressum sit à testatore.

In l. Non videtur defendere. Argumenta.

1. Defendere non dicitur quis duobus modis.
2. Absens ex iusta causa, latitare non dicitur.
3. Defendere non dicitur, qui defensionem suscipere recusat.
4. Defensionem suscipiens, sed non perseverans, defendere non dicitur.
5. Defendere qui tenetur, iure & facto teneri ad defendendum intelligitur. & nu. 6.
7. Princeps aut dominus defensionem alicuius qualem suscipere praesumatur.

REGVLA LII.

NON videtur defendere non tantum qui latitat: sed & is qui praesens negat se defendere, aut non vult suscipere actiones.

EXEM-

▲ Defendere. Vide Doct. in l. stipulatio ista. de verb. obli. & ibi Iaf. n. col. in princ. & Felca. causam quæ. de off. deleg. verfi. non cbitate. & in c. ego. de iur. reu. and.

▲ Alex. consi. excj. in fin. libro sexto.

¶ **EXEMPLVM** secundum gl. ad istam regulam habetur in l. ij. in princip. in l. hæc autem. §. rectè defendi. §. ex quib. cau. in poss. eatur. & in l. rectè. §. de iudic. & ad idem tex. in l. item ait prator. §. defendi autem. ff. ex quib. cau. maio. & sic colligitur hic, quod duobus modis quis dicitur non defendere.

¶ Primo, si latitat: & latitatio est turpis occultatio sui. l. Fulcinius. §. quid sit latitare. ff. ex quibus caus. in possess. eatur. not. per glos. in l. satis. §. de in ius vocan. Et in effectu latitare est sui copiam nõ facere, siue occultet se post colunas vt creditorem euitet, siue subterfugiat ne secum aliqua actio moueatur. Et qui abvrbe aufugit causa fraudandi: vt tex. declarat in l. eum qui. de priuileg. cred.

¶ Et non dicitur ¶ latitare, qui ex iusta causa abest. l. j. & l. si pater. §. si studio. §. de fideicom. lib. Nec dicitur latitare, qui præsens iudicium suscipere non cogitur. l. non videtur. la. j. de iud.

¶ Secundo modo dicitur ¶ nõ defendere etiam qui recusat defensionem suscipere, vt hic dicitur. & ad hoc facit tex. in l. de atate. §. qui tacuit. §. de interrog. act. vbi qui est præsens & non respondet dicitur prætorem contemnere: & in c. certum. xj. q. iij. vbi etiam contumax ille dicitur qui est præsens & parere nolit: & propter hoc excommunicari potest.

¶ Tertio etiam dicitur non defendere ille qui suscipit defensionem, & non perseverat. l. ij. §. si. §. ex quibus causis in possess. eatur. & in dicto c. certum est. x. quaestio. iij. in dicta l. rectè. in fin. de iudic. Verbum enim defendere generale est. ¶ vnde qui tenetur defendere, intelligitur de defensione iuris & facti: quia defensio vtraque defensionem complectitur. De defensione iuris, probatur in l. sed & si damnum. §. sed & creditor. §. de peculio. ibi. ad defensionem sententiæ suæ. & in l. cum hic statur. §. si ambo. §. de donationibus inter virum & vxorem. ibi: ex verbis orationis defendimus. Et de vtraque defensione colligitur in l. j. C. de iuris & facti ignoran. in l. consentaneum. C. quomodo & quand. iudex. in l. si quidem. & l. defensiones. in l. cum modum. C. de except. in l. seruuum quoque. §. publicè. in l. sed & hæc. §. defendere. §. de procur. & in l. ij. & per totum. §. ex quib. cau. in poss. eatur. & no. Luc. de Penna in l. apud eum. col. j. C. de agric. & censu. lib. xj. & idem Alexan. b tradit in consil. clxij. aliàs consultus. lib. v.

¶ Et ideo qui promittit aliquem defendere, ¶ intelligitur de facto & de iure: & de facto intelligitur, vt faciat in iudicio ea quæ sunt facti, videlicet assistere apud tribunal testes producere, soluere expensas, & alia quæ in facto consistunt: non autem intelligitur quod armata manu defendat. Quia etiã si quis expressè promittat aliũ de iure & de facto defendere, intelligitur in iudicio, & non armata manu: vt not. Barto. in l. stipulatio ista. in princ.

princ. circa fin. de verb. obliga. Quia verba intelliguntur secundum naturam contractus. l. fin. C. de actio. emp. vbi Bald. hoc idem dicit in ver. quarunt Docto. cum simil. vt tradit Alex. in d. l. stipulatio ista. in prin. & in cōsi. cxxvij. vifio instrumento. col. ij. lib. v. ¶ Et hoc intelligitur in privato: secus est in domino & in principe^a qui acciperet aliquem sub eius protectione & defensione: quia intelligitur q. de facto armata manu illū defendat: vt tradit Pet. de Anch. in consi. lxxxvij. omisso primo dub. Et ad prædicta facit quæstio quā ponit Bar. in l. quidam cū filiū. col. ij. de ver. obl. de illo qui mihi promisit castrū defendere. Nā intelligitur quando bellū iniuste inferatur. cum si. vt Alex. scribit in cōsi. cxv. super eo de quo quæritur. lib. ij.

In l. Cuius per errorem. Argumenta.

- 1 Donatio censetur, quādo recipiens scienter indebitū recipit.
- 2 Vsuras repetere potest, qui scienter soluit indebitas.
- 3 Donatio non præsumitur in dubio.
- 4 Donare quando is præsumatur, qui in debitum soluit.

REGVLA LIII.

CVIUS per errorem dati repetitio est: eius cōsulso dati donatio est.

¶ AD idē tex. in l. j. in fi. s. de cond. inde. in l. indebitū. C. et. Et ideo talis donatio requirit insinuationē: vt not. Bar. in l. j. ff. de dona. ¶ Et quod dicitur de donatione hic, intelligitur qn recipiēs scienter recipit indebitū: quia tūc cōcurrit cōsensus vtriusq., & est donatio. Sicut si recipiēs ignoraret, quia tunc nō esset donatio: vt Bart. dicit in d. l. j. per l. absentis. s. de dona. cū si. vt tradit Alex. in l. si ergo. si cer. pe. col. fi. Et licet nō sit donatio, tamen repeti non potest quod datū est, quia recōciliatur donatio: vt no. per gl. in d. l. si ego. in ver. cōsumpserit. vbi Pau. de Ca. reprehendit Ang. qui aliter videtur voluisse, vt Alex. ibi refert.

¶ Secūdo, regula ista intelligitur in eo q. sponte dedit: secus si ex necessitate: vt pbat. t. c. debitoris. de iureiu. ¶ Vbi ille q. soluit scienter vsuras indebitas, potest illas repetere: quia ex necessitate cogit solvere, ppter vinculū iuramentū.

¶ Tertio, regula habet locum quādo alia cōiectura capi non potest. Secus vbi alia^b cōiectura haberi potest. Ex eplum in l. si cū aurū. s. de sol. & ibi Bart. ¶ In dubio enim donatio non præsumitur. l. campanus. s. de ope. lib. l. cum de indebito. s. de prob. c. super hoc. de renun. Et vbi cadit alia cōiectura, etiam leuis donatio non præsumitur: vt

DOT.

no. Bal. in l. j. C. ad Trebel. alleg. l. dispensatorem. §. de fo lu. & potius præsumitur error, quàm donatio. vt not. per gl. in l. generaliter. in ver. causa. C. de non nu. pe. vbi Bal. in iij. op. & Ang. ibi in ij. col. dicit se ita cõsuluisse. lino. no. in l. à Titio. col. ij. de ver. obl. cum simi. vt Alex. tradit in consi. xij. ex his quæ in themate. col. ij. lt. j. & in consi. xix. in his quæ in themate. col. ij. libr. iij. Et ideo vbi potest cadere alia præsumptio quàm renuntiationis, nunquam videtur quis priuilegio renuntiare: vt no. Io. And. & Ant. de But. in c. accedentibus. de priuileg. Alex. in consi. xxxij. ponderatis his. col. ij. lib. v. & idem Alex. in consi. xxvij. attentis narratis. lib. iij.

¶ Quarto regula procedit in eo qui soluit sciēter indebtedum principale, tunc videtur donare: quia alia cõiectura non cadit. Secus est in eo qui soluit vsuras quæ accessoriae sunt ad debitum: quia licet ipsæ indebtedæ sint, & sciēter solutæ, nõ inducitur donatio: vt no. Bar. per illũ tex. in l. si non sortē. §. si quis falso. §. de cond. ind. Quia videtur soluissē ne molester super debito principali ad quod putabat se teneri: & sic potest capi alia coniectura, quàm donationis: ideo donatio non præsumitur. vt §. proxime dictũ fuit. Et sic ista limitatio satis cõcluditur in prædictis.

¶ Et hoc idē tradit Alex. in cõsi. lxxx. circa primũ dubiũ. col. fi. lib. iij. & limito vt per Bar. in l. si certis annis. C. de pact. Et quia materia ista altiorē postularēt indaginē, & satis not. est: vt latius habetur in d. l. j. de cond. indeb.

In l. Nemo plus iuris. Argumenta.

- 1 Donatũ non dicitur, quod ab eo, qui donare nõ potest, datur.
- 2 Dare nemo potest, quod non habet.
- 3 Creditor rem debitoris alienare potest.
- 4 Iudex rem non suam in alium transferre potest.
- 5 Dare, quot modis in iure capiatur.
- 6 Trãsserre nõ potest quis, quod nec actu habet, nec potentis.

REGVLA LIIII.

NEMO plus iuris ad alium transferre potest, quàm ipse habet.

¶ **Q**UAEDEM regula ponit in reg. nemo. de reg. iur. in vj. Ad idē tex. in l. traditio. §. de acq. rer. do. in c. nuper. de do. inter vi. & vxor. ¶ Et pro nõ dato habetur quod dat ab eo q̄ donare nõ potest. c. q̄ autē. in fi. de iur. pa. & qui nihil habet, nihil dare potest. j. q. vij. in c. Diabertũ. & ¶ nõ nõ dat quod nõ habet: vt dicitur de consecr. dist. iij. in c. quo

quomodo. & in l. si filius. C. de don. facit tex. in l. ij. C. de pœn. in l. j. C. qui pro sua iurisd. & l. xij. dist. in c. nulla ratio. & in l. obseruare. §. de offic. proconsul. circa fi. & ibi Bar. & in l. si vniuersa. vbi Bal. C. de leg. secundum istam reg. arguit Fulg. in consi. l. xij. Clarius. col. ij.

- A ¶ Et limitatur a regula nō habere locū in pluribus casibus: vt no. per gl. hic. & in d. reg. nemo. & in l. traditio. & 3 in c. j. de sup. neg. præl. Nam ¶ primo in creditore nō habet locum qui potest alienare rem debitoris. insti. quib. alie. lic. in prin. & in l. non est nouū. §. de acq. rer. do. vbi dicitur, non est nouum, q̄ qui dominium non habet, alij dñium præbeat. & exemplū ponit in creditore: & idem in tutore & curatore, qui ex causa potest bona pupilli vel adultū alienare. l. lex quæ tutores. l. fi. C. de admi. tut.
- 4 idē in procuratore. §. nihil autē. insti. de rer. diuis. ¶ idem in iudice qui adiudicando rem alicui, dominiū transfert quod ipse nō habet. §. si. insti. de of. iudi. cum fi. vt per gl. hic. & in locis præalleg. & in d. reg. nemo. vbi Dy. ad quē Bar. hic se remittit. Bal. verō in l. manumissiones. circa fi. in ver. item gl. §. de iusti. & iur. declarando istam regulā,
- 5 dicit, q̄ ¶ dare sumitur dupliciter. Primo, pro conferre: secundo, pro transferre. Primo modo regula non procedit, quia episcopus cōfert beneficia in quibus non habet dñium, neq; possessionē: sed sufficit q̄ habeat ius conferendi. Secūdo modo habet locū regula: quia quis transferrē nō potest quod nō habet. & sequitur Ang. Arer. insti. de libert. in prin. col. ij. Sed tamē concludi potest, q̄ regula indistinctē procedat: quia creditor qui habuit potestatem alienādī, illud facit nomine dñi, & de eius voluntate, ex quo ita semel voluit & se obligauit: vt probatur in §. j. insti. qui. alie. lic. ibi, voluntate debitoris intelligitur pignus alienare. Et idē in procuratore, tutore, & curatore qui nomine dñi faciunt. Et sic à dño videtur dominiū trāsferri. In episcopo & iudice qui cōcedūt quod non habet, illud est ratione officij, & quo ad interpretationē iuris habere vident. Et sic dicimus, q̄ quis non pōt dare quod nō habet, verē vel interpretatiuē secūdū iuris dispositionē. & Abb. in c. curat. in fi. de iur. pat. ¶ dicit, q̄ illud quod quis habet in actu, nec in potētia, trāsferri nō pōt. Sed illud quis habet in potentia, licet nō in actu, potest in aliū trāsferri: vt patet in canonicis, qui eligūt episcopū: & cardinalibus, qui eligūt summum Pontificem.

A Limitatur.
Vide Mod. in §.
j. insti. quibus
aliena, licet,

A Aedificare. Vide Iaf. post Doct. in Lex hoc iure. col. ij. ff. de iusti. & iur. & per doct. Phil. in regu. domū suam. in si. verbis. Hipp. de Marf. in suo sing. cliij. incip. eulibet licitum &c. & per Soci. qui ponit regulā cum fallen. in regu. c. j. fol. xv. j. & magis latē per Iaf. in repet. l. quomius. §. de fiumi. in v. col. ver. ij. ad idem adde illud. &c.

B De dam. infe. Per ista iuravidetur affirmatiuē dicendū, vnicuique licere in domo propria contingua domui vicini facere fornellū auricalchi causa coquēdi, ex quo magnū damnū sperat inferrivicino ex fumo puenturo ex dicto fornello in domū vicini cōtiguā, quā partē etiā affirmare videt Barth. Veronen. in suo eleganti tract. de ser. in tit. de ser. vrba. præd. in c. de fornace.

In l. Nullus videtur. Argumenta,

- 1 Aedificare in suo, & altius tollere potest quis liberē.
- 2 Facere tenetur quis quod alijs prodest, & sibi non nocet.

REGVLA LV.

NULLVS videtur dolo facere, qui suo iure Nutitur.

¶ ULTRA iura alleg. in gl. est tex. qui ita dicit in l. iij. §. as tamen. §. de lib. ho. exhib. in l. iniuriarū. §. j. de iniur. in l. si donaturus. §. si quis indebitam. §. de condic. ob cau. ¶ Et ista ratione quis potest in suo aedificare, & altius tollere aedificium vsq; ad cælū, etiam dato qd lumina vicini obscurentur. l. altius. l. in aedibus. C. de ser. & aqua. l. cum eo. l. imperatores. §. de ser. vrba. præd. cum si. vt per glo. in d. l. altius. ad idem tex. in l. Proculus. §. de dam. infe. **¶** Et hoc intelligitur & procedit quando quis hoc fa-

si. verbis. vbi dicit, q; ea quæ supra dixerat de fornace, videlicet q; quis possit in muro proprio iuxta murū vicini facere fornacē, habeant locum in fornello: dum in terminis quæstio inter quendam nobilem mercatorē, & eius vicinū verteretur de facto medio, & adhuc pedet, interrogatus fui à dicto mercatore qui sentiret? Respondeo partem negatiuam esse veriore[m] quam ita firmam Respondeo supra dictis iuribus per aduersam partem adductis, & primo per text. in l. licet. §. Aristo. supra si serui. vendi. in ver. si in suo enim alijs. qui vult, quod ita liceat cuique in suo facere, quatenus nihil in alienū iniat. & sic supradicta iura disponentiā quæ posse in suo aedificare, dato quod vicino noceat, debent limitari nisi in alienum facto hominis aliquid immittatur: velex opere facto seu fiendo in suo, veniat in necessariam consequentiā in alienū naturaliter immittendū, propter quod magnum damnū inferatur vicino: quia tunc dico vicinum habere ius prohibendi contra vicinum aedificare volentē, & ita intelligēdo d. §. Aristo. limitabam prædicta iura. Ex cuius §. ratione secūdo dicebam non procedere quando magnum damnū passurus esset vicinus: quia tunc bene posset prohibere aedificantem, ex cuius aedificio speratur dictum damnū, pro quo etiam est text. in l. eius aedificium. §. si ser. vendi. Tertio & finaliter limitabam, quando legitimū spatium non esset intermissum inter domum vicini & aedificantis: vt in l. imperatores. §. de ser. vrba. præd. q; spatium ad hoc vt dicatur legitimū, dico esse debere tantum quod verisimile sic vicinum nullum, aut non graue damnū esse passurum. ita declarat Cepol. quæstione ista in d. c. de fornace. in ij. quæst. & in c. de balneo & stufa. in prin. & in c. de fumo. in prin. qui refert ita tenere Ang. in Liquidam Iberus. de serui. vrba. prædio. pro qua videtur mihi quod sit regulā d. l. imperatores. in ver. legitimo. & ita intelligendo non obstat text. in l. si. supra fin. regun. per quem videbatur dicendum, quod in-

cit ad

termisio duorum pedum esset legitimum spatium indicando de fornello, prout de domo: quia d. intelligitur habito respectu ad ipsum adificium: quia ex eius qualitate apparet, quod spatium duorum pedum sit legitimum spatium ne vicini adificio noceat: sed habito respectu ad ignem, vel fumum, ex altero quorum damificabitur vicinus, dictum spatium non dicitur legitimum: quia qualitas adificij

cit ad eius vtilitatem, vt sibi proficiat. Secus autem esset si hoc faceret vt alteri potius noceret: quia tunc non licet a arg. l. j. §. deniq. s. de aqua plu. arc. & ita illam l. latius limitat, & declarat Pau. de Cast. in l. cum eo. s. alleg. de serui. vrb. prad. & hoc sequitur Alex. in consi. c. xiii. oportune consideratis. in ij. sib. & idem tradit Barthol. Veron. in tract. de ser. vrb. prad. in tit. de solo seu area. col. ij. vers. quinto fallit. & facit text. in l. opus. s. de ope. pu. in l. in fundo. s. de rei vend. ¶ Nam quis tenetur facere quod sibi non nocet, & aliis prodest. l. ij. in prin. s. solu. matrimo. declarando vt Bar. ibi tradit.

In l. Semper in dubijs. Argumenta.

- 1 Interpretatio mitior semper in dubio capi debet.
- 2 Benignitas in sediterum correctione attendenda.

REGVLA LVI.

SEMPER in dubijs benigniora preserenda sunt.

- ¶ VLTRA** alle. in gl. ad idē tex. in l. proxi. in ver. sed in re dubia. s. de his quæ in test. del. ¶ ibi, in re dubia,

tum in vno quocq; casu est sufficiens eo intermisso ne damnū patiat vicinus adificans. Ergo idē videtur dicendum in casu nostro, cum qualitas adificij hoc exposculet vt tantum spatium intermittatur quod verisimile sit quod damnū nullum vel ad minus modicum inferretur vicino, per d. l. quidam Iberus. & lamperatores. quod etiam ratio naturalis hoc exposcit: quia si lex deficeret, esset seruanda: vt in c. secundo requiris. de appel. in fi. not. Alb. in c. ecclesia sancta Mariæ. de consuetu. in v. col. in medio. & sic per ista concludo, vicinum posse prohibere vicinum adificare volentem: vel quod ita longē adificet quod damnū non patiat, siue ex igne, siue ex fumo, dato quod fumus non sit morbosus, dum tamen sit grandis, ex quo magnum damnū inferatur vicino: vt in dicto §. Aristo. quia si factosus esset fumus, tunc multo magis posset prohiberi: vt in l. j. s. idem ait, si odore. & ibi glo. s. ne quid in loco publ. co. pro quo facit quod no. Cepol. in c. de sterquilio. & in c. de necessariis. vbi vult, quod in suo non est licitum aliquid facere, per quod assidue factor veniat in domum vicini. H. C.

- A** Licet. Adde Lud. Rom. consi. l. j. incipien. in quaestione magnificorum.
B Allegata. Vide latissime Felin. in c. auditis. de prescri. in xix. col. vbi in xx. col. in vers. secundo limita. dicit regulam nostram non habere locum favore animi, de quo vltra eum qui plura refert, vide Hipp. de Mar. in sing. clj. incip. semper in dubijs, & in sing. ccxviij. incipien. regula.

benigniore interpretacionem sequi non minus iustius quàm tutius facit text. in l. benignius. §. de legi. in l. si fuerit. in fi. de lega. iij. ibi. hoc valere benignum est. & in l. cum in testamento. de reb. dub. cum simi. vt tradit Rom. in consi. lxi. Florentina constitutio. col. ij. facit etiam text. in l. inter pares. §. de re iudi. l. Iulianus. §. de manumis. in c. fi. de re iudi. ¶ Et ista benignitas etiam in correctione subditorum attenditur. Sed non debet esse nimia, ne subditos resoluat in malum: vt dicitur xlv. dist. in c. disciplina. Et reg. ista intelligitur seruata prius verborum proprietate, quæ in re dubia in primis attenditur: vt not. per glo. in l. non possunt. §. de legibus. & colligitur ex doct. Abb. in c. j. de constit. & dixi ibi in col. pen. versu. tertia conclusio.

In l. Bona fides. Argumenta.

- 1 Reo debendi vno solvente, liberantur reliqui.
- 2 Executio sententiæ impeditur exceptionis solutione.
- 3 Exceptio solutionis semper opponi potest, non obstante statuta, &c.
- 4 Obligatus ex maleficio vel quasi. non potest bis puniri.
Accusatio non potest replicari, absoluto semel accusato.
- 5 Deus non punit bis in idipsum.
- 6 Absolutione facta per dispensationem non debet iterum inquisitio fieri.
- 7 Delicta præterita aggrauant postea commissa.
- 8 Homicida qualiter puniri debeat, stantibus statutis diuersam pœnam in gentibus.
- 9 Delicta alibi commissa, delictum, de quo agitur, grauare solent.
- 10 Bannitum occidens quare puniri non debeat.

REGVLA LVII.

BONA fides non patitur ut bis idem exigatur.

¶ ET ista ratione ¶ licet plures rei debendi obligati sint in solidum: vno tamen solvente omnes liberantur. §. ex huiusmodi instit. de duob. reis. & in l. iij. §. si. §. cod. tit. Quia solutione eius quod debetur omnis tollitur obligatio. instit. quib. mod. tol. oblig. in prin.

¶ Et ex ista ratione ¶ executio sententiæ semper per exceptionem solutionis impeditur: vt not. Ioan. And. in addit. Spec. in tit. de execu. sententiæ. §. si. qui incipit. postremo. super versu. xvj. in fi. addi. post Guid. de Suza. quem ibi refert, quia solutione eius quod debetur, omnis tollitur obligatio, vt dictum est.

¶ Et pari ratione dicit Ang. in l. & non tantum. §. quod si pro emptore. §. de pet. hære. quod licet præcisè velit statutum, quod cōtra instrumentum nulla exceptio opponatur, ¶ non tamen excluditur exceptio solutionis: quia natura non patitur vt quod semel exactum est, iterum exigatur. & sequitur Alexan. in consi. cxiiij. col. ij. viso. lib. v.

¶ Et cum prædictis concordat Pet. de Ancha. in consi. cclx. aliàs cclix. ex verbis. circa fi. dicens, q̄ contra executionem sententiæ semper opponi potest exceptio solutionis, per istū tex. quia bona fides nō patitur vt bis

idem

a Absolutus. Vide Felinum in cap. de his. hic allega. ubi ponit regulam cum suis fallentibus.

b Procedit. Hoc tamen non habet locum de iure canonico. ita Felin. in dicto cap. de his. ij. col. l. limita. ratio est. quia de iure canonico regulariter non ponitur eadem poena per viam inquisitionis. quae per viam accusationis. ut ibi per eum.

idem exigatur. & allegat Cy. in l. j. c. de condi. indebit. & dicit quod ita seruatur Venetijs. & in simili casu istum text. alleg. Rom. in consi. xxvii. incip. visa. in ij. dubio.

4 ¶ Et ista regula etiam locum habet in oblig. ex malefi. vel quasi. ut dicit glo. ij. instit. quib. mod. tol. obli. in prin. quia sapius de eiusdem hominis facto non quaeritur. ut dicitur in l. licet. §. fin. ff. nau. cau. stab. & in l. si cui. §. iisdem. de accusa. Et si accusatus fuit absolutus **a**. non potest

5 accusatio replicari. c. de his. de accus. ¶ Et diuina clementia dimissa peccata in ultione ulterius redire non patitur. ut inquit text. in c. fin. in prin. de poenit. dist. iij. & xxij.

6 q. iij. in c. si illis. Et hoc procedit **b** siue per viam accusationis. siue per viam inquisitionis semel cognitum fuerit. & not. Bar. in d. l. si cui. §. iisdem. & Io. de Ana. in consilio xvij. visa relatione. col. iij.

6 ¶ Et idem ¶ si absolutio facta sit per viam dispensationis. ut no. per gloss. in d. c. de his. & in c. ex tua. per illum text. de filiis presbyt. & in c. si. in gloss. pen. de temp. ordi. & in c. ij. in glo. j. de schisma. cum simil.

7 ¶ Beneuerum est quod delicta. pro quibus facta fuit absolutio. aggravant aliud delictum postea commissum. ut notat Bald. per illum text. in authenti. qui semel. colum. penul. vers. ex ista autem. in fin. sumitur arg. C. quomodo & quando iudex. ¶ ubi decidit. quod stante statuto quod

homicida puniatur in centum: & alio statuto caveatur quod si quis commiserit duo homicidia. decapiretur. Nam si quis commisit duo homicidia. licet pro primo soluerit **c** poenam. tamen debet decapitari. Quia primum pro quo fuit soluta pecunia. debet computari. ut dicatur duo homicidia commississe. per illum text. ubi contumacia propter quam soluta fuerunt expensa. aggravat aliam contumaciam postea commissam. & sequitur Pet. de Ancha. in c. j. de constit. in versic. firmat alibi idem Bald. Et facit quod no. Bar. in l. si cui. §. si. circa fin. in ver. omisi hic unam

8 questionem. §. de accus. ubi concludit. ¶ quod delicta alibi commissi. de quibus iudex cognoscere **d** non potest. **e** aggravant **e** delictum postea commissum. de quo iudex

c Soluerit. dominus Franci. de Aretin. tenet contra dictum Bal. in d. auth. qui semel. in c. sicut. de testib. col. ij. in si. vers. in gloss. posita & c. per illam gloss. sed vide ibi Felin. qui tenet contra: quia in veritate glo. hoc non bene probat. & ibi satis remissive in ij. col.

d Cognoscere. De quibus vide Socinum. in tractatu fallen. in regula lxxxvij. fol. 10. vide longam apostillam ad Barto. in dicto §. si. supra literas.

e Aggravant. Quia ex perseverantia ponitur maior poena. text. fin. in l. unica. §. de superexacto. libro xi. & text. in l. ij. fin. vers. C. de episco. audien. ubi Bal. per illum text. dicit. quod ille qui geminat delictum. non

debet sperare
veniam. & sic si
aliquis impe-
traverit venia
à principe de
secundo delicto
nō facta metio-
ne de primo,
talis gratia est
surreptitia, de
quo dicto vide
Barba. c. super
literis, de re-
feri. colū. xxiiij.
& vide Ange. in
d. liij. vbi dicit,
q. dictum Bar.
in §. fina. hic al-
leg. & ita serua-
tur de consuetu-
dine, de quo vi-
de Barba. in ca.
si. de fo. cōpet.
xviij. colū. & in
c. postulasti. eo.
titu. col. xxxix.
per. Fel. in c. si-
cut. & de test.
col. ij. per dom.
Fran. de Are. in
ca. cum non ab-
hose. de iudic.
A Locum. Vi.
de Anch. in reg.
peccati. col. iij.
versū. & ista fa-
ciunt. isto titu.
libr. vj. qui in
omnibus con-
cordat cum d.
Phil. H. C.

cognoscit. & idem Bal. in authen. sed nouo iure. colū. ij.
versū. sed dubitatur. C. de ser. fugi. & sequitur. Abb. in c. j.
per glof. j. de cler. percuf. & in c. j. in fi. de pœnis. & Barba.
Veron. in confi. lxxviij. vif. col. j.

¶ Et ista conclusio procedit quando constat de delicto
alibi commissio: sed nō potest pro illo puniri: quia solum
condemnationem vel præscriptum fuit, vel in alio terri-
torio cōmissum est. Secus si à tali delicto fuisset absol-
utus. vt notabiliter tradit Romanus in consil. ccxxvij. vt
præmissa consultatio.

¶ Secundo dictum Bald. in d. authen. qui semel. & aliorū
in locis s. alleg. habet locum^a in homicidio, vel alio de-
licto punibili.

¶ Secus si homicidium esset permissum, vt quia occisus
sit bannitus: quia statuto poterat impunè occidi, quia ta-
le homicidium cum factum fuerit statuto permittente,
pœnam non meretur. l. Gracchus. C. de adul. vbi Bal. per
illum tex. ita dicit.

¶ Et hoc dictum sanè intelligitur, quod nō possit puniri
qui bannitus interfecerit. Sed tamen non erit habilis ad
dignitatem. Quia stante statuto, quod homicida non pos-
sit esse de prioribus, etiam talis qui bannitus interfece-
rit non poterit esse de prioribus: quia tale homicidium,
licet tolerabile sit, non est laudabile. ita Bal. dicit in l. de-
curiones. circa fin. C. ex quib. caus. infra. irroga. vbi tamen
in fi. limitat hoc, nisi statutum dicat quod bannitus impu-
nè & licitè offendi & occidi possit. Quia tunc per illud
verbum, licitè, nullo modo est maleficium. de quo dixi
in c. episcopus. de præb. vbi videndum.

In l. Ex pœnalibus Argumenta.

- 1 Actio de peculio non datur in patrem, si non sit factus locu-
pletior. & nu. 4.
- 2 Pater quatenus pro filio teneatur.
- 3 Donatio non creditur filio data in administratione generali
concessa.
- 4 Pater pro delicto filij tenetur, ex quo locupletior est esse-
ctus. & nu. 5.
- 6 Locupletiozem alium esse factum quis probare debeat.
- 7 Pater quo casu non teneatur de peculio.
- 8 Pater ratione officij publici pro filio præcipuè tenetur.

REGVLA LVIII.

EX pœnalibus causis non solet in patrem de pe-
culio actio dari.

- 1** ¶ Ista regula intelligitur, † nisi quatenus pater esset factus locupletior: vt dicitur in l. iij. §. ex furtiua. §. de pecul. & no. per glo. hic. Et sic regula habetur cum limitatione gloss.
- 2** ¶ Primo circa regulam considerandum est † quod pater pro filio regulariter tenetur quatenus est in peculio. Quia concedendo illi peculium ex præsumpta eius voluntate videtur pater obligari quatenus est in peculio: vt declarat Barto. in l. j. colum. ij. in versic. item ista æquitas.
- 3** §. de peculio. † Et sicut in ista generali administratione peculij data filio non venit donatio. l. filiusfamilias. in princip. §. de donati. l. contra iuris. §. si. §. de pact. ita etiam non venit illicitum & à iure prohibitum. l. si procurator. §. de condict. indebi. ideo si filius ex delicto conteneretur, pater de peculio non tenetur: vt text. hic dicit: quia admi. filij limit. fuit in contractu, & non habet locum in delictis b. l. j. §. si filiusfamil. §. de his qui deiec. vel effude. ibi. in patrem non datur actio: quia ex contractu non venit. vnde publicatis bonis filij propter eius delictum, non intelligatur publicatum eius peculium. l. iij. vbi Bald. C. de bonis proscip. dicit tamen Bald. ibi, quod speciali priuilegio reserua tur patri peculium in solatium amissi filij: sicut econtra publicatis bonis patris peculium filij non publicatur. no. Barto. per illum tex. in l. iij. §. sed vtrum. circa si. in vers. vltimo noto. §. de minor.
- 4** ¶ Et ista regula limitatur, vt dictum est, † nisi pater ex tali delicto factus sit locupletior: vt ex text. in d. l. j. §. ex furtiua. de pecul. & not. per glo. in l. cum ancilla. C. quod cum eo. in verbo, locupletior. vbi enumerat alios plures casus in quibus solum obligatur pater vel dominus de peculio quatenus factus sit locupletior.
- 5** ¶ Et locupletior dicitur factus, quando pater esset in lucro cum alterius iactura: vt probatur in l. si quis mancipiis. §. final. ff. de instito. in §. penult. qui incipit. si autem. institu. quibus alie. licet. vel non. & in l. verum. §. sciendum. §. de minori. & dicit Bal. in l. si. C. de vsucapi. pro emp. quod dicitur factus locupletior quando constat de utilitate qua in actu permanet, vel prouisum fuit necessitati. allegat l. sed an vltro. §. fin. §. de negot. gest.
- ¶ Et dicit Ang. in l. verum. in gloss. j. §. de petit. haredi. quod ille videtur locupletior ad quem probatur fructus peruenisse: nisi ille probet se consumpsisse inutiliter.
- ¶ Dicit tamen Angel. in consi. clx. pro decisione. in fin. quod non sufficit probare quod quis fructus in eius utilitatem conuertisset: quia ex hoc non sequitur quod factus sit locupletior: quia potuit conuertisse in vsus suos & familiae, splendidius viuendo, & sic non remaneret locupletior.

¶ Sed certè satis a esse videtur, si probetur fructus vel res ad aliquem peruenisse. Ex hoc enim videtur fundata intentio eius qui dicit illum factum esse locupletiorè, nisi ipse postea probet de mala cõsumptione, per supradicta.

¶ Ex quibus videtur, quòd nõ rectè dicat gl. insti. quibus alie. nõ licet. §. penul. in verbo, locupletior. dum inquit, quòd dicitur quis factus locupletior, si nõ sit pauperior. alleg. tex. qui hoc dicit in l. in pupillo. §. de solut. ibi: nam hoc ipso quòd non est pauperior factus, locupletior est.

¶ Sed ad illum text. respondetur, quòd intelligitur quòd non sit pauperior soluendo & faciendo quod ab eo petitur: quia si non remanet in damno facta solutione: ergo illud quod habebat, erat sibi in lucro: & ita illum text. declarat Bart. in l. j. §. impuberes. §. commod.

¶ Et quis debeat probare alium esse effectũ locupletiorè, not. Bal. in l. j. C. si aduer. credi. & in l. pradiorũ. C. de pradiis min. Et ad supradicta videndũ est quod scribit Franc. de Cur. in cõsi. lxxij. princeps defunctus. in iij. col.

¶ Postremò cõtra istã regulã videtur text. in l. ij. §. si. qui incipit, si filius familiã. §. de pecul. vbi filius familiã fuit in magistratu, & fecit litẽ suã, quo casu obligat ex quasi malefici. insti. de obli. quæ ex malefici. §. si filius fami. Et tñ ex tali quasi maleficio datur actio de peculio contra patrem. d. l. ij. §. si. cõtra tex. hic. Fulg. in d. l. ij. §. ex furtiu. miratur de illo tex. & respõdet esse speciale in tali casu: quia secundum eum talis obligatio est reducta ad similitudinem obligationis ex contractu: quia transit in hæredẽ. l. magistratus. §. de magi. conuen. ¶ Et in alia obligatione ex quasi maleficio pater non obligatur etiã de peculio: vt probatur in d. §. si filius fami. & d. l. j. §. si filius fami. de his qui deiec. vel effud. Et ratio specialitatis videtur: ¶ quia pater ratione publici officij magis, quã in aliis, pro filio obligatur. l. quoties. §. ad municip.

In l. Hæredem. Argumenta.

- 1 Hæres eadem cum defuncto persona reputatur.
- 2 Statutũ loquens de promissore, non habet locum in hæredẽ.
- 3 Hæres ratificare potest quod defuncti nomine factum est.
- 4 Hæredis factum idem cum facto defuncti creditur.
- 5 Pactum cum aliquo factum, porrigitur ad eius hæredem.
- 6 Promittens pro se, præsumitur pro suis hæredibus promississe.
- 7 Declarandi potestas ad hæredem non transmittitur.
- 8 Hæreditate adita intelliguntur, quæ de hærede dicuntur.

Substitutio

Sustitutio de hæredibus facta, intelligitur si adierit hæreditatem.

- 9 Hæres qualiter executori in testamento dicatur dari.
10 Hæres quando tunc demum quis dicatur.

REGVLA LIX.

HAEREDEM eiusdem potestatis iurisque esse cuius fuit defunctus constat.

1 ¶ **IN** AM hæres est quodammodo eadem a persona cum defuncto. §. j. in auth. de iureiuran. à mori. præstit. & bene dicit tex. i bi, quodammodo. qđ verbū denotat improprietatem. l. in suis. s. de lib. & posth. Quia verè alia est persona hæredis, & alia defuncti: vt no. Domin. in c. ij. in fin. de iur. cal. in fin. in vj. Et ideo in materia in qua verba propriè & verè accipi debent, hæres nō reputatur eadē persona cum defuncto: vt probatur in l. qui Romę. §. Augerius. de verb. obl. vbi ille qui promittit soluere illud in quo apparebit patrem suum debitore esse: nō tenetur, si de tali debito contra hæredem constiterit. Et p̄ illum textum dicit Aret. ibi post Dy. & Imo. quod debitor post mortē non dicitur debitor, b̄ licet hæredē reliquerit. & facit tex. in l. cum ita datur. s. de cond. & demō. vbi conditio dandi Titio non potest impleri in hærede Titij. & no. Bart. in l. sub diuersis. s. de condit. & demon. vbi concludit, quod iussus dare alicui sub nomine proprio, non potest dare hæredi: bene facit quod not. Bald. in d. l. j. col. fi. ver. pone statutū dicit. C. de execu. rei iud. vbi inquit, quod si potestas debet habere decem pro executione facta contra condemnatos, non habebit decem si executio facta sit contra hæredem condemnari, quia hæres non est condemnatus.

2 ¶ Et ex his confirmatur quod no. Ange. in l. postulante, s. ad Treb. vbi voluit. quod licet si statutū dicit quod debitor capi possit & carcerari, habeat locum etiam cōtra hæredem: vt Bart. ibi & Doct. dicunt. Secus tamen est secundum eum si statutum loquatur de promissore. Quia non habet locum in hærede: quia licet hæres sit debitor, non tamen dicitur promissor: quia ipse non promissit. & sequitur Alex. ibi. col. iij. Et ex prædictis tradit Socin. in consi. cccxij. præsens consultatio.

¶ Et prædicta procedunt attēta vi & proprietate verborum. Sed quātum ad iuris interpretationē, hæres eadem

A Eadem. Dec. consilio cclxij, col. ij.

x Debitor. Et illum text. dicit ibi vnicū ad hoc Alexād. ibi in ij. col. in prin. Ias. in prin.

tionem non competit hæredi: vt not. Aret. in consil. cxx-
 iij. in causa quæ vertitur. in primo dubio. & ibi in ij. col.
 limitat & declarat regulam istius legis. Et adde quod li-
 cet hæres reputetur eadem persona cum defuncto. vt s.
 dictum est. Secus tamē est in hærede hæredis qui non re-
 putatur eadem persona cum defuncto. vt no. voluit Pau.
 de Cast. in consil. cxcvij. visis dubiis. circa fi. lib. ij.

- ¶ Postremò notandum est, ¶ quòd prædicta omnia quæ
 dicuntur de hærede, intelliguntur adita a hæreditate. l. ij.
 §. si quis ita. vbi Imol. de hære. insti. facit text. in l. ij. §. si
 quis hæredi. s. de statu libe. & in l. si in diem. in princi. &
 quod ibi Bar. s. de condi. & demon. Et ideo substitutio fa-
 cta de hæredibus, intelligitur si hæreditatem adiuerint. l.
 §. si plures. in fi. vbi gl. & Bar. s. de vulg. & pupil. ¶ Et hæres
 datus executori in testamento, intelligitur si hæres sit cū
 effectu, ita quòd adeat hæreditatē. l. Lucius. la j. vbi Bart.
 C. de fideicom. lib. & no. Bar. in l. codicillis. §. j. s. de ann.
 leg. Pau. de Castr. in d. l. si plures. & not. Bal. in d. l. fina. in
 prin. C. si pen. app. mors interue. ¶ vbi inquit, quòd hæ-
 res quis non dicitur antequam testamētum aditione hæ-
 redis confirmatum sit. alle. l. si seruus communis Mæuij.
 in prin. de stip. seruo.

In l. Semper qui non. Argumenta.

- 1 Mandare quando quis præsumatur.
  - 2 Absens quando consentire dicatur.
  - 3 Possessio quando emptori à domino censeatur tradita.
  - 4 Donatio causa mortis nudo pacto fieri potest, & nu. 5.
  - 6 Rati habitio trahitur, & equiparatur mandato.
  - 7 Mandatum speciale an possit dari sola taciturnitate.
  - 8 Delictum an putetur mandare, qui cūm posset, noluit pro-
hibere.
  - 9 Possessio præsumitur ratificari per fructum perceptionem.
  - 10 Laudum quando censeatur ratificatum.
  - 11 Retificari nequit quis, quod non suo nomine gestum est.
  - 12 Ratum habere quis potest, quod in sui præiudicium nomine
alieno est gestum.
  - 13 Ratificatio intra quod tempus fieri debeat.
  - 14 Homicidium simul commissum licet rursus fieri non possit,
ratum tamen haberi poterit.
- Declaratio semper fieri potest.
- 15 Ratū haberi potest, quod homine impediēte fieri nō potest.
  - 16 Ratificatio nulla est eius, quod nullum est.
  - 17 Ratificatio non sufficit, vbi mandatum lex requirit.
  - 18 Acquitate cessante ratificatio non facit mandatum valere.

*Adita. Alex.
 conf. xxxvj. nu.
 11. lib. iij. & dixi
 in consil. Paris.
 §. iij. nu. 6. C. M.*

REGULA LX.

SEMPER qui non prohibet pro se interuenire, mandare creditur. Sed si quis ratum habuerit quod gestum est, obstringitur mandati actione.

¶ DVO sunt dicta. circa primū gl. & bene exēplum ponit. secundum l. qui patitur. s. mandati. Et ista regula & text. in d. l. qui patitur. intelligitur ¶ quando quis est p̄sens, & non contradicit. vt not. Bal. in l. j. s. de negot. gest. & sequitur Alexan. in l. saepe. in char. ix. col. xxxiiij. vers. vij. saluari potest. s. de re iudic. & Bart. hoc idem dicit in l. si pecuniam. C. de negot. gest. Et verba satis conueniunt: quia illud verbum. patitur, arguit p̄sentiam: & eodem modo verbum illud non prohibet a.

a Prohibet, p̄ quo facit text. in l. Sabini. s. cōmuni diu. qui tex. not. probat etiā cōclusionē, quōd p̄sēns & tacens quando agitur de eius p̄iudicio, dicitur aliquantuliter consentire. & sic non in totum. Hic. C.

¶ Sed tamen considerandum est, quōd ista regula, & d. l. qui patitur. intelligitur quādo tractatur de vtilitate eius qui patitur, & non cōtradicit: vt not. per gloss. in dicta l. qui patitur. & not. Barto. in l. j. s. de negot. gest. ¶ Et talis casu idem videtur in absente. Quia si fiat actus in quo agatur de vtilitate absentis, statim quod ille absens scit. & non contradicit, consentire videtur: vt no. Barto. in l. quoniam. s. rem ratam hab. allegat l. si absentis, & quod ibi no. per gl. & Doct. C. si certum petatur. & sequitur Abb. in c. nonne. in fi. de p̄sumpt. & sic data scientia in vtroque non videtur differentia inter absentem & p̄sentē. Nam sicut p̄sēns qui tacet videtur consentire, quia de eius vtilitate agitur: eadē ratio videtur in absente postea quā scit, & non contradicit. Et secundum hoc regula videtur generaliter procedere. & ad istam regulam facit tex. in l. j. §. magistrum autem. s. de exercit. ibi: si scit, & passus est cum in naue magisterio fungi, ipse eum in posuisse videtur. & ad idem facit tex. in l. ij. C. de acquir. possess. vbi ¶ possessio emptori tradita videtur à domino; qui scit, & patitur illum esse in possessione.

¶ Et secundum istam regulam in notabili quæstio. consultuit Petrus de Anchar. in consil. lxxij. motiua iudicis. in versic. quo ad quartum. & Alexand. in consil. cxx. ponderatis. lib. v. col. ij.

¶ Et per dicta l. qui patitur. concludit Socin. in consilio cxij. multum abunde. columna iij. quōd ¶ sola p̄sentia donatarij tacentis facit donationem causa mortis, quæ hodie potest fieri pacto nudo. iuxta gloss. in l. cum pater. §. mar

~~in fine. C. de pact. & consensu. l. si quis argentum. C. de donat. l. si quis argentum. C. de pact. & consensu. l. si quis argentum. C. de pact. & consensu. l. si quis argentum.~~

B Retrotrahitur. Vide Fel. in c. sicut. lo. ij. de simo. fi. col. vbi ponit regu. cum ix. fal. len. & latus remissiones in materia: ultra quem vide Abb. & Fel. in cap. nonnulli. §.

§. Mauio. de leg. ij. quia cū agatur de vtilitate sua præsuntur cōsentire. d. l. qui patitur. & hoc idem voluit Ang. in terminis in consi. clxxxv. ex themate pradicto. col. ij.

A in hoc tamen contrarium a voluit Aret. in l. ij. versi. circa secundam qualitatem & c. de leg. j. Et secundum opinio. Aret. consului dum essem ultra montes: quia sicut Barto. in Liurisgentium. §. quinimo. col. v. & in l. sicuti. in prin. §. de pact. interpretatur. l. si quis argentum. C. de donat. vt non habeat locum in pacto præsumpto, quia cōcurrerēt duo specialia: quod fieret donatio pacto nudo & præsumpto: sic etiā dicit Aret. in d. l. ij. licet hodie pacto nudo etiā fieri possit donatio causa mortis. secundum glo. in d. §. Mauio. hoc intelligitur in pacto nudo expresso, & non in præsumpto. & quia dicit ipse quando quis donat præsenti & taceat, non videtur pactum, sed pollicitatio.

lex pollicitatione. de pollic. & hoc confirmatur ex his que dixi in rub. C. de pact. alleg. Host. in sum. de pact. in prin. ibi in idem placitus & consensus. & in l. pactū. §. de pollic. ibi: duorum consensus atq; cōuentio. & licet quādoq; etiam ex consensu vnus à lege pactū inducatur: vt not. Bar. in l. ij. C. de pact. cum si. vt tradit ibi Alexā. illud nō est pactum simpliciter, sed secundum quid: sicut distinguitur contractus à quasi contractu: quia in cōtractu consideratur expressus consensus: in quasi contractu: tacitus.

S inst. de obli. ex quasi contractu. in prin. ¶ Et ideo in proposito, licet nudo pacto hodie etiam possit fieri donatio causa mortis: intelligitur de pacto nudo verbis expresso. & non videtur habere locum in isto casu. In quo videtur potius pollicitatio, quàm pactum: vel saltem est pactum tacitum & præsumptum, in quo non videtur habere locum quod dicit gl. in d. l. cum pater. §. Mauio. de lega. ij. secundum Aret. in d. l. ij. col. ij. & dixi in consi. ccxlv.

¶ Secundum dictum est in quo alia regula continetur, quod rati habitio retrotrahitur b, & mandato equiparatur: vt habetur in regu. rati habitio nem. eod. titu. in vj. Ad idem est text. in l. fin. C. ad Maced. in l. licet. §. de iudic. in l. si pecuniam. C. de nego. gest. & in c. fi. de iureiur. in vj.

B Et

¶ Et

sunt & aliq. de rescript. col. ij. & in c. causam. de iudic. col. v. penul. versi. sed detemendo, & c. vbi ponit quod secundum magis communem opin. sententia lata contra falsum procuratorem potest ratificari. quod tamen limitat xij. modis, & idem in c. i. col. pen. & vlt. de re iud. & Anch. & docto. in d. regu. rati habitio nem. libr. vi. & idē quod Fel. in d. c. causam. dicit Ias. in l. licet. C. de pro curat. vbi ponit xij. limit. in pe. col. versi. in vlt. parte. gl. & Ias. in l. qui in aliena. de acquir. ed. hz. col. iij. versi. gl. in versi. rem rata haberi. vbi dicit q. ea que à principio non possunt explicari per procuratorem, non possunt haberi rata. & eūdem in l. nec is. §. de acquir. hz. red. col. ij. vbi dicit

Et

ratificatio non extenditur ad ignorata & que sint necessaria ad hoc ut
 ratio tenet, vide Barb. c. nonnulli, & supra & alij. de rescript. col. iij. in princ.
 vbi etiam tractat istam materiam: & quibus modis fiat, vide eundem in s. ex par-
 te decani. de rescriptis. col. x. & circa id quod dictum fuit de procuratore falso,
 vide Felin. cap. ij. & vlt. colum. de re iudic. & in cap. post cessionem. vj. colum. versic.
 secundo decla-

rat. & c. de probat. & quando habeat locum, vide per eundem in cap. prudentiam. de off. deleg. col. penult. versic. nunquid. & ibi Barb. col. iij. H. C.

A Mandatum, vide Felin. d. c. sicut. sina. col. in fine, vbi refert tenentes hanc opin. & Ias. l. si quis mihi bona. §. iustum. de acquire. hered. col. vi.

B Delictis. ad de Bal. post gl. in l. si pupillus. §. si Titij. ff. de nego. gestis. latissime salicet. post Bald. in d. l. non ideo minus. hic alleg. Canon. in capit. ij. de ord. cogn. Ange. Aretin. in tractat. Malefactorum, in ver. Sempron. mandat. & ibi per additio. in vers. nunc quindecimo. & quid oportetur in delictis. vide Abbat. capit. cum vos. de his que sunt

¶ Et ista regula etiam habet locum in requirentibus speciale mandatum. ut no. Ang. in d. l. licet. in princ. de iud. alleg. Io. And. in c. cupientes. §. quod si per viginti. de elect. in vj. & tex. in c. j. de homi. in vj. & probatur in d. e. fin. de iureiur. in vj. & idem tenet Bald. in l. si maritus. C. manda. per tex. in l. quod si de speciali. §. de minor. Alex. in consi. xxvij. viso. col. iij. libr. v.

¶ Similiter ista regula habet locum in delictis. c. cum ad sedem. de restit. spol. l. j. §. deiecit. versic. sed & si cum quis. §. de vi & vi arma. & ibi gl. & Bar. & glo. in c. quam sit. in ver. petere. de elect. in vj. & no. Bal. in d. l. si in fi. C. ad Maced. & in l. non ideo minus. col. vij. versic. vndecimo queritur. C. de accu. Paul. de Cast. in consil. ccccxxij. quia scio. in iij. col. in antiquis. & Soc. in consil. cxlvij. iustissime iudex. in fi. Et talis ratificatio fieri potest non solum verbis, sed etiam facto: ut tex. dicit in l. Paulus respodet. §. rem ra. hab. nam plus est facere, quam pronuntiare. l. si tamen. §. ei qui. §. de edil. edict. & plus est aliquid facere facto, quam verbo. ut dicit tex. in c. dilecti. el. j. de app. Et ideo si vniuersitas soluit expensas factas in lite per syndicum non legitime constitutum, videtur gesta per eam ratificare, ut not. Spec. in tit. de synd. in versic. sed pone q. vniuersitas. col. ij. vbi alleg. d. l. Paulus. & l. pen. §. de deci. in fi. & c. quo ad consul. de re iud. Et dictum Spec. sequitur Alex. in consi. cxv. viso instrumento. col. j. & in consil. clxxv. perspectis verbis. in fin. lib. v.

¶ Et ex perceptione fructuum probatur ratificatio perceptionis, ut tradit Alexand. in consil. lxxxvij. quoniam. col. final. in princip. eod. lib. v. vbi alleg. decisionem Rotae cxlvj. item licet amicus. Et per receptionem census ratificatio contractus inducitur: ut notat Bald. in consilio clxxxiiij. ad intelligentiam lib. ij. secundum nouam formam. alleg. l. si prateritus. C. de contratab. & l. si proponam. §. primo. vbi bonus text. supra de inoffic. testamen. & respondens alicui de fructibus, videtur ratificare contractum: ut idem Bald. dicit in consil. ciiij. videtur in princ. in iij. libro. Et agens ex contractu videtur ratificare contractum

tractum: vt not. Bald. in consi. xiiij. punctus. lib. v. & idem Ang. in consi. clj. viso. col. fi. Et qui exigit rationem administrationis, videtur ratificare gesta per illum qui administravit, vt not. Pan. de Cast. in consi. j. secundum nouam formam. in antiq.

10 ¶ Et quando laudum ratificatum dicatur, tradit Soci. in consi. cxx. viso compromisso. col. penul. & talis ratificatio potest fieri etiam pendente iudicio. vt not. Alexan. in consi. supra alleg. cxxvij. viso instrumento. col. j. libr. v. & talis ratificatio potest fieri etiam parte absente: vt notat Barto. in l. quo enim. in fin. s. rem rat. habe. & in l. Pomponius. col. ij. versic. item ex eodem. s. de nego. gest. quia pendet à sola voluntate ratificantis: ideo potest fieri parte absente. & idem Bar. in authen. sacramenta puberum. colum. ij. C. si aduer. vend. cum simil. Alexand. scribit in consilio cxxvj. visis. in fine libr. v. & per ratihabitionem actus attribuitur ratificanti: vt notat Bartol. in l. si pecuniam. C. de negot. gest. Socin. in consil. clvij. viso processu. colum. iij.

11 ¶ Prædicta regula intelligitur quando fuit gestum nomine ratificantis, aliàs non potest ratificari, vt habetur in alia regul. ratum. eod. titu. in vj. & ad idem tex. in l. si pupilli. §. sed si ego. vbi Bartol. s. de nego. gest. & in l. si seruus. s. de precar. & in c. cum quis. de sent. excom. in vj. Et ista conclusio procedit, quod ratificatio non potest fieri isto respectu quod negotium ad me trahatur. Secus est

22 quo ad præiudicium meum: quia in præiudiciū meum possum ratum habere quod nomine meo gestum non fuit: vt not. Bart. per illum text. in l. si fundus. §. j. s. de pignorat. & not. per gloss. in d. regula. ratum. Et hoc solum habet locum in calu. d. l. si fundus. §. j. quia res non poterat habere effectum sine tali ratificatione, quia erat pignorata res aliena in qua ius pignoris constitui non potest, nisi domino consentiente: secus si res absque ratificatione potuisset sortiri effectum: quia tunc etiā in præiudicium ratificantis non potest ratificari quod non fuit gestum nomine ratificantis: & fuit ista distinctio aliquorum, vt Barto. refert in d. l. j. §. sed & si cum quis. supr. de vi & vi arma. & sequitur Perus. in d. regula. ratum. per tex. in dicto c. cum quis. de senten. excommu. in sexto. vbi patet, quod non possum ratificare etiam in præiudicium meum quod nomine meo factum non fuit. Bart. tamen in d.

à prælatis & finaliter vide Ang. in l. Iulianus. j. col. s. qui satisd. cog. q. si mado tibi q. occidas tale, & tu iam occidisti, quod non teneor, nec ex mandato, nec ex aliqua ratihabitione, de quo p. Ias. in rep. l. quominus. s. de num. H. C.

in d.l.j. §. sed & si quis breuiorem tradit doctrinā, quod gestum nomine alterius non possum ratificare trahēdo ad me negotium, ita quod ego dicar cōmisisse illud delictum, vel illud negotium fecisse. Sed si volo habere ratum in praiudicium alicuius iuris mei, possum d.l. si fundus §. j. & in l. mater tua. C. de rei vend. vbi si quis vendit rem meam nomine suo, possum ratum habere vt mihi praiudicem in dominio & rei vendicatione: sed nō possum agere ex vendito contra emptorem.

▲ Tempus. Vide Jas. in Lis qui p emptore. de v. suc. col. xxxvij. versic. secundus articulus est. de extre. & c. vbi late declarat materiam ratihibitionis. & do. Phil. in reg. contra actus. s. eodē. ver. quarto limitatur, & c. & adde vnū, q. actus medius imperitinus impedit ratihibitionem retrahit. gl. est singu. in l. si indebitū. §. j. ff. rem ra. habe. & ibi Bart. & in l. si vxore. §. si q. vxorē. de adult. Bal. in l. si. C. ad Maced. H. C.

¶ Secundo regula principalis limitatur, dummodo fiat ratificatio infra tempus infra quod actus qui debet ratificari fieri potuisset: vt est text. in l. bonorum. s. rem rat. ha. ad idem text. in l. j. in princ. s. de app. recip. vbi ratificatio appellationis interposita debet fieri infra tempus datum ad appellandum. & no. per gl. in d. regu. ratihibitionem. & in c. quam sit. de elect. in vj. & per illum text. in d.l. bonorum. infert Abb. post Anto. de But. ibi in fi. in c. cum venissent. col. ij. de resti. spol. quod si quis tāquam gestor negotiorum meorum nomine meo accepit possessionem, & sit spoliatus antequam habuerit ratum, illa ratificatio nihil operatur: & sequitur Alex. in l. quod meo. in prin. col. ij. de acqui. poss. & Corn. Perus. in consi. cx. in iudicio diuisorio. col. pe. in prin. lib. ij. Et facit quod not. Bar. in l. si vxor. §. si quis vxorem. s. de adulter. vbi per illum text. in d.l. bonorum. dicit, quod ratificatio potest fieri re existente in eodem statu: aliā secus. & not. Salic. in l. fina. post Bald. C. ad Macē. cum simil. vt tradit Alex. in consi. lxxvij. viso. col. penul. lib. v. & in d.l. quod meo. in princ. col. ij.

¶ Et hoc quod dicitur de re integra, limitatur, vt in notabili casu scribit Corn. Perus. in consi. xxxvij. memini. col. fin. lib. ij.

¶ Item quod dicitur in d.l. bonorum. habet locum in ratificatione quæ respicit fauorem ratificantis: secus verò esset in odium & praiudicium eius: quia ratificatio fieri potest, licet actus principalis fieri non possit: vt patet in homicidio semel cōmisso quod iterum fieri non potest, & tamen ratificari potest. c. j. de homic. in vj. & in d. l. j. §. sed & si cum quis. de vi & vi ar. & no. Ange. in l. bonorū.

¶ Item & secundo d.l. bonorum. nō habet locū in declaratione quæ semper fieri potest: vt no. Bal. per illum text. in l. sed & si quid. §. interdū. in ver. quod ergo. s. de vsufr. ref

& refert & sequitur Aret. in l.j. §. si quis ita. col. iij. de verb. oblig. & hoc idem dicit Ang. in l. cū proponas. col. j. in glō. si. C. de bo. auth. iud. poss. vbi simpliciter alleg. l. heredes palām. versi. sed si notam. s. de testa.

¶ Tertio quod dicitur in d. l. bonorum. procedit quando actus non potest fieri propter dispositionem legis, prout loquitur: ¶ secus autem si facto hominis actus fieri non potest: quia ratificatio tamen non impeditur. l. cum decem. §. si. & in l. si quis offerenti. §. si. s. de solu. & ita Bar. dicit in d. l. bonorum.

¶ Quarto limitatur, vt Alexan. tradit in consi. lxxxvij. quoniam. col. si. in prin. lib. v.

¶ Quinto limitatur, vt per Cuma. in consi. cxvj. Innocētius septimus.

¶ Ultimo limitatur, vt per Bart. in l. j. C. qui admit.

¶ Tertio, regula principalis fallit vbi agitur de præiudicio tertij: quia ratificatio fieri nō potest, ita quod in alterius a præiudicium retrahitur. arg. l. si partem. §. si. s. quemad. ser. amit. vt Bar. concludit in l. cum indebitum. §. si procurator. & in d. l. bonorum. s. rem rat. hab. ij. no. Ang. in consi. ccl. xxvij. tutor. in si. Alexā. in consi. lxxvij. viso. col. iij. lib. v. & idē Bart. in l. aliena res. s. de pig. act. in prin. vbi concludit, q̄ ratificatio domini facta de obligatione facta per alium eius nomine, non præiudicat illi cui ipse dominus rem vēdidit vel obligauit. Et circa hoc notabilem quæstionem ponit Bal. in rubr. extra de sum. Trini. col. pen. ver. sed incidit quæstio de facto.

¶ Quarto, ¶ regula principalis intelligitur, quādo actus qui debet ratificari validus fuit: secus si nullus fuisset, quia ratificari non potest: vt no. scribit Pet. de Ancha. qui ponit istam regulam in consi. cxxij. vnus ex procuratoribus. & idem not. Bart. in l. quod obseruare. s. de officio proconsu. in j. oppon. vbi inquit: ratificatio non potest fieri de actu nullo, ita quod actus confirmetur a tempore quod nulliter factus fuit: sed actus nullus bene potest ratificari, ita quod ex nūc valeat tempore ratificationis. & sequitur Alexan. in consi. lxxvij. viso. col. penult. lib. v. s. alleg. Et videndum est ad prædicta quod Aret. tradit in consi. cxxvij. eximie domine. col. ij. & ibi de materia, & consilio sequenti.

¶ Quinto fallit, ¶ quando mandatum pro forma b à lege vel statuto requiritur: quia tunc non sufficit ratifica-

A Alterius. Vide Iaf. in l. filio que pater. colū. j. de lib. & post. hu. & in l. is qui p. emptore. de vsuca. col. xxxvij. versi. tertia rō. vbi latē tractat materiam ratificationis: & an possit fieri die feriata in honorem Dei ibi. col. xxxij. in si. H. C.

B Forma. Adde Bartol. post Bal. i. c. ex parte decani. de re. script. col. xxx. versi. item dicit hic Bal. &c.

Q tio: vt

tio: vt Bal. dicit in l. executorem. col. iij. versic. sed si notarium. C. de execu. rei iudi.

¶ Et similiter regu. non habet locum in materia stricta: quia si statutum velit quod mandatum testibus probari non possit, ratificatio tamen poterit probari: vt no. Bal. in l. obseruare. §. si. in xj. q. 3. de offic. proconsul.

¶ Vltimo, regula procedit secundum fictionem: quia in veritate aliud est mandatū, & aliud ratificatio: vt no. Bar. in l. is qui pro emptore. col. iij. §. de vsucap. Et talis fictio fundatur in æquitate. l. postliminium. §. de cap. ¶ & ideo cessante æquitate ista regula non habet locum, vt Alex. concludit in consi. lxx viij. col. pen. in v. lib. 3. alleg.

In l. Domum suam, Argumenta.

1. Aedificare qui vetatur, reficere domum non prohibetur.
2. Reficere non dicitur, qui rem penitus lapsam restaurat.
3. Nouum non dicitur, quod prius destructum reparatur.
4. Aedificare potest quis in suo liberè, modò in alienum nil immittat.

REGVLA LXL

DOMVM suam reficere unicuique licet, dum non officiat inuito alteri quo ius non habet.

¶ ISTA regula intelligitur in casu in quo quis non habet potestatem aedificandi de nouo: ¶ nam prohibitus aedificare non prohibetur reficere: vt hic dicitur. Et vltra glo. exemplificari potest in c. consuluit. de Iudæ. vbi Iudæi qui prohibentur sinagogas de nouo cõstituere, non prohibentur antiquas reficere: quia aliud est facere, & aliud est reficere. l. iij. §. reficere. §. de iti. actūq; priua. Et ideo prohibitus facere de nouo, nõ prohibetur reficere: vt hic, & d. c. cõsuluit. & in l. iij. C. de ope. publ. & in l. j. §. si quis aedificium. §. de oper. no. nun. facit quod no. per gl. in c. j. in verbo, domum. de relig. do. in vj. in cle. si. de rescrip. in verbo, creatum. Et ex his cõprobatur quod dicit gl. in l. j. §. pen. in verbo, reficere. §. de mor. infer. & sequitur Bar. in d. l. j. §. si quis aedificium. quod propria & stricta differentia est inter verbum facere & reficere.

¶ Et ista conclusio limitatur, ¶ nisi res in totum fuerit destructa: quia tunc reficere rem in totum destructam est propriè facere: quia de totali reparatione iudicatur idem quod de noua constructione: vt notatur per gl. xvij.

gl. xviii. q. ij. in c. de monachis. & in c. iij. de iure patro. & no. Bal. in l. si vt proponis. la ij. C. de nup. Host. in summa de ecclesiasticis adifi. in fi. & facit text. in l. qui tamen. in prin. §. quib. mod. vsufr. amit. in l. si ita legatum. §. si de leg. j. cum simi. vt latè tradit Alexan. in d. l. si quis adificium & Feli. a in c. cum accessissent. in fi. char. de constit.

3 ¶ Sed tamen considerandum est, quod licet res in totum destructa sit: remanent tamen vestigia prioris adificij, vnde facilius reparatio permitti debet. ar. l. si. §. de decur. & quod not. Bar. in l. j. de aduo. diuer. iud. & facit gl. in c. accessissent. vbi sit reparatio dignitatis in totum destructa. Et non est nouum quod aliàs statutum fuit, licet renouetur. xxij. q. j. in c. Acatius. & xxxiii. q. j. in c. non satis. facit tex. in l. rem non nouam. C. de iudic. Vnde quod in totum res destructa reficiatur, nō videtur res noua. & in casu ca. consuluit. Iudæi qui prohibentur nouas synagogas erigere, non videtur, quod prohibeantur reficere synagogā in totum destructam. licet Abb. ibi aliter velinex quo ecclesia tolerat Iudæos; & verba d. c. satis conueniunt, dum dicitur, Si corruerint antiquæ, toleratur quæ eas reedificent. Ista enim verba etiam ad totalem destructionem adaptari videntur: vnde secūdum subiectā materiam hoc debet iudicari, quia secūdum subiectam materiam statutum quod loquitur de faciente, habet locum in reficiente: vt Alex. tradit in cōf. cix. v. is. col. pe. lib. iij.

4 ¶ Secundo regula etiam intelligi potest in eo qui haberet potestatem adificandi b, secūdum regulam l. altius. C. de serui. quæ habet locū dummodo ille qui adificat in suo. non immittat aliquid in alienum: vt glo. hic dicit per l. sicut. §. Aristo. §. si serui. vend. Et aliàs limitationes ad d. l. altius. tradit Barth. Veron. in tracta. de ser. vrb. præ. in tit. de solo & area. Alex. in consi. clxxxiiij. opportunè cōsiderans. lib. ij. & quod no. Bar. in l. si. in fi. C. de ser. & d. l. altius. ampliatur vt per Abb. in consi. lvij. in quest. col. iij. lib. j. Corneus in consi. xc. viso. col. v. lib. ij. & Soc. in consi. cxlj. considerata. in prin.

In l. Hæreditas. Argumenta.

- 1 Hæreditas successio dicitur, possessio verò bonorum, cui succedendi.
- 2 Hæreditas etiam dici potest ante aditionem.
- 3 Aditio sola non sufficit, vt hæreditas dici possit.
- 4 Petitio hæreditatis quādo hæredi vel fideicommissario detur.

Q 2 Petit

a Feli. & idem Feli. in d. c. consuluit. de Iud. & Ias. in repet. l. quominus. col. l. pen. de sum. minib. vbi per duas colū. tractat materiam nostræ regu. & eundem post alios in l. j. §. si quis adificium. §. de noui oper. nun. & d. Phil. in d. ca. cum accessissent. colū. fi. in fi.

b Aedificandi. Adde Ias. in l. ex hoc iure. col. ij. de iuli. & iure & domi. Phi. in regu. nullus videtur. & quæ ibi dixi.

- 5 Petitiō hæreditatis non datur hæredi, qui possessionem semel apprehendit.
 6 Hæreditas an desinat dici per solam possessionis apprehensionem.
 7 Filia renuntians hæreditati patris, non excluditur ab hæreditate fratris.

REGVLA LXVII.

HÆREDITAS nihil aliud est, quàm successio in uniuersum ius quod defunctus habuerit tempore mortis.

¶ **H**ÆREDITAS ¶ ergo est successio, vt hic dicitur, & in l. nihil. §. de verb. sig. Et bonorum possessio est ius succedendi: vt not. Bar. in l. iij. §. bonorū. §. de bono. poss. De quo videndum est quod dixi in rub. C. qui admit. col. antepen. Et istam diffinitionem hæreditatis quam Iuriconsultus hic ponit, declarat Bar. in rub. §. de acqui. hære. dicens, quod ista diffinitio loquitur de successione iuris: quia mortuo testatore succedit quoddam ius quod hæreditas appellatur, & personā defuncti sustinet in omnibus iuribus quæ habuit defunctus. I. hæreditas in multis. §. de acquiren. rer. domi. l. mortuo. §. de fideiuf. & idem Bar. in l. nam & seruus. in §. qui negotia. §. de nego. gest. dicit, quod hæreditas repræsentat personam defuncti, & non hæredes futuri.

¶ Et hæreditas dicitur ¶ antequam adita sit per hæredem: & adita hæreditate, amplius non dicitur hæreditas, vt not. per gl. in l. j. §. veteres. in glo. mag. §. de acqui. poss. in l. per hæreditarium. §. de acqui. rer. do. in l. hæres per seruum. de acqui. hære. in l. eius qui. in verbo, hæreditati. §. si cert. pet. & not. Bar. in l. iij. in prin. ad fi. §. de bono. pos. vbi inquit, quod postea quàm adita est hæreditas confunditur cum patrimonio hæredis. I. sed si plures. §. si filio. §. de vulg. & pupil. & vbiunque post aditionem appellatur hæreditas, est impropria loquutio. vnde in tit. de pet. hæredum dicimus petere hæreditatem, intelligitur nos declarari esse hæredes. I. licet minimè. §. de pet. hære. & idem Bar. dicit in rub. §. de acqui. hære. & in d. l. eius. si cert. peta.

¶ Et ista conclusio intelligitur post aditam hæreditatem, & apprehensam possessionem: secus videtur ante adeptam possessionem: ¶ quia sola aditio non facit quominus etiam hæreditas dicatur: vt no. Aret. dicit rubr. §. de acquiren. hære. vbi ad hoc alleg. Bart. singulariter in l. si. §. de fideicommiss. hære. pet. vbi Bar. sequitur gl. in l. j. eo. tit. in verbo, hæreditas. quæ dicit, quod solum hæredi vel fideicommissario datur petitiō hæreditatis antequam sit consecutus possessionem bonorum hæreditatis. Sed post acquisitam possessionem si desinat possidere, habet rei vendicationem, & non petitionem hæreditatis. & Barto. rationem adducit: quia postquam hæres adeptus est possessionem, desinunt esse res hæreditariæ: vt supra dictum est. & sic Barto. videtur hoc intelligere post acquisitam possessionem, vt ista ratio conueniat quaestioni: & dictum glossa. & Bart. tenet Alexander in consilio lxxxix. viso puncto. in princip.

princ. lib. ij. & in consil. xciiij. in causa & lite. in ij. col. lib. 4 ij. ex quo infero ubi concludit, † quod petitio hæreditatis, & interdictum quorum bonorum non datur hæredi qui semel apprehendisset possessionem, per illam rationem: quia per apprehensionem desinunt esse res hæreditariae, & ideo glo. not. in c. j. de confes. in vj. in gloss. mag. circa si instruit agentem petitio hæreditatis, vel interdicto quorum bonorum, quod non dicat se possedisse post mortem defuncti: quia illa remedia non competere post acquisitam possessionem. & idem sequitur Anto. de bur. in consil. lxxij. viso libello. in principi. ubi refert rationem Bar. & sequitur. Et sic conclusio prædictorum videtur, quod hæreditas dicatur, & res hæreditariae dicantur ante possessionem acquisitam: & sic per aditionem sola non deficit esse hæreditas.

¶ Et hoc confirmatur secundum Aret. in d. rub. de acqui. hæred. quia licet per aditionem dominium rerum hæreditatis unum sit cum patrimonio hæredis. d. l. sed & si plures. §. filio. de vulg. & pup. quia tamen adhuc non est facta incorporatio, retinet nomen hæreditatis: sicut in simili videmus in fisco cui licet bona vacatia ipso iure acquiratur. l. j. §. an bona. §. de iur. fis. tamē ante incorporationē non censetur eodē iure cum aliis bonis incorporatis: vt no. Bar. in l. in omnibus. §. de diuer. & tēp. præscrip. ¶ Contrarium tamē expresse tenet Pau. de Cast. in d. l. j. §. de fideicom. hæred. pet. dum inquit, quod ratio Bart. nō est bona: quia illud quod ipse dicit, † quod per apprehensionem possessionis desinat esse hæreditas, etiam habeat locum ante adeptam possessionem: quia per solam aditionem videntur res desinere esse hæreditariae, & pariter A desinit esse hæreditas. & hoc verius videtur: quia per aditionem dominium & omnia iura transeunt in hæredem. l. cum hæredes. in princ. §. de acqui. poss. & ideo statim desinit esse hæreditas: quia bona sunt hæredis qui admit. Et non obstat simile de fisco: quia dato quod plus iuris habeat fiscus & etiam hæres in bonis incorporatis & apprehensis ratione possessionis: hoc non tollit quin desinat hæreditas esse per aditionem, ex quo dominium transfertur in hæredem, vt dictum est.

¶ Et retenta ista conclusione, quod post aditionem non dicatur esse hæreditas, consului ultra montes Valcūtia in Delphinatu, † quod renuntiatio quam fecit filia patris de hæred

A Hæreditas
Hanc opi. tenet
Ias. in rubr. de
acq. hæred. ij. col.
versic. tu dic q
imo & c. & in l.
j. §. veteres. de
acq. pos. col. x.
ver. circa cōclu
sionē & c. & in
lxij. colū. ponit
qō. d. Phil. Dec.
licet loquat in
statuto: & dicit
hanc esse cōem
opin. & in xij.
col. ponit qō. de
muliere prohibi
bita nubere ex
tra ciuitatē cū
hæreditate, p
ut est Mediolani
: an postquā
est adita hære
ditas, si cōtra
hat perdat hæ
redit. & q. here
ditas post adi
tionē nō dicat
ppriē hæredi
tas tenet Florē.
in l. veniūt. ff. fa
creisc. & Ias. in
Leius. §. quod si
stipularus. si cer
tum pet. & per
eunde do. Phil.
in cōs. lxx. col.
ij. visis duobus,
H. C.

A Fratris. Visse magis late eundem d. Phil. in reg. quoties duplici iure. in versic. vterius. vbi magis late eam examinat. J. eod.

hæreditate patris, non excludebat illam ab hæreditate eius fratris, quia mortuus erat adita hæreditate patris, quia post talem aditionem non dicitur hæreditas patris, sed fratris a, per supradicta. Et in terminis de renūciatione consuluit Ang. consi. liij. do. Gillius. colū. ij. & sequitur Alex. vbi alia similia inducit in l. j. §. veteres. §. de acquir. pos. col. ix. ver. expressius. Ang. & idem in terminis de renūciatione tenet Pau. de Cast. in l. Paulus. §. j. de acquir. hære. vbi dicit Old. ita consuluisse: & sequitur ibi Ares. per tex. in l. qui filij. §. de iis quib. vt indig. & idem Ares. in consi. cxj. in præsentī consulta. & idem Rom. in consi. cxlvij. circa primum. Bene. Capra. in consil. xij. & si viso. & Cor. Perus. in consi. cccv. in hac consultatione. lib. iij.

In l. Qui sine dolo. Argumenta.

- 1 Culpa lata est dolo æquiparanda.
- 2 Moram incurere non dicitur, qui litigandi causam iustam habere inuenitur.

REGVLA LXIII.

QVI sine dolo malo ad iudicium prouocat, non videtur moram facere.

¶ IBI, sine dolo malo. subaudi: vel lata culpa. vt not. per gl. & Bart. in l. quod te. col. iij. in verbo. venio ad vltimū. §. si cer. pe. & ad hoc facit: ¶ quia lata culpa dolo æquatur. l. q. Nerua. §. de pos. l. j. §. j. §. si mēl. fal. mod. dir. ¶ In tex. ibi, non videtur dolo facere. & sic non est in mora. exēplū ponitur per gl. in l. si quis solutioni. §. de vsur. ad idē tex. in l. sciēdū. co. tit. & in l. iij. §. si quis paratus. ff. quod vi aut clā. ¶ Et hoc intelligitur quādo iustam habet causam litigādi, vt probatur in iuribus præallega. Secus si nō habet iustā causam, quia tūc p̄ interpellationē in mora cōstituit: vt no. Bar. in d. l. quod te. & est tex. qui ita intelligitur in l. nemo. §. j. §. de ver. obl. dū ibi dicitur morā cōmitti ab eo qui voluit litigare. & no. Bar. in l. si seruū. §. nūc videamus. in l. qui Roma. §. Scia. de ver. obl. ¶ Secundo regula intelligitur antequam mora sit commissā. Sed post moram commissā mora non purgatur: licet quis velit ad iudicium prouocare. l. si. §. de condit. furt. vbi Paul. de Cast. ita concludit.

In l. Ea quæ raro. Argumenta.

- 1 Leges ad ea quæ vt plurimum accidunt, applicari solent.
- 2 Leges etiam sunt de his, quæ naturaliter contingunt.

iure

- 3 Iure speciali quod cōceditur, in consideratione esse non solet.
 4 Matrimonium inter prohibitos valet, sub conditione, si Papa dispensabit.
 5 Ratio eius nulla habetur; quod à principis volūtate sola pendere noscitur.

REGVLA LXIIII.

EA QV AE raro accidunt, non temere agendis
 Negotijs computantur.

- 1 ¶ NOTO ¶ q̄ de his quæ raro accidunt, regulariter nulla ratio habetur apud legislatorem. Ad idem tex. in l. nam ad ea. §. de leg. cum simi. vt per glos. in c. per literas. de despons. imp. Nam rarum & nunquam aequiparatur. c. coram. de offi. deleg. Et quod raro cōtingit, miraculum est: vt dicit tex. in auth. de consulib. col. iij. collat. iij.

¶ Et quod raro fit, sicut etiam vetus sapientia docet, non obseruant legistatores. Sed quod fit plerunq; & respiciūt & medentur: vt inquit tex. in auth. vt sine prohibi. ma. §. quia verò multum. col. vj. & in l. antiqui. §. si pars har. peta. Et ideo casus insolitus qui raro cōtingit de mille annis semel, vt Bar. dicit in l. Seio. §. medico. per illū tex. de ann. leg. non est in consideratione. & idem Bar. in l. fistulas. §. ferramenta. §. de contrahen. emp. cum simi.

- ¶ Et regula ista videtur procedere in his quæ raro accidunt & habent in se miraculū: vt §. dictū est. ¶ Secus est si naturaliter cōtingat: quia à l. recipiūt. l. si maior quinquagenaria. C. de leg. har. vbi filius qui nascitur ex maiore quinquagenaria, legitimus dicitur, licet raro illud cōtingat: & omnia alia quæ raro cōtingūt, sunt sub lege. & regula cōmuni, nisi exprimantur, vt Christophorus Porcus dicit in §. insulam. per illum tex. in l. ij. de rerum diuis.

- 3 ¶ Et ad prædicta etiā consonat regula quæ dicitur q̄ illud quod de iure speciali cōceditur, nõ debet cōsiderari. l. iij. §. j. vbi Bal. §. de fideicom. lib. & no. Bar. in l. ij. col. v. vers. sed circa hoc dubitat. §. de vul. in l. fi. col. ij. C. de sent. passis. & in l. quādū. la. j. de acqui. har. eū sim. Et hoc intelligitur nisi de illo iure speciali expressè dictū sit, quia tūc attenditur. l. quidā relegatus. de reb. dubiis. vbi valet legatum si restitutio impetret à principe. Et ideo valet institutio de filio spurio sub cōditione, si legitimetur à principe: vt no. Bal. in l. j. in vj. quæst. C. de instit. & substit.

- 4 ¶ Et hoc videtur q̄ quod valeat matrimonium inter prohibitos sub conditione, si Papa dispensabit. de quo Ab.

A Papa istam opin. tenet ibi Anton. & Gal. pater Trappo, qui tate ea dispensat licet requirit cogitandum, contra tamen tenent Innoc. & Abb. & Carthus. in. & Calm. consil. j. sub tit. de despons. sal. & do. Aret. in consil. extj. incip. ex facto proponitur. & c. col. iij. vers. sed est aduertendum. eā etiā tenet idē Aret. quam dicit cōmuni in l. apud Iulij. §. constat. col. v. in §. vers. & ad materiam de leg. vbi las. videtur inclinare in a. liam partem. de qua etiam vide Anchar. in ca. ex publico. de conuer. coniu. Hier. Chuc.

post alios in c. super eo. de condit. appo.

¶ Secundo, quod dictū est non considerari quod de iure speciali conceditur: verum est antequam actus sequatur, secus est eueniente postea illo casu speciali qui admittitur. l. non quocunque. §. si ex bonis. de leg. j. cum simi. vt tradunt Moder. in l. j. colum. viij. de vulg. & pupil. & facit quod s. dictum est per l. si maior quinquagenaria. C. de leg. hære. ibi, eueniente casu quod raro contingit.

¶ Similiter etiam ad supradicta dicimus, quod non attenditur quod pendet à voluntate solius principis: quia impossibile illud reputatur. l. apud Iulian. §. constar. a. de legat. j. not. Barto. in l. si quis sub conditione. colum. ij. de test. tut. & in l. continuus. §. cum quis. de verbor. obligat. & hoc intelligitur nisi consueta sunt concedi. vt notat Alexand. post alios quos refert in d. §. constar. per illum textum ibi: distrahī non soleant. cum similib. vt per eum ibi & Modern. & latius tractat Socin. in dicta l. quidam relegatus. colum. iij.

In l. Ea est natura. Argumenta.

- 1 Cauillatio quæ, veluti superuacua, à iure reprobetur.
- 2 Cauillatio quandoque tolerari potest.
- 3 Aduocatus iustam causam fouens, cum malitia licitè aduersarium conuincit.
- 4 Testes de falso suspecti, sollicitè sunt examinandi.
- 5 Testis suspectus etiam de circumstantijs interrogari debet.
- 6 Iudex inuestigandæ veritatis gratia cauillationibus vti potest.
- 7 Iudex delinquenti impunitatem promittere potest.
- 8 Priuato etiam fides seruari debet.

REGVLA LXV.

EA EST natura cauillationis, quam Græci *σὸφισμα* appellant, ut ab euidenter ueris per breuissimas mutationes, disputatio ad ea quæ euidenter falsa sunt perducatur.

¶ AD idem tex. in l. natura cauillationis. s. titu. proximi & notat Ioannes Andr. in capi. venerabilis. declarando text. in versicul. cauillationis de iudic. & ad textum, hic bene facit text. in authent. de tabel. colum. iij. in versic. & non fugant tabelliones. vbi dicitur, quod nihil est inter homines sic indubitatum vt non possit suscipere quandam sollicitam dubitationem, licet illud sit iustissimum: & hoc fit per cauillationem quæ reprobat & reicitur à iure. d. cauillatio

A subtilitate. Abb. in c. dilecti de iudic. in rj. col. Doc. l. si quis dixerit. in 4. C. de instit. & substit. **B**

B Malitius. Vide Barb. c. sedes. hic alleg. col. ij. in prin. in procem. cle. c. in rj. col. ij. Iaf. in l. cu proponas. in ij. col. C. de pac. And. Tiraq. in pfat. trac. retrac. nu. 70. C. M. c. Simulatio. Cauta & puda admittitur. ita Alb. post gl. & Host. in c. j. quod met.

1 eum venerabilis. **¶** Et talis cauillatio videtur superuacua, & nimia subtilitas, quæ à iure reprobatur, & à iudice reiiicitur. l. actio. 5. de neg. gest. l. sicut. §. si debito. quib. mo. hypo. soluatur. Et hoc est quod dicitur, quod nimia subti-

2 litate res subuerti non debet. l. si quis heredem. in fi. de instit. & substit. & in l. pen. C. ad Treb. & in l. si. C. de leg. vbi de tali subtilitate ridet imperator, & illam corrigit.

3 **¶** Quandoque tamen etiam **¶** cauillatio toleratur, quia malitius est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei ven. c. sedes.

4 de rescrip. ideo aduersus malitiã quis cum malitiis resistere potest. vt not. per gl. in c. cupientes. in prin. in ver. malignantium. de elect. in vj. & pro dicta gl. est text. in l. cum pater. §. Titio. in fin. de lega. ij. quem ad hoc alleg. Ang. in l. penul. 5. de vsu. & dicit gl. no. in c. dominus no-

5 ster. in gl. in fi. xxij. q. ij. **¶** quod si aduocatus fouet iustam causam. potest etiam cum malitia aduersarium conuincere. & bene facit quod not. Ant. de But. in c. j. de mut. pe. si vbi voluit. quod si in veritate mutuũ reddidi. postum etiam cum iuramento affirmare me nihil à te habuisse. & not. Bal. in rub. C. de fide instru. col. vij. in ver. inciden- ter etiam quæro. in istis enim & similibus cauillatio admittitur ad obuiandum malitiis, & fraudibus.

6 **¶** Et eodẽ modo propter suspiciõẽ iudex debet diligẽter examinare testes suspectos de falso & eos inuoluere si põnt vt not. Bald. in l. j. §. editiones. in ij. not. C. de eden.

7 **¶** Et quod si testis est suspectus interrogari debet etiã de circumstantiis in quibus substantia rei non consistit. vt not. Azo in sum. col. pe. C. de test. & Spec. in tit. destit. §. iam de interrogatoriis. ver. & not. cum simi. vt dixi in c. licet causam. in viij. no. de probat.

8 **¶** Similiter & iudex ad veritatem inuestigandam potest vt cauillationibus, & etiã simulare, vt probatur in c. af- ferte. ad presump. & xxij. q. ij. c. non enim volebat Deus.

Nam propter vtilitatẽ publicã ad bonũ finem permissa est simulatio. c. vilẽ. xxij. q. ij. & p. illũ tex. dicit Vgutio

9 & And. & post eos Dom. in c. nos in quenquã. ad fi. ij. q. j.

10 **¶** Iudex potest delinquẽti promittere impunitatẽ &

cau. ij. col. v. vbi dicit secundum Host. q. aduoca- tus fouens iustã causam, põt ma- litius & cauilla- tionibus aduer- sariũ conuincere, dum tũ sine mendacio hoc fiat, ad idẽ facit qd tenet Inno. in c. olim. lo. in ij. col. in me- dio vbi dicit, quod si ex dese- ctu iustitiẽ quis põt rem sibi subtrahã furto recuperare, qd licet sibi ppria autoritate fur- tum subtrahere: dum tũ hoc fiat sine menda- cio. ego tũ credo q. nullus ad uocatus hoc fa- ciet sine menda- cio. de quo etiã vide Hippo. de Marfil. in sing. clxxvij. icip. ma- litius hominum. vbi multa cum lauuit, quẽ addas ad apostã sup li- tera d. Hic. Chn. d. Index. Idem Deci. l. vnica. co- lumna ij. C. de sen. quæ pro eo quod inter. Sed contra Hippo.

ibi infistit: & verior videtur opinio, quia fides data seruanda debet. l. j. in prin. l. iurisgeum. §. prator ait. §. de pac. l. j. in princ. de consti. pecu. Et etiam hosti fides seruanda est. xxij. q. j. c. noli estimare. Et ideo iudex presertim qui publicam personam gerit, fide seruare debet, ex eo quod non. Bar. in l. j. §. non fuit. §. de dolo. & in l. conuentionum. §. de pact. & facit tex. in epistola inter claras. C. de sum. tri. ¶ Nec obstat quod Bar. in d. l. conuentionum. & in l. j. §. non fuit. de dolo per illum tex. dicit, quod à priuato non fit fides seruanda hosti: quia in casu nostro agitur de iudice qui publicam personam gerit.

8 ¶ Præterea illud dictum Bar. non videtur verum. ¶ Quia etiã priuato debet seruari fides, p iura. §. dicta q̄ generaliter loquuntur. a Non obstat. tex. in d. l. j. §. non fuit. quia non videtur pbare illud Bar. dictum: quia ibi de fide data verbum nullum. Sed solum dicitur quod quis vti possit solertia & machinatione contra hostem, iuxta illud Vergilij: Dolus an Virtus quoniam in hoste requiritur: Et ista notanda sunt: quia sæpius occurrunt.

In l. Marcellus ait. Argumenta.

- 1 Debitor quis proprie dicitur.
- 2 Desinere non dicitur is, qui non incepit.

REGVLA LXVI.

MARCELLVS ait, Desinit debitoris esse, qui nactus est exceptionem iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

1 ¶ ISTA regula de plano intelligi potest: quia debitor ille intelligitur à quo initio pecunia exigi potest. l. debitor. §. ti. j. ergo tunc iuxta exceptionem non videtur esse debitor: ut hic dicitur: & facit alia regula, Non videtur cepisse, quod per exceptionem remouetur à petitione. Ad idem regulam nihil interest. j. eo. vbi dicitur, nihil interest quod actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. ¶ Et regula ista intelligitur opposita exceptione. Secus videtur ante oppositam exceptionem, per ea quae dicta sunt in d. reg. non videtur. §. eo. vbi videndum est. ¶ Et ideo text. hic bene dicit, desinit: quia ante exceptionem oppositam erat debitor. ¶ Quia non videtur desinere ille qui non incipit. l. Titio. §. de cond. & demonstr. l. nulla. de iu. & leg. Et in reg. non potest videri desuisse. j. eo. Et de hoc proprie intelligitur: aliàs verò improprie etiã desinere dicitur quod non incipit. ut not. per gl. in d. reg. non potest. per tex. in l. iij. §. desinere. §. vsufr. quemadmodum. c. vbi gl. in l.

a Loquuntur, ideo generaliter sunt intelligenda. l. de pretio. ff. de publicis: tamen regula fallit multis modis, ut per Soci. in tractat. fallent. in regula cexxix. vbi ponit lvi. fallit.

secundum subiectam materiam intelliguntur & restringuntur: vt Alexan. tradit in consi. xxxv. viso processu. col. iij. lib. iij. versic. circa tertium.

¶ Et q̄ verba ^a intelligantur secundum subiectam materiam, etiam not. Abb. in ca. exhibuit. in ij. not. de iudic. & Rom. hoc modo arguit in consi. lxxxvij. tribus rationibus. in fi. Are. in consi. xiiij. viso. col. ij. & Alex. in consilio lxxxvj. in causa. col. ij. Pet. de Anch. in consi. ccxxv. prima facie. Ang. in consi. xxxj. viso legato. col. fi. Imo. in consil. xxj. in casu praemisso. in princ. & consil. xcvi. in casu praemisso. & in consi. c. in quaestione. col. ij. cum similibus.

¶ Et quantum ad tex. hic de sermone habente duplicem intellectum. ¶ Notandum est, q̄ ille qui protulit talem sermonem vnum tantum videtur habere intellectum: vt dicitur in l. in ambiguo. s. de reb. du. Et ideo si dupliciter intelligi potest, videtur q̄ nullus intellectus valeat, argu. l. si duo sunt Titij. ff. de testam. tur. & ita sentit Bar. in d. l. in ambiguo. Nam eius quod multipliciter exponitur: veritas ignoratur: vt dicit Bal. in l. scire leges. s. de legib.

¶ Et hoc intelligitur nisi probetur per alias leges & rationes de altero intellectu: quia ille praeualet: vt Bart. dicit in d. l. in ambiguo. & tali casu procedit ista regula: quia attenditur ille intellectus qui rei gerenda aptior videtur, & secundum subiectam materiam, vt dictum est.

¶ Et praeualet ille intellectus in quo maior fit proprietas verborum. c. Rodolphus. de rescript. Et praefertur ille intellectus in quo maior fit ratio dubitandi: vt not. Abb. in c. cum in iure. in j. no. de elect. Et praeualet ille intellectus per quem minus iuri communi derogatur etiam verba impropiando: vt no. Abb. in c. cum dilectus. col. fi. de consuet. Et praeualet ille intellectus qui conuenit rub. vt no. Ant. de But. in proce. Decret. in §. sane. Alex. in l. j. in ij. not. s. si cer. per. Et praeualet intellectus in materia stricta in stricto significato. d. c. Rodolphus. de rescript. & per Soc. in consil. cxvj. col. vj. Et praeualet ille intellectus qui facit actum valere. l. quoties. de verb. oblig. cum similibus.

In l. In omnibus causis. Argumenta.

- 1 Privilegium personale extinguitur cum persona.
- 2 Privilegium quod fisco vel ecclesiae de non soluenda gabella conceditur, ad emptores non extenditur.
- 3 Privilegium, in dubio est censendum personale.
- 4 Privilegium quando ad haeredes fit extendendum.

Benefic

qualitate perso-
nae. de quo per
Ias. in auth. in-
gressi. vj. col. C.
de sacrosanct.
ecc. & Barba. in
c. si pro debili-
tate. hic alleg.
col. xiiij.

A Verba. Ad-
de q̄ verba con-
trahentium de-
bent etiam in-
telligi & salua-
ri ne contineat
contrarietatem.
ide in testibus,
statutis, iurame-
to. sententiis &
contractibus, vt
per Ias. in l. fal-
sa. C. de iuris &
facti ignor.

- 5 Beneficiū à principe cōcessū, latā admittit interpretationē
- 6 Priuilegiū quod vni personæ cōceditur, ad alias nō porrigit.
- 7 Priuilegium loquens de filio, non verificatur in filia.
- 8 Priuilegium ad alias non porrigi personas, quādo verum sit.
- 9 Priuilegium scholaribus cōcessum, ad eorum famulos est extendendum.
- 10 Priuilegium patrifamiliās concessum, ad familiares extenditur tam præsentes quā futuros.
- 11 Priuilegiū cōtra ius speciale, latā recipit interpretationem.
- 12 Interpretatio lata sit, etiam quandoque in materia odiosa.
- 13 Dispensatio latam recipit interpretationem iuxta verborum proprietatem.
- 14 Priuilegium datum causæ, et transit cum causā, sicut actiōi datum cum actiōe.
- 15 Priuilegium rem sequitur, quod rei conceditur.
- 16 Priuilegiū loco concessum, an exteatur ad loci personā.
- 17 Priuilegium personis concessum, durat aliquando personis deficientibus.
- 18 Priuilegium, quod dignitati conceditur, durare potest dignitate cessante.

REGVLA LXVIII.

IN OMNIBVS causis id obseruatur, ut ubi persona conditio locum facit beneficio: ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. ubi uerò genus actionis id desiderat: ibi, ad quemuis persecutio eius deuenerit, non deficiat ratio auxiliij.

- ¶ **E**X ista regula duo dicta colliguntur. † Primū est, quod priuilegium personale cū persona extinguitur. † Secundum, quod priuilegium datum actiōi transit cum actiōe.
- ¶ Circa primū idem habetur in regula, priuilegium coetit. in vj. & in regula, priuilegia quædam. §. eod. in l. cum patronus. in fi. de leg. ij. in l. quia personale. sol. mat. & in §. sed quod principi. instit. de iure natur. & ideo nō trāsit ad heredes. d. l. quædam priuilegia. & in l. j. in princ. §. de iure immun. Et quādoq; adeo personale est quod alteri commodari nō potest, & cum eo persona debet sepeliri, ut de pallio dicitur: ut in c. ij. de auto. & usu pallij.
- ¶ Et ex ista regula verificatur quod no. Dyn. & Bart. in l. licitatio. §. imperatores. §. de public. † quod priuilegium non soluendi ^b gabellam datum fisco vel ecclesiæ, non competit emptoribus, de quo dixi in consi. xlvij.
- ¶ Et in notabili casu Alexand. tradit in consilio xxxvj. in causa dationū vini. lib. j. & ibi declarat, quod dicitur priuileg
- A** Extinguitur. & quando incipiat cōpetere, ponit las. in l. beneficium. §. de consi. prin. col. ij. verfic. successiue.
- B** Soluendi. Vide Alexan. in l. quia tale soluit. mat. col. ij. vers. ex prædictis, &c. ubi plures quæstiones ponit in materia priuilegiorum.

▲ **uilegium personale** quando conceditur alicui expresso nomine proprio: vt in c. quoniam Abb. de off. delega. in c. si grauiose. de rescript. in vj.

3 ¶ **Et in dubio** b **priuilegiū** videtur personale: vt no. per glo. in c. cum venissent. de insit. & in c. tua. in glof. de his quæ fiunt à præla. & in gl. xxv. q. ij. in summa.

¶ **Et ista regula** intelligitur quando priuilegium conceditur intuitu personæ, ita q̄ persona sit immediata causa priuilegij. Secus si persona nō sit causa immediata priuilegij: vt patet in reitū. in integrū quæ datur minoribus, nam dicitur priuilegium personale: vt no. in l. exceptio-

4 nes quæ. 3. de excep. 7 & tamen extenditur ad hæredes. l. non solum. 5. de in integ. rest. l. minor autem. 5. in a. 5. de mino. l. ea quæ. C. de temp. in integ. rest. per. Quia minoris persona non est finalis causa priuilegij, sed latio. quia tunc demum tale priuilegium competit minori si sit legitimus. l. quod si minor. 5. nō semper. l. non omnia. 5. de mi. & ita concludit Dy. in d. reg. priuilegium. Ad quem Bar. se remittit in d. l. non solum. Alex. tamē in d. l. quia personale. videtur reprobare istam opin. quia, dicit ipse, non aperit Dy. qualiter persona sit causa immediata priuilegij. Sed potest responderi, quod imō aperiat per rationē præallegatam. Secundo dicit Alex. q̄ non facit Dy. differentiam vtrum priuilegium cōcedatur à lege, vel à principe. Sed etiam responderi potest, quod non sit differentia, vt etiam Bart. ipse tenere videtur.

¶ **Et regula ista** procedit in priuilegio, prout loquitur, q̄ est contra ius commune. Secus est 7 in beneficio dato à principe: quia latè interpretari debet. l. si. 5. de cōst. princ. Ideo in dubio transit ad hæredes: vt not. Barto. in l. si pater. de seruit. leg.

¶ **Sic etiā** in officio quod est personale. l. tutela plerūq̄. 5. de tut. c. quoniam Abb. de off. dele. & not. Bal. in c. cum venissent. de iud. circa si. in ver. pone Papa. vbi concludit, q̄ si papa concedit officium vicariatus per decem annos, non transit ad hæredes: & sequitur Alex. in l. quia tale.

¶ **Et sicut** priuilegiū personale cū persona exungitur, ita priuilegiū datū vni c̄ personæ, ad alias personas nō extendit̄ etiā ex idéitate rationis: & sic in priuilegio nō procedit de similibus ad similia, sicut de iure cōmuni. vt no. Ant. de Bu. per illū tex. in c. sanē. de priui. Et istā reg. etiā tradit Balan l. j. in prin. C. de leg. dicēs, q̄ priuilegiū non

▲ **Personale.**
Qualiter cognoscat̄ & etiā reale: vide Ancha. in d. regula priuilegiū. luc alleg. col. ij. in med. & ibi per Dy. & eius add. satis remissiuē.

▲ **Dubio.** Vide Phil. Fran. in d. reg. priuilegiū. j. col. in fin. Anchar. ij. col. ver. in tertio casu.

c. **Vri.** Adde Ias. in l. j. de cōst. prin. col. fin. vbi satis remissiuē. Et an possit extendi ratione correlat. per eundem in l. non tantum. de re iudic. col. j. & Ro. col. cccxlj. & an priuilegiū concessum fratribus minoribus, & prædicatoribus extendatur ad ipsas sorores, alleg. col. xiiij. in cap. vltō testamento. iij. vol.

Filia. Adde quòd etiam appellatione filiorum in priuilegijs non comprehenduntur nepotes nec pronepotes: vt in l. sed à milite. ver. hæc autem. s. de excus. tut. vbi Bal. dicit eum meliorem de iure. & idem etiam Bartol. in l. libero rum. in v. col. verfi. quarto. s. de verb. signific. H. C.

Regulariter. Not. vnum dictum singul. q. priuilegium quod conceditur à comunitatib. Iudicis vt possint

retinere res suas donec eis per veros dominos soluantur pretium tale priuilegium non comprehendit forentem & sic si res furtiua sit forensis, nō tenebitur soluere pretium. Ita Francisc. de Crem. singula. lxxxj. incip. pone Iudzi. fol. 4. Abb. c. quod clericis. de fo. eop. vj. col. i. princ. & ibi Barba. xiiij. colū. post medium. H. C.

Accessorijs. vide Bal. in sua magna. in verb. priuilegiū. ver. vj. vbi loquitur in vxore & abis. itē de emptore quando est concessum venditori. & Rom. consil. clxxx. & etiam ratione cōmunionis vt per Hippolytū

de Marfi. qui plura cumulat in singul. clxxj. incip. plura. & adde vnum verbum singulare Bald. in l. fin. C. ad leg. Fla. de plag. per glo. ibi in verbo orbita. q. priuilegia quæ dantur viduis, dantur etiam mulieribus inutiliter nuptis, puta si habeat maritum damnatum ad perpetuos carceres: idem dicerem si esset captus ab infidelibus vel professus secundum not. in c. j. de conuer. coniug. & vide Iaf. qui refert Bal. in l. si is qui pro emptore. de vsucap. s. colum. ij. in tertia principali questione. Bartol. in verfi. adde glo. Hieronymus Chuchalon.

non extēditur ad aliam personam, nec ad alium locum: quia est stricti iuris. Et ideo priuilegium concessum regi, non extēditur ad reginam, vel filios, nisi exprimatur. vt no. Domini. in c. ne alij. per illum tex. in iij. not. de priuileg. in vj.

¶ Et priuilegium ¶ quod loquitur de filio, non habet locum in filia. vt tradit Card. in consil. ccxxxv. puto filias. in fi. sic etiam priuilegium datum vni ecclesie: nō habet locum in alia: vt no. Bal. per illum tex. in l. non tantum. §. non omnia. de excu. tuto. Et priuilegium quod loquitur de vno contractu nō habet locum in alio: vt no. Ang. in consil. cclxxij. quoniam dictum priuilegium.

¶ Et licet regulariter b priuilegium ad alias personas nō porrigatur, ¶ hoc limitatur procedere in personis accessorijs & familiaribus quibus cōpetit priuilegium, quando sine illis posset priuilegium remanere inutile: vt no. Domi. per illum tex. in c. licet. §. cum cōceditur. in prin. eo. tit. in vj. & glo. ibi similia iura adducit. & not. Abb. in c. quod nonnullis. extra de priuileg. Bene facit tex. in authent. habita. C. ne fil. pro patre. vbi Bal. per illum tex. in quinto notabili dicit, ¶ quod priuilegium datum scholaribus, etiam ad eorum nuntios & famulos extenditur. Et priuilegium datum calceolarijs, debetur ciabatterijs eorum ministris. vt not. Ange. in procmio Digestorum, in ver. itaque proculdubio. col. ij. Et ideo obligatus ad procurandum aliquem, id est ad hospitandum, etiam seruitores procurare tenetur: vt not. Abb. in ca. quanto. in iij. notab. de censu.

¶ Et priuilegium datū pauperibus hospitalis, porrigitur

ad ministros qui seruiunt hospitali : vt pluribus rationibus Old. tenet in consi. xj. thema tale est.

¶ Et priuilegium datū illis de domo, includit castaldos & factores: vt no. Alex. post Ro. in l. lecta. in gl. in verbo, in domo. s. si cer. pet. & dicit Abb. in c. quā sit. in prin. de iuda. q. priuilegium datum vni, etiam fit sociis priuilegiari competit, quādo priuilegium esset inutile, nisi socij eodem priuilegio gauderent. & Moder. ibi alia similia adducunt. Et familiares militum gaudent eodem priuilegio: vt no. Bal. post Cyn. in l. j. C. de vx. mili.

- 10 ¶ Et quod dictū est de familiaribus, intelligit non solū de presentibus, sed etiā de futuris: vt tradit Io. And. in regu. qui sentit. de reg. iur. in vj. in Mercu. & Ang. in consi. clix. thema prædictū. col. iij. Et in prædictis notandū est, q. licet priuilegiū extendat ad familiares, nō tñ ipsis familiaribus dicit datū esse priuilegiū: quia licet effectus priuilegij ad vnū porrigat, non tñ illi dicit datū priuilegium. vt no. Dom. in cōsi. lxxiiij. attento pūcto. col. fi. alle. tex. in c. si cui. §. j. & in c. dudū. in prin. de præben. in vj. & in c. sicut nobis. de ver. sig. in vj. & ideo mortuo principali cui datū est principaliter priuilegium, extinguitur etiā in alijs quib⁹ accessorie cōpetebat: vt no. Bal. in l. ij. circa fi. ver. vlt. q. ro. C. de epif. & cle. & And. Sicu. in cōsi. xx. col. iij. lib. ij. & nouissimē Soci. in cōsi. lxxxiiij. accuratissimē. in nouis. Et supradicta omnia bene procedunt qñ priuilegium est cōtra ius cōmune: quia strictē debet interpretari: vt s. dictum est. & do. Rom. in cōsi. clxxx. si admittimus. col. pe. ¶ Secus si priuilegiū sit cōtra ius speciale: quia tunc tale priuilegium debet latē interpretari: quia res ad ius cōmune reduci: vt no. Ant. de But. per illum tex. in c. olim tibi. in fi. de verb. sig. & Abb. in iij. no. Similiter in priuilegijs fit lata interpretatio quatenus proprietates verborū significat: ¶ quia in materia etiā pœnali & odiosa fit lata interpretatio secundū proprietatē verborū: vt no. Aret. dicit per illū tex. in l. cū lege. s. de test.
- 11 Et ideo ¶ in dispensatione quæ odiosa est & soler strictē interpretari. c. j. de fil. presbyt. in vj. Tamē fit lata interpretatio quatenus proprietates verborū videtur requirere: vt no. Cald. in c. j. de cōsangu. & affi. col. j. Et quantū ad ius cōcedentis etiam priuilegiū, latē debet interpretari: vt not. Oldr. in consi. cclxvii. q. est. col. ij. versi. præterea.
- 14 ¶ Quo ad secundum dictū principale ¶ de priuilegio da-

A Causa. Vide Ias. in l. tempus. de re iud. j. col.

B Loco. Vide Aret. in c. nullus. de fo. compe. j. col.

C Dignitati. de quo vide Bal. in c. sedes. de rescript. & latiss. Hipp. de Marsil. in fa. clxxx. incip. vrger statutum. Et Io. de Plat. in l. eam legem. C. de excus. mili. lib. x.

D ~~Causa. Vide Ias. in l. tempus. de re iud. j. col.~~

to actioni, quod transeat cum actione, idem est in privilegio dato causa: quia causam sequitur: vt no. Domi. in regula, privilegium. in fi. c. tit. in vj. & tex. hic. Et eodem modo ¶ si concedatur rei, quia ipsam rem sequitur, & transit in heredes. dicta regula, quardam, infra eo. & ad idem text. in l. forma. §. quanquam. de censu. vbi dicitur, quod privilegium datum ciuitati vel loco, ad posteros porrigitur. & in l. j. §. permittitur. ff. de aqua quotid. & aesti. dicitur, quod privilegium quod datur praediis. extincta persona non extinguitur: & ibi. & in d. l. forma. §. quanquam. probatur vtrunque dictum huius regulae.

¶ Et quado est datum privilegium loco b, an videatur datum personis, est tex. in c. per exemptionem. de priu. in vj. & no. Rom. in consi. clxxx. si admittimus. in prin.

¶ Et ad supradicta notandum est, quod quandoq; etiam privilegium datum intuitu personarum durat: licet persona deficiat. Nam si pater habuit privilegium propter numerum filiorum, licet filij moriantur, tamen durat privilegium, secundum Io. And. in regu. decet. de reg. iur. in vj. vbi refert ita consultum fuisse. & Bal. ibi sequitur. & not. Bar. in l. ij. §. non solum. s. de excusa. tut. & tradit lo. de Ana. in consi. vltimo. circa dubium oblatum.

¶ Similiter & quadoq; privilegium datum dignitati durat etiam cessante dignitate in memoriã proximã dignitatis. l. si. s. de decur. Et per illum text. infert gl. quod clericus degradatus retinet privilegium clerici e. in ca. accedens. quinquagesima dist. & in c. ad abolendam. ver. prerogatiua. de here. de quo per glo. cap. degradatio. in versu. privilegio clericali. de poenis. in vj. Alias vero causa privilegij debet considerari: quia cessante causa privilegij, cessare debet privilegium. l. Titia. la. ij. §. versus. vbi Bar. de lag. ij. & no. Rom. in consi. clxxx. supra alleg.

~~Causa. Vide Ias. in l. tempus. de re iud. j. col.~~

E ~~Causa. Vide Ias. in l. tempus. de re iud. j. col.~~
F Causa. Vide late Felu. in c. cu accessissent. de conti. col. x. & satis remissiuè per ad. di. Dy. in reg. decet. isto tit. lib. vj. super ver. finitur privilegium. & per Bar. in l. beneficium. de consi. prin. vbi Iason latissime in viij. col. ver. ij. j. principaüter querit col. ij.

col. iij. Et ideo mutatione personæ tollitur priuilegium. I. Paulus §. de acqui. hære. vbi Bar. in si. dicit quod si res ecclesiæ perueniat ad priuatum cessat priuilegium. vt in pulchra q. not. Bal. in rub. C. de vsur. in iij. q. & sequitur Io. de Ana. in c. salubriter. col. ij. de vsur. & in alia simili q. tradit Ioan. And. in Addit. Spec. in tit. de censu. §. nunc dicendum. in addit. incipiē. tractabat Vbert. de Bob. cum siml. vt Alex. scribit in consi. xxxv. viso processu. lib. iij.

In l. Inuito. Argumenta.

- 1 Liberalitas non potest in inuitum exerceri.
- 2 Soluere potest quis pro alio inuito.
Impensa vtilis facta pro infirmo, etiam inuito, repeti potest.
- 3 Soluens pro eo, cui manus amputanda est ni soluerit, repetere poterit.
- 4 Reipublicæ interest, vt conferuentur homines.

REGVLA LXIX.

INVITO beneficium non datur.

- 1 **¶** VLT R A gl. facit tex. in l. hoc iure. §. non potest.

§. de dona. vbi dicitur, **¶** quod nō potest exerceri liberalitas nolenti acquiri. Et nemo crescere cogitur inuitus: vt dicitur in c. gesta. lxxiiij. diit. Et per hoc est licitū vnicuique fauori suo renuntiare. l. pen. C. de pact. l. pen. C. de epis. & cleri. & in c. ad apostolicam. de regu.

¶ Et ista regula intelligitur, quando solum agitur de interesse eius cui beneficium confertur: secus si agatur de

- A interesse alterius priuato vel publico ^a, quia tunc regula non procedit: & ideo quis potest soluere pro alio inuito b: & ille inuitus liberatur, quia agitur etiam de interesse illius qui pecunias recipit: vt declarat Pau. de Castro, in l. soluendo. ff. de nego. gest. Et ista ratione etiam
- B inuitū extrahere possum de domo ruente: vt dicit text. c. xxij. q. iij. in c. ipia pietas.

¶ Et impensa facta vtiliter pro infirmo, etiam inuito & prohibente, repeti potest: vt glo. not. dicit. lxxxiij. dist. in summa. in istis duobus casibus bona præstatur etiam inuitis: vt dicit text. xlv. dist. & in c. qui emendat. in si.

- 3 **¶** Et ideo pro condemnato in amputatione manus vel pedis, nisi soluerit centū intra mensem, quis soluere potest & repetere, dato q. ille prohibeat & protestetur q. soluere non velit: vt not. concludit Bar. in l. si Stickus. de

A Publico, vel etiam secundo: vt quando ex dispositione legis, vt in l. ser uis vetante. de verb. obli. & ibi las. in ij. respon so. ad §. non potest. l. hoc iure. §. de dona.

B Inuito, Ita declarat Ange, in prin. institu, quib. mod. tolli, obli. g. ij. col. in ver. in glo. solutio fiat, & c.

C Text. de quo vide Hippo. de Mar. in singu. clxxxix. incipiē. tu audiuiti. & Felin. in c. contingit. de sent. exco. in ij. col.

pecu.lega.in princip.in versic.& per hanc legem dico.de
idem tenet Bal.in l.fi.col.ij.verfi.sed ponamus.C.de ne-
go.gest.quia tali casu agitur de interesse publico:vt Bal.
ibi dicit.¶ Nam interest reipublica,quod homines con-
feruentur.l.cum ratio.§.pen.s.de bon.dam.Et quia quis
non est dominus membrorum a suorum. l. liber homo.
s.ad leg. Aquil.c.contingit. de senten.excommu.

A Membrorū.
Vide latissimē
Felin. qui plura
notabilia ponit
circa istā regu.
in ca. contingit.
de sen. excōmu.
in j. & ij. col.

S Soluere. Ad-
uertere, quia sem-
per locutus est
domi. Phil. per
verbum, soluere:
nam si vellet
dare idoneos fi-
deiussores, vel
etiam ipsa pars
quæ cōdemna-
ta est, iudex nō
poterit recipere
dictos fidei-
iussores: quia
dādo fideiusso-
res non libera-
tur, cum nō di-
catur soluere.
ita Bal. in l. j. s.
qui satisf. cog.
& Ias. qui eum
refert, & oēs
tenentes hanc
cōclusionem in
l. si se nō obtu-
lit. s. ait pra-
tor. in j. no. s. de
re iudi. H. C.

¶ Sed tamen in cōdemnato, prout doct. loquuntur, con-
siderandum est, quod si ipse non solueret p. xnam pecu-
nariam erit corporaliter condemnatus vigore senten-
tia: vnde videtur quod secūdum tenorem sententia ipse
habeat potestatem eligēdi pœnam successiue quam ve-
lit: quia licet ipse non sit dominus membrorū suorum,
tamen reipublica habet potestatem in membris suis: vt
not. Bar. dicit in l. Titio centum. §. Titio centum. el. ij. in
versu. tertia ratio. s. de condi. & demon. & iudex ita iudi-
cavit autoritate reipublica, sicut quando quis est con-
demnatus ad mortem, & pars non appellauit à sententia
illa, transit in rem iudicatam. l. diui fratres. vbi Bar. ff. de
pœn. l. j. §. si. s. de quæstio. nisi dicamus, quod licet sit cō-
demnatus autoritate sententia: lex tamen quantum po-
test cogitat illum liberare: quia in tali sententia corpo-
rali dat facultatē appellandi omnibus, etiam inuito con-
demnato. l. non tatum. s. de appella. vnde sicut vnus po-
test appellare pro illo inuito: ita videtur quod soluere
possit pro illo inuito, sed replicari potest quod appella-
tio permittitur vt appareat de iustitia, ne innocens in ef-
fectu condemnetur.

¶ Sed non sic videtur in illa condemnatione, quia cōstat
de delicto, & solum agitur de pœna in qua videtur po-
testas data cōdemnato eligendi pœnam: finaliter tamen
communis cōclusio habet aequitatem maximam, vt ho-
mines conferuentur. d. l. cum ratio. §. pen. de bon. dam.

In l. Nemo potest. Argumenta.

- 1 Gladij potestas merum imperium significat.
- 2 Mutilatio quo differat à membri truncatione.
- 3 Coëreio modica, quæ minoribus magistratibus competat.
- 4 Delegari nō possunt quæ in meri imperij gradib⁹ premi sunt.

REGVLA LXX.

NEMO potest gladij potestatem sibi datam vel
cuiuslibet alterius coëreionis ad aliū trāsferre.
E ADEM

¶ **Q**UAEDEM verba habentur in l. solent. in prin. §. de
 1 offi. procō. & leg. §. gladij potestas significat merum im-
 A perium, quod est habere potestatem gladij^a ad animadu-
 tendum in facinorosos homines: id est imperium. §. de
 iuris. om. iudic. Et ista potestas gladij in effectu importat
 q̄ vita adimatur, vt dicit text. in l. aut. damnus. §. j. §. de
 pœnis. facit text. in l. quisquis. in prin. C. ad leg. Iul. maie.
 in l. cum vir. in l. quauis. in fin. C. de adul. & in §. item lex
 Julia. Insti. de pub. iud. Idem tamen est in mutilatione &
 abscissione membri: vt no. per gl. in d. l. imperiū. in vers.
 animaduertendum. & est in eodem gradu meri imperij:
 vt no. Bar. in d. l. imperium. col. iij. in secundo gradu me-
 ri imperij. & no. per gl. in l. ij. C. de offic. eius qui vic. alt.
 ger. in glos. fi. qua. allegat text. in §. ad hoc prohibemus.
 in auth. de colla. ibi. nouissimum supplicium, aut membri
 abscissione. & idem tradit Bar. in l. ij. col. pen. ver. secūdo
 3 quæro. in fi. §. de pub. iud. vbi dicit, quod tanta potestas b
 requiritur in abscissione membri sicut in toto corpore.
 & facit tex. in cle. j. de homic. ibi. mutilet vel occidat.
 2 ¶ Et differentiam inter truncationem membri & muti-
 lationem tradit Abb. in c. illorum. col. iij. de sen. excom.
 & quia text. æquiparat potestatem gladij & aliam coer-
 cionem, glo. intelligit tex. de alia coercione quæ adimat
 libertatem, vel ciuitatem, ita quod capitalem pœnā con-
 tineat. iuxta l. ij. §. de pub. iud. & forte mota fuit glo. quia
 modica coercio delegari potest, & mādata iurisdictione
 3 transferitur. l. fi. §. de offi. eius cui mand. est iuris. §. Et ta-
 lis modica coercio etiam minoribus magistratibus com-
 petit. l. magistratibus. §. de iuris. om. iudi. & propter hoc
 gloss. restringit text. in pœna capitali: & supplet, dum di-
 citur, coercionis: scilicet magnæ. Sed ista est maxima res-
 trictio, & diuinatio videtur ad istum tex. & verba legis
 repugnāt dum dicitur de qualibet alia coercione: & ideo
 videtur quod tex. intelligatur de alia coercione & modi-
 ca corporali, vt sit similis, prout verbum illud, alterius
 inducit. Quæ quidem coercio corporalis est meri impe-
 rij: vt notat Bal. in l. imperium. in quinto gradu. de iuris-
 dict. om. iudi. & respondet ad tex. in d. l. fi. quod de coer-
 cione verbali intelligitur.

¶ Sed dato quod sit meri imperij, est in quinto gradu: vt
 Barto. dicit in dicta l. imperium. Et ideo insurgit diffi-
 4 cultas, quia videtur quod possit delegari, ¶ quia solum in

R 3 primis,

A Gladij, quot
 modis capiat:
 vide Iaso. in l.
 imperium. in
 princ. hic alleg.
 vbi post Barto.
 per oēs Mod.
 latissimè tra-
 ctant materiā
 huius reg. pra-
 maximè p Ias.

B Potestas, vi-
 de Iaso. in d. l.
 imperium. col.
 xj. vers. secun-
 dus gradus, &c.

tor non vendat, si debitor offerat solutionem, creditor
ulterius vendere non poterit ita not. dicit Cardin. post
A Matthesil. in clem. j. §. nos itaque. in viij. q. de iureiur.

In l. Omnia quaecunque. Argumenta.

- 1 Delegari nequeunt, quae causa cognitionem requirunt.
- 2 Decretum in alienatione rei minoris interponendum delegari non potest.
- 3 Decretum in alimentorum translatione requisitum, non potest delegari.
- 4 Decretum requirens plenam causae cognitionem non delegatur.
- 5 Delegari possunt, quae iudicis mercenario expediuntur officio.
- 6 Cognitionem plenam causae quae requirunt, delegari nequeunt.
- 7 Restitutio in integrum alij potest delegari.
- 8 Causa requirens, etiam plenam causae cognitionem, in spiritualibus delegari potest.

REGVLA LXXII.

OMNIA quaecunque; causa cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

¶ Ista regula secundum communem intellectum, ut gloss. hic dicit, intelligitur. ¶ quod ea quae causa cognitionem requirunt, delegari non possunt: & idem tenet glo. Bar. & Doct. in l. nec quicquam. §. vbi decretum. §. de offic. proconf. & leg.

¶ Et ad hoc facit tex. in l. mandata. §. si tutores. §. de offic. eius cui mand. est iurisdic. vbi ¶ decretum quod interponitur in alienatione bonorum minoris, delegari non potest, quia causa cognita interponi debet. l. magis puto. §. ne passim. §. de reb. eorum.

¶ Et pariter ¶ decretum quod in translatione alimentorum requiritur, alteri committi non potest. l. cum hi. §. sed nec mandare. §. de transactionib.

¶ Et similiter inferri videtur. ¶ quod secundum decretum in quo plena causae cognitio requiritur, delegari non possit ut tenet glo. in l. iubere canere. circa fin. §. de iurisdic. omnium iudic. & idem Bar. sequitur in l. imperium. co. titu. cum simil. ut tradit Alex. in d. i. iubere col. penul. vbi dicit quod communiter omnes ita tenent. Et pro ista regula facit tex. in l. j. §. de his. §. de separa. ibi: praesidis notio & nullius alterius. cum simi. ut late prosequitur Alex. in disputat. sua incip. Rex. Aragonum. in ij. dubio. & ista conclusio bene congruit ad tex. in d. §. vbi decretum. qui

A In clem. j. Et Barb. in ix. col. in si. versi. quaerit Card. & c. ta men hoc non firmat.

B Delegari, hoc decretum, non potest, quia causa cognitionem requiritur, delegari non potest, quia causa cognita interponi debet, l. magis puto, §. ne passim, §. de reb. eorum. Et pariter decretum quod in translatione alimentorum requiritur, alteri committi non potest, l. cum hi, §. sed nec mandare, §. de transactionib. Et similiter inferri videtur, quod secundum decretum in quo plena causae cognitio requiritur, delegari non possit, ut tenet glossa in l. iubere canere, circa finem, §. de iurisdic. omnium iudic. & idem Bar. sequitur in l. imperium, co. titu. cum simil. ut tradit Alex. in d. i. iubere col. penul. vbi dicit quod communiter omnes ita tenent. Et pro ista regula facit tex. in l. j. §. de his, §. de separa. ibi: praesidis notio & nullius alterius. cum simi. ut late prosequitur Alex. in disputat. sua incip. Rex. Aragonum. in ij. dubio. & ista conclusio bene congruit ad tex. in d. §. vbi decretum. qui

loquitur de decreto. Sed ista regula loquitur vniuersaliter dum dicit, omnia: & ideo ista regula restringitur in his que officio nobili iudicis expediunt: vt in exemplis supradictis.

¶ Secus est in his que officio iudicis mercenario & iure actionis expediuntur: quia illa delegari regulariter possunt: licet plena causae cognitione videatur requirere. l. j. C. qui pro sua iurisdic. & no. Bar. in l. arbitro. s. qui satisf. cog. & idem Bar. in d. §. vbi decretum. col. pen. vbi facit differentiam inter sententiam & decretum. & per gloss. hic.

¶ Item & secundo regula procedit in his que plenam causae cognitionem desiderat: vt loquitur text. hic cum simili. s. alleg. Secus autem est vbi semiplena causae cognitio requiritur: quia illa delegari possunt: vt no. per gloss. in d. §. vbi decretum. per text. in l. pen. §. vt honorum. s. offic. eius. vbi Bart.

¶ Et ibi post gloss. Bar. dicit hoc procedere quantum ad cognitionem de mittendo in possessionem: sed ipsa missio actualis cum sit mixti imperij, delegari non potest. d. l. iubere. s. de iurisd. om. iud. ea q. §. magistratibus. s. ad muni. de quo miratur Pau. de Cast. in d. §. vt honorum. quia si potest delegari an quis mittendus sit in quo aliqua causae cognitio requiritur: a fortiori ipsa missio in possessionem in qua nulla causae cognitio adhibetur, debet delegari posse: in quo laborat Alex. in d. l. iubere. col. ij. vbi finaliter dicit, quod maior est coercio realis, quam personalis: quia delegatus non potest citare re ipsa. vt no. in l. ij. vbi gloss. & Docto. s. de iurisdic. om. iudic. & tamen habet cognitionem in causa.

¶ Videtur tamen aduertendum: quia text. in d. l. honorum. loqui videtur non de cognitione, vt doc. dicunt, sed de actuali missione, vt colligitur ibi: vt honorum possessio detur. Sed respondetur vt per Alex. in dispu. s. alleg. Rex Aragonum. ij. dubio. col. v. in ver. non obstat. text. in l. cognitio. §. vt honorum. & ibi Alex. col. ix. aliter intelligit & declarat istum textum.

¶ Item tertio, ista regula retento communi intellectu fallit in restituendo. in integ. quia illa delegari potest. l. fin. in fi. C. vbi & apud quos. & licet gloss. in l. j. s. de dam. infect. videatur restringere illum textum. in d. l. fin. in resti. minorum. & in l. ea qua. §. j. ad munic. & idem Bar. in d. l. fi. Tamen verior est opinio, quod etiam habet locum in resti. maiorum: quia ille text. generaliter de resti. loquitur. & ita tenet Barto. in d. §. vbi decretum. Imo. & Alex. in d. l. de dam. infect.

A^o Decretum.
vbi Taf. fin. col.
versu. sum in
ij. lectura glo.

¶ Ultimo reg. non habet locum in spiritualibus in quibus causa delegari potest, licet plena causae cognitio requiratur: vt dicit A. D. G.

cit Ange. in d. §. vbi decretum. alleg. Innoc. in c. constitu-
tus. de relig. do. & non solum in spiritualibus: sed genera-
liter de iure canonico non videtur habere locum: quia
omnia delegari possunt a de iure canonico: vt per gl. pe.
in c. quod sedes. de offic. ord. cum sim. vt tradunt Moder.
ibi. & Ro. in consi. lix. ad discutiendū. in secundo dubio.

In l. Quod tutela. Argumenta.

- 1 Mulier & minor à pari procedunt.
- 2 Mater ab hereditate exclusa, non statim excluditur à tutela

REGVLA LXXIII.

**QVO tutela redit, eo & hereditas peruenit,
nisi cum foemina haeredes intercedunt.**

REGVLA habetur cum limitatione, & ad idem text. quem gl.
hic adducit in fin. de leg. patro. in §. fin. ¶ Et sicut mulier excipitur. idem
est in minore: vt in gl. hic quæ alleg. text. in l. fin. de leg. hare. & ad idem
tex. in l. j. §. interdum. s. de leg. tut. ¶ Et per istam regulam in qua defer-
tur hereditas illi cui onus tutelæ imponitur, infertur secundum Bart. in
l. j. in princ. s. de leg. tuto. quod si agnati à statuto cognatis præferantur
in hereditate, eodem modo intelligitur quod habeant onus tutelæ. &
idem Bar. in consi. incip. Ciuitas Mediolani. quem refert & sequitur Pet.
de Anch. in c. j. char. xj. versic. quod lex prouidet. de consitu. & idem se-
quatur Salic. in l. fi. in fi. C. de leg. hare. & in auth. sicut. circa fi. vers. que-
ro tertio. C. de leg. tut. Ang. Are. in §. actionum. in v. chart. vbi tradit ma-
teriam tutelæ. in vers. ex quo sequitur. instit. de actio. & Aret. in rub. de
acq. pos. col. j. Alex. in l. j. in vlti chart. in versic. possit allegare. s. si cert.
peta. & latè idem Alex. in consi. cxxj. viso statuto. lib. iij.

¶ Et ista conclusio non procedit ¶ in matre vel in auia: quia licet mater
excludatur ab hereditate, non tamen exclusa videtur à tutela: vt nota.
decidit Salic. in authen. ma. & auia. col. v. in vers. nono quero. & in d.
authen. sicut in fi. & idem voluit Io. Andr. in addit. Specu. in tit. de cura-
to. col. vj. vbi ponit instrumentum curæ furiosi. circa fi. in vers. dicit V-
bertus de Bobio. & ita aliàs consului: vt patet in cōsi. xvj. & postea repe-
ri Alex. ita consuluisse in consi. supra alleg. & rationes dixi in dicto cōsi.
& in c. ex parte. de appel.

In §. Nemo potest tutorem dare. Argumenta.

- 1 Miles etiam concluditur in dispositione quæ generaliter loquitur.
- 2 Pater filius in potestate, & etiam posthumis tutorem dare potest.
- 3 Curator in testamento dari non potest.
- 4 Curator adulti differt à curatore furiosi.
- 5 Pater filio etiam exhæredato tutorem dare potest.
- 6 Pater filio pupillo exhæredato substituere potest.
- 6 Pater filio naturali tantum instituto tutorem dare potest.

Omnia dele-
gari possunt.
quæ causæ pos-
sunt delegari, et
an decreti in-
terpositio, vide
Barto. in l. nec
quicquā. §. vbi
decretū. ff. de of-
fic. pro cons. &
lega. & l. j. de of-
fic. eius cui mā-
dat. est iurisdic.

NEMO potest tutorem dare cuiquam, nisi ei quē in suis hæredibus cum moritur habet, habiturusue esset si uixisset.

¶ **PRIMO** ibi: nemo. Cum gloss. colligitur, quod dispositio quæ generaliter loquitur, habet locum etiam in milite, ut hic. Quia ista regula etiam in milite procedit. l. ij. s. de testa. tut. Et probatur ista conclusio in l. in fraudē. in fi. ibi: quia generalis est ista determinatio. & Bal. ibi per illū tex. dicit, quod dispositio generalis includit etiā personas privilegiatas. ad idē facit tex. l. impuberi. s. de admi. tut. de quo videndum est quod dixi in reg. j. s. eod. & in consi. v. & in l. ex testamento. C. unde lib. ¶ Et quantum ad regulam, exemplum ponitur secundum gl. in §. permissum est. & in §. cum autem. instit. de tut. ¶ Vbi filius in potestate dari potest tutor & etiā posthumus. Quia si uiuus parentibus nascerentur, essent sui hæredes: ex quo sequitur, quod mater non habet talem potestatem: quia suos hæredes non habet. l. illud. §. ad testamenta. s. de contrah. §. forminā. instit. de adop. Et ideo si datus sit à matre. indiget confirmatione. l. ij. in princip. s. de confir. tuto. Et hoc verum intelligitur, nisi mater illum insitueret. ut in l. pater. s. de testam. tut.

¶ Et regula ista procedit in tutore, prout loquitur. ¶ Secus est in curatore qui testamento dari non potest. Ideo si à patre datus sit, confirmatione indiget. §. j. instit. de curato. & ratio videtur: quia tutor datur etiam inuitis pupillis. l. ij. s. de tutelis. l. nec non. s. de tut. & cura. dat. ab his. Secus est in curatore qui datur puberibus uolentibus. instit. de curato. §. item inuiti. Et quia tutor datur principaliter personæ, est ius ac potestas in c. libero. l. j. s. de tutelis. Et curator datur principaliter rebus. l. in copulandis. C. de nupt. Et ideo in tutela quæ respicit personam ratione patriæ potestatis, pater habet maiorem potestatem in prouidendo de tutore. & ad hæc bene facit tex. in d. l. pater hæredi. s. de testa. tut. dum ibi dicitur, quod mater potest dare tutorem filio instituto: quia in rem potius quàm in personam datus videtur: & quia pubes habet iudicium, cum possit testari. l. qui ætate. s. de testa. & potest sibi prouidere in petendo curatorem. l. j. C. qui per. tut. & curator solum datur petenti. l. qui habet. §. si pupillus. s. de tutelis.

¶ Et prædicta locum habet in curatoribus aduultorum in quibus rationes præallegatæ procedunt. Secus est in curatore furiosi vel mente capti, qui etiam in testamento à patre dari potest. l. fi. §. & si quidem. C. de eur. fur. l. de creationibus. C. de episcop. aud. & not. Bart. in l. j. s. de confir. tut. & talis curator qui datur furioso vel mente capto, datur principaliter personæ: ut not. Salic. in d. l. copulandis. impuberi autem curator dari non potest etiam à milite. l. impuberi. s. de administra. tuto. & not. Bar. in l. j. s. de confir. tut. & sic non solum adulto qui habet intellectum, sed etiam impuberi curator à patre dari potest.

Et regu

¶ Et regula ista ampliatur ꝛ vt etiam filio exheredato pater tutorem dare possit. d. l. patri. §. de testa. tut. & not. per gl. in l. naturali. §. de confir. tut. in gl. j. Et ratio videtur: quia talis datio tutoris est in fauorem pupilli. Sic ut etiam videmus quod pater potest substituere filio suo pupillo exheredato. §. non solū instit. de pupil. & in hoc consistit prerogatiua patris qui habet filiū in potestate: aliās autem si filius institutus sit, etiam mater tutorem dare potest. l. pater hæred. §. alleg. & tali casu etiam filio naturali tātum instituto, tutor dari potest. l. naturali. vbi glo. in prin. §. de confir. tut. imo etiam extraneo instituto tutor dari potest. l. si patronus. §. de confir. tut. Et de his recurrendum est ad doctrinam Bar. in d. l. naturali. in §. si queratur. §. de confir. tut. quam refert Ang. Arer. in §. promissum. institut. de tutel. & ibi de aliis requisitis ad declarationem huius regulæ.

In §. Vi factum. Argumenta.

- 1 Vis multis committitur modis.
- 2 Factum quandoque sumitur pro actu, qui in alium inferitur.
- 3 Violentia quando cum armis illata dicatur.

VI FACTVM uidetur id esse, quod de re quis cum prohiberetur, fecit.

¶ REGVLA ista bene declaratur in l. j. §. quod si vi factum. §. quod vi aut clam. ꝛ vbi dicitur, quod vis a pluribus modis committi dicitur. & tradit Lucas de Penna in l. si coloni. col. ix. in fine. C. de agrico. & censit. libro x. Et breuiter, vis est maioris rei impetus cui resisti non potest. l. ij. §. quod met. caus. Et tunc vt factum accipiatur pro actu illato in alterum: vt in l. stat. supra quod metus caus. & in toto titul. §. de vi & vi arma. & in l. vt vim. §. de iustit. & iure. Et no. Bar. in l. j. §. de tutel. col. ij. in versicu. pro declaratione. & ibi prosequitur, qd aliis modis vis dicitur. Et pro tali violentia illata quis excusat. l. si ea res. §. de actio. emp. l. si merces. §. vis maior. §. locati. in l. j. C. commod. in l. j. C. depositi. & ꝛ dicitur violentia illa cum armis, quādo quis habet arma ad latus, dato quod arma non extraxerit: vt not. Bartol. in l. ij. §. armis de: eētum. in versu. secundo noto ad statuta. §. de vi & vi arm. & dicit Ang. in l. ij. §. qui armati. eod. tit. quod etiam ille qui habebat arma, si illa deposuit, tamen dicitur vim intulisse cum armis. per glossam ibi, & notat Alexander in conf.

A Vis. Quot sint species violentia, vide Iaso. in l. si qñ. in prin. C. vnde vi. & per Abb. in c. ad audientia. & in ca. sacris. qñ met. caus. Alex. in l. Pōponius. §. cum quis. de acq. poss. col. x.

xcix. quoniam per excellentissimum. colū. j. lib. iij. & est repetitum in consil. xlviij. lib. iij.

In §. Clam quod. Argumenta.

- 1 Clam fieri quando quid censendum sit.
- 2 Matrimonium dicitur clandestinum, etiam quod coram duobus testibus est contractum.
- 3 Delictum quando clandestinum sit dicendum.

CLAM, quod quisque cum cōtrouersiam haberet, habiturūm se putaret, fecit.

A Clam. Vide Iaso. in l. clam possidere. hic alle. & in §. ite si quis. instit. de actio. ix. colū. & Feli. in c. consueuit. ad fi. de offic. deleg. & ibi eius apostil. & Barba. in consil. xlv. & cōsil. xlvi. in j. vol.

¶ Et quando dicitur clam fieri, latius declarat text. in l. iij. §. si. §. quod vi aut clam, quæ gl. hic adducit. & secundum Bart. in l. ij. C. ex his qui de pub. rat. libr. x. clam fieri dicitur, quicquid taliter fit quod non possit venire in notitiam eius cuius interfit. alleg. l. clam possidere. de acqui. pos. & similiter dicit Bar. in d. l. ij. per illum text. quod clam fieri dicitur, quod fit sine autoritate principis vel iudicis quæ requiritur. & idem Bart. in l. j. C. de præd. curia. lib. x.

¶ Et clam dicitur factum matrimonium, quod est factum coram duobus testibus: quia fieri publicè consuevit, secundum Bartolum in dicta leg. ij. Et notat plenius per gloss. in cap. j. in ver. clandestina. de clandest. desponsa. quæ dicit quod tribus modis dicitur clandestinum matrimonium.

¶ Et dicitur clam fieri illud de quo est factum instrumentum, si iniungatur notario & testibus, ut rem secretam teneant: ut no. Bar. in l. in fraudem. in princip. supra de his quib. ut indig. Et quando quis facit actum per interpositam personam, clam facere dicitur, & fraus præsumitur: ut no. Bar. in l. pupillus. §. si. §. de auto. tuto.

¶ Et quando dicatur delictum clandestinum, no. Bal. in l. cum fratrem. in principi. C. de his quib. ut indig. Et inter alia dicit, si de nocte commissum fuerit maleficium. & idem Ang. in l. j. §. occisorum. supra ad Sillan.

In §. Quæ in testamento. Argumenta.

- 1 Scripta non dicuntur, quæ in testamento sic scripta sunt et intelligantur.
- 2 Exceptio obscura, pro non opposita reputatur.

QVAE in testamento ita scripta sunt, ut intelligi non possint: perinde sunt, ac si scripta non essent.

¶ **U**LTRA glo. hic adde tex. in l. ij. §. de his quæ pro non scrip. habentur. ¶ vbi dicitur. Quæ in testamēto scripta essent, neq; intelligeretur quid significarent, ea perinde sunt, ac si scripta nō essent. & facit text. in l. duo sunt Titij. §. de testa. tur. vbi vitiatur dispositio testatoris: quæ licet legatur, intelligi non potest quid senserit testator. Ad idem tex. in l. ita fidei. circa fi. §. de iure fisc. & in l. ij. §. si duobus. §. de adim. leg. & per illum tex. Bar. ibi dicit

¶ quod exceptio obscura pro non opposita habetur. & facit tex. in l. Titia textores. de lega. j. cum simil. vt tradit Alex. & dicit Bal. in c. fi. de const. col. fi. versu. vlt. notum quod statutum obscurum in causis allegari non debet.

In §. Nec paciscendo. Argumenta.

- 1 Stipulatio valet, quia quis dare quod sua interest stipulatur. Stipulari alteri quando quis possit.
- 2 Notarius alteri ratione officij potest stipulari.
- 3 Dominium quando transferatur in donatione facta absenti.
- 4 Stipulari alteri qualiter possit quis indirecte.

Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cauere potest a.

¶ **I**N effectu ista regula est quæ habetur in l. stipulatio. §. alteri. §. de verb. obliga. & in §. si quis alij. in l. tit. de inu. stipu. in l. iij. de inu. stipu. quia debet stipulari quod sua interest. d. §. alteri.

¶ Et ideo valet ¶ stipulatio quando quis stipulatur dare alteri quod sua interest. d. l. stipulatio ista. §. si stipuler. vbi plura exempla ponuntur, & in notab. casu tradit Alex. in consi. lxxij. visis. lib. ij. in fin. Et de ista regula cum aliquibus limitationibus scribit Alexā. in consi. xcvi. ex his quæ in themate. col. pen. lib. j. & in consi. xix. in his quæ col. iij. lib. iij. Et ista prima c limitatio intelligitur quando dicitur. promittis mihi quod dabis Titio.

¶ Secus si dicitur: promittis Titio quod dabis Titio: vt gl. cōcludit in d. §. si stipuler. in verb. fieri. & ita cōmuniter approbatur, vt dicit Alex. ibi post Bal. quem ibi refert in l. ij. C. de inu. stip. & idem in libello: quia non debet petere te condemnari Titio, ad dandum illi, sed condemnari mihi ad dandum Titio: vt Bal. dicit in l. si cui. §. si. de leg. j. §. Alex. in d. §. si stipuler. & in consi. xl. circa primū. lib. v. Et circa conceptionem verborū quando quis alteri stipulatur, latē insulit Bar. in d. §. si stipuler. & Romanus

A Potestatem

B Alteri. Vbi latissime p do. cor. & per las. qui ponit plures extensiones & limitationes ad istam regul. & adde quod in dubio stipulatur, pro se intelligitur stipulari. de quo vide Soci. qui ponit regulam & fallent. in tract. fallen. in regul. cccclxxj.

C Limitatio

in

in cōsi. xxj. præsens instrumētū. & Alex. in d. cōf. xl. lib. 7.
 ¶ Secundo regula fallit principaliter propter autorita-
 tem personæ, videlicet in notario. ¶ qui alteri stipulatur
 ratione officij, vt not. Bart. in d. l. stipulatio ista. §. si stipu-
 ler. col. ij. versic. tertio fallit. vbi alleg. l. j. §. exigere. §. de
 magistr. conuen. & l. non aliter. de adop. & idem conclu-
 dit Bald. in l. nec ei. §. eorum. versic. quæro nunquid ta-
 bello. §. de adop. in l. ij. §. rem pupil. sal. fore. cum similit.
 vt tradit Alexand. in d. §. si stipuler. col. ij. vbi dicit, quod
 ista est communis opi. Et debet concipere verba in per-
 sonam suam nomine eius cui vult acquirere: vt not. in d.
 l. nec ei. §. eorum. Et tali casu transit actio utilis sine ces-
 sione: vt dicit Bart. in d. l. ij. in princ. vbi alleg. text. in l. ij.
 C. de magistr. conuen. & idem not. Bald. in l. Caius. §. de
 vsur. cum similit. vt per Alexand. in d. §. si stipuler. Et ita
 de facto & consuetudine seruatur: vt not. Bald. in d. l. non
 aliter. de adop. & tradit Soc. in consi. cxxv. visâ narra-
 tione. in fi. & Per. Phil. Corn. in consi. 50. videtur in hac con-
 sultatione. lib. j. col. ij.

¶ Et de donatione recepta per notarium not. Bald. in l.
 cum à socero. circa fin. C. de iur. dot. Roman. in consilio
 ecccccxiij. in casu propositæ consultationis. in fine. & facit
 quod habetur in decisione Delphinali. xlix. in processu.
 vbi concludit, ¶ quod in donatione facta absentis mediante
 notario qui stipulatur, dominium transfertur. Et intan-
 tum ista conclusio procedit, quod ante ratificationem
 eius cuius nomine notarius stipulatus fuit, nõ potest ille
 qui semel donauit vel vendidit constituto appposito, inte-
 rim alteri donare vel vèdere: vt notabiliter tradit Corn.
 Perus. in consi. 50. alleg. col. v. de quo vidèdum est quod
 dixi §. eod. in reg. contractus. in v. limit. constituti. vbi te-
 nuì contrarium, allegando Pau. de Cast. in consi. cxxj. vi-
 sis his quæ narratur. in ij. dubio. & in consi. clxxij. in præ-
 senti casu. in nouis. Et ad supradiçta notandũ est, ¶ quod
 licet quis alteri directo stipulari nõ possit, potest tamen
 sibi quis stipulari nomine alterius, cui postea ratificanti
 acquiritur: vt not. Bar. in d. §. alteri. in prin. Abb. in consi.
 lxxxvj. visis. lib. ij.

In l. Non debet alteri. Argumenta.

- 1 Oidio alieno grauari nemo debet.
- 2 puniri nemo debet, si nullam admisit culpam.
- 3 Statutum puniens alium pro alio, an sit validum.

A Testamento. Vbi Ias. ponit qñ habeat locū ista regula in ciuilibus, & qñ in criminalibus. & Doct. in reg. non debet. & in reg. sine culpa. de regu. iur. lib. vi. vbi Dy.
B Puniat. Intellige pœna pecuniaria, non tamen corporali. ita Ias. ind. l. si quis in suo. §. legis. & do. Phil. in d. c. ij. de cōst. col. ij. ver. & prædicta conclusio. de quo vlt tra cū, & Mod. ibi vide Felan c. aus generale. j. dist. & Ang. in tra c. Malef. in ver. Sepronij. & Soc. in l. Modestinus. ff. de. exce. vbi hoc declarat quādo esset cōmissum intra territorij statuentiū alijs non. & adde. q̄ tale statutū nō pōt fieri à meritorib⁹. ita Soc. in ibi. de quo tamen vide Ias. vbi §. qui alleg. plures tenentes contrarium. & Aret. in cōsi. aci. incip. visa cōsultatione. & Flor. in l. noxal. j. eo. §. de noxal. act. Aret. in §. actiones. inst. de act. in iij. col. & latissimè Ias. ibi antepe. col. cum duabus sequ. & Bar. cōsi. xvij. in ij. co. in prin. in c. clementissimi. Dei patris. & Soci. in l. cum filiusfami. de ver. obli. §. & late Io. de Ana. in ca. referente. de delict. puer. col. ij. v. c. si. & sic vult & c. & ibi add. Abb. qui ponit an valeat

REGVLA LXXIII.

NON debet alteri per alterum iniqua conditio inferri.

¶ I V R A concordantia sunt in glo. facit tex. in l. coheredibus. C. famil. ereisc. in l. si vnus. §. ante omnia. §. de pac. & xiiij. q. v. in c. denique. Et § vnus non debet odio alterius prægrauari. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffi. testat. & in l. lancimus. C. de pœ. cum simi. ibi alleg. in glo.
2 Et sine culpa non est quis puniendus: vt in reg. sine culpa. de reg. iur. in xj. in c. ij. de const. cum si. ad istam regulam: vt tradit Andr. Sicul. in cōsi. xvij. col. vij. lib. ij. & in cōsi. xxiiij. in fin. col. co. lib. ij.

¶ Et sicut non debet, eodem modo non potest ab altero privato conditio iniqua inferri: secus videtur autoritate publica: quia § valet statutum, quod vnus pro alio puniatur. **b** de quo videndum est quod dixi in d. c. ij. de constit.
c Et princeps & ciuitas possunt ius alterius auferre: vt dixi in c. quæ in ecclesiarum. de const. & facit tex. in l. quid ergo. §. qui hæres. de legat. j. in l. qui seruum. in princi. de verb. oblig. vbi factō debitoris liberatur debitor in præiudicium creditoris: quia ita disponitur à lege.

In l. Nemo potest. Argumenta.

- 1 Consultor quando consilium semel datum mutare nequeat
- 2 Varia in consilio iure improbatur.
- 3 Variatio & inconstancia est in principe reprobata maxime.
- 4 Princeps circumuentus presumitur, a quo factum proprium reuocatur.

REGVLA LXXV.

NEMO potest mutare consilium suum in alterius iniuriam.

stat. tum, q. quis puniatur pœna pecuniaria pro homicidio, vel profurto. H. C.
e Princeps. Vide remissioe per add. ad Dy. in reg. sine culpa. in ver. res in litera, a. & do. Phil. in c. ex parte. el. ij. de offi. deleg. ij. col. in fi.

Vltra

A Mutare. De materia nostre regulæ vide la-
tissimè Dyn. in d. regu. mutare.
& in regu. quod semel. & ibi per eius addi. de regu. iur. lib. vj.

B Doctore. Vide per Fabrum & Ang. in §. his ita. inst. de iust. & iure. Ias. in l. Gallus. §. ille casus. col. ij. de lib. & posth. & Fel. ca. ne innitaris. de const. & Bolog. in repe. athen. habita. C. ne fil. pro patr. col. xxij.

C ~~Consilium~~
~~Deo. In consilio~~
~~col. ij. C. de in-~~
~~procuratoribus.~~
~~lib. de consilio~~
~~col. de iust. & iur.~~
~~ij. q. ad l. C. de~~
~~consilio. lib. de~~
~~consilio. lib. de~~
~~consilio. lib. de~~
~~consilio. lib. de~~

¶ **V**LTRA glo. hic glo. in reg. mutare^a consilium. eod. tit. in vj. exemplificat in l. per fundum. §. de seruitur. rust. præd. & in c. publicato. de elect.

¶ **E**t per istam reg. dicit Bal. in d. reg. mutare consilium. vt Perus. ibi refert. ¶ q̄ cōsultor. cuius consilio causa fuit commissā. si semel dedit eius consilium. nō potest postea illud mutare. & facit text. in l. quia arbiter. §. de arbit. vbi arbiter etiam si errauit. non potest errorē suum corrigere. Et hoc dictum videtur procedere in cōsilio neces-
sario: secus est in voluntario: quia excusator doctor qui consuluit contrarium eius quod aliàs consuluerat. vt no. Bal. in l. de tutela. C. de in integr. rest. & in l. fin. §. cum in secunda. in fi. C. de furt. & in c. ne innitaris. in fi. de const. vbi refert simile de August. qui fecit librum Retractionum. Et de doctore ^b not. Ang. in l. Labeo. in fi. de ser. rust. præd. & facit text. in l. diui fratres. §. de iure patr. vbi Iurisconsul. mutauit opinionem. & hoc quandoque fecit Bart. vt colligitur in l. si pater. C. de inst. & substit. & in l. qui Romæ. §. duo fratres. in iij. q. de verb. oblig. nam sano vitur consilio qui reuocat quod male fecit. c. cum ces-
sante. de appel. cum simil. vt dixi ibi. Et ideo se excusat And. Sicut. quod mutauerit opi. in consi. j. char. vij. lib. j. & in consi. x. col. ij. eod. lib. j. & in c. j. col. xxij. de constit. Cauendum ^c tamen est doctoribus in consulendo ab ista mutatione opinionis. tanquam ab igne: quia ob malignitatem linguarum talis mutatio in malam partē accipitur: vt dicit Ang. in d. l. Labeo. in fi.

¶ **E**t quantum ad regulam hic si capiatur consilium pro voluntate. recidit in idem quod dicitur in regula. quod semel placuit. eod. tit. in vj. & in alia regula quæ dicit. ¶ q̄ variatio reprobat. l. in causæ. in prin. de proc. c. cum in multis. in fi. de rescr. in vj. cle. j. de renun. de quo no. Bart. in l. de rebus. ff. rer. amot. cum si. vt tradit Alex. in l. si ex toto. §. si. de leg. j. & Fel. in c. cum olim. col. iij. de re iud. in c. præsentata. col. ij. de test. & tradit Angel. in §. his itaque. in glos. tamen verbo aduertit. de iust. & iur.

¶ **I**llud non videtur prætermittendum. ¶ q̄ maxime in principe variatio & incōstātia reprobat. Quia in principe. tanquā in frōte. iustitia debet esse cōstās volūtas: & principibus cōuenit illud verbū. Semel locutus est Deus. & Quod scripsi. scripsi. & ideo princeps debet habere vñ nū calamū & vñ linguā. & non plures. quia scriptū est. Que

Qu
mo
4 con
do p
tur
plia
da c
bat
in co
scrib
cessu
& ad
late
in vr
mult

1 Co
2 Ob
3 De
4 En
5 Cl
6 Co
7 Pr

IN
Ira

¶
ba. ni
refer
illa q
tia pe
simil
1 erit
fieri d
rem. 3
tio. in
nem.
¶ Q
talite
quib.
1 contr

Quæ processerunt de labiis meis, non faciam irrita. vnde debet esse immobilis, sicut lapis angularis, & sicut polus in cælo. verba sunt Bald. in consi. cclxxvij. pridie enim consului. lib. iij. † & ibi concludit, q̄ quando princeps etiam motu proprio reuocat illud quod prius fecit, fingitur circumuentus, adeò quòd contrarium probari non potest: & ita ampliari videtur quòd dicitur in c. cum olim. de re iud. Et idem de secunda concessione alteri facta, quòd non valeat contra primam, latè probat & tenet Rom. in consi. ccxvij. circa primam. & idem Paul. de Castr. in consi. clvj. viso & examinato puncto. cum simi. vt in simili casu Alex. scribit in consi. iij. ex his quæ in themate. lib. v. & in cõsi. xxij. viso processu. col. iij. eo. lib. v. And. Sicut in consi. xiiij. lib. iij. & dixi in consi. cxvj. & adde quòd istam q. de secunda concessione contra primam an valeat, latè disputauit Luc. de Penna in l. prædia. C. de loc. præd. ciui. lib. xj. vbi in vtrinq; partem xxx. facit argumenta: & in xvij. arg. partis negatiuæ multa dicit de variatione quæ in principe magis damnatur.

In l. In totum. Argumenta.

- 1 Consensus si requiratur, error interuenire non præsumitur.
- 2 Obligatio per accidens contrahi potest extra id quod agitur.
- 3 Delictum obligat, etiam sine proposito & voluntate.
- 4 Error allegari non potest, vbi quid ex certa scientia fieri dicitur.
- 5 Clausula, sciens se non teneri, qualiter debeat intelligi.
- 6 Contrarium probari potest, non obstante clausula ex certa scientia.
- 7 Princeps si ignorare præsumatur, clausula, ex certa scientia, nil operabitur.

REGVLA LXXVI.

In totum, omnia quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi uera & certa scientia perfici possunt.

¶ **I**B I, in totum. glo. exponit, id est omnino, referendo ad illa verba, nisi vera & certa scientia. Sed magis conuenit quòd verbū, in totum, referatur ad illud quod de animi destinatione dicitur: & erit sensus, q̄ illa quæ in totum animi destinatione agenda sunt, non nisi vera scientia perfici possunt. hoc tamen verbum, in totum, parum operatur: vt in simili probatur in c. cupientes. §. ceterum. de electio. in vj. & in effectu erit regula, † quòd vbi consensus requiritur, ille actus ex certa scientia fieri debet, & non per errorem: quia errans non consentit l. si per errorem. §. de iurisd. om. iud. l. ij. in prin. §. de iudi. l. si quis vxori. §. cum Titio. in fi. §. de furtis. l. non idcirco. C. de iuris & fact. igno. l. ad probationem. C. locati.

¶ Quandoque tamen † etiam extra id quod agitur obligatio accidentaliter contrahitur. l. si is quem. in fi. §. commo. & in §. is quoque. in fi. quib. mod. re. contrah. oblig. & in §. item is cui. instit. de oblig. ex quasi contract. Et † etiam in delictis quis obligatur, licet non ex proposito

S & volunt

& voluntate. l. scientiam. §. pe. §. ad leg. Aquil. cum simi-
 ibi allega. in glo. & latè tradit Bar. in l. diuus. §. de fca. &
 in l. respiciendū. §. delinquent. in fi. §. de pœn. & no. Bal.
 in l. si quis non dicam rapere. col. pen. C. de episc. & cle.
 Et per istum text. ibi, non nisi vera & certa scientia per-
 fici possunt. probatur quod dici solet † de clausula a, cer-
 ta scientia, quæ facit quod error b allegari non possit. vt
 no. Bal. in l. ij. in vij. q. in fi. C. de rescin. vend. vbi hoc tra-
 dit pro cautela, vt dicatur illud factum fuisse ex certa
 scientia. & idem Bal. in l. mater. colū. ii. C. de rei vendi.
 & subiicit ibi in versic. quid ergo si tabellio. quod credi-
 tur tabellioni asserenti de tali scientia, & intelligentia,
 & tradit Alexan. in consi. lxx. vifo processu. col. ij. lib. ij.
 ¶ Et idem de ista clausula, † sciens se non teneri c, not.
 Bar. in l. si. §. idem quæsiuit. de condi. indebit. l. si dari. in
 fi. de verbo. obliga. cum simi. vt ibi tradit Alexan. ibi. in
 prin. & in consi. xlij. super præmissis. col. v. libro j. & in
 consi. liij. visis. col. vij. lib. ij.

A Clausula.
 Quotuplices
 sunt clausula.
 Barb. in c. man-
 datū. de referi.
 j. col.

B Error. Vide
 latis. Iaf. in l.
 error. C. de iur-
 ris & fac. igno.
 in prin.

C Teneri. Vide
 Alex. in l. sed &
 si quis. §. item
 queritur. ff. si
 quis caus. vbi
 melius quā ali-
 bi reperies de-
 claratum.

D Plenitudine.
 Adde eūdem in
 c. j. col. v. de cō-
 fir. vti. & c. & in
 c. porrecta. e. tu.
 pen. col. vbi po-
 nit quinq; mo-
 dos per quos eo
 gnoscat clausu-
 la ex certa scien-
 tia. cui adde Ia-
 so. l. si quis ini-
 quum. ij. col. ff.
 quod quisq; iu-
 & adde distin.
 Are. f. c. ad hac.
 ij. col. in fine. de
 referi. & Barb.
 consi. lv. col. iiij.
 vol. iij. & in cō-
 lil. xxxiiij. volu.
 ij. col. vj. in me-
 dio. sed an pos-
 sit probari per

¶ Notandum tamen est, † qd talis clausula ex certa scien-
 tia non excludit quominus cōtrarium probari possit vt
 not. Bal. in l. sed & si quis. §. si. §. si quis caut. cum simi. vt
 tradit Alex. in d. l. si dari. Et quando talis clausula ex cer-
 ta scientia, apponitur à principe, factū ab eo in dubium
 reuocari non potest: vt no. Bar. in l. conficiuntur. §. codi-
 cilli. §. de iur. codicil. & idem Bart. in consi. cxcvj. ciuitati
 Camerini. Old. in consi. cclvij. factum tale est. col. iij. Et
 in notabili casu in donatione tradit Pau. de Cast. in cō-
 cv. donatio prædicta. vbi in ij. col. concludit, quod per ta-
 lem clausulam ex certa scientia apparet quod princeps
 voluit præiudicare illi cui erat ius quæsitum. alleg. gl. in
 c. ad hæc. de referi. & Idem Ioan. de Ana. in consi. lxxxj.
 vifo instrumeto. col. ij. Alex. in consi. ccxv. nec arguen-
 di sumus. col. vj. vers. sexto cōfirmatur. lib. ij. & in consi.
 j. ponderatis his. col. xv. lib. v. & dicit Bald. in c. j. §. si quis
 autem. in prin. per illum tex. de pace Constan. quod non
 debet quis audiri cōtra illud quod princeps facit ex cer-
 ta scientia: sed debet repelli. & illi perpetuum silentium
 imponi: quia quod princeps facit ex certa scientia. vide-
 tur facere de plenitudine d potestatis: vt no. Bal. in l. eos
 in prin. C. de appel. Abb. in c. ad hæc. per gl. ibi. de referi.
 in c. cum inter. col. j. de except. in c. cum olim. col. vj. de
 re iudi. Et in notabili casu Rom. tradit in consi. cccclxxx
 circa

ref
 q
 ff. q
 Ind
 lice
 circ
 7
 tur
 A
 tian
 seq
 & A
 vert
 ista
 tian
 de C
 Et l
 igno
 ex c
 in co
 Bal.
 qua
 cert
 ranti
 clari
 1 A
 2 A
 3 A
 4 L
 5 Ad
 6 A
 7 C
 8 C
 9 Se
 10 E
 11 C
 12 B
 13 C
 14 C
 tra

testes. gl. Ioan. And. quas refert Phil. in c. statutum. de rescrip. lib. vj. col. iij. tenent
 q. & illa est communis opi. quam sequuntur Angel. Alexā. & Ia. L. si quis iniquum.
 ff. quod quisq; iur. Abh. clem. ij. de rescrip. & in cāter. j. col. de excep. Bal. in pra-
 Julius feud. xiiij. col. contrarium tamen tenent Domi. de Rota decis. cccxxij. inci.
 licet. Rom. in tit. de probatio. fol. 4. Domi. in d. c. statutum. col. viij. & vide finaliter

Barba. in cle. & si principalis. de rescrip. col. xij. vers. vtrum autem scientia & c. vbi dicit in xiiij. colū. quod decisio Rotę est in obseruantia. finaliter tamen facit quandam distin. tacendo autorem quam videas per do. Aret. in cap. ad hæc. de rescrip. pen. col. vers. tu verò, & c. H. C.

7 ¶ Notandum tamen est. ¶ quod talis clausula nō operatur in his de quibus princeps p̄sumitur habere ignorantiam a. vt no. Bal. in l. si. col. pen. C. sentē. rescin. non possequitur Alexā. in consi. liij. visō processu. col. pen. lib. v. & Abb. in c. pastoralis. §. p̄terea. de offic. deleg. in gl. in verbo. certa scientia. & Pau. de Cast. in cons. clix. quęstio ista vertitur. in si. vbi inquit, quod clausula ex certa scientia nihil operatur in his quę apparent ignorata. & Fran. de Curte in cōsi. l. xv. super p̄missa narratione. col. viij. Et hoc verum videtur quando constat vel probatur de ignorantia, aliās p̄sumitur scientia propter illa verba, ex certa scientia b. per supradicta. & ita concludit Alexā. in consi. xv. visis narratis. col. ij. lib. v. & ideo quod dicit Bal. in dicta. l. si. intelligitur quando constat de ignorantia, non autem sufficit quod p̄sumatur, vt ipse dicit, quia illa p̄sumptio remouetur propter illa verba, ex certa scientia. Sed quando constat, vel probatur de ignorantia, verba ex certa scientia, non attenduntur: quia inclaris non est opus coniecturis. §. cum ita. de verb. oblig.

In l. Actus legitimi. Argumenta.

- 1 Actus, dicitur generalis terminus, multa significans.
- 2 Actus legitimi, qui merito dicantur,
- 3 Actus fieri potest sub conditione, qui & purē.
- 4 Legitimitas sub conditione fieri potest.
- 5 Actus non valens fieri purē, permittitur sub conditione.
- 6 Actus, qui neq; diem, neq; conditionem recipiant,
- 7 Conditio executionem respiciens, non vitiat actum,
- 8 Conditio tacita actum non vitiat.
- 9 Sententia ferri non potest sub conditione extrinsecā.
- 10 Expressio nil operatur eius, quod tacitē p̄sumitur inesse.
- 11 Conditio de p̄senti aut de p̄terito quādo actum vitiat.
- 12 Beneficium conferri potest sub conditione, si vacat.
- 13 Conditio de p̄senti vel p̄terito, quibus casibus apponi nequeat.
- 14 Conditio de p̄senti vel p̄terito, non dicitur propriē conditio.

tracl. clausularum folio 3. colum. xij. vers. sic. clausula ex certa scientia, & c.

▲ Optio. Iaf.
consil. clxij. col.
sig. lib. ij.

ACTVS legitimi qui nō recipiunt diem uel cōditio-
nem, ueluti emācipatio, acceptilatio, heredi-
tatis additio, serui optio^a, datio tutoris, in totū uitiā-
tur per temporis uel cōditionis adiectionē. Nonnun-
quam tamen actus superscripti tacite recipiunt, quae
apertē cōprehensa uitiū afferunt. nam si acceptum
feratur ei, qui sub cōditione promittit: ita demū egis-
se aliquid acceptilādo intelligitur, si obligationis cō-
ditio extiterit, quae si uerbis nominatim acceptilatio-
nis comprehendatur, nullius momenti faciet actum.

¶ **A**CTVS terminus est generalis. l. Labeo. in prin.
3. de verb. sig. facit tex. in l. eum actum. 5. de neg. gest. in
l. eum seruus. in fi. de condi. & demon. Et quandoq; acci-
pitur pro specie seruitutis: ut probatur in l. j. §. j. 5. de ser-
rustic. praed. Et hic generaliter accipitur: ut colligitur ex
his quae in tex. notantur. ¶ Et actus legitimi dicuntur om-
nes inuenti uel probati à lege & quacunq; parte iuris
scripti, ut in §. constat. instit. de iur. nat. & ita dicit Dy. in
reg. actus. eo. tit. in vj. facit text. in l. legitima. 5. de pact.
in l. Gracchus. C. de adult. Et videntur actus omnes legi-
timi qui non prohibentur à lege. facit text. in l. necnon.
§. quod eis. 5. ex quib. caus. ma.

*Vi. couar. in 4. 2.
part. c. 3. n. 4. g.
contra couar. sentit*

¶ Et ista regula restringitur in casibus hic expressis, in
quod regula in cōtrarium: quia ¶ regulariter quod fieri
potest pure, pariter & sub conditione fieri potest. §. em-
ptio. instit. de emp. & ven. l. ij. 5. de in diem adie. §. omni-
stipulatio. instit. de verb. oblig. cum simi. ut prosequitur
Dy. in d. regula. actus. Et istam declarationem Dynstra-
dit glo. in d. §. omnis. in verbo, in diem. & latē sequitur
Cuma. in consil. lxxxvij. supposito tenore. col. j. ubi pro-
pter hoc infert, ¶ quod legitimatio fieri potest sub b cō-
ditione: quia nō est de hic numeratis. & idem Cardin. in
consil. c. ij. casus super quo. colum. penult. versi. ad secun-
dum. ubi propter hoc concludit, quod acceptilatio fieri
potuit sub conditione, quia non est de hic numeratis. &
idem sequitur Alexan. in l. à diuo Pio. §. in venditione.
colum. vj. in fi. de re iudica. Et pro ista declaratione facit
relatiuum, qui, cuius natura est restringere. l. omnes po-
puli

§ Sub. Curt. Iu-
nior. l. cū quid.
tol. v. nu. 14. 3. fi
sert. peta.

puli. s. de iusti. & iure. Et secundum resolutionem supra-
dictam specialiter in casibus hic expressis quod iure fieri
potest, non potest fieri sub conditione. facit tex. in c. ij. de
A elect. in vj. a. ¶ Et e contra quandoq; quod pure fieri non
5 potest, permittitur sub conditione. l. in fuga. C. ad l. lul.
de plagiar. & glo. si ibi ad idē tex. in l. si socius. s. de hære
di. insti. l. si rem meam. de verb. obli. in l. in tempus. s. de
hæred. insti. Et quandoq; etiam quod non licet pure, non
licet sub conditione. l. Seius & Augerius. s. ad leg. Falcid.
6 ¶ Et quantum ad propositum nostrum hic. ¶ quod actus
hic expressi non recipiunt diem, neq; conditionem, hoc
intelligitur in conditionibus quæ in facto consistunt: se-
cus si in iure, quia valet aditio hæreditatis si quis dicat,
adeo hæreditatem si possum de iure: vt no. Bald. in l. po-
tuit. in viij. q. C. de iure delib.

¶ Secundo hoc limitatur quādo conditio respicit substā-
7 tiam actus: secus verò si respicit executionem: ¶ quia talis
conditio etiā expressam non vitaret. l. mutuo. §. sub cōdi-
tione. s. de tutel. prout illum tex. declarat Bart. in l. j. col.
j. vers. ij. de condi. & demon. facit quod no. Bar. de condi-
tione quæ respicit executionē. in l. item quia. s. de pact.
in l. ita demum. s. de arbit. cū sim. vt dixi in c. ij. de referi.
8 ¶ Tertio, hoc limitatur ¶ non habere locum in cōditione
tacita, quæ ex natura actus intelligitur: vt tex. hic dicit de
acceptilatioe facta de debito cōditionali: quia tacite in-
telligitur si conditio obligationis purificata sit. & hoc est
quod Bald. dicit in l. si quis à certo. in ver. opponitur q;
acceptilatio. s. de condic. ob caus. dum inquit, quod actus
de quibus hic dicitur, non recipiunt conditiones extrin-
secas: secus est in extrinsecis & legalibus. & idem Bal. in
l. ij. de leg. j. vbi eodem modo distinguit inter conditio-
nem extrinsecam, & intrinsecam, & idem Bald. in l. cum
9 iudex. C. de sent. post glo. ibi. ¶ vbi loquitur in sententia
quæ non potest ferri sub conditione extrinseca. l. ij. §. hi-
duum. quando appel. fit. Secus est in intrinseca quæ respi-
cit ipsum negotium. & idem not. Bart. in l. à diuo Pio. §.
in venditione. in princip. de re iudi. cum sim. vt tradit ibi
Alexan. col. v. in vers. quarta solutio. & idem Roman. in
confi. cccccj. vt declarationem. col. ij.

¶ Et est aduertendū ad illud quod hic dicitur, q; ista taci-
ta conditio vitaret si expressa sit: quia cū exprimat illud
quod tacite intelligebatur, expressio non deberet vitare:

A In vj. vbi vi-
deas docto. qui
dicunt q; matrē
monium carna-
le potest bene
cōtrahi sub cō-
ditione: vt in c.
super eodem,
de condi. appo-
si. an autem pos-
sit contrahi ad
tempus: non ni-
si per dispensa-
tionem papa:
vt ibi per eos,
& Imol. in cle.
j. de confang. &
affinita, & vide
Alexā. in confis.
lxxv. in j. vlti.
& Ias. in l. Tu-
lianus. ij. colum.
de leg. j. & Im-
in l. perit. fina.
colde acquirē.
har. & docto. in
d. regul. actus.
H. C.

electionem factam etiam sub conditione de presenti si vacat: quia data est forma, quod isti actus debeant pure & simpliciter fieri. Non obstat quod valet sententia sub conditione intrinseca, etiam si expressa sit, quia non est sententia de actibus hic enumeratis: & licet per alia iura prohibeatur sententia ferri sub conditione, illa prohibitio non est ita stricta: quia licet prohibeatur sententia ferri sub conditione, lata tamen valet. l. ij. §. biduum. supra quando appel. fit.

In l. Generaliter. Argumenta.

- 1 Fraus quid proprie dicatur.
- 2 Dolus à fraude differit, velut genus à specie.
- 3 Possessor male fidei tam de fructibus perceptis quam de his, qui potuerunt percipi, tenetur. & nume. 4. & 5.
- 6 Possessor male fidei titulum habens, non tenetur de fructibus percipiendis.

REGVLA LXXVIII.

GENERALITER cum de fraude disputatur: non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuerit, considerandum est.

¶ **I** B I. de fraude disputatur. Nam si fraus proprie dicitur, quando promissum simulatum & reuera prohibitum agitur: vt no. Bal. in tit. si de feu. sue. controuer. inter dom. & agn. in §. beneficium. in prin. vbi ad hoc alleg. Io. Mona. in c. auaritia. de elect. in vj. facit tex. in l. fraus. §. de leg. in l. in fraudem. §. de his quæ in fraud. cred. Et fraudem dicitur committere ille, qui ad exceptionem alterius, & ad sui commodum, aut verum tacet, aut falsum exprimit. ita Abbas dicit in consi. lxxvij. videtur primo dictum magistrum. col. j. Allegat not. in l. iuris gentium. §. dolo malo. & §. sed si fraudandi. §. de pact.

¶ Et fraus proprie dicitur contra fidem, secundum Bald. in l. quæ fortuitis. col. ij. in ver. praxmitte ad euidenciam.

2 C. de pig. acti. Et differt si dolus à fraude, tanquam genus

à specie: vt not. per glo. & Barr. 2. & Doct. in d. l. iuris gentium. §. sed si fraudandi. vbi Alexan. tradit. Corne. in consi. clxxxj. visa copia. col. iij. lib. iij. de quo dixi in c. ex tenore. in iij. not. de rescrip. Cum ergo de fraude disputatur, considerandum est non quid habeat actor, sed quid per aduersarium habere non potuit: vt in regula hic dicitur.

¶ Et sensus est, quod non debet considerari quid actor

A Barto. Adde Alber. in regu. sequens. & Albu. in c. ex tenore, de rescriptis. & ibi Modern. & quot modis commutator; vide Dec. in c. quanto. de privileg. philip. Francisc. in reg. certum de regu. iur. lib. vj. Abb. consil. lxx. ij. col. in. incubit omni probandi alleganti. l. quoties. & ibi §. qui doli. & ibi Docto. §. de proba. quali ter probetur; vide Philipp. Franc. in cap. h. te. de renoua. lib. vi. & Iaf. in l. Titia. §. idem respondit. lo. j. col. de verbo. obli. & per Iaf. in §. ite si quis. instit. de actio. iij. col. & quando non probetur quado presumatur. in col. vij. in prieci. & adde quod vbi. cunq; fraus allegatur, potest adiri iudex ecclesiasticus, quando agitur de causa pauperum vel miserabilium personarum. Ita

Ancha. in regula, ea quæ. xix. colū. in medio, de regu. iur. lib. vj. & aperit etiā viam petendæ restitutio. post quadriennium. ita Anc. in c. ecclesia, de restit. in integ. eod. libro, in j. colum. & in fin. Hiero. Chuc.

▲ Possessore. vide Docto. in §. si quis à non domino, instit. de rerum diuis. & in l. si fundum, C. de rei vendi. Io. Imo. in l. apud Iulian. hic alleg. & ibi Iasonem.

fraudatus habet, quia nihil habet quod ipse possideret. sed illud quod per aduersarium habere non potuit: hoc est illud quod percipere potuisset actor si rem habuisset. Et sic in effectu ille qui ratione fraudis cōuenitur, & de fructibus quos actor percipere potuisset tenetur. Ite prætor. §. hanc actionem. §. de his quæ in fraud. cre. & idē est secundum glo. hic in malafidei possessore, qui non solum de fructibus perceptis: sed etiam de his quæ percipi potuerūt, tenetur. l. si nauis. §. si. §. de rei vendi. cum similit. alleg. in glos. ad idem tex. in l. domum. C. de rei vendi. in l. j. C. de pet. hæred. & facit tex. in l. apud Iulian. §. j. de leg. j. ibi, quos legatarius percipere potuit.

¶ Et aduertendum est, quia hic videtur quod teneatur de percipiendis ab actore, ibi, habeat actor. & in d. l. si nauis. §. si. ibi, an petitor. & in d. l. apud Iulian. §. j. ibi, quos legatarius percipere potuit. & in l. sed & partus. §. quod met. caus. ibi, non solum qui percepti sunt, verum si plus ego percipere potui.

¶ Sed contrarium videtur probare text. in l. domum. C. de rei vendi. ¶ vbi cōsideratur quantum reus & ipse possessor malafidei percipere potuit. Per. & Ultramontani. d. l. domū. dicunt, quod malafidei possessor tenetur ante morā de illis quos ipse reus percipere potuit. d. l. domū. Sed post morā tenetur de percipiendis ab actore. Bart. ibi hoc reprehendit: quia malafidei possessor semper est in mora: vt no. in l. j. C. quod met. cau. in l. meritō. §. de vi & vi ar. Sed replicare potest illud esse verum respectu interitus: sed non respectu fructuum percipiendorum, de quibus agitur: in quibus congruum est quod post moram sit magis grauatus: ita vt dicamus quod post moram teneatur, si actor plures percipere potuisset, quàm ipse reus.

¶ Bar. tamē in d. l. domum. aliter concludit, dicens ¶ quod aut quis vult referre ad id quod ex singulari industria percipi potuisset: & tunc consideratur persona actoris, & non rei. Quia si reus potuisset plus percipere ex eius singulari industria, ille non esset ex re. sed sua negotiatio. ne. l. ij. §. j. §. ad leg. Fal. & non esset restringendum.

¶ Si verò quis vult se referre ad illud quod communiter percipi potuisset: tunc siue dicas, quantum percipi potest per reum, siue per actorē, idem est, ex quo relatio fit ad illud quod cōmuni æstimatione percipi potest: quod & ista opi. Bart. magis cōmuniter approbatur: vt Alex. dicit

in d. l.

in d.l. apud Iul. §. j. ¶ Sed tamē cōsiderandū est, quia primum dictū de singularitate, nō videt̄ verū: quia nō attēditur singulare interesse actoris. l. pretia rerū. §. ad l. Fal. l. si seruū. §. ad l. Aquil. l. furti. in prin. de furt. Secundū dictū Bart. videt̄ bene pcedere: quā si habet̄ relatio ad cōmunē aestimationē: nō videt̄ pattendat̄ persona actoris vel rei. ¶ Et quā dictū est de cōi aestimatione, limitat̄ dupliciter. Primo in possessore qui haberet cām à dño: quā tunc persona possessoris attēdit̄. l. ij. vbi Bal. per illū text. C. de pig. act. ¶ Secūdo limitat̄, vt no. Bar. in l. ij. de fruc. & lit. expē. & tradit Alex. in d.l. apud Iulia. §. j. ¶ Et regula nostra hic limitat̄ secundū gl. hic, ¶ nisi malefidei possessor haberet titulū: quia tunc non tenetur de fructibus percipiendis de quo vidēdū est in l. si fundū. C. de rei ven.

In l. Fraudis. Argumenta.

- 1 Fraus duobus modis considerari potest.
- 2 Fraus ex consilio & euentu proueniens, tunc imputatur.
- 3 Dolus re ipsa præsimitur ex enormi læsione apparente.
- 4 Renuntiationem dolo factā non valere, qualiter intelligatur.

REGVLA LXXIX.

FRAVDIS interpretatio semper in iure civili nō ex euentu dūtaxat, sed ex cōsilio quoq; desideratur.

¶ ET sic fraus cōsiderat̄ dupliciter, ex pposito & intentione. ¶ Et re ipsa idē colligit̄ in l. ait prator. §. ita demum. §. de his q̄ in fraud. cred. & in l. ij. C. de ser. pig. dato manumisso. Sic ēt in dolo dicit̄ dolus ex pposito. l. j. §. j. §. de dol. & re ipsa. l. si q̄s cū aliter. de ver. ob. Propriē tm̄ re ipsa tm̄ nō dicit̄ dolus: vt not. p gl. in d. l. si q̄s cū aliter. in verb. dolū habet. Et idē videt̄ in fraude, vt p̄prie nō dicitur fraus re ipsa absq; pposito. ¶ Et ideo hic in regula copulatiuē requirit̄, q̄ fraus fieri dicat̄ ex cōsilio & euentu, in iuribus s. alleg. & in §. in fraudē. insti. quib. ex caus. manu. nō licet. & in l. in fraudem. in fi. ff. qui & à quib. ¶ Quandoque etiā sufficit quōd fraus re ipsa committatur: vt in l. si. C. de his qui à non domino. & in l. j. §. j. §. si quid in fraud. patro. & per gl. hic. ¶ Et addet̄ q̄ ex enormi læsione quæ apparet re ipsa, dolus a præsimitur: vt not. Bart. in l. si. §. de prator. stip. cum siml. vt tradit Alex. in l. si superstite. C. de dolo. & idem Rom. in consi. liij. vis. col. si. in consi. xc. viso themate. in fi. And. Sicul. in cōf. xlij. col. vij. lib. j. & Pet. de Anch. in consi. xxxvij. pro clariori. vbi concludit, quōd c. quāuis. de pact. dū ibi dicitur,

S § ¶ non

A Directū est. Habetur etiam in cap. studuisti. de offic. leg. vbi per docto. præmaximè Barb. habetur etiam in cap. i. de rescript. vbi latè Docto. de reser. & adde vnum fin. verbū Ioan. de Ana. in capi. excoicamus. §. fin. de hære. vbi dicit. quòd licet sit verumq. specialis commissio deroget generali p. no. strā regulā: est verū nisi generalis sit priuilegiata: quia tunc non nisi specialis fieret mentio: per tex. in c. venies. de præscript. & vide Ias. in materia iurisdictionis quā specialis deroget gñali. in l. quod in rerum. §. si quis potest. de leg. i. H. C.

Regula Fallit quā generale emanat à maiori potestate. Bar. cōf. clxxvj. lib. ij. C. M. c. Bar. Vbi vide Alexand. & Ia. fin. colū. vbi etiam ponit quā sumus in dubio quæ L. erit specialis: & dicit

† non valere renuntiationem si dolo facta sit, intelligitur de dolo etiam re ipsa tantum. aliter tamen in hoc tenet Alexā. in cons. xlij. super præmissio. col. j. lib. j. de quol. dixi in cons. clxxx. vbi videndum.

In l. In toto iure. Argumenta.

- 1 Lex minus generalis inter generales pro speciali reputatur.
- 2 Individua quare speciei derogent.
- 3 Aequiuocum quando pro specie sit sumendum.
- 4 Lex magis specialis dicitur, in qua vtilitas maior inuenitur.
- 5 Regula specialior præsumitur, personas respiciens, ea, quæ casus intuetur.
- 6 Qualitas paucioribus competens, dispositionem reddit specialiozem.
- 7 Species an deroget generi in legibus. & nu. 9.
- 8 Præilegium alicui concessum, per legem generalem contrariam non tollitur.
- 9 Generi per speciem in diuersis legibus non derogatur.
- 10 Lex generalis quomodo conformari dicatur speciali.
- 11 Species an deroget generi in contrariis.
- 12 Generi an derogetur per speciem in vltimis voluntatibus.
- 13 Species in legatis quando generi derogare dicatur.
- 14 Legatum generi, & speciei relictum vni aut diuersis, qualiter intelligendum.
- 15 Species causa dubitationis præsumitur adijci quandoque.
- 16 Specierum enumeratio genus respiciens, aut etiam non respiciens, qualiter intelligenda.
- 17 Laudum cum efficitur, generi per speciem derogatur.
- 18 Species generi detrahunt in rescriptis pariter ac mandatis.
- 19 Præilegium secundū speciale, non derogat primo generali.
- 20 Mandatum speciale fisci non derogat speciali.
- 21 Mandatum speciale iurisdictionis nil potest generali detrahere.

REGVLA LXXX.

IN TOTO iure generi per speciem derogatur: **Et illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est a.**

¶ EADEM regula^b habetur in reg. generi. col. i. in vj. Ad declarationē huius reg. præmittēdū est. Quod si leges sint generales, illa quæ est minus generalis pro specie reputatur: vt no. Bar. c in l. j. §. hoc autē edictum. col. c. pe. C. de ope. noui. nun. & idem dicit Dy. in d. reg. generi. col. ij. Et si leges sint speciales, illa quæ sit specialior attenditur: quia individua derogat speciei: vt no. Bal. in l. habet. cōsultissima. col. j. C. qui test. fac. pos. & in l. executorum. col. vj. versū. & redeo ad materiā propriā. C. de execut. rei iud.

judic. vbi inquit, quod paruum genus magno generi derogat, & indiuiduum derogat vtrique: & si duo habent se tanquam excedentia & excessa, illud loco speciei habetur quod minus excedit: vt not. Corneus in consil. lxxiij. quauis videatur allegare Bartol. in d. l. j. de ope. no. nuntia. & in tracta. ad reprimen. in ver. non obstantibus. ¶ Et quando vocabulum se habet ad genus & ad speciem, & post genus sequitur species, ne illa additio specierum superflua sit, & vt copula ponatur inter diuersa, ratio suadet quod vocabulum æquiuocum ponat pro specie: vt Corneus inquit, in consil. cxxxix. licet claram. colum. iij. in fi. lib. iij.

quod illa que est magis fauorabilis.

¶ Et illa lex videtur magis specialis in qua sit euidentior, & maior vtilitas: & ista videtur benignior interpretatio: vt not. Bartol. in tracta. ad reprimen. in versicu. non obstantibus. colum. ij. Et illa specialior in qua maior est ratio specialitatis: vt not. Bald. in d. l. hac consultissima. columna j.

¶ Et magis specialis regula reputatur illa que respicit personas, quam illa que respicit casus: vt in not. q. tradit Bal. in l. j. in ij. q. s. de offic. consul. & ibi alleg. Bar. in loco supra alleg. & idem Bal. in l. j. §. vbi autem. col. ij. vers. ex hoc habes. C. de cad. tol.

¶ Et illa qualitas que paucioribus cōpetit, facit dispositionem magis specialem: & illa que pluribus potest competere, facit dispositionem magis generalem: vt not. Bald. in d. l. executorem in loco supra alleg. & de prædictis not. Imo. in l. Gallus. in §. ille casus. col. iij. fin. de lib. & posthu. Alex. in l. Titia. textores. de leg. j. Paul. de Castr. in l. non est nouum. colum. fi. supra de legib. & Moder. in l. si Rufinus. C. de testamen. mili. & dixi in consil. iij. vbi videndum est.

¶ His a præmissis, vt in materia huius regule distincte procedamus, primo videndum est, an & quando habeat locum in legibus & in statutis. Secundo, in contractibus. Tertio, in vltimis voluntatibus. Quarto, in rescriptis & mandatis. cum simil.

¶ Circa primum ¶ in legibus, probatur in l. sanctio legū. §. de pen. & text. dum hic inquit, in toto iure. & not. per gloss. in reg. generi. eo. tit. in vj. & no. Angel. in consil. clx. pro decisione quesitorum. col. j. Fulg. in consil. ccxv. in primo proposita, in prin. Et idem in statutis regula ista habet

~~A. Hic dicitur
quod illa que est magis fauorabilis
est magis specialis
et magis generalis
et magis specialis
et magis generalis
et magis specialis
et magis generalis
et magis specialis
et magis generalis
et magis specialis
et magis generalis~~

l. si verò. §. de viro. col. vj. s. sol. ma. per c. contra Christia- nos. de hæret. in vj. sequitur Alex. in d. l. sciendum. & con- stare videtur de mente legis generalis, si in lege genera- li dicatur, non obstante aliqua lege quæ generaliter vel specialiter contradiceret, vt not. Bar. in d. versic. non ob- stantibus. cum simi. vt tradit Alex. in d. l. sciendum.

9 ¶ Secundo ampliatur dicta cōclusio etiam si vnum sit ex legali, alterum ex hominis dispositione: quia tamen spe- cialia generalibus derogant. vt not. Bal. in l. si quis prio- ris. §. certum. de tecun. nup. per auth. nunc autem. eod. tit.

10 ¶ Et prædicta regula limitatur procedere in eadē lege:

A secus est in diuersis legibus: quia tunc generi per speciē non derogatur: vt no. Bar. post Cy. quem ibi refert in l. j. §. hoc autem edictum. c. fin. de oper. no. nun. & in d. l. san- ctio legum. col. j. & in d. l. quæsitum. §. si fundū. & idem not. Bald. in consil. clv. duo sunt statuta. in fi. lib. iij. vbi in- quit, quòd dispositio generalis non restringatur per spe- cialem in diuersis legibus, alleg. Bartol. in d. l. sanctio le- gum. & idem tradit Angel. in consil. ccxiiij. primo est vi- dendum. & Rom. in cōsil. cccviiij. pro habenda. & in cōsi. cccxxij. in casu proposita. in prin. Bartho. Vero. in consil. xiiij. pro declaratione. col. ij. Alex. in consil. xiiij. visis. col. fi. lib. ij. & late Ang. in consil. ccclv. q. j. col. ij.

11 ¶ Et ista limitatio sanè intelligitur quando lex gene- ralis & specialis non contradicunt, quia diuersimodè lo- quuntur: secus verò si species cōtraria sit generi: quia tūc semper species derogat generi: vt patet in omnibus re- gulis quæ exceptiones patiuntur. ita Bart. dicit in d. l. j. §. hoc autem edictum. & hoc patet ex eo quod s. dictū fuit, qd species quæ præcedit derogat generi qd postea super- uenit. vt per glos. in d. l. sciendum. cum si. s. alleg. Ex qui- bus patet hoc etiam procedere ex diuersis legibus. Item prædicta limitatio habet locum in legibus in quibus cor- rectio debet euitari: secus in dispositione hominis: vt no. Bar. in l. liberis quos. in prin. ad fi. de alimen. & cib. lega.

¶ Secundo regula supradicta nō procedit vbi genus de- bet verificari in vna specie: quia tunc generi per speciē non derogatur. vt not. Abb. per illum text. in c. ex parte. el. j. de offic. deleg. Bar. in l. si domino. de leg. j. in l. si hæ- res. de opt. leg. & in l. quæsitum. §. si. col. fi. de fur. instru. de quo tamen dicendum est, vt dixi in capit. pastoralis. §. quoniam. de rescrip. vbi videndum est.

Secund

A ~~Species adde~~
~~Barb. in ca. cum~~
~~esses. de testam.~~
~~col. xxiiij. l. 1. in~~
~~l. ij. ff. de liber. &~~
~~pot. h. colom. ij.~~
~~post princ.~~

B Specio. adde,
Barb. in ca. cum
esses. de testam.
col. xxiiij. l. 1. in
l. ij. ff. de liber. &
pot. h. colom. ij.
post princ.

¶ Secundo ¶ regula ista etiam procedit in cōtractibus vt e not. Dyn. in d. reg. generi. alleg. l. stipulationes commo-
dissimum. de verb. oblig. & idem not. Ang. in consil. clx.
s. alleg. Fulg. in consil. ccxv. s. alleg. l. doli clausula. de ver.
oblig. Et not. Bar. in l. sed & si adiciatur. s. pro socio. vbi
inquit, quod species restringit genus ex præsumpta vo-
luntate contrahentium.

¶ Tertio ¶ regula habet locum in vltimis voluntatibus: 1) hoc patet primò in substitutionibus a. in l. cohæredi. §. a qui patrem. de vulg. & pup. & facit text. in dicta l. cohæ-
redi. §. qui discretas. eo. tit. Et hoc habet locum in eadem specie substitutionis: secus est in diuersa specie, vt notat Dyn. in d. reg. generi. per l. fin. s. ad Treb. vel secundum Bart. ibi ex verbis testatoris apparebat quòd voluit à speciali substitutione recedere. & idem Bart. tenet in d. l. cohæredi. §. qui patrem.

A ~~Substitutionibus~~
~~in l. cohæredi. §. a~~
~~qui patrem. de vulg. & pup.~~
~~Et facit text. in dicta l. cohæ-~~
~~redi. §. qui discretas. eo. tit.~~
~~Et hoc habet locum in eadem~~
~~specie substitutionis: secus est~~
~~in diuersa specie, vt notat~~
~~Dyn. in d. reg. generi. per l. fin.~~
~~s. ad Treb. vel secundum~~
~~Bart. ibi ex verbis testatoris~~
~~apparebat quòd voluit à~~
~~speciali substitutione recedere.~~
~~& idem Bart. tenet in d. l. cohæ-~~
~~redi. §. qui patrem.~~

B Legatis. Vi. de Bartol. in l. quæsitum. §. fin. hic alleg. & ibi Alex. in addit. & Abb. c. pastora-
lis. §. quoniam. j. col. & ibi Feli. de rescript. 1. as. in l. si quis test. §. apud Iulianum. de leg. j. & in l. re coniun-
cti. xvij. colum. post med. de legat. ij. & in l. si tibi homo. §. si testamento. col. iij. de le. j. H. C.

¶ Secundo ¶ hoc idem patet in legatis b. l. vxorem. §. foeli. 14 cissimo. de leg. ij. in l. seruus vrbani. §. si. cod. tit. vbi in legatis loquitur, & dicit quòd semper species derogat ge-
neri. & facit tex. in l. alimenta. §. basilica. de alim. & cib. leg. & istam regulam in legatis tradit glo. in l. quæsitum. §. fin. ff. de fund. instruct.

¶ Et ampliatur ista regula siue genus præcedat, siue se-
quatur, secundum Dy. in dicta regula. generi. per l. seruo manumisso. de pecul. leg. & s. dictum est. & not. Bald. in consil. clx. verba pactorum. libr. j. Pau. de Cast. in consilio clxxxvij. videtur quòd prædictis.

¶ Secundo ampliatur etiam si legatum sit inutile. l. lega-
tum. §. j. ff. de adim. leg. in l. iij. §. minor. de fund. instruct. not. Bart. in d. l. quæsitum. §. fin. col. fin. vbi hoc limitatur per l. fin. §. fin. de auro & arg. leg. vbi etiam Bart.

¶ Et ista regula in legatis procedit quando vni legatur totum genus, & alteri species eodem respectu: secus si di-
uersis respectibus, vt quia vni legatur genus respectu v-
susfructus, alteri species respectu proprietatis: quia tunc species non derogat generi, sed concurrunt c. l. si alij. §. c Sempronius. §. fin. l. Sempronio. in prin. de vsufruct. leg. vbi Bart. & idem Bar. in l. si quis seruum. §. fin. ver. quarto quando legatur. de leg. ij. & quæ not. Bal. in l. quoties. in fin. C. famil. erciscun.

¶ Secundo dicta regula procedit in legatis, quando vni 1) legatur genus, alteri species: secus verò si eidem genus & species

C ~~Concurrunt~~
~~in l. si alij. §. c~~
~~Sempronius. §. fin.~~
~~l. Sempronio. in prin.~~
~~de vsufruct. leg.~~
~~vbi Bart. & idem Bar.~~
~~in l. si quis seruum.~~
~~§. fin. ver. quarto~~
~~quando legatur. de leg.~~
~~ij. & quæ not. Bal.~~
~~in l. quoties. in~~
~~fin. C. famil. erciscun.~~

16 ¶
nis
tra
vul
der
Ba
in
ne
ho
tia
exp
Ne
lec
17 cie
em
riu
cau
nis
ip
ge
dic
&c
ma
¶
uic
&c
ta.
du
no
18 ¶
ge
qu
co
19 ¶
A ga
pe

species legata sit: quia tunc species non derogat generi in dubio: quia species videntur expressæ gratia tollendæ dubitationis. l. quæsitum. §. item si fundum. de fund. instru. & per illum text. ita dicit Dy. in d. reg. generi. dicēs, quod ille tex. videtur loqui in dubio. ad idem text. in l. si mancipia. in princ. eod. tit. de fund. instru.

- 16 ¶ Et sic videtur q̄ in dubio species causa demōstrationis & tollendæ dubitationis exprimitur: & hoc in not. q. tradit Bar. in l. Ceturio. col. xj. in versi. sed quid si dixi. de vulg. & pup. dum ibi concludit, q̄ verbum, impuberi, videtur expressum causa demōstrationis. & facit quod no. Bart. in l. pater. §. mensē. vers. quid si testator. de leg. ij. & in pulchra q. tradit Pau. de Ca. in consi. liij. quia exceptiones quæ opponuntur. col. ij. vers. restat nūc respondere. Et hoc quod dictum est q̄ in dubio species exprimitur gratia dubitationis tollendæ; procedit quando species quæ exprimuntur respiciunt actum legandi. d. l. quæsitum. §. Neratius. dum ibi dicitur, q̄ legavit fundum cum supellectili. illa enim verba, cum supellectili, exprimēdo species, respiciūt verbū legavit. & sic actū legandi. ¶ Secus si enumeratio specierū respiciat genus seu verbū significatiuū generis: quia tūc enumeratio specierū videtur facta causa determinationis, & legatū restringit. l. cū de lanionis. §. quidā. de fun. instru. vbi testator legavit villā prout ipse possidebat. illa verba, prout ipse possidebat, faciunt genus: & illud genus respiciunt species nominatæ ibi, dū dicit, q̄ ipse possidebat cū supellectile, mēsis, māncipiisq; &c. & ita dicit Bar. in d. l. quæsitū. §. si. vbi latius p̄sequitur materiā. Et dicta Bar. reallumit Abb. in c. sedes. de rescri. ¶ Et prædicta faciūt q̄n species exprimūtur. Sed q̄n indiuidua exprimūtur, vt quia testator legavit vni marmor, & duas statuas marmoreas, alię statuę non videtur legata. l. hæres meus. §. j. de leg. iij. l. cū de lanionis. §. cui fundū. de fun. instr. l. j. §. idē si duę statuę. ff. de au. & arg. leg. no. Dy. in d. reg. generi. & Bar. in d. l. quæsitū. §. si. col. fin.
- 18 ¶ Et supradicta regula etiam procedit in laudo in quo generi per speciem derogatur. vt no. Ang. in consi. cccv. quæstio prædicta. Fulg. in consi. cxvij. Ioannes quondam. col. pen. & in consi. cxxx. vito processu. col. ij.
- 19 ¶ Eodem modo in rescriptis seu mandatis species derogat generi. c. j. de rescrip. c. studuisti. de off. delega. & not. per glo. in d. reg. generi. & in c. pastoralis. §. quoniam. de rescrip.

▲ Rescriptis. Quando in rescriptis & priuilegiis species de roget generi, vide eundē do. Phil. in consilio xlij. col. ij. incipit. & pro tenui facultate mea, &c.

rescrip. declarando vt dixi post Abb. in d. c. j. de rescript.
 ¶ Secus est in priuilegiis: ¶ q̄a secū d̄s priuilegiū speciale nō derogat primo gnali siue speciali: vt no. p. gl. i. d. reg. generi. p. c. veniēs. de rescri. gl. & Abb. post alios in d. c. j. de rescri. & tradit Pe. de Anc. in cōs. clx. viso. col. ii. Are. in cōs. lxxvij. diligenter visis. col. ij. & dixi in d. c. j. de rescri.
 ¶ Similiter in mandato fiscali speciale mandatum non derogat speciali. l. quoniam Augerio. C. de conuent. fisc. deb. lib. x. & not. Bald. in l. ij. C. quand. fiscus vel priua.
 ¶ Eodē modo in mādato iurisdic. mādatū speciale non derogat generali: vt no. Bar. in l. j. per illum tex. s. de off. praef. vr. facit tex. in d. l. fi. C. de iur. om. iu. & in c. per hoc. de hæ. cū si. vt tradit Ro. in cōs. cccij. presens cōsultatio. & latē Mod. in c. pastoralis. de offi. or. & dixi in c. ceterū. de iud. Et ex supradictis infertur ad quæstio. quam ponit Bal. post Dy. in l. talis scriptura. de leg. j. vbi Are. col. fi. Et ad aliā q. vt per Bart. in l. si ab hostibus. cū si. vt tradit ibi Alex. in prin. ff. so. mat. Et aliā ponit Pau. de Ca. in consi. clxxviii. videtur q̄ prædictus. Et aliā ponit Bar. & Imo. in l. doli clausula. de ver. obl. Bar. & Bal. in l. si cōsul. ff. de adop. & Bar. in d. l. quæsitū. §. si. Imo. in l. cohæredi. §. qui patrē. de vul. & pup. Et hæc satis sint pro aliquali notitiæ quia profunda est materia, & in alto pelago agitur.

In l. Quæ dubitationis. Argumenta.

- 1 Dubitationis gratia q̄ apponunt, nocere nō s̄sumunt. & n. s.
- 2 Cautela abundans in testamentis non est nocua.
- 3 Fraus præsumitur, si insolitæ clausulæ apponantur.
- 4 Pactū insolitū suspiciōne inducit vsurarū aduersus cōtradū
- 6 Testibus malam rationem adducentibus non creditur, non obstante statuto hoc ipsum præcipiente.
- 7 Iudex testi malam rationem afferenti credere non debet.
- 8 Præsumptio tunc tollitur, cum mala causa exprimitur.

REGVLA LXXXI.

QUAE dubitationis tollendæ causa contractibus inseruntur: ius commune non ledunt. A

¶ NOTAT q̄ dicta ad tollendā dubitationē non nocent. ad idē tex. in l. qui mutuā. s̄. mand. in l. qui extrinsecus. de ver. obl. & facit tex. in l. si pupilli. §. j. s̄. de neg. ge.
 ¶ Et isto casu verba prolata ad tollendam dubitationem tolerantur. licet superflua sint: vt not. Abb. in ca. solita. in glo. tanquā. in fi. de maio. & obe. & satis operantur. quia tollunt dubitationem. vt idem Abb. dicit in c. certificari. col.

*¶ Similiter de
 cōsiliis in iur.
 lib. i. de doli
 cōsiliis in iur.
 quoniam in
 testamentis
 cōsiliis in iur.
 cōsiliis in iur.*

col. pen. de sepul. & Domi. in c. si Papa. de priuil. in vj.

¶ Et quādoq; ad tollendam dubitationem fit inculcatio

A verborum a qua attenditur: vt no per gl. in l. certi cōditio. in prin. in gl. ij. si cer. pe. Et tradit Spe. in tit. de procura. in §. hoc autem. ver. sed oppo. de illa clausula. fecit. constituit. & creauit suum procuratorē, &c. & facit quōd no. Abb. in q. stante statuto. char. si. col. ij. & ad tex. hic facit regula quæ habetur inferius in l. non solent.

¶ Et quod dicitur hic in cōtractibus, idem est in vltimis voluntariis. l. testamentum. C. de testa. vbi in testamento dicitur, ¶ q; abundans cautela non nocet Et in legatis expressio specierum quæ sub genere comprehenditur, quādoq; nihil operantur. l. quæ situm. §. pe. de fun. instr. legata. in prin. de supel. lega. Et tali casu dicitur q; non mutat substantiam veritatis non necessaria verborū multiplicatio. in l. periculis. §. Labeo. de aur. & arg. leg. & dicitur Host. lo. And. & Ant. de But. ibi in ij. oppo. in c. nimis. el. j. de excels. praela. q; verba non possunt nimis specificari ad tollendam sophisticam interpretationem. & ad idem facit text. in l. si. vbi Bar. C. de præd. dot. lib. xj.

¶ Et regula ista procedit, nisi illud quod dicitur causa tollendæ dubitationis, esset insolidū, quia suspicionem inducit: vt not. per glo. in l. si quis sub condi. ff. de condi.

3 in l. tit. & Bal. ibi no. illam gl. quōd ¶ clausulæ insolite suspicionē b fraudis inducunt. & idem no. Bal. in d. l. testamentum. cum simi. vt tradunt Moder. ibi & prius Felin. in c. ij. col. ij. de rescript. & adde Bal. in c. j. de feudo dato

4 in vicem leg. commis. col. ij. vbi inquit, ¶ quōd pactum insolitum facit præsumi contractum vsurarium. & not. Pet. de Ancha. in consi. clvij. si prædicta sententia. col. si. in ver. accidit prædictis dicens: licet soleat dici q; abundans cautela non nocet d. l. testamentum. tamen in personis suspectis, puta in vsurariis, cautelæ adhibitæ arguūt

c contractum simulatum c in fraudem vsurarum per glo. in d. l. si quis. & tradit Barth. Veronen. in tracta. de simula. contractuum. in ix. præsump.

5 ¶ Secundo regula ista limitatur, ¶ illud quod causa tollendæ dubitationis exprimitur, sit vitiosum: vt no. Sali. in d. l. testamentum. & hoc modo respondet ad contraria allegata ibi in glo. Et hoc confirmatur: quia in sententia causa non requiritur. c. sicut. de re iudi.

¶ Et tamen si ad tollendum dubitationē causa exprima-

A ~~quædam~~
~~quædam~~
~~quædam~~

B Suspicionē,
In tātū q; si opponat in rescriptis principū, etiā si dicatur, motu proprio Papæ sint appo sita, inualidant rescriptum. Ita Ias. in l. j. §. i. j. col. 3. si quis di. refert Bald. qui hoc tenet in l. fideioco. §. si seruo. 3. de leg. ij. & Frā. Curt. in consi. lxxij. antepen. col. versi. decimo reddit nulla, &c. vbi multa dicit per duas col. & not. q; si iudex apponat in præcepto punā insolita, nō tenetur quis cōparere. Ita Ias. vbi 3. & in d. l. tei amētum. vbi cumulat plura. H. C.

c Simulatum.
Ande Franc. de Cur. cōsi. lv. co. v. in si. & consi. lxxi. col. i. xvij. in med. & Bart. in consi. lxxvi. col. i. in ij. vol. & in consi. xvj. col. v. in ij. vol.

tur quæ falsa sit, vitiatur sententia: vt no. per Inno. in c. in præsentia. de renun. sic etiam in libello causa non requiritur: quia libellus generalis procedit parte non opponente. l. fi. C. de anna. except. Si tamen ad tollendum dubitationem causa exprimat, & illa inepta sit, libellus vitiatur: vt not. Bar. in l. edita. col. iij. C. de eden. in l. j. in prin. ff. de eden.

¶ Eodem modo in testibus: nam illis creditur absq; ratione si interrogati non fuerint: vt no. per gl. in l. solam. C. de testi. vbi Bar. & tamē si testis malam rationem adducit, eius dictum vitiatur, adeo ¶ q̄ non valet statutū, a quod credatur testibus qui malam rationem adducunt: vt Bal. dicit in l. non speciali. circa fi. C. de testamen.

¶ Et iudex ratione arbitrii non potest credere testi malam rationē adducenti: vt no. idem Bal. in d. l. solam. in fi. nam in dictis casibus quando causa non exprimitur, est præsumptio pro sententia, pro libello, & pro testibus. ¶ Sed quando exprimitur mala causa, à præsumptione receditur: & habet locū glo. in cle. constitutus. in ver. de nouo. de elect. quæ dicit, quod plus nocet inepta locutio, quàm taciturnitas. & facit regula expressa, nocent. j. co.

In l. Donari videtur. Argumenta.

- 1 Debitum ciuiler tantum, an possit repeti solutum.
- 2 Donatio vera non dicitur, quia quid remunerationis gratia conceditur.
- 3 Liberalis dicitur, qui donat, quod donare non cogitur.

REGVLA LXXXII.

DONARI^b videtur, quod nullo iure cogente conceditur.

¶ Donari. Adde quod in dubio nō est præsumenda donatio quando potest capi alius sensus. de quo vide plura dicta per Hippo. sing. lvij. incip. nō præsumitur.

¶ IBI, nullo iure cogente. Ista regula de plano procedit quando nec ciuili nec naturali iure debitum sit, & idem habetur in l. donari. §. de dona. Et eodē modo habet locū regula ¶ si tantum ciuiler debitū sit: quia illa non est potens ad agendum cum effectu, nec ad retinendum: vt no. Ioā. And. & Abb. post alios in rub. de dona. & idem dicit gl. hic: quia tali casu tanquam indebitē solutum repetitur. l. si non sortem. §. indebitum. §. de condi. inde. Secus si naturaliter debitum sit ex pacto: quia cum talis obligatio sit potens ad retinendum. l. Stichum. §. si fideiussor accipi. §. de fideiuss. ideo videtur solutio debiti, & non donatio. l. hoc iure. §. pen. §. de dona. Et ita gl. hic dicit:

dicit: quæ tamen concludit, secus esse in obligatione naturali ad antidora^a, quæ non excludit donationem. Et idem glo. expressè dicit in l. sed & lege. §. consuluit. §. de pet. hare. & videt sequi Bar. in l. j. col. ij. §. de dona. Abb.

2 tamen in rub. de dona. dicit, ¶ q̄ donatio quæ sit causa remunerationis non est vera donatio. allegat Bart. in proœm. Digest. & ipse hoc sequitur: quia donatio propria est illa ad quem mouetur donans ex liberalitate. l. j. §. de dona. Et hoc nõ est in eo qui est obligatus ad antidora: quia potius videt soluere debitũ naturæ. ad hoc inducit l. Attilius. §. de dona.

¶ Et secundũ prædicta dicendum est, q̄ illa verba. nullo iure agente, accipiantur propriè prout verba sonant. Tunc videtur quod etiam obligatio naturalis tantum non impediret donationem: quia talis obligatio non producit actionẽ. l. iurifgentium. §. igitur nuda. de pact. & per consequens non cogitur inuitus soluere ille qui naturaliter obligatur.

¶ Non obstat tex. qui in contrarium allegatur in l. hoc iure. §. pen. §. de dona. quia ibi loquitur de eo qui in veritate numerauit pecuniam seruo: quo casu si restituatur sibi pecunia credita, non dicitur illam ex causa donationis recipere, quia recipit quod numerauit: secus videtur quãdo numeratio facta non fuisset: quia ex sola naturali etiã ex pacto non videtur impediri donatio ex quo talis obligatio nõ habet necessitatem soluendi: & verificatur quod dicitur hic, nullo iure cogente: & à fortiori id etiam dicendum in obligatione naturali ad antidora, quæ longè minoris est ponderis.

3 ¶ Non obstat quod dicitur de liberalitate: quia satis dicitur exercere liberalitatem ille qui dat illud quod dare non cogitur, prout est in naturali obligatione.

¶ Non obstat l. Attilius regulus. quia ibi agitur de mercede præceptoris, quæ erat debita & poterat peti. l. j. §. ludi quoque literarij. de var. & extraord. cog. & ita dicit glo. in d. l. Attilius.

In l. Non videtur. Argumenta.

- 1 Amittere non potest quis, quod suum non fuit.
- 2 Amisio. priuatio quædam est habitum præsupponens.
- 3 Illegimitas præcedens probatur per instrumentum legitimationis.
- 4 Filiatio probatur per instrumentum emancipationis.
- 5 Debitum fatetur is, per quem compensationis exceptio obicitur.
- 6 Amitti impropriè potest res, quæ propria non fuit.
- 6 Veniam petens quando delictum fateri dicatur.

REGVLA LXXXIII.

NON videtur rem amittere, cuius propria non fuit.

¶ Et amitti ¶ non potest quod acquisitum non fuit. l. j. §. j. §. quib. modis vsusfructus amit.

Prinatio, ad-
de Soci. consilio
elxij. versic. se-
cunda ratio. in
ij. volu. & text.
in §. j. institu. de
liberti. vbi Io. a.
de Plat. tradit
notabilem do-
ctrinam quādo
prinatio poni-
tur à Legisla-
tore & quando
ab homine, quē
videas.

¶ Et desuisse non dicitur quod non incipit. l. Titio vsuf-
fructus. de conditio. & demon. Amisio enim est ¶ pri-
uatio a qua præsupponit habitum. l. manumisiones. §. a
de iusti. & iure. l. decem. de verb. oblig. c. ad dissoluendū.
de despon. impub. & non moritur qui non vixit. xxxij. q.
ij. c. quod verò. in c. sicut ex tuarum. de homic. cum simi.
vt per gl. in d. c. ad dissoluendum. & in d. c. quod verò. &
ideo dicitur: quod non est, rumpi non potest. l. nam & si
sub conditione. §. si post. §. de iniusto rupt. l. liberos. §. si.
de capi. dimi. Sic etiam dicitur, quod qualitas non potest
esse sine subiecto. l. eius qui in prouinciam. §. si cert. per.
l. si seruum. in fi. §. de actio. empt.

¶ Et ex his confirmatur quod not. Bald. in l. ij. C. de iure
annu. aur. dicens, quod ¶ per instrumentum legitimatio-
nis probatur quem non fuisse legitimum.

¶ Et per instrumentum emancipationis probatur filia-
tionem & patriam potestatem præcessisse, vt not. Bal. in
l. moueor. C. de ser. expor. & in l. si. col. iij. C. de sen. pas.
& qui agit pœnitentiam, videtur confiteri delictum: vt
no. Bal. in c. literas. per glo. ibi in versic. confessus. de præ-
sump. cum simi. vt tradit ibi Felin. & prius Alex. in l. ij. in
prin. in ij. col. §. de oper. noni nun.

¶ Et qui opponit exceptionem compensationis, vide-
tur fateri debitum, vt no. Rom. in consi. lxxvij. pater re-
uerende. Et non priuatur successione qui non succedit
vt no. Aret. in consi. lxxxv. vilo compromisso. in fi.

¶ Et quantum ad tex. hic, regula videtur procedere se-
cundum proprietatem verborū: improprie verò & lar-
go modo etiam dicitur rem amittere cuius propria non
fuit: vt gl. hic dicit, per l. si seruū. §. ad leg. Aquil. vbi quis
dicitur amisisse illud quod consequi non potuit. & in l.
pupillorum. vbi gl. in verbo, amisisse. C. de admini. tuto.
& adde glo. per illum text. in c. consilia. xvij. dist. in prin.
quæ dicit, quod etiam quis perdere dicitur quod nunquā
habuit. & idem glo. xxij. dist. in c. quorundam. in verbo,
amittit. & v. q. vj. in c. quia iusta. in verb. sacerdotis. xxij.
q. iij. in c. Guilisarius. in verbo, sacerdotis. xxxij. q. ij. in
c. quod verò. sic etiam largo modo actus nullus infirma-
tur. l. j. vbi gl. in ver. infirmatur. §. de feriis. & in l. ex em-
pto. §. his qui vinū. §. de act. emp. & tex. in c. si quis pres-
byterorū. de reb. eccles. non alien. ibi, viribus euacuetur,
quāuis ab initio nullas habuerit. Et ista pendent ab illo
artic

in cōsi. diligēter visis & intellectis. prout dixi in d. §. qm̄.
 ¶ Secundo regula ista locum habet quādo erratum fuit
 in summa debiti principalis: vt quia debitum erat de tri-
 ginta, & data fuit res insolutum per quinquaginta vel
 quadraginta. Sicut si erratum fuit in aestimatione rei da-
 tae insolutum: vt quia pro vero debito de centū data fuit
 res insolutum quae valebat centumquinquaginta: quia
 tunc datio insolutum valet pro quantitate veri debiti, &
 residuum repetitur: vt not. Bal. per illum tex. in l. si. C. de
 iur. dom. imp. in ij. col. versi. item pignor. & not. Alexan.
 post Paul. de Cast. in d. §. si centum. & idem Bal. in d. cap.
 frequenter. §. sin autem. vt lit. non contest. Alexā. in l. j. §.
 pen. de verb. oblig. & Aret. ibi qui etiam ponit aliam li-
 mitationem s̄. dictam de pignore conuentionali. & alle.
 tex. in l. j. §. sed si duā. ff. quorum leg.

¶ Tertio limitatur qd̄ hic dicitur, & in d. §. si cētū. vt per
 Bal. in l. ordo. circa fi. ver. quæro vtrū. j. de exec. rei iudic.

In §. Is natura. Argumenta.

- 1 Obligatio naturalis de iure gentium esse dicitur.
- 2 Obligatio naturalis considerari potest duobus modis.
- 3 Ius gentium duobus modis accipitur.
- 4 Ius naturale diuersa iuris species est à gentium iure.

Is natura debet quem iure gentium dare oportet,
 cuius fidem sequuti sumus.

¶ NOTATA quod naturalis obligatio est de iure gen-
 tium^a, & ita istum tex. ad hoc alleg. Bart. in l. Stichum. §. A
 naturalis. in fi. s̄. de sol. & glo. ibi exponit: naturalis, id est
 de iure gentium. Et ad declarationem notandum est, qd̄
 naturalis obligatio distinguitur, & duobus modis princi-
 paliter consideratur. Similiter etiam ius gentium duo-
 bus modis accipitur.

¶ Circa primum, ¶ de naturali obligatione illa confide-
 ratur dupliciter. Primo pro illa naturali quae oritur ex
 consensu, & ex illa æquitate naturali quae suadet vt pro-
 missa seruentur. in l. j. in prin. s̄. de constit. pec. & ista vin-
 culo æquitatis quod inducitur, eadem æquitate ipso iure
 dissoluitur. l. Stichum. §. naturali. s̄. de solut.

¶ Et ista cū fundata sit in cōsensu naturali, etiā cū seruis
 cōtrahitur. l. naturaliter. l. si id quod. s̄. de cōdic. indebit. l.
 hæres à debitore. §. seruo suo. s̄. de fideiuf. & pari ratioe,
 inter patrē & filiū oritur ista naturalis obligatio. l. frater
 à fra

^a Gētium. Vi-
 de Ias. in princ.
 instit. de act.
 colū. ij. & in l.
 ex hoc iure. vbi
 post alios decla-
 rat bene quæ
 sit obligatio na-
 turalis. colū. ix.
 in fin. versicu. in
 eadem glof. vbi
 in sequentibus
 eo. ponit xvij.
 effectus natura-
 lis obligationis
 antidoralis.

à fratre.vbi gloss.& Barto. s. de condict.indeb.

¶ Secundo naturalis obligatio consideratur pro illo natura
li instinctu, vt bene faciēti bene faciamus: de quo loquitur
tex. in l. sed & si lege. §. cōsultuit. s. de pe. hā. in l. si nō lor-
tē. §. libertus. s. de cōdi. inde. in l. si nō remunerādi. §. indo
Papinianus. in fi. s. manda. & not. per glo. in d. §. cōsultuit.
& in c. j. viij. q. ij. in ver. cōpellitur. Et ista nō solum inter
extraneos, sed etiam inter coniunctos contrahitur: vt no.
Ang. per illum tex. in auth. de nō eligendo secundo nub.
col. j. Et de natura istius obligationis latius Bart. tradit in
lex hoc iure. colum. iij. de iustitia & iure.

¶ Similiter ius gētū cōsideratur dupliciter, secūdu Bar
in d. l. ex hoc iure. col. ij. & in l. si id qd. s. de cōdi. indeb.
Nā quoddā est ius gētū qd. fuit eo ipso qd. gētes esse ce-
perūt. naturali rōne inductū, absq; aliqua cōstitutōe ho-
minū. vt fidē & promissa seruare: & istud ius gētū pri-
māuū, ius naturale dicit. c. ius naturale. j. dist. & in §. j. &
§. singulorū. instir. de rerū diuisione. vbi expresse dicit. qd.

ius naturale a appellatur ius gētū: & intelligitur de illo
iure gētū primāuo, de quo dicitur in d. §. j. de rerū diu.
Quoddā est ius gētū secūdariū, quo oēs gentes vtūtur
ex cōstitutionibus eorū, nō secūdu rationē naturālē, imo
quandoq; contra: vt sunt bella. captiuitates, seruitutes, di-
stinctiones dñiorum: de quo iure gētū loquitur tex. in
lex hoc iure. de iustit. & iur. in l. postliminiū. s. de capti-
uis. in prin. & ista distinctio cōmuniter approbatur: licet
Aret. conetur illam impugnare. in l. j. in prin. de acq. pos.

¶ Et secundū istā distinctiōe declarat tex. in l. j. §. ius na-
turale. & §. ius gētū. s. de iustit. & iur. ¶ vbi ius naturale
& ius gētū ponūtur tāquā species diuersæ, quia ibi lo-
quitur de iure gētū secūdario. Eodē modo iste tex. de-
bet declarari. dū inquit, qd. iure gētū obligat ille cuius
fidem sequuti sumus. & talis obligatio dicit naturalis: nā
de iure gētū primāuo intelligitur qd. in effectu dicit
ius naturale: vt s. dictū est. Et concludendū videtur qd. illa
naturalis obligatio quæ habet ex consensu vel ex instin-
ctu naturæ, vt bene faciēti bene faciamus, est de iure gen-
tū primāuo. & ita tex. hic intelligit: secus est in iure gen-
tū secūdario qd. distinguitur à iure naturali, vt s. dixi.

Inl. In ambiguis. Argumenta.

1 Doti in dubio fauendum est.

2 Fisco fructur perinde, ac doti ipsi.

T 4

Sententia

allf.

A Ius natura-
le, quot modis
sumatur, vide
Abbat. in capit.
de consuetu, in
colum.

3 Sententia in dubio contra actorem, ferenda est.

4 Tempus probare debet, qui in illo se fundat.

REGVLA LXXXV.

In ambiguis, pro dotibus respondere melius est.

¶ **NOTA** quod in dubio iudicandum est pro dote, ad idem tex. in l. in ambiguis. s. de iure dot. facit tex. in l. si ego. s. si res. s. de iure dot. & in l. si. C. ad Vellei. in l. j. ff. sol. mat. & ibi hoc exemplificatur, secundum Bar. post Dy. quod si reperiantur duo instrumenta eodē die confecta, & alterum sit instrumentum dotis, debet iudicari quod

▲ **Prius.** Hac est communi sententia omnium, de qua ibi latissime per Mod. praximē la so. qui ponit aliquas limitationes, & Soci. in i. colum. & de alijs privilegijs dotis, vide latissime Bal. novellum in suo tract. de dote, qui ponit oia privilegia competentia con. l. an. & sol. mat.

illud prius a confectu fuerit: & pari ratione idem videtur dicendum existentibus paribus probationibus, iuxta no. in c. in nostra. de testibus. Et hoc etiā videtur habere locū in muliere agēte pro dote: quia fauor causae praeponderat fauori rei. c. si. de re iudi. l. inter pares. s. de re iudic. ¶ Et quod dicitur de dote, idem videtur in alijs causis fauorabilibus quae dotei equiparantur. d. c. fina. de re iud. Et ideo in duobus instrumentis factis eodē die, praesumitur prius factum illud quod respicit fauorem ecclesiae: vt Roma. tradit in authen. similiter. in reper. in xij. speciali in contractibus. Et idem in simili habetur de fisco. l. j. C. de iure fil. lib. x. Et in fisco not. Bal. in l. j. C. de here. vel act. vend. col. si. ver. item in dubio. ¶ nam fiscus & causa dotis a pari procedunt. l. j. vbi gloss. C. de iure fise. & per gloss. in l. dotis. C. de iure dot.

■ **Quia.** Deci. rub. de iudicij. l. et. ij. col. viij. de probat. Iaf. consil. lxxxix. libro j. Car. Mol.

¶ Non obstat text. in l. non puto. s. de iure fisci. vbi dicitur, quod in dubio iudicandum est contra fiscum.

¶ Et generaliter ille text. intelligitur quocūq; modo dubiū sit: vt not. Matthesil. in notab. lxxj. not. vnam regulā.

¶ **Quia** respōdet q; ille tex. intelligit in fisco agere ex delicto alicuius ad poenā: ideo in dubio fit interpretatio, vt poena non habeat locū. argu. l. si praesens. s. de poenis. & ita Cuma. dicit in l. j. s. solu. mat. Nec obstat q; iste intellectus videat restringere illū tex. vt dicit Alex. in d. l. j. quia potest responderi q; hoc consonat: quia ibi principaliter tractatur de bonis quae ppter delictū ad fiscū pertinent: vt colligitur in l. j. s. de iure fisci. & tali casu loquitur d. l. nō puto. & hoc sequit Ang. Aret. in §. si. insti. quib. mod. test. infir. & not. Sali. in l. si debitor. C. de iure fise. vel secundo ille tex. intelligi pōt qn agitur de aliquo privilegio fisci contra priuatū: nam in dubio debet iudicari quod fiscus non sit privilegiatus: quia vbi fiscus nō habet privilegiū, sequitur

sequi
Ve
reg
3 num
ten
id
hoc
alim
dic.
lite
con
de d
pus
plic
que
▲ ma
glo.
de r
port
ret: v
quan
tio r
de Pl
j. fol
qui t
ra p
esse
sic p
4 fe. j
re, de
Sed c
prob
bet p
est
melio
pasto
de do

1 Co
1 Ad
3 Ca
4 Fa

Sequitur ius cōmune. l. quod placuit. in fi. ff. de iur e fisci.
 Vel tertio tex. in d. l. nō puto. intelligi potest secundum
 regulam in fisco agēte: quia in dubio in fauorē rei pro-
 3 nuntiandum. ¶ Nam inter priuatos fertur in dubio sen-
 tentia cōtra actōrē. c. ex literis. de præben. & in tali casu
 idem in fisco. quia in hoc nō habet priuilegiū. Sed tamē
 hoc non videtur verum: quia fauor causa fiscalis sicut in
 aliis fauorabilibus præponderat fauori rei. d. c. fi. de re iu-
 dic. & ideo responderetur, vt s̄. dictum est. & dixi in d. c. ex
 literis. & quod s̄. dictum est de instrumentis eodem die
 confectis. procedit quādo in vtroque simpliciter dicitur
 de die: secus si magis specialiter in vno quā in altero tē-
 pus exprimat: vt quia in vno dicitur de mēse Maij sim-
 pliciter. in alio dicitur de mēse Maij die xv. vel si in vtro-
 que de eadem die dicitur. sed in altero etiam hora expri-
 4 matur. nam etiam prioritas horæ^a attenditur: vt no. per
 glo. in l. si ex pluribus. §. si. in vers. die. de solut. Bald. in l.
 de rebus. C. de donat. ante nupt. Et ideo prior videtur. &
 potior illa pars dicitur. de cuius priori die vel hora appa-
 ret: vt not. Bal. post Cyn. in d. l. de rebus. vbi dicunt. quōd
 quando vterque probat de eadem die. melior est conditio
 rei. nisi alter probet prioritatem horæ. Idem Ioann.
 de Platea in l. j. C. de iure fisc. & not. tradit Soci. in l. j. col.
 j. solut. matrim. & refert Fely. in c. pastoralis. de rescript.
 qui tamen in cōtrarium adducit. quōd talis probatio ho-
 ræ prioritatem non probat. neque ostendit: quia potuit
 esse prior alter qui simpliciter probat de eodem die. &
 sic potuit esse ante illam horā vel diem. si agatur de mē-
 4 se. ¶ Et ad hoc facit. quia ille qui fundat se in certo tēpo-
 re. debet illad præcise probare. l. matrē. C. de probatio.
 Sed cōcordando opin. distingui potest. quōd aut ille qui
 probat de eadem die reperitur in possessione. & non de-
 bet priuari. licet alter probet de certa hora diei: quia verū
 est quōd non apparet præcise de prioritate actōris. ideo
 melior est conditio possidētis: aliās secus. vt dixi in d. ca.
 pastoralis. & hoc idem videtur velle Bald. nouel. in tract.
 de dote. in ix. parte. in secundo priuilegio. in fi.

In §. Non est nouum. Argumenta.

- 1 Constituta legitimē dur aut superueniente casu. à quo initiū
habere non potuerunt.
- 2 Actus perfectus nō vitatur per id. à quo incipere nō potuit.
- 3 Causa finalis actus deficiens. vitiat actum.
- 4 Facta plurima valere dicuntur. quæ serri prohibentur.

tis. in l. verbis legatis. in fi. s. ad leg. Fal. & bonus text. in l.
 sciendū. §. si. s. qui fatid. cog. ¶ Secundo, regula limitat'
 3 nō habere locū, ¶ qñ res deuenit ad talem casum q' cau-
 sa finalis deficeret: vt no. Bar. per illum tex. in l. v. ranius.
 §. sed cū duo. i. fi. vbi, & quēadmodū icipere aliās nō pos-
 sunt, ita nec remaneāt. & Bart. ibi col. j. s. de fideiuf. & de
 his latē tradit bar. i. d. l. plurib'. §. & si placeat. de ver. ob.
 ¶ Et quia regula hic loquitur qñ aliquid vtiliter & legi-
 time factum est, ampliatur q' etiā quādoq; illud quod
 legitime factum nō sit, quia cōtra prohibitionem iuris,
 4 tamen valet: quia ¶ multa prohibentur fieri, quæ tamen
 4 facta a tenent. l. ij. biduū. s. quando appellandum sit. vbi
 sententia prohibetur ferri sub cōditiōe: lata tamen te-
 netur, quia lex vterius procedit ita disponendo: vt no. Bar.
 ibi & in l. nō dubium. C. de legibus. col. iij. & est text. in
 c. ad apostolicam. de regularibus facit tex. in l. relegato-
 rum. §. ad tempus. s. de interdict. & releg. cum similib. ibi
 allegatis in gl. & in l. j. §. j. s. de feriis.

¶ Et hoc in pluribus casibus vtiliter exēplificari pōt: nā
 si actus sit prohibitus propter honestatē, nō obstāte pro-
 hibitione actus tenet: vt not. Federic. in consil. cccxiiij. fa-
 ctum tale est. col. fin. vbi concludit, quod executio testa-
 menti facta per Guardianum sancti Francisci valet, li-
 cet si prohibita. clemen. extui. de verb. sig.

5 ¶ Et idem est ¶ in prælatis qui prohibentur delegationes
 a iudicibus secularibus suscipere. xj. q. j. in ca. te quidem.
 si tamen suscipiant, valet iudicium: quia illa prohibitio
 est facta propter honestatem: vt no. Albe. post alios in c.
 ij. de iudi. & dixi ibi. Sic etiam in clerico, qui licet nota-
 rius sit, prohibetur instrumenta conficere. c. sicut. ne cle-
 rici vel mona. si tamen rogatus facit instrumentum, valet:
 vt not. Ioan. Andr. in d. c. sicut. vbi Abb. post alios. & not.
 Barto. in l. vniuersos. C. de decur. lib. x. Angel. in l. si quis
 decurioni. C. de falsis. cum sim. vt tradit Alex. in l. prętor
 ait. §. is etiam. s. de eden. & idem Ro. in consil. ccccix. quo
 ad primum. in secundo dubio. ¶ Et an idem sit in mona-
 cho & religioso. latē dixi in c. decernimus. col. x. de iud.
 6 ¶ Sic etiam dicit Angel. in dicta l. vniuersos. quod ¶ si no-
 tarius non matriculatus in loco prohibitus sit instrumē-
 ta conficere: si tamen rogatus confecerit, instrumentū va-
 let & hoc intelligitur nisi statutum vterius procederet
 annullando instrumentum: vt idem Ang. tradit in consi-
 cxiij.

a Fa&a. Vide
 latē Iaf. in d. l.
 patre furioso.
 col. iij. in fin. &
 ibi Bald. & Al-
 beric. qui po-
 nunt plura bro-
 cardica.

cxliij. vicis processibus. colum. j. ¶ Et in simili ¶ si à statuto prohibeatur
 probatio fieri per testes: si tamen facta sit parte non opponente, valet: vt
 not. Bal. in l. certi condictio. §. quoniam. circa fin. in versi. sed ponamus.
 §. si cert. pet. & sequitur Alex. ibi, & Bartho. Veron. qui plura similia ad-
 ducit in cautela. cely. dubitari potest. ¶ Et in simili idem est in excom-
 municato qui prohibetur esse in iudicio. c. intelleximus. de iud. Et tamē
 valet iudicium si non opponatur. ca. j. §. si verò. de excep. in vj. not. Abb.
 post alios in d. c. intelleximus. cum sim. vt dixi ibi. & facit tex. in l. filius
 familiās. §. veterani. s. de procur. vbi prohibetur miles esse in iudicio: &
 tamen si non opponatur, valet iudicium. idem in iuramento calumnie.
 c. j. C. de iur. calum. in vj. not. in l. ij. §. sed quia veremur. C. de iur. calu-
 ¶ Et idē in procuratore qui prohibetur in causa criminali interueni-
 re: & tamen illo interueniente si non opponatur, valet iudicium: vt no-
 per gl. in c. j. in ver. criminalis. de iudi. in vj. & in l. quāuis indubitati. C.
 de adult. in versi. presentiam. & ista est communis opin. vt not. Bal. dicit
 in l. ita demum. colū. ij. C. de procura. cum sim. vt tradit Felyo. in cap.
 meminimus. colum. penul. de accusa. & idem sequitur Roma. in consil.
 ccxv. duo sunt. & ibi alia similia adducit. ¶ Et simile est in iudicio posses-
 sorio si admittatur exceptio defectus proprietatis que nō debuit admit-
 ti: valet tamen processus parte nō opponente: vt not. Bart. in l. naturali-
 ter. §. nihil commune. in penul. char. in ver. secundo quæro vtrum. de ac-
 quir. posses. & in l. si quis à se fundum. C. vnde vi. & text. in c. j. de restit.
 spol. ¶ Similiter contra sententiam que transit in rem iudicatam ex
 ceptiones vel probationes admitti non debent: quia res iudicata pro ve-
 ritate habetur. l. res iudicata. j. eo. Si tamen probationes factæ & admis-
 sæ sint parte non opponente, valent: & si apparet de iniquitate sententię,
 debet reuocari: vt no. Innoc. in c. cum dilecta. de rescript. in c. cum Ber-
 toldus. de re iudi. Aot. de But. in c. quoniam contra. colum. fi. & in consil.
 xxvij. visis. colū. ij. cum sim. vt tradit Alex. in l. iudex postquam. de re
 iudic. in versi. sexto fallit. idem Alex. in consil. lxxvij. in causa & lite. col.
 fi. lib. ij. & in consil. ccxij. viso in prin. eo. lib. ij. & Abb. in consil. lxxxix. in
 questione. col. ij. lib. j. Rom. in consil. clxxiiij. amplissime doctor in fin.
 & Aret. in consil. lxxij. di ligenter. col. ij.

¶ Et prædictæ decisiones & similes videtur procedere quando iura vlti-
 rius procedunt ita disponendo. vt s. dictū est: vel quando agitur de exce-
 ptionibus dilatoriis que post litē cōtest. apponi nō possunt. l. ita demū.
 C. de procur. & in c. pastoralis. de except. vel quando tractatur de favore
 eius qui nō opposuit exceptionē que sibi cōpetebat: quo casu tacēdo vi-
 detur renūtiare fauori suo cui regulariter qs renūtiare pōt. c. ad aposto-
 licā de regularibus. l. pe. C. de pac. ¶ Et etiā si auctus annulletur, in fauo-
 rem partis renuntiari potest vt per gl. in l. eleganter. in prin. s. de dolo.
 vbi Bar. cum sim. vt tradit Alex. in l. iurispergentium. §. prator ait. in prin.

§. de pact. & facit tex. in c. dilectio. vbi Abb. de præbend.

¶ Secus videtur si lex annullaret actum alio respectu quam propter favorem partis, & validitati resisteret: quia tunc actus esset omnino nullus. vt not. per gloss. per illum tex. in l. a diuo Pio. §. de ritu nupt. cum si. vt Alex. dicit in d. §. ait prator. Et tali casu supradicta non haberent locum. & istam declarationem tradit Pau. de Cast. in consil. ccxvj. circa primum quaesitum. in princ. vbi declarando l. j. §. j. §. de fer. dicit, q̄ quando gesta tempore feriato sunt nulla ipso iure, talibus feriis renuntiari non potest: quia si posset renuntiari, gesta contra præsentem & non opponentem exceptionem, non essent nulla, sed valereat. l. j. §. j. de fer. Et sic talibus quaestionibus supradictis vis tota videtur consistere, an renuntiari possit, vel non.

¶ Et ad regulam hic adde, ¶ quòd quandoque ecõtra facilius destruitur quod factum est, quàm quod de nouo fieri impediatur. l. non distinguemus. §. sacerdotio. §. de arb. & plura alia exempla ibi habentur.

¶ Sed hoc facit diuersitas rationis: nã in §. sacerdotio. soluitur cõpromissum: quia verisimiliter in tali dignitate noluisset tractare negotia secularia, merito datur illi facultas abstinendi, & soluitur cõpromissum: quæ ratio cessat quando illo existente in sacerdotio factum sit in eum cõpromissum. & facit quod gloss. hic dicit de assignatione liberti.

In §. Quoties. Argumenta.

- 1 Regule iuris ex causa iusta negliguntur.
- 2 Pupillus homicidium committens non decapitatur.
- 3 Magistratus licetè potest legem transgredi metu periculi aut scamlali.
- 4 Iurans ita tuta se seruaturus, iusta causa potest ea negligere.

QVOTIES æquitatem desiderij naturalis ratio, aut dubitatio iuris moratur: iustis decretis res temperanda est.

¶ GLO S. exëplificat istũ §. pluribus modis. Et primũ exemplum de l. interdum. de ver. oblig. nõ bene ad apratur: quia actio ibi nõ est nata, prout expressè ibi colligitur. Cuius cõtrarium videtur præsupponere: e gl. hic. Et vltra gl. exëplificari potest per text. in l. qui cũ hæreditate. §. de act. & obli. & in l. j. §. de excep. rei iud. vbi exclusus à iure quod tertio cõpetebat, illo iure cessante admittitur. & videtur etiã posse exëplificari iste text. ex eo quod dici solet: ¶ quod ex causa à regulis iuris cõis receditur. vt est dictũ Inn. in c. j. de const. in gl. vlt. & per illud dictũ Bal. in l. & si feuerior. col. ij. C. ex quib. cau. infam. irrog. in versu. ex prædictis. ¶ q̄ si pupillus committat homicidium, licet sit doli capax, non tamen debet decapitari.

A Regulis. nã ppter enormitatem delicti licitũ est iura transgredi. de quo p. Hip. de Marf. in l. j. in ix. colũ. & in l. vnus. §. cogniturum. in xij. colũ. §. de quaest. vbi per duas col. plura dicta doctorum in hac materia cumulauit. Et Inf. qui p alias duas col. plura dicit in l. j. C. de prec. in pe. offe. & per eundem Hippol. in sing. cexliij. incip. tu fer. Itẽ propter scandalum receditur à regu-

Et

l'risoris, vt per
d. Phil. in confi.
el. incip. maxi-
mi p'deris. col.
iij. versic. nam
ratione scan-
dali.

▲ Infert. vide
eundem d. Phil.
in c. de causis. de
off. delega. in ij.
col. in v. notab.

¶ Et per illud dictum Inn. infert^a Bal. in l. si quis filio. §. A illa autem. in fi. §. de iniusto rup. ¶ quod propter metum & periculi vel scandali, interdum permittitur magistratibus legem transgredi. & idem Bal. in l. obseruari. §. proficisci. in xj. q. §. de off. procon. & facit text. not. in l. si hominem. §. man. & ibi Bar. & in notabili casu tradit Pe. de Anch. in confi. lxxxij. prima facie. & Roman. in consilio ccccxviiij. in terminis. in fi. cum si. vt tradit idē Ro. in l. §. verò. §. de viro. in xlvj. fallen. §. solu. mat. & latē congerit Fel. in c. j. in iij. char. de const. & no. etiam Bal. in l. clari. C. de fideicō. ¶ vbi inquit, q̄ ille qui iurauit statuta obseruare, intelligitur nisi iusta causa superueniat: quia in iuramento semper intelligitur clausula, rebus sic stantibus. l. quod Seruius. §. de conditio. ob caus. Et quia quæ de nouo emergunt nouo indigent auxilio. l. de arate. §. ex causa. §. de interrog. act. & facit tex. in l. fin. §. qui satisfda. cog. & not. Bar. in l. ambitiosa. col. iij. §. de decret. ab ordin. facien. & ad idem facit text. in c. fin. de transact. & ibi Abb. in ij. not. cum siml. vt Alex. scribit. in l. nemo potest. col. j. de leg. j.

Inl. Non solet. Argumenta.

- 1 Contestatio litis non reddit deteriorem conditionem contestantis.
2 Actor variare nequit lite contestata.

REGVLA LXXXVI.

NON solet deterior conditio fieri eorum qui litem contestati sunt, quam si non essent, sed plerunque melior.

¶ NOTO ¶ quod per litis contestationem non fit deterior conditio eius qui litem contestatur, sed plerunque melior. & idem not. Barto. per illum textum in l. j. C. de iudic. & ad idem text. in l. aliam. §. de nominatio. facit tex. in l. si pluribus. §. fin. de leg. j. in l. si Titius. de verb. oblig. in l. si insulam. eod. titu. in l. lite. §. de vsur. & ratio huius regulæ videtur, quia iudicium introductum est in fauorem actoris, vt cōsequatur quod sibi debetur. insit. de oblig. in princip. vnde quod in fauorem introductum est, non debet retorqueri in odium. l. quod fauore. C. de legib. & hoc est quod dicit tex. hic in l. sequen. ibi. nemo enim prosequendo &c. Et regula procedit plerunque prout tex. dicit, quia quandoque conditio actoris est deterior per litis contestationem. ¶ nam post litem contestatam actor variare non potest. l. si quis stipulatus sit Stichum. de verbor. oblig. nam per litis contestationem quasi contrahitur. l. iij. §. idem scribit. §. de pecul. ideo variatio non admittitur. l. sicut. C. de actio. & oblig. & in isto casu non efficitur deterior conditio actoris per litis contestationem, sed per electionem prius factam ab ipso actore à qua postea lite contestata recedere non potest.

L. NULLA INTELLIGITVR.

In l. Nulla intelligitur. Argumenta.

- 1 Petio nulla est, vbi nulla mora.
- 2 Morosus non dicitur, qui legitima exceptione se tuetur.
- 3 Morosus non censetur, cui dilatio à lege tribuitur.
- 4 Pœna non debetur, vbi nulla mora contrahitur.

REGVLA LXXXVIII.

NULLA intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio est.

¶ **EXEMPLVM** est in l. si pupillus. de ver. oblig.

- 1 vbi idem dicitur. ¶ non est petitio vbi non est mora: & no. gl. hic. & adde tex. in l. lecta. ver. dicebam. s. si cer. pet.
- 2 & ibi Bar. dicit, ¶ non dicitur in mora qui potest se legitima exceptione tueri. ¶ & idem Bar. per illum tex. l. si pactus. s. de pac. & no. Bal. in l. si constat. col. ij. C. de compen. & est reg. eo. ti. quæ hoc dicit in reg. non est in mora. et in vj. ¶ vnde qui habet dilationem à lege, nō est in mora: vt no. per gl. in l. si cum exceptione. §. quatenus. in ver. tripli. s. quod met. cau. & facit reg. qui sine dolo. s. eod. & quod ibi dixi. & not. Ro. in consi. ccxliij. pro euidencia. col. ij. Et ista regula intelligitur, quod nulla mora est quæ inducatur. Sed ista quæ prius inducta erat bene conseruatur, quia dilatio nō debet lucrum producere, vt dicit tex. no. in l. in fideicommissi. in prin. s. de vsur. vbi gl. ponit casum. Et cum secundum regulam nulla sit mora vbi non est petitio, inferitur ¶ pœna cōmitti non potest: ¶ quia absq; mora pœna non debetur: vt not. Bar. in l. si pœna. s. de neg. gest. Et hoc verum est quando pœna ratione moræ committi debet: secus si ex conditionis euentu: quia tūc absque mora committitur. l. pacto quo pœnam. C. de pact. & in l. nuda. C. de contrahen. & committend. stipul. c

A Tueri. Nam qui potest exceptione repellitur, dicitur obligatus ad non petendum. ita gl. & Bal. & Imol. in l. Marua. §. fundus. ff. soluto matrimo.

~~scribitur in l. si pupillus. de ver. oblig. ubi dicitur non est petitio vbi non est mora: & no. gl. hic. & adde tex. in l. lecta. ver. dicebam. s. si cer. pet. & ibi Bar. dicit, ¶ non dicitur in mora qui potest se legitima exceptione tueri. ¶ & idem Bar. per illum tex. l. si pactus. s. de pac. & no. Bal. in l. si constat. col. ij. C. de compen. & est reg. eo. ti. quæ hoc dicit in reg. non est in mora. et in vj. ¶ vnde qui habet dilationem à lege, nō est in mora: vt no. per gl. in l. si cum exceptione. §. quatenus. in ver. tripli. s. quod met. cau. & facit reg. qui sine dolo. s. eod. & quod ibi dixi. & not. Ro. in consi. ccxliij. pro euidencia. col. ij. Et ista regula intelligitur, quod nulla mora est quæ inducatur. Sed ista quæ prius inducta erat bene conseruatur, quia dilatio nō debet lucrum producere, vt dicit tex. no. in l. in fideicommissi. in prin. s. de vsur. vbi gl. ponit casum. Et cum secundum regulam nulla sit mora vbi non est petitio, inferitur ¶ pœna cōmitti non potest: ¶ quia absq; mora pœna non debetur: vt not. Bar. in l. si pœna. s. de neg. gest. Et hoc verum est quando pœna ratione moræ committi debet: secus si ex conditionis euentu: quia tūc absque mora committitur. l. pacto quo pœnam. C. de pact. & in l. nuda. C. de contrahen. & committend. stipul. c~~

REGVLA LXXXIX.

QUANDIV possit ualere testamentum: tandiu legitimus hæres non admittitur.

¶ **I**STA regula etiam habetur in l. quandiu. s. de acqui. hære. in l. antequam. C. commu. de success. & in l. ex testamento. C. vnde liberi.

¶ Et limitatur non habere locum in duobus casibus.

¶ Primus est, propter voluntatē testatoris: vt not. Bar. per illum tex. in l. si quis hæres institutus. s. de hæ. inst.

¶ Secundus casus est in l. hac consultissima. §. sin autem. C. de

~~scribitur in l. si pupillus. de ver. oblig. ubi dicitur non est petitio vbi non est mora: & no. gl. hic. & adde tex. in l. lecta. ver. dicebam. s. si cer. pet. & ibi Bar. dicit, ¶ non dicitur in mora qui potest se legitima exceptione tueri. ¶ & idem Bar. per illum tex. l. si pactus. s. de pac. & no. Bal. in l. si constat. col. ij. C. de compen. & est reg. eo. ti. quæ hoc dicit in reg. non est in mora. et in vj. ¶ vnde qui habet dilationem à lege, nō est in mora: vt no. per gl. in l. si cum exceptione. §. quatenus. in ver. tripli. s. quod met. cau. & facit reg. qui sine dolo. s. eod. & quod ibi dixi. & not. Ro. in consi. ccxliij. pro euidencia. col. ij. Et ista regula intelligitur, quod nulla mora est quæ inducatur. Sed ista quæ prius inducta erat bene conseruatur, quia dilatio nō debet lucrum producere, vt dicit tex. no. in l. in fideicommissi. in prin. s. de vsur. vbi gl. ponit casum. Et cum secundum regulam nulla sit mora vbi non est petitio, inferitur ¶ pœna cōmitti non potest: ¶ quia absq; mora pœna non debetur: vt not. Bar. in l. si pœna. s. de neg. gest. Et hoc verum est quando pœna ratione moræ committi debet: secus si ex conditionis euentu: quia tūc absque mora committitur. l. pacto quo pœnam. C. de pact. & in l. nuda. C. de contrahen. & committend. stipul. c~~

R.
filio. §. A
metum
istrati
§. pro
l. si ho
Pe. de
onsilio
. in l. si
ongerit
l. clari
ata ob
quia in
od Ser
o indi
n. l. in
ordin.
ot. cum

est
condi
Barto.
de no
oblig.
idetur,
r quod
rodu
gib; &
do &c.
nditio
ntesta
erbor.
m scri
oblig.
ntesta
fca li

in l.

causa Nannis.col.ij.in versu.item quia hic sumus.& dicit Bal.in l.fi pro ea.quod reiiciuntur solennitates quæ non tangunt veritatem negotij. & not. Angel.in consi.ccxix. punctus.in prin.

4 ¶ Et quia æquitas præfertur rigori ^a, vt dictum est, si dicatur, ista lex de æquitate loquitur, illa de rigore: perinde est ac si dicatur, ista corrigit illam, ita dicit gl. b no. in l.cotem ferro. §. fi. de publi.

¶ Et si aliquid committatur alicui simpliciter, videtur committi æquitas quæ præualet: vt not. Bal.in l.ædem.col.ij.versu.sed nunquid pro vno nummo.in fi.C.locati.

5 ¶ Et adeo attenditur æquitas, quod sæpenumero propter æquitatem receditur à regulis iuris communis. l. si me & Titium.in fi. s. si cert. pet. l. si quis in aperiis. §. fi. de instit. & quod no. Bal.in l. ij. in fi. C. quod met. caus. Et propter æquitatem receditur à verbis testatoris. l. qui filium. §. fi. s. ad Trebellia.

6 ¶ Et propter æquitatem receditur à solennitatibus iuris. l. diuus. s. de restit. in integ.

¶ Et propter æquitatem receditur ab eo quod vsitatum est. l. imperatores. in fi. s. de appel. & ideo lex erubescit statueri contra æquitatem. l. si quis in suo. §. legis. C. de inoffic. testa. l. si. §. cum autem. C. de furt.

¶ Et regula propter æquitatem limitatur: vt no. per illum tex. in auth. vt sine prohi. ma. in prin. in ver. existimam^o.

¶ Et æquitas exceptionis remouet actionem. l. qui equitate. s. de doli except. & in l. ij. C. de bo. auth. iudi. poss.

7 ¶ Et per supradicta dicitur, ¶ quod prætor & iudex c semper debet habere æquitatem ante oculos. l. quod si Ephesi. s. de eo quod cert. loc. c. j. iij. q. & no. in l. inter filios. vbi glo. C. famil. ercisc.

¶ Et hoc intelligitur de æquitate quæ informata sit à iure. vt no. Abb. in c. ex parte. el. ij. in ij. no. de offic. deleg.

¶ Et Moderni sequuntur in d. l. q. si Ephesi. Sed, vt dixi d. c. ex parte. ille text. parum facit: qui loquitur de æquitate iuris, ibi: iuris æquitate. vnde illa verba æquipolent, ac si dicatur de iure: quia ius est bonum & æquum. l. si me & Titium. s. si cer. pet. l. j. in prin. s. de iust. & iur.

¶ Sed tex. in d. l. q. si Ephesi. nõ loquitur de æquitate iuris, sed de æquitate simpliciter: quo casu ¶ æquitas dicitur naturalis iustitiæ. & cõsideratur vbi ius deficit: vt no. Bal. in c. pastoralis. in fi. de cau. pos. & propr. & probatur in d. c. si de

^a Rigori. Rigor iuris qualiter intelligat, vide Barb. in c. si clericus laicus, de foro compe. ij. col. in prin. & do. Philip. in ca. si duobus, de appella. col. ij. versu. ult. no.

^b GL Adde gl. in l. ait prætor. §. si debitorem, de his quæ in frau. cred. Can. in c. si. de trãsa. vbi Abb. si. col. Felin. in c. ij. de re iudi. in prin. Domi. in ca. disciplina. xlv. distin. & ibi Alex. in ij. col.

^c Index. Quæ sit æquitas quæ debet iudex habere præ oculis, vide Arch. in c. j. de cõfes. lib. vj. & æquitas quotuplex sit, vide Barb. in c. quærenti. de of. deleg. col. pen. & in c. cum cau. fam. de iur. ca. lum. col. viij. & do. Phil. in d. ca. ex parte. H. C.

c. fi. de transa. vbi dicitur, q̄ quādo ius deficit, proceditur seruata æquitate. & in l. ij. §. itē Varus. in fi. de aqua plu. ar. ibi, æquitas suggerit. & si scripto iure deficiamus, ergo talis æquitas nō potest informari à iure q̄ nō reperitur. ¶ Pro dicto tamen Abb. videtur text. in authen. iurifuran. quod præst. ab his. §. pe. vbi iudices iurant seruare æquitatem: & sic de æquitate simpliciter dicitur, ibi: omnem æquitatem seruabo. & tamen intelligitur de æquitate informata à iure: quia iudices tenentur iura obseruare: & habetur instit. de offic. iud. in prin.

A Præfer. Vid. de Frã. Cur. cō. si. l. iij. §. col. incip. sepe & frequenter. & Dy. & eius addi. in regn. possessor. isto tit. lib. vi. in ver. ij. opponitur. & c. Ias. in l. si tibi. ff. si cert. pet. Car. in c. fi. de cōsue. & in c. j. de alien. iudic. mut. H. C.

B Posterior. Idē in statutis, & cōsuetudinibus, & in rescriptis, & in cōtra dictis, & in patetis, & vltimis voluntatibus, & legatis, codicillis, & sententiis Interlocutoriis, & in cōstitutio nibus procuratorū, & in iuramentis, & in motu & fama, & in opinionibus, & in violentiis, & omnia ista ponit Iaso. in l. si quis ante. in ij. col. in ver. a. no. primo. & de acquir. poss. H. C.

¶ Sed ad illum text. respondetur, quōd loquitur in arbitrariis in quibus præcipue æquitas attribuitur. & ita illum text. declarat Imo. in c. fi. de transa. Et hoc satis colligitur ex illo text. ibi dicitur, quōd seruabit æquitatem, secundum quod iustitia sibi visum fuerit.

¶ Et quantum ad regulam hic quæ dicit, ¶ quōd æquitas præferatur a rigori: primo regula intelligitur quando æquitas sit scripta: secus si scripta non sit: quia tunc rigor scriptus præferatur æquitati non scriptæ: vt not. per glo. vbi Bar. & Salic. per illum text. in l. j. §. de legib. & idem glo. in l. placuit. vbi Bal. & Sali. §. de iud. per l. prospexit. ff. qui & à quibus. & not. per glo. in c. fi. de transa. vbi Abb. & Imo. post alios.

¶ Secūdo regula procedit in æquitate scripta in specie. Secus si esset scripta in genere: quia rigor scriptus in specie illi præferatur: vt no. Cyn. Bal. Ange. & Sali. in d. l. placuit. per l. nam hoc à natura. ff. de condi. indeb. iuxta l. j. ff. de vsuca. & not. Imo. & Abb. in d. c. fi. ad hoc facit, quia species derogat generi. in reg. in toto. s. eo.

¶ Tertio & vltimo ¶ regula intelligitur, quādo æquitas est scripta post rigorem: secus si rigor scriptus sit post æquitatem: quia tunc rigor attenditur. gl. not. in c. extirpanda. §. quia verò. in glo. penult. in fi. vbi Imo. col. v. de præben. Alex. & Mod. in d. l. placuit. de iudic.

¶ Sed vide Abb. in d. cap. fin. §. quia verò. colum. vij. qui videtur reprobare illam glo. & contrarium expresse tenet Dominic. in cap. disciplina. xlv. distinct. & refert & sequitur Felin. in c. ij. de re iudica. Non obstat quōd ¶ lex posterior corrigat priorem. cap. j. de constitu. in sexto. quia verum est quando directo contrariatur: sed rigor & æquitas non sunt directo contraria: quia æquitas temperat rigorem. ¶ & ad hoc facit: quia si plures opiniones sunt

fun
A cell
in c
fi cu

1 A
2 F
3 A
4 I
5 I
6 F
7 F

Q
tur,

pl
Prim
do s
habe
¶ Ci
la ex
1 ¶ vbi
prat
hibe
2 Bar. J
vbi i
voun
l. si p
Bal. J
¶ Et
ciem
noue
mita
2 ¶ Se
vel s
bus i
c no. B

sunt

sunt relata, & vltima continet rigorem, non videtur recessum à prima quæ habet æquitatē: vt no. tradit Aret. a in consi. cxij. diligenter & maturè. col. vij. per glo. in l. si cum exceptione. §. sed & si quis. §. quod met. caus.

^a Aret. Quæ sequitur Iasim l. si tibi. ff. si cer. pet. col. ij. vers. quinto no.

In l. Quoties. Argumenta.

- 1 Adire non prohibetur quandoque, qui repudiat.
- 2 Repudiatio quando ad omnia iura ad hæreditatem pertinentia extendatur.
- 3 Acceptilatio simpliciter facta, ad omnes stipulationes præcedentes est porrigenda.
- 4 Iure vno sublato, quando tollatur aliud, & quando non.
- 5 Iuri futuro non facillè potest renuntiari.
- 6 Filia renūtians hæreditati paternæ, fratri poterit succedere.
- 7 Hæreditas patris adita per filium, desinit esse patris.

REGVLA XCI.

QVOTIES duplici iure defertur alicui successio: repudiato nouo iure quod antè defertur, supererit vetus.

REGVLA loquitur in successione quæ alicui duplici iure defertur. Et regula potest dupliciter intelligi. Primo, quando eodem tempore defertur. Secundo, quando successiue competeret: & vtroq; casu videtur regula habere locum.

Circa primum, quādo eodem tempore defertur, regula exemplificatur: vt per glo. in l. suum. C. de iure delibe.

- ¶ vbi vocatur ad eandem successiōem de iure civili, & prætorio, si bonorū possessionem repudiavit, non prohibetur adire. & ad hoc est regula generalis quam facit
- ^a Bar. b per illum text. in l. si dominus. §. de ser. vrba. præd. vbi inquit, quod quando vni competunt plura iura, si vnum remittit, aliud remanere intelligitur. facit text. in l. si prius. in prin. §. de aqua plu. arcen. & no. quæst. tradit Bal. in l. ij. in quæst. viij. C. de rescin. vend.

^b Bart. & Ias. in l. nec is. §. j. in l. nota. ff. de acquiren. hære.

¶ Et reg. ista intelligitur quando renuntiatio vnam speciem litis respicit, prout text. hic loquitur, ibi: repudiato nouo iure, quo casu renuntiatio videtur limitata, quæ limitatum effectū producit. l. in agris. §. de acquir. rer. do.

¶ Secus est si repudiatio referatur ad ipsam hæreditatē vel successiōem: quia tunc renuntiatum videtur omnibus iuribus quæ ad ipsam hæreditatem competenter. ita

^c Bar. Ibi Ias. in prin. ij. col. v. vbi dicit hanc cōmunem: licet sequēdo Barb. in rubric. C. qui admit. in vj. q. teneat contra Bart. & cōmunem.

^c no. Bar. s. concludit in l. nec is. §. j. §. de acqui. hære. alleg.

V 2 L. si duo.

l. si duo. §. idem Iulianus scribit. & §. si quis iurauerit. de iureiur. & idem tenet Ang. in d. l. suum. dicens, quod si quis renūtauit hæreditati simpliciter, tunc si ex mille capitibus esset possibile illū succedere, omnibus renuntiatum videtur, & ibi sequitur Alexā. post alios quos ibi refert. & facit gl. no. in l. j. §. sed videndū. in vers. succedat. s. de succes. edi. ad idem facit text. in l. pluribus. s. de excep. † vbi præcedentibus pluribus stipulationibus accipulatio facta simpliciter ad omnes porrigitur. & facit glo. in l. empto. §. Lucius. s. de pact. & quod no. Bal. in l. pactum quod dotali. in vj. quæst. C. de colla. cum simi. vt tradit Alex. in consi. ij. viso, atq; vt oportet, considerato themate. col. ij. lib. ij.

¶ Secūdo. † regula limitatur in plurib⁹ iuribus separatis: secus si essent iura connexa, vt quia vnū haberet dependentiam ab altero: quia tunc vnō sublato etiā alterum sublātū videtur: vt in l. illud. s. de acq. hære. vbi repudiata hæreditate ab intestato, etiā ex testamento repudiata intelligitur. & no. per gl. & Pau. de Cast. in d. l. si dominus.

¶ Venio ad secūdū, quando successiue plura iura competent, & tali casu regula loqui videtur, ibi: nouo iure quod ante defertur. Et à fortiori hoc videtur procedere exemplum in eo qui venire poterat ad successiue ex capite vnde liberi, vnde agnati, vnde cognati si renūtauit primo capiti liberorū, non videtur exclusus ab aliis capitibus quæ successiue competunt. l. j. §. sed videndū. s. de succes. edi. l. ij. in prin. s. vnde leg. & hoc intelligitur quando limitatē facta sit repudiatio respectu vnus capitis: secus si absolute: quia expressa repudiatio facta respectu hæreditatis, ab omni capite repudiatē excludit: vt voluit gl. no. in l. j. §. sed videndū. & s. dictū est.

¶ Sed aduertendū est, quia ista declaratio videtur bene procedere quādo plura iura eodem tempore competent: prout s. dictū est in primo casu regulæ: secus videtur in iuribus quæ successiue cōpetent: quia renuntiatio etiā expressa relata videtur ad illud caput ex quo erat successio delata, & non ad alia capita quæ nondum cōpetebant: † quia iuri de futuro renuntiare non potest. l. is potest. & l. quādiu. la. ij. de acq. hære. l. si ita scripti. §. si sub conditione. de leg. ij. & dixi^a in l. j. C. qui admitt.

¶ Et vltius † ista regula exēplificari pōt in filia b quæ renūtauit hæreditati patris: nam nō excluditur quomi-

^a Dixi. Et in consil. xxxj. col. j. incipit. & protenui facilitate. & in consil. lxxxvj. col. iij. vers. venio igitur ad secūdū. incip. viso puncto, & diligenter, &c.

^b In filia. Adde eundem d. Phil. in reg. hæreditas. s. eo. finalibus verbis.

nus
defe
Ang
suffo
de
quæ
conf
colu
ditat
tris
tul
prob
quoc
Alex
supe
ne. c
7 Et
tris
res. §
licet
na fi
fidei
ne v
l. lic
facit
quia
fcias

1 So
2 G
3 I
4 N
5
6 N
7 N
8 N
E
9 E
10 T
at N
E
11 N

nus possit succedere in hæreditate paterna, quæ ex persona fratris sibi deferatur, cum illa ex nouo iure superuenienti sibi deferatur: vt decidit Angel. in consil. liij. dominus Gidius. colum. fin. versicu. nec obstat quod suffocauit. cum siml. vt tradit Alexan. in l. j. §. veteres. colum. antepen. s. de acquitend. posses. & idem Roma. in consilio clxv. circa primum, quo queritur. in princ. idem Roman. in consi. xl. visis. & Benedict. Capra in consilio lxij. cum viso & considerato. in secundo dubio. & not. Bald. in l. j. colum. fin. de rerum diuisi. vbi inquit, quod filia quæ renuntiat hæreditati patris, nõ prohibetur succedere in feudo quod sibi ex persona fratris deferatur. & idem in statuto no. Bart. in l. fi. in prin. in fi. j. q. s. ad Tertul. dicens, quod filia quæ excluditur à statuto ab hæreditate patris, non prohibetur succedere fratri qui hæreditatem paternam adiuit. & facit quod not. Bar. in consi. lvij. ex themate prædicto. in fi. cum sim. vt tradit Alex. & Modern. in l. j. §. veteres. & nouissimè latè Soci. in consi. lxxiiij. super controuersia. in vlti. lib. & Corne. in consi. ccv. in hac consultatione. colum. iij. lib. iij.

¶ Et licet Doctores in locis præalleg. loquatur ¶ quando hæreditas patris adita sit per filium, quo casu definit esse hæreditas patris. l. sed si plures. §. si filio. de vulg. & pupil. not. in d. l. j. §. veteres. idem tamen videtur, licet hæreditas adita non fuerit, quia satis est, quod filia veniat ex persona fratris: vt no. concludit Benedictus Capra in consi. xij. & si viso & considerato. circa finem. & tradit Are. in consi. clxj. in præsentī consultatione videndum est. in prin. Et ad supradicta etiam facit quod not. Bald. in l. licet. C. de iure delib. cum si. vt Alex. ibi scribit. Et ad regulam etiam facit: quia quando plura obstant, non sufficit quod vnum remoueatur, quia aliud remanet. vt no. Bald. in l. j. colum. penul. in versu. vnum etiam scias. C. de furt.

In l. Si librarius. Argumenta.

- 1 Scriptoris error, partibus nocere non debet.
- 2 Grammatica falsa non vitiat instrumentum.
- 3 Instrumentum in dubio interpretatur, vt in eo mala Grammatica non contineatur.
- 4 Notarij dicta præsumuntur esse de voluntate & consensu partium.
- 5 Notarius quando, & in quibus, errorem suum corrigere possit.
- 6 Notario errorem suum corrigere volenti quo casu credatur.
- 7 Notarius diem vel mensem pro alio corrigere non potest, ni error per testes sit probatus.
- 8 Notarius errorem ad partes pertinentem ex intervallo corrigere non potest, Error notarij qualiter possit probari.
- 9 Error notarij quot testibus possit probari.
- 10 Testes tot probant solemnitatem instrumenti, quot qualitatem.
- 11 Notarius malitiosè errans non potest corrigere, sed puniri debet.
- 12 Falstas quando sit in notario præsumenda.
- 13 Notarius præsumitur potius errare, quàm malignari.

Si librarius in transcribendis stipulationis uerbis
Serrasset: nihil nocere quominus & reus & fidei
iussor tenerentur.

A ~~Restitutiois.~~
~~Adde Ias. in~~
~~authen. notuif. C.~~
~~de inoffic. testa.~~
~~col. ix. ver. quid~~
~~autē si grossus.~~

B Restitutiois.
Adde Ias. in
authen. notuif. C.
de inoffic. testa.
col. ix. ver. quid
autē si grossus.

C ~~Restitutiois.~~
~~Adde Ias. in~~
~~authen. notuif. C.~~
~~de inoffic. testa.~~
~~col. ix. ver. quid~~
~~autē si grossus.~~

¶ **N**O T O quod ¶ error ^a scriptoris non nocet par-
tibus. ad idem tex. in l. Imperator. la. j. s. de statu homi. in A
l. errore. C. de testamē. facit tex. in l. ambiguitates. eo. tit.
Et per istum text. not. Bald. in consi. cxxv. dubitatur. in fi.
lib. ij. Fulg. in consi. cxxxij. circa primum. col. j.

¶ Et ideo si notarius dicat, q̄ pater reliquit filia iure res-
titutionis, ^b cū debuerit dicere, iure institutionis, nō no-
cet iste error quominus videat filia instituta: vt no. Bal. in
l. si cū ante. C. de don. ante nup. in ver. & pro hoc cōsului.

¶ Et eodē modo si imperitus notarius dicat, pro sua fal-
cidia: cū debuerit dicere, pro legitima. Et si dicat, quod
mulier renuntiauit beneficio Valeriani: cum debuerit
dicere, Velleiani: non nocet iste error, quia patet: vt con-
cludit Bal. in l. Imperator. la. j. col. ij. ver. item quidam no-
tarius rusticus. s. de statu hominum. Et similiter si nota-
rius dicat substituo te procuratorem: intelligitur, consti-
tuo: vt not. Bal. in l. p̄n. C. de procur.

¶ Et generaliter ¶ si sit error in falsa grammatica, nō per-
hoc vitatur instrumentum notarij: vt no. Bart. in l. Plau-
tius. in fi. s. de aur. & arg. lega. Et speciale est in rescriptis
Papæ. c. ad audientiam. el. j. de rescrip. Secus est in aliis in-
strumentis notariorum: vt Abb. ibi post alios dicit. & no.
Bar. hic Bal. & Ang. in d. l. Imperator.

¶ Et hoc intelligitur quando constat de mala gramma-
tica, ¶ in dubio autem debet interpretatio fieri vt nō sit
falsa grammatica. d. l. Plautius. no. Bar. in l. cum in testa-
mento. in fi. de aur. & arg. leg. & Cuma. in consil. vij. vlt
compromisso. col. vj. in ver. ad secundum.

¶ Et eodem modo quod hic dicitur de errore, intelli-
gitur quādo constat. Et in dubio nō præsumitur: vt no. An-
ge. d. l. errore. in princ. C. de testamen. & Bald. in d. l. Im-
perator. in prin. Et ad hoc facit: quia pro notario præsu-
mitur. ^c c. ad audientiam. de præscrip. & no. Bal. in d. l. er-
ror. & col. j. & ibi dicit quod quicquid sit scriptum in in-
strumento, præsumitur scriptū de voluntate & commis-
sione eius qui rogauit: & not. Barto. in l. si quis filiabus.
supra de testamen. tut. Roma. in consilio clxxx. amplifi-
me

me doctor. in j. col. si. versi. nec refragatur.

¶ Et quicquid dicit notarius quod factum respiciat, videtur dixisse de assertionione & voluntate partium. vt not. Bal. in l. j. circa fin. de priuileg. dot. & in l. ab executione. circa si. versi. pone statuto. C. quo. app. & in l. mater. col. ij. ver. prater ea verba. C. de rei vend. & merito error debet liquido probari: & non sufficit iuramentum in defectum probationis: vt not. Bald. concludit in l. Imperator. col. ij. veli. sed an poterit. Et ad hoc facit: quia cum sit præsumptio pro notario de eo quod scriptum reperitur, vt dictū est, probationes clariores requiruntur: & tali casu non recurritur ad iuramentum in defectum probationis: vt no. Ang. in l. si in prin. s. quod met. caus. & facit text. in e. quia verisimile. de præsump. & quod ibi Abb.

¶ Et quia Bart. hic prosequitur materiam huius l. videndum est principaliter de duobus.

¶ Primo, quādo notarius possit errorē suum corrigere.

¶ Secundo, qualiter error notarij probari possit.

¶ Circa primum habemus considerare duos casus. Primus est in pertinentibus ad notariū. Secundus in spectantibus ad partes. In primo casu ex dictis Barto. plures conclusiones colliguntur.

¶ Prima est, quod in his quæ spectant ad notarium in quibus error non viciat, notarius potest errorē suum corrigere: puta secundum Bar. in falsa latinitate. Et idem in exemplis s. dictis in quibus dictum fuit errorem non viciare. & idem tenet Bal. in rub. C. de fide instrum. col. vj. versi. sed pone quod tabellio. & idem Bal. in l. cum proponeretur. in versi. vlti. quarto. de leg. ij. quia talis emendatio neminem lædit. alleg. l. actorum verba. s. de re iud. & idem Ang. in d. l. Imperator. in prin. quia pars non habet causam contradicendi quare non corrigat. arg. l. doctem. s. solu. matrimo. & ibi Bald. in princip.

¶ Et ideo si oratio truncata sit, suppleri potest per verbū subauditum: vt not. Angel. in d. l. errore in princ. & Bald. ibi plenius. Et plura similia ad hoc tradit Bald. in l. verbum volo. C. de fideicom.

¶ Et ista prima conclusio ampliatur secundum Barto. hic etiam si erratū sit in eo quod viciaret instrumentū: puta si sit defectus inditionis^d qui viciat instrumentū: poterit tamen notarius errorem suum corrigere. secundū Bar. hic. ne scribentis error noceat partibus. & idē tenet Bal. C. de

A ~~Conditio.~~

~~Veri.~~

~~M.~~

~~A.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

~~Conditio.~~

Instit. cod. confir. col. fin. versu. sed an tabellio. Et idem Bart. in l. nominatim. in fin. de condi. & demonstr. Bal. in d. l. cum proponeretur. col. ij. Ange. in d. l. Imperator. col. ij. versu. iuxta prædicta quæro. & ibi concludit maiorem esse defectum inditionis quæ nullo modo apposta sit, quàm si erronea inditio apponatur. post Dy. in cõsilio xxxv. quem ibi refert & Bar. hic, & Roma. in cõsilio ccxxxv. quo ad primum. in fin.

¶ Secundo Bar. cõcludit ¶ quòd si sit erratum, & nō constat in quo erratum sit, vt quia omisit diem, & non cõstat de quo die, isto casu notario dicenti se recordari de die, credendū erit sicut officiali creditur: maxime cū hoc de die sit quid minimū: quia si testis de die nō recordatur, tamē probat l. testium. cum glo. C. de testib. & ita Bar. hic dicit.

¶ In quo aduertendū est, quia ista cõclusio videtur procedere quādo nō est vis in tempore: quia dies nō est de substantia instrumenti. ¶ Secus videtur si sit de substantia instrumenti, vt in actione hypothecaria: quia tunc corrigere non potest nisi probato errore: vt Angel. dicit in d. l. Imperator. & cū autoritate iudicis: vt not. Bal. in d. l. Imperator. col. iij. & idem Bal. in titu. de pace Constantiæ. in verbo, pacta. versu. sed quid si opponantur solennitates.

¶ Et ista conclusio, secundum Bar. procedit quando erratum fuit omittendo diem: quia tunc non dicitur functus officio suo, edendo instrumentum absque die.

¶ ¶ Sed si erratum sit apponēdo vnum diem vel mensem pro alio, quia tunc notarius non poterit se corrigere nisi constet de errore per testes vel alio modo: quia tunc videtur functus officio suo. ita Bart. dicit alleg. tex. in l. qui. quid astringendæ. secundum vnum intellectum de verb. obliga. Et ista limitatio Bar. videtur de plano procedere quādo dies esset de substantia, vt s̄. dictū est in hypothecaria: si verò nō esset de substantia, tunc videtur quòd error corrigi possit: quia si Bart. hoc permittit quando dies omissa sit, vt s̄. retuli, à fortiori idem dicendum videtur quādo dies non fuit omissa: sed vna pro alia apposta sit: quia maior^a est defectus omissionis, quā erroris: vt dicit Bar. hic post Cyn. quem refert, & idem no. Bal. in d. l. Imperator. col. iij. & s̄. dictum fuit de inditione omissa.

¶ Et hoc de plano videtur procedere si parti non sit datum instrumentum: vt not. Bald. in rub. C. de fide instru. col. vj. & Bar. in d. l. Imperator. col. j.

Secus

- A** ¶ Secus ^a si fuit data copia parti: quia tunc videtur indistinctè quòd corrigere non possit, nisi probato errore & de consensu iudicis: secundum Barto. in d.l. Imperator. & in l. si. versic. sed quid si notarius. §. de tabu. exhi. Bar. in l. ambiguitates. in fi. C. de testam. & in d. rub. de fide instr. col. vj. & in l. si. col. penul. in versic. quarto quæritur. C. de eden. & in tit. de pace Constantia. in verbo, pacta. in fin. Et idem Angel. in consil. ccxcij. visis. col. j. Cuma. in cõs. xxij. viso. & Socinus in consil. xciiij. præstantissimis. col. iij. & consil. xcvij. aliàs consului. in nouis.
- B** ¶ Secundus casus principalis est, si erratum sit in pertinentibus ad partes: & tunc, secundum Barto. error corrigi non potest ex interuallo, sed incontinenti sic. & idem Ang. in d.l. Imperator. in princ. & not. Bal. in d. rub. de fide instr. col. vj. & in l. cum proponeretur. col. ij. versic. vlti. quarto. de leg. ij. & idem Bar. in d.l. Imperator.
- ¶ De secundo principali dubio de probatione erroris, primo dicit Bart. quòd error probatur de facili per originale quòd reperitur, quia illud inspicere debet. §. pen. in authent. de tabel. & idem Barto. in l. Sempronius Proculo. de leg. ij. in l. si quis ex argentariis. §. prætor ait. §. de eden. cum simil. vt ibi tradit Alexand. & in consil. cv. reuerende domine. in ij. lib. & Petrus de Anchara. in consilio ccccxxij. præmissa. Angel. in consilio cccclvij. pater stipulatus.
- ¶ Secundo de facili probatur si partes consentent errorem: vel etiam si testator hoc dicat in his quæ ab eius voluntate pendent: vt not. Bart. hic circa fi. & in l. cum proponeretur. de leg. ij.
- B** ¶ Tertio probari potest testibus. **b** ¶ Sed tot testes requiruntur quot necessarij sunt in dispositione principali de qua agitur: vnde in testamento error debet probari septem testibus, quando agitur de substantia ipsius testamenti, hoc est de voluntate testatoris. Secus est in qualitate requisita in testamento: vt not. Bart. post gl. in d.l. cū proponeretur. cum simil. vt tradit Alex. in l. errore. circa fi. C. de testa. Socin. in consil. l. viso.
- 10** ¶ In testamento. in fi. Et quòd dictum est de probando in qualitate, idem est si agatur de probando solennitatè: quia duo testes probarent, secundum Ange. in l. ambiguitates. C. de testamen. in quibusdam lectionibus. Alexand. in d.l. errore. in fi. de quo dixi in l. si. C. de secund. tabu. Et de probatione erroris, no. Alex. in consil. cxl. super testamento. col. j. lib. j. Et in d. cõs. cv. reuerende domine. libr. ij. & consil. lxxviiij. in causa do. Bart. lib. iij. Socin. in consil. xciiij. præstantissimi. col. iij. & Laur. Calcaneus in consil. xlviij. viso dicto casu. col. pen.
- 11** ¶ Vltimo regula ista procedit prout loquitur quãdo errore fuit aliqd omissum. Secus si dolo & malitiosè notarius aliqd omiserit: quia tunc puniri debet. Et an tunc corrigere possit, no. Bal. in l. ij. C. de fideicommiss.

Dubio, Dec. c. j. col. iij. de probat. Alex. con. liij. nu. 16. (vbi dixi) lib. vj. Limitat
Curt. senior. consil. lv. Sed quod in testibus potius dolus presumatur. Alexat. l. j. §. si
supulanti. nu. 42. §. sed si mihi ad si. de verb. oblig. C. M.

Presumitur. Adde eundem do. Philip. in consil. clxxv. incip. in causa falsitatis. Io. a.
de Ana. in c. cum diligenti. de accus. ij. col. u. quasi in fin. & Alex. in c. ego solis. xx. dist.

Arer. in eod. xl.
vii. incip. visis &
et pondera
tatis. in §. colu.
ver. pro his fa-
cit optime, & c.
Fely. in c. ex li-
teris. ij. col. ver.
tertia conclusio.
hoc tñ est limi-
tandū secundū
eum ibi versic.
sed limita nisi
notarius omisit
ser solenitatem
iuris in testamē-
to q̄ interueni-
re debebat: quia

tūc nō presu-
mit error, sed
falsitas, de quo
ultra eū, & quos
allegat, vide
Bar. in c. qm̄. vt
lite non cōtest.
colu. xv. in me-
dio. & in consil.
Ivij. incip. clem-
entissimi. in
i. vol. pen. colu.
3al. i sua marg.
i a versic. error.
v. r. xij. & xij.
Hi. r. Chuc.

liber. & in rub. C. de fide instru. col. vj. vers. vnum scias. &
tradit Lanfran. in repet. c. quoniam contra. col. vj. de prob.

¶ Et quādo falsitas in notario presumatur, vt nō. in l. in
benus. C. de testa. vbi Alex. Aud. Sicul. in consil. xxix. col.
vii. libr. j. ¶ In dubio tamen in notario semper potius
presumitur error: quā falsitas: vt nō. Barto. per illum
tex. in l. quoties. §. j. §. de hared. instit. cum simil. vt tradit
Alex. in consil. xl. habita super contentis. col. fi. lib. j. & cō-
si. xxvj. in causa & lite. in prin. lib. ij. Pe. de Anch. in consil.
cclxxxvij. tria principaliter. col. j. Cuna. in consil. exxv.
ad primum. & dixi in consil. clxxv. Et regula etiam ista li-
mitatur vt per Alex. in l. errore. col. j. & in l. ambiguita-
tes. in fin. C. de testa. Et materia latē habetur in tractatu
clausularum, in charta xlj.

In l. Filius familiars. Argumenta.

- 1 Filius familiars rem peculiarem possidere non dicitur, sed
ipsius pater.
- 2 Seruus ab alio possessus domino non querit.
- 3 Detentatio an possit acquiri filio.

REGVLA XCIII.

FILIVS FAMILIARIS neque retinere, neque
recuperare, neque adipisci possessionem rei pecu-
liaris videtur.

¶ NOTO quod i isto iure filius familiars nō habebat
possessionē rei peculiari: q̄a statim possessio patri etiā
ignoranti acquirerebatur. l. quicquid. §. de acqui. possess. l. j.
§. item acquirimus. eo. tit. facit tex. in §. j. instit. per quas
perfo. nobis acquiritur. & in l. placet. de acq. hared.

¶ Et ampliatur ista regula, etiam si filius familiars ab alio
possidebatur: vt dicit tex. in d. l. quicquid. quia secundum
glo. ibi, illa acquisitio fit vigore patrie potestatis quae du-
rat licet ab alio possideatur. Secus est in seruo qui domi-
no non acquirat. si ab alio possideatur. l. j. §. sed & per eū.
§. de acq. possess. quia in seruis acquiritur domino ratio-
ne possessionis: vt dicit gloss. in d. l. quicquid. facit tex. in
l. j. in fi. §. de acquirend. possession. de quo videndum est
per Do

per Docto. in d. l. j. §. item acquirimus. & per Alex. in l. j. §. veteres. col. iij. de acq. posses.

¶ Et regula limitat' vt per gl. hic. quia hodie nō pcedit.

¶ Item regula videtur procedere in possessione quæ habet aliquid iuris. † Secus videtur in detentatione quæ filio acquiri videtur. arg. l. stipulatio ista. §. hi qui. de verb. oblig. Et pari ratione implementum conditionis quæ in facto consistit. ipso filio acquiritur. l. qui hæredi. in prin. de condi. & demon. facit tex. in §. sed cum factum. instr. de stipul. seruorum.

REGVLA XCIIII.

NON solent quæ abundant, utiari scripturas.

¶ De ista regula dictū fuit s̄. in reg. quæ dubitationis. In l. Nemo dubitat. Argumenta.

- 1 Soluendo esse præsumitur, qui fideiussorem habet.
- 2 Soluendo esse dicitur, qui totum debitum solui e potest.
- 3 Soluendo est, qui nomina debitorum habet.

¶ Soluendo non esse, quando quis præsumatur. & nu. 4.

REGVLA XCV.

NEMO dubitat, soluendo uideri eum, qui defenditur.

¶ ET per istum tex. gl. in l. soluendo. s̄. de verb. sig. dicit. quod soluendo quis videtur per se, vel per aliū. & not.

Bar. in l. j. s̄. de custod. reorum. † dicens, quod soluendo esse dicitur qui habet fideiuss. ad idem tex. in l. si plures. §. præterea. el. ij. s̄. de fideiuss. Et per istum tex. hic Bart. in l. item liberatur. §. qui paratus. s̄. quib. mod. pignus vel hy po. sol. ibi decidit q. quam hic indecisam reliquit: & respōdet ad tex. in l. recripto. §. debitores. ver. plane. s̄. de mune. & hono. cum siml. vt tradit Alex. in l. iij. §. si ex cōuentione. col. j. de re iud. Et Ang. Are. in tract. Malef. in ver. quas si nō soluerit. & idem Alex. in l. j. s̄. qui satis. cog. & Moder. ibi. Et Andr. Sicul. in confi. xv. col. ij. lib. ij.

† Et soluendo quis intelligitur, quando in totum soluere potest. d. l. soluendo. de verb. sig. & instr. de oblig. quæ ex delicto. in §. fulloni vero. in fin.

¶ Et soluendo esse videtur, qui habet nomina debitorum: quia non dicitur suspectus: vt notat Bald. per illum tex. in l. facere. s̄. solut. matri. ¶ Et hoc intelligitur quādo debitores sunt boni & de facili exigibiles: alius secus, vt concludit Alexander, in dicta l. facere. post alios quos

ibi re

ibi refert. ¶ Et idem Alexander in consilio xxxvij. viso & opportunè discussio. col. iij. ver. tertio per hoc adduco. lib. ij. ¶ Et quādo quis dicatur non posse soluere, vt quia imponitur pœna corporalis, si pecuniariam impositam soluere non poterit. no. Bald. in l. quicumque. col. pe. ver. sed pone statutum. C. de ser. fug. Ang. in l. j. s. de iniusto, rupto. cum si. vt prolequitur Ang. Are. in d. tract. malefic. in ver. præallegato: vbi latè refert Imol. in l. suus quoque. ver. sed si filio. col. pe. s. de hæred. insti.

¶ Et ad prædicta vide Bart. in l. tres tutores. in fi. s. de admini. tut. vbi dicit, ¶ quod non præsumitur soluendo ille cuius bona venduntur: & qualiter probetur quod quis non sit soluendo. no. Bald. in authen. hodie. ver. secundo quæro. C. de actio. & oblig.

In l. In ambiguis orationibus. Argumenta.

- 1 Interpretatio ad eum spectat, qui condere potest.
- 2 Iudices in partium præiudicium leges interpretari possunt.
- 3 Papa præuilegium à se concessum solus interpretatur.
- 4 Papa gratias à se indultas declarare solet.
- 5 Rescripta sua interpretatur solus papa.

REGVLA XCVI.

IN ambiguis orationibus maxime sententia spectanda eius est qui eas potuisset.

¶ ET hæc regula exemplificari potest in principe ad quem recurritur pro interpretatione legis, ¶ quia eius est interpretari, cuius est condere. l. si. C. de legib. c. inter alia. de sen. excom.

¶ Et ideo pro interpretatione statuti ad populū qui fecit statutum recurritur: vt not. Bart. in l. omnes populi. s. de iust. & iur. in pen. char. in ver. iij. quæro. Et dicit Barto. ibi hoc procedere in subsidium, quando alia interpretatio quæ congrua sit, haberi non potest, aliàs secus: nam quando est dubium arduum & inexplicabile, ad principem recurritur: vt not. Abb. in c. j. in j. nota. de iura. cal. & in c. cum venissent. de iudi.

¶ Et ideo ¶ iudices prius habent potestatem interpretandi leges in præiudiciū partiū: vt no. Inno. in c. cum speciali. de app. & Abb. ibi sequitur. & in d. c. cū venissent. & in d. c. j. de iura. cal. & in c. capellanus. col. j. de ser. cum sim. vt tradit Fel. in d. c. inter alia. Et hoc intelligit nisi essent verba clara: quia tūc nō potest iudex aliter interpretari, quā

▲ Interpretatio. Interpretatio quid sit, vi de Bald. in rub. C. de verb. sign. in prin. & Lanfran. in tracta. interpre. statuto. in j. colum. in ver. s. iij. pmitto. & e. & Bald. in sua marg. in ver. interpretatio. Paul. consil. cccx. in principi. præmissis allegationibus. in j. volu. & Bar. in l. ab executore. ff. de ap. H. C.

quæ ad fiscum perueniunt.

¶ **NOTO** secundum intellectum glo. qui planior videtur, quod sententia deportationis solum aufert ea que in fiscum transferuntur: bona enim deportati transferuntur in fiscum. l. deportatorum. C. de pœn. & not. per gl. in §. relegati. inst. quib. mod. ius pat. pot. sol. vnde dicitur hic, quod per sententiam deportationis solum auferuntur ea quæ in fiscum transferuntur: quia si fiscus recusaret bona, quia fortè reputaret quod non essent soluenda. iuxta l. j. §. an bona. s. de iure fis. illa repudiata non transferuntur in fiscum. Vel secundo regula declarari potest, quod ea sola sententia deportationis aufert quæ in fiscum transferuntur, videlicet illa quæ transeunt in hæredes extraneos: quia alia non transferuntur in fiscum: vt in l. j. vbi Bart. C. de oper. lib. & Bart. in l. iura. s. de iure patro. cum simil. vt tradit Alex. in consi. xxij. opportune considerata. col. ij. lib. j. & in consi. lxxxix. vtrum. in princ. lib. iij.

In l. Quoties. Argumenta.

- 1 Prior tempore præferri solet in pari causa lucri.
- 2 Beneficium prior impetrans, præferitur posteriori.
- 3 Concessio secunda feudi, non derogat priori.

REGVLA XCVIII.

QUOTIES *utriusque causa lucri ratione*
Quertitur: is præferendus est: cuius in lucro cau-
sa tempore præcedit.

¶ **NOTA** quod in pari causa lucri præferitur ille qui est prior in tempore.

¶ Sed ad declarationem regulæ considerandum est, quod si rei donata facta fuisset traditio illi qui fuisset posterior in titulo ille esset potior, quia prius dominium habuisset. l. quoties. C. de rei v. c. si. vt dixi in reg. cōtractus. s. co.

¶ Et tali casu regula non haberet locum: vt not. per glo. in regula, qui prior. de reg. iur. in vj. vnde regula intelligitur ceteris paribus. & facit tex. in d. regul. qui prior. & in l. in operis. s. loca.

¶ Et regula etiam exemplificari potest in beneficiis ecclesiasticis: quia potior est qui prius impetrauit. e. cum cui. de præbend. in vj. not. in cap. capitulum sanctæ Crucis. de rescript.

¶ Et ad istam reg. quamplures quæstiones similes profertur Rom. in consi. xlviij. visis necessariis, vbi principa-

A Prius. Vide Dy. in regu. qui prior. in princ. vbi eius addit. satis remissive in verb. potior. & ad id quod dicitur de prioritate vnus horæ, vide Soc. & Ias. in l. j. ff. sol. mat.

In totum, Contrariam sententiam tenent Cy. Ray. Bar. Io. Imo. Alex. qui dicit eam communem, & Aret. ibi pen. col. dicit eam communio rem, & omnes Mod. in §. si stipulanti. hic alleg. eam etiam tenent Innoc. Host. Ioan. And. Phil. Franc. in cap. presentium. in v. col. de testib. lib. vj. Fel. inc. nam concupiscentiam. de consil. fin. col. vbi ponit tres limitationes, & quam plures alij quos refert Alex. in ij. col. & Alb. in c. i. de plus pe

rit. licet dicat sibi respondere super toto & super parte, debet interrogari super toto & super parte. l. nō alienū. §. de interrog. act.

¶ Et ideo verior videtur opinio quam idem Bart. tradit in l. qui solidum. in prin. §. de legat. ij. vbi videtur tenere contrariū, dū concludit, ¶ q̄ si quis petat plus debito, habeo iustam causam litigandi super toto: nisi actor dicat se paratum partem recipere. per illū text. qui bene probat.

¶ Et pari ratione videtur, q̄ positio facta de maiori summa, in totum negari possit: vt per glo. in l. ij. in glo. magna de confes. in vj. sequitur Bal. in l. ij. §. quod obseruari. col. pe. versicu. sed quid si positio. C. de iuramen. calū. cum similit. vt Alex. refert in d. §. si stipulanti. & idem Alex. in consil. clxxxij. viso puncto. colum. fin. lib. v. Non

obst. q̄ ille qui negat totum, videtur etiam negare partem. quia resoluendo hoc in quo tota vis consistit, considerandum est: quia verum est q̄ in toto pars continetur, & in maiori summa minor b̄ inest. l. si quis cum totum. de excep. rei iud. l. si is qui ducenta. §. vtrum. de reb. dub. & in l. j. §. si stipulanti. de verb. oblig. in l. qui concubinā. §. qui ita. de lega. iij.

¶ Sed illa pars in toto continetur ad integrandum illud totū: & minor summa in maiori continetur ad integrandum maiorem summā: sed per se illa minor pars vel minor summa non videtur petita. ita not. declarat Bar. in l. scire debemus. in fi. prin. de verb. obli. vbi inquit, quod si promisisti centum, non possum petere quinquaginta tantam promissā: quia illa pars de quinquaginta non fuit promissa, licet sub generalitate illorum verborum includatur. Et ita in proposito videtur, si positio est facta de centū, non dicitur facta de quinquaginta, licet in summa de centum quinquaginta includantur: & ideo qui negat positionem de centum, nō dicitur negare positionem de quinquaginta: vnde non dicitur periurus. Et pari ratione non videtur esse in mora: quia non recusat soluere quod debet. Et hoc modo explicatur illud in quo doctores moderni laborant in dicta lege j. §. si stipulanti. & in effectu quod Bartolus hic dicit non videtur verum per supradicta.

Minor. Quid in sententia, an in maiori in fit minor. vide latissimè Ias. in l. inter partes. §. de re iud. col. ij. in iij. no. & Ias. in §. stipulanti. hic alle. col. iij. ver. circa istam materiam, vbi ponit regulam et sepe fallen.

¶ Et nota q̄ in l. qui solidum. in prin. §. de legat. ij. vbi videtur tenere contrariū, dū concludit, ¶ q̄ si quis petat plus debito, habeo iustam causam litigandi super toto: nisi actor dicat se paratum partem recipere. per illū text. qui bene probat.

¶ Et nota q̄ in l. qui solidum. in prin. §. de legat. ij. vbi videtur tenere contrariū, dū concludit, ¶ q̄ si quis petat plus debito, habeo iustam causam litigandi super toto: nisi actor dicat se paratum partem recipere. per illū text. qui bene probat.

sta. Et ad hoc facit illud quod dicam in regula, in eo. j. co.

REGVLA C.

OMNIA quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt.

¶ DE ista regula dictum fuit in regula, nihil tam naturale. supra eo. vbi videndum est.

In l. Vbi lex. Argumenta.

- 1 Mensis qualiter intelligi debeat in dilationibus dandis.
- 2 Mensis vtilis triginta dierum esse dicitur.
- 3 Mensis simpliciter prolata dictio, pro triginta diebus accipi debet.

REGVLA CI.

VBI lex duorum mensium fecit mentionem, et qui sexagesimo primo die uenerit, audiendus est: ita enim imperator noster Antoninus cum Diuo fratre suo rescripsit.

¶ ISTA regula secūdū Bar. in l. cū bissexto. in fi. s. ti.

- 1 reducitur ad cōmunē opi. quæ habet, et q̄ mēsis intelligitur.
- 2 secūdū qualitātē mēsis in quo data sit dilatio. vnde si die xxij. Augusti data sit dilatio vnus mēsis, incipit in dicto die xxij. & terminat̄ in xxij. Septēbris: vt Bar. concludit in d. l. cū bissexto. & hoc idē gl. in c. quā sit. in ver.

mensē. de elec. in vj. & sequunt̄ Bal. & Imo. in d. l. de diuisione. s. so. ma. Ang. in auth. iubemus. C. de iud. cum si. vt tradit Alex. in d. l. de diuisione. vbi dicit q̄ ista est cōmunis opi. & idē Alex. in l. fi. in prin. col. pe. C. de iure delib. & in consi. xlij. in casu & lite. col. ij. lib. iij. Et secūdū Bar. in d. l. cū bissexto. in fi. reg. ista reducitur ad quæst. glo. pravalleg.

¶ Sed non videtur quod reduci possit, nisi secundum quod inferius dicam. & Bal. in l. eos. §. sin autem. circa fi. C. de appel. dicit istum text. hic procedere ex benignitate, non quod hoc sit de proprietate verborum.

¶ Et cōclusio gl. in d. c. quā sit. procedit in mēsis cōtinuis qui habēt metā limitatā, & p̄ maiori parte habēt dies triginta vnū, & quā triginta. Secus est in mensibus vtilibus, in quibus nō sunt limitati dies, & vnus mensis vtilis poterit quādoq; occupare tres cōtinuos. Vnde illa doctrina non potest ad mēses vtilis adaptari: & ideo vnus et mēsis vtilis intelligitur de triginta diebus: vt Alex. tradit in cōf. cxiiij. visa scriptura. col. fi. lib. v.

¶ Secundo, cōclusio superius facta intelligitur quādo principium mensis designatur, quia dicitur à præsenti die infra mensē. Secus si de mēse absolute mentio facta sit: quia tūc mensis pro duodecima parte anni accipitur: vt no. Domi. post Pau. in d. c. quā sit. in gl. in verb. mensē. Et ista duodecima pars anni pro triginta diebus declaratur: & tali casu mensis indistinctē pro triginta diebus accipitur: vt no. Bal. in d. l. eos. §. sin autē. circa fi. C. de app. & idē no. Bal. in auth. qui semel. circa fi. ver. in gl. fi. C. quomo. & quan. iud. & idem Bal. in c. j. in prin. quo tempore miles

vbi approbat gl. in l. fi. §. j. in ver. sexaginta. C. de iur. do-
lib. & cōcludit, quod ꝑ si nomen mensis proferatur sim-
pliciter, de triginta diebus intelligitur. & idem Anto. de
Butr. in c. licet. de supp. neg. praela. Alex. in d. confi. cxliij.
lib. v. Et hoc modo videtur procedere text. hic, videlicet
quādo facta sit mentio duorum mensium absolute: quo
casu de sexaginta diebus intelligitur: tamen hic ex beni-
gnitate additur vnus dies. & videtur hoc intelligendum
esse in materia fauorabili.

In l. Qui vetante. Argumenta.

- 1 Prætor vetante factum, perinde est, ac si fiat contra ipsius
edictum.
- 2 Aduersus, aliquando pro contra accipitur.

REGVLA CII.

QVI vetante Prætor fecit, hic aduersus edic-
tum fecisse proprie dicitur.

¶ NOTATA ꝑ paria sunt, aliquid fieri vetante præto-
re, vel aduersus edictū eius. ad idē facit tex. in l. aduersus.
§. de arbit. vbi dicitur, ꝑ aduersus sententiā arbitri fieri
dicitur, si petatur ab eo, a quo arbiter peti vetuit, ꝑ ad-
uersus enim exponitur, cōtra l. nō solūm. §. fi. §. de iur.
& in clemen. j. vbi gl. in vers. aduersus. de restit. in integ.

Et vs est actionem denegare, qui possit ꝑ dare.

¶ Ad istam regulam facit quod supra dictū est in re-
gula, eius est velle, in regula, nihil tam naturale, & in re-
gula, nemo qui condemnare.

In l. Nemo de domo. Argumenta.

A Extrahi. Sed
an possit iudex
præcipere ali-
cui ne exeat do-
mū, vide Bal. in
c. quintanallie,
in j. col. qui di-
cit quod nō. de
quo latē Iaf. in
l. quod in fut. §.
de re iur. c. I iij.
versic. aduerte
tamen. H. C.

- 1 Domus sua intelligitur, quam quis inhabitat.
- 2 Pœna offendentī aliquem in domo sua imposita, non est de
hospitio intelligenda.
- 3 Naus prædio vrbano æquiparatur.
- 4 Extrahi de domo sua quis potest ex causa, vt iustitia fiat.

REGVLA CIII.

NEMO de domo sua inuitus extrahi debet. **A**

¶ REGVLA intelligitur, de domo b sua ꝑ quā habi-
taret, secº si illā nō habitaret, licet esset propria: quia ab
illa extrahi nō prohibetur: vt no. Bar. in l. nec in ea. §. de
adult. & facit tex. in l. quod ait. §. sufficit. ver. sed si pater.
§. de adult. & no. Alber. in tracta. statutorū, in ij. parte. in

B Dicitur. Quis
dicitur extrahi
de domo sua
inuitus, si quis
intra domum
intravit, & ab
eo extrahi
debetur.

restringi debet: & ideo cum illud interdictum ~~per se~~ ~~non~~ ~~comprehenditur~~ de his que de solo dicerentur, sub verbo solo non comprehenditur natus, nec vehiculum, vt ibi dicitur.

¶ Et dum dicitur de domo sua: secus ergo videtur in aliena: vt à contrario sensu hic colligitur. & no. Alex. post Abb. in d.l. pleriq;. limitando hoc, nisi dominus domus prohiberet ingressum: vt in l. diuus. s. de serui. russi. præd. in l. iniuriarū. §. si. de iniur. in l. qui domum alienam. de iniuriis. Sed tamen videtur aduertendum: ¶ quia illa iura non loquuntur quod iustitia impeditur & ex causa, vt in fure: vt not. in l. ij. vbi Bal. C. de ser. fug. & quia tali casu cessat ratio quæ est in domo suæ habitationis, & domino domus, non videtur data ista facultas vt possit impedire capturam eius qui de iure capi potest. reliqua per doct. in d.l. plerique.

In l. Si in duabus. Argumenta.

- 1 Solutio censetur facta in dubio in causa remouendi infamiam.
- 2 Condemnatus ad restitutionem rei furtiue, qua in dubio dicitur teneri actione.
- 3 Solutio, in dubio in causam grauiorem facta presumitur.

REGVLA CIII.

SI in duabus actionibus alibi summa maior, alibi infamia est: præponenda est causa existimationis. Vbi autem æquiparantur famosa iudicia: & si summam rei disparem habeant, pro paribus tamen accipienda sunt.

¶ NOTO ¶ quod in dubio videtur facta solutio in causa quæ remouet infamiam. ad idem text. in l. si quid. in prin. cum simil. allega. in gl. in dubio enim capitur præsumptio vt infamia euitetur. l. hæc enim. §. quid ergo. s. de susp. tut.

¶ Et ad hoc facit, quia condemnatus ad restitutionem rei furtiue in dubio non intelligitur condemnatus actione furti, sed condictione furtiue quæ non infamat. l. cessat. s. de act. & oblig. vt in no. q. dicit Ioan. de Anan. se Venetiis consuluisse in e. qualiter & quando. §. ad corrigendos. col. ij. vers. casus fuit talis. de accus.

¶ Regula ista videtur etiam procedere si aliud debitum esset maioris summe quia qualitas infamiae videtur præponderare, vt probatur hic nam causa ista quæ respicit infamiam semper in dubio reputatur grauior. d. l. si quid. in prin. ita Bart. dicit in l. cum ex pluribus. s. de solut. & ibi videtur limitare hoc, nisi ageretur de grauiori causa quæ respiceret conseruationem membri vel vite. arg. l. j. s. de bon. eorum qui mor. sibi conser. & facit rex. in l. ceterum. s. de solut. qui facit regulam. ¶ quod in dubio videtur facta solutio in causam grauiorem. & not. Barto. in l. j. de solut. Rom. in consi. xciii. visis his. col. j. & ibi materiam prosequitur de qua Alexan. scribit in consi. lxxv. ponderatis narratis. & aliquid Pau. de Cast.

Cast. in cōsi. clij. vidēdū est primo. col. ij. ver. pone ergo q̄ ex interuallo.
In l. Vbicunque. Argumenta.

- 1 Magistratus quilibet Prator dici potest.
- 2 Citatio partis necessaria est in cognitione causæ.
- 3 Cognitio causæ quando fieri possit absque citatione.

V BICVNQVE causa cognitio est: ibi Prator desideratur.

- 1 ¶ HIC prator pro iudice accipit: ¶ quia largo modo quilibet magistratus prator dici potest: vt no. Bald. in l. fi. in j. q. C. de adil. act. quasi dicat: vbi causæ cognitio requiritur, ibi debet esse iudex qui cognoscat.
- 2 ¶ Et vltius ¶ in causæ cognitione partis citatio necessaria est. In causæ. la. j. §. causa cognita. §. de mino. nam per illū tex. dicit Bar. in l. prolatam. col. fi. C. de sen. in ver. quaro vtrum. q̄ causæ cognitio dicitur fieri quando sit partibus præsentibus vel absentibus per contumaciam. Ali-
- 3 bi tamen dicit Bar. in l. iij. §. si causa cognita. ff. de bon. pos. quod ¶ causa cognita dicitur fieri quantum ad instructionem iudicis absq; citatione. & hoc vbi non agitur de præiudicio: secus vbi agitur de præiudicio, quia tunc citatio requiritur in causæ cognitione: vt no. Bar. in d. §. si causa. & sola citatio non facit causæ cognitionem: quia text. in l. in causæ. la. j. §. causa cognita. copulatiue loquitur causa cognita & præsentibus aduersarius. §. de mino. & dixi in c. ecclesia. de consti. col. ix. ver. ij. q.

In l. Libertas. Argumenta.

- 1 Seruis nil gratius præstari potest libertate.
- 2 Corpus liberi hominis æstimationem non recipit.
- 3 Patria potestas inæstimabilis quædam res dicitur.
- 4 Libertas quando certo pretio æstimari possit.
- 5 Homo liber vendi non potest.
- 6 Pena apponi debet in cautione rati, vbi agitur de libertate.

L I B E R T A S in æstimabilis a res est.

¶ I D E M dicitur in l. non est. §. infinita. j. eo. cum si. alleg. in glo. hic. ad idem tex. in l. procurator. §. fin. §. rem ratam habe. in §. pen. in ver. sed cum libertas. institui. qui manumit. non possunt.

- 1 ¶ Et nihil gratius seruis præstari potest, quàm libertas. l. Paulus. in prin. §. de fideicom. lib. & non priuata, sed publica est causa libertatis. l. si quis rogatus. §. de fideicom. lib. & inæstimabilis res est interesse reipublicæ: vt nor. per glo. in l. j. §. sol. mat.
- 2 ¶ Et quod dicitur de libertate, idem dicitur de homine libero, ¶ cuius corpus non recipit æstimationem. l. j. §. sed cum liber homo. & in l. fi. §. de his qui deiec. vel effu. & in l. ex hoc. §. si quad. pau. fec. dic. in l. ij. §. corporum. ad l. Rho. de iact. Eodem modo ¶ inæstimabilis est patria pote-

stat: vt dicit tex. in l. filiusfamilias. §. secundum vulgarem. de legatis ij.

¶ Et quod dicitur hic de libertate, limitatur secundum gloss. hic, nisi quis vendat se ad pretium participandum: quia tunc libertas certo pretio aestimatur: vt habetur in §. pen. instit. de iur. pers. & in tali venditione plura requiruntur: vt gloss. ibi in versu. maior. prosequitur. & in l. seruorum. in prin. §. de sta. hom. in ver. venire.

¶ Sed in tali casu considerandum est. quod non sit venditio tanquam de homine libero: quia non valeret venditio. l. liberis. §. si quis sciens. ff. de lib. cau. & not. per gloss. in locis praalleg. & sic venditio debet fieri tanquam de seruo: & libertas non aestimatur. Et vbi agit de libertate, vel alia re inestimabili, in cautione rati debet poena apponi: vt no. per gloss. & ibi Paul. de Cast. in l. no. solum. §. si status. in verb. ratum. de procur.

▲ Minui. Vide quae posui in l. consilij. §. eod. super ver. mitius. & d. Phil. in c. ex literis. de constit. H. C.

▲ Pubertati. Adde quod vult Io. de Anan. in cap. i. de delict. pue. in iij. colu. referendo Ange. quando ad hoc vt proximus pubertati teneatur de delicto, requiruntur duo conlatiue, videlicet quod sit doli capax, & proximus pubertati: aliter vnum non sufficeret: & an & quando minor excusetur a delicto, vide Hippoly. de Marf. in l. de minore. penul. & si. col. §. de quaestio. nib. H. C.

REGVLA CVII.

CV M seruis nulla actio est.

¶ De ista regula dictum fuit in l. in personam. §. eod.

In l. Fere omnibus. Argumenta.

- 1 Poena minui debet ob aetatem & imprudentiam.
- 2 Pupillus homicidium committens non decapitatur.
- 3 Minor viginti quinq; annis mitius punitur in delictis.
- 4 Iudex poenas mitigat pro personarum qualitate.
- 5 Poena quandoq; minuitur senectutis ratione.
- 6 Delictum imprudenter commissum mitius est puniendum.
- 7 Delictum mitius punitur, quod impetu committitur.

REGVLA CVIII.

FERE in omnibus poenalibus iudicijs & aetati & imprudentiae succurritur.

¶ NOTATA quod propter aetatem & imprudentiam poena minui debet. Primo circa aetatem considerandum est, quod ista remissio poenae non cadit in pupillo qui propter aetatem non obligatur ex delicto. l. j. §. impuberes. C. de fal. mo. l. infans. §. de scar. facit tex. in l. j. §. impuberes. in l. excipiuntur. §. ad Sillanian. & in l. j. §. impuberes. §. commod. in l. pupillus. in eo. tit. in cle. j. de homici. ¶ Et hoc intelligitur quando non sit doli capax: vt quia infans vel infantia proximus: secus si sit proximus pubertati: quia tunc ex delicto tenetur. l. impuberem. §. de furt. vbi tex. ista distinguit, & in l. pupillum. j. eo. & in d. lex

Lexipiūtur. §. j. & no. per glo. & Bar. in l. si quis in tantā.
 C. vnde vi. ¶ Et tali casu cū pupillus teneatur ad pœnam
 delicti, regula ista verificat, quod aetati succurratur: quia
 pœna minui debet. & ideo dicit Bald. in l. & si feuerior.
 2 colū. ij. ver. ex prædictis. C. in quib. cau. infra. irrog. ¶ q̄ si
 pupillus cōmittat homicidiū, licet sit doli capax, non tñ
 debet decapitari: & licet pupillus doli capax possit mul-
 ctari, vel excōicari: tñ sentētia retractari debet per appel.
 vel restit. in integ. vt no. Ang. in l. neq; in puberes. §. de in
 ius vocan. vbi alleg. Spec. in tit. de cōtuma. §. si. in fi. Et q̄
 in pupillo debeat pœna mitigari, not. Salic. in l. admini-
 strantes. §. qui corporis. in fi. de excus. tut. & est tex. in c. j.
 in fi. de delict. puer. vbi dicitur, quod in pueris delicta nō
 debēt ita puniri sicut in maioribus. & gl. ibi per illū text.
 3 ¶ Et idem est dicendum in minoribus xxv. annis: quia
 licet in delictis non habeant restitutionem in integrum.
 l. si ex causa iudicati. §. nunc videndum. ver. & placet. & in
 l. auxilium. §. in delictis. §. de mino. l. j. C. si aduer. delict.
 pœna tamen quandoque debet mitigari: vt dicit text. in
 d. l. auxilium. §. in delictis. versic. nisi quatenus. interdum
 miseratio aetatis ad mediocrem pœnam iudicem produ-
 cit. ¶ & ita videtur quod hoc sit in arbitrio iudicis atten-
 ta qualitate personæ. vt in notabili casu tradit Cuma. in
 consi. xcv. Christoph. circa finem. & facit tex. in l. si adul-
 terium. §. fratres. §. de adulter. vbi propter aetatem Impe-
 ratores Claudia pœnam incesti remisit.
 ¶ Et non solū minoribus propter aetatem minorē quan-
 doque pœna minuitur: ¶ sed etiam aetate a confectis pro-
 pter senectutem pœna moderatur: vt no. per glo. hic. per
 l. ij. §. de termi. moto. vbi tempus relegationis in senibus
 minuitur. facit text. in l. si quis in graui. §. ignoscitur. §. ad
 Silla. vbi ignoscitur illis qui aetate defecti sunt: & in pœ-
 nitentia iniungenda habetur ratio senectutis. xxvj. q. vij.
 in c. tempora plenitudinis. vbi glo. & in voto peregrina-
 tionis deferitur senectuti. in c. magna. de voto.
 6 ¶ Secundo ¶ dicitur hic de imprudenti propter quā etiam
 pœna mitigatur: nā imprudētē delictū cōmittit. quādo
 inaduertētē & inconsideratē fit. vnde dicitur obligari ex
 quasi maleficio. l. si. C. de var. & extraord. cog. in l. ex ma-
 lefi. §. si iudex. §. de aet. & ob. & facit tex. in l. nā & seruus.
 §. si. §. de neg. ges. ideo in tali casu in quo cōsiderat culpa,
 nō dolus, meritō pœna debet mitigari: vt hic dicit. & ad

A Aetate. Mul-
 ta priuilegia se-
 nibus concessa,
 vide cum. l. aza
 per Lud. Rom.
 in repet. l. si ve-
 rō. §. de viro. §.
 solut. matri. in
 hñ. fallent. col.
 xlix.

hoc facit text. in l. iij. §. j. §. de sicar. in versic. sed ex senatusconsulto. vbi mulier relegata fuit quæ medicamentum dedit, non malo animo, sed ad conceptionem. & inde mors fuit sequuta. & in l. lege Cornelia. §. cii quidam. de sicar. vbi in exilium fuit missus qui homicidium non dolo, sed per lasciuiam perpetravit. & facit text. in l. respiciendum. §. delinquunt. §. de pœnis. ¶ vbi delictum impetu commissum minus punitur: & in notabili casu tradit Cuma. in consi. cxxxiiij. visis denuntia. in fi. & per totum. Alex. in consi. cxl. videtur in casu proposito. lib. ij. & Aret. in consi. lxxx. sicut decet. cum sim. vt dixi in consi. ix. & in proposito ad istam regulam facit text. in l. j. C. si quis imper. maledix. & lubricum lingue ad pœnam facile trahi non debet: vt dicitur in l. famosi. §. ad leg. Iuliana maiest. & not. in c. j. de malefi. vbi glo. & latè Ioan. de Ana. col. iij.

In l. Nullum crimen. Argumenta.

- 1 Crimen non prohibens cum possit, tenetur.
- 2 Famuli factum quando sit domino imputandum.
- 3 Domini tenentur de delictis familia.

REGVLA CIX.

NVLLVM crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere non possit.

¶ ERGO à contrario sensu si prohibere potest, videtur esse in crimine: & tenetur: quia qui prohibere potuit, tenetur si nō fecerit. l. scientiam. in princi. §. ad leg. Aquil. in l. in omnibus. ff. de noxa. l. fluminum. §. quanquam. de damn. infect. Et ideo si seruus sciente domino & non prohibente hominem occiderit, dominus tenetur: quia ipse occidisse videtur. l. ij. in prin. ff. de noxali.

¶ Et hoc idē videtur procedere in famulis & seruatoribus: quia factum ab illis domino sciente & nō prohibēte, domino imputatur: vt no. Bar. in l. de pupillo. §. si quis ipsi prætori. de oper. no. nūtia. in x. q. vbi alleg. bonum text. in c. constitutis. de testib. ¶ Et de delicto commissio à filiis patre præsentē & nō prohibēte, in no. casu tradit Fran. de Cur. in consi. xlj. viso processu. ¶ Et notandū est singulariter q̄ dicit Car. post Laur. in cle. ne in agro. §. porro. in iij. no. de stat. hom. ¶ q̄ est mala præsumptio contra illos qui tenēt malā familiā. quia si aliquid malū à familia committatur, ipsi dñi tenētur: nec excusantur allegātes ignorātiā, quia cogitare debuerunt illud euenire posse. arg. c. negligere. ij. c. vij. & in c. licet. in princ. de simo. quid notandū est cōtra nobiles qui retinēt in domo homines malæ cōditionis & famæ. ¶ Et §. dicta locū habēt in eo qui potest & tenetur prohibere: vt no. Bal. in d. l. ij. in prin. ff. de noxa. & idē ibi Flor. dicit. & de hoc dicendum est vt supradictum fuit in reg. culpa caret. §. eod. tit.

In l. In eo quod plus. Argumenta.

- 1 Inest verbum, proprietatem & essentiam denotat.
- 2 Pars continetur in toto.

- 3 Promittens viginti, an censeatur decem separatim promittere.
- 4 Summa minor quando in maiori contineatur.
- 5 Actus non valens in maiori summa, in minori quandoque conseruatur.
- 6 Hæres gratuitus expendere centum in funere, non potest minus exponere.
- 7 Numerus minor, quando in maiori contineatur.
- 8 Negativa quomodo potentior dicatur quàm affirmatiua.
- 9 Mandans quid vendi centum non videtur in minori consentire.
- 10 Fideiussor pro maiori summa obligatus, censeatur in minori
- 11 Negativa signo vniuersali postposita, suo contrario æquipollet.
- 12 Obligatio fideiussoris quando valeat absque iuramento.
- 13 Præbenda minoris valoris non debet dari loco maioris.
- 14 Argumentum à maiori ad minus, non valet in mandatis.
- 15 Mandatū à voluntate mādantis ita regulatur in superioribus sicut in priuatis.
- 16 Testis deponens de summa maiori, non censeatur de minori consentire.

REGVLA CX.

IN EO quod plus sit semper inest & minus.

¶ HÆC regula declaratur vt dictum fuit s̄. in regul. non debet. s̄. eo. tit. & aliquid etiam dictum fuit in reg. non potest videri improbus. s̄. eo. u. ¶ Et regula ista primo videtur procedere de proprietate sermōnis, dum dicit: semper inest. & ad idem tex. in l. j. §. si stipulanti. de verb. oblig. ibi: in viginti decem inesse. & in l. qui quartā. in princ. de lega. j. in l. qui concubinam. §. cum ita. de leg. iij. in l. si qui cum totum. in princ. de excep. rei iud. verbum enim ¶ inest denotat proprietatem & essentiam: vt not. Barto. in l. si maritus. la. ij. §. legis. ff. de adult. in l. mercis. de verbo. sig. & ad hoc facit tex. in l. iij. si plusquā. s̄. de statu lib. vbi conditio dandi decem, impleri dicitur dando viginti: ergo videtur de proprietate sermōnis: quia conditio debet impleri in forma specifica. l. Mæuius. l. q. hēredi. in prin. de condi. & demon. Et videmus in stipulatione quæ est strictè interpretanda. l. quicquid astringendæ. de verb. obl. & tamen in maiori summa minor continetur. d. §. si stipulanti. Et idem in sententia. in d. l. si quis cum totum. & sententia etiam strictè est interpretatur: vt not. in l. j. C. si plures vna senten. & ita tenēt Aret. & Mod. in d. l. j. §. si stipulati.

¶ Et ista conclusio verissima videtur cōsiderando ¶ quod illud minus veniat ad integrandum illud quod plus est: quia in toto pars continetur. reg. in toto. j. eo. Secus videtur si pars separata sit à toto: quia tunc non videtur propriè contineri. vnde qui petit centum, non videtur petere quinquaginta separatim. & formaliter: vt not. Barto. in l. scire debemus. in fi. prin. de verb. oblig. dum concludit, quod si promissisti centum, non possum petere quinquaginta tanquam promissa: quia illa pars de quinquaginta promissa nō fuit, licet sub generalitate includatur: vnde quinquaginta petuntur tanquam debita, sed non vt promissa. & dixi s̄. in regul. non potest videri improbus. & facit gloss. in l. j. in versic. inter. s̄. de ferui. vrb. præli. quæ dicit declarando tex. ibi qui dicit, qui actum habet, iter habet: quod verum est quantum ad commoditatem, sed non

quòd sit seruitus: & sic iter in actu continetur ad integrandum actum, & non vt species seruitutis, prout de se separatim iter consideratur.

¶ Et secundum istud dictum Barto. esset dicendum, ¶ quòd ille qui pro 3 mittit viginti, non dicatur promittere decem separatim: cuius tamen contrarium probatur in d. §. si stipulanti. vbi si stipulanti decem respòsum sit de viginti, vel e contra valet stipulatio in decem: ergo illa minor summa etiam separatim videtur promissa. & facit text. in l. inter stipulantem. §. si stipulante. de verb. oblig. vbi dicitur, quòd semper in summis id quod minus est videtur sponderi.

¶ Sed pro defensione Bar. considerandum est, ¶ quòd ipse loquitur quãdo in maiori summa actus valet, quia promissa fuerunt centum: & tali casu bene dicit, quia quinquaginta non fuerunt promissa, sed includuntur ad integrandum summam & centum quæ debentur. Secus quando actus in maiori summa non valet, prout loquitur tex. in d. §. si stipulanti. & in d. l. inter stipulantem. §. si stipulante. quia tunc ne actus sit inutilis conseruatur in minori summa, ex quo non potest valere in maiori summa, prout agebatur: & sic actus in minori summa ex quo non potest valere in maiori summa conseruatur ex illa æquitate: quia in dubio interpretatio debet fieri vt actus valeat. l. quoties. de verb. oblig.

¶ Ex quo inferri videtur, quòd de proprietate sermonis in §. si stipulanti in maiori summa minor non continetur, quando minor separata est à maiori, per rationem Bart.

¶ Sed ex æquitate & per interpretationem iuris ex quo actus in maiori summa non valet, in minori summa conseruatur. & tex. in d. §. si stipulanti. nihil facit: quia ibi summa maior erat separata à minori, & distincta: quia stipulatus fuit decem vel viginti, merito valet in decem: quia interrogatio & responsio facta fuit de decem: aliud est vbi agitur de vna summa, in qua dicendum est, vt §. dixi.

¶ Secundo, regula limitatur nõ procedere quando constaret quòd ille qui loquitur in maiori summa, vel in eo quod plus est, nõ cõsenteat in minori. ita dicit Aret. in d. §. si stipulanti. per gloss. ibi, in ver. non erit & ad hoc alleg. text. in l. si ita stipulatus fuero hanc summam. de verb. oblig. ad idem text. in l. cum in testamento. de verb. signi. ¶ vbi hares grauatus exponere centum in funere, non potest minus exponere. & idem no. Pau. de Cast. in d. §. si stipulanti. vbi propter hoc reprobat gl. si quæ est, in c. j. de arbit. in vj. & idem Alex. & Aret. in d. §. si stipulanti.

¶ Et hoc procedit etiã si tacite cõstaret de mente partiũ. ex plũ colligitur in l. ex facto. §. j. ff. de vulg. & pupil. ¶ vbi quando est facta dispositio specialis de minoribus in maiori minor numerus nõ includit vt no. ibi Albe. Bal. Imo. & Doct. quòd qui cõsentit in maiori. nõ semper cõsentit in minori: quia in minori est facta specialis pũsio: ideo expressum facit cessare tacitũ. l. cũ filio. §. filio. §. de vulg. & pup. & tex. in d. l. ex facto. §. j. indu

Inducit Dom. in d. c. j. de arbi. in vj. & ille text. procedit qñ fuit factus. nisi
 factio de maiori summa & minori ab eodē fonte. put loquitur
 factio. §. j. fecit si à diuersis: qñ tñc species nō derogat generi: vnde
 dicit in cōs. clxxix. v. sō. p. c. s. in fi. li. v. de quo dixi s. in reg. in toto. s. c.

¶ Tertio regula procedit prout loquitur in oratione affirmatiua: scilicet
 est in negatiua: quia non sequitur. non habeo centū, ergo non habeo vi-
 ginti: vt patet ad sensum. & ita dicunt Bar. & Doct. in d. §. si stipulanti

¶ Sed obstare videtur. ¶ quia negatiua potentius negat quā affirmati-
 ua affirmet: vt not. per glo. & Doct. in c. cum dilectus. de consue. mor. in
 l. hoc genus. de condi. & demon.

¶ Si ergo minor summa cōtinetur in maiori affirmatiuē, a fortiori
 videtur in negatiua. Pau. de Cast. videt in d. §. si stipulanti. qñ argumen-
 tum procedit respectu temporum vel casuum: & non in summa. in qua
 alia ratio videtur: & hoc declarari potest, qñ in oratione affirmatiua mi-
 nor summa continetur: quia hoc tendit & ordinatur ad constituendum
 maiorem summam: non sic videtur in negatiua. quia quod minor non
 contineatur, hoc ad orationem negatiuam maioris summae nihil facit.

¶ Quarto regula fallit in casu l. si decem. ff. locat. in cuius intellectu Doct.
 laborat: sed vera videtur solutio Bal. in l. diem proferre. §. si plures. vbi
 dicit. qñ regula intelligitur quādo maior summa absolute profertur: se-
 cus si respectu alicuius corporis. d. l. si decem. vbi dicitur de maiori sum-
 ma respectu rei locatae. & idem Bald. in l. si. in prin. C. de sen. quæ sine. &
 sequitur Alex. in consi. lxxiiij. v. s. a consultatione. col. pe. lib. ij. & hoc con-
 probari potest, vt dicamus qñ in d. l. si decem. locator qui dixit de maio-
 ri summa, nō videtur cōsentire in minori. prout natura rei de qua agi-
 tur satis ostendit. per ea quæ superius dicta sunt. & ad hoc facit text. in l.

¶ diligenter. in prin. in ver. item si mandauero. ff. mand. vbi ¶ qui mandat
 qñ domus vel fundus vendatur centum, non videtur in minori quantita-
 te consentire. Non obst. tex. in l. diem proferre. §. si plures. ff. de arbit. in
 c. j. de arbi. in vj. vbi arbiter qui iudicat de maiori summa, videtur con-
 sentire in minori. Sed dic illud esse ex interpretatione legis, vt finis li-
 tibus imponatur: sed ille qui dicit de maiori, non videtur in minori tā-
 tum cōsentire: sed cōsentit in minori ad integrandū maiore summam.

¶ Quinto fallit in fideiussores qui in maiori summa si obligatur pro
 principali, etiā in minori summa in qua erat obligatus principalis non
 tenetur. l. Græc. §. illud. ff. de fideius. ibi: si fuerint in duriorem causam
 adhiberi, placuit eos omnimodo non obligari: id est nullo modo obli-
 gantur, ¶ quia negatiua postposita signo vniuersali æquipollet suo cōtra-
 rio: vt not. Bart. in l. legitimos. §. in legitimis. ff. de legit. tu. in l. obligari.
 in prin. ff. de auto. tu. & no. Bar. post gl. in d. §. illud. & not. per gl. in d. §.
 fideiussores. in gl. j. insti. de fideius. & hoc intelligit nū iuramentū inter-
 ponat: qñ facit valere actū eo modo quo pōt. l. cum pater. §. fili. in attr.

vbi

vbi Bar. de leg. ij. & no. Bar. in l. si quis pro eo. col. si. vers. viij. prohibetur. ff. de fideiuss. & tradit Alex. ^a in consilio xxxij. in causa executionis. lib. j. in fin.

¶ Et etiam absque iuramento videtur quod de iure valet obligatio fideiussoris in minori summa in qua erat obligatus principalis: quia hoc est in constituto: vt est text. in l. actenus. in fin. ff. de constitu. pecu. Non obstat quod loquatur in constituto: vt dicit Bar. in d. §. illud. quia non videtur quod ratio diuersitatis assignari possit. & ad hoc facit tex. in d. §. illud. vbi generaliter dicitur, quod in omnibus qui pro aliis obligantur, si in duriolem causam adhibiti sunt, placuit eos omnimodo non obligari: nam si illud dictum negatiuum intelligeretur generaliter etiam

respectu minoris summe in qua obligatus erat principalis, hoc non esset verum in omnibus qui pro aliis obligantur, prout text. ibi dicit: quia in constituto hoc non esset. d. l. actenus. §. fin. vt ergo illud dictum negatiuum verificetur in omnibus qui pro aliis obligantur, prout text. vniuersaliter loquitur, est necessarium dicere, quod illud dictum negatiuum intelligatur & referatur ad duriolem causam, ita quod in illa duriori causa in qua principalis non est obligatus, nullo modo fideiussor obligetur: sed per hoc negatur quin obligetur in minori summa in qua erat obligatus principalis, & hoc etiam suadet per rationem Iuriconsulti ibi, qui considerat causam duriolem: vnde quatenus agitur de causa duriori, illud dictum intelligitur: quia dictum à ratione debet regulari. l. adigere. §. quamuis. de iure patron. Sed cum durior causa cesset in minori summa pro qua principalis tenetur, in illa minori summa videtur fideiussor obligari. & ita videtur de iure. licet Doct. aliter dicant.

¶ Sexto fallit in casu. c. cui de nō sacerdotali. §. si. de prebē. in vj. ¶ si mandatur prouideri alicui de prebēda certi valoris, de prebēda minoris valoris etiam illo volente prouideri nō potest: quia mandatum debet diligenter obseruari, & nō habet locū nisi in casibus expressis. & per illū tex. dictū fuit in reg. nō debet. s. eo. ¶ q. in mandatis non valet argumentum de maiori ad minus: & pariter nō valet argumētū de maiori quātitate ad minorē valorem beneficij, per rationē quæ ibi assignatur: quia mandatū debet diligenter obseruari. & facit tex. in c. fin. de verb. sig. & in l. si pupillorū. §. si prator. ff. de rebus eorum. vbi mandatū pratoris ad vendendū, non habet locū in obligatiōe quæ minoris est praiudicij: & hoc videtur pcedere in mādato superioris, prout iura s. allegata loquuntur. Secus videtur in mādato priuati: quia illud impleri potest in equipollenti. l. si quis mihi bona. §. sed quid si mandauit. ff. de acqu. hered. in l. fin. §. si. ff. mand. in prin. & in l. si ultra. C. de fideiussor. & loquuntur ista iura inter priuatos. Secus videtur in mandatis superiorum: per supradicta. Sed tamen ista differētia non

- 15 non videtur habere rationem diuersitatis: ¶ quia mandatum ita in superioribus sicut in priuatis regulatur à voluntate mandantis: vnde in quolibet mandato debet perscrutari voluntas eius qui mandauit: & ideo in d.c.cui de non sacerdotali. considerandum est, quia ibi voluit papa providere alicui specialiter de beneficio certi valoris, & in minori valore non esset illi prouifum, prout papa cogitauit, & facit quod not. Petr. de Anchar. in d.c.cui.
- 16 ¶ Septimo fallit ¶ in testibus deponentibus super valore rei: quia dixit de maiori summa, non videtur in minori consentire: vt not. doctor. post Io. And. in c. de arbit. in vj. col. j. ver. sed quid si actor. in si. cum sim. vt tradit Alex. in l. j. in §. si stipulanti. de verb. oblig. in l. qui quartam. de leg. j. & in l. inter pares. de re iud. & latè Alex. in consi. lxxij. visà consultatione. lib. ij. & Aret. in consi. lxxv. in præfenti consultatione.

In §. Nemo alienæ rei. Argumenta.

- 1 Satisfactio quid sit.
- 2 Defensor etiam immobilia possidens, satisfacere tenetur.
- 3 Defensor alterius, quando admittatur sine satisfactione.

NEMO alienæ rei expromissor idoneus uidetur, nisi cum satisfactione.

ET ista est regula antiquorum: vt not. glo. per illum tex. in §. ij. versicu. quia nemo. inst. de satisfd. ad idem tex. in l. qui proprio. §. qui alium. §. de procura. facit text. in l. rectè defendi. §. de iud. in l. hæc autem. §. rectè defendi. ex quib. causis in possess. eatur. l. item ait prator. in fin. §. ex quib. cau. maio. j. cod. l. qui rem.

¶ Et ista regula procedit etiam si sit filius qui velit patrem defendere. l. filiusfamiliæ. §. eodem.

- 1 ¶ Et satisfactio dicitur, quando quis facit aliquem securum datis fiduciarioribus. l. j. in fin. §. qui satisfd. cog. idem econtra si pater filiam defendat. l. & ideo. §. si filiusfamiliæ. §. rerum anor.
- ¶ Secundo ampliatur etiam in procuratore qui haberet mandatum. l. si ad defendendum. §. iudic. sol. & in l. j. C. de satisfdan.
- 2 ¶ Tertio ampliatur etiam si defensor possideret immobilia: quia tamen tenetur satisfacere, vt not. Bart. in l. sciendum. §. tutores. §. qui satisfd. cog. Et etiam si locupletissimus sit defensor, satisfacere tenetur. l. minor. §. fin. cum duabus legibus sequentibus. §. de procur. & hoc videtur procedere, quia lex ita procedit disponendo: aliter lectus videtur, per ea quæ tradit Alex. & Modan. l. j. ff. qui satisfd. cog. & in l. qui rem. j. cod.
- 3 ¶ Et regula ista secundum gl. limitatur, nisi quis susciperet defensionem alterius allegando causas absentia: quia tunc admittitur sine satisfactione: vt gl. hic dicit: quæ est sing. secundum Paul. de Cast. in d. l. filiusfamiliæ. post gl. ibi: & Bart. etiam illam sequitur in l. si verò. §. de viro. in si. §. iol. matr.

mat. & no. Bar. in l. pen. §. ad crimen. col. pen. de pub. iudic. cum simil. vt tradit Alexā. in l. filiusfamilias. in princ. Et hoc procedit in causa criminali, vbi agitur de vtilitate publica. vt not. Bar. in l. vbi pactum. col. pen. C. de transact. & in l. seruum quoque. in §. publicè. col. si. de procu. & ibi rationem efficacem adducit: quia cum iudex debeat suscipere defensionem pro innocentia absentis. l. si non defendantur. §. de pœnis. & in d. §. publicè. pariter videtur quod quilibet alius defensor pro innocentia absentis possit comparere & debeat admitti: vt no. Inno. in c. veniens. de accus. & not. Ant. de But. in c. cum parati. de app.

¶ Et secundum istam conclusionem late fuit consultum per do. Anton. Rosel. in consil. inserto inter consilia Bartho. Vero. in consil. xlvj. quidam d. Zacharias. cum consiliis quampluribus successiue ibi sequentibus. & idem dicitur in consil. lxxij. primum dubium. in princ. inter dicta consilia Bartho. Veron. & idem dicit Corn. pluries se consuluisse in consil. cccij. pro decisione. in princ. lib. j. & ita reperitur in consil. xvij. licet moris sit. lib. iij. & in consil. cclxxij. visa inquisitione. eo. lib. iij. & hoc procedit in causa criminali, & in satisfactione, & iudicatio soluendo, prout loquitur gloss. hic. & doct. in locis præalleg. secus in causa ciuili secundum Paul. de Castr. in d. l. filiusfamilias. & ita finaliter Alexan. ibi residet. Et de isto executore quomodo admittatur, not. Bar. in tract. ad reprimen. in verb. neglexerit. & in l. quaesitum. de iud. cum simil. vt tradit ibi Alex. Et alias limitationes ad istam regulam tradunt Ang. Alex. & Mod. in d. l. filiusfamilias. & Mod. in l. exigendi. in princ. C. de procur.

In §. Pupillus. Argumenta.

- 1 Pupillus quando per patientiam non obligetur.
- 2 Furiosus consentire non potest.
- 3 Pupillus agere potest ratione iniuriæ sibi illatæ.
- 4 Pupillus quantum ad primum decretum pati dicitur.

PUPILLVS pati posse non intelligitur.

¶ NAM in casibus f. in quibus patientia inducit consensum, & patientibus infertur præiudicium: vt in l. decreto. de aqua plu. arcē. cum si. alleg. in gloss. in illis casibus non obligatur pupillus vt hic dicitur. adde textum in l. qui ad certum. supra locati. vbi ex patientia contractus locationis renouatur: quia ex patientia tacitus consensus arguitur: f. & hoc non habet locum in furioso qui consentire non potest, vt ibi dicitur: & pariter nec in pupillo qui non potest consentire: quia per patientiam non videtur consentire qui consentire non potest: vt dicit text. in l. si tibi. §. vnus. de opt. legat. & ideo pupillus præsens pro absente habetur. l. si pupillus. ex quib. cau. in possess. ea. vnde cum pupillus non possit contrahere societatem expressè. l. & in conditionibus. ff. pro socio. pariter nec tacitè contracta videtur: vt not. Angel. in consil. lx. morte dicti filij. in princip. not. Bartolus in l. Titium & Mauium. §. altero. de admitt. str.

ent.col.ij.in l.fi patruis.col.fi.C.commu.vtriusque iud.de quo dixi in cōsi.xxj.Rom.cōsi.cccxij.quo ad primum. in vj.dub.And.Sicu.in consil.xxxj.col.ij.lib.j.

¶ Et regula intelligitur quantum ad hoc vt pupillus non obligetur: ¶ sed respectu iniuriæ quæ sibi inferatur, pupillus pati dicitur, vt agere possit actione iniuriarum. l. il lud. 3. de inur. alleg. in glo. vbi dicitur, quod pupillus dicitur pati iniuriam, licet illam facere non possit. Et prædicta habent locum nisi pupillus a sit proximus pubertati: quia tunc obligatur ratione furti, & iniuriæ. l. pupillum. j. eod. de quo ibi videbinus.

¶ Ultimo ¶ etiam pupillus dicitur pati quantum ad primum decretum quod contra ipsum interponitur si non defendatur. in l. apud Iulianū. §. si. 3. ex quib. cau. in poss. ea. in l. si pupillus. de priuil. cred. de quo Roma. in consil. cccclij. in re præsent. no. Bar. in l. j. §. sufficit. 3. de admittuto. circa fin.

In §. Vbi verba. Argumenta.

- 1 Alternatiua ad sui veritatē requirit alterutrā partē esse verā,
- 2 Copulatiua vtrunque copulatum requirit esse verum.
- 3 Verba si nec cōiuncta sunt, nec disiuncta, quær sint accipiēda.
- 4 Punctum loco copulæ habetur in oratione soluta.

VBI uerba coniuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum.

¶ Ad declarationem tres cōclusiones firmari possunt.

1 ¶ Prima, ¶ quod in alternatiua b sufficit alteram partem esse veram: vt in regul. in alternatiuis. de reg. iu. cum si. vt dixi in c. inter ceteras. de rescrip. in iij. not.

2 ¶ Secunda conclusio, ¶ qd ad verificationem copulæ requiritur concursus copulatum. l. si hæredi plures. de cond. inst. cum sim. vt dixi in c. ij. col. iij. de rescrip.

3 ¶ Tertia cōclusio videtur secundum regulam hic, ¶ quod vbi verba non sunt cōiuncta nec disiuncta, ex mēte pronuntiantis vel disiuncta vel coniuncta accipiuntur: vt dicitur in l. alienationis verbum. §. si. de verb. sign. & si de mente pronuntiantis non apparet, sufficit alterum fieri, vt hic dicitur. Et ad hoc facit quia in obscuris, quod minimum est, inspicitur. 3. eod. l. semper. & not. per gloss. hic.

¶ Contrarium tenet glo. in l. alienationis. præalleg. §. si quæ dicit, qd in dubio coniuncta præsumitur. per l. tripli. c. i. §. videamus. de verb. sign. vbi probatur, qd ¶ in oratione soluta punctus est loco copulæ, c not. per gloss. in l. pretiarum.

A Pupillus. ad de eundē & que ibi posui in apostil. in l. ferē in omnibus. 3. eod.

[Faint marginal notes in a smaller script, likely a commentary or glosses on the main text.]

rerum. ad leg. Falci. cum si. vt tradit Alex. col. ij. in l. placet. in fi. C. de sac. fan. ecc. Imo. in l. cum testamēto. §. hæc verba. in fi. §. de hæc. inst. in l. si ita quis. post Ang. eod. tit. ¶ Sed potest responderi q̄ ibi in d. §. videamus. cōstabat de mente propter subiectam materiam. & aliter respon det Dy. in reg. in alternatiuis. in fi. eo. ti. in vj. & not. Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. in vij. de ver. obli. & in l. re coniuncti. in iij. opp. de leg. iij.

In §. Mulieribus. Argumenta.

- 1 Mulieribus quando subueniendum.
- 2 Deceptis subuenitur, non autem decipientibus. & nu. 3.

MULIERIBVS tunc succurrendū est, cum defraudantur: non t̄ ut facilius calumnientur. 1

¶ AD idem tex. in l. ij. §. verba itaq; ad Velleia. alle. in gl. ibi, t̄ mulieribus deceptis, nō decipientibus iura optulantur. Adde tex. in l. si sine. in l. fœminis. C. ad Velleia. in l. si decipiendi. §. ad Velleia. facit tex. in l. si in alterius. C. si ni. se ma. di. & in l. si probaueris. C. si res alie. pig. da. fit. t̄ Et generaliter dicitur q̄ deceptis, & non decipientibus iura subueniant. c. cum vniuersorū. de rer. permu. in c. inter dilectos. de don. no. Ang. in consi. clx. domina Catharina. col. pe. & quod no. Fulg. in consi. lxx. domina Catharina. col. fi. Alex. in consi. clxx. viso processu. col. pe. in ver. plus dico. lib. iij. Et facit quod no. Guli. de Cun. in l. qui iurasse. in prin. §. de iureiu. limitando illum tex. cum si. vt tradit ibi Alex. Et limita d. l. si in alterius. vt per Ro. in cōsi. xj. viso facto. col. fi. ver. respōdendū est breuiter.

In l. Pupillum. Argumenta.

- 1 Pupillus quando dicatur pubertati proximus.
- 2 Doli capaces qui præsumantur.
- 3 Pupillus pubertati proximus pro furto & iniurijs tenetur.
- 4 Pubertati proximus ex delicto & iuramento obligatur.
- 5 Pubertati proximus ne ad pias quidē causas testari potest.
- 6 Testari potest pubertati proximus, si statuto inducatur.

REGVLA CXI.

PUPILLVM qui proxima sit pubertati, capax esse & furandi & iniuriæ faciendæ.

¶ VIDENDVM est de duobus. Primo quando dicatur pupillus proximus pubertati. Secundo, in quibus casibus ex delicto teneatur.

¶ Circa primū dicit gl. hic, t̄ q̄ mascul⁹ à x. anno cū dimi
dio

A dio supra dicitur proximus a pubertati: in foeminis, in
B nono b cum dimidio: vt etiam not. per glo. instit. de in-
 uri. stipu. in §. pupillus. in versic. proximus. & in l. j. s. de
 noua. in glo. fi. & Bar. ibi sequitur, & ita communiter te-
 netur, vt dicit Ange. Aret. in d. §. pupillus. idem glo. in §.
 in summa. in versic. proximus. & ibi Aret. instit. de oblig.
 quae ex delict. & Bald. idem tenet in l. si quis in tantam.
 col. ij. C. vnde vi. Non omitto tamen quod Salic. in l. im-
 punitas. C. de poenis. declarado dicit verum esse quod di-
 citur de proximo pubertati habito respectu ad infantiam:
 quia minus distat a pubertate, quam ab infantia. Sed per
 hoc non inferitur quod sit doli capax: & ideo secundum
 eum, cum non sit hoc determinatum a iure, arbitrio iu-
 dicis committitur. l. j. ff. de iur. delib. & idem Ant. de But.
 in c. attestaciones. de desponsa. impube. Abb. refert in c.
2 continebatur. de desponsa. impub. ¶ Et doli capaces sunt
 qui sunt prope pubertatem: vt dicit text. in l. apud Cel-
 sum. §. si quis non tutor. versic. deniq; Iulianus. de except.
 doli. Et cum hoc non sit declaratum, arbitrio iudicis re-
 linquitur: vt concludit loā. de Ana. in c. j. de delic. pue. &
 ad hoc facit, qui etiam proximus infantiae potest esse
 doli capax, imo etiam infans: vt not. per glo. in d. c. j. de
 delict. puero. & Abb. ibi, & in hoc tota vis consistit: ideo
 cum in hoc certa aetas firmari non possit, debet arbitrio
 iudicis declarari. Et ad idem facit, quia text. hic cum si-
 mil. loquuntur de proximis pubertati simpliciter: ergo
 debent intelligi simpliciter, & non respectu infantiae. &
 ad hoc facit quod no. Bal. per illud text. in l. excipiuntur.
 supra ad Sillan. vbi inquit, quod illa distinctio de proxi-
 mo infantiae vel pubertati, non habet locum in delictis
 atrociter puniendis: quia tunc ille dicitur proximus pu-
 bertati, qui parum distat a pubertate, per illum text. Sed
 certe ratio Bal. videtur pariter in casu nostro procedere:
 quia tex. etiam simpliciter loquitur de proximo puber-
 tati, ibi: qui proximus sit pubertati. & eodem modo alia
 iura loquuntur: & cum ista proximitas non sit determi-
 nata, consonat quod arbitrio iudicis intelligatur, per
 supradicta.

3 ¶ Circa secundum regula hic ponitur, ¶ quod pupillus
 proximus pubertati obligatur pro furto & ratione iniu-
 riae: & idem dicitur in l. impuberem. supra de furt. & gl.
 ibi dicit idem esse in quolibet delicto. facit tex. in l. non
 Y excip

excipiuntur. s̄. ad Sillan. & not. per glo. & Bar. in l. si quis in tantam. C. vnde vi.

¶ Et ista distinctio etiam adhibetur in contractibus: vt probatur in §. pupillus. instit. de iuri. stipu. no. per gl. in l. j. s̄. de noua declarando vt ibi per Bar. & Ange. Aret. in d. §. pupillus. Sic etiam proximè cingendus habetur pro cincto. l. penult. de testa. mili. Sicut proximus ad pubertatem habetur pro pubere.

¶ Et per istum text. cum similit. in quibus dicitur ¶ quod proximus pubertati obligatur ex delicto, pariter inferitur quod obligetur ex iuramento: vt not. Bar. in auri. sacramenta puberum. C. si aduer. vendi. cum simi. vt tradit Alexan. in l. qui iurasset. in prin. de iureiuran. & late Moder. in authen. sacramenta puberum. & hoc communiter tenetur secundum Abb. in consi. xxxix. duo sunt. in lib. j. & idem Abb. in consi. cviii. illud in effectu. libro ij. Fulgos. consi. ccxxvij.

¶ Adde tamè quod ista æquiparatio de proximo pubertati ad pupillum non semper procedit: patet, quia licet pubes testari possit. l. qua. atate. de testa. ¶ tamen proximus pubertati non potest testari etiam ad pias causas: vt no. Bar. in l. j. in ij. q. de sacrosan. eccle. cum simi. vt late tradit Andr. Sicut. in consi. lviii. lib. j. Aret. in d. l. fin. in fi. C. de testa. mili. Benedict. Capra consi. lxxxv. cum viso. & Philip. Fran. in rub. de testa. in vj. in iij. q. Et aduertendum est: quia in pupillo proximo pubertati videt quod possit dispensari. vt no. Ange. & Alexan. in l. fi. C. de testa. mil. & secundum Bar. in l. si queramus. s̄. de testa. vallet statutum; ¶ quod proximus pubertati possit testari, de quo Andr. Sicut. in consi. xix. col. vj. lib. j.

¶ Vltimo not. quod licet pupillus obligetur ex delicto tamen pœna mitigari debet: vt dixi supra in regu. ferè in omnibus. supra eod.

In §. In hæredes. Argumenta.

1 Añones pœnales quot modis extinguantur. 2 Cadauer ad furcas suspendere non licet. 3 Hæres non tenetur ex delicto defuncti, nisi de eo quod ad se peruenit. 4 Pœna iure ipso imposita defuncto, transit ad hæredes. 5 Lite cum defuncto cõtestata, transit processus ad hæredem. 6 Hæres quibus añionibus teneatur ratione hæreditatis. 7 Pœna quando in hæredem transeat lite non cõtestata.	1 2 3 4 5 6 7

B Pias. Idè no. Ias. in l. rescripta. C. de prec. imp. offe. col. fi. c. Dispensari. Adde Iaso. in l. rescripta. C. de prec. impe. offe. col. fi. in versic. cõcludendo puto, & cætera.

IN heredes non solent actiones trāsire que pœnales sunt ex maleficio : ueluti furti, damni, iniuriæ, ui bonorum raptorum.

¶ AD idem tex. in §. non autē omnes. insti. de perpe. & tēp. act. & in l. j. §. de priua. delic. & ad hoc facit, quia per mortē, delictū & pœna extinguntur. l. defuncto. de pu. iud. l. in senatus. §. si propter mortē. §. ad Turpil. & in l. si. C. si reus vel accus. mor. fue. & ideo post mortē quis accusari non potest: secundum Dyn. in c. quorundā. cum simi. ibi alleg. in gl. ¶ vnde nō est licitum cadauer mortui ad furcas suspendere: vt dicit Ang. in l. ij. a in versi. vlt. scias. C. qui testa. fac. poss. post Pet. & Cyn. ibi.

¶ Et idem Ange. in l. defuncto. dicit, q̄ errant assessores qui in defunctos faciunt executionem pœnæ capitalis, & q̄ caueant, quia possent conueniri in syndicato, tāquam inferentes iniuriam cadaueri. l. j. §. quoties. §. de iniur.

¶ Et idē Ang. in l. si. C. si reus vel accu. mor. fue. in prin. & sequitur Imo. in l. qui à latronibus. §. si quis. colū. v. de test. & idem tenet Bal. in l. j. col. j. C. ne ex delic. defunct. cum si. vt tradit Alexā in d. l. ij. col. fi. C. qui testa. fa. pos. Ang. Aret. in tract. Malef. in ver. qui iudex videns. col. vj.

¶ Et reg. ista limitat̄ ¶ primo nō procedere in eo qd̄ ad haredē ex delicto defuncti peruenisset, quia pro eo tenetur heres, & cōueniri potest. l. in haredē. §. de calū. l. in haredē. §. de dolo. cū si. alleg. §. in reg. sicut pœna. §. eod.

¶ Et ratio ibi naturalis allegatur: quia sicut hares non tenetur ad pœnam ex delicto defuncti: ita pariter ex tali delicto lucrari non debet.

¶ Et quia solum consideratur q̄ heres non lucretur, pro eo quod ad eum peruenit, datur actio in factum, & non actio quæ sonet in delictū. l. j. §. si. de vi, & vi ar. & in l. j. §. si. §. vbi bo. rap. vbi pro eo quod ad haredē peruenit, non datur actio vi bonorum raptorū: quia putauit prætor sufficere conditionē, ad istum effectū ne hares lucretur. Et sufficit ad haredem peruenisse, quia tenetur licet illud consumpserit. l. videamus. §. quod met. caus.

¶ Et tali casu obligatur etiam hares haredis, dato quod ad eum nihil peruenierit: vt est text. nota. in l. videamus, quem ad hoc Angel. dicit singu. & in d. l. j. in fine. ne ex delictis defunct.

¶ Secundo ¶ reg. fallit, si pœna ipso iure defuncto imposita

fit: quia tunc transit ad heredem. ut no. Bar. in d. l. j. de priua.
 delic. per l. Caius. §. ad Sillan. & in l. comissa. de public. &
 idem Ange. in d. l. j. C. ne ex delic. defun. col. j. vers. addo
 tibi alium casum. alleg. etiam l. fi. §. de his qui mort. sibi
 consci. & idem Bal. ibi alleg. c. j. de homie. in v. j. ad idem
 text. in l. iij. §. quod autem. & ibi Bar. §. quod quisq; iur.
 Et hoc limitatur: ut per Imo. in c. fi. col. viij. de dona.
 ¶ Tertio fallit. ¶ si lis contestata sit cum defuncto. d. l. j. C.
 ne ex delic. & in §. poenales. insi. de perp. & temp. act. &
 not. Bar. in d. l. j. de priua. delict. vbi rationem adducit. Et
 hoc procedit in actionibus civilibus quae dantur ex deli-
 cto: ¶ secus est in criminalibus & publicis iudiciis in qui-
 bus haeres non tenetur nisi data fuerit sententia. l. ex iu-
 dicio: un. §. de public. iud. no. Bar. in d. l. j. C. ne ex deli-
 cto.
 ¶ Quarto regula intelligitur quoniam poena imponitur per
 modum agendi: secus si per modum excipiendi: ¶ quia tunc
 poena transit in heredem etiam lite non contestata. l. iij. §.
 quod autem. §. quod quisq; iur. secundum vnum intelle-
 ctum. & no. Ang. in d. l. j. C. ne ex delict. defun. col. ij.
 ¶ Quinto regu. procedit de iure civili. Secus est de iure
 canonico a. c. fi. de sepul. vbi glo. & in c. in literis. de rap-
 vbi gl. de quo late ibi insitit lo. de Ana. qui omnes alios
 refert. & adde Domi. in consi. iij. super dubio praemisso.
 ¶ Et de successore in benefic. no. Cardi. in consi. cxxxij.
 pro discussione. in prin. & alia limitationes colliguntur
 ex doctrina Barto. in d. l. j. de priua. delict. & Ange. qui
 etiam plene loquitur in d. l. j. C. ne ex delict. defun. &
 tradit Ange. Arct. in d. §. nos omnes autem. insi. de per-
 pe. & temp. actio. & Ioan. Bertac. in tract. suo de gabel. in
 iij. lib. col. penult. & fi.

REGVLA CXII.

Nihil interest, ipso iure quis actionem non
 habeat: an per exceptionem infirmetur.

¶ De ista regula dictum fuit in regula, non videtur cepisse.

In l. In toto. Argumenta.

- 1 Pars cum toto dupliciter consideratur.
- 2 Totum vniuersale qualiter se habeat ad partem subiectiuam.
- 3 Plebs a populo differt, veluti species a genere.

REGVLA CXIII.

In toto & pars continentur.

1 Pars. Idem
 e contra quan-
 do qualitas ad-
 iecta conuenit
 toti: & quando

EADEM

¶ Quinto & ultimo conclusio declaratur procedere lar-
suo modo improprie. Sed ¶ proprie & vere^a remittere
non est dare. l. Julia. de condi. & demō. vbi conditio^b dan-
di x. baredi, non dicitur impleta per acceptilationem, sed
quasi extiterit conditio legatum debetur. & ad hoc facit,
quia dare est accipientis facere. §. sic itaque. iustit. de acli.
& hoc non verificatur in remissione.

¶ Et quandoq; licet dare, & donare, & non remittere: vt
per g' off. in c. statutu. §. notariu. in ver. remissione. de re-
scrip. in vj. quia facilius fit remissio. quā donatio: vt not.
6 Bar. in l. si duo. de ver. obl. ¶ Et ista limitatio procedit nisi
pecunia parata fuisset solutioni: quia tūc ille qui remit-
tit, dare intelligit: quia pecunia fingitur sibi data & reddi-
ta. l. singularia. §. si cert. per. & ita dicit Pau. de Cast. in d. l.
Julia. per tex. in l. si sponsalibus. §. j. in fi. §. de iure dot.

¶ Socin. ibi dicit in d. l. Julia. quod illa loquitur in specie
debita, quia ancilla ibi erat debita in specie: sed nos loqui-
mur in quātitate pecuniæ, quæ licet sit parata solutioni,
non erat debita quia erat debitum in genere.

¶ Sed tamen idem videtur dicendū in quantitate: quia li-
cet illa quātitas nō esset debita, tamen ex quo erat para-
ta solutioni, videtur producere eūdem effectū, quia eius
solutione debitor liberatus fuisset. Aliter tamē cōcluden-
dum videtur: vt dicamus qd quantum ad factū, remittere
non est dare. & isto respectu cōditio dandi, ex remissione
pro impleta habet: quia verē act^o solutioni nō interuenit.

¶ Sed quo ad effectum videtur ex quo nullum interesse
considerari potest inter solutionem & remissionem de-
biti liquidi. isto respectu remittere videtur dare. & ad
hoc facit tex. in d. l. si fundum. §. Titio fundum. vbi con-
ditio dandi quæ debet impleri in forma speciūca, dicitur
impleta per remissionem.

¶ Ex supradictis inferitur secūdum glo. hic, ¶ quod in re-
missione facta ex causa donationis requiratur insinua-
tio c: & not. Barto. in l. Modestinus. §. de dona. cum simil.
vt tradit Alex. in l. si mulier. j. de condi. ob cau. & in l. cre-
ditori. C. de pact. vbi dicit istam esse communem opin. &
dicit Ange. in l. pacta quæ contra. C. de pact. quod vidi ita
iudicari Perusij. & notat Bald. in consil. ccj. præsupposito.
lib. ii. j. & in consil. cxxxj. primo quaritur. eodem lib. ii. j.
& Alex. in consil. cxxxvij. in causa & lite. circa fin. libr. ij.
And. Sicul. in consilio xlj. charta fin. colum. j. & libro j. &

A Verē. Idem
Felyn. in c. ve-
niens. el. j. de re-
sit. j. colū. & rea-
mittere item
non est dare.
ita Bal. in l. j. C.
de bonis mate.
in j. colū. sequi-
tur Iaso. in l. si
pro fundo. C.
de transact. per
colū. remittere
tamen rem vel
actionem bene
est dare: vt ibi
per eos. & per
Iasū in l. si mu-
lier. hic alleg.
Hieron. Chuc.

B Conditio. Ad
de Iason. in l. si
fundum sub cō-
ditione. §. Titio.
de leg. j.

C Insinuatio.
Idem Io. Imol.
in l. Aquilus. in
ij. col. vers. ex-
tra glo. adde. §.
de donat.

Anto. de Canario in tractatu infinuacionis. in quaest. xlvj.
& xlvij. & Socin. in dicta l. creditori.

N O N potest uideri accepisse, qui stipulatus potest exceptione submoueri.

¶ De ista regula s. dictū fuit in regula, nō videt cepisse.

R E G V L A C X V I.

N I H I L consensui tam contrarium est (qui et bonae fidei iudicia sustinet) quā uis atq; metus: quem comprobare, contra bonos mores est.

¶ D E metu dictum fuit s. in regula. in omnibus causis pro facto accipitur.

In §. Non capitur. Argumenta.

1. Ius publicum est, quod commune est.
2. Restitutio in integrum nō datur, nisi duobus concurreritibus.
3. Libellus petitionis in integrū restitutionis qualiter formā dū.
4. Minor quando citra aliam lātionis probationem restituatur.

N O N capitur qui ius publicum sequitur.

¶ I V S publicum, † id est commune. & concordat tex. in l. nō videtur. C. de in integ. resti. & l. verū. §. restituitur. s. de min. quae iura glo. hic adducit. & no. Bar. ibi in d. l. verum. in §. sciendū. † duo enim requirūt ut concedatur restitutio in integrum. l. nam & postea. in §. si minor. s. de iure iur. vbi dicitur, quod non statim quod minor sit, datur restitutio. Sed opus est probare quod laesus sit, & quod sit laesus eius facilitate. d. l. verum. §. sciendum.

¶ Ex his † forma libelli colligit in petēdo restitutionē in integrū. & no. Bar. in l. fin. C. de in integ. rest. in si. vbi inquit, q̄ debet narrari q̄ sit minor & laesus sui facilitate: & nō sufficit dicere, q̄ sit minor laesus. quia libellus non cōcluderet: & idē Bar. in d. §. sciendū. nō in requirit q̄ exprimat causam lātionis: ut no. Bar. in l. minor autē. §. s. de min. ¶ Et secūdum praedicta cōsultuit Io. de Ana. cōs. l. xlvij. circa p̄sentē causam. & qd̄ not. Abb. in cōs. l. xxvij. in quaest. col. iij. lib. ij. † Nota tñ vnum casum in quo minor restituitur absq; alia probatione erroris & lātionis. videlicet qñ in causa criminali cōfiteat̄ maleficiū. de quo nō constat aliter quā per cōfessionē: nā debet restitui. quia eo ipso apparet de lātionē. ita dicit Angel. in l. certū. §. in pupillo. s. de cōfess. in versi. & ideo dicit alle. ad hoc Ios. And. in c. ij. de rest. in integ. in vj. & dicit esse dictū no. & quod iudiciū. & refert Alex. & sequit̄ in d. §. si minor. col. penul.

¶ Sequitur. & etiam Ias. in l. error. in ij. col. vers. quinto limita. C. de iuris & facti ignorā.

pe. & idem Alex. in cōf. cxvj. in causa inquisitionis. lib. iij.

In §. Non videntur. Argumenta.

- 1 Error maxime omnium consensui est contrarius.
- 2 Errantis nulla voluntas est, aut consensus.

NON videntur consentire qui errant.

- 1 **¶** NIHIL enim est tam contrarium consensui, quam error. l. si per errorem. a. §. de iurisd. omni. iudi. & error non habet consensum. l. ij. in prin. §. de iudi. quae iura allegata sunt in glo. & nullus est errantis consensus. l. non idcirco. C. de iur. & fact. ignor. & nulla errantis voluntas. l. sed hoc ita. de aqua plu. arcen. & proprium erroris est approbare falsum pro vero. xxxviiij. dist. in c. quamuis. & errare est aliud pro alio putare. xxij. q. ij. in c. in quibus. Et ista regula non videtur habere aliquam limitationem, quia vere non consentit, qui errat.

A Si per errorem. Vbi vide Taf. in ij. colum. ver. nota regulam. & Alexan. in princ. & Taf. in §. ite si quis. instit. de actio. col. xij.

In l. Praetor bonorum. Argumenta.

- 1 Possessores bonorum in omnibus habentur loco heredum.
- 2 Libellus in haerede, locum habere potest in bonorum possessore.
- 3 Libellus quare latam recipiat interpretationem.
- 4 Statuta strictè sunt interpretanda.

REGVLA CXVII.

PRAETOR bonorum possessorem haereditis loco in omni causa habet.

- ¶** PRO ista regula facit tex. in l. ij. §. de bono. poss. 1 **¶** ubi dicitur, quod in omnibus vice haeredu bono. posses. habentur. & ideo conditio illa, si haeres erit, verificatur in bono. posses. l. in conditionibus. §. patronus. de condi. & demon. Et mandatum factum alicui ut adeat haereditate, verificatur in bono. posses. l. si quis mihi bona. §. sed si mandavit. de acqui. hare. Et succedentes de iure praetorio lar go modo dicuntur haeredes: ut not. Bart. per illu tex. in l. 2. j. C. vnde liberi. **¶** ubi propter hoc iufert ad libellu qui in haerede loquitur. quod in bono. posses. saluari pot. Et ista 3 conclusio in libello de plano procedit: **¶** quia libellus late interpretari debet ut saluetur: ut no. Bar. in l. sed & si possessori. §. item si iurauero. §. de iureiurand. cum simi. Sed 4 **¶** in statuto quod strictè debet intelligi, esset maior dubitatio. Bar. tamen idem concludit in statuto. in l. j. §. bonorum. per illum tex. §. ad Trebel. de quo ibi Alexā. & late Socin. scribit in l. j. §. de vulga. colu. ij. ubi concludit post B Aret. hoc non habere locum materia odiosa b.

B ~~Quod si error~~
~~ver. nota regulam~~
~~ver. nota regulam~~
~~ver. nota regulam~~
~~ver. nota regulam~~
~~ver. nota regulam~~

In l. Creditor. Argumenta.

- 1 Creditor ius pignoris remittit, qui eiusdem alienationi consentit.
- 2 Consensus tunc non præiudicat, si actus non valeat.
- 3 Debitum non censetur remissum, iure pignoris remisso.
- 4 Privilegio renuntiare quando quis præsumatur.
- 5 Vxor potest marito pignus remittere.

REGVLA CXVIII.

CREDITOR qui permittit rem venire, pignus dimittit.

¶ ET reg. ista intelligitur quod consentiat, ¶ quia creditor consentiendo alienationi pignoris, videtur ius pignoris ^a remittere. l. iij. §. si in venditione. l. sicut. §. si vo ^a luntate. §. quib. mod. pig. vel hypo. l. fi. C. de remis. pig. si autem esset præsens, & non contradiceret, non videretur pignus remittere. d. l. sicut. §. non videtur. nisi in quibusdam casibus: vt no. Bar. ibi in d. l. fi. C. de remis. pig. Alex. in l. quæ dotis. circa fin. in prin. §. sol. matr.

¶ Secundo regula intelligitur secundum glo. hic, nisi creditor cõsentiret cum releuatione iuris sui. d. l. iij. §. si in venditione. & not. Rom. in cons. xciiij. §. visis his. col. ij.

¶ Tertio intelligitur ¶ quando venditio vel alienatio cui ^a creditor consentit, valet: secus si non valet: quia cõsentus non præiudicat. d. l. iij. §. si quib. mod. pig. & in d. l. debitum. C. de remis. pig. facit l. fi. §. in quib. caus. pig.

¶ Et ad hoc facit, q. remissio facta à parte in cõpromisso, intelligitur si compromissum habet effectum, ita quod laudum sequutum fit: vt not. Bal. in l. si diuersa. C. de tras. acti. col. ij. vers. ex prædictis apparet. cum siml. vt tradit Alex. in cons. xxij. viso instrumento. in prin. lib. j.

¶ Quarto regula declaratur, ¶ quod quãvis ius pignoris ^a remittatur, debitum tamen non videtur remissum: quia etiam si pignus ^b reddatur debitori, non videtur debitum ^a remitti. l. postquam. §. de pact. & in no. casu tradit Cuma. consil. xix. quidam nobilis. & ratio videtur: quia debitor consequitur utilitatem ex possessione pignoris: vt not. p. glos. in d. l. postquam. & in e. ecclesia sanctæ Mariæ. el. ij. vt lit. pend. & facit, quia ¶ ille qui facit actum contractum ^a privilegio, nunquam videtur velle privilegio renuntiare vbi potest esse alia cõiectura: vt not. Ant. de But. in c. accedentibus. de privileg. col. ij. vers. & per prædicta. Alex. cõsil. xxxij. ponderatis. lib. v. dixi in c. cõ accessissent. de cõsil. Et

^a Pignoris. Idẽ Taf. in l. si fundũ p fideicomisso lum. ix. ver. si. milititer. de leg. primo.

^a Pignus. Secus tñ si reddat instrumentũ debiti. vt p. Taf. in l. seruũ filij. §. eũ qui. de lega. i. in 3. col. quod qualiter intelligatur, vide nota. d. l. Abh. in d. c. ecclesia sanctæ Mariæ. in ij. col. vers. reassumẽdo nunc. & c.

¶ Et ista ratione vxor marito pignus remittere potest: quia non est donatio. l. si pignus. de his quæ in fraud. credi. l. etiam. C. ad Velle. l. Lucius. j. quib. mod. pig. vel hypo. & no. Bar. in l. j. §. j. eo. tit. quib. mod. pig.

In l. Non vt ex pluribus. Argumenta.

- 1 Debitum esse potest quid ex pluribus causis.
- 2 Contraria eidem subiecto simul inesse nequeunt.
- 3 Meum esse nil potest ex pluribus causis.
- 4 Dominium ex vna causa quaesitum non potest ex alia dari.

REGVLA CXIX.

NON ut ex pluribus causis deberi nobis idē pōt
Nita ex pluribus causis idem possit nostrū esse.

¶ DVO sunt dicta. ¶ Primum est, quod eadem res ex pluribus causis deberi potest: sed eadem res ex pluribus causis nostra esse non potest. Et de vtroque dicto est tex. in l. iij. §. ex pluribus. de acq. poss.

¶ Et primum dictum limitatur dupliciter, secundū Pau. de Castr. in d. §. ex pluribus. post Bart. ibi primo quando causæ ex quibus res debetur, essent contraria: ¶ quia contraria stare non possunt in eodem subiecto. l. ij. §. fin. s. pro emp. in l. si ancillam. s. pro suo.

¶ Secundo limitatur si esset causa inualida: quia ex illa deberi non potest. l. cum res. C. de contrahen. empr. & est regula communis, quod non videtur in consideratione, quod nullum est. l. iij. a §. condemnatum. de re iudi. in l. non putabat. §. non quaeris. de contratab.

¶ Secundum dictum limitatur ¶ in pluribus causis^b diuerso tempore concurrentibus: secus si eodem tempore concurrant: vt not. Bart. in d. §. ex pluribus. in iij. opposi. per iura alleg. ibi in gl. in l. cum quis peculio. s. de solu. in l. si creditori. §. Marcellus. de leg. j. not. in l. in numerationibus. s. de solu.

¶ Et ratio videtur manifesta: quia si dominium acquisitum fuit ex vna causa, vltorius ex alia causa acquiri non potest: quia quod meum est, vltorius meum effici nō potest. §. sic itaque. instit. de actionib. §. si cui fundus. vers. sed si rem legatarij. instit. de leg. & no. in l. si rem meam. de verb. obl. & ratio ista cessare videtur, quando eodem tempore plures causæ acquisitionis concurrunt.

¶ Secundo regula in secundo dicto limitatur quādo res facta sit nostra pleno iure: aliàs secus videtur: vt dixi s. in regula, neque pignus.

A L. iij. vbi plura exempla per Doct. s. maximè Ias. in l. mora,

B Causis. Vide Socin. in tract. fallen. in regul. e. Ias. in §. sic itaque. hic alleg. vbi late post alios, & quæ posui in regula neque pignus, hic allegata.

ALIUD est uendere, aliud est uendenti consentire.

¶ ET ideo qui prohibetur manumittere, nō prohibet manumitti, ti consentire. l. ij. l. si pater. in fi. s. de manu. vindi. Et uendenti, nō autē cōsentiēti datur remediū. l. ij. C. de rescin. ven. vt no. Bal. ibi in q. xx.

¶ Et prohibitus alienare, non prohibetur alienanti cōsentire: vt not. p. 2 glo. & Bart. in l. cū pater. §. libertus. de leg. ij. vide quā dixi in c. ij. col. vij. ver. vigesimo nono casus. in fi. de iudi. & no. Bal. in rub. C. de pact. in fin. vbi inquit, qd aliud est contrahere, aliud est cōtrahenti consentire. vnde mulier quā prohibet cōtrahere, nō prohibetur cōtrahenti consentire.

¶ Limita nisi esset eadem ratio: quia tūc ille qui alie nare vel vendere prohibetur. prohibetur etiam consenti re: vt not. Bal. & Salic. in l. ij. C. si aduer. donat. vbi loquitur in statuto prohibente minorem alienare: nam etiam alteri alienanti, non poterit consentire: quia de facili fraus posset fieri. & ita ibi tenet cōtra Iac. But. & no. And. Sicul. in consi. xlj. col. vij. lib. iij. & idem And. Sicul. in ca. si quis presbyterorum. per illum tex. iuncto c. precedēti. de reb. eccle. & in c. peruenit. circa fi. de enp. & vend.

¶ Et facit alia regula quē j. habetur. in l. cū quis. in prin. j. eod. vbi dicitur, quōd qui potest alienare, potest etiam alienanti consentire. Et in ead. l. §. cum autem. dicitur, quōd qui donare non potest, pariter nec donanti consentire potest. & facit. j. quia sicut minor non potest alienare rem immobilem sine decreto, pariter alteri nō potest consentire: vt no. Bald. in l. illud. aliās in l. si pradium. C. quando decret. opus non est.

¶ Et concludendum est, quōd ille qui non potest contrahere, non potest etiam alteri facienti consentire, quando est eadem ratio. aliās secus: vt no. Bal. in l. fi. col. ij. in vers. collige ergo. C. de pact. & vide gl. in regulum quis possit. j. eod. & quā ibi dicit resoluuntur in eo quod dictum est, an sit eadem ratio.

In §. Refertur. Argumenta.

- 1 Actus à parte maiori factus, ad omnes est referendus.
- 2 Consensus omniū quando explicitē requiratur.
- 3 Consensus omnium in consuetudine non est.
- 4 Concorditer aduerbitum quid significat.

REFERTVR ad uniuersos quod publice fit per maiore partē.

¶ E A D E M regula habetur in l. quod maior. ff. ad municip. ibi: j. pro eo habetur, ac si omnes egerint. & sic hoc procedit per fictionem: vt notat Abb. in capitu. cum olim. in fina. de re iudica. & alibi etiam habetur quōd maior pars reputatur pro toto: vt not. Barto. in l. cum de lanionis. §. Sabinus. per illum tex. de fundo instru. in l. propter litē. vbi Bald. ff. de

excus. tut. in c. j. §. illum. de restit. spol. in vj.

¶ Et ratio istius regulæ videtur secundum glo. hic. quia negotia vniuersitatis nõ possent de facili expediri si omnes deberent consentire: vnde quamuis dicatur in aliquo actu de consensu omniũ: idẽ tamen esse videtur de consensu maioris partis. vt not. Bart. in l. quicumque. in fi. per illum tex. cum gl. C. de omni agr. deter. lib. xj. & no. Bal. in l. rescriptũ. in princ. per illum tex. §. de pact. Ista enim videtur interpretatio passiva, quæ etiam haberet locum in materia odiosa. vt not. in l. j. §. lex Falcidia. ff. ad l. Fal.

¶ Et hoc intelligitur nisi constaret de mente disponentis, 7 quod præcisẽ cõsensus omnium requireretur. & ita videtur procedere glo. not. quæ habetur in c. vbi periculum. §. idem quoque. in ver. singulis. de elect. in vj. & no. Bal. in c. non potest. de re iud. in princ. vbi inquit, q̃ maior pars attenditur, nisi expresse statutum sit, q̃ omnes debeant cõsentire: & illi de vniuersitate statuere pos-

unt, quod in aliquo actu omnium cõsensus præcisẽ requiratur: vt no. Abb. in c. constitutus. col. pen. in versic. ex

quo notabis. de appel. 7 Secus tamen esset in consuetudine quæ non valeret, q̃ omnes præcisẽ deberent consentire: quia vtilitas ecclesiæ sæpenumero impediretur cum homines faciliẽ dissentiant. ita sing. Abb. dicit in cap. j. in not. antepen. de his quæ fiunt à maio. par. cap.

¶ Sed aduertendum est, quia ratio Abb. ita videtur habere locum in statuto sicut in consuetudine: & tamen in statuto communiter doct. tenent valere statutum, vt s̃. dixi. Et ideo quantum ad hoc non videtur differentia inter statutum & consuetudinem. arg. l. de quibus. s̃. de legi.

¶ Sed probabiliter distingui potest, quod in aliquo vel in aliquibus casibus particularibus valeret statutum & consuetudo: sed generaliter derogando huic regulæ non valeret statutum & consuetudo. per rationem glo. hic. & Abb. in d. c. j. & dixi in c. cum omnes. de constit. in ij. leet.

¶ Et licet statutum à maiori parte videatur factum ab omnibus: non tamen dicitur factũ concorditer: quia verbum concorditer importat nemine discrepante: vt Abb. concludit contra Card. in c. non potest. de re iud. col. pen. versic. sed dubitari potest. vbi plura iura inducit. & idem tenet Card. in clem. ne Romani. in versic. eo ipso. in viij. q. de elect. per illum text. in ver. si hoc casui concorditer expedire videbitur. & ita declarat ibi text. de elect. dum

ibi

ibi dicitur. de electione facta in concordia. & ad idem est gl. in c. cupien-
tes. in §. ad hac. in versi. concordent. de elect. in vj. & ibi Dominic. col. ij.
cum simil. vt tradit Alex. in l. iurifgentium. §. hodie tamen. §. de pact.

¶ Et hoc intelligitur habita relatione ad singulos. Secus videtur si ver-
bum concorditer ad collegium seu vniuersitatem referatur: vt not. Bal.

distinguit in d. c. non potest. de re iudic. & etiam propter
subiectam ^a materiam verbum in plena concordia veri-
ficatur in maiori parte: vt no. Abb. in d. c. cum olim. in fi.
de re iudi. & de his plenius Feli. scribit in d. c. non potest.
col. penult.

¶ Et pro pleniori declaratione huius regulæ recurrendū
est ad ea quæ scripsi in c. cum omnes. de constit. & Mod.
tradunt in d. l. iurifgentium. §. hodie. §. de pact.

In §. Absurdum est. Argumenta.

1 Ius autoris si resolutum sit resoluitur ius acceptoris.

ABSURDUM est plus iuris habere eum cui legatus sit fun-
dus quam heredem, aut ipsum testatorem si uiueret.

¶ Ad idem tex. j. eod. in l. in omnibus. §. non debes melioris condi-
tionis esse quam autor meus à quo ius in me transit. ¶ Et ideo dicitur qd
resoluto iure autoris, etiam ius habentis causam ab eo resoluitur. l. lex
uocigali fundo. §. de pig. in c. j. §. rursus. quib. mod. feud. amitt. facit text.
in l. pig. pig. in l. debitor. in fi. §. de pig. act. & no. Alex. in consil. xj.
ponderatis his. de quibus. col. vij. versic. nec potuit. lib. iij.

¶ Et in consil. xxxviii. consideratis his. col. ij. versicu. alia ratione. lib. ij. &
Imo. in consil. viij. in casu præmissio. col. fin. Bal. in consil. cccxxij. Mafsi-
lus. lib. iij. aliàs est lib. j. cclxxj. idem Socin. in consil. lxxxv. viso compro-
missio. col. fin. in princ. Quod limitatur, vt per Bald. in c. j. in ix. notab. de
alien. feud. vbi limitat hoc duobus modis. & vide Alexā. in consil. clxxij.
aliàs clxxij. viso themate. col. ij. lib. ij.

In l. In iure ciuili. Argumenta.

1 Condicio quando pro impleta haberi debeat.

2 Condicio in ultimis voluntatibus & in contractibus quando pro impleta ha-
beat. & nu. 6.

3 Condicio verè impleri debet, si testator hoc voluit.

4 Citatio requisita in aliquo actu, quando consideranda.

5 Condicio an habeatur pro impleta, ab eo, cuius interest, impedita. & numer. 7.

REGVLA CXXI.

IN IURE ciuili receptius est quoties per eū, cuius interest con-
ditionem ¶ impleri, non fiet quominus impleatur, perinde haberi
ac si impleta cōditio fuisset: quod ad libertates & legata & ad hæ-
red

*redum institutiones perducitur: quibus exēplis stipu-
lationes quoq; cōmittuntur: cum per cōpromissorem
factum esset quo minus stipulator cōditioni pareret.*

¶ **C E A D E M** regula habetur in reg. cum stat per eū.

2 eod. tit. in vj. Et not. ¶ q̄ reg. habet locum in vltimis vo-
luntatibus & in contractibus, vt hic. & idem est in disposi-
tione statuti: nam ex forma statuti debetur salarium post
latam sententiam si non stat per iudicem: & ita si prote-
stetur salariū debetur: vt Rom. concludit in consi. lxxxv.

evidenter ostenditur. & idē Ro. in consi. ccccxxxij. in eo
in quo quaritur. col. fi. ver. quo ad tertiū. Et ad regulam
A hic concordat tex. in l. in iure ciuili. a de cond. & demon.
in l. Labeo scribit si mihi bibliothecam. in fi. de contrah.
emp. in l. sed ades. §. fi. in l. qui operas. §. loc. & in l. j. §. di-
uus. §. de extraord. cog. in l. j. C. de his quæ sub mod. & in
l. j. C. de inst. & substi. in l. executione. in fi. de verb. oblig.

¶ Et ista ratione si partes concordant, aduocato salarium
debetur: vt no. per gl. in c. statutum. §. assessorem. in verfi.
communiter. de rescrip. in vj. & idem Spec. in tit. de sala.
§. j. dixi in consi. lxx.

3 ¶ Et reg. ista limitatur, ¶ nisi testator voluisset verè cōdi-
tionem impleri: quia tunc non sufficit q̄ pro impleta ha-
beatur: vt no. Bald. in l. si pater. in ij. q. in fi. C. de inst. & subst. & idē Bar.
in l. vter ex fratribus. de cond. inst. in fi. & ad hoc facit text. in l. in condi-
tionibus. §. j. de cond. & demonst. vbi conditio regulatur à voluntate te-
statoris: & pariter idem esset dicendū in contrahentibus si ita cōuenirēt,
quia hic vltima voluntas & contractus à pari procedunt, per istum text.

¶ Secundo regula procedit quādo impeditur ab eo cuius interest. & hoc
intelligitur principaliter: sc̄cus si in consequentiam, secundum gl. & hic
sequuntur Imol. & Mod. in d. l. iure ciuili. de condi. & demon. & ad hoc

4 bene facit gloss. in d. l. de vnoquoque. in princ. de re iud. vbi creatio quæ
debet in aliquo actu fieri, solum consideratur in eo de cuius interesse
principaliter agitur. & no. Bart. in l. in diem. de aqua plu. arc. cum simi-
l. vt tradit Alex. in d. l. de vnoquoque. in princ. circa fin.

¶ In quo tamen aduertendū est, quia quantū ad validitatē aduocati est
ille citatus sit cuius principaliter interest. Sed quantū ad hoc q̄ præiu-
dicium inferatur illi qui in consequentiam habet interesse, videtur cita-
tio necessaria saltē per p̄clama: vt not. Bar. in l. si eo tēpore. C. de remis.
pig. cū fi. vt per Alex. in d. l. de vnoquoq;. & ideo in casu nostro videtur
q̄d sicut conditio pro impleta habetur quo ad illū de cuius interesse
principaliter agitur quando ipse impediuit conditionē: eadem ratione
vide

A In iure ci-
uili. vbi latē per
Imo. & Socin. &
in l. in testa. la
ij. eod. tit. & per
Doct. vbi Ias. in
ij. col. C. de inst.
& substi. & in l.
in executione.
§. fi. hic alle. per
Alexā. in consi. l.
cij. col. j. in j. vo-
lu. Dec. consilio
dxxxix. in fi.

videtur, quod conditio habeatur pro impleta, quando ille impediuit de cuius interesse agitur in consequentiam, quantum ad illud interesse quod in consequentia considerari potest, quia eadem ratio omnino videtur.

¶ Tertio regula intelligitur, quod quando impeditur directo ab eo cuius principaliter interest: secus si per indirectum: ut quia haeres impediuit lucrari seruū qui dando decem erat factus liber. l. iij. §. si quis seruū. §. de statu lib.

¶ Quarto limitatur, nisi natura conditionis sit talis quod impediri possit. exemplū secundū gl. hic, Promitto tibi decem, si me viceris. Si ergo resistā, & facto meo conditio impediatur, non habetur pro impleta. & idem tenet glo. in l. in executione. §. si. in fi. de ver. obl. & hoc intelligitur quando ludendo quis impeditur. Secus si quis recusaret ludere: quia tunc videtur stare per illum, & conditio habetur pro impleta. gl. in l. si gratuitam. §. fin. de praescrip. verb. in ver. victori. no. Bar. & Doct. in l. executione. §. si. de ver. obl. & facit quod no. Paul. de Ca. post Guli. de Cu. in l. al. lud. §. si cuius. de trib. vbi concludit, quod si ego & tu egimus, quod qui minus currit soluat decem. Si tu non vis currere, teneris ad decem, quia stat per te. & ad praedicta vide quae no. Bal. in l. j. in x. q. C. de inst. & subst.

¶ Quinto declaratur, quod conditio pro impleta habetur quantum ad hoc ut dispositio reddatur pura: non autem quod non teneatur soluere quod semel obtulit, quia tenetur soluere: aliās per vim exceptionis repellitur: ut not. Paul. de Cast. in d. l. iure civili. de condi. & demonstr. per text. in l. cui fundus. de cond. & demonstr. vbi etiam Paul. de Cast. in fin. post Bart. & alios ibi.

¶ Et hoc intelligitur, nisi dispositio perfectam habuisset executionem: quia tunc non cadit quod res per viam exceptionis retineri possit. l. fin. C. de condi. insert. vbi Bart. & latius insistent Moder. in d. l. iure civili. de cond. & demonstr.

¶ Sexto limita, ut per Alexā. in l. centesimis. §. si ita stipulatus. vbi Ias. in ij. not. de verb. oblig.

In l. Qua propter. Argumenta.

- 1 Necesitas ipsa legi non subiecta, legem facere dicitur.
- 2 Necesitas licitum facit quod aliās esset illicitum. & nu. j.
- 4 Mulieri non permittenda fornicatio aut adulterium necessitatis praetextu.
- 5 Mulier bannita occidi licite potest, adulterio autem violari non debet.

REGVLA CXXII.

QVAE propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi.

¶ SCRIPTVM est, quod necessitas non habet legem: sed ipsa legem facit. q. j. in c. remissionē. de cōse. de i. in c. sicut. in c. quāto. & de consue. in c. ij. de obser. i. c. li

quis propter necessitatem de furtis. & glo. ibi rationem diuersitatis adducit.

¶ Et ratio videtur: quia mediante furto, immediate prouidetur necessitati famis: non sic videtur in coitu illicito, quia ex illo fames non satiatur. & facit quod no. Bal. in l. si. C. si contra ius vel util. pub. vbi inquit, quod licet mulier bannita occidi possit tamen adulterari non potest: de cuius dicti veritate dixi in c. quæ in ecclesiarum. de constitu. col. vj.

In l. Cui ius est. Argumenta,

- 1 Donatio & venditio inter alienationis species numerantur.
- 2 Alienatio fieri etiam dicitur, si res in emphyteusim concedatur.
- 3 Emphyteuta rem emphyteuticam vendere non valens domino irrequisito, donare poterit.
- 4 Donatio prohibita dicitur, si venditio prohibeatur.

REGVLA CXXIII.

CVI ius est donandi, eidem & uendendi & concedendi ius est.

¶ NAM T donatio & venditio sunt species alienationis. c. nulli. de reb. eccle. non alienan. & plenior videtur alienatio quæ fit per donationem, quia illa absolute facta videtur, & nullam habet recompensationem, sicut in venditione contingit, vbi pretium venditori debetur: & ideo bene dicitur, quod ille qui habet potestatem donandi, & uendendi potestatem habere videtur: & pari ratione videtur habere potestatem concedendi rem, puta in emphyteusim. vt gl. hic dicit: quia etiam talis concessio alienatio dicitur. d. c. nulli.

¶ Et ista regula videtur procedere subsistente eadem ratione, declarando vt dixi: secus est stante diuersitate rationis, prout contingit in l. fin. C. de pr. ed. cur. lib. x. vbi conceditur ius donandi decurionibus, & tamen istis non datur facultas vendendi: quia facilius inducerentur ad vendendum, quam ad donandum: vt in d. l. si. habetur: no. per glo. & ista ratione emphyteuta licet non possit vendere domino irrequisito, donare tamen potest: no. per gl. & Doct. in l. si. in ver. vendere. de iure emphy. de quo Alex. cons. c. x. v. si narratus lib. ij.

¶ Sic etiam in l. si. prohibita venditione videtur prohibita donatio: vt no. per gl. in l. ij. C. de vsuca. pro tunc vbi Bar. & idem Bart. in l. voluntas. per illum text. C. de

fideic

fideicom. & hoc procedit quando est eadem ratio: secus si sit diuersa: vt no. Pau. de Cast. post Sali. in d. l. voluntas.

REGVLA CXXIII.

POBNALIA iudicia semel accepta, in heredes transmitti possunt.

¶ AD idem tex. in l. omnes pœnales. s. de act. & obli. in §. pœnales. instit. de perp. & tēp. act. cū si. si alleg. in gl.

REGVLA CXXV.

CVM quis possit alienare poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur: probandum erit nec si in donationis causa consenserit ratam eius uoluntatem habendam.

¶ DE ista regula dictum fuit s. in l. aliud est vendere.

REGVLA CXXVI.

QVI rem alienam defendit, nunquam locuplex habetur.

¶ DE ista reg. dictū fuit s. in reg. i eo. §. nemo alienę rei.

In l. Non videntur. Argumenta.

- 1 Dare, est dominium transferre, & accipientis facere.
- 2 Dare verbum, variis capitur modis.
- 3 Venditor generis, ad dandum tenetur.

REGVLA CXXVII.

NON videntur data quæ eo tempore quo dantur, accipientis non fiunt.

¶ **NOTA** ¶ dare, est dñium transferre, & colligi-

tur ista reg. in l. vbi autē. §. si. in fi. de verb. obli. in §. a sic itaq; insti. de act. quæ iura alle. sunt in gl. facit tex. in l. si. in prin. s. de condi. ob cau. & præcisē verbū dare, importat dñij translationē: vt dicitur in d. §. si. ibi. oīno. & ibi quoquo modo, adeo q; etiā ex uolūtate partiū hoc non alteratur: vt concludunt Alex. & Mod. cōtra gl. in d. §. si.

¶ q; tū verbū dare, improprie accipitur, ppter qualitātē personæ in qua trāslatio dñij nō pōt habere locū. l. Macius. de condi. & demō. l. si quis ita. §. pe. s. de sta. lib.

¶ Quandoque etiam improprie ponitur ex natura contractus: nam si vendo fundum, & promitto dare, intelligitur tradere, secundū glōf. hic per l. si stipulatus. s. de viuris quia qui vendit, non habet necesse fundum emptoris facere. l. si ita distrahatur. §. j. de contrahen. empt.

Z 2 & vend

A 6. Vbi videas late doct. ppx. maximē Ias. in iij. & iij. col.

A Possidet, Vbi latè Mod. & maximè Iaf. qui plures quæst. ponit in materia ista, & regulariter iudicis autoritas excusat à pœna: de quo Soci. in suo tract. fallen in reg. c. ij. fo. 30. & satis remissiue per addi. Dy. in reg. quod quis mandato. hic alleg.

B Excuset. Adde tamen q. autoritas iudicis non excusat, quin attètata pendente appellatione retrocentur. ita d. Phil. in consi. cc. incipien. in casu proposito, in prin.

C Ne soluat.

Excusabitur etiã à perituroy si teporis facta fuerit prorogatio: vt per dom.

Phil. c. de causis. de of. deleg. iij. col. in prin. & in c. pœterea. de appella.

col. j. in h. vers. successine. & c.

quid enim in compensatione.

Ioan. Fab. in 6. in bonæ fidei. in-

stit. de actio. tenet quod sic: de cuius veritate

ibi per Iaf. col. xij. in fi.

D Spoliatus. Vide eundem d.

Phil. in reg. factum à iudice.

7. eode. vbi declarat qualiter hoc intelligat.

& do. Iaf. in l. iuste possidet.

de acquir. poss. in prin. & eundem do. Phil. in c. cõsultationibus. de offic. deleg. in iij. not.

& in consi. exci. incipie. in causa quæ agitur.

col. v. in fine. & consil. cc. incip. in casu proposito. in prin.

& venditor solùm ad tradendum obligatur. l. j. §. de act. empt. l. ex empto. §. j. eo. tit. & hoc in venditore, secus est in emptore qui tenetur dare pretium. d. l. ex empto. §. j. ver. nummos autè. & ratio videtur: quia venditor in genere ad pretium tenetur. ¶ ideo Bar. ibi infert idem esse in venditore generis qui ad dandum tenetur. de quo aliter dixi in l. ij. in prin. in vltima conclusione. §. si cer. per.

In §. Qui iussu. Argumenta.

In §. Qui iussu. Argumenta.

Iussus iudicis excusat à dolo.

Iurās soluere certo tepore, excusat si per iudicè impediatur.

Spoliatus per iudicem, non restituitur.

Præceptum iudicis quando excuset facientem.

Iudicis præceptum non ligat extra iudicis officium.

QVI IUSSU IUDICIS ALIQUID FACIT, NON VIDETUR DOLO MALO FACERE: QUIA PARERE NECESSÉ HABET.

¶ NOT A ¶ q. qui facit iussu iudicis, excusatur à dolo, quia necessé habet facere, facit text. in l. iuste possidet a. de acqui. poss. & quod ibi Alex. post Pau. de Cast. & vide in reg. quod quis mandato. eo. tit. in vj. Ad idem q. iussus iudicis excuset b. est tex. in l. si quis id quod. §. doli. de iuris d. om. iud. vbi gl. in l. ait prator. §. j. in vers. quid tamen. de mino. vbi gl. plura iura concordantia adducit.

Ad idem text. in l. quanquam. in prin. vbi glo. §. de aqua plu. arc. & adde tex. no. in l. mulier. §. si. de lege commut.

& ibi est text. pro dicto Alber. in l. si quis id quod. col. ij. vbi inquit quod iussu iudicis ex causa iusta præcipientis ne soluam, non incurro pœnã ad quam eram obligatus, si non soluerem in termino: quia propter iussum iudicis sum excusatus. & est dictum Host. in tit. de iureiuran. §. quod species. vers. item iuramento dicentis, ¶ quod qui iurauit soluere in certo termino, si iudex præcipiat illi ne soluat c. excusatur. & idem Archid. in c. dicit. xiiij. q. v. c. cum sumi. vt tradit Felin. in c. constitutus. de rescript. vide allegata. ¶ Et adde, quod spoliatus d à iudice nõ restituitur: vt dixi in consi. cxxv. Felin. in c. dilectus. de rescript.

¶ Et ista regula secundum glo. hic intelligitur quando

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præ

præceptum fuit iustum, vel in dubio. Secus si cōstaret in
 A iustitia: quia illi non esset parendum, sed resisti posset:
 vt no. Bar. per illum tex. in l. prohibitum. C. de iure fisci.
 lib. x. & no. Io. And. post Hosti. in c. significamus. de con-
 fli. cum sim. & Fel. tradit in d. c. constitutus. & adde quod
 not. Bar. in l. iustè. de acqui. pos. in prin. vbi limitat illum
 tex. quando iudex procedit seruato ordine iuris: aliàs se-
 cus. per l. meminerint. C. vnde vi. de quo ibi plura dixi
 quæ hic inferri possunt. & in d. confli. cxxv.

¶ Secundo regula limitatur non procedere quādo iu-
 dex extra officium eius procedit. secundum gloss. hic fa-
 ciunt dicta in c. dilectus. per Felin. & ad hoc est regula. j.
 eod. factum à iudice. vbi videbimus. & vide Pau. de Cast.
 in l. vt vim. de iusti. & iure.

REGVLA CXXVIII.

CAPIENDA occasio est, quæ præbet beni-
 gnus responsum.

DE hoc s̄. dictum est in reg. semper in dubiis. s̄. eo.

QVOD factum est: cum in obscuro sit, affectione
 ex cuiusque capit interpretationem.

DE hoc s̄. in regu. in obscuris. & in regula semper.
 nam ista secundum illam intelligitur.

In l. Is damnus dat. Argumenta.

- 1 Facere dicitur is ipse, qui etiam per alium facit. & nu. 5.
- 2 Mandans grauius peccat, quam mandatarius, qui aliàs non erat facturus.
- 3 Poena statuti punietis maleficium, extenditur ad mandantem.
- 4 Mandans quando verò facere dicitur.
- 6 Statutum loquens de faciente non semper habet locum in mandante.
- 7 Accusans homicidium an succumbat, si probetur mandatum.

REGVLA CXXIX.

IS DAMNVM dat, qui iubet damnus dare.

- 3 EXEMPLIFICA istā reg. vt per Dyn. b in reg.
- 1 qui per aliū. de reg. iur. in vj. ad idē text. in l. j. §. de ieci-
 se. de vi & vi arm. vbi dicitur, q̄ par ū refert suis manibus
 deiciat, an per alium. ad idē tex. in l. non ideo minus.
 C. de accus. cum sim. alleg. ibi in glo. ad idē tex. in c. eū ad
 sedē. de resti. spol. in c. muliere. de sent. excō. in l. nō solū.
 §. si mādato. s̄. de iniur. & no. text. qui dicit, dat damnus.

3 Dyn. vbi fa-
 tis remissiuè
 per eus addit.
 in apostilla su-
 per litera b.

& sic denotat veritatem: & hoc expresse dicit tex. in c. mulieres. ibi, cum is verbum committat delictum, cuius autoritate vel mandato delictum committitur probatur.

¶ Et ista conclusio videtur procedere quantum ad effectum iuris quo ad poenam: quia mandans plus deliquit, quam mandatarius qui non erat aliis facturus: & sic ipse deliquit, & fecit alium delinquere, quod est gravius ut per glo. in l. Athletas. §. Pomponius. in verbo, in seruitute. de his qui not. infra. & no. per glo. si. in c. gaudemus. de diuor. ideo eadem poena punitur. d. l. non solum. §. si mandato. & in l. aut qui aliter. in si. quod vi aut clam. quod in cle. j. de poenis.

¶ Et hoc videtur etiam habere locum in statuto: ut no. Bar. in l. quemadmodum. C. de agri. & censu. lib. x. ubi inquit, quod poena statuti punientis facientem maleficium, habet locum in mandante. & de hoc late tradit Barth. Veronen. in consil. xxxiii. si nunquam magnifice. i. vlt. dub. ebar. si.

¶ Et ista conclusio videtur procedere quando statutum loquitur in rem: ut quia dicit, pro homicidio vel pro furto sit talis poena: quia tunc etiam comprehenditur qui mandauit. d. l. aut qui aliter. §. si. & ibi Bar. per illum tex. & idem Bart. in l. hac verba. §. de adul. Abb. in d. c. mulieres. de senten. excom. Corn. in consil. cccxlix. licet videtur. lib. j. Cor. in consil. lxxix. plura seriose. lib. iij.

A Homicidio, an valeat statutum imponens poenam pecuniarum pro furto vel homicidio, vide Hosti. & Abba. qui tenent quod non. in c. ij. de delict. pue. ubi fati remissa per addit. sup. ver. irrationabilis.

¶ Similiter videtur procedere quando mandatarius cogitur exequi mandatum: quia tunc mandans dicitur vere facere: ut no. Barto. in l. sed si vult. §. feruus. de iniur. col. ij. per lita autem. §. gessisse. de admini. tu. ubi infert ad qd. de procuratore quam refert Ang. Arct. in tract. malefici. in verb. Sempronium mandatore. q. xliij. Abb. in d. c. mulieres. col. pen. ¶ Sed extra dictos casus, qui facit per alium, non dicitur proprie facere: ut Bar. concludit in d. §. feruus. & no. Dy. in regu. qui per alium. in si. Bald. in l. j. col. ij. in ver. in mandante etiam. C. de ser. fug. cum sim. ut tradit Alex. in consil. lxxv. visa quadam constitutione. col. ij. lib. iij. ubi infert, quod statutum quod loquitur de faciente, non habet locum in mandante. & not. Bal. in l. non ideo minus. col. v.

¶ Sic etiam si quis accuset aliquem fecisse homicidium, & probaret de mandato, succumberet: ut no. Io. Mon. in regu. qui per alium. & sequitur Bal. in c. j. §. iniuria. col. si. ver. pone. accuso te. de pac. iur. fir.

¶ Et si quis sit inquisitus de mandato, & de castigatione probetur, succumbit: ut no. Bal. in l. hac verba. per illum text. de his qui not. infra. Alex. in consil. cxxvij. quoniam abunde. lib. iij. & concordat ista regula. j. eo. l. quod iussu.

In §.

§. QVOD PENDET.
In §. Eius verò. Argumenta.

359

- 1 Mandatarius quo casu possit excusari.
- 2 Filius vel seruus quo casu excusetur per mandatum patris vel domini.
- 3 Iustus minuit pœnam, etiam in grauioribus.

E I V S uerò *nulla culpa est, cui parere necesse sit.*

- 1 **Q U E X** hoc potest exēplificari † in eo potenti qui mihi mandauit quòd occidam Titium, aliàs quòd me interficeret: nam ego ero excusatus a, quia aliter vitam meam saluare non possum, ita Bald. in c. j. in iniuria. col. si. ver. si. sed pone. de pact. iur. firm. vbi alleg. Petr. ibi. & Cyn. in l. scientiam. §. qui cum aliter. ad leg. Aquil. & ad hoc videtur gloss. in l. si familia. in verbo. poterit. in si. ff. si famul. furt. fecit. dic. & quòd propter necessitatem quis excusetur. facit text. in l. Caesar. de publi. cum simil. vt tradit Felin. in c. ij. in fin. de constitut.

- 2 Sed extra necessitatem nō excusatur † etiam filius vel seruus qui obediret patri vel domino in illicitis grauioribus. l. seruus. de acti. & oblig. l. si. in si. de bonis damnat. facit text. in l. ea quæ. j. cod. Secus est in leuioribus, in quibus iustus patris excusaret. l. liberorum. §. final. de his qui notantur. & facit text. in d. l. seruus non in omnibus. † & in grauioribus licet non excusetur, vt dictum est, tamen pœna minuitur propter iustum seu mandatum. l. seruus. C. ad leg. Iuliam. de vi publica.

In §. Quod pendet. Argumenta.

- 1 Dispositio conditionalis suspenditur ante euentu conditionis.
- 2 Venditio pura dicitur, quæ sit de presenti, licet sub conditione possit resolui.

Q V O D pendet, non est pro eo quasi sit.

- 1 **Q U I S T A** conclusio verificatur in qualibet dispositione conditionalis: † quia ante euentum conditionis, dispositio suspenditur. & non habet locum: vt glo. hic dicit.

- 2 **E O D E M** modo exemplificari potest in re quæ in futurum resolui possit, quia de presenti dicitur certa b: illa alteratio quæ fieri potest, non est pro eo quasi sit: sed potius quasi non sit. l. secunda. & quòd ibi gloss. ff. in diem addictio. vbi † venditio de presenti dicitur pura, licet resolui possit sub conditione. & facit text. in l. hæc venditio. §. final. de contrahend. emptio. & quòd notat. tradit Bartol. in l. Iulianus. in fin. de conditio. in debet. vbi con-

Z 4 cludit,

▲ Executio. Sequitur Ang. Ia. d. l. Iulianus. in fi. Pau. in l. sufficit. de condit. indebiti. Sed male dicunt, & in contrarium est veritas, quia decretum reuisionis tendit directio ad suspensionem de presenti omnium repraesentiarum. patet ibi, reuideri. & ibi, ut quae erunt legitime approbentur. q. decretum reuisionis & approbationis vel reprobationis non est conditionale, nec in diem, sed purum. Ergo dictarum repraesentiarum concessio est de presenti a tem

pore dicti decreti reuisionis & non conditionalis. *litem in suspensio.* Totalis autem cassatio vel approbatio pendet & conditionalis est. & sic concessio de presenti suspensa

nullo modo potest exequi, etiam si offeratur cautio. Secus si sequens dispositio non tenderet ad suspendendum de presenti: sed esset merè conditionalis, ut si debitori meo dem, vel legem liberationem, sub conditione si fiat consul, quia tunc interim manet obligatio pura & potest exequi data tamen conditione. & est materia legitima, pecunia. s. si certa. & ibi ad Dec. d. xi. C. M.

▲ Iudice. Idem dicitur in reg. ea quae sunt a iudice. isto titu. lib. vi. vbi videas Dynum & Docto.

cludit, quod si repraesentia omnes debeant reuideri, & quae debeant approbari, approbentur vel reprobentur: interim tamen executio non impeditur. & in simili casu idem Bar. in l. iudex postquam. circa fi. de re iud. & quod no. Bar. in l. publica. §. si. in j. not. s. de pos. vbi inquit, quod verba illa plus vel minus, nihil operantur, nisi aliud probetur. & idem Bal. in rub. C. de positi. in vj. q.

IN I. Nemo ideo. Argumenta.

- 1 Soluere non est melius, quam solum repetere.
- 2 Liberare potest quis alium pro eodem soluendo.

REGVLA CXXX.

NEMO ideo obligatur quia receptorus est ab alio quod praestiterit.

¶ ET eadem regula habetur in l. supra iter. §. apud ferocem. de aqua plu. arcen. alleg. in gloss. melius est enim non soluere, quam solum repetere. arg. l. fi. C. in quib. cau. in integ. restit. non sit neces. & in l. j. C. quando liceat vniciq; sine iud. se vindic. Et hoc patet etiam ex eo quod quis soluendo pro alio, liberat illum, & contra illum actionem habet. l. soluendo. & l. cum pecuniam. s. de negot. & tamen nullus pro alio soluere cogitur.

¶ Et regula ista videtur generaliter procedere: quia in contrariis. & limitationibus positis in gloss. alia causa agendi praecedebat ut no. Bar. & Doct. in d. §. apud ferocem.

In I. Factum a iudice. Argumenta.

- 1 Iudici officium excedenti impune non paretur.
- 2 Iudex non praesumitur, qui extra iudicialiter procedit.
- 3 Iudex quis non dicitur, qui facit quae ad iudicis officium non pertinent.

REGVLA CXXXI.

FACTVM a iudice quod ad eius officium non pertinet, ratum non est.

¶ NAM quando iudex officium eius excedit, videtur ut priuatus, & illi non est parendum: ut no. per glo. s. in l. non videtur. §. qui iussu. Et quando iudex procedit absque

ba etiam impro priè accipiuntur. l. si tibi. vbi Bart. s. si cert. pet. & in l. stipulatio ista. §. hi qui. in prin. de verb. obligat. ¶ verba enim quæ in proprio significatu operari non possunt, ad improprium intellectum trahuntur: vt dicit Ang. in l. si cum. ante. C. de dona. ante nup. in l. si tam angust. per illum tex. s. de seruit. cum sim. quæ nota sunt, vt dixi in d. l. si tibi.

¶ Et nota quod ista præsumptio validitatis actus potentior est, & præualet à aliis præsumptionibus. ita probatur hic, vt primum dictum, quod fiat interpretatio contra venditorem, in dubio limitatur à secundo dicto, dūmodo res valeat, & ad hoc facit, ¶ quia licet princeps nō præsumatur vt plenitudine potestatis: vt not. Innoc. in cap. innotuit. de elect. tamen aliter actus non valerent, præsumitur vt plenitudine potestatis ad hoc vt actus valeat, vt not. Paul. de Cast. in l. ex imperfecto. C. de testamen. & in consil. cxxx. in facto præsentis. Alex. in l. quanquam. C. de testam. mil.

¶ Similiter ¶ licet præsumatur præcessisse actus qui est prior in ordine literæ: vt not. Bart. in j. constit. G. col. fin. hoc non habet locum quando actus redderetur nullus: quia ad hoc vt actus valeat, præsumitur præcessisse actus qui in ordine literæ posterior est: vt not. Bal. in l. cum in testamento. §. hæc verba s. de heredi. institu. vbi inquit, quod si in instrumento dicatur, quod pater donauit filio, & quod illum emancipauit, non attendo ordine literæ, præsumitur quod emancipatio prius facta fuerit, & sequitur. Inno. post Ang. in d. §. hæc verba Alex. in l. ij. §. prius de vulg. in l. innotuit. in prin. s. sol. mat. in l. cum proponas. C. de codicillis. in consil. cxxxj. lecto. col. iij. lib. iij. & in consil. cxj. super eo dubio. col. ij. lib. v.

¶ Similiter licet constituatur differentia, an præcedat nomen proprium vel appellatiuum, & consideratur ut ad nomen quod præcedit. l. si seruus communis ita stipuletur in fine, & ibi Bartol. de stipula. seruo. hoc non habet locum si actus redderetur nullus: quia in dubio debet iudicari quod illud nomen contemplatum sit, quod facit valere inpositio nem argumen. l. quoties de rebus dub. cum similib. supra allegatis. in Barto. in dicta l. si communis. columna secunda, & in l. si vnus. §. seruus. s. de pact. Alexand. in l. j. in fi. de liber. præter. & dixi in cap. quoniam Abbas. de offic. deleg. & ad idem facit: ¶ quia licet aliàs deberet relatio fieri, non habet locum quando ex tali relatione actus destrueretur: vt not. Barto. post gl. in l. cum vulgari. de dote prælegata. Barto. & Doctores in l. talis scriptura. de legat. j. cum simili. vt dixi in cap. ij. requiris. de appellat. & sic ampliando regulam stat conclusio, quod ista præsumptio quod

quòd in dubio actus præsumitur validus, superat alias præsumptiones.

¶ Et prædicta regula videtur procedere, quando verba conueniunt, & aliquo modo adaptari possunt ad actum qui valet: aliàs secus. ita istam regulam limitat Aret. in l. à Titio. col. fin. de ver. obl. vbi ad hoc allegat tex. in l. tutores. §. j. s. de admi. tut. ¶ vbi si pater dedit curatorem in testamento filio impuberi, datio non valet. & Bar. ibi rationem adducit.

¶ Nec obstat quòd saltem largo modo sub nomine curatoris comprehendatur tutor: vt no. per glos. in authent. vt qui se res minorum obli. hab. perhib. in princ. in vers. ad curatorē. quia illud procedit in dispositione legis per viam extensionis: secus in dispositione hominis. d. l. tutores. §. j. & ad idem facit text. in l. verbis ciuilibus. de vulg. & pupil. ¶ vbi substitutio facta verbis directis à pagano post pubertatem, non valet. & non trahitur ad fideicommissum: quia testator noluit secūdum proprietatem verborum: & sic in dubio nō receditur à proprietate verborum. l. non aliter. in princ. de leg. iij. l. j. §. is qui nauem. ver. in re igitur dubia. §. de exerc. & non obstant allega. §. quòd vt actus valeat, verba etiam improprie accipiuntur: quia illa procedunt quādo apparet de mente. a secus videtur in dubio. Et secundum istam limitationē restringitur quòd supradictum est, quòd potentior est illa præsumptio quæ facit actū valere: nam hoc intelligitur seruata verborum proprietate: quia ex proprietate verborum voluntas b disponentis arguitur. d. l. non aliter.

¶ Et videmus ¶ quòd etiam in materia pœnali fit extensio secundum verborum proprietatem. l. cum lege. §. de testa. vbi Are. quia videtur constare de mente illud quòd ex verborum proprietate colligitur.

¶ Secundo regula intelligitur, quòd actus valeat in dubio eo modo quo agitur: non autem fit interpretatio vt valeat eo modo quo valere potest, quia de illo modo cogitatum non fuit. Et habet locum quòd dicitur: quòd potui, nolui: quòd volui adimplere, nequiu. l. multum interest. C. si quis alteri vel sibi. & in c. cum super. de officio delega.

¶ ¶ Et ideo illa clausula, quòd valeat eo modo quo potest, nisi apposta sit, non intelligitur: vt no. Ange. in consilio ccxc. noua testandi seu relinquendi forma. circa fin. hoc tamen

tamen videtur altiore indagine postulare, quia in effectu pendet ab illo articulo, si non valet quod ago ut ago,

A an valeat ut valere possit, de quo dixi ^a in d.c. cum super.

15 ¶ Tercio regula limitatur procedere, ¶ quando in actu concurrunt requisita ad validitatem actus, aliàs secus. vñ de promissio facta sine causa, nō valet. l. ij. §. circa. de do. exceptio. ita dicit Imol. in l. à Titio. col. penult. de verb. oblig. in versu. nec obstat, si dicatur. Et huius limitationis ratio manifesta videtur, quia actus valere nō potest non concurrentibus requisitis: & ita non sumus in dubio, prout regula loquitur, sed in casu claro in quo constat actum non valere.

16 ¶ Quarto limitatur non habere locum, ¶ quando contra promissorem posset interpretatio fieri quæ esset illi multum onerosa: quia tunc potius stipulatio debet inutilis iudicari: ut not. Fulgo. per illum tex. in l. iij. §. si quis infulam. de eo quod cert. loc. & ad hoc etiam facit tex. in l. quod in rerū. §. j. b. de lega. j. vbi potius inutile legatum redditur, quàm q̄ testator videatur gravare heredem de redimendo ius finitum per mortem testatoris. ad idem tex. in l. vxor patruī. C. de lega. in l. si domus. §. si. de lega. j. & in l. dotalem. §. de testa. mili.

17 ¶ Quinto regula videtur procedere in vno actu. ¶ Secus est in duobus: quia in dubio nō debet interpretatio fieri quod vterque actus valeat. l. si quis ante. de acquir. possess. vbi si quis conducit, & postea rem precario roget, vel econtra, vnus actus valet. & tamen vterque valere potuisset, intelligendo quod ex precario non transferatur possessio. & ita Ias. dicit in dicta l. si quis ante. col. iij. in quarto notab.

¶ Sed certè ratio quæ est in vno actu, ut præsumatur pro validitate actus, etiam militat in duobus. Non obstat. text. in d. l. si quis ante. quia de natura precarij est, quod possessio transferatur. l. certo. §. j. s. de precar. & ideo vbi simpliciter dicitur, de precario, secundum eius naturam intelligitur quod possessio transferatur. Ex quo resultat q̄ vterque actus valere non potest. & sic sumus in casu claro, quod vterque actus valere non potest.

18 ¶ Sexto & ultimo regula non habet locum quando ex validitate actus offenderetur voluntas testatoris, ut not. Pau. de Cast. & Alex. in l. verbis ciuilibus. per illum text. ibi, ne fiat contra voluntatem. de vulg. & pup.

A Dixi. Et Bar. & post eū Ias. in l. j. si quis ita. col. viij. versic. expedita doctrina. de ver. obli. vbi ponit regulam v. limitationibus.

a §. j. Vbi videat Ias.

▲ Fructus hoc verum, quando sit restitutio ex debito seu per vim iustitia: secus si per viā gratiā. vt late Fortun. Gar. l. Gallus. §. & qd si tantum. colū. xcvij. C.M.

▫ Quid si tantum. Vbi videat Inf. col. xij. ver. vnum tamen diligenter, &c. vbi dicit, qd restitutus ad bona nullo casu de mino recuperat fructus perceptos ex bonis etiā nō alienatis, siue à quocunque alio. & hanc etiā dicit communem opi. finaliter tamen dicit, qd in consulēdo & iudicando nō recederet ab opi. quam tenet do. Philo. & Nellus in tract. Banni. hic alleg. hanc etiā tenet subtilis do. meus dominus Carol. Ruin. in rep. d. §. & quid si tantum. colū. lxxij. vers. si habet etiā Alex. hic: & To. Crotus de Mon. teserrato. in rep. d. §. colum.

IN condemnatione personarum quæ in id quod facere possunt, damnantur: non totum quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est ne egeant.

¶ DE ista regula dictum est s. l. diuus. in fin.

In §. Cum verbum. Argumenta.

- 1 Restitutio tantum reddit, quantum læsio abstulit.
- 2 Restitutus quos recuperet fructus, & quos non.
- 3 Restitutio qualiter omnia in statum pristinum reponere intelligatur.

CV M uerbum restitutus in lege inuenitur: & si non specialiter de fructibus additum est, tamen fructus sunt restituendi.

¶ E T dicit Bar. in l. fin. col. iij. C. de sen. pas. qd si semper restitutio tantum restituit, quantum id aduersus quod restitutio petitur: abstulit. per illū tex. & no. Abb. in c. venerabili. in prin. de off. deleg. quod nō dicitur quis restitutus nisi consequatur plenā restitutionē. & est text. in l. videamus. la ij. §. in Fauiana. in ver. nam prator. de vsur. vbi dicitur, qd uerbum restitutus plenā habet restitutionē vt etiā fructus restituantur. cum simil. alleg. in gl. hic. & ad idem tex. in l. cum prator. de ver. sig. no. per gl. in c. quāuis. de rescrip. in gloss. magna in prin. & in l. Attilicianus. in gl. si. de serui. rustic. prad. in c. j. de restit. in integr. in xj. in verb. beneficium. quæ allegat bonum tex. in l. qd si minor. §. restitutio. de mino. & tradit Ant. de Bu. consil. xix. quia hic agitur. col. j. And. Sicul. in consil. ix. col. pen. lib. j. Ang. consil. cclxxxvij. viso themate. col. iij.

¶ Et per istum text. dum loquitur de fructibus, & in d. l. videamus. §. in Fauiana. videtur confundi vna communis conclusio, quæ habet, quod restitutus nunquam videtur recuperare fructus bonorum perceptos à fisco, in bonis etiā non alienatis. vt not. Angel. in l. Gallus. §. & quid si tantum. col. fin. de lib. & posth. per tex. authen. idem est de Nestorianis. C. de here. & idem Ang. dicit. authent. de har. & Falcid. in princ. col. ij. versic. item nec ratione fructuum. & idem concludit Bal. in c. domino guerram. col. pen. ver. sed ego quaro. in tit. hic finitur lex Corad. cum simil. vt tradit Alexand. in d. §. & quid si tantum. colum. antepe

ante penult. ver sicul. prædictis adde.

¶ Certe ista conclusio videtur contra istum tex. & contra iura præalleg. q̄ ita tenet Nellus in tract. bannitorum. in vij. q. in prima parte tertij temporis. & respondet ad tex. in d. authent. idem est. Primo, quod non loquitur in restitutione. Sed hoc falsum, vt patet ibi, resitutuenda quidem. Secundo respondet, & melius, q̄ loquitur in dispositione limitatiua, & non larga & simplici: quasi dicat, loquitur in restitutione limitata absque fructibus: quia ita disponitur ibi vltorius procedendo, & videtur speciale in illo casu contra illos qui à fide recesserunt.

¶ Et quod dictum de restitutione quæ reponit omnia in pristinum statum, limitatur non habere locum in præiudicium tertij. c. quâuis. de rescript. in vj. not. per glo. in d. l. Gallus. §. & quid si tantum. de lib. & posth. de quo ibi Alexan. in char. h. & Fel. in c. inter quatuor. col. pe. & fin. de maio. & obed.

In §. Vnicuique mora. Argumenta.

- 1 Mora sua cuique est nociua.
- 2 Mora vnius ex reis promittendi, non nocet alteri.
- 3 Mora principalis nocet fideiussori. & nu. 5. & 6.
- 4 Mora filij, in actione de peculio nocet patri.

VNICVIQVE sua mora nocet, quod et in duobus reis promittendi obseruatur.

¶ SIC ergo vniciue mora sua sibi nocet, & non alteri: hoc etiam habet locum in duobus reis promittendi: quia mora vnius alteri nō nocet. l. mora. §. fin. de vsur. & hoc intelligitur nisi essent socij. l. pe. §. de duo. reis. & no. per glo. hic. & tradit Bart. in l. ex duobus. in xj. q. de duobus reis. Sed ista solutio diuinat: quia in d. l. pe. de socio nihil dicitur, vt Are. ibi dicit. & vltorius facit, quia tex. ibi loquitur in duobus reis promittendi, ergo non videtur loqui in sociis, quia tunc vti socius alter pro alio esset obligatus. & non reus pro reo de quo text. ibi loquitur. ¶ & ideo dicendum est, quod mora vnius ex reis promittendi, non nocet alteri, vt hic. Secus est in alio facto affirmatiuo, prout loquitur text. in d. l. pe. Et glo. ibi ita secū dum Placen. distinguit, & bene. Non ob. quod glo. ibi in contrarium adducit. l. fi. C. de duo. reis. quia loquitur quo ad interrumpēdā præscriptionē, & non habet locum quo ad alios effectus mora: vt Barto. distinguit in d. l. ex duobus. in xj. questio. Et sic regula ista indistincte procedit, q̄

xxxix. ver. quar to limita. de qua videas Fran. de Cur. in cōs. l. inci. memoriæ recolende. col. antep. vers. ex quibus oibus. & c. vsique in fi. consilij. H. C.

A Facto. Idem Bart. Alex. in l. iij. §. Cato. & ibi Iaso. nu. 33. & ibi Lāc. Galiau. eius discipulus, colum. xv. vers. tertia sit conclusio. Bascolet. in arbo. diuid. & indiuid. char. 27. Sed omnes errant dicendum quod nō est differentia an sint socij vel nō, nec inter facere vel non facere. sed quod tam mora, quàm factū vnius alij nocet ad conseruandam vel purificandam obligationem, non autem ad agendum in vim solius moræ vel delicti, vt plenius dixi in nouis intellect. C. M.

mora

A Nocet. Item mora tutoris nocet pupillo. l. si ex legati cau. fa. de ver. obl. quod intellige quo ad periculum interitus spe ciei debitz, secundū doct. ibi.

mora vnius alteri non nocet etiam in reis promittendi. ¶ Fallit in fideiussore, † cui mora principalis nocet. a l. 3 mora. de verb. oblig. & hoc intelligitur in fideiussore dato ante moram vel post moram. gl. in l. quoties in diem. de verb. oblig. no. Bart. in l. vinum. circa j. col. s. si certum pet. & Alex. in d. l. quoties in fin.

¶ Sic etiā † mora filij nocet patri in actione de peculio. 4 l. cum filius. de verb. oblig. Et quod dictum est de fideiussore, verum est quo ad perpetuandam obligationem. prout iura supradicta loquuntur. † Secus est quo ad au- 5 gendum obligationem: quia mora principalis nō auget obligationem fideiussoris. l. j. & ibi no. s. de in litem iur. no. per gl. in l. siue in duplū. s. qui fatisd. cog. & facit text. in l. si. s. de fideiuss. & tradit Rom. in consi. cclxx. pro de- 6 cisione. in fin. & hoc intelligitur, nisi † fideiussor in om- nem casum se obligaret. l. quæro. vbi Bart. s. loc.

In §. Dolo facit. Argumenta.

- 1 Dolo sus dicitur, qui petit quod restituere tenetur,
- 2 Restitutio cum debet incontinenti fieri, in dolo est qui petit,
- 3 Exceptio, dolo facit, an possit in possessorij opponi.

Dolo facit qui petit quod restitutus est.

¶ E A D E M regula habetur in regula, dolo facit. in vj. vbi glo. ponit exemplum in vsurario. ad idem tex. in l. dolo facit. de excep. dol. vbi eum declarat.

¶ Et reg. procedit, † si restitutio debet fieri ei à quo petitur: secus si alij. l. si socer. §. Lucius. s. sol. mat. vbi Barto. not. per gloss. hic. & in d. regu. dolo facit.

¶ Et hoc intelligitur, nisi ille alius deberet restituere petenti: quia tunc regula etiam procedit. l. si donaturus. §. j. vbi Bar. per illum tex. de cond. ob. cau. Item regula intelligitur † quando restitutio debet fieri incontinenti: secus 1 si ex intervallo. l. fin. versic. idem quæsiit. s. vt leg. no. vbi Bart. Rom. consil. ccij. pro discutienda. col. pen. & latius tradit Bar. in d. l. si socer. §. Lucius. vbi latius insistit. Item regula non procedit † in possessorij: vt not. per gl. hic. & 3 in d. regu. dolo facit. & facit tex. in l. j. §. rediguntur. ff. quorum legat. & tradit Paul. de Castr. in d. §. Lucius. post Bart. vide conclusiones octo quas in materia istius regule tradit Ang. Aret. inst. de excep. char. pen. versic. quæro an & quando potest opponi illa exceptio, dolo facit. & c. In l.

L. QUI POTEST.
In l. Qui potest. Argumenta.

369

- 1 Impeditus non dicitur, qui impedimentum remouere potest.
- 2 Institutus sub potestatiua conditione, non potest repudiare.
- 3 Impeditus excusatur, qui impedimentum tollere non potuit.

REGVLA CXXXIIII.

QVI potest facere ut possit conditioni parere,
iam posse uidetur^a.

¶ V L T R A gl. exemplificari potest in c. fi. de elect. vbi tempus statutū à iure ad eligendum, currit illis qui prohibiti erant eligere absq; licentia superioris, quia in mora fuerūt non petendo licentiam quam de facili impetrare potuissent. & rationē ibi Abb. adducit per istam regu. qui potest. Et idē no. Bar. per illū text. in l. sed & si per pratorē. §. j. ver. sed nec ad eos. s. ex qui. cau. ma. ¶ dicens, q̄ non dicitur impeditus ille qui de facili potest remouere impedimentum. & idem Bal. per illum tex. in l. quibus diebus. in prin. de condi. & demon. vbi vide Pau. de Cast. vbi etiā alleg. text. in l. iij. §. quid ergo. s. de contrar. iud. tut. vbi Bal. alleg. concord. tex. in d. c. fi. de elect.

¶ Et regula ista videtur habere locū quando astringitur ad aliquid faciendū, prout loquitur tex. in d. c. fi. de elec. aliās si nō astringitur, secus videtur: & ita videtur procedere limitatio gl. per l. is qui hæres §. j. de acqui. har. vbi ¶ institutus sub conditione potestatiua non potest repudiare: quia ante implementum conditionis non dicitur delata: poterat tamen facere quod fuisset delata, quia in potestate sua erat conditionem implere: & tamen talis potestas ibi non consideratur, quia non erat astrictus ad actum de quo ibi agitur, cum actus esset voluntatis, vel ibi agitur de implemento conditionis in potentia, pro actu accipitur. l. iij. §. sed & si sic. de sta. lib.

¶ Secūdo regula intelligitur q̄n impedimentū de facili remoueri potest, prout iura supra alleg. loquūtur. Secus ¶ si esset difficile remouere impedimentū: quia tunc excusatur si fecit q̄ potuit. l. qui cōmeatus. & quod ibi Bar. de re mili. & quia reputatur impossibile, q̄ cū maxima difficultate fieri potest. l. apud Iulianum. §. fi. de leg. j.

In §. Quod quis. Argumenta.

- 1 Repudiare potest, qui acquirere.
- 2 Hæreditas repudiari non potest conditione pendente.
- 3 Repudiare non statim poterit, qui adire potuit.

Aa QVOD

QVOD quis, si uelit, habere nō potest: id repudiare nō potest.

¶ ET econtrā. ¶ is potest repudiare, qui etiam acquirere potest. l. is potest. de acqui. hare. repudiatio enim est quādā priuatio quæ præsupponit habitum. l. manumissionem. s. de iusti. & iur. c. ad dissoluendum. de despon. impu. & ideo qui non potest adire, non videtur nolle adire. l. nolle adire. de acqui. hare. & facit s. eo. in reg. eius est uelle. & quæ ibi dicta sunt. Et ¶ ideo pendente conditione hæreditas repudiari non potest. l. is qui hæres. §. j. de acqui. hare. & idem in legato cōditionali: quia ante cōditionem repudiari non potest. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. de leg. ij. Et cum talis repudiatio sit nulla, nō impedit quominus postea purificata cōditione hæreditas adiri possit ab eo qui repudiauit. l. non in legato. de opt. leg. not. per glo. in l. is qui. §. si. in glo. si. de acqui. hare. Bar. in l. is qui hæres. in si. de acqui. hare.

¶ Et regula ista negatiua videtur semper procedere: quod non potest repudiare qui non potest adire. Sed affirmatiua nō ita indistincte procedit: ¶ quia non omnis qui adire potest, repudiare potest: ut tradit Bar. in l. is potest, ubi videndum.

In l. In omnibus officiis. Argumenta.

- 2 Serui nec iudices esse, nec alius civilibus officiis fungi possunt.
- 2 Seruus neq; tutor, arbiter, aut testis esse potest, neq; etiam executor.
- 3 Seruus, miles non potest esse, nec absens causa Reipublica.
- 4 Seruus non potest esse tabellio, licet procurator esse possit.
- 5 Seruus omnia potest quæ liber ab omnibus esse credatur.
- 6 Testamentum ualet, ubi testes erant serui, qui credebantur liberi.
- 7 Seruus an possit esse iudex de consensu partium.

REGVLA CXXXV.

IN omnibus officijs quæ fieri per liberas personas leges desiderant, seruus interuenire non potest.

¶ ET ad istā reg. vide dicta s. in l. quod attinet. & in l. personā. s. eo. Et ad istam regu. facit tex. in l. cum prætor. §. si. s. de iudi. ubi dicitur, ¶ qd serui civilibus officiis non funguntur, ideo iudices esse non possunt, ut ibi dicitur: & seruus non habet cōmunionem iuris civilis in totum, nec ecclcti prætoris. l. qui testamento. §. seruus. de test. ubi dicit. Imo. esse nō quia ius prætorium est fundatū in naturali æquitate. & adde l. j. de iure de hb. ubi dicitur, quod serui apud prætorem pro nullo habentur.

¶ Et seruus non potest esse executor. Bal. q. nō, in l. id quod pauperibus. col. ij. q. j. C. de epif. & cler. idem tenet Card. in cle. j. q. xvij. de testa.

¶ S. militer nō potest seruus esse tutor, arbiter, neq; testis: ut in gl. dicit.

¶ Et adde quod non potest esse miles. l. pe. §. si. C. qui mil. non pos. tē. pore tamen Hannibalis legitur, quod post bellū Cannense permissum fuit propter penuriam hominū, qd serui militarent: ut refert Lucas de Penna

Penna in l. penult. C. qui milit. non poss.

¶ Similiter adde, quod seruus non potest esse absens causa reipublicæ. in l. fi. 7. eodem.

4 ¶ Similiter seruus non potest esse tabellio. C. de tabel. lib. x. in l. gñali. priuatā tamē scripturā seruus facere nō prohibetur. l. seruus. 3. de testa.

¶ Et eodem modo seruus non prohibetur esse procurator. l. seruum quoq; §. j. vers. ex contrario. de procu. & in arbitratorem potest seruus compromittere: vt no. Bar. in l. licet. §. seruus. ff. de pecu. licet secus sit in arbitrium: vt no. glo. hic.

¶ Et omnia quæ prohibita sunt seruis, vt 3. dictum est, limitari debent, nisi ¶ communis error interuenisset: vt no. per glo. in d. l. fi. 7. eo. per l. Barbarius Philip. 3. de offic. prat. vbi seruus qui communi opinione reputabatur liber, præturam gessit. & in l. j. C. de testam. vbi ¶ valet testamentum in quo erant testes serui qui cōmuni consensu liberi reputabantur. vide quæ dixi in c. sciscitatus. de rescrip. ¶ an seruus habitari possit tacito consensu partis vt iudex esse possit: vide ibi ~~quæ dixi~~.

NON debeo melioris conditionis esse, quàm autor meus a quo ius in me transit.

¶ VIDE dicta 3. in l. aliud est vendere. in §. absurdum est. ad idem ¶ in l. qui in ius. & in l. nemo plus. 7. eo.

In l. Non est singulis. Argumenta.

- 1 Ius sibi dicere nemini permittitur.
- 2 Ius sibi dicere potest quis decem casibus.
- 3 Tumultus occasio sollicitè refecanda est.

Crimen læsæ maiestatis propter seditionem committitur.

REGVLA CXXXVI.

NON est singulis cōcedendum quod per magistratum publicè fieri possit: nec occasio sit maioris tumultus faciendi.

- 1 ¶ EXEMPLIFICATVR secundum gl. ¶ q̄ non debet permitti alicui q̄ eius propria autoritate ius sibi dicat. & est text. in l. extat. 3. q̄ met. cau. in l. si quis in tantā. C. vnde vi. & in l. nullus. C. de iudæ. in c. j. §. j. incip. si quis verò. de pac. iur. fir. & Bal. ibi no. plures casus in quibus ista reg. non procedit. & idē tradit Bar. in l. generali. C. de decur. lib.
2. vbi Bar. ponit decē casus in quibus ¶ quis potest propria autoritate ius sibi dicere. & adde gl. in c. ius gentiū. j. dist. quæ dicit, q̄ quis potest rem suam propria autoritate accipere quādo aliter per iudicē illam consequi non potest. idem gl. fi. in d. l. nullus. & est dictū Inno. in c. olim. el. j. de restit. spol. circa fi. & Abb. in col. fi. & Bar. in l. si alius. §. bellissimè. 3. quod vi aut clam. cum simi. vt tradit Alex. in l. j. §. qui iudicati. de re iud. & in not. casu tradit Alex. in consi. cxxxv. circa primū dubium. lib. j. vbi materiam latè prosequitur. & in eodem casu consuluit Barth. Veron. in

confi. xxvj. magnifice ac generose prator. de muliere quæ accepit propria autoritate eius salarium. & in eodem casu tradit idem Bar. Veron. in confi. iij. visa quere-la. quando quis eius domum propria autoritate intrare possit. Et secundum reg. consuluit Alexã. in confi. lxxiiij. visa facti narratione. col. j. lib. ij. Et limitatur, vt per Alexand. in confi. lxxiiij. & si celeberrime. col. fi. lib. ij. & in alio casu no. Ioan. de Imo. confi. xvj. viso casu. Et limita, vt per Abb. post alios in c. j. col. ij. de dolo & contu.

¶ Et no. tex. q. † occasio tumultus remoueri debet. & fa- cit tex. in l. p. s. de ficar. l. fi. ibi: nisi fortè tumultus aliter sedari nõ possit. facit tex. in §. j. ver. deinde. de man. prin. quia propter seditionem, & tumultũ quis incidit in crimen læsæ maiest. l. j. in fi. s. ad leg. Iul. maiesta. Et de pena seditionis a & tumultus, no. Ang. in l. ij. C. de sedit. habetur in l. si quis aliquid. §. autores seditionis & tumultus. s. de pœnis, fit enim seditio cõcitando plebem: & dicitur seditio, quasi seorsum itio: quia in diuersum vadũt, & alios trahunt: vt no. Domin. post Arch. & Io. And. in c. decet. col. ij. vers. quæro qualiter fiat seditio. de immu. eccle. in vj. no. Arch. in c. seditionis. xlvj. dist.

INFINITA æstimatio est libertatis & necessitudinis.

¶ DE libertate s. dictum fuit in l. libertas. s. eo. Necessitudo hic accipitur pro cõiunctione sanguinis: vt est text. in l. si s. de iusti. & iure. in l. in fideicommissi. §. cum Polidius. de vsur. in l. si filium. C. de lib. cau. insti. ad Tertulianum. in princ.

In l. Qui in ius. Argumenta.

- 1 Successor, etiam singularis, iure vti debet prædecessoris.
- 2 Privilegium quod loco cõceditur, in loci successorem transmittitur.
- 3 Obligatio personalis non sequitur singularem successorem.

REGVLA CXXXVII.

QVI in ius dominium ue alterius succedit: iure eius uti debet.

¶ Facit. & qd no. Dy. in reg. si quis succedit. isto tit. lib. vj.

¶ FACIT^b quod s. dictum est in l. nemo plus. & in l. hæredem. s. eod.

¶ Et videtur hæc regula loqui etiã in successore particulari, & singulari: quia loquitur de illo qui succedit in ius vel dominium alterius: & exemplificari potest ista regula

regula in l. si aqua ductus. ff. de contrahen. empt. vbi seruitus aquæ ductendæ quæ debetur prædio, transit in emptorem prædij. & in l. forma. §. quanquam. de censi. vbi immunitas loco concessa ad successorem loci porrigitur. & facit tex. in l. j. §. permittitur. ver. planè. de aqua quotid. & censi. & not. Bald. in l. omnia. in prin. C. de epif. & cler. vbi concludit, qd priuilegium datum loco transit in successorem loci. & facit quod not. per glo. si. in c. bonæ. el. ij. de postu. præla. cū sim. vt dixi in confi. lxxvij. & vide dicta §. in reg. in omnibus. §. eo. & ad regulam hic vide text. in l. qui fundum. la. ij. §. eum qui. §. de contrahen. emp.

¶ Et hoc quod dictum est procedit in iure reali. prout tex. sequitur. ¶ Secus est in iure personali, vel in obligatione personali, quæ non sequitur singularem successorem. l. j. §. si hæres percepto fundo. ff. ad Trebel. vbi Bar. l. fin. §. fin. ff. de contrahen. emp. l. si. C. de hæredi. & t. l. æris alieni. C. de dona. quod limitatur vt tradit Alex. in d. §. si hæres.

¶ Et quod dicitur de singulari successore procedit: quia verba legis hoc ostendunt, dum loquitur reg. de iure vel dominio: aliàs verò quod dicitur de successore simpliciter, de vniuersali intelligitur. l. quædam. §. nihil. ff. de eden. limitando & declarando vt per Alexan. & Moder. ibi.

In §. Nemo videtur. Argumenta.

- 1 Ignorantia iuris excusat à dolo.
- 2 Dolus dicitur, qui quid lege facit resistente.
- 3 Iuris peritus non excusatur à dolo per ignorantiam iuris.
- 4 Ignorantia excusatus, superueniente scientia non excusabitur.

NEMO videtur dolo facere, qui ignorat causam cur non debeat petere.

¶ VIDE dicta §. in regula, qui in alterius. §. eo. Et regula ista etiam videtur habere locum in illo qui ignoraret causam per ignorantiam iuris: ¶ quia etiam ignorantia iuris excusat à dolo. l. sed & si lege. §. scire. §. de petit. hære. vbi dicitur, dolo caret, licet in iure errauerit. & ad idem tex. in l. si quis in graui. §. si quis ignorans. vers. & si sciens. §. ad Sillan. & ad idem tex. in l. si quis id quod. vers. doli. de iurisd. om. iud. vbi Alexan. & ad tex. insti. vi bon. rapt. in §. quia tamen. vbi Ang. Aret. ¶ Et hoc intelligitur, nisi lex prohibeat & resistat: quia tunc videtur in dolo. l. quemadmodum. C. de agrico. & censi. lib. xj. & in reg. qui contra iura. de reg. iur. in vj. & ita Bar. concludit in d. §. scire. cum sim. vt tradit Feli. in c. de quarta. de præscrip. col. x. vers. tertia restrictio.

¶ Et quod dictum est de errore iuris qui excusat à dolo, limita vt tradit Alex. in l. si quis id quod. de iurisdic. om. iudic. vbi inquit, ¶ hoc nõ procedit in iure perito. l. ij. vbi Ang. §. quod quisque iur. Similiter regula procedit in

A In vj. vbi videar Doct. & factis remissiuè per addit. Dyn. vltra quæ vide latè Iaso. in l. j. C. de iud. & in l. huiusmodi. §. legatū. de lega. j. per Hipp. de Marf. fin. xvij. & singu. clxxv. Alex. in c. si laicus. xxxj. distin. & in c. qui facerum. l. dist. & quod not. tradit Soc. in confi. xlj. inci. in præfenti consulta. colū. vj. in iij. vol. vbi per totum consilium tractat mater. l. Lucius. hic alleg. & do. Philip in cap. præterea. de offic. delega. colū. vj. vers. in gl. si in princi. & in ca. prudentiam. §. nō verò. ij. col. vers. in gloss. in vers. principali. & eundem in consil. cxcvij. in ij. col. vers. secundo diligenter. Barto. in q. vj. Anc. in repet. accessorium. isto titu. l. vj. Hieron. Chac.

dolo vero. secus est in dolo præsumpto. vt not. Barto. per illum te xt. in l. diuus Claudius. §. de fals. & no. Dyn. in regu. iuris ignorantia. eo. titu. in vj. col. ij. & adde quod excusatur durāte ignorantia. Secus ¶ si superueniat scientia. quia si perseuerat. non excusatur. l. cum ancillis. C. de inces. nupt. vbi Bald.

In l. Cum principalis. Argumenta.

- 1 Accessorium sequitur naturam sui principalis. & nu. j.
- 2 Accessorium rescinditur rescisso principali.
- 3 Contractu principali existente inutilis. valet confessio contenta in illo.

REGVLA CXXXVIII.

CUM principalis causa non consistit: plerunq; nec ea quidem quæ sequuntur. locum habent.

¶ **CONCORDAT** Tex. in l. nihil dolo. in §. cum principalis. j. eo. ¶ & hinc sumpta est reg. accessorium. eo. tit. in vj. a facit tex. in §. liberis. in l. de vulga. & pup. cum sim. alleg. hic in glos. & in d. reg. accessorium. ad idē text. in §. seruus. in l. de leg. in l. ij. ff. de pecul. leg. facit text. in l. Lucius. §. qui pot. in pign. in l. Aurelius. §. legatum. de lib. leg. in l. non dubium. C. de legi.

¶ Et ideo rescisso principali. rescissum videtur accessorium: vt not. per gloss. in l. si patronus. §. si patronus. §. si quid in fraud. patro. Et si non tenet contractus principalis. nec precarium valet quod eo accessorie continetur: vt not. Bald. in l. ex testamento. C. de fideicommiss. Alexand. in consilio. lxxxj. lecto & discussio. column. iij. lib. ij. & not. Bartol. in l. nemo potest. column. iij. de leg. j. Roma. in consil. cccxvj. clarissime accessor. & idem Romanus in consilio xv. viso compromisso. in ij. dubio. cum sim. quæ not. sunt.

¶ Et quandoque tamen regula ista non procedit: vt innuit tex. hic. dum dicit. plerunq; nam regula intelligitur ¶ vbi est eadem ratio: secus si diuersa. vt no. Barto. in l. ita stipulatus. in xj. opp. de verb. oblig. & Bald. in l. non dubium. in xiiij. opp. C. de leg. Alexand. confi. iij. circa primum. colum. pen. lib. j. & hoc modo procedit text. alleg. glo. hic in l. & si is. de præd. mino. & in l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. obligat.

¶ Et hoc modo adaptari potest quod no. Bartol. in l. certi cōdictio. §. si nummos. ff. si certum petatur. vbi voluit. ¶ quod licet cōtractus principalis sit inutilis. confessio ta-

men valet quæ in tali contractu continetur. idem Bar. in l. si ita stipulatus. in §. Chrylogonus. de verbo. oblig. cum sim. vt tradit ibi Alex. colū. viij. nam si stipulatio inutilis interponatur super alio contractu aliàs de se valido, inutilis stipulatio non impedit oriri actionem ex illo contractu de se vili. vt not. Barto. in l. j. §. si quis ita. de verb. obli. cum sim. vt tradit ibi Alexā. tunc enim si non valet quod ago vt ago, valet vt valere potest. l. certi conditio. §. quoniam. s. si cer. peta. & d. §. Chrylogonus. bonus text. in l. si stipuler. §. si. de verb. obli. nam tali casu contractus qui à seipso valere poterat, nō videtur accessorius: vel est eadem ratio quod vitietur: quia stipulatio fuit interposita ad maiorem confirmationem: vnde si non valet, non impedit oriri actionem. arg. l. iij. de testa. mili. & eodem modo dicitur quod vitiatum expresso non vitiatum tacitū, quando non est eadem ratio: vt no. Bar. in l. fideiussor. in princip. de leg. j. & no. Bal. in l. si tibi. §. de pignore. s. de pact. & dixi in d. §. si nummos. in dictis casibus ille contractus licet videatur accessorius, eius validitas non pendet à principali qui à seipso valet. Secus est in terminis regulæ: quia validitas accessorij pendet à principali: vt colligitur ibi, nec ea quæ sequuntur.

REGVLA CXXXIX.

In obscura uoluntate manumittentis fauendum libertati.

¶ DE ista regula s. dictum est in l. quoties. eo. tit. & in l. proxi. §. si. de his quæ in testa. delen.

REGVLA CXL.

Quod iussu alterius soluitur: pro eo est quasi ipse soluisset, uel ipsi solutum esset.

¶ VIDE dicta s. in regula, is damnum dat.

In l. Si nemo. Argumenta.

- 1 Relicta in testamento confirmari possunt per aditionem coactam.
- 2 Hereditas si pro adita habeatur, omnia in testamento relicta debentur.
- 3 Legata ad pias causas: an debeantur hereditate non adita.
- 4 Testator disponere potest, legata deberi hereditate, non adita.

REGVLA CXLI.

Si nemo subijt hereditatem: omne ius testamento soluitur.

¶ ADDE text. in l. si nemo. la. j. s. de testam. tut. & in l. eam quam. C. de fideicommissis. in l. sed & si plures. §. si ex asse. versi. nec enim. s. de vulga. & pup. Ampliatur etiā in libertate vt per Bar. in l. j. in pen. charta. in ver. quarto quæro. C. de sacrosan. eccl. Et sufficit quod ab vno ex pluribus adita sit. d. l. nemo. cum simil. vt per glo. hic. & not. Ang. in d. §. ex asse. vbi etiam alleg. text. in l. apud Iulian. s. idem Iulianus. ad Trebel. ¶ Et ibi Alex. dicit, quod relicta in testamento confirmatur ita per aditionem coactā sicut per voluntariam. Allegat etiam tex. in l. nam quod. §. si quis compulsus. ad Trebel.

A Pias causas. Vide Iaso. in l. eam quam. C. de fideicom. xj. versi. item considera. vbi dicit, cōmunem opicano. & legitimum esse contra Barto. in d. l. j. C. de sacrosan. eccl. imō quod etiam relicta ad pias causas non debentur hereditate non adita: que tamen op. limitatur vt ibi per eundem tenetur etiam Ia. son. in d. l. j. in j. lect. col. vj. ver. extra gl. & in j. lect. col. si. ver. vii. in qua dicitur &c. de qua quaeritur videtur rationem. & minus quam a lib. & barba. in extra de testam. coll. l. viij. ver. ne. nunc ad vlt. in quaeritur vbi etiam ponit. xx. limitatur regulam notam. in d. in l. i. super dicitur tunc quaeritur istam legatā ad pias causas &c. hic, C.

¶ Et regula ista limitatur primo ¶ nisi hereditas pro adita habeatur, in titu. si quis omis. causa testa. quia tunc omnia debentur. l. ij. §. planē. s. de vulga. & not. Barto. in l. j. §. fin. s. de vulg. Secundo reg. fallit in milite. l. miles ita heredem. §. si. s. de testamen. mili.

¶ Tertio quando habetur pro adita propter existentiam sui heredis. l. si filius qui patri. supra de vulg. & ita nota. Imol. in dicto §. ex asse.

¶ Quarto adde quod regula non habet locum ¶ in legatis ad pias causas, vt no. Bar. in l. j. C. de sacrosan. eccl. chart. penul. in versicu. quarto quæro. de quo not. Bald. in confi. cclxxxvij. dicta mulier. in fin. lib. iij. & in consilio xx. super primo lib. v. & confi. xxxix. viso testamento. colum. ij. eodem libro v. Rom. latē confi. cccccxxvij. in terminis proposita quaestionis. & in consilio. cccxxij. in casu consultationis. Ioan. de Ana. in consil. xxvij. visis. colum. penult. Aretin. in consil. lxiiij. diligenter. colum. penul. & in l. si filius qui patri. colum. j. de vulg. & pupil. post Imo. ibi Andr. Sicul. confi. viij. scribitur. colum. viij. versi. circa istam hesitationem. libr. j. aliquid Alexan. confi. iij. venderetur. lib. ij. colum. vij.

¶ Quinto ¶ testator potest disponere quod legata debeantur hereditate non adita Alex. in l. nemo potest. col. iij. in versi. & ista faciunt ad quaestionem. vbi tamen distinguit post alios quos ibi refert. de legat. j.

REGVLA CXLII.

QVOD nullius esse potest: id ut alicuius fieret nulla obligatio ualet efficere.

¶ VIDE BIMVS statim in l. impossibilium. j. eo. in l.

In l. Et si nihil. Argumenta.

- 1 Sententia solenniter lata, nihil in ea est immutandum.
- 2 Iudex non debet exequi sententiam, si de innocentia constat.
- 3 Exceptio innocentiae nunquam censetur exclusa.
- 4 Contumax innocens non debet condemnari.
- 5 Innocentia existente notoria, non est necessarium superioris consilium.
- 6 Delinquens non liberatur, si poena innocenti infligatur.

REGVLA CXLIII.

ET SI nihil facile mutandum est ex solēnibus: tamen ubi aequitas euidenter exposcit, subueniendū est.

- ¶ CONCORDAT & exēplum habetur in l. pe. s. de in integ. rest. vbi not. Ang. quod licet post latā sententiam solenniter nihil sit in ea mutādū, sed illi inhēre dum vt verba sonant. l. iudex postquā. de re iudic. tamen propter euidētem aequitatē succurrendū est ei qui sententiā passus est cōtra se. vnde dicit ipse, succurritur capitaliter condemnato contra veritatē: quia iudex debet ab executione abstinere, & Imperatori rescribere. l. j. §. si. de questionibus. & Bar. ^a ibi in vers. item nota. dicit recurrē dum ad dominos qui non recognoscunt superiorē. & ad hoc est bonus tex. in l. diui fratres. §. de pœnis. & ad idem tex. in c. j. de purg. vulg. & ibi Abb. circa fin. & not. Bal. in l. j. col. fi. C. de confes. ¶ quod iudex etiam post confesio nem & condemnationem si liquet de innocētia, non debet executionem facere in pœna corporali. alleg. Inno. in d. c. ij. Et ista exceptio innocentiae nunquam exclusa videtur: vt dicit Bal. in l. additos. col. ij. C. de episc. audien. quod nunquam iudex debet exequi sententiam capitalem si videt illam esse iniustam. Alex. Inno. in c. pastoralis. §. quia verò. de offic. deleg.
- 3 ¶ Et propter hoc exceptio innocentiae nunquam exclusa videtur: vt no. Bal. in l. edita. C. de edē. col. pen. vers. ex tribus autem. quia est etiam de iure naturali. & sequitur lo. de Ana. in c. si aduersus. in fi. de heret. & in consi. lix. vbi inquisitione. cum simil. vt tradit Alex. in consi. cxlij. vilo thēmate. col. ij. lib. v.
- ¶ Et propter innocentiam probandam admittuntur testes inhabiles: vt not. Spec. tit. de inquisit. §. j. ver. sed nū. quid. lo. de Ana. sequitur in d. conf. lix. Alex. consi. xxij. animaduersis. colum. penul. lib. ij. ¶ Et propter innocentiam dicit Bar. in l. absentem. s. de pœnis. col. fi. ¶ quod li-
- 4

^A Vbi videas Hipp. de Marfil. col. xv. ver. nota et istū textū qui p tres col. multa dicta Docto. congerit vltra ea q hic posuit do. Phil. & adde q si princeps referibat alicui iudici vt talem decapitare faciat, vel suspendere, & nō apparet, de cā. debet iudex suspēdere per xxx. dies, ita est tex. singul. in l. si vē dicari. C. de pœnis, intellige tamen, nisi secūda iusio principis veniret. vt in c. si qn. de rescriptis. vbi Canon. & Ia. in l. puniri. in fi. C. si contra ius vel util. pub.

cet cōtumax habeatur pro cōfesso: tamen iudex cui con-
stat absentem contumacem esse innocentem: non potest
condemnare illum contumacem. & idem Bar. in consi. c.
à domino Cy. col. fi. & Bartho. Veron. cōsi. xxix. viso p-
cessu. col. v. in consi. xlvij. quanquam. col. fi. Aret. consi.
cxlvj. visa consulta. col. ij. & tertia. & facit quod no. Ang.
in l. ij. C. qui test. cum simi. vt ibi tradit Alex. & Moder. &
dixi in c. at si clerici. in princ. col. ij. in vers. vj. limitatur.
de iudi. & Paul. de Cast. consi. xxxiiij. super primo ques-
to. & Nellus in tractatu bannitorum. q. xxxiiij. in ij. par-
te secundi temporis, vbi limitat quod dictum est de in-
nocentia. † Et adde quod non videtur opus consulere su-
periore si innocentia esset notoria: vt quia condemna-
tus fuit pro Titio occiso, & apparet illum viuere. d. c. ij.
de purg. vulg. & in l. inde Neratius. §. si. s. ad legē Aquil.
de quo Aret. in c. de his. de accusa. & Fely. in c. cōsangu-
inei. col. fi. de re iud. † Et not. quod si innocēs sit punitus, 6
per hoc non est liberatus ille qui deliquit. l. seruum. ff. de
interrog. act. vbi Bal. & idem Bal. in c. j. §. iniuria. col. fi.
de pace iur. fir. & in l. res inter alios. in fi. C. quib. res iudi.
non noc. Ang. in l. quoties. §. si. s. sol. matri. Abb. in c. pen.
in vij. q. de re iudi. Et ad istam regulam faciunt quæ s. di-
cta sunt in l. ambiguis. §. quoties. s. eod.

In l. Impossibilium. Argumenta.

- 1 Obligatio naturalis ex re impossibili an oriatur.
Obligatio naturalis tollitur animo sublato.
- 2 Stipulatio pœnalis non valet dispositioni impossibili adiecta.
- 3 Difficultas facit ne mora committatur, cum factum est in
obligatione.
Fideiussor promittens se facturum, & curaturum non tene-
tur si fecit quod potuit.
- 4 Promittens factum alienum, si fecit quod potuit, excusatur
à pœna.
- 5 Promittens se facturum in omnem euentum, non excusatur
propter difficultatem.
- 6 Contractus ex intentione legem accipiunt.

REGVLA CXLIIII.

IMPOSSIBILIVM nulla obligatio est.

¶ IDEM dicitur suprâ. l. q. nullius esse potest. in re-
gul. nemo potest. eo. tit. in vj. ad idem tex. in l. j. §. si id q.
s. de acti. & obl. idem in iudicis precepto. l. si. s. que sent.
sine app. † & adeo hoc procedit, q. etiam naturalis obli-
gatio non oritur: vt not. per glo. in d. reg. nemo potest. in
verbo,

verbo, obligari. quæ ponderat tex. hic in verbo, nulla. & sic vniuersaliter loquitur. & hoc not. Bar. per illū text. in l. si iūb. impossibili. de fideiusfor. & ratio videtur: quia non videtur habere animum se obligandi. l. non solum. de act. & oblig. l. cum hares. §. j. de statu libe. vnde si desinat animus, remouetur naturalis obligatio.

¶ Et eodem modo stipulatio pœnalis adiecta præcedenti dispositioni impossibili non valet. l. si homo mortuus. de verb. obli. secus tamen est in eo qui promittit factum alienum: quia licet promissio nō valeat. l. stipulatio ista. §. j. in ver. nemo. de ver. obli. §. si quis alium. insti. de inuti. stip. tamen si pœna apponatur, valet d. l. stipulatio ista. §. j. in ver. mora faciendi. vt no. Bar. in l. si duo. §. hæc verba. de consli. pec. in l. si ita stipulatus. in vij. oppo. quintæ partis de ver. obli. cum si. vt dixi in consli. ij.

¶ Et si fecit quicquid potuit, non dicitur esse in mora. l. quod te. §. si cer. peta. col. j. & ibi etiam col. iij. concludit, quod quando factum est in obligatione, indistinctè dif-

ficulitas impedit moram committi. l. si veheda. §. pen. ad legem Rhod. de iact. in l. j. §. iubet. vers. si frater. de colla. bono. & ideo Abb. in cons. xc. videtur quod fideiussores. lib. j. concludit, quod fideiussores qui promiserunt se facturos, & curaturos sub pœna, non incurrunt pœnā si fecerunt quod potuerūt. & idē Bart. in cons. cxxxvj. Martinus promittit, vbi ponit casum de eo qui promittit se facturum, a quod Berta cōtraheret matrimonium cum Titio sub pœna: si fecit quicquid potuit, excusatur à pœna. idem Fede. in cons. cxxij. Martinus promittit. & sequitur Abb. post Ant. de Bur. in c. gemma. de spons. col. iij. vers. ad vnum singulariter aduerte. idem Abb. in c. significantibus. in si. de offi. dele. Aret. in cons. cxliij. ex facto proponitur. col. liij. ver. venio igitur ad primum. & ibi dicit hoc procedere etiā si dictum sit cum effectu: quia intelligitur quod curabit cum omni diligentia verè, & non fictè. Si tamen fecit quicquid potuit, excusatur.

¶ Et hoc intelligo nisi constaret de voluntate partiū, quod voluerit obligari ad pœnam vel interessè ille qui promittit in omnē euentum quod non sit factum q̄ fuit promissum: vt quia promittit conseruare indemnem, vel soluere de suo proprio. & ita procedit quod not. Areti. in l. si ita stipulatus. §. possum. vbi tenet contra communem opinionem. & quod notat Socinus in consilio cclxxx

clxxxviii. circa primam quæstio. in v. q. Cuma. in consil.
 clxxxvj. viso instrumento. & consil. clxxxix. testator. nam
 quâdo ita apparet de voluntate partium, videtur obliga-
 tus simpliciter sub euentu condit. quo casu quando quis
 incipit à conditionis euentu, non consideratur mora:
 ideo obligatur. l. in illa. de ver. obl. Bar. ^a in l. continuus. A
 §. illud. in fi. de verb. oblig. in d. l. si homo mortuus. & in
 d. l. si duo. §. hæc verba. de constit. pecu. & ideo in casu d.
 l. si homo mortuus. fuisset facta promissio ab euentu cõ-
 ditionis, promissio valuisset: & pari ratione quando con-
 staret de voluntate partium, ¶ quia contractus ex inten- 6
 tione partiũ legẽ accipiũt. reg. cõtractus. eo. tit. in vj. & in
 simili casu Abb. tradit in consil. xliij. quidã do. Anto. lib. j.
 ¶ De impossibilitate, vide Bar. & Imo. latẽ in l. j. de cõdi.
 instit. Ang. Aret. in §. impossibilis. instit. de hære. inst. gl.
 & Doct. in d. regula. nemo põt. Et an gratia papæ vitetur
 propter impossibilitatẽ. Ro. consil. cccxlvij. quaritur.

REGVLA CXLV.

VANI timoris iusta excusatio non est.

¶ VIDE suprà in l. in omnibus causis. suprà eodẽ.

REGVLA CXLVI.

NIHIL peti potest ante id tempus quo per ve-
 rum naturam persolui possit: & cum soluendi
 tempus obligationi additur, nisi eo tempore præteri-
 to peti non potest.

¶ VIDE suprà in l. cum in tempus.

In l. Si quis prægnantem. Argumenta.

- 1 Decedere sine liberis non dicitur, qui prægnantem uxorem relinquit.
- 2 Mulier in dubio prægnantem se asserenti creditur.

REGVLA CXLVII.

SI quis prægnantem uxorem reliquit: non videtur
 sine liberis decessisse.

¶ NOTA ¶ quod non dicitur decessisse sine liberis,
 qui vxorẽ prægnantẽ relinquit. Et ideo substitutus dece-
 dẽti sine liberis nõ adm. iteretur: quia etiã si vnus tantũ na-
 scatur cõditio verificat. l. nõ est sine liberis. de verb. sig.
 ¶ Et propter istã spẽ natiuitatis mittitur ibi in possessio
 nem. l. j. §. toties. v. ersi. æquius. & vers. fatius. de ventre in
 poss. mit. Et si partus nascat sexto vëtre, & substitutus ex-
 cluditur:

cluditur: vt no. Bald. in confi. cix. verba testamenti. lib. iij. facit tex. in l. quod dicitur. de lib. & posthu. licet ipsa non dicatur peperisse. l. anniculus. §. falsum est. de verb. signi. Et limitatur, vt per Bal. in prædicto confi. cix. lib. iij. vide
 2 Fel. in c. sicut. in fi. de homic. ¶ Et in dubio creditur mulieri dicenti se esse prægnantem: vt not. Angel. in l. illud. per gl. ibi. s. si pars hæred. pet. & hoc videtur intelligendum concurrentibus coniecturis: aliàs illi non creditur. l. j. §. j. ibi: nec dicere se prægnantem sufficit.

¶ Et not. gl. hic quæ dicit, quòd ante natiuitatem non dicitur conditio liberorum impleta: quia non dicitur homo ante natiuitatem, nec puniretur de homicidio. vide Fel. in c. sicut. de homic. col. j.

In l. Vbi repugnancia. Argumenta.

- 1 Contraria allegans, non est audiendus, Rusticus non excusatur, si contraria allegauerit.
- 2 Reprobatio testium quæ prohibita præsumatur.
- 3 Actus repugnans non potest in esse produci.
- 4 Dispositio quælibet sic debet intelligi, ne quid contrarium contineat.

REGVLA CXLVIII.

VBI repugnancia inter se in testamento inueniatur: neutrum ratum est.

¶ EXEMPLIFICATVR per gl. in l. si Titius. s. de cond. inst. facit tex. in l. scripturæ. C. de fide instrum. in c. sollicitudine. de app. & in l. j. C. de furt. vbi ¶ allegans contraria, non auditur: & vbi est contrarietas, ibi non cadit executio, nec simplicitas. Ideo etiam rusticus non excusatur: vt not. Bal. in l. scripturæ. col. si. versi. quærunt doctores. C. de fide instrum. Et ideo remota nullitate, vel exceptione, non videtur tolli nullitas vel exceptio, quæ habet in se contrarietatem: vt not. Ang. in l. tale pactum. §. qui prouocauit. col. xv. versi. vltèrius iuxta prædicta querro. s. de pact.

- 2 ¶ Sic etiam ¶ prohibita reprobatione testium nõ videtur prohibita reprobatio quæ insurgit ex cõtrarietate ipsorum testium. vt no. Domin. in c. ij. §. si. co. fi. de testi. in vj. allegat glo. quæ hoc dicit. iij. q. iij. in c. si quis testibus. in verb. arguere. & dicit Ang. in consil. clxxxvij. hic punctus
- 3 prima fronte. circa fi. ¶ legislator nec Deus ipse potest actum repugnantem in esse producere. alleg. istam l. vbi repugnancia. & hoc de contrarietate in l. libello. in not. casu

casu tradit Alex. in consi. cxxj. viso processu. lib. j. & Ang. in cōsi. xxxvj. pro decisione quæstorum. col. ij. & Pau. de Castr. in consi. cccxcij. viso quodam libello. secundū primam formā. de quibus consiliis dixi in l. edicta. col. xvij. ¶ Et quæ s̄. dicta sunt de contrarietate, procedunt quā est præcisa contrarietas quæ tolli nō potest: secus si remoueri potest distinguendo: † quia dispositio si fieri potest, ita intelligi & interpretari debet, ne contradicat, a vt in instrumto probatur in c. inter dilectos. de fide instr. in §. ceterum. & in contractibus not. Bart. in l. si. §. idem quæsit. s̄. de condi. indeb. & in positionibus not. Bal. in c. cum falsa. in fi. C. de iur. & fact. ign. cum simi. vt tradit Alex. in l. j. in prin. col. ij. s̄. ne quis eum. Et in statutis not. Abb. in c. gratum. in prin. in c. super quæstionū. in prin. in ij. no. de ofi. deleg. Et in verbis sententiæ not. Bar. in consi. cxj. quaritur. col. iij. ver. super secundo. Et de secunda inuestitura scribit Pau. de Ca. in consi. clxij. circa id q̄ primo quaritur. col. ij. verli. circa secūdū. Et in omnibus b̄ dispositionibus hoc habet locū, vt per distinctionē. si fieri potest. cōtrarietas remoueat: vt Alex. cōcludit in cōs. cxlj. viso testamento. col. iij. lib. ij. vbi ad hoc plura inducit.

QUAE rerum natura prohibetur, nulla lege cōfirmata sunt.

¶ DE hoc suprā in l. impossibilem. s̄. eod. tit.

In l. Pupillus nec. Argumenta.

- 1 Pupillus ignorat etiam visa, nec discernere nouit.
- 2 Pupillus p̄bertati proximus, præsumitur doli capax.
- 3 Pupillus infans ne naturaliter quidem obligari potest.

REGVLA CXLIX.

PUPILLVS nec uelle nec nolle in ea atate (nisi apposita tutoris autoritate) creditur: nam quod animi iudicio fit, in eo tutoris autoritas necessaria est.

¶ ET alibi in l. j. C. de fals. mon. dicitur, q̄ † pupillus i quicquid videt, ignorat: & in tali atate pupillus nec scire, nec discernere potest. l. pupillus. de acquir. her. & eo. ti. l. more. §. si. dicitur, q̄ nō est consili; capax, & in omnibus rebus infirmum est eius iudicium. ideo tutore autore regitur. l. si. ff. de manu. vin. & quia nō sentit, ingratus estimari non potest. l. si quis in suo. §. legis. in fi. C. de inoffi. test. Et propter iubicū consili; repellitur à testimonio.

liq.

l. iij. §. lege Iulia. ff. de testi. Et testari prohibetur, quia nullum habet iudicium. §. præterea. inst. quib. nō est permis. fac. test. & stabilē mentem non habet. l. si. C. de testa. mil.
 ¶ Et ista regula cū simi. alleg. intelligitur in pupillo quī
 2 infans sit vel infantie proximus. ¶ Secus videtur si pubertati proximus sit. per ea quæ supradiçta sunt in regu. pupillum. vbi dictum est, q̄ ex delicto obligatur. Et concludendo, pupillus an possit habere officium, dictum fuit s̄. in l. foemina. §. item impuberes. s̄. eo. ti. An ex delicto, dictum est s̄. in l. pupillum in cōtractibus. ¶ pupillus infans vel infantie proximus non obligatur etiam naturaliter. l. quōd pupillus. s̄. de cond. inde. vbi gl. ad idē tex. in l. pupillus. s̄. de act. & obl. & facit tex. hic, cum sim. Si verō sit proximus pubertati, obligatur naturaliter. l. j. ff. de act. & obli. & no. per gl. hic. & Bar. in l. j. ff. de nouat. cuius dicta refert Ange. Arer. in §. pupillus. inst. de inut. stipu. & vide quæ dixi in l. non omnis. §. pupillus. s̄. si cert. pet.

In l. Quod euincitur. Argumenta.

- 1 Euiçtum à nobis, non est in bonis nostris.
- 2 Bona dotalia non sunt in bonis mariti computanda.

REGVLA CL.

QVOD euincitur, in bonis nostris non est.

- 1 ¶ GLOS. in fin. intelligit quando euiçtum sit. ¶ tunc enim non dicitur esse in bonis, quia non sum dominus, nec bonæ fidei possessor. l. bonorum. §. in bonis. de verb. sig. s̄. vbi etiam in bonis esse dicitur quod bona fide possidemus. & in l. rem in bonis. de acquir. rer. dom. dicitur, q̄ dicitur esse in bonis res pro qua exceptio cōpetit possidenti, & actio contra possidentem. & hoc largo modo: alijs verō quædam dicuntur non esse in bonis nec extra bona. l. j. de vsufruct. leg. & ibi Bart. & bona data in feudum computantur in bonis vasalli: vt not. Bald. in ca. j. in princ. circa fin. in tit. per quos fiat inuest.
- 2 ¶ Et bona dotalia ¶ nō dicuntur in bonis mariti. Bar. in l. Lucius. §. idē respōdet. el. ij. ad munic. & cū res euiçta sit, an agatur prima actione, vide Bart. l. si quis aliā. s̄. de sol.

In l. Neratius. Argumenta.

- 1 Priuilegium datum viuenti, non competit defuncto.
- 2 Interpretatio priuilegij spectat ad concedentem.
- 3 Mortuus non potest doctoratus suscipere dignitatem.
- 4 Priuilegium mortuo quale concedi possit,

NERATIVVS consultus an quod beneficium dare se quasi uiuenti Cæsar rescripserat: iam defuncto dedisse existimaretur, respondit non uideri sibi principem quod ei quem uiuere existimabat concessisset, defuncto concessisse: quem tamen modū esse beneficij sui uellet, ipsius æstimationem esse.

¶ DVO dicta colliguntur. † Primum, quod priuilegium datum alicui tanquā uiuenti, mortuo non cōpetit. ¶ Secūdum, † quod interpretatio beneficij vel priuilegij spectat ad principem qui concessit. Circa primum gloss. adducit simile, quod iudicium inchoatum pro aliquo tāquam uiuente, illo mortuo extinguitur. & ad idem text. alleg. in gloss. in l. pen. s. quæ sent. sine app. rescin.

¶ Et regula uidetur loqui quando vnus credebatur esse ille cui datum sit priuilegiū, à fortiori si constaret illum mortuum esse, idem esset dicēdum: quia mortuo legari non potest. l. j. §. in primo. de cad. toll. l. ij. §. j. l. diuus. §. fi. de iure cod. Et † mortuus doctorari nō potest: vt not. Ab. 3 in c. à nobis. de sent. el. ij. in ij. col. in ver. itē infero ad aliā quæst. & mortuo literæ dari non possunt: vt not. q. tradit Bal. in l. Arethusa. col. ij. ver. & practica faciūt ad quæstionem. de sta. ho. Alia tamen ratio uidetur, quando cogitabat illum uiuū, & sit mortuus, quia non cogitauit de illo mortuo. Secus si cogitauit illū mortuū, & priuilegium etiam mortuo cōueniret: quia uidetur quod etiam mortuo conferri possit priuilegium, gratia exempli: qui non potest stare uiuus in ciuitate, etiā mortuus ibi nō potest^a

▲ Potest. De sepeliri. l. ij. vbi Bartol. l. ij. de cadauer. pun. & sepulchra hostiū possunt violari. l. sepulchra. ff. de sepul. vio. † ideo uidetur q̄ etiam mortuo dari possit priuilegium, quod⁴ sepulchrum hostis violari non possit: vel q̄ corpus mortui in ciuitatem deferri possit. vide dicta Aret. in §. licet. ex quib. cau. ma. in vlt. not. circa secundum dictum, adde text. in l. ex facto. in prin. de vulg. & pup. & in c. cum ve nissent. de iud. declarando, vt dixi ibi.

In §. Ea quæ in partes. Argumenta.

- 1 Seruitus viæ, itineris, aquæ ductus in obligationem pro parte non deducitur.
- 2 Hæredes plures ad opus faciendū grauati, obligantur in solidū.

REGVLA CLII.

EA quæ in partes diuidi non possunt solida à singulis hæredibus debentur.

¶ **EXEMPLVM** habetur in l. viæ. s. de serui. vbi dicitur, ¶ quòd seruitus viæ, itineris, & aquæductus pro parte in obligationem deduci non potest: quia vsus eorum indiuiduus est, & ideo si stipulator decesserit pluribus hæredibus relicta, singuli in solidum viam petunt: & promissor si pluribus relicta hæredibus decesserit: à singulis hæredibus a solida petitio est. & idem dicitur in l. ij. s. ex his. s. de verb. oblig. ibi, dum inquit: & ideo si diuisionem res promissa non recipiat, veluti via, hæredes promissoris singuli in solidum tenentur, ¶ & ideo si plures hæredes grauati sunt à testatore ad faciendum opus: quilibet in solidum tenetur. l. fideicommissa. s. pen. inci. si in opere. de leg. ij. vbi Bar. & ratio videtur, quia facta indiuidua sunt, sicut seruitutes. l. stipulationes non diuiduntur. in prin. de verbo. oblig. & de illo s. penult. vide Alex. in l. ij. s. & harum. col. j. de verb. oblig. Et in indiuiduis quis consequitur ex persona alterius quod ex propria persona non competeret. l. si communem. ff. quem admo. serui. amit. cum simi. vt per Feli. in c. j. de prescri.

IN re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est, quàm tutius.

¶ **DICTVM** est supra in regula, semper in dubiis.

In l. Omnia ferè. Argumenta.

- 1 Statutum loquens de dominio, non habet locum in eo, quod heres retro habuisse fingitur.
- 2 Fictio in præiudicium tertij non trahitur retro.
- 3 Fictio non habet locum, vbi extrema requisita non sunt habilia in fictione de tempore ad tempus translatiua.
- 4 Filius familiars hæres institutus, si sui iuris fiat, hæreditatem postea aditam sibi acquirit.
- 5 Iudicium quando retrorahatur.

REGVLA CLIII.

OMNIA ferè iura hæredū perinde habentur, ac si cōtinuo sub tēpore mortis hæredes extitisset.

¶ **CONCORDAT** tex. in l. omnis hæreditas. j. eo. & in l. hæres quandoque. s. de acqui. hære. & in l. si ex re. s. si. de stipul. seruo.

A Hæredibus Sic etiam mortuo vasallo hæredes eius tenentur iurare fidelitatem dño in solidum, licet possideat feudū pro parte, ita Ang. in s. ex his. hic alleg. arg. illius s. & ibi Aret. in ij. col. ver. ij. nota. ibi, quarit quid ecōtra, an vnus vasallus teneatur iurare fidelitatem omnibus hæredibus patroni. & concludit secundum comunem opinionem, quòd non tenetur nisi vni. & qd erit in eius electione cui iurabit, per gl. in c. j. s. oēs filij. si de feu. sue. contro. inter dom. & agn. H. C.

¶ Et ista regula procedit secundum fictionem, ut dicit Bar. post gl. in d. l. hæres quandoq; . Text quo infert quod statutum quod loqueretur de dominio non haberet locum in tali dominio quod hæres fingitur retro habuisse: quia in statutis verba proprie accipiuntur. l. ii. §. hæc verba. s. de neg. gest. vbi gl. & Bar. in terminis huius regulæ loquuntur. Et hoc facit quod dicit Bar. in d. l. hæres quandoq; . quod regula non habet locum in casibus in quibus veritas requiritur. declarando text. in l. hæreditaria. s. de furt. allega. glo. hic & ibi. Et ex hoc infert Roma. in d. l. hæres quandoque. ad quæstionem de gabella in qualitate. ibi insisit Aret.

¶ Secundo infertur, quod talis fictio non trahitur retro in præiudicium alterius: ut no. Bar. per illum text. in l. nam & seruitus. §. qui negotia. s. de neg. gest. facit quod no. Bar. in l. si indebitum. §. si procurator. & in l. bonorum. s. rem rat. habe cum simi. ut dixi s. in regula, semper qui non prohibet. §. j. s. eo.

¶ Tertio infertur quod regula quæ procedit secundum fictionem non habet locum vbi extrema non sunt habilia quæ requiruntur in fictione translatiua de tempore ad tempus. l. deniq; . s. ex quib. cau. ma. l. huic scripturæ. ad leg. Aquil. in l. quoties. s. de nouatio. & ideo, quia quædam extinguuntur morte defuncti quæ cum non reperiantur tempore aditionis, non possunt ad hæredem pertinere: quia vltimum extremum deficit. l. hæres in omne. s. de acquir. hære. cum not. ibi in glo. Quædam etiam non erant tempore mortis, & etiam iacente hæreditate inchoari non potuerunt, ut acquisitio vsusfructus. l. vsusfructus. de stipu. seruo. vel vsucapio. l. vsucapio. & l. ceptam. s. de vsucapio. Et in istis ista fictio non habet locum. & ad istam resolutionem dicit Bar. in d. l. hæres quandoq; . reducuntur contraria alleg. in glo. ibi & hic. Et propter prædictos casus in quibus regula non procedit hic dicitur ferè. & in d. l. hæres ad denotandum, quod regula non semper procedit. Et adde quod regula ista etiam non videtur procedere quo ad personam cui hæreditas acquirenda sit: quia si filius familiæ sit hæres institutus, & priusquam adeat efficiatur sui iuris, hæreditas postea adita sibi acquiritur: nec illa aditio retrotrahitur, ut patri acquiratur. l. non dubium. C. de iure delibe. & facit text. in l. si solus. §. si. de acquir. hære. & cum attendatur tempus aditionis quo ad acquisitionem.

¶ Text supradictis infertur ad quæstionem, quod ex quo aditio trahitur retro, quod si procurator generalis eius cui erat delata hæreditas intentaui iudicium nomine hæredis instituti, & opponatur quod hæres non adiuit hæreditatem, ad eundem confirmatur iudicium, quia aditio retrotrahitur: ut no. Bal. & Imo. post Cyn. in d. l. hæres quandoq; . quod declaratur, ut ibi per Arerinum. & adde Imo. qui similem ponit quæstionem quam dicit de facto habuisse in l. si filius qui patri. de vulg. col. ij. in ver. & secundum hoc facit ad quæstionem. de vulg.

quòd non est de proprietate verbi, quòd hæres hereditis dicatur hæres testatoris. & hoc confirmatur, quia dicitur hæres secundum quid, & non simpliciter, dum appellatur hæres heredis. d. l. fi. C. de hære. instit. ergo non proprie: quia verba accipiuntur simpliciter: & non secundum quid. l. hoc legatum. vbi Bar. de leg. iij.

¶ Et hoc verum est, nisi agatur de his ¶ quæ iuris sunt: 4 quia verè, & proprie in hæredem heredis transmittuntur: vt not. Bal. in d. l. fi. in xxj. quæstio. vnde infert, quòd hæres heredis contraueniendo incidit in pœnam quæ fuit promissa si hæres contraueniret.

¶ Secundo regula ista non habet locum, quando dicitur de heredibus infrascriptis ^a: vt no. Bar. in l. qui liberis. §. ^A hæc verba. de vulg. in fi. col. vers. quæro quid si testator. quia infrascripti dicuntur heredes qui legi possunt. l. j. §. de his quæ in testamen. delen. & idem Imo. in l. si quis filium. §. si. ff. de acqui. hære.

¶ Et hoc procedit quando subest aliqua ratio particularis affectionis in scriptis heredibus: aliàs secus: vt tradit Corneus in consil. lxxix. quanquam. lib. iij. Et per istam distinctionem reduci possunt omnia iura quæ contra Bar. adducunt Aret. & Moder. in d. l. qui liberis. §. hæc verba. considerando in effectu an sit eadem ratio.

¶ Tertio fallit, vbi agitur de pœna ^b: ¶ quia si heredi ^B imposita sit, nõ habet locum in herede heredis: vt notat ⁵ Bar. in l. multa. de condit. & demon. in versic. & per hoc dicitur & Bal. in l. fi. in q. xxij. C. de hære. instit.

¶ Prohibitio tamè alienandi facta heredi, ¶ ad heredem ⁶ heredis extenditur: vt not. Bart. in l. filiusfamilias. §. diui. col. fi. in vers. quæro vtrũ. de leg. j. & in l. Lucius. §. Sempronius. de leg. iij. cum simi. vt tradit Rom. in consil. cccc. lviij. circa propositam consultationem. in primo dubio.

¶ Et hoc intelligitur, ¶ nisi nominatio heredis facta sit ⁷ proprio nomine, vt not. Bart. in d. §. Sempronius. cum si. vt tradit Alexan. in consil. lx. ponderatis his in fi. lib. iij.

In l. Expressa nocent. Argumenta.

- 1 Effectus rei quando & per quid præsumatur mutari.
- 2 Taciti & expressi nõ est æqua virtus quo ad actus nullitate.
- 3 Iuramentũ calumniæ remitti potest tacite, sed nõ expresse.
- 4 Error iuris expressus sententiam vitiat.
- 5 Expressio quando proffit, & quando noceat.
- 6 Renunciatio expressa efficacior est tacita.

- 7 Dominium rei legatae quando in legatarium transeat.
 8 Condicio expressa in ultimis voluntatibus quando transmissionem impediatur.
 9 Pignus per pactum expressum ipso iure tollitur.
 10 Taciti & expressi in contractibus est eadem virtus.

REGVLA CLV.

A EXPRESSA nocent, a nō expressa nō nocēt.

GLOSA ad declarationem regulæ firmavit tres conclusiones. **¶** Prima secundum regulam ut verba sonant ad idem tex. in l. nonnunquam. in princ. & in l. si in drem. §. si de condi. & demō. vbi dicitur, q̄ sapenūmero effectus rei mutatur, ex eo quod testator expressit quod absque expressione intelligitur. ad idem text. in l. Sempronium. §. de hære. insti. & in l. actus legitimi. §. eod.

¶ Et ista conclusio procedit quantum ad annullationem actus: quia magis inficitur ex dispositione expressa, quā tacita: **¶** vnde quo ad nullitatem actus. non est par virtus taciti & expressi: ut dicit Bald. in l. eleganter. §. si quis post. col. pen. s. eo. de condic. inde. & colligitur in iuribus supra alleg. **¶** & videmus quod remissio iuramenti calumnie, expresse facta non valet, & tacite admittitur. c. de iura. cal. in vj. c. ceterum. de iura. cal. & in l. ij. §. sed quia veremur. C. eo. titu.

¶ Et error iuris expressus in sententia, vitiat: secus si tacite colligatur: vt no. in c. de re iudi. & per glo. in l. ex diuerso. §. si s. sol. mat.

¶ Et in casu d. l. nonnunquam. cum si. §. alleg. non procedit regula quæ dicit, quod expressio eorū quæ tacite infunt, nihil operatur. l. iij. de lega. j. l. hæredis. §. tractari. §. quando dies leg. ced. l. nō recte. C. de fideiuf. Quia in dictis iuribus videtur aliter facta expressio, quam in esset: vt declarat Imol. in d. l. si quis Sempronium. & Doct. late tradunt in d. l. iij. de leg. j.

¶ Secunda cōclusio glo. est, **¶** quod cōtra quādoq; expressio prodest. l. si. C. de noua. cum simi. allega. in glo. Et expressa pupillaris substitutio matrem excludit. l. Papinianus. §. sed nec impuberes. §. de inoffi. test. in c. si pater. de testa. in vj. **¶** Secus est in tacita: vt not. in l. precibus. C. de impub. secundum communem intellectum.

¶ Et expressa **¶** renunciatio plus valet, quā tacita glo. no. in clemē. saepe. in ver. partibus. de ver. sig. Et expressa repudiatio plus nocet, quā tacita: vt no. Pau. de Cast. in

A Nocēt. Dicit Ias. in l. ij. §. si. filius. col. fin. §. de lib. & posth. q̄ non est regula minus rationis habens.

Expressis.
 Adde Socin. in trac. fall. in regu. ecel. & Phil. Cor. consil. liij. col. iij. inci. pro decisione. & in cōs. lxxj. col. ij. incip. super in j. vol. & in cōs. lxxj. inci. quāquā. ij. col. iij. vol.

l.j.C. qui admitt. per gloss. in l.j. sed videndum. de cuius intellectu dixi in d.l.j. col. iiij.

¶ Et quando res expresse legata sit, transit dominium 7 in legatarium. l. à Titio. §. de furt. l. si tibi homo. §. cum seruus. de leg. j.

¶ Secus est si tacite relictum sit: vt not. Bart. in l. emptor. §. ancilla. §. de rei vend. in versi. ex quo no. & in l. seruum filij. §. si. in fi. de leg. j.

¶ Et expressa conditio in vltimis voluntatibus impedit transmissionem. l. j. §. si autem aliquid sub conditione. C. de cad. tollen. secus est in tacita. l. conditiones extrinse cus. de condi. & demonstr. & no. Bart. in l. qui sub conditione. §. si. in princ. §. de cond. insti.

¶ Et per pactum expressum ipso iure pignus tollitur. 9 Secus est in tacito: a vt not. per glo. in l. tibi. §. de pigno- re. §. de pact. & procurator qui habet potestatem. reuocati substitutum ab eo, potest expresse reuocare, non tacite, b vt no. Old. in consi. cxxx. col. ij. de qua no. Domin. in c. si quem. de procu. in vj. & Nellus in tract. bannitorum. in ix. quæst. tertie partis primi temporis.

¶ Tertia conclusio est secundum regulam. l. cum quid. §. si certum petatur. ¶ quod in contractibus par virtus est taciti & expressi. ad idem tex. in l. triticum. de verborum obligatio. & hoc procedit in his quæ sunt de natura contractus de quibus partes videntur cogitare: non tamen proprie hoc videtur ex intentione partium: sed potius hoc videtur ex prouisione. l. sicut interesse. quod tacite venit in obligationibus facti, non dicitur esse ex dispositione hominis, sed legis. vt no. Barto. in l. cum stipulatur. de verborum obligatio. & facit in text. in d. l. cum quid. ibi, agi videtur, & ibi pro cauto habetur. ista enim verba denotant fictionem. & ita Areti. dicit in l. iij. §. Cato. col. xiiij. de verbo. oblig. dixi in d. l. cum quid. vbi plenè materia explicatur.

REGVLA CLVI.

PRVILEGIA quedam cause sunt, quedam persone: & ideo quedam ad heredes transmittuntur, quæ cause sunt: quæ persone sunt, ad heredes non transcut.

¶ DE ista regula dictum est §. in regu. in omnibus causis id obseruatur.

In l. Semper in contract. Argumenta.

- 1 Contractus liciti esse debent, & honesti.
- 2 Honestatis causa ab omni reuerentia censetur exempta.
- 3 Vxores subditorum non debent cogi ad domos dominorum ingrediendum gratia chorearum.
Mulier inhonesta debet expelli de vicinia.
- 4 Meretrices possunt signo notari.
Maritus ad concubinam dimittendam compelli potest.
- 5 Vxor adulterium committens dotem non perdit, marito concubinam tenente.
- 6 Vxor agere potest ad dotem & tori separationem, marito concubina vterte.
- 7 Contrahentes & si licite se mutuo decipiant, non tamen honeste.
- 8 Turpitude non dicitur, quae iure permittente perpetratur.
- 9 Deceptio, etiam iure Canonico, contrahentibus permittitur.

REGVLA CLVII.

SEMPER in contractibus non solum quod liceat, sed & quod honestum est.

- 1 **N**OTA quod in contractibus consideratur non solum quod licet, sed etiam quod honestum sit. nam vnum est preceptum iustitiae, quod viuat quis honeste. i. iustitia.
- 2 §. iuris precepta. de iust. & iur. & ideo in ius honestatis ab omni reuerentia semper exemptum esse intelligitur: vt not. Bal. in l. quod ex libera. C. de oper. libe. vbi per illum
- 3 tex. inferitur quod subditi alicui domino non debent compelli vt eorum mulieres vadant ad domum domini ad tripudandum, ratione honestatis. Et propter hoc dicit Pau. de Cast. in l. nullus. C. de sum. Trini. quod si aliqua mulier inhonesta veniat ad habitandum, vicini illam expellere possunt. alleg. no. in §. h. in auth. de leno.
- 4 Et ideo meretrices cogi possunt portare aliquod signum vt discernantur ab alijs: vt no. Bald. per illum text. in l. minime. C. de episco. aud. Et ratione honestatis ad instantiam vxoris & conjunctorum potest compelli maritus ad dimittendum concubinam: vt no. Paul. de Cast. post antiquos, vbi refert in d. l. iustitia §. iuris precepta.
- 5 Et quando maritus tenet concubinam, si vxor committit adulterium, non perdit dotem: vt not. dicit Pau. de Ca. in consi. cxxvij. hac mulier non debet excludi: quia patria delicta mutua compensatione tolluntur. l. viro. b. atq. vxore. ff. solu. matrimo. & in c. significasti. de adult.
- 6 Et quando maritus tenet concubinam, potest vxor agere ad separationem tori, & dotem repetere: & debet

lucrari donat. propter nuptias. vt Rapha. Cuman. conclu-
dit in consi. clxxv. domina Andriola. in fi.

¶ Et ad tex. hic qui dicit. quod honestas attenditur in con-
tractibus. dicit glo. ¶ quod licet iura permittat cōtrahēti-
bus se adinuicē decipere. l. in causa. la. ij. §. pen. §. de mi-
noribus. l. itē si pretio. §. si. ff. loca. non tamen hoc hone-
stum est. & non conuenit bono viro. & in hoc glo. ista est
no. qua Bal. sequitur in auth. ad hęc. in pen. col. §. de vsur.
in c. quanto. de iureiurā. in c. proponente. de rescip. ¶ Et
dicit Bal. in l. cū ipse. in princ. C. de cōtrahē. emp. in prin.
quod ad bonam fidem spectat iusto pretio vendere.

¶ Et per istam gloss. not. cautelam tradit Ioan. de Ana. in
c. in ciuitate. col. vii. de vsur. dicens apud Ferrarien. con-
suluisse. vt interrogetur ille qui minus iusto pretio emit.
an sit bonus vir. & si confitebitur hoc quod verisimiliter
non negauit. tenebitur ad iustum pretium.

¶ Istam cautelam videtur reprobare Fely. in ca. si. de pra-
sump. col. iij. quia non videtur quod cogatur illi positio-
ni respondere. quia continet turpitudinem iuxta no. per
glo. & Doct. in l. qui iurasse. §. si pater. de iureiuran.

¶ Sed responderi potest. quod ista non videtur turpitu-
do. ex quo iura permittunt. arg. l. Gracchus. C. de adulter.

¶ Videtur tamen quod alia ratione non teneatur respon-
dere. quia illa positio captiosa videtur. ideo illi nō est rē-
dendū. vt per glo. in c. ij. in ver. rationabili. de cōfēs. in vj.

¶ Vltcrius ad istā glo. considerandum est. q̄ licet glo. di-
cat. quod non cōueniat bono viro. nō per hoc sequitur
quod cogatur ad iustum pretium in foro cōtentiolo: quia
glo. videtur loqui de honestate. vel in foro conscientia.

¶ Propterea ¶ regula quæ dicit licitum esse cōtrahenti-
bus se decipere. etiā procedit de iure canonico. cap. cū
dilecti. c. penul. de emp. & vend. ergo videtur permissum
etiā in foro conscientia: vt per glo. in c. cum cōtin-
gat. de iureiuran. Et certe si quis vendit scienti valorem
rei. non videtur laesa conscientia. vt dicit Salic. in authen.
ad hęc. in xxj. q. C. de vsur. & not. Imol. in c. j. de empti. &
vendi. & dixi in l. penul. C. de pact.

¶ Et si in foro cōscientia: hoc licet. ergo etiā bono vi-
ro hoc permissum videtur. contra glo. hic. quia cōscientia
idem est & bonus vir. vt no. Bal. in c. cum causam. el. ij. in
fi. de test. Et ad suprā dicta de honestate. no. Lucas de Pen-
na in l. retractare. in princ. C. ne fiscus rem quā vēd. lib. x.

REG

att

*h. hunc vol.
Siquis in con-
tribendo nō
C. de pact.*

A

~~Conscientia.~~~~Deus.~~

contra

c. off.

hic se

habes

cor

fm

loua

lib. 2

varia

c. 4°

n. 11.

qui hunc

non allegat.

NEQVE in interdicto, neque in ceteris causis,
pupillo nocere oportet dolum tutoris: siue sol
uendo est, siue non est.

¶ I S T A reg. declaratur secundū distinctionē Bar. in l.
si dolo tutoris. ff. si qs omif. cau. testa. & in l. j. §. si pcura
tor. §. si quis ius dicē. non obtem. supplēdo ibi, vt p Alex.

REGVLA CLIX.

NON potest dolo carere, qui imperio magistra
tus non obtemperat.

¶ F A C I T tex. in l. j. §. si quis ius dicē. & in l. iniuria
rum. §. si quis. §. de iniur. & regula ista declaratur quatuor
modis, vt tradit Pau. de Cast. in l. vt vim. §. de iusti. & iur.
& vide dicta in l. non videtur. si qui iussu. §. eod. titu. &
vide Abb. & quā dixi ibi in ca. si quando. de offic. deleg.

In l. Qui in seruitute. Argumenta.

- 1 Potestatem sui non habēs, alium in potestate nequit habere.
- 2 Potestas patria in tutore non attenditur.

REGVLA CLX.

QVI in seruitute est, usucapere non potest, nam
cum possideatur: possidere non videtur.

¶ A D idē text. in l. homo liber. §. quicquid. §. de acq.
rer. do. ibi, nec possidere intelligitur qui ipse possidēt. &
in l. sic eueniet. §. de adult. dicitur ¶ pille qui non est suā
potestatis, aliū in potestate habere non potest. & secundū
Bar. ibi hoc intelligitur in eadē qualitate potestatis. secus
in potestate diuersā qualitatis: vt patet in filiofamilias, q
est in potestate patris, & tñ potest esse tutor qui habet pu
pillū in potestate. ita arguit gl. in d. l. si eueniet. Sed Bart.
respōdet hoc esse propter diuersā qualitatem potestatis.

¶ Sed cōtra istam resolutionem videtur tex. hic, vbi agi
tur de diuersa specie potestatis: & tñ argumētū procedit.
¶ Et idē probatur in l. homo liber. §. quicquid. & ¶ ideo
ratio subiectæ materiæ debet considerari, nam in tutore
agitur de vtilitate publica, quo casu patria potestas non
attenditur. vt not. Aret. instit. qui dare tut. in princip.

In l. Non alienat. Argumenta.

- 1 Donatio inter virum & vxorem quo ad dominium prohibe
tur, non autem quo ad possessionem.
- 2 Alienatio verē dicitur, vbi dominium transfertur.
- 3 Possessionis occupatio, dicitur quādam alienatio.

A Si vir, vbi videas Doct. & ibi Iaf. in ij. colū. in ij. qui facit plures illationes. & ex ista regu. videtur etiam dicendum, quod Vasallus seu quicumque alius prohibitus alienare, si tradunt possess. finet. quod non cadat in pœnam: si verò ex inutili contra ctu, tunc secus videtur dicendum, per ea quæ dominus præceptor meus concludit in tract. seu. in iij. parte. in xvj. q. quem omnino videas. Hier. Chuc.

A Dñum. Adde text. quæ ibi no. pro singula. Bart. & Bal. in l. si. C. de reb. alie. nō aliē. qui vult, q̄ phibita alienatione intelli. gā phibita omnis trāslatio, siue iuris directi, siue vtilis, siue alterius cui iuribet iuris: & q̄ propriē dicatur alienatio, & quot modis capiatur, vide Iaf. remis. in §. item si quis in fraude. de acti. insti. colū. ij. in fin. & Fel. in rubr. de fide inst. ij. col. & prohibita alienatione rei, cēsefetiā prohibita diuisio, ita Felyn. in ca. q̄ in ecclesiarum, de cōsti. p. col. ver. generaliter. melius quā alibi. Bal. in c. j. col. si. de alie. seu. Hier. Chuc.

REGVLA CLXI.

NON alienat qui duntaxat omittit possessionē.

¶ ET ista reg. habetur in l. itē si res. §. sunt & alia. §. de alie. iud. mut. cau. fac. vbi eadem verba habentur. **¶** Et ideo licet donatio sit phibita quo ad dominium inter maritū & vxorē. l. iij. in §. sciēdū de donat. inter vir. possessio tamen nō prohibetur transferri. l. j. §. si vir. a de acq. pos. & facit tex. in l. fistulas. §. fundum. de cōtrahē. empt. vbi possessio potest transferri, licet nō dominium. Et ratio videtur manifesta, **¶** quia alienatio dicitur quando transferatur dominium. **¶** l. alienatum. §. de verb. signifi. **¶** l. j. C. de fun. dot. c. nulli. de reb. eccles. non alien.

¶ Et ista regula intelligitur propriē: largo modo tamen etiam alienare videtur, qui transfert possessionem. l. nō solum. in prin. §. de alien. iud. facit tex. in l. mulier. §. qui possessione. §. quod met. caus. Et ideo **¶** si per scriptum committatur, quod alienata ad ius & proprietatem ecclesie reducantur, etiam de possess. one occupata poterit cognoscere, licet propriē non dicatur alienata: vt est dictū Imol. in cap. episcopi. de reb. eccles. eum similib. vt tradit Fely. in rubri. de rescrip.

REGVLA CLXII.

NEMO plus commodi heredi suo reliquit, quā nipse habuit.

¶ VIDE dicta §. in l. heredem. eo. tit.

REGVLA CLXIII.

QVI non facit quod facere debet, videtur facere aduersus ea quæ non facit. & qui facit quod facere non debet, non videtur facere quod facere iustus est.

¶ FACIT tex. in l. non quicquid. §. iudex. §. de iudi. eum simili. alleg. in glo. Et vide per istam regulam quæ d. decidit Bal. nouellus. & Corn. in consi. xcix. dominus Bal. in princip. lib. j.

Et

¶ Et nota hic, quòd nō facere, dicitur facere. & hoc etiam in pœnalibus procedit. vide Alex. qui reprobatur decisionem Petr. de Anchar. quam ibi refert in l. vbi autem. §. si id quod. de verb. oblig.

REGVLA CXLIIII.
LIBERTAS omnibus rebus fauorabilior est.

¶ VIDE dicta s̄. in l. quoties. & in l. in obscura voluntate. cod. tit. suprâ & not. limitationes gloss. hic.

In l. Nemo alieno. Argumenta.

- 1 Agere alieno nomine, duobus modis intelligi potest.
- 2 Agere ad alterius vtilitatem potest quis nomine proprio.
- 3 Defensionem suscipere potest quis alieno nomine.
- 4 Coniuncti pro coniunctis defensionem suscipere possunt.

REGVLA CLXV.
NEMO alieno nomine agere potest.

- 1 ¶ AD declarationem regulæ notandum est, ¶ quòd alieno nomine quis agere duobus modis intelligitur: vt not. Barto. in l. j. C. de obseq. Et regula hic videtur intelligenda quâdo quis agit pro alio, & nomine alterius: quia agere non potest sine mandato, vel nisi ratione officij: vt in l. quæsitum. s̄. de in ius voc. in l. tutorem. de his quib. vt indig. ¶ Et ideo de suo quis & nō de alieno agere debet: vt dicitur in l. vii. frui. in prin. s̄. si vlt. fruct. peta. & facit text. in l. cum te. C. si cer. peta. vbi duo manuo dederunt centum, vnusquisque quinquaginta, non potest vnus agere nisi pro sua parte, nisi mandatum habeat: & tūc agit partim nomine suo, & partim nomine alieno, etiam in eodem libello: vt not. Bal. ibi. & ad r̄e. 2 ¶ Et licet nomine alieno quis agere non possit: quandoque tamen quis agere potest nomine proprio ad vtilitatem alterius. l. non solum. §. interdum. de procurat.
- 3 ¶ Et licet nomine alieno quis agere non possit, vt hic: ¶ nomine tamen alieno quis potest defensionem suscipere, etiam inuito actore: vt notat. per gl. in l. Iulianus. s̄. qui satisd. cog. vbi A ng. limitat, nisi animo nouandi suscipiat defensionem, quia hoc inuito actore non potest de quo no. Bar. in l. solutionem. de solu. & sicut defensor admittitur super tota causa facta super vno articulo: vt not. Bar. in l. ij. in fi. C. de neg. geit.
- 4 ¶ Et regula fallit in coniunctis. l. exigendi. C. de procur. l. sed & hæ. ff. de procur. declarando vt dixi in c. cum M. de constit. col. iiii.

In §. Temporalis. Argumenta.

- 1 Consuetudo firmata bino aut terno actu contrario non tollitur. & nu. 2.
- 3 Possessio vltima in possessorio est attendenda.

TEMPORALIS permutatio ius prouinciæ non innouat.

- 1 ¶ NOT. tex. secūdū gl. ¶ q̄ consuetudo si firmata sit, nō tollitur: licet semel vel bis cōtra factū sit: & no. Bart. hic: & pro ista gl. Bal. no. text. in l.

in l. coram. de verbo. sign. & intentio regulæ fuit dicere, quod ubi non est opus verbis, sed consensu & intelligentia, mutus obligari potest, secundum primum intellectum glossæ.

- ¶ Et ideo mutus procuratorem constituere potest. l. mutus. in princ. de procura. & hæredes institui possunt. l. j. §. mutus & surdus. de hære. instituen. & hæreditatem adire possunt. l. mutum. §. de acquirend. hæred. in princ. & matrimonium contrahere possunt. l. mutus. de iure do. cap. cum apud. & in cap. tuæ. de sponsa. Et mutus & surdus donare non prohibentur. l. qui id quod. §. mutus. §. de don.
- ¶ Et mutus pacisci potest. l. item quia. ff. de pactis. Et ista declarari & suppleri debent, ut per Alexan. in l. j. in princ. de verb. oblig.

FVROSVS absentis loco est. Et ita Pomp. lib.

1. Epistolarum scripsit.

¶ VIDE dicta supra in regula, in negotiis.

In l. Favorabiliores. Argumenta.

- 1 Reo plus fauetur, quam actori.
- 2 Absens condemnari non potest, & tamen absolui potest.
- 3 Fisco etiam in multis fauendum est.
- 4 Reus in decisione causæ in dubio absolui debet.
- 5 Actor & reus in medio causæ à pari procedunt.
- 6 Nocentem absolvere satius est, quam innocentem damnare.
- 7 Questio offerri potest huiusmodi malæ conditionis, si aliter veritas cerni non possit.
- 8 Suspendis an sit liberandus, si fracto laqueo cadat in terram.

REGVLA CLXVII.

FAVORABILIORES rei potius quam actores habentur.

¶ FACIT tex. in l. Arrianus. de act. & obli. & in regula cum sunt partium iura. eod. tit. in vj. & in c. inter dilectos. in fin. de fide instru. & in c. ex literis. de probat.

- ¶ Et ibi ampliatur regula, etiam si probationes ex parte actoris in aliquo excedant: quia tamen in fauorem rei pronuntiandum est: ut Abb. ibi dicit per gl. quæ habetur in ca. clerici. lxxxj. dist. quod declarandum est, ut dixi in d. c. ex literis. col. ij.

- ¶ Et per istam regulam officium iudicis magis exuberat in absoluendo: ideo licet absens non possit condemnari. l. absentē. §. de pœn. l. absentem. C. de accu. tamen si apparet de innocētia, solui potest: ut no. Ant. de But. post Ioan. And. in c. veniens. col. j. de accu. & sequitur Barthol.

Veron.

Veron. in consi. xli. licet inuitus. colum. fina. in princip.

¶ Et ista regula ampliatur, vt procedat etiam si reus efficiatur actor per accidens: vt quia debitor prius compareat & petat actori perpetuum silentium imponi: nam per hoc tamen actor non efficitur, sed habet prerogatiuam regulæ, quod in dubio reus absoluitur. Ita not. dicit Anto. de But. in c. in presentia. in vj. not. per illum text. de proba. facit quod not. voluit glo. iij. in c. ex insinuatione. de procur. & quod not. per gl. & doct. in c. significauerunt. de excep. glo. & Bart. in l. circa. in fin. s. de proba.

¶ Et ista regula non procedit in causis fauorabilibus, puta in libertate, dote, & similibus: quia fauor causæ præualet fauori rei. c. fin. de re iud. l. inter pares. s. de re iud. & in l. Iulia. s. de manumiss. not. per glo. in dicta reg. cum sint partium iura. & inter alias causas fauorabiles etiam est causa fisci, in cuius fauorem in dubio est pronuntiandum: vt not. Specu. in titul. de teste. §. postquam. & Ioan. And. & Anto. de But. in c. in nostra. de testib. cum simi. vt tradit Alex. in l. j. in princ. s. sol. matr. & vbi respondet ad tex. qui videtur esse in contrarium in l. non puto. s. de iur. fisci. de cuius intellectu dictum fuit supra in regula, in ambiguis. s. eod. Item regula procedit vbi agit de decisione causæ, quia tunc in dubio absoluitur reus, per iura supra allegata: secus autem est in preparatoriis iudiciorum, in quibus magis fauetur actori, quam reo: vt no. Bart. per illum text. in l. de die. s. qui latid. cog. l. si quis intentione. de iudic. & not. per gloss. in c. cum ad sedem. de rest. spol. in verbo. cum pertinentiis. in dicta regula, cum partium iura. & Bar. in l. inter stipulantem. §. j. de verb. obl. ¶ Et in medio causæ à pari procedunt actor & reus. secundum gloss. in locis præalleg. Sed in contrarium facit: quia reus non tenetur edere actori ad probandum eius intentionem. l. j. l. qui accusare. C. de edend. & tamen actor tenetur edere res ad probandum eius exceptionem. l. non est nouum. C. de edendo. Et sic in editione & probationibus quæ videntur esse in medio causæ magis fauetur reo, quam actori. Sed potest responderi, quod probationes respiciunt decisionem causæ: quia actore non probante. reus absoluitur. l. qui accusare. s. de eden. vnde sicut reo in decisione causæ magis fauetur, ita videtur in probationibus: in aliis mediis, exceptis probationibus, videtur procedere glo. in c. cum ad sedem. vt latius dixi in d. l. non est nouum. reprobando ea quæ ibi Moder. dicunt.

¶ Et ad regulam nostram facit text. in l. absentem. s. de pœnis. vbi regula tradit, in pœnis, quod melius est nocentem absoluere, quam innocentem condemnare. Et ideo si vnus percussus fuit a pluribus, & vno tantum lethalis vulnere mortuus sit, & ignoratur à quo illatum sit, non possunt condemnari omnes de homicidio. per d. l. absentem. & late concludit Alexand. in consilio xv. vilo processu inquisitionis. lib. j. & Idem Petrus de Anch.

in consil. ccxxvij. nos Bartholomæus & Sali. vbi alleg. d. l. absentem. & gl. quæ idem tenet in l. idem Mela. §. sed & si seruum plures. in glos. j. s. ad leg. Aquil. & refert etiam Dy. ita consuluisset. & idem Ro. concludit in consi. ccccj. eo præsupposito. & Raph. Cum. in consi. cxxxiiij. visis. & idem Alex. in consi. xiiij. ponderatis. col. ū. iij. lib. iij. vbi approbat opi. Dy. quam Bar. videtur reprobare in l. si in rixa. ff. de sicar. col. si. & in consi. xliiij. copiosè adeo scriptum. lib. iij. & idem Spec. in tit. de homic. §. j. versic. pone quod quatuor. refert & sequitur Imol. in cle. vnica. de homic. col. fin. versic. tertio quærit.

¶ Et de intellectu d. l. absentem. vide Archid. xxij. q. iij. c. vlt. quem refert Floria. in d. l. item Mela. §. sed & si plures. col. iij. ver. adde tamen. s. ad leg. Aquil. vbi dicit, q. illa lex intelligitur quando aliqui erant innocētes: & hoc non potest verificari quādo omnes percusserunt. Sed potest responderi, q. licet omnes percusserint, & nō sint innocētes absolute. possunt dici esse innocētes quo ad poenam homicidij, prout doct. loquuntur in locis s. alleg.

¶ Notandum tamen est singulariter, q. in tali incertitudine ad veritatē eruendam poterit torqueri ille qui est malæ conditionis & famæ: secundum Sali. in l. fina. C. de quaest. col. fin. in ver. idem dico si delictum incertum sit.

¶ Et per d. l. absentem. & supradicta. post longam disputationem concludit Lucas de Penna in l. si quis fortè. que est l. j. C. de deser. & ocul. eo. lib. xij. col. vij. versic. sed pone.

¶ Damnatu est aliquis. in fin. ¶ q. damnatus ad mortem si dum laqueo fuit suspensus, & fracto laqueo cecidit in terram, credendum illud factum miraculose in dubio. cum ipse protestatus fuisset de innocentia: & cōcludit illum esse liberandum. quod not.

In l. Nemo prædo. Argumenta.

1. Emptor rem venditam accipiens autoritate propria, prædo dicitur.
2. Prædo quatuor modis quis dici potest.

REGVLA CLXVIII.

NEMO prædo est qui pretium numerauit.

- ¶ ET hoc etiā videtur habere locū si quis sciens rem alienā emittit. l. etiā. §. si quis sciens. s. de pet. her. ¶ si tamen emptor propria autoritate rem venditam accepit. dicitur prædo. l. si ex stipulatione. de acquir. poss. ¶ Et quatuor modis

modis dicitur prædo, vide in summa Ang. in vers. prædo, & non dicitur prædo qui possidet, & nō potest rationem possessionis suæ assignare: vt not. Ange. in l. pro hærede, in prin. s. de pet. hæred. Et prædo perdit a meliorationes rei: vt no. Ang. in l. ex argento. s. de cond. furt. & de prædone vide dicta Alex. in d. l. ex stipulatione. de acquiren. poss. & Luc. de Penna in l. ab his. C. de nauic. lib. xj.

LOCUPLETIOR non est factus qui liberum acquisierit.

¶ **ET** quando quis dicatur esse locupletior, vide dicta supra in regula, ex pœnalibus causis. eod. tit.

CVM de lucro duorum queratur, melior est causa possidentis.

¶ **VIDE** dicta supra in reg. in eo quod. eod. tit.

Inl. Cum prætor. Argumenta.

1 Momento aliquid fieri sufficit, vt factum fuisse dicatur,
REGVLA CLXIX.

CVM prætor in hæredem dat actionem quatenus ad eū peruenit: sufficit si uel momento ad eum peruenit ex dolo defuncti.

¶ **SUFFICIT** enim semel ad hæredem peruenisse: vt dicitur in l. videtur. s. quod met. caus. & hoc procedit quando ex delicto defuncti peruenit: Tecus in alio bonæ fidei possessore: quia tunc distinguitur, vt per Bart. in l. si ipsa res. ff. quod met. caus.

¶ **ET** not. hic, quod sufficit aliquid momento fieri. vide similia: vt dixi in l. si tibi. in ff. not. si cert. pet.

Inl. Paricausa. Argumenta.

1 Possessor melioris esse conditionis præsumitur in pari causa.

REGVLA CLXX.

IN pari causa possessor potior b haberi debet.

¶ **FACIT** tex. in §. cōmodū. in ff. de interd. in c. ex literis. de proba. ¶ **ET** ubi res dubia reperitur: melior est conditio possessoris: vt per glo. in §. nulli dubium. xi. q. v. & in not. q. tradit Bal. in c. capitulum. col. j. de res. in Bart. in l. j. §. non autem ff. de secund. tab. & in l. si inter. de rebus dub. cum simil. vt tradit And. Sicul. in c. j. char. penul. de proba. & reassumunt Mod. in l. j. ff. sol. mat.

In §. Hi qui in. Argumenta.

1 Successor prælatus non censetur eadem persona cum antecessore,
2 Hæres loco habetur is, ad quem bona vniuersa peruenisse noscuntur.

Hi qui uniuersum ius succedunt, hæredis loco habentur.

NAM

¶ **N**AM quod dicitur, de hærede, idem est in aliis successoribus vniuersalibus. l. item veniunt. §. fi. de pet. hæ.

1 ¶ Nota tamen quòd successor in prælatura non censetur eadem persona cum antecessore: vt not. Bal. in c. ij. versi. tertio no. qui succes. tene. vide tamen Abb. in c. significauit. de referi. col. ij. vbi arguit in contrarium. Sed cõcordari potest, distinguendo, vt per Abb. in c. j. de solu.

¶ Et ista regula potest etiã in fisco verificari qui est loco hæredis. l. si vt proponis. C. de bon. prosc. l. si marito. in prin. s. solu. matri. l. ij. C. ad leg. Iul. de vi. no. Rom. in consi. ccclxxij. in dubitatione. & consi. xcij. visis. col. ij.

2 ¶ Et generaliter ¶ ille ad quem bona vniuersaliter perueniunt est loco hæredis: vt glo. dicit in l. non intelligitur. §. cū ex causa. in verbo pertinent. de iure fil. vbi Bar. cum simi. tradit Alex. in l. marito. in prin. s. alleg. dixi in c. quia V. de iud. col. pen. Et ideo ille apud quem hæreditas dimittitur, etiam absque pacto tenetur a creditoribus satisfacere: quia nomen hæreditas, hoc importat. gl. & Bart. & Doct. in l. debitor. in fi. C. de pact.

A Tenetur
non consumitur
Sed si
Sed si
Sed si
Sed si

REGVLA CLXXI.
NIHIL dolo creditor facit qui suum recipit.

¶ **V**IDE dicta suprã in regula, nullus videtur dolo facere. s. eo. tit.

CUM principalis causa non cõsistit: nec ea quidem quæ sequuntur, locum habent.

¶ **V**IDE dicta suprã in regula, cum principalis.

In l. Nunquã in actiones. Argumenta.

- 1 Actio alia aliam non consumit.
2 Actio vna electa quando tollatur alia, & nu. 3. & 4.
3 Absolutus semel, non debet molestari.

REGVLA CLXXII.

NVNQVAM actiones, præsertim pœnales, de eadem concurrentes, alia aliam consumit.

¶ **E**T loquitur de eadem re, & eodem factõ. & idem tex. habetur in §. fi. instit. si quadru. pau. fecif. & in l. nunquam. de act. & oblig.

- 1 ¶ Et regula intelligitur, ¶ qd vna aliã non consumit quominus cõcurrant & simul competant. Sed vna electa, alia tollitur. l. idẽ ait. in fi. s. nau. caup. stab. ibi, alterutra contentus esse debeat. & in l. licet. §. possumus. eo. tit. ibi, vna contenti esse debemus. & in l. plura. in prin. de actio. & oblig.

C c oblig.

oblig. facit text. in l. quod in heredem. §. eligere. de tribut.

¶ Et hoc absolute procedit quando plures actiones ex eodem facto competunt, & vnus est titulus criminis: secus si sint plures tituli criminis: quia tunc electa vna, altera non tollitur, in eo q. excedit. l. j. §. vi bo. rap. l. j. §. arbor. fur. cal. & in l. qui seruus. de act. & obli. no. in l. cum ex vno. eo. ti. ¶ Et predicta habent locum quando sunt plures actiones quae ex eodem facto & delicto competunt: secus si ex diuersis factis & delictis oriantur: quia tunc vna aliam non tollit. l. nunquam plura. de priua. delict. & ita breuiter colligitur ex dictis Bar. in l. j. §. vnde querit. col. si de publ. vbi latius ipse insitit, q. & latius distinguit Ang. Aret. post Io. Fab. in §. si. nisi. si quadr. ¶ Et quod supra dictum est, quod vna electa altera tollitur, habet locum etiam si in actione electa succubuit: quia exceptiones rei iudicatae obstant etiam in alia: vt no. Bar. in l. hoc edicto. in vers. secundo querit Dyn. de publ. ¶ quia semel absolutus, non debet ulterius molestari. c. de his. de accusa. cum simi. vt dixi in consi. cxxxvij. in prin.

In l. Qui dolo. Argumenta.

- 1 Dolo desinens possidere equiparatur ei, qui dolo noluit acquirere.
- 2 Prælatus dolo desinens possidere, non praeiudicat ecclesiae.
- 3 Statutum in possessore, an intelligatur in eo, qui dolo desit possidere.

REGVLA CLXXIII.

QVI dolo desijt possidere, pro possidente damnatur: quia pro possessione dolus est.

¶ EADEM regula habetur in l. parē. j. eo. & in reg. pro possessore. eo. ti. in vj. vbi gl. plura exempla ponit, & pro regula adde tex. in l. j. §. toties. ver. sed & si possideat. §. si quis omni. cau. test. ¶ vbi regula ampliatur etiam in eo qui dolo noluit possessionem acquirere. & in l. etiā. §. is qui dolo. de pet. hare. & ibi q. licet agatur contra illum qui dolo desit possidere: non tamen liberatur ille qui possidet. Et si possessor velit iudicium suscipere, liberatur ille qui dolo desit possidere. ¶ Et contra illum qui desit possidere datur utilis: vt no. per gl. hic: & declarat Bar. in l. quanquam. §. Iulianus. de aqua plu. ¶ Et si prælatus desit dolo possidere, hoc non nocet ecclesiae: no. per gl. in d. reg. pro possessore. ¶ Et statutum de possessore an habeat locum in eo qui dolo desit possidere. Ioā. And. in reg. pro possessore. & vide dicta per Aret. in rub. de acq. pos. col. si. vbi disputat an statutum de possessore habeat locum in eo qui habetur pro possessore contra quem datur utilis actio non directae, prout in isto casu contingit.

In l. Imperitia culpa. Argumenta.

- 1 Medicus de imperitia tenetur.
- 2 Medicus quando fit excusandus.

REGVLA CLXXIII.

IMPERITIA culpa^a annumeratur.

VIDE

¶ **V**IDE dicta in l.culpa est. s. e. Et ideo ¶ medicus de imperitia tenetur. l. illicitas. §. sicuti. de of. presi. cum si. alleg. in gl. adde tex. in l. qua ratione. §. ij. ad leg. Aquil. & facit tex. in l. ij. ff. quod quisq; iur. ¶ Excusatur tamen medicus qui diligentiam adhibuit secundum precepta artis. c. ad aures. de eta. & qual. & c. tua nos. de homic. & ibi Inn. & no. Ang. Aret. in §. praterea si medicus. insti. ad leg. Aquil. & de imperitia aliorum nor. Fel. in d. c. tua nos. in prin. Et ad regulam facit tex. in l. Iulianus. §. quid tamen. ff. de act. empt. vbi non debet quis q; ignorat, facile asseuerare.

REGVLA CLXXV.

MELIOR conditio nostra per seruos fieri potest, deterior fieri non potest.

¶ REGVLA ista declaratur in l. si. C. de acqui. posses. Et vide quæ in l. seruus. C. de pactis.

¶ Et idem in aliis personis quæ meliorem conditionem alterius facere possunt, deteriorem non possunt. c. j. §. ecōtrario. de inuest. de re alie. facta.

In l. Non fraudantur. Argumenta.

- 1 Damni emergentis & lucri cessantis non eadem ratio.
- 2 Repudiatio legati, alienatio quædam dicitur.

REGVLA CLXXVI.

NON fraudantur creditores cum quid non acquiritur à debitorum, sed cum quid de bonis minuitur.

¶ **E**T ista differentia sæpenumero fieri solet: quia ¶ non eadem ratio lucri cessantis & damni emergentis. l. qui autem. in prin. s. de his quæ in frau. cred. quæ in terminis huius regulæ loquitur. & ad idem text. in l. j. §. confertur. s. de colla. bon. in l. si sponfus. §. si maritus. el. ij. de dona. inter virum. in l. si. §. licentia. el. j. C. de iure delib. Et vide quæ allegauimus in c. ecclesia. de consti. char. si. col. ij. versi. tertio prædicta cōclusio. & adde in l. j. §. vtrum. s. si quid in frau. pat. cum simi. vt per glo. in l. qui autem. in prin. alleg. s. & dixi in l. seruus. C. de pact. ¶ Et regu. ista limitatur non procedere in casibus. in quibus de natura contractus quis tenebatur acquirere: vt no. Bart. in d. l. qui autem. in prin. & latius idem Bar. in l. j. §. non quarimus. ff. si quis omis. cau. test. & vide tex. in l. magis puto. §. fundum. de reb. eo. vbi ¶ repudiatio legati dicitur alienatio. vnde regula videtur procedere in his quæ contra ius cōmune conceduntur: aliis secus.

In §. Nemo ex suo. Argumenta.

- 1 Penam & commodum ex eodem facto nullus reportare debet.
- 2 Possessor bonæ fidei, in quo habeatur loco domini. & nu. 3.

NEMO ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

¶ **V**LTRA alleg. in gl. vide tex. in l. si ab hostib;. §. j. ff. sol. ma. ibi., non enim æquū est virum ob facinus suum dotē lucrifacere. ¶ & ad hoc facita

quia quis eodē factō non debet pœnā & cōmodum reportare. l. siue hæ
 reitaria. & ibi gl. de neg. gest. ¶ & pœna immunitatē tribuere non de-
 bet. l. relegatorum. §. si. de interdi. & releg. in l. si cui. & ibi gl. §. ex quib.
 caus. maio. in l. ita demū. in prin. §. de arbit. ibi. ne quis doli sui præmiū.

REGVLA CLXXVII.

EA que ad dandum impossibilia sunt, uel que in rerum natura
 non sunt, pro non adiectis habentur.

¶ VIDE dicta suprā in regula, impossibilium.

In l. Bona fides. Argumenta.

- 1 Bona fidei possessor quo ad fructus penē est loco domini.
- 2 Bona fidei possessor est loco domini, si non apparet quis dominus sit.

REGVLA CLXXVIII.

BONA fides tantundem possidendi præstat: quantum ueritas
 quoties lex impedimento non est.

¶ ADDE text. in l. magis puto. §. j. de reb. eo. ubi idem iudicatur de
 fundo bona fide possessō, quod de dominio fundi, ut alienatio fieri non
 possit. & in l. quoties. de noxa. §. j. l. si postulauerit. §. de eo. ff. de adulte.
 tex. tamen in l. bona fidei. in prin. de acqui. rer. domi. ¶ dicit quod bona
 fidei possessor quo ad fructus penē est loco domini. & tex. in l. j. §. j. ad
 Sillan. expresse dicit, quod domini appellatione non cōtinetur ille qui
 bona fide seruit. Ang. ibi concludit, quod ¶ bona fidei possessor est loco
 domini si, non apparet quis dominus sit: aliās secus.

REGVLA CLXXIX.

QUI autore iudice comparauit, bona fidei possessor est.

¶ VIDE dicta suprā in l. non uidetur. §. qui iussu. §. eo.

REGVLA CLXXX.

OMNIS hereditas quamuis postea adeatur: tamen cum tem-
 pore mortis continuatur.

¶ VIDE suprā in l. omnia ferē.

In §. Nunquam ex postfacto. Argumenta.

- 1 Actio furti ex assidua contrectatione non dicitur crescere.
- 2 Actio furti quando dicatur augeri.

NUNQUAM. ex postfacto crescit præteriti delicti æstimatio.

¶ EXEMPLVM secundum glo. habetur in l. ei qui furti. in prin.
 §. de furt. ubi ¶ actio furti non crescit ex assidua contrectatione furtis. &
 facit ad quæstionē Bar. in l. si dominium. §. de furt. cum simi. Sed contra
 regulā facit tex. in l. si furti. in prin. de fur. ¶ ubi augetur furti actio si res
 furtiua facta sit pretiosior. ad idem tex. in l. in faciendo. §. in fans. de fur.
 REG

OMNES actiones quæ morte aut tempore pereunt, semel in-
cluse iudicio, saluæ permanent.

¶ VIDE dicta supra in l. non solet. & in l. pœnaliam. s. eod.

NON uidetur perfecte cuiusq; id esse, quod ex causa auferri
potest.

¶ VIDE dicta supra in l. neque pignus. s. eod.

In l. Absentia. Argumenta.

- 1 Absenti reipublica causa datur restitutio, etiam aduersus fiscum.
- 2 Decretum primum contra absentem causa reipublica interpositum tenet.

ABSENTIA eius qui reipublicæ causa abest: neque ei, neq;
alij damnosa esse debet.

1 ¶ PRIMO ipsi non debet esse damnosa: ¶ & ideo illi datur restitu-
tio etiam contra fiscum. l. neque. C. de restitut. milit. Et etiam contra
alium absentem causa reipub. datur restitutio. l. fin. s. ex quib. cau. ma. Et
non solum pro damno, sed etiam pro lucro quod cessauit, datur restitu-
tio. l. non solum. §. si. l. si quis Titio. §. si. ex quib. cau. ma.

2 ¶ Limitatur tamen regula non habere locum ¶ quo ad primum decre-
tum, quod etiam contra absentem causa reipub. interponitur, si non de-
fendatur. l. ignorare. C. de resti. milit. Secundo regula intelligitur quan-
do fuit læsus in omittendo: scilicet si faciendo. l. quæ à patre. & ibi Pau. de
Cast. declarat. C. de restitu. milit.

In l. Quod contra rationem. Argumenta.

- 1 Lex recepta contra rationem iuris, non trahitur in consequentiam.
- 2 Statuto in sola voluntate fundato non proceditur de similibus ad similia.
- 3 Statutum non ratione, sed errore fundatum, ad similia non est extendendum.
- 4 Extensio fieri non debet in materia odiosa.

QUOD contra rationem iuris receptum est, non est produ-
cendum ad consequentiam.

¶ AD idem tex. in l. quod vero. s. de legib.

1 ¶ Et ista regula maximè habet locum quando illa lex recepta contra
rationem iuris nõ esset fundata in ratione, sed errore quodam introdu-
ctæ: vt est text. in l. antepenult. quæ incip. quod non ratione. s. de leg. fa-
cit quod not. Bald. in l. iij. col. ij. C. de iure dot. vbi inquit, ¶ quod quan-
do statutum est fundatum in sola voluntate, non proceditur de simili-
bus ad similia: & in d. l. quod non ratione. dum inquit, ¶ quod non ratio-
ne, sed errore introductum est, & consuetudine comprobatum, non ex-
tenditur ad similia, intelligitur de errore iuris: quo casu valet consuetu-

do, vt ibi præsupponitur.

¶ Secus si errore facti hoc introductum fuisset, quia non valet consuetudo: vt no. Pau. de Cast. in d. l. de quibus. in col. si. quia tunc deficit consensus.

▲ Extenditur. Vide Dy. in reg. in argum. & ibi eius addit. isto tit. lib. vj.

■ Tacere. Idē Dyn. in regulis quæ hic alle. in prin. de qua materia vide longas remissiones per eius addi. in reg. qui tacet. & vltra eū Soc. in trac. fall. in reg. cccxcij. & reg. cccxcv.

Ial. in §. itē Seruiana. col. ix. ver. sed pulchrū dubiū, & c. & d. Phil. in col. xcv. §. col. versi. non ob. inci. iuridicū esse. & in c. cum M. de consti. vj. col. versi. tertio

Abb. concludit. & ibi Fel. xyj. col. qui ponit regulā cū fallē. & idē Fel. vbi ponit tres regulas in hac materia cum suis fall. in c. nonne. de præsump. & Ial. lare in l. que dotis. hic alle. vbi meli⁹, quā alius post Bart. examinat istā materiā. col. ij. ver. quarto & vlti. vj. in fi. l. H. C.

¶ Et in effectu Bar. idem dicit in l. iij. §. ij. de supel. leg.

¶ Sed quātum ad regulam nostram. & l. quod verō. Ista 4 iura intelliguntur quando aliquid est cōstitutum contra regulas iuris: quia ponitur vna exceptio à regula, & talis exceptio potuit tamen fundari ratione: & tunc non extēditur a si materia sit odiosa: aliās secus. vt tradit Paul. de Cast. in l. neque. ff. de leg. & vide quæ dixi in calibus exceptiuatis in l. j. de reg. iur.

VNI duo pro solido heredes esse non possunt.

¶ ADDE in l. iij. §. e contrario. §. de acquir. poss. in l. si vt certo. §. si duobus vehiculum. supra commod. in l. duo. de precar.

In l. Qui tacet. Argumenta.

1 Tacens me consentire, nec contradicere præsumitur.
2 Tacere, medium quoddā est inter contradicere, & cōsentire.
3 Tacens in statuto non dicitur consentire.

REGVLA CLXXXIII.

QVI tacet, non utique fatetur: sed tamen verum est eum non negare.

¶ EADEM regula habetur in regulis qui tacet. eorum. in vj. Et vera est ista regula: ¶ quia qui tacet, nihil dicit vnde non videtur consentire, nec cōtradicere. & exemplum est secundum gloss. hic. in l. j. §. scientiam. de tribut. Et est simile inter velle, nolle, & non velle: vt dixi §. in regu. eius est velle.

¶ Et quantum ad regulam, dicit Bar. in l. quæ dotis. col. penul. sol. matri. ¶ quod verē loquendo tacere b est medium inter consentire & contradicere. & not. per gloss. in cle. saxe. in §. in verbo contradicentibus. in fi. de verb. signi. vbi Cardi. in princ. & Abb. in c. nonne. de præsumpt. col. ij. dicit quod tacens propriē non consentit, nec contradicit. & idem Fel. ibi in ij. col. in ver. prima regula est. tacens. ex quo infert, ¶ quod tacens in statuto non dicitur consentire. & sentit Bal. in l. ij. §. voluntatem. solu. matri. Et adde quod in no. q. istam conclusionem sequitur Soci. in

in consil. clxvij. nō inttilis. col. iij. ver. secundo probatur.

In l. Quod ipfis. Argumenta.

- 1 Hæres impeditur præscribere per malam fidem defuncti.
- 2 Vitia realia in quemuis successorem transmittuntur.

REGVLA CLXXXV.

QVOD ipfis qui contraxerunt, obstat: & successoribus eorum obstat.

- A** REGVLA de plano procedit in successoribus ^a Successoribus. Adde Soci-
 1 vniuersalibus: item mala fides defuncti impedit hæredē in tract. fallen,
 præscribere. l. cum hæres. de diuer. & tempo. præscri. cum in regula ccc-
 simil. vt dixi in consil. celxxij. in char. iij. in j. facie. Et hoc lxxxix.
 an habeat locum in successione beneficij. Bart. in l. j. co-
 lum. ij. ver. si. quero. vtrū. ff. de priuat. delict. in l. qui opus.
 de oper. noui. vide tex. in capi. ij. de oper. noui. & Abb. ibi.
^b Et dicit Barto. in l. vitia. alleg. in glōf. quōd vitia realia ^b Vitia realia.
 transfeunt in quemlibet successorē: personalia verō trans- Vitium rei qua-
 eunt in vniuersalem successorem non in singularem. l. j. liter sumatur,
 C. de long. tempo. præscript. vide Paulum de
 Cast. in l. sumi-
 num. §. vitium
 autem. ff. de dā-
 no infect.

NON omne quod licet, honestum est.

¶ DE hoc supra in l. temper in contractibus.

In stipulationibus id tempus spectatur quo contra-
 himus.

¶ VIDE supra eod. l. quæ legata.

In l. Nemo fraudare. Argumenta.

- 1 Iniuria volenti non irrogatur.
- 2 Mulier non committit adulterium nolens.
- 3 Percussus volens non aget actio re iniuriarum.
- 4 Filius testamentum patris non impugnat, si volens ex hære-
 datus fuit.
- 5 Mulier de consensu filiorū secūdo nubens, nō incidit in pœnā.
- 6 Perfuasio dolosa non excusatur à pœna.
- 7 Mulier adulterata, non præsumitur iniuriam passa.
- 8 Iniuria in corpus illata non potest remitti.
- 9 Quæstio an sit plebeio inferenda prius, quàm nobili.
- 10 Quæstio sine indicij applicanda nemini.
- 10 Indictum vnicum ad quætionem sufficit, iudicis arbitrio.
- 11 Iniuriam non fieri volenti, qualiter intelligendum.

REGVLA CLXXXVII.

NEMO fraudare videtur eos, qui sciunt &
 consentiunt.

¶ AD idem text. in l. qui autem. §. praterea. §. de his quæ in fraud. cre. cum simil. allegatis in gloss. sicut etiam dicitur, ¶ quod volenti non fit iniuria. l. j. §. vsque adeo. §. de iniur. & in regula. scientia a eodem titul. in vj.

A Scienti. Vbi videas Dyn. & remiss. per eius additiones.

¶ Et no. Barto. in l. quamuis. in fi. §. de in ius voc. facit tex. in l. cum donationis. C. de transactio. in l. non putauit. §. si quis sua manu. §. de contratab. ¶ vnde in muliere cum qua commissum est adulterium non est opus facere pacem: quia ipsa non est iniuriata, quæ voluit, sed tantum maritus: vt no. Bar. in consi. clxxv. domine potest.

¶ Et si me volentem percussisti, non potest agi actione iniuriarum. vt no. Ang. in l. si vnus. §. pacta. §. de pact.

¶ Et ideo ¶ filius exheredatus de voluntate sua. non potest impugnare testamentum: vt not. Bart. in l. si quando. §. fin. C. de inoffi. testam. cum simil. vt tradit Alex. in authen. non licet. col. ij. C. de liber. prate.

~~in filiorum~~
~~non incurrit~~
~~penas quæ fa-~~
~~uore filiorum~~
~~imponuntur:~~
~~quia illis volentibus~~
~~non fit iniuria.~~
~~ita glo. concludit~~
~~in auth. de non elig.~~
~~secun. nub. circa medium.~~
~~in verb. copulatur.~~
~~quam pro singulari~~
~~ibi no. Ang. in prin.~~
~~in versi. & prædicta~~
~~vera. & sequitur~~
~~Ro. in consi. cxxix.~~
~~ex themate. col. j.~~
~~in versi. iij. idem~~
~~probat. & sufficit~~
~~cōsensus etiam~~
~~tacitus filiorum:~~
~~vt no. Bal. in~~
~~authen. ex testamento.~~
~~col. ij. versi. pone~~
~~quod ista Ber. in~~
~~C. de secund. nupt.~~
~~Alex. in consi. lxxij.~~
~~in dubitatione~~
~~præmissa. lib. v. &~~
~~idem tradit Ange.~~
~~in consi. cccxcvj.~~
~~doctor insignis.~~
~~col. ij. & dixi in~~
~~consi. ccvj.~~

¶ Sic etiam ista ratione, ¶ mulier quæ transit ad secunda s vota, de consensu filiorum b, non incurrit pœnas quæ fauore filiorum imponuntur: quia illis volentibus non fit iniuria. ita glo. concludit in auth. de non elig. secun. nub. circa medium. in verb. copulatur. quam pro singulari ibi no. Ang. in prin. in versi. & prædicta vera. & sequitur Ro. in consi. cxxix. ex themate. col. j. in versi. iij. idem probatur. & sufficit cōsensus etiam tacitus filiorum: vt no. Bal. in authen. ex testamento. col. ij. versi. pone quod ista Ber. in C. de secund. nupt. Alex. in consi. lxxij. in dubitatione præmissa. lib. v. & idem tradit Ange. in consi. cccxcvj. doctor insignis. col. ij. & dixi in consi. ccvj.

¶ Et regula videtur procedere: nisi agat de fraude: vt quia quis consentiret in fraudem legis: vt not. Bal. in c. j. col. c ij. versi. sed nunquid. de plus petit.

c Bald. Idem Ias. in l. cum donationis, in princip. C. de transact.

¶ Item regula nō habet locū in dolosa persuasione. l. j. §. persuadere. §. de seruo corru. in l. vnica. C. de rap. virg. & no. Dy. in d. regu. sciēt. & no. Bar. in l. iij. §. si quis volentem. de lib. hom. exhib. per illū text. de illo qui subducit puellā. & retinet illā in domo: & facit quod dicit, volūtariē stare. ¶ Et per hoc videtur quod non bene dicat Bar. in consi. §. alleg. ¶ q̄ mulier adulterata nō patiatur iniuriam. & licet Bar. in d. cōsi. faciat differentiā inter mulierem raptam in illam cū qua cōmissum fuit adulteriū, talis differentiā nō videtur habere bonā rationē diuersitatis: quia consensus mulieris non purgat vitium adulterij.

Similiter

8 ¶ Similiter regula non habet locum si iniuria inferatur in corpus: quia remitti non potest, cum quis non sit dominus membrorum suorum. I. liber homo. §. ad leg. Aquil. ita Ang. dicit in d. l. quauis. & Barto. in l. j. §. vsque adeo. §. de iniur. vbi dicit hoc esse verum quando inferitur in corpus, & cutis scinditur: secus, secundum eum, esset in alapa. Sed tamen ratio illa, quod non sit dominus membrorum suorum, etiam videtur habere locum in alapa: quia corpori inferitur iniuria, licet cutis non scindatur.

¶ Et ista faciunt ad questionem non quam tradit Paris de Puteo in tractatu de syndicato. in pen. q. in vers. quare de vna not. questione. de nobili ¶ cui à plebeio erat imputatum delictum quod nobilis negabat, & conuenit quod torqueretur prius plebeus, deinde ipse nobilis: & post torturam plebei, nobilis recusabat torqueri contra conuentionem. asserendo conuentionem talem non valuisse: quia non erat dominus membrorum suorum. & Bar. contra glo. in l. interdum. §. qui furem. §. de furtis. concludit quod quis non potest conuenire, vt alter habeat potestatem torquendi eum ad crimen inueniendum. & idem Bart. in l. cum seruus. ff. de conditionibus causam. & Flor. in l. liber homo. la. j. in principi. §. ad leg. Aquil. & facit quod no. Barto. in d. l. j. §. vsque adeo. de iniur. de rustico qui non potest pacisci, quod si reperitur in vinea, quod percuti possit. & Ange. Aret. in tractatu Maleficiorum. in verbo, contra voluntatem dicti Titij, & idem dicit Ang. in l. si vnus. §. illud. ver. pacta. in fi. §. de pactis.

¶ Hac tamen & similia non faciunt ad propositum questionis: quia loquuntur vt quis torqueri possit à priuato eius aduersario. Sed in questione predicta agitur quod debeat torqueri à pratore & magistratu: concludit tamen Paris de Puteo in loco præallegato, q. talis conuentio non facit quod prator possit illum torquere sine iudicijs, & relinquit cogitandum.

¶ Et hoc quidem tenet Franciscus Brumanus in tractatu Maleficiorum, in pe. char. in ver. insuper quare. vbi dicit, q. licet Barto. in locis §. allegatis loquatur quando quis submittit se ad torturam priuati: idem tamen est si subiiciatur iudici: quia tali casu iudex esset vt priuatus: & ideo iudex non esset excusatus si virtute talis conuentionis torqueret sine iudicijs.

¶ Sed certe non videtur torqueri absque iudicijs ex quo alter positus fuit ad torturam, & cum tormentis confirmauit, quod prius dixerat.

10 ¶ Nam etiam vnum iudicium sufficit arbitrio iudicis: vt not. Bartol. in l. fi. col. iij. vers. sed quare vtrum. supra de questionibus. Et predicta procedunt in criminalibus. In ciuilibus vero non deuenitur ad torturam in liberis hominibus. I. diuus Pius. de questionibus. vbi Bartol. & ideo talis conuentio non valeret.

11 ¶ Vltimo dictum est, q. iniuria non fit volenti: verum quod est ille qui consentit, agere non potest. Sed per hoc non tollitur quo minus index p. interesse publico agere possit: vt no. Bar. in d. l. j. §. vsque adeo. in principi. de iniur. per l. qui cœtu. §. qui vacante. §. de vi publi. & Liur. gentium. §.

si pacificat. s. de pactis. & idem Bar. in l. inter omnes. §. re-
ctè. in versu iuxta hoc quero. s. de furt. cum simil. vt tradit
Ang. Aret. in §. j. in l. tit. de oblig. quæ ex delict. nascunt. in
glo. in verbo fraudulose. Sed ista conclusio non videtur
transire sine dubio: quia ex quo ille consentiendo vide-
tur tollere quòd non sit delictum, non videtur quòd rei-
publica aliquid ius acquiratur: quia aliquid delictum
non videtur commissum.

In l. Quod quis. Argumenta.

- 1 Seruus manumissus, nouus homo dicitur.
- 2 Liberto neque nocet, neque etiam prodest quod fecit dum seruus esset.

REGVLA CLXXXVIII.

QUOD quis cum seruus esset, egerit, proficere
liberto facto non potest.

¶ **S**ERVVS manumissus non homo reputatur. l. 1
qui res. §. aream. de solut. ¶ & ideo factum ab eo in serui-
tute, illi liberto facto non prodest, neque nocet. quod non pro-
fit, dicitur hic. Et limitatur vt in glossa. & per Azonem in
summa. C. an seruus ex suo facto. Bal. in l. j. C. eo. tit.

SEMPER generalibus specialia insunt.

¶ **D**E hac regula supra in regula, in toto.

In l. Cuius effectus. Argumenta.

- 1 Argumentum de toto ad partem, est in iure validum, & ma-
j. & 6.
- 2 Argumentum valet in tempore de toto ad partem.
- 4 Demonstratio falsa quando vitiat actum.
- 5 Argumentum de toto ad partem non valet, quando lex dif-
ferentiam fecit inter totum & partem.
Fiscus rem alienam non potest alienare totam, licet par-
tem possit.
- 7 Papa non valens totum tollere, partem poterit quandoque.

REGVLA CLXXXIX.

CUIVS effectus omnibus prodest: eius partes ad uniuersos pertinent.

^A Tempore. In
tellige in mare-
ria fauorabili.
¶ **S**ed in mate-
ria stricta. Itè
etiã quando
est eadem ra-
tio. ita. Ias. ibi
in d. l. si cui. iij.
¶ j. in iij. not.

¶ **V**IDE TVR in effectu colligit argumentum de
toto ad partem, prout habetur in l. quæ de tota. s. de rei
vendi. & in l. qui scit. in prin. s. de vsur. cum simil. allega-
tis ibi in gl. & in l. an pars. & ibi Bar. s. pro derelicto. in l.
qui sine. vbi Bar. s. de cond. sine causa. ¶ sic etiam in tem-
pore ^a de toto ad partem arguitur. l. si cui. in prin. in versu. ^A
proinde. & ibi Bal. de leg. j. & facit tex. in l. tres tutores. &
ibi

ibi Bart. in primo notab. s. de administ. tut. & pro regula etiam est tex. in c. pastoralis. §. item cum in totum. de offic. delegat. vbi gl. ¶ Et ista regula procedit in toto integrali vniuersali & generali: vt no. Bal. in l. conuenticulā. col. ij. C. de episc. & cleri. & procedit etiam in exceptione: vt not. Bal. in l. ij. in fi. C. de non nu. pec. vbi per illum tex. dicit, ¶ quod etiam in exceptionibus habet locum argumentum de toto ad partem.

¶ Et regula procedit in diuiduis. Secus est in indiuiduis: vt no. Bar. per illum tex. in l. per fundum. s. de seruit. rusti. præli. & idem Bar. in l. qui sine. ff. de condic. sine cau. vbi allegat. l. in executione. §. pro parte. de verb. obl. & Alber. in d. l. quæ de tota.

¶ Secundo ¶ regula fallit in falsa demonstratione, quæ si in totum falsa sit, non vitiat. l. demonstratio falsa. de condic. & demonstr. & tamen si in parte falsa sit, vitiatur legatum: vt no. Alex. post Cuman. in l. serui electione. §. fina. ^a in fi. de leg. j.

¶ Tertio ¶ regula nõ habet locum quādo lex expressè facit differentiam inter totum & partē, vbi probatur in l. si dictū. §. in stipulatione. s. de euct. vbi de euctiōe agitur si homo in totū euincatur: secus si p̄ parte. Et fiscus rem alienā in totū alienare nõ potest: secus si pro parte aliena sit. l. j. C. de v̄di. rer. fisc. lib. x. quia in dictis casibus lex expressè constituit differentiam inter totum & partem. & ita videtur procedere quod s. dictū est de indiuiduis.

¶ Quarto ¶ regula p̄cedit vbi est eadem ratio: ^b secus si diuersa ratio sit inter totum & partem: vt no. per glōf. in l. qui hominem. in prin. s. de solu. in clem. si. in ver. defensor. de rebus ecclē. non alie. & no. Abb. in d. c. pastoralis. §. item cum in totum. in fi. & idem Bar. dicit in l. iuriscē. §. adeo. in penul. opposi. s. de pact. & Alber. idē concludit in d. l. quæ de toto. & in ver. argumētū. in Dictionario: vt no. Aret. in consi. cl. xiiij. diligenter. col. iij. vers. non obstat arg. Et sub ista limitatione omnes alie reduci possunt. & ideo ¶ in papa non valet ^c argumentum. In totum tollere non potest, ergo nec pro parte. in his quæ sunt de iure diuino, quia non est eadem ratio: vt ex pluribus Fely. deducit in c. fi. col. si. de maior. & obed.

In l. Ex qua persona. Argumenta.

1 Hæres lucrum habens à defuncto, non debet contrauentire ipsius facti.

Hæres

^a §. finali. Vbi videas Ias. qui tenet contra in v. col. vers. ego teneo.

^b Ratio. Idem Ias. in d. l. serui electione. §. fina. col. v. ver. confirmo. Imol. in d. clement. ij. et iij. col. in prin.

^c Non valet. In totum tollere non potest. Ergo nec pro parte. in his quæ sunt de iure diuino. quia non est eadem ratio: vt ex pluribus Fely. deducit in c. fi. col. si. de maior. & obed.

- 2 Heres qui iuctariū cōfecit, factō defūcti cōtrauenire poterit,
 3 Factū eius pson.e debet quis approbare, ex qua lucrū capit,
 4 Clerici statutis laicorum qualiter debeant vti.

REGVLA CXC.

EX qua persona quis lucrum capit, eius factum prestare debet.

¶ **C**ONCORDAT I. cum à matre. C. de rei vend. vbi hæres qui habet locum ex persona defuncti, eius factō contrauenire non debet. ad idem tex. in l. si ab eo. C. de neg. gest. in l. vxor. C. de bo. auth. iud. possi. in l. si tertius. §. si. de aqua plu. arc. Et secundum istam regulam arguit Pau. de Cast. in consi. xvij. in causa quæ vertitur. col. ij. Fulg. consi. lxxvij. paterfamiliās. col. ij. Cuma. in consil. xxxij. quidam. Rom. in consi. xvij. vñ facti narratione. col. si. & dixi in consi. clxxxij. in fi.

¶ Et ista regula limitatur non procedere quando hæres facit inuentarium, quia tunc contrauenire potest: vt nor. Bal. in l. qui se patris. col. x. ver. item queritur. C. vnde liberi. de quo dicto Alex. variavit in cōf. xix. super eo. col. iij. lib. v. & in consi. xxvij. in causa & lite. col. pen. lib. v. & latè dixi in consi. clxxxv. in prin. col. pe.

¶ Et quod dictum est de inuentario, videtur intelligendum quando hæredi nihil remaneret de bonis defuncti: vt nota dicit Imol. in c. ex parte. col. viij. ver. sed aduerte, quia Iaco. de Bel. de feudis.

¶ Et regula etiam limitatur, vt per Alex. in consi. cvij. vñso processu. lib. iij. col. j. & ij. & in cōf. xvij. attentis narratis. in ij. dubio. lib. v. & per Bal. in consil. ccxv. proponitur. lib. ij. & Bal. in l. ij. in fi. C. de inoff. do. & etiam Imo. in d. c. ex parte. col. viij. in alio vers. seq.

¶ Sed aduerte, quia mirū videat. & Frā. de Cur. in cōf. j. in fi. ¶ Et ad tex. hic dum dicitur quod quis debet approbare factum eius personæ ex qua lucrum capit, facit tex. in l. pōponius. §. cum quis. ff. de acquir. possi. vbi dicitur, quod si quis vitæ admīniculo ex persona alterius, eū sua causa & suis vitis vti debet. & facit tex. in l. secundum naturā. §. eo. eū fi. vt dixi ibi. f. & ideo quādo clerici vtuntur statutis laicorum. eo modo quo statutum loquitur vti debent: vt no. Bal. in l. omni nouatione. C. de sacrosan. ecc. cum si. & dixi in c. ecclesia sanctæ Mariæ. de consi. in fi. chat. col. j.

¶ Et regula ista pcedit vbi agit de lucro, a prout loquitur, & quia nō potest culpa imputari ex qua lucrū quis cōsequi

sequitur. l. cum in fundo. §. j. & ibi glos. in ver. lucrum. §. de iur. dot. & in l. nupta. §. j. §. solut. matr. Secus si agatur de damno: vt not. tradit Petr. de Anchar. in consil. cclxv. quia quæstio dubitabilis est. col. fin. & Alexan. in consil. vj. viso processu. col. ij. versic. nec etiam obstat. lib. iij. vbi idem dicit. non tamen facit mentionem de consil. Pet. de Anchar.

REGVLA CXCI.

PAREM esse conditionem oportet eius qui quid possideat uel habeat: atq; eius cuius dolo malo factum sit quo minus possideret uel haberet.

¶ **CONCORDAT** cum regula, qui dolo. §. eod.

NEMO dānū facit, nisi qui id facit quod facere ius nō habet.

¶ **RESOLVITVR** in eo quod dicitur. quod sit lege permittente & c. l. Gracchus. C. de adult. vide quæ dixi in d. l. Gracchus.

In l. Hoc iure utimur. Argumenta.

- 1 Vis alia publica, alia priuata.
- 2 Vis priuata in dubio interpretari debet.
- 3 Violentia differt ab actu violenter facto.

REGVLA CXCIII.

HOC iure utimur, ut quicquid omnino per vim fiat: aut in uis publica, aut uis priuata crimen incidat.

- 1 ¶ **VIDE** supra in l. quo tutela. §. vi factum. eod. titu. ¶ Et secundum istam regulam vis distinguitur. quia alia publica, alia priuata: vt per gl. hic.
- 2 & Azo. in summa, ad legem Iuliam de vi. ¶ & in dubio tamen vbi fit mentio de vi. intelligitur de vi priuata, vt minor sit poena. l. si præses. §. de pœnis. & not. Alex. in l. viro atq; vxore. sol. matr. ¶ Et adde differentiam esse inter violentiam, & actum violenter factum: vt tradit Paul. de Cast. in consil. cccclxxix. visa inquisitione facta contra Benedictum. & not. quod violentia quando iuridice inferitur, non est licitum resistere. vide Pau. de Cast. in consil. cxciiij. viso supra scripto puncto. facit tex. in l. feruus. C. de his qui ad eccle. confug. & not. in l. vt vim. §. de iustit. & iur.
- 3

DEECIT qui uel iussit, uel mandauit, uel ratum habuit. Rati enim habitio mandato comparatur.

¶ **DE** mandato supra in l. quod iussu. Et de rati habitione. §. l. semper qui non prohibet.

IN contractibus quibus doli præstatio uel bona fides inest: hæres infolidum tenetur.

¶ **ISTA** regula tangit materiam indiuiduorum quæ altiore postulare indagine. idem habetur in l. ad ea. §. fin. j. eod.

In

In l. Ferè quibuscunque. Argumenta.

- 1 Possessio non acquiritur sine animo & corpore nec etiam amittitur.

REGVLA CXCIII.

FERE quibuscūq; modis obligamur, iisdē in contrariū actis liberamur: quū quibus modis acquirimus, iisdē in cōtrariū actis amittimus. Vt igitur nulla possessio acquiri, nisi animo et corpore potest: ita nulla amittitur, nisi in qua utrūq; ī cōtrariū actū est.

¶ **P**ONIT reg. & illationē facit ad regulam: vide dicta §. in l. nihil tam naturale. eod. tit. De illatione, q̄ sicut nulla possessio acquiritur sine animo & corpore, ita nō amittitur. ad idē tex. in l. quemadmodū. de acquir. pos. Et ista regula procedit quando in perdēda possessione incipio à corpore: nā tunc etiā animus requiritur, secus si ab animo inchoetur: quia animus solus sufficit. l. iij. §. in amittenda. de acquir. pos. vbi doc. cōiter ita tenēt. ibi videndū, quia Mod. laborāt: & Soc. ibi pōderat & inducit istū tex.

REGVLA CXCV.

CVM par delictū est duorū, semp oneratur petitor, & melior habetur possessoris cā: sicut fit cū de dolo excipitur petitoris. neq; enim datur talis replicatio petitori. aut si rei quoq; in ea dolo actū sit.

¶ **V**IDE dicta §. in regula, in pari causa. eod. tit.

In §. Illi debet. Argumenta.

- 1 Pœnam petere nequit, qui in illam incidit.
2 Pacem contrahentes, si, postmodum simul ruperint, agere non poterunt.
3 Agere volens ad pœnam debet prius pro sua parte implere.
4 Petitio pœnæ liquida debet esse.

ILLI debet permitti pœnam petere qui in ipsam incidit.

¶ **E**T qui incidit in pœnā illā petere nō potest. facit 1 tex. in l. cū pater. §. libertis. de le. ij. & Bart. ibi in fi. infert 2 q̄ quādo qui cōtraxerūt pacē. & cōtrauenerūt. & ignoratur quis primo pacē rupit, nullus agere potest. Sed si cōstaret alterū rupisse, alter qui non incidit in pœnā, agere ad pœnā potuisset: vt Bar. ibi per illum tex. concludit. Et ad hoc vide plene dicta per Alex. in l. semel mora. col. j. & ij. solu. mat. Et qui velit agere ad pœnam, debet prius 3 imp lere

implere pro sua parte. no. Ang. consil. xliiij. fratres seruorum. in fin. & late tradit Corn. in consil. cccliiij. in causa vertente. libr. j. & dixi in l. cum
4 proponas. la. ij. C. de pact. Et liquida debet esse petitio poenae: vt dixi in l. poenalibus. j. eod.

REGVLA CXCVI.

FACTVM cuique suum, non aduersario suo nocere debet.

¶ VIDE supra in regula, non debet.

NON videtur uim facere qui iure suo utitur, & ordinaria
N actione experitur.

¶ VIDE supra in regula, nullius videtur dolo facere.

In §. In poenalibus. Argumenta.

- 1 Poena non committitur ipso iure, quando aliquid sub poena praecipitur.
- 2 Probatio in poenis liquida esse debet.
- 3 Poenales casus sunt stricti iuris.
- 4 Poena ex conuentione appositae pro parte, ad aliam partem non debet extendi.
- 5 Poenalia nullo modo sunt extendenda.
- 6 Dispositio principalis extendi potest, poena autem adiecta non potest.
- 7 Initium facti attenditur, vt poena euitetur.
- 8 Venditionis nomine quando caeteri contra actus comprehendantur.
- 9 Haeres haereditatis quando non veniat nomine haereditatis.
- 9 Poena locum non habet, nisi statuta.
- 10 Extensio fit in poenis, quatenus proprietates verborum exigat.
- 11 Poena extenditur, dum de fraude remouenda agitur.
- 12 Poena extenditur quandoque ratione reipublicae.
- 13 Poena extenditur in aequiparatis.
- 14 Poena in fauorem ecclesiae extenditur quandoque.
- 15 Poena tunc extenditur, quando ratio extendendi exprimitur.
- 16 Poena extenditur de similibus ad similia.

IN poenalibus causis benignius interpretandum est.

¶ EX ista regula sumpta est reg. in poenis. eo. tit. in vj. & facit text. in l. si praeses. in l. interpretatione. §. de poenis. dist. j. in c. poena. Et ad istam regulam plura dicta sunt §. in reg. semper in obscuris. Et ibi dictis adde

- 1 Quod si praecipitum sit, quod aliquid fiat sub poena, non intelligitur quod ipso iure poena committatur. Sed videtur
A quaedam comminatio: vt no. per gl. in c. sicut tuis. de fimo. in ver. sub interminatione. & in c. j. in gl. ij. de sagit. in c. j. in gl. pe. de eo qui fur. ord. suscep. & in reg. in poenis. eo. tit. in vj. & in c. cum esset. in gl. si. de testa. & ista est communis
B opi. vt dicit Imo. in c. j. de loca. col. ij. in ver. & aduerte. & ibi rationem adducit per istam regulam: quia cum agitur de poena, mitior interpretatio fieri debet, per istam regulam. & idem tradit Io. de Ana. in d. c. j. de sagit. col. pe.
2 ¶ Sic etiam in poenis liquida debet esse probatio vt poena
com

A Ipso. Alex. consil. cxxiiij. in princ. lib. j.

B ~~...~~
...
...
...
...

committatur: vt no. Bal. in c. j. col. fi. quali. domi. propr. feu. priue. vbi alleg. tex. in l. ex testamento. la. j. de cond. & demonst. & no. etiam Bald. in l. cum proponas. col. fi. C. de hæred. inst. ¶ vbi inquit. quòd casus pœnales sunt stricti iuris. & non recipiunt interpretationem extensiuam. per illum tex. in d. l. in testamento.

¶ Et in pœnis: quia & liquida plena probatio requiritur. nunquam iuramentum defertur in defectum probationis: vt no. Bal. dicit in l. j. col. ij. versic. ex hoc patet. C. de his quæ pœnæ nomi.

¶ Et odio pœnæ si pœna ex conuentione pro vna parte sit apposita. ad aliam partem non extenditur: vt no. Bal. concludit in d. c. j. col. j. versic. & sume hic argumentum. qualiter domi. proprie. priue. feu. Et idem in testatore. quia substitutio quæ aliàs extenditur de vno casu ad alium. non habet locum si pœna apponatur: vt not. Bartol. in l. pater Seuerinam. in princ. per illum text. de cond. & demonst. Et odio pœnæ à persona non receditur. vt not. Bart. in l. multa. de cond. & demonst. & Bald. in d. l. j. in ij. oppo. C. de his quæ pœnæ nomine.

¶ Et pœna quia odiosa est. ¶ si in vno capitulo apponatur. non videtur in alio repetita: vt not. Bart. in l. in testamento. s. alle. in a

~~in l. cum pater. s. pater certam. de leg. ij. & ad idem est glo. in cle. ij. in verb. sanctioni. de vita & honest. cleri. & in cle. fin. de pœnis. in gloss. fin. & hoc tamen declarandum est. vt dixi in c. ij. requiris. de app.~~

¶ Et dato ¶ q. dispositio principalis extendatur. pœna tamen quia odiosa est extendi non debet. vt no. Ioan. And. in c. dispendia. in princ. de rescrip. in vj. Domi. ibi col. iij. in ver. no. incidenter. hoc dictum sequitur pro dicto not. do. Abb. in c. j. de locato. col. fi. Domin. in c. si fortè. col. ij. in ver. no. incidenter. de elect. in vj. & idè tenet Imo. post Ant. de But. quem ibi refert in c. fina. col. iij. de rescrip. de quo inferius dicam.

¶ Et in pœnis ¶ vt pœna euitetur attenditur initium. l. quod ait. s. quod ait lex. ff. de adult. vbi Bart. in ij. not. & not. Domin. in c. auaritia. in glo. eo ipso. de elect. in vj. & facit quod not. Bart. in l. j. C. de nund.

¶ Et licet nomine venditionis etiam alij contractus comprehenduntur. l. statuliberi. s. Quintus. ff. de statulibe. tamen in materia pœnali strictè accipitur pro contractu venditionis: vt no. Bart. in l. qui duobus. s. de sal. in titu. de emp. & vend. s. nunc videndum. versic. sed pone. & no. in c. j. de excess. praelat. in vj. Et licet ¶ appellatione hæredis veniat hæres hæredis. l. fin. C. de hæred. inst. hoc non habet locum vbi agit de pœna: vt not. Bald. in d. l. fin. q. xxj. s. no. Bart. in l. multa. s. de cond. & demonst. & dixi in l. qui per successorem. s. eod. tit.

¶ Et pœna ¶ nõ habet locum nisi statuta sic. l. & si quis. s. diuus. ff. de relig. & per

& per illum text. dicit Bal. in l. iij. C. de sacrosan. eccle. in prin. quòd poenae odiosae sunt, & non habent locum nisi in casibus expressis in iure. & quòd in poenis nō fiat extensio not. Domi. in c. quanquam. de e. lect. in vj. & in c. j. col. fi. versi. ex his no. de biga. in vj. in c. si ciuitas. in prin. de sen. excom. in vj. & in c. j. col. j. de temp. ord. Et secundum regulam arguit Ange. in consi. c. praemitto. in prin. Cuma. in consi. xlj. ad primum. in tertio dub. Fulgo. in consi. vij. iam pluribus annis. col. penult.

¶ Et regula ista limitatur non procedere quantū ad vim
10 verborum: ¶ quia quatenus verborū proprietates significat, sit extensio etiā in poenis: vt no. Aret. in l. cū lege per illū tex. s. de testa. & idē no. Cal. in cōs. j. iñtit. de cōsang. & affin. Secus si ageretur de lata significatione: quia tunc illa in materia poenali nō attēdit, vt dixi in regula semper in obscuris. s. e. dum ibi dictū fuit de poena capitali.

¶ Secundo etiā ibi regula ista limitatur, non habere locum in poena excōmunicationis, per c. pen. de sen. excō. de cuius intellectu dixi in d. regula. semper in obscuris.

¶ Tertia regula fallit ¶ qñ agitur de remouendo a fraudem: quia tūc etiā in poenalibus sit extensio, ne dispositio elusoria redderet. c. si ciuitas. & ibi Do. in ij. notab. de sen. excō. in vj. & ad hoc glo. no. in gl. fi. in c. quanquā. de vsuris. in vj. ibi dū inquit, aliās facile esset hanc cōstitutionem eludere, & illam gl. no. Dom. ibi, col. pen. ver. not. bene istam gl. ad idem gl. in clem. j. in verbo, sepelire. in fi. de sepulturis, & facit tex. in l. j. §. fi. s. de cal. & in l. sed iul. §. mutui dationem. s. ad senatus consil. Macedo.

¶ Quarto fallit ¶ vbi agitur de vtilitate publica: quia tūc etiā in materia poenali extensio fieri debet, ne delictū sit impunitum. l. ij. §. exercituum. per illum text. s. de his qui no. infam. & idem no. Bar. in l. quemadmodum. in v. no. per illum text. C. de agric. & censu. lib. xj. cū si. vt dixi in consi. lxx. & idem tradit Ro. in consi. cv. viso themate. col. fi. & Pau. de Cast. in consi. xxij. viso puncto. col. pen.

¶ Quinto fallit, ¶ qñ duo sunt æquiparata de iure antiquo: quia poena statuta in vno, habebit locum in alio: & ista extensio est facta à lege. vt no. Bar. in l. si quis seruo. C. de furt. per gl. ibi. & in l. vt tantū. ff. de ser. corru. gl. in c. si postquā. in gl. fi. de elec. in vj. & in c. de multa. de praeb. & ibi Abb. & debet æquiparatio fieri per viā regulā. vt no. Matth. & in trac. extensionis, quē refert & sequitur

Ang. Aret. in §. ius autē ciuile. char. antepe. col. ij. ver. iij. fallit. ¶ Sexto fallit vbi agitur de fauore ecclesia: quia 14 constitutio pœnalis extenditur: vt not. per glo. in c. sciant cuncti. & no. ibi Dom. a circa fi. in ver. no. primo ex hac A gl. de elect. in vj. & no. & Abb. in c. nihil. col. antepen. de elec. in ver. secundo principaliter potest responderi. Et eodē modo si agatur de fauore fidei: vt not. Abb. in c. ij. in fi. de diuortii. similiter si agatur de fauore animarū. cōstitutio pœnalis extendit, vt no. Io. And. in c. ex tenore. & ibi Abb. in ver. no. singulariter. qui fil. sint legi. no. Bar. in auth. sacramēta pub. col. pe. ver. quæro vtrū. C. si aduer. v̄d. cum fi. vt Fel. tradit in c. translato. de constit. col. fi. & addē Ro. cōsi. cclxxxv. omnia. in fi. Imo. in consi. cxxij. in causa. col. ij. Alex. in consi. xlij. super præmissis. lib. j. in fi. ¶ Septimo fallit si ratio sit expressa: quia tūc 15 etiam in pœnalibus extensio fieri potest: vt no. Alex. in l. cum mulier. per illum text. in v. no. ff. sol. matr. & idē no. Dom. in c. ciuitas. §. j. in prin. de sentē. excommu. in vj. ¶ Octauo generaliter ꝛ dici potest, q̄ etiam vbi agitur de 16 pœna. fiat extensio de similibus ad similia ab identitate rationis b vt no. Bal. per gl. ibi in l. si quis id q̄. s. de iuris. om. iud. & Alex. ibi col. pe. & ad hoc est tex. in c. j. porro. in tit. quæ fuit prima causa benef. amit. & Bal. ibi col. iij. dicit illum tex. esse meliorem de iure: ibi tamen tex. ex noua prouisione vltcrius procedendo in illo casu videtur statuere, ita q̄ absque illa noua dispositione aliud fuisset dicendum. Ad §. porro. r̄ndetur dupliciter: vt per Imo. in l. si viro. col. viij. sol. matr. tñ pro ista cōclusionē, q̄ fiat extēsiō etiam in pœnalibus, sunt gl. tredecim quas allegat Ang. Aret. in §. ius autē ciuile. in pe. char. col. ij. de iustit. & iur. & ibi etiā duodecim glo. contrarias adducit. ¶ Et pro resolutione recurrendum est ad ea quæ scribit Io. de Imo. in l. si verō. §. de viro. s. sol. matr. Ex cuius dictis firmari potest regula negatiua, q̄ vbi agitur de pœna, non debet extensio fieri, per text. cum simi. s. allega.

In l. Inuitus. Argumenta.

- 1 Procurator inuitus nemo constituendus.
- 2 Adhucatus patrocinium suscipere cogitur inuitus.
- 3 Procurator fisci an possit ad officium cogi.
- 4 Notarius instrumenta conficere cogi potest.
- 5 Cauo & tabernarius hospites recipere coguntur inuiti.
- 6 Doctor ad cōsiliū præstandū cogi potest.
- 7 Meretrix in lupanari an possit ad coitum cogi.

Officium

8 Officium necessarium quod dicatur.

REGVLA CXCVII.

INVITVS nemo cogitur defendere.

- 1 ¶ ET inuitus † procurator non constituitur. l. inuitus. C. de procur. & in l. filiusfa. §. inuitus. §. de procura. Et idem in executore, qui inuitus non cogitur officium executoris suscipere, not. Bal. in l. ar si quis. in ver. credo tamen. de relig. §. & no. Cardi. in cle. j. in iij. q. de testa. † Secus est in aduocato qui cogitur patrocinium suscipere, vt not. Bal. & Salic. post Goffr. in l. inuitus. per text. in l. prouidendum. C. de postula. not. per gl. in l. j. §. ait prator. ff. de postula. in verbo, habebunt. & ibi Ang. no. illam gl. Et idem est in procuratoribus qui soliti sunt exerce-
- 2 re se in palatiis, qui largo a modo dicuntur aduocati, & ita dicunt Fulg. Pau. de Cast. & Alex. in d. l. inuitus. facit text. in l. j. §. aduocatos. §. de var. & extraor. cog.
- 3 ¶ Et idem est † in procuratore fisci seu reipublice, secundum Salic. in d. l. inuitus. arg. l. hi qui ad ciuilia. C. de appel. & in l. si quis magistratus. §. de mune. & hono. Et ideo syndicus vniuersitatis cogitur officium suscipere: vt not. Bal. in d. l. filiusfamilias. §. inuitus. in prin.
- 4 ¶ Et idem dicit Ang. in d. §. ait prator. † in notario qui compellitur instrumenta conficere: vt not. Bart. in l. j. ff. furti aduers. nau. & Bal. in rub. C. de fide instru. col. ij. versi. sed dubitatur. Idem Host. in summa. de fide instru. in §. ex quibus. versi. & hi qui. vbi dicit quod si recusat suscipere rogatus, est periurus, & potest priuari officio: & hoc dictum refert & sequitur Card. in clem. j. versi. dudum. in xij. not. de iureiuran. † Et idem dicit Ang. in d. §. ait prator. in caupone, hospite, & tabernario: quia etiā inuitus cogitur hospites recipere. & idem no. Bar. in d. l. j. §. furti aduers. naut. & in l. j. §. j. §. nautæ, caup. in l. j. §. cura carnis. de offic. præfect. vrb.
- 5 Sic etiam † doctor cogitur consulere: vt no. per glo. in l. ij. in verb. consensum. C. de proxi. sacri. scrip. lib. xij. & ibi Bart. & glo. ibi alleg. l. fancimus. la j. C. de aduoca. diuer. iudi. & Salic. ibidem dicit. & idem Bar. in l. proxime. in prin. ff. de his quæ in testa. delen. & Anto. de But. in c. si pro debilitate. col. iij. de offic. deleg.
- 6 ¶ Et idem videtur † in meretrice quæ sit in lupanari: & in artifice, qui tenet signum artis. per ratione quæ allegatur in hospite. per Bar. in d. l. j. furti aduers. nau. & Bal. in d. l. filiusfamilias. §. inuitus. concludit in gl. j. ibi, † q. omne officium vtilitate & autoritate publicum, vel vtroq; modo publicum, dicitur officium necessarium, & recusari non potest; & ad hoc no. glo. ibi: facit tex. in l. munerum. §. iudicandi. §. de mune. & hono.

In §. Cui damus. Argumenta.

1 Exceptio an semper competat ei, cui & actio.

2 Actio & exceptio simul cōpetunt, quando ad eundem finē tendunt. & nu. 3. & 4.

*CVI damus actionem: eidem exceptionem com-
petere multo magis quis dixerit.*

¶ **THAE C** regula etiam habetur in cap. qui ad agen-
dum. eo. tit. in vj. & probatur in l. j. §. his autem. §. de su-
perficie. & in l. creditori. in fi. & glo. ibi per illum text.
C. de pact. & secundum reg. arguit Bal. in consi. cclxxxv.
super eodem. col. ij. lib. iij.

¶ **Et** ista regula procedit ¶ vbi ratio diuersitatis non da-
tur: secus est vbi sit ratio diuersitatis, propter quā actio
datur & exceptio denegatur: vt not. Abb. post Anto. de
But. in c. debitores. per illum tex. de iureiurā. vbi exem-
plum habetur.

¶ **Secundo** principaliter ¶ regula limitatur procedere, &
& declaratur quando actio, & exceptio tendunt ad eun-
dem finem: quia tunc si actio datur, à fortiori exceptio
videtur cōpetere: quia in exceptione est reus cuius cau-
sa fauorabilior est. l. fauorabiliores. §. eod. & in l. Arria-
nus. §. de actio. & oblig. & quia in exceptione agitur de
retentione quā facilius conceditur. l. per retentionem.
C. de vsur. l. ij. vbi Bal. in iij. no. C. de fideicom. ¶ Secus est

si exceptio, & actio tendunt ad diuersa: quia tunc exce-
ptio vno respectu denegatur: & tamen actio alio respec-
tu concedi potest: vt not. Inno. & Hostien. in c. inter di-
lectos. de exce. prāla. & Abb. ibi in fi. & Pet. de Anch. &
Ioan. de Ana. in c. accedens. col. j. de accusa. Et hoc modo
omnia resoluuntur quā in cōtrarium allegari possunt.

¶ **nam** in iudiciis possessoriis recuperanda possessionis
ille qui spoliavit, non potest exceptionem opponere ad
impediendum restitutionem possessionis: quia spoliatus
ante omnia restitui debet a. c. in literis. de restit. spolia. l. A
si quis à se fundum. C. vnde vi. Sed facta restitutione da-
tur sibi actio respectu proprietatis. & sic actio & exce-
ptio diuersa recipiunt: & ita etiā videtur procedere. tex.

in l. si quis conductionis. C. locati. & hoc modo etiam vi-
detur procedere text. in d. c. debitores. & adde tex. in d. c.
indemnitatibus. §. verum. & ibi glo. in verbo. facultas. de
electio. in vj. vbi glo. dicit esse speciale in monialibus. &
regula ista non habet locum. Sed potest respōderi: quod
ille text. procedit secundum no. in c. accedens. de accusa.
& in c. constitutus. de appella.

*CVIII quis in alicuius locum successerit, non est
aequum*

A Debet. Vide
ad istam regu.
§§. in tracta.
fallen. in regu.
cccix. x. vbi po-
nit xj. limita-
tiones. & Hipp.
de Marfil. qui
ponit alias ij. in
singula. xj. & in
singul. cccix. do-
cto. in l. natura-
liter. §. nihil cō-
mune. de acqui.
pos. vbi Bal. po-
nit xj. limita-
tiones. quas re-
fert ibi Alexan.
in viij. col. cum
seq. & Specu. in
xi. de pet. & pos.
§. fin. vbi ponit
xxij. fallen. l. a-
fran. de Oriano
in repet. rub. de
cau. pos. & pro-
prie. in viij. col.
in fin. vbi ponit
xj. fal. & Corfe.
in tract. fallen.
ad reg. spolia-
tus ante omnia
& c. vbi ponit l.
fallen. qui trac.
est in ij. volu.
tracta. diuerso-
rum doctorum.
H. C.

aequum ei nocere hoc quod aduersus eum non nocuit, in cuius locum successerit.

¶ DE ista regula dictum fuit s̄. in reg. quod ipsis qui contraxerunt, **PLERVNQVE** emptoris eadem causa debet esse circa petendam ac defendendum, quae fuit autoris.

¶ DE ista regula gloss. hic remittit ad supradicta, in reg. nemo plus iuris.

In §. Quod cuique. Argumenta.

- 1 Beneficium non confertur in inuitum.
- 2 Exigere qui nequit, nec à sponte offerente capere poterit.
- 3 Exactum licite non potest remitti.
- 4 Notarij plus iusto accipientes, merito puniendi.
- 5 Statutum prohibens accipere, non permittit accipi ab eo qui offert sponte,

QVOD cuique praestatur, inuito non tribuitur.

1 ¶ **QVIA** beneficium in inuito non datur. in regula, inuito s̄. eodem.

¶ Et not. dictum Bar. hic. qui per gloss. infert, quod si notarius priorum non potest salarium accipere de aliqua scriptura, quod etiam à sponte soluentibus accipere non licet. & ad hoc facit text. in capitu. exigit. de

2 censu. in vj. ¶ vbi sicut non potest quis exigere, pariter à

3 sponte solvente recipere non licet. & glo. ibi in verbo, volente. ad idem facit text. in cap. statutum. §. accessorem.

3 in versu. si quis autē. de rescrip. in vj. ¶ vbi quod licite exactum fuit, remitti nō potest. ad idem text. in clemen. nolentes. de hare. & ad idem est gloss. in l. vnica. C. publica latitia, vel Consul. lib. xij. in versu. accipientem. quae etiā dicit, quod pari poena punitur ille qui accipit à sponte

4 dantibus, & ille qui exigit: & illam no. ibi Io. de Pla. & idem no. Bal. per illum text. in authen. sed hodie. C. de episco. & cleri. vbi colligit argumentum, quod ¶ notarij puniuntur si ultra debitum aliquid accipiant à sponte soluentibus.

¶ Et ista conclusio videtur procedere vbi agitur de interesse publico, & in causis à iure expressis: aliās secus videtur: quia quaedam honestè accipiuntur, quae inhonestè petuntur. vt dicit tex. in l. j. §. proinde. de variis & extraord. cog. & gloss. in l. ij. circa fin. in verb. sed praestari s̄. de origi. iur. per illum text. ibi, hoc non peti, sed praestari solere. & idem gloss. in d. c. exigit. de censu. in vj. in d. verbo, voluntate. quae dicit hoc regulariter procedere. & allega. s̄. in contrarium habere locum in quibusdam casibus. & ad idem text. cum gloss. xvij. dist. in c. de eulogiis. in glo. i. & in c. dilectus. el. ij. in fi. de simoniacis.

5 ¶ Item dictum Bar. hic videtur procedere prout ipse loquitur. ¶ quando statutum prohibet salarium accipere: ista verba generalia sunt, & com-

prehendunt etiam sponte soluentem. Secus videtur si quis esset prohibitus petere: quia non prohiberetur accipere ab eo qui sponte solueret. dicto cap. dilectus. cum simil. s. alleg.

REGVLA CXCVIII.

AD ea quæ non habent atrocitatem^a facinoris^a uel sceleris, in ijs ignoscitur seruis, siue dominis, siue ijs qui uice dominorum sunt, uelut tutoribus & curatoribus obtemperauerint.

¶ VIDE dicta supra in l. uelle non creditur.

SEMPER qui dolo fecit quo minus haberet, pro eo est habendus ac si haberet.

¶ VIDE dicta supra, in l. qui dolo.

IN contractibus successores ex dolo eorum quibus successerunt non tantum in id quod ad eos peruenit, uerum etiam in solidum tenentur: hoc est ut unusquisque pro ea parte qua heres est, conueniatur.

¶ VIDE dicta supra in l. hoc iure. §. finali.

In l. Quoties nihil. Argumenta.

- 1 Præiudiciale minus in dubio eligi debet.
- 2 Appellatio non præsumitur deserta in dubio.
- 3 Appellatio admittenda uidetur in dubio.

REGVLA CXCIX.

QUOTIES nihil sine captione inuestigari potest: eligendum est quod minimum habeat iniquitatis.

¶ VIDE dicta s. in regula, in obscuris. & adde regulam quam tradit Paul. de Cast. in l. j. ff. si quis cau. per illum tex. † quod in dubio eligi debet quod sit minus præiudiciale. vnde infert, † quod in dubio pronuntiandum fit appellationem non esse desertam: & pari ratione † in dubio est pronuntiandum appellationem admittendam. & not. per gloss. in cap. vt debitus. de appella. cum simili. vt dixi ibi.

¶ Et ad reg. hic faciunt iura quæ dicunt de duobus malis minus esse eligendum. l. si procurator rei. & ibi gl. s. de except. doli.

doli. cum sim. alleg. in glo. hic & in c. j. xij. dist. in principiis & in c. ij. in fin. ead. dist. & glo. ibi in versi. minimus. alleg. istum text. & ad idem tex. in c. non solum. xxxij. q. 6. iij. & glo. ibi similiter allegat istum textum.

REGVLA CC.

OMNIA quæ ex testamēto proficiſcūtur, ita ſtatim euentus capiūt, ſi initiū ſine ultio ceperint.

¶ VIDE dicta ſuprà in regula, quod ab initio.

In l. Omnis definitio. Argumenta.

1. Definitio rei definita: ſubſtantialia debet ponere.
2. Definitio bona cenſetur, quæ cum ſuo definito conuertitur.
3. Cauſa non bene definitur per effectum.

REGVLA CCI.

OMNIS definitio in iure ciuili periculosa eſt: parum^a eſt enim ut non ſubverti poſſit.

¶ GLOS. intelligit omnis definitio, pro reg. ſed capiēdo definitionem vt verba ſonant, dicendum eſt, vt not. Bart. in l. j. col. j. s. de teſta. ¶ quod definitio debet ponere ſubſtantialia rei definitæ, & per hoc debet continere genus ſub quo res eſt definita.

¶ Item debet continere differētiā, vt appareat quid res definita differt ab alijs ſpeciebus contentis ſub illo genere, vt patet in d. l. j. de teſta. & in alijs definitionibus. & idem Bald. in l. cum quis. col. ij. C. de iuris & fact. igno. & in rubr. C. qui admit. col. ij.

2. ¶ Et illa eſt bona definitio quæ conuertitur cum definito. l. ij. §. dolum. vbi Bart. ff. de dolo. ad idem eſt tex. in l. mortis cauſa capitur. in princ. ff. de dona. cauſa mort. in l. Quintus. la. ij. in §. cum aurum. s. de auro & argent. legat.

3. ¶ Et non eſt bona definitio ſi cauſa definitur per effectum: vt not. Bart. in l. j. in princip. col. vij. s. de appel. quod dictum declaratur vt dixi in rubri. de probationibus. col. v.

¶ Et propter hoc dicitur hic. quod definitio eſt periculosa in iure: quia difficile eſt explicare quiditatem & eſſentiam rei definitæ, ſecundum quod philoſophi veram definitionem perſcrutantur, conſiderando quiditatem & eſſentiam rei definitæ.

¶ Sed secundum Legistas videtur quòd definitio non fit ita periculosa: quia dato quòd quiditas & essentia rei non exprimatur, satis est definitionem constare ex genere & differentiis. ideo quandoque res definitur considerando rem prout est in fieri. l. libertas. §. seruitus. de statu homi. & in l. v. §. stipulatio. de verbo. oblig. & dixi in dicta rub. de probatio. colum. iij.

In l. Quod quis. Argumenta.

- 1 Procurator pœnam recuperare non debet, quam ob suum passus est delictum.
- 2 Victus quando ad expensas victori non teneatur.
- 3 Fideiussor quas culpa sua soluit vsuras, à principali nō repetet.

REGVLA CCII.

QUOD quis ex culpa sua damnum sentit: non intelligitur damnum sentire.

¶ **E** ADE M regula habetur in regula, damnū. eo. tit. in vj. ¶ Et vltra glo. hic facit tex. in l. qui proprio. §. item. §. de procur. vbi dicitur, quòd ¶ procurator pœnam quam ex suo delicto passus est, recuperare nō debet. ad idē tex. in l. si cōmunis familia. §. de noxa. in l. inter cohæredes. §. q. ex facto. §. fam. erc. cū sim. vt per Dy. in d. reg. damnū. ¶ Et per iura prædicta infert Arber. hic: ¶ quòd victus nō tenetur victori ad expēsas in quibus condēnatus fuit propter eius contumaciam, quia culpa sua habuit illud damnum: & idem dicit Spec. in tit. de expen. §. nunc de expen. ver. cæterum. & idem Bar. in l. si pignore. §. de pig. act. Abb. in c. finem litibus. de dolo & contu. col. vj. ver. insuper quæro. & not. Imol. per illum tex. in l. damni infecti quidam. §. cum parietem. in princi. §. de damno infecto. ¶ Eodem modo infert Alberi. hic, ¶ quòd fideiussor non poterit repetere à principali vsuras quas soluit culpa sua, eo casu quo illas soluere non cogebatur: in quo latè disputando insistit: de quo videndum est quod Alex. scribit consil. ccxix. quoniam in quest. lib. ij.

REGVLA CCIII.

MINVS est actionem habere, quam rem.

¶ **I**STA regula declarata fuit supra in regula quæ actionem. vbi videndum est.

In l. plerunque. Argumenta.

- 1 Status de præfenti quare debeat attendi.
- 2 Legatum sub conditione, an possit alienari,

Venditio

- 2 Venditio de præfenti pura dicitur, licet sub conditione possit resolui.
 3 Sententia quando conditionalis dicitur,
 4 Confessio debitoris quando dicatur certa de præfenti.

REGVLA CCIIII.

PLERVNQVE fit, ut etiam ea quæ à nobis possunt abire, perinde in eo statu sint, atque si nõ essent eius conditionis: ut abire possint. & ideo quod fisco obligamus, & uendicare interdum, & alienare, & seruitutem prædio imponere possumus.

- 1 ¶ **NOTO** quod ¶ status de præfenti cõsideratur: nec attenditur, quod status qui est de præfenti resolui possit: unde res legata sub conditione, cū interim sit heres, alienari pot. l. si. §. sed quia. C. cõia de leg. & no. per. glos. hic
 2 ¶ Et adde text. in l. ij. §. de in diem addit. ¶ vbi venditio de præfenti est pura, licet sub cõditione resolui possit. ad idem text. in l. hæc venditio. §. si. de contrahen. empt. vbi venditio fuit facta pro centū, & quãti plurimi postea repertum fuerit, interim dicitur certa venditio quæ certū habet pretium, licet illud alterari in futurum possit.
 ¶ Et ad hoc facit no. quæstio quam tradit Bar. in l. Iulianus. in si. de condic. indeb. vbi cõcludit, quod facta reformatione quod omnes repræfalia debeãt reuideri, & quæ fuerint reprobate nõ valeãt, interim executio fieri pot, licet in futurū possent reuocari: & idẽ in simili casu no.
 3 Bar. in l. iudex postquã. §. de re iudic. in si. ¶ de iudice qui condemnauit reum in certa quantitate, addita clausula, plus & minus secundū formã statutorũ: nam talis sententia non est conditionalis, sed resoluẽda sub conditione. d. l. ij. de in diem addit. & sic de præfenti est certa: & idẽ
 4 Bal. in rub. C. de posi. in vj. q. ¶ vbi inquit, si mercator scribit se debitorem in x. ex causã depositi, & plus & minus prout in libro rationũ continet, ista cõfessio dicitur certa de præfenti, per l. publiã. §. fin. ff. de posi. & quod ibi Bar.
 ¶ Quæ omnia dicta confirmãtur per istam regulam quæ secundū glo. intelligitur, q̄ dispositio cõsiderato p̄fenti statu fieri possit cū sua causã, & cū illa cõditione resolutiua. l. si debitor. C. de distr. pig. & ad hoc facit, q̄a resolutio iure datoris resoluit ius acceptoris. l. lexvefugali. §. de pig. nor. Bald. in c. j. in consi. ix. de alic. seu. Imo. in consi. viij. in casu p̄missio. col. penul. Alex. consi. xxxvij. con-

sideratis his.col.ij.lib.ij.in confi.clxxij.viso themate.col.ij.eo.lib.ij.in confi.xj.ponderatis his.col.xj.lib.ij.Bald.conf.cccclxxj.Mafsiolus.lib.j.Soci.conf.lxxxv.viso com promisso.col.pen.

In l. iure naturæ. Argumenta.

1. Lucrum quærens ex aliena iactura, in dolo esse præsumitur, Pupillus obligatur in eo, quo locupletior factus est.
2. Ecclesia etiam obligatur, si locupletior efficiatur.
3. Statutum tollens exceptionem, locum non habet, si quis lucratur cum iactura alterius.
4. Exceptio non numerata pecuniæ, quando opponi possit de iure canonico.
5. Debitor etiam post biennium probare potest pecuniam se non recepisse.
6. Iure suo priuari potest, quis ob publicam utilitatem.

REGULA CCV.

IUR E naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento et iniuria fieri locupletiozem.

¶ HÆC regula habetur in l. nam hoc à natura. de condict. indeb. & in regu. locupletari. eo. tit. in vj. Et licet res hic copulatiuè loquatur: text. in d. reg. locupletari. loquitur alternatiuè: & sic sufficit, quod alteru verifietur. I. cū pupillus. de cond. & demon. c. inter ceteras. de refer.

¶ Et pro regula facit text. in l. si quis mancipiis. §. si. ff. de instit. vbi dicitur, quod dolo malo facere dicitur, qui ex aliena iactura lucrum quærit. ¶ Et ista ratione etiam pupillus obligatur in eo in quo factus sit locupletior. l. j. §. j. in si. ff. de auth. tut. & in §. sin autem. instit. quib. alie. li. cet. & in l. si. C. de vsucap. pro empt.

¶ Et pari ratione etiam obligat ecclesia si facta sit locupletior: vt not. p. gl. & ibi Bar. in auth. qui res. in verb. eū. C. de sacrosanc. eccl. Bal. in l. iubemus. §. sanè. in princ. C. de sacros. eccl. in l. si prædiū. C. de præd. mino. Abb. in c. si quis presby. in si. de reb. eccl. nō alien. Alex. cōf. iij. viso processu. col. j. in si. lib. ij. And. Sicul. in cōf. xl. col. x. lib. j.

¶ Et hac ratione etiam si statutum tollit exceptionem, non habet locum si contingat aliū lucrari cum iactura alterius: quia tali casu officii iudicis potest implorari: vt no. Bar. in l. planè. in si. ff. de peri. hared. Abb. in c. ex parte. el. ij. de offic. deleg. cum similit. vt dixi ibi post Moder.

¶ Et hac ratione iudex ne quis lucratur cū iactura alterius, mouetur etiam ad priuatam utilitatem: vt no. Abb. post alios in c. ad nostram. col. ij. de iureiurand.

Et eadem

¶ Et eadē ratione cōcludit Dy. in d. reg. locupletari. in fi.

4 ¶ q̄ de æquitate canonica a exceptio nō numerata pecu-
nia p̄t opponi etiā post biennium, b & no. Bal. in l. si ex
cautione. in ix. q. in l. in cōtractib⁹. i. prin. C. de nō nu. pe.

¶ Sed tamen idem videtur de iure ciuili: quia militat ra-
tio regulæ ne creditor lucretur cum iactura debitoris.

5 ¶ Et hoc si ipse debitor probet se pecuniā non recepisse:
quia potest probare etiā post biennium: vt not. per
gl. in l. in contractibus. in princip. in ver. nullo modo. C.
de non nume. pecu. cum sim. vt tradit Alexa. conf. clviii.
in causa & lite col. pen. lib. ij. de quo videndum est quod
scribit Fely. in c. si cautio. de fi. instru. in iij. charta.

¶ Et regula limitatur nō p̄cedere ex causa prout in yfu
capione seu præscriptio. gl. dicit. & in d. l. nam hoc natu-
ra. & in dicta regula, locupletari.

6 ¶ Et in casibus in quibus quis priuatur iure suo p̄pter
utilitatem publicam: vt in l. item si verberatum. §. item
si ager. ff. de rei vendicatione. & in l. Lucius. ff. de euicti.
in l. venditor. §. si constat. s. communia. præd. cū si. vt no.
in ca. quæ ecclesiarum. de consti. & in l. ij. C. si contra ius.

¶ Et idē est in eo qui in alieno ædificat: vt in §. & ex di-
uerso. instit. de re. diu. & in l. si is contra quē. C. de edifi.
priuat. nā iniputatur illi q̄ in alieno solo sciēter ædifica-
uit: vt p̄ Dy. in d. regula, locupletari. Et quando q̄s dicat
locupletior, dixi. s. in regula, ex p̄nalibus causis. s. eod.

In l. Res iudicata. Argumenta.

- 1 Res iudicata propriē tunc dicitur, quando appellari non potest, quæ tunc pro veritate habetur. & nu. 2.
- 3 Rescriptum principis nil potest contra sententiā, quæ trās-
iuit in rem iudicatam.
- 4 Rei iudicatæ renuntari potest.

REGVLA CCVI.

RES iudicata, pro veritate accipitur.

¶ QVIA regula loquitur de re iudicata. Notandum
est quod res iudicata dicitur c̄ propriē quando appella-
ri non potest: vt not. per gl. in c. non solum. in verbo, in-
nouata. de appel. in vj. & Dorn. ibi in prin. dicti cap. non
solum. in fi. no. illam glos. ad statuta quæ de iudicato lo-
quuntur. & no. Bar. in rubri. C. de re iudi. Abb. in rub. de
re iudi. facit text. in c. dilecti. in fin. de elect. in c. quod ad
consultationem. de re iudi. in l. eleganter. §. si quid post.
ff. de condict. indeb.

¶ Et in

A Canonica.
hæc est magis
cōs opinio, de
quæ vide. satis
late addit. Dyn.
in reg. locuple-
tari. hic alleg.
super verb. bien-
nium, sed vltra
ea quæ ipse al-
leg. vide Ias. in
l. cum quis. C. de
iur. & fac. igno.
col. viij. in prin.
vericul. sed hic
moneo. ybi te-
net cōtra Dyn.
& communem.
Hier. Chuc.

B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
Y
Z

c Dicitur Ad-
de Ias. in l. s. de
re iudicata.

¶ Et in no. casu Ro. tradit in cōsi. cccxxxi iij. circa primū. col. ij. & Alex. in cōsi. xciiij. in causa & lite. in princ. libr. ij. vbi propter hoc cōcludit, quod licet dicat nō obstāte priori sentētia, nō per hoc videtur esse derogatū rei iud.

¶ Et talis res iudicata p. veritate^a habet, vt hic. ¶ Et ideo^A sentētia lata cōtra rem iudicatā nō valet. l. j. C. qn̄ prouocare nō est necel. & rescriptū principis nō valet contra sententiā quæ transiit in rem iudic. l. si. C. sen. rescin. nō posse. l. cās vel lites. C. de trāfac. & bonus tex. in c. exposita de arb. ¶ Et hoc intelligitur, nisi præcisē constaret de mēte principis quōd voluisset derogare rei iudicæ: quia pōt. eū illud sit ius quæsitū de iure ciuili: vt no. Bald. in l. fil. col. ij. in ver. sed immediatē opponitur. C. sen. resc. nō posse. Ange. in l. Lucius. ff. de euct. Pau. de Cast. in l. cum hæredes. de acqui. poss. cum si. vt tradūt Moder. in c. quæ in ecclesiārum. de constitu. & dixi ibi. col. xj. & hoc modo regula limitatur. ¶ Secundo ¶ regula fallit si renūtiatū sit rei iudicatæ quia illi renūtiari potest, & valet renūtiatio. l. iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pactis. Et non solum expresse, sed etiam tacitē renūtiari potest: quia si quis fuit admissus ad probandum de iniquitate sententiæ, & ita probatum fuit, parte non opponēte iudex debet primam sententiā quæ transuerat in rem iudicatam reuocare. vt no. voluit Inno. in c. cum dilecta. de rescript. in c. cum Bertoldus. de re iudi. & sequitur Alex. in l. iudex postquā. col. ij. verū. sexto fallit. de re iud. & idem Alex. cōsi. lxxvij. in causa & lite. col. si. libr. ij. & in cōsi. cexij. viso. in princ. libr. ij. & no. Ant. de But. in c. quoniam contra. col. si. & Abb. ibi de probat. & idem Ant. in cōsi. xxvij. visis. col. iij. Abb. in cōsi. lxxxix. in quæstione. libr. j. Rom. cōsi. clxxxiiij. amplissimē doctor. in fi. Are. cōsil. lxxiiij. diligenter. col. ij. & hoc declaratur vt dixi in d. c. quoniam contra. char. v. versu. quartus casus.

REGVLA CCVII.

NON pōt uideri desisse habere q̄ nūquā habuit.
¶ DE ista regula dictum fuit in regula, non videtur rem amittere. supra eodem.

In l. Seruitutem. Argumenta.

- 1 Seruus morti assimilatur.
- 2 Seruus pœnæ manumitti non potest.
- 3 Seruus pœnæ est penitus incapax, nec restitutus habilitatur, & numero 4.

SERVUS

5 Seruus pœnæ propter delictum nullus efficitur hodie.

REGVLA CCVIII.

SERVITVTEM mortalitati ferè comparamus.

- 1 ¶ ET seruitus morti assimilatur, vt dicit tex. in l. intercidit. in si. de cond. & demon. & in l. cum hic status. §. si donator. ibi, licet seruitus morti comparatur. & ista regula videtur generaliter procedere siue efficiatur seruus pœnæ, prout loquitur tex. in d. l. intercidit. siue efficiatur seruus alicuius priuati. d. l. cum hic status. §. si donator. ad idem tex. in l. res vxoris. C. de donat. inter vir. & in l. ex facto. §. si quis rogatus. ver. sed si seruus pœnæ. ff. ad Treb. & in l. j. §. filius qui mortis. §. ad Tertul. facit
- 2 tex. in l. qui vltimo. §. de pœnis. Aliàs tamen est differentia ¶ quia seruus pœnæ manumitti non potest, vt not. Ioan. Andr. in c. ita quorundam. de Iud. & ibi Abb. in fin. per text. in l. j. C. quib. ad libert. proclam. non lic. & hoc dictum pro singulari tradit Roman. in singul. ccccclxxvj. nullus qui ex suo delicto.
- 3 ¶ Et ¶ seruus pœnæ est omnino incapax. l. si in metallum. ff. de his quæ pro non script. l. si quis mihi bona. §. si quis planè. de acquir. hered. non sic in seruo priuati: quia domino acquiritur. l. si paterfamilias. ff. de her. inst. & not. Bart. in l. si cognatis. de reb. dub. in princip. & ibi propter hoc
- 4 dicit, ¶ qd seruus pœnæ non habilitatur, dato qd restituatur. l. intercidit. in fin. de cond. & demonst. Secus in seruo priuati. l. ex facto. §. si. de vulg. & pup. & Imo. ibi sequitur col. ij. quod tamen limitatur & declaratur: vt per Bart. in l. j. §. si filius qui mortis. ff. ad Tertul.
- 5 ¶ Et quæ dicta sunt de seruo pœnæ procedunt secundum iura antiqua: hodie ¶ verò propter delictum nullus seruus pœnæ efficitur. auth. sed hodie. C. de donat. inter virum.

¶ Et hoc intelligitur in illis qui viui remanent post condemnationem, puta in deportatis. Secus est in damnatis ad mortem: vt not. Bartol. in d. authent. sed hodie. & in d. l. qui vltimo. de pœnis. in d. l. si eius. §. si cui. de testa. & in l. si quis mihi bona. §. si seruus. de acquir. hered. & idem Ang. in l. si quis filio. §. irritum. ff. de iniusto rupto.

In l. Quæ ab initio. Argumenta.

- 1 Institutio inutilis quando reconualescere possit.

REGVLA CCIX.

QVAE ab initio inutilis fuit institutio: temporis tractu conualescere non potest.

- 1 ¶ DE ista regula dictum fuit generaliter in regula, quod ab initio. §. cod. & quantum ad institutionem de qua specialiter tex. hic loquitur, regula procedit, ¶ quando est defectus in substantialibus. Secus est si defectus sit in accidentalibus, qui extrinsecus contingit: quia tunc confirmatur institutio quæ à principio fuit nulla. l. qui soluendo. l. j. vbi Bar. hoc

ritur. & patet, quia multi sunt inhabiles ad accusandum.
l. senatusconsulto. l. non prohibentur. C. qui acc. nō poss.
in l. j. in l. qui accusare. s. de accu.

¶ Et non obstat rex. in d. l. si quis in graui. s. vtrū. quia nō
probat illud quod Bar. & doc. dicunt: quia loquitur in eo
seruo qui alienatus erat cū illa conditione, ne manumit-
teretur ab emptore, & sic ab hominea, meritō non habet
locum in manumissione que procedit ex dispositione le-
gis secundum senatuscon. Sillan. quia verba prohibitio-
nis, ne manumittatur ab emptore, non conueniunt man-
umissioni. quæ inducitur à lege propter vtilitatem pub-
licam: ¶ quia conuentio facta inter priuatos, non atten-
ditur vbi tractatur de vtilitate publica, vt no. Bar. in l. qui
seruū. de ver. obl. ¶ de illo qui promisit aliquē nō offen-
dere. nam si ille bannitus sit, offendendo illū bannitum,
nō dicitur contra facere, vt latius dixi in d. l. si filiusfa. Et
per illum §. vtrum. non bene inferitur ad questionem de
fendo: quia inhabiles ad feudum erant prohibiti à lege,
& per illa verba generalia non videntur habitati: quia
statutum satis operatur in habilibus, ergo debet restrin-
gi ad habiles. l. vt gradatim. §. & si lege. ff. de mun. & ho.
Secus si aliàs statutū nihil operaretur, & ita videtur pro-
cedere. quod not. Bal. in d. rub. j. qui accu. & latius dixi in
d. l. si filiusfamilias. vbi videndum est.

H A B E T I S, feruentissimi scholares, annotationes
quasdā super hoc tit. ff. de reg. iur. quas instantissimis
precibus vestris deuictus coactus fui præcipitato stu-
dio absoluere. Et in his non potui diligentiam maxi-
mā adhibere propter onus lectionis quod assiduē mi-
hi incumbit. Licet enim multa dicta sint, plura omiſsa
fuerunt. Polliceor tamen vobis, in maiori otio, si Deo
placuerit, operi imperfecto addere supplementum: ita
quod illud quod nunc in rudi massa aditum est, expo-
litum magis reddetur. Scio etiam quod hæc industria
mea à plerisq; non cōmendabitur: ex eo quod dici so-
let, laboriosum esse opus potius, quàm subtile: mihi
autē satis erit scholasticis meis aliqua ex parte satisfac-
cisse. Quibus à me vt de me benemeritis, nihil, qua-
liscunq; meæ facultatis sit, denegari potest. Philippus
Decius Pisis. Ad laudem Dei omnipotentis. Amen.

L V G D V N I,
Excudebat Ioannes

D'Ogerolles,

M. D. LVI.

In granada a 4. de maio de 1585 los S^{os} Inquisi-
dores viendo visto la diligencia hecha en este libro
y es conforme al catalogo expurgatorio del Illmo Sr
cardenal inquisidor general lo mandaron volver aqui
lo cierto -

Asistese lo
El Inquis^{or}

Antem^o *[Signature]*
[Signature]

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The script is cursive and difficult to decipher due to fading and the angle of the page.

quasi
libro
17
se
aqui

nos. prohibetur p. studare non prohibe
t' consulere in camera vi. hunc. ml.
2. n. 10. isto ff. de crea. jur.

blasphemus nō gaudet immunitate eccle
siae. late Boer. de iur. 110. et condidit R. h.
c. fin. de immuni. ecclesia. ubi. et frustra. ff.
adde remigi. d. ogonni. in trad. de immu
nitat. ecclesia. falenti. 24.

julianus ait cum qui diversis temporibus dedit
pcuratores duos posteriores dando, priorem
p habuisse debet, l. si quis cum pcuratorio. ff.
de pcurato. c. pen. co. ff. l. 24. ff. de pcur.
quod noty qz interrogatus de hoc fuit

Citatus quantus privilegiatus debet comparere
allegandum privilegium. ff. ml. si quis ex ab
ff. de iudi. ml. 2. ff. si quis in ius vocatus, c. cum
parati. ext. de appellatio.

nō cogit quis titulum possessionis exhibere l. cog
C. de pet. h. hered. c. i. de p. batio. cum simili.
c. ex litens. co. ff.

notabz fab. doctrinas. in §. illud. de re p. diuisio
ubi quod per incarcerationes delinquentis
p. benerit iudex in ca, quoties habet cumulatiue
p. rditiones cum alio

qui ostendit titulum doctoratus nō ex eo pbat
gradum licentiaty bart. in l. illud. ff.
sequi. heredit.

